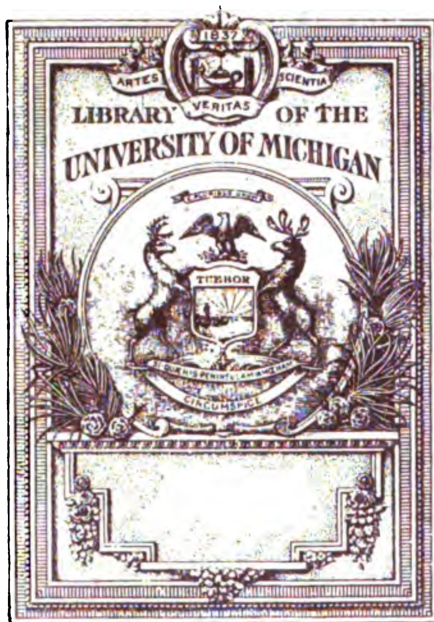

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

Lambertus Hortensius

HISTORIE
OFTE
Wijder Verklaringhe
Van de Utrechtsche Gheschiedenissen/ Oorlogen ende Veranderinghen/ van den Jare duysent vijf hondert ende vier-en-twintich/ tot de beschrijvinghe van't Bisdom aen die van Bourgondien.

Beschreven door
Lambertum Hortensium Montforsium,

Gedediceert aen den Wijsen ende Eerentfesten Raedt ende Magistraet van Utrecht.

Over-geset uyt de Latijnsche in de Neder-duytsche tale door

A. STRICK.

IN S'GRAVEN-HAGHE,
By *Aert Meuris*, Boeck-vercooper in de Pape-straet, in den Bybel. Anno 1625.

Aen de Groot-mogende Heeren,

Mijn Heeren de Staten 'sLandts van Vtrecht, ende der selver Gedeputeerde Raden.

Mitsgaders

Schout, Burgemeesteren, ende Magistraet der Stadt Vtrecht.

YN HEEREN,

De wijle my eenige Maenden geleden, ter handen gekomen is de oversettinghe van de Beschrijvinge van de Vtrechtsche Oorloghen, Geschiedenisse ende Veranderinghe, van den Iare duysent vijf hondert vier-en-twintich, ende daer nae tot de overgifte van de Temporaliteyt ende Souverainiteyt van de landen van Vtrecht, aen den Keyser Caerle de vijfde, in Latijne beschreven deur den seer geleerden *Lambertus Hortensius van Montfoort*, ende dat deselve beschrijvinghe by den gheleerden seer hooch geacht is, om soo de curieusen ende aengenamen stijle, als de waerachticheyt der saecke, by hem seer neerstelijck ende onpartijdelijck ondersocht ende beschreven, ende dat ick bevont dat de selve oversettinghe al ghedaen is meer dan dertich Iaren geleden, niet wetende d'oorsaecke waeromme den Oversetter 'tselve soo lange verdruckt mach hebben, Soo hebbe ick, op dattet niet en soude verlooren blijven, voor altijt, goet gevonden 'tselve deur den Druck gemeen te maecken den Nederlanders, ende bysonder u Groot-mogende Onderfaten, want hier inne voornemelijck gehandelt werden de ghefchiedenissen haerder Voor-ouderen, ende aengesien den Autheur

*** 2 soo

ſoo wel als den Overſetter gheweeſt zijn uwe Groot-mogende Onderſaten, hebbe ick 'tſelve u G. Mo. by deſen als u eygendommen willende toe-eygenen ende over-geven, het werck ſelve wil ick looven noch prijſen, want het by den Geleerden genoech bekent is, ende goede ware (ſeyt ons duytſch ſpreeckwoordt) prijſt ſich ſelve, Den nut ende het profijt dat uyt de Hiſtorien te trecken is, is by verſcheyden anderen beſchreven, ende daeromme alhier onnoodich te verhalen. Wat den Autheur aengaet, is een ſeer geleert treflijck wel geacht man gheweeſt, die noch by onſen tijt geleeft heeft, hy heeft verſcheyden Boecken geſchreven als van de Oorlogen van Duytſchlant. Dit jegenwoordige als mede van de raſerije der Weder-doperen ende eenige andere, ende dewijle hy mede met ſijn ooghen gheſien heeft de ſchrickelijcke ende wreede moort der Spaengiaerden binnen Naerden, daer oock voor zijnen ooghen vermoort werden zijnen eyghenen zoone, d'welck hy moſt aenſchouwen, al waer hy ter ſelver tijt woonde, meenen eenighe dat hy oock den ſelven moort beſchreven heeft, dan daer van en is niet in't licht ghekomen, ick hebbe daer inne dit u G. M. willen toe-eygenen ter oorſaecke voorſz. namelijck om mijnen ghewillighen dienſt te betoonen, ende dat ick met recht 'tſelve niemandt anders en mochte noch en behoorde toe te eyghenen, Verhopende dat V. G. M. 'tſelve ten goeden ſullen nemen, ende daer uyt mijne dienſtwillicheyt ſpeuren, bereydt ſijnde daer inne naer mijn vermoghen te volherden, ende ſoo V. G. Mo. dit aengenaem is, ter gelegender tijt met meerder ende beter te dienen, Godt Almachtich wil uwe G. M. langhe ſparen in gheſontheyt ende welvaert, Datum in den Hage ANNO 1625.

V. G. M. Onderdanige Dienaer

Aert Meuris.

Het

Het eerste Boeck.

Vtrechtsche geschiedenissen, Veranderingen ende Oorloghen, beschreven door Lambertum Hortensium Montfortium.

NAdemael ick de Oorloghen de welcke het Bisdom vā Vtrecht / vande tijden van Bisschop Philips van Bourgondien / tot de oversettinghe van't Bisdom aen de Graven van Hollandt ende aen de Hertogen van Brabandt / aenghevangen hebbe te beschrijven. Soo hebbe ick nootsaeckelijck ghevonden eerst een weynich van de oorspronck van de Stadt Vtrecht / van de gelegentheyt / van der ondersaten manieren / van de beginselen der Religie / ende verscheyden Fortuynen te verhalen. Want het is een heerlijcke saecke ende waerdich om beschreven te werden. Sommighe Italiaensche geleerde mannen / de welcke weynich wetenschaps van onse plaetsen ende saecken hebbende / aen de onse saecken willende beschrijven / sijn tot aen de Mase verdwaelt / ende hebben die niet alleen by de onse ghedaen / maer hebben oock hare Bisschoppen onder de onse gestelt / ende hebben alsoo de eygendom van onse saecken in groote duysternisse gebracht / soo kome het dat de gheene die onervaren in dese plaetse zijn te eerder ende lichtelijcker missen door de ghelijckenisse der vocabulen / als de geene die de plaetsen wel bekent zijn: Jae dat meer is / tot noch toe isser niemandt geweest die van onse saecken een Boeck bysonder ende alleen geschreven heeft / alsoo / dat wy meer vertrouwen moeten ende geloove geven de brieven der Keyseren ende Koningen / ende beschrijvinghe der Bisschoppen / als de getuygenissen der oude schrijvers. 't Is wel waer dat Tacitus ende Ammianus hier van oock yet gheschreven hebben / maer wat schrijven sy anders / dan het een van de heerlickste steden is van gantsch Nederduytschlandt. Ende datmen aenmerckende dese jegenwoordige / ende de voorledene ghelegenheyt des stadts / soude considereren der weereltsche saecken verganckelijckheyt ende veranderinge,

deringhe. Maer naedemael dese saecke by sich selfs soo duyster ende verdonckert zy / datter niet alleen swaer / maer oock seer periculoos zy / daer een seecker oordeel af te geven van 't welcke veel Autheuren onder malkander twistich zijn ende niet veel seeckerheyts af en is / soo salle ick (als ick hope) soo by de inwoonders / als by de vreemdelingen meer geloofs hebben / ende dat / overmits my de plaetsen / particulieriteyten van dien my beter bewust zijn. De Stadt Utrecht is op den Rhijnstroom gelegen. Maer den Rhijn heeft eertmaels door veele andere weghen in de Zee ghelooppen / gelijcken d'oude Figuren van grachten ende verscheyden monumenten openbaerlijck ghetuyghen. Nochtans en liep sy niet nederwaert door de stroom van de Leckе / maer by Duyrstede met een geweldigen loop liep aen Utrecht / van daer beginnende een vloed upten Westen / liep met een drayende omwech door by Woerden ende Leyden / d'welck nu (Hollandtsche Steden zijn) inter Catwijck ende verloste sich daer met een groot gedruys in de Zee / waer van het huydensdaechs noch hiet Catwijck aen den Rhijn / om welck te bewijsen my geen redenen ontbreeckende zijn. Waer men heseden de weech van [illegible] tot Utrecht toe / noch menige landen / siet in de welcke noch de gelijckenisse van een grachte is / alsoo dat wanneer het hooch water is / die oock onder water staet / Waer het blijckende is dat daer eertmaels een vermaerde Rivière ghelooppen heeft. Daer is oock noch een wateringe ontrent die hooghsliden plaetse / de welcke na Utrecht neder vloeyt / ende hiet den Ouden Rhijn / alwaer sy haer omkeerende in de Zee ontlast / ende voert haren ouden naem al mede. En dat dese seer bequaem geweest is om koop-waren uyt ende in de stadt te voeren / is notoir ende kenlijck. De poorte aen de Zuyt-zijde door de welcke den Rhijn in de stadt quam ende daermen het goet vertolden / hiet de tolpoorte ende heeft sijnen ouden naem noch behouden. Aende Noort-zijde van de stadt ontrent Sinte Johans kercke daer nu de Ossemerckt staet is een oude haven geweest / welcke Rhijnkens-haven ghenaemt was / alwaer noch voor een tijdt langh in 't graven van de Fondamenten der huysen noch eenighe verrotte plancken van Schepen / Masten / Spriete / Riemen / ende meer andere instrumenten totte schepen dienende. Argumenten om 't voorseyde te bewijsen / sijn niet onbekent / want daer Sinte Martens kerck ghefondeert is / siet men een plaetse ontrent de Visch-marct wel twaelf Cubitos meer uytsteeckende als d'andere plaetsen / welcke noch huydensdaechs behouden heeft de statuyre van een oude Havene. Ende doe de Deken Ludolphus sijn huysinge (d'welcke van outhept dreyghde te vallen) staende ende ghelegen over de Noort-deure van de selve Tempel / van 't fondament af vernieuwen ende restaureren wilde / maer als hy de aerde een weynich op doen graven hadde omme een nieuw fondament te leggen / soo is daer ghevonden een vaerdsite ofte schuyte / d'welcke gebult was met oude gebacken kruyckens / het welck

de aen-

de nieusten[illegible] wonderlick verwondert heeft. Maer die grubbe door de welke sy door by Wijck te Duerstede / Culenborch / Vianen ende Schoonhoven passeerde / liep met eenen ghewelden cours voor by het Eylandt van Dordrecht in de Zee / waer uyt eertijts ontrent Wijck een kleyn Rivierken gesproten is Anno D. CCC. IX. welck naemaels ghenaemt is gheworden de Lecke ontrent Wijck. Nemaer door de injurie des tijts / de mont van den Rhijn door de groote herte verdroocht ende den loop in de Zee / door eenen geweldigen hoop sants besloten zijnde / heeft alsoo met een groot gedruys ende ghewelt (maer seer tot groter schade ende verlies) haren cours genomen tot de Zee door de Lecke voorsz. Maer voor soo veel den oorspronck van de Stadt aengaet / zijn soo wonderbare dingen gheschreven datter seer moeyelijck vallen soude / daer yet voor de waerheyt van te schrijven. Soo veel isser van / dat de sommige willen seggen datse van de Reusen eerst gesticht ende bewoont is gheweest. Sommighe seggen anders / ende meynen datse ten tijden van Nero Keyser van Roomen ghefondeert soude wesen / van eenen ghenaemt Antonius de welcke ontvluchtende de Tyrannije van den voornoemden Nero / heeft dese plaetse voor zijn woninge verkosen: Also datmen noch by een yegelijck schrijven vint / dat haren eersten name Antonia gheweest is. Soo is het gelooflijckes / datse eerst van Antonio de welcke met den Keyser in Vranckrijck ende in Duytschlandt altijts gereyst heeft / den name gekregen heeft / alsoo hy oock meer huysen ende Casteelen nae zijnen name doen bouwen heeft / oock mede dat de selve / alsoo / om de vruchtbaerheyt des landts / als om de gelegentheyt / om de koopwaer te Zeewaert in te brengen / ten tijden als Julius Caesar in Germanien overghe[illegible] is / een heerlijcke koopstadt is gheweest onder 't ghewelt ende dominie van de Barbaren. Maer door de Katten ende de Wilten / [illegible] tijt onder malkanderen oorloghende om 't regiment / soo zijn de Katten ten laetsten tot den uyttersten oever van de Zee ghedreven / ende de Wilten het velt behouden hebbende / hebben een Casteel getimmert / (waer van wy huydensdaechs de Fondamenten noch sien moghen) met namen Wiltenberch. Maer de Romeynen gantsch Duytschlandt by nae verwonnen hebbende / nademael sy veel Schansen / Wachten ende Casteelen aen den oever van den Rhijn gestelt hadden / soo hebben sy oock tegen de Macht ende Rebelheyt der Barbaren / op de selve plaetse al waer Sinte Pauwels Klooster huydensdaechs noch staet / waer van de [illegible] gelegen zijnde / noch den Romenborge ghenaemt wert. Al waer aen de Noort-zijde noch een brugge naest ghelegen is / welcke van de Overheyt van de wachte tot bewaringe der voorsz. sterckte daer ghestelt was / noch de Gaert-brugge genaemt wert / ende de Stadt heeft langen tijt daer naer noch Antonia geheeten / van nademael niet standtastich en is onder de wereltsche saecken / soo is haren name oock verandert gheworden /

maer hoe ofte in wat manieren het toegekomen zy / hebbe ick weynich seeckerheyts. Maer Utrecht heeft sy voort gebruyck behouden / Ammianus die schrijft oock in Juliano Libro X V I I I. dat het is genaemt gheweest Antricesim / 'twelck een weynich naerder den tegenwoordigen name is luydende. Daer worden oock sommighe ghevonden die van dier meyninge zijn dat het van Ulpio Traiano den naeme gekregen soude hebben / doen hy uyt Romen ghebracht zijnde / van Nerva opghevoestert worden. Hy heeft oock eenighe Overyselsche Steden door de macht der Barbaren een weynich gekrenckt zijnde gerestaureert ende heeft daer eenighe stercken by doen maecken / waer uyt sommige achten / dat het den voorgaenden naem verworpen zijnde Ultrecht gheheeten is gheweest / andere seggen anders / als dat de Wilten op de hulpe en machte der Zeelanders vertrouwende / de Stadt ingenomen hebben / waer van het Wiltrecht genaemt worden. Maer Gerardus Noviomagus een eloquent ende ervaren duytsche Cronijck-schrijver / seyt dat hy in boecken over duysent jaren geschreven / Wiltrecht ghevonden heeft / ende daer uyt is Traiecht Utrecht ghesproten / welcken naem my voor anderen behaechlijcken is / ende nu voort aen alsoo ghebruycken sal / want de vaste der monde van den Rhijn van koophandel seer vermaert was / so wassen tot in Vranckrijck ende de andere Zeelandtsche eylanden eenen gemeynen cours ende voor-loop / de welcke daer nae op den oever van de Leck ghemaeckt is / een vaste weeghe enter zijnde van de Stadt / de welcke noch den selven name behout / te weten / de Vaert. Want naedemael / door de scheydinghe ende divisie / des Keysers / den Rhijn Vranckrijck van Duytschlande soude scheyden / Alsoo dat de ghene zijnde slinckwaerts de Francen / ende herwaerts zijnde rechtwaerts onder de Duytschen haer Gouvernement ende Heerlijckheyt soude zijn / ende den Ysel (want doeter tijt / liep den Rhijn maer op twee plaetsen in de Zee) niemeercken van sommighe nauwelijcx bekent / alsoo dat ick niet en sie noch en wete / in wat manieren dat sy hebben derven bestaen / soo wel in Cronijcken / als in Caerten / den Ysel / als een onderscheyder van dese Landen te stellen / naedemael den Rhijn tusschen den Wael ende den Ysel vloeyende / beyde de Landen ende Rijck van een determineert / al-hoe wel de Duytschen een weynich buyten haer palen ende limiten gaende / een groot deel van Vranckrijck naest den Rhijn ghelegen / beseten ende bewoont hebben / alsoo dat het blijckelijck ende meer dan notoir is dat Utrecht in Duytschlandt eerst gesticht ende gebouwt is. Maer dat de Cronijck-schrijvers altemael twijffelen en dubiteren of het meest onder de Francen ofte der Vriesen dominie zy / is gheensins wonder / want de Francen in krijchshandel boven anderen seer ervaren ende den Rhijn overgevaren zijnde / hebben de meeste Duytsche steden met geweldiger handt aenghevanghen / alsoo dat sy noch de sterckste ende de bequaemste om te behouden / met garnisoen gesterckt ende seer sterck

bevestichte

bevestight hebben / van de welcke Utrecht mede een vande principaelste geweest is / als mede aen den Rhijn gelegen zijnde / want die passeerden geheel Vranckrijck ten tijden van den Keyser van Valentijn / welcke de Wilten / Sassen / ende de Sclaven / als sy alle de oevers van de Zee met deerlijcke moorden ende plonderingen verdorven / ende van daer meynende te vertrecken / heeftse op de frontieren van Vranckrijck wonderlijcken overwonnen. Ende 't heeft soo langhe onder de Francen haer gewelt geweest / tot dat Koninck Dagobert / alle de Gerechtigheden / Jurisdictien ende Proprieteyten van den Lande / Willibrordo in 't Jaer van vijf-en-seventich, den eersten Bisschop van Utrecht schonck ende wederom gaff. 't Soude seer ongelooflijck schijnen te zijn / hoe veel aenstoots ende gewelts van de ongeloovige / (naedemael het oprechte ghelooff allenskens begost te wasschen) geleden ende verdragen heeft / nemaer van niemandt meer ende swaerder als van Radbodo der Vriesen Koninck / den welcken Pipinus den Vader van Carolo Magno een wijl tijts in Vrieslandt ghehouden heeft. Waer uyt blijckelijck is / dattet een van de vermaertste steden / van begin aff / in Neder-duytschlandt gheweest is / en datse noch onder de Francen noch onder de Vriesen haer domine geweest is / nemaer datse / de Romeynsche liberteyt ende vryheyt al heenen ghebruyckt heeft. Welcke vryheyt heeft onder Borgemeesters ende de twee principaelste des Raedts, geduyrt tot den Jare duysent vijf hondert ende neghen-en-twintich.

Alsoo heeft de vermaertheyt des koophandels ghemaeckt / dat de Francen door haren eyghen wille / allen bestormingen ende aenslagen der Barbaren afgheslaghen ende verweert heeft. Op welcke tijden hare goederen alsoo vermindert ende verkort / dat sy den krijch tegen Agrippina Colonia begost / aengaende ende roerende 't recht van de dignitëyt ende outheyt des stadts mosten laten varen. Maer de Ecclesie heeft van haer kleyne beginselen soo aenghekomen / datse seer klaer scheen door haer Religie ende met een wonderlijcke klaerheyt was blinckende / want naedemael alle de Inwoonders / door de leeringe ende discipline Willibrordi / ende sijne met-ghesellen / welcke hy uyt Engelandt met hem gebrocht hadde / soo heeft Dagobertus Koninck van Vranckrijck / soone Clotharii / naedemael hy sijn insettinge des levens verandert hadde / in 't jaer van seven-ende-t'seventich, een Capelle / welcke hy Sinte Thomas consacreerde / ghesticht ende gefondeert / welcke de nakomende Koninghen wonderlijcke begiftight hebben. Maer ick vinde noch by Marcellino in 't leven van Swiberto dattet twee jaren eerder getimmert soude zijn. Maer ick soude beter gelooven dattet door de tijden van Dagoberto een Bisschops stoele gheweest is / van de Christelijcke Religie van welcken de Francen eerst het Christen geloof ghehoort hebben / van welcke een bewijsselijcke reden is Clotharii de Vader van Dagoberto en Theodeberti Francken Koningen liberteyt / waer dat ooch mentie ghemaeckt wort in de

beschrijvinge van't leven Bonifacii. Als het dan soo is / alst hier uyt blijckt dat ouder van tijden ende van dignitept is als Keulen / die selve seggen oock dat Wiltenburch (van welck wy voormaels ghesept hebben) van Dagoberto (om de kracht ende aenstoot der Barbaren te wederstaen) ghemaeckt te zijn: Dan naedemael de Wilten/de Fortresse gemaeckt zijnde daer een tijt lanck haer behouden hebben. Soo schijnt het de waerheyt gelijcker te zijn/dat Dagobert het selve seer gesterckt heeft met wallen / muyren/ ende andere munitien tot versterckinghe des Kasteels behoorende. Maer als nu het Capelleken van Sinte Thomas verroept ende uytghewozpen was / soo heeft Wilibrordus / daer twintich treden van een capelle het cruys ghededicert/ ghesticht / waer van hy d'eerste Bisschop van Sergia Paus van Romen ghedeclareert is / ende worden nae dien Clemens ghenaemt. Niet langh daer nae als Ratbodus van Pipino van daer in Vrieslandt gedreven was / is ter plaetse daer de Barbari Sinte Thomas Capelle verbrandt hadden / Sinte Martens collegie gefundeert/ het welck Carolus met toenamen Magnus/ nae de doodt sijns Vaders heerlijcken begifticht heeft / ende op dat het van der Barbaren aenstooten ende incursien gantsch vry wesen soude/soo heeft hy den Bisschop tot zijn bescherminge gegeven het oue palleys 'twelck nu Bisschops hoff geheeten wort. 't Welck hy voorwaer met koninckljicke liberaliteyt ende giften versien heeft / dat de nakomelinghen met Provintien Tienden triumpten ende heerlijcke giften verciert hebben. Soo veel isser af/datter vande Ecclesien goederen yet genomen soude zijn. Nademael dese Imperateurs met Namen Henrici / Othones / Conradi/ met stercke brieven van confirmatie / de voorgaende giften als behoorlijck geindiceert hebben / daer toe worden de Ecclesie tot haerder bewaringe de naeste heerlickheden sterckten ende dominien in handen gegeven / om daer mede alleen den Barbaren krachten ende invallen mede te verweeren. Alsoo dat den Ecclesien goederen in korten tijden / koninckljicke goederen by kans gelijck geworden zijn. Maer de Bisschoppen meerder op de Godtvruchticheyt ende simpelheyt des levens als op de tijtlijcke goederen achtende/regeerden haer goet al slappelijck / alsoo dat een yegelijck / van de selve yet ghetrocken heeft / dat hem meest gelegen ende profijtelijck was. Waer van naemaels / de Princen van Brabandt/ Hollandt / ende van Gelderlandt. Item / den Graeff van Benthen ende Cuyck verdreven zijn geweest/ als sy daer / anno 1021. met Bisschop Adelbold onder Keyser Henrick den derden in de bescherminge van Tulp / de Religie overgegeven hebbende / ontfingen sy haer goederen ende gherechticheden te leen/ ende begaven sich onder den President van Utrecht. Maer wat willen wy veel seggen van de manieren, die in't beginsel van de Ecclesie ghebruyckt worden? De broeders van het Collegie van't Cruys / soo sinceer / godtvruchtich ende oprecht/ daer sy seer ongheprezen worden:

Alsoo

Alsoo dat niet alleen daer uyt de Bisschoppen van onse Ecclesie vercoren worden / maer oock van daer op andere plaetsen beroepen worden. Bonifacius de tweede / ende Gregorius de derde / zijn vercoren geweest om die van Moguntinen te regeren / Albricus is beroepen om over de Keulsche domeinie te hebben / Joannes / een van de Princen van Wercklanen / is in 't achterste deel van 't Lande van Luyck verhaeren om dat te bestieren ende in ordine te houden. Alle dese zijn seer bewijsselijcke argumenten om voort te schrijven onder 't gheenen dat van sommige nae Bonifacium achter-wegen gelaten is / het welcke was int jaer van seven hondert ende vijf-en-vijftich. Maer naedemael Bonifacius met vijftich zijne mede-broeders ende twee andere in Vrieslandt in 't dorp Dockum van de Vriesen om de Religie gedoodet zijn / ende de Stadt van Utrecht jammerlijck van de Noordmannen ende de Deenen geschent was / soo hebben sy het aen die van Keulen geklaecht. En dese Geestelijckheyt heeft seer aenghenomen door de groote successien / naedemael de Barbaren hare verharde herten / wat vermorwet hebben / ende sich hebben de ware Religie onder worpen / latende varen alle idolatrie / daer toe en heeft niet weynich ghe-holpen / de godtvruchticheyt ende wonderlijcke gheleertheyt / tot den jare duysent ende acht. Op welcke tijden de Noortmannen / als de slupsters haestich ende gewelddelijcken door brekende / hebben Thiel geweldiger handt eerst aenghevangen / 's jaers daer nae Utrecht / ende hebben dat niet een lelijcke ende abominabile moordt gheschent ende berooft / wiens goederen sy dickmael schadelijck geworst waren ondder Willebrordo. Daer nae / nae de doot van Bonifacio / ende wederom onder Bisschop Alfricus den negenden. Alsoo oock op dien tijden veel heerlijcke steden van Duytschlandt ende van Vranckrijck gedevasteert zijn. Ende nae dese moort van de Barbaren / heeft de stadt menigen tijt met afgeworpen muyren ende vervallen huysen seer leelijck ende onteert / totter tijt toe dat Ratbodus den veerthienden Bisschop / als nae Deventer soude reysen / van de stadt weder op te timmeren / raedt plachten. Welcke Ratbodus / was van Koninckelijcken afkomste ende standt / hy was oock begaeft met een scientie van toekomende dinghen te voren te verklaren / oock mede was hy soo in de Griecksche als in de Latijnsche tale / wonderlijck geverseert ende gheleert. Alsoo dat sommige willen seggen dat die sylva vtriusq; generis / die noch onder onsen handen is van hem ghemaeckt soude zijn. Maer nae dien de Deenen verdreven waren / is hy van Deventer t'Utrecht wederom ghekomen. Als Ratbodus uyt desen leven in 't ander verhaeren was / soo heeft Baldericus van Kleeff om de verdiensten die hy die van Utrecht ghedaen hadde / is hy Pius Vader den godtvruchtigen genaemt geworden / hy was een man van groot en heerlijcke verstandt / ende was soo wel in den Kerckshandel als in de vrije konsten ervaren / heeft wederom bestaen de muyren op te timmeren / in 't jaer DCCCXC. Ende

haede-

mael / de Hollandtsche landen door dese Noortmanner invallinge langh ongebout ende seer ongeschickt ghelegen hadden / soo heeft hy die door beneficie ende toedoen van Carolo Calvo wederom ingenomen / maer weynich tot bate vande Utrechtsche Ecclesie / het welck begonnen heeft (soo de Schrijvers seggen) in't jaer van acht hondert ende drie-en-tsestich. Onder de President Hungero / ontrent CCL. jaren van de stichtinge des Ecclesien / daerentusschen soo wiesschen hare goederen daghelijcx meerder ende meerder / soo langhe alsse van wijse / gheleerde ende gheschickte Bisschoppen geregeert ende geadministreert worden / dan naedemael / in de plaetse van ommooselheyt bedroch / van versmadinge der glorien eergierichept : van soberheyt gulsicheyt / van gheleertheyt plompheyt en onweetenschap / van beleeftheydt hoovoerdigheydt / van miltheyt gierichept / ende van reynichept onkuysheyt / ingebroken zijn / soo is alle dingh in arch verkeert / ende des Ecclesie goederen zijn van de naeste Heeren beseten ghewooden / doen begonnen der oorlogen op te staen / ende de geestelijcke saecken worden onder de wereltlijcke vermenghet. Maer in dese overvloedichept der rijckdommen / hebben de eerste moderateurs der Ecclesie / welcke heylige ende sincere mannen waren / sich vromelijcken gehouden. Ende hebben die goederen aen die dingen te koste ghelept / het welck sy God meest aengenaem meynden te zijn / te weten / sy stichten Tempels / Kloosters ende gasthuysen / ende de Kercke welcke door outheyt des tijts / ontweder ofte ander ongheval vervallen waren / repareerden sy seer rijckelijck : De andere nakomelingen hebben niet alleen begost te voeren den Moninckken ende eenige Religie / maer hebben sich oock met veelderley manieren van kleedinge verciert / ghelijck Aufridus / ontrent duysent schreden van Amersfoort op den heyligen Bergh het klooster der Maechden gesticht hebbende / nam hy oock die maniere van kleedinge / ghelijckerwijs oock Godebaldus ende Bernulphus / naedien hy het klooster van't Sinte Paulus in de stadt gefondeert hadde / heeft de goederen van die vander Orden van Benedictus vanden heyligen Berch daer in gevoert. Item / sinte Peters ende sinte Johans Collegie. In't midden van desen heeft Adelboldus naedemael sinte Martens kapellken omgeworpen was / heeft hy te dier plaetse een gemeyn Rechthuys ofte Tempel doen fonderen. Conrardus van Sweven heeft op een modderigen grondt getimmert den tempel Marie / ende heeft aldaer ghesticht ghemeyn geselschap van Canonicken. Godebaldus heeft in't Oosten buyten der stadt oock in een moras een Klooster ofte Convent gesticht / 'twelck de gedanckenisse der broeders gemeynlijck ghenaemt werden / te weten / het Carthuysers Klooster / de selfde heeft oock te Reguliers het Convent van de Reguliers ghebouwet. Welcke liefde ende hittichept der Religien is ten lesten al verkoelt als het beste in't gemeenlijck doen / want als sy het haer metter wapenen beschermen mosten / en hebben sy geen tempels ofte Bedehuysen meer / maer

Kasteelen sterckten ende Fortressen om de vyandt daer mede te verdrijven/ getimmert ende gemaeckt. Bisschop Godefridus van Rhenen heeft Montfoort ende Woerden tegen de Hollanders/ Horst tegen de Gelderschen/ ende Vollenhove tegen de Vriesen gefondeert/ Conradus van Swewen/ heeft het Kasteel te IJsselmondt om der Hollanders macht wat te doen stuyten op ghesticht. Daer sijnder oock ghewest die de stadt seer wel met metale stucken geschuts voorsien hebben. Andere hebben weder andere Instrumenten/ (want men meer tot den krijgh (Gode betert) dan tot vrede genegen) tot den krijchs-handel dienende/ naer haer verstande [illegible] ende toeghemaeckt. Daer en-boven: soo [illegible] Rijcken/ te weten/ [illegible] ende Vranckrijck [illegible] van Judith/ [illegible] eeuwige vyandschap ende oorlogen [illegible] Bisschoppen [illegible] tracht ende de [illegible] landt. [illegible] minghen ende Keysers/ seer rijcke heerschappijen in Hollandt (al [illegible] men daer begost te regeeren) ende in Vrieslandt/ [illegible] Koningen sy [illegible] wapenen [illegible] bracht hadden/ ende de Eylanden der Zee/ uyt welcke sy de Tyrannen verdreven ende verjaecht hadden/ ende nae veel diversche nederlagen der Barbaren verlaten ende [illegible] zijnde met eenighe palen oft limiten/ soo hebben sy mede de Bisschoppen van Utrecht/ om haer [illegible] ten deele vergelden geschoncken/ waer als de [illegible] van Carolo Calvo in dat deel des Eylandts ghesetten waren/ 'twelck Holtsande ghenaemt werden/ soo hebben dese terstondt haer kleyne dominie beginnen te vergrooten ende te amplieren/ hare limiten te propageren ende vorder uyt te strecken met hare macht ende deught/ de kasteelen ende sterckten die haer meest gelegen waren aen haer te nemen/ Vrieslandt metten oorloghe onder haer gewelt ende Jurisdictie te subigeren/ ende haren Naem ende Rijck seer groot ende naem-kondich te maecken. Welcker gherechtigheyt de Fransche Koningen nae-tijden van Carolo Calvo hebben begonnen voor te staen. De Keysers ende machtiger Heeren hebben weder daer tegen opgestaen/ ende hebbende giften van hare Voor-ouders met [illegible] gheconfirmeert/ ende hebben der Ecclesiastieke voor de Graven van Hollandt gepreserveert/ ende hebben niet vechtender hant [illegible]. Hier uyt is [illegible] onderheyde het [illegible] (soo als Bisschop [illegible] den negenthienden te [illegible]) niet [illegible] ghelicht oft ter neder [illegible]. Desen/ als hy van Dieterick den [illegible] Grave van Hollandt [illegible] van de Vriesen door [illegible] overwonnen zijnde/ heeft hy drie jaren op IJsselmondt gevangen gehouden. Maer als [illegible] hebbende [illegible] Bisschop [illegible]/ soo heeft hy moeten sweeren ende met eede beloven/ dat noch/ hy noch niemandt nae hem [illegible] soude

mogen pretenderen noch aen Hollandt noch aen Vrieslandt / waer van brieven van Confirmatie ghemaeckt ende onderteekent zijn. Alsoo is door dit verbondt peys ghemaeckt zijnde / is Adelboldus in zijn Bisdom gerestitueert gheworden. Ende also is het sticht van Utrecht zijnen vyandt soo naer by een ghelegen zijnde / ende soo dickmaels heerlicken triumpherende tot een rooff gelaten worden. Soo zijnder mede veel stichtsche Steden / Bosschen / Eylanden ende Morasschen van die van Hollandt onder haer dominie geweldelijck gebracht / ende sy souden soo verre haer Jurisdictie ingevoert hebben / oock tot de muyren toe / en hadden de Palen van Goylandt haer in die saecke niet hinderlijck ghewest / de welcke Land-luyden noch dagheliicx Leeuwenpael heeten / welck het leste termijn wesen moste van de twee Provincien ende Landen. Maer de navolghende Bisschoppen noch al indachtich zijnde van de nederlaegh van Adelboldinus / heeft een yegelijck voor sich een oorsaeck ghehadt / het verlooren goet wederom te eysschen / ende de beseten fortressen wederom te recupereren / ende ten lesten voor sich selfs soo veel over te houden / als hy eenichsins met wapenen gekrijgen kosten. Maer hoe volchden / dat hier om de Veluwe van de Gelderische ghenomen / daer tegens de Hollanders om de meeste possessie van goederen / heerlijckheden / ende Jurisdictien te hebben / een langhduyrigen krijgh ghewest is. De Utrechtsche door ledicheyt versacht zijnde / ende vrede ongewent wesende / zijn heel nae de krijgh gewent geworden / alsoo dat ten lesten de harten seer verhardt ende verwoert zijnde / soo tot de krijgh geneycht waren / dat als sy van buyten met oorloge niet gheexerceert en worden / onder malkanderen menichreyse muyten. Ende dan begosten den raedt ofte Magistraet tegen het Ridderschap ende malkanderen dapperlijck te vechten / dese waren machtighe menschen muytich thuys / buytens huys / opblasende met haren stam ende gheslachte / d'andere hoveerdige / ende meest tot geylicheyt ende wellusten genegen / ende anders ghevoelende als sy sprekende / met groote alteratien maeckten sy haer Bisschoppen / verachtende de Recommandatien van Uytheemsche Heeren / ende dan quamen sy selven wel met hare gecreeerde Bisschoppen over een. Ende het Ridderschap macht is soo gewasschen ende soo seer vermeerdert / dat sy de Marckt / de Gaert-brugge en de [illegible]-brugge ende alle de passagien volbeset zijnde / malkanderen uyt der stadt dreven / dat sy oock / tegen de gene daer haer yet mede uytstaende was / openbaerlijck in een volle slachoorden malkanderen ontmoetten / ende batalie leverden. Daer zijn oock sommige ghe weest die met hulpe der vrienden [illegible] gheholpen wordende / door valsche ende verholen plaetsen door de muyren ghebroocken zijnde / in de morgenstondt in de stadt zijn ghekomen / ende hebben dapper met den Bisschop ende sijn adherenten in de [illegible] stege ghe confligeert ende ghevochten / het welck haer oock gheluckelijck vergaen is. Sommige sijnder oock die

schrijven

schryven dat Wilhelmus de Neeff des Bisschops van zijnen broeder Otho/ als hy eens (door onghevval meynende beroyt te zijn / ende sich niet wachtende) door de stadt was rijdende / soo worden herwaerts uyt een hoogh venster een groote steen op zijn lijff gheworpen. Soo heeft hy door dier oorsake bewegt geweest / wesende de poorten voor de Bisschoppen doen sluyten / ende met anderen openbaren vyantschap te dragen / met oorloge te vervolgen ende een stryt met haer aen te gaen. Ende soo verre is deser Heeren haet gekomen dat slechte menschen de Bisschoppen verradelijck omgebracht hebben. Ende begosten tegen haer medeburgeren te muytten / ende dese / wanneer het vrede was tot krijgh ende periculen brenghen / d'andere waren altijt die van Utrecht eenighen vyandtschap ende haet toedragende. De Magistraet wanneer de borgers met Uytheemsche bevechtingen ofte swaricheden benaut worden / ende weynich op de Religie acht nemende / hebben dan de Burgers met Tollen / excijsen ende met andere ongelden / seer beswaert. Eerstelijck als de stemmen om yet te verliesen ofte hulpe door lootinge verschoven was / ende sy door giften en gaven van uytlandtsche Vorsten ghecorrumpeert worden / so hebben sy de Republijcke met groote oproeren / ende tumulten / beroert ghemaeckt / ende hebben in dier wijse het geestelijck goet onder het waerlijcke vermenghet / sy noemden eenen seeckeren / welcken sy terstont wederom gerenuncieert begeerden te wesen / ende gingen bedecktelijck ghewapent in der Canoniken Raethuysen. Alsoo nae dien niemandt den anderen en weecke / hebben die van Bourgoundien een Bisschop voortghebracht maer hoe geluckelijcken / is een yegelijck wel bekent. Maer Philippus heeft Davidem zijnen Soon / nae de doodt van Diepholdio / ende Brederoden uyt het Archidiakenschap ghestelt zijnde / door krachte Caroli in het Bisdom van Utrecht gevoert. Maer sijne macht / hoe veel sy entsien hebben / geeft dit te kennen / dat sy hem in een muyterye omringelt / gevangen / ende nae Amersfoort gesonden hebben / hem daer verseeckert houdende / hoe wel niet te vergheefs / want Keyser Maximiliaen die van Utrecht met een sware belegeringe belegen hebbende / heeft met gewelt den verdrevenen Bisschop wederom in't Bisdom gebracht / Frederick van Baden Marckgraeff / een tijt lang seer met donckere Factien gequelt gheweest hebbende / ende siende dat hy niet veel ontsien en worden / door het exempel Davidis zijns Voorsaters van weynich bevreest zijnde / soo om de Republijcke badt te beraden / als om dat hy een vreedsaem ende deuchdelijck man was / heeft het Bisdom ghetransfereert aen Philippum den Broeder van David / welcke doen ter tijt Admirael van de Zee was. Nochtans en heeft oock alle man niet nae den sin geweest / hoewel hy met geweldige goederen ende machtige vrienden / als de Bourgoudiers seer hoogh ghestimeert was. De oorloghe dat de Overysselsche tegens Graeff Carel van Gelder ende die van Swol waren voerende / alsoo hy't

niet maecken ofte vinden en koste soo hy wel ghewilt hadde / nochte door het kleyn behulp ende kleyne goederen van die van Deventer gantschelijck beschermen konde / ende dat hy van die van Bourgondien gheen hulpe verwachtende was / oock mede dat hy te vergheefs den bystandt der Utrechtschen was hopende / soo is hy ten lesten soo seer met sorghen ende benouthheden bevaen gheweest / dat hy daer van in een onuytsprekelijcke siekte ghevallen is geweest. Alsoo dat hy in Aprili int jaer van duysent vijf hondert ende vier-en-twintich van deser weerelt gheschepen is. Maer wat Pius meer van deser volcken manieren ende gewoonten schrijft / is meer de affectie als de waerheyt toe te schrijven. Waerom nae dien ick dit in plaetse van een Prefatie voorgestelt hebbe met soo weynich woorden als het mogelijck was / soo sal ick ten lesten tot het principaelste voort gaen.

Nae dien de doot Philippi niet langh onbekent en bleeff / soo is de fame daer van oock tot die van Gelderlandt / welcke terstondt een groten hoop voetknechten versamelt heeft / om die Hollanders welcke te scheep naer Utrecht waren spoeyende / te intercipieren / ende sy hebben haer stil ghehouden op den Rhijnstroom / welcke in't midden van het Gesticht Jutphaes is gheleghen. Welcke krijchs-tocht die van Utrecht geen kleyne vreese aenghejaecht heeft / te meer om dat sy door den onseeckeren staet van die van Overyssel seer bevreest waren. Daer beneven heeft de vreese dese nederlage seer vermeerdert / te weten / dat soo se te men weder op nieuws een overhooft / Presidens ofte Bisschop creeerden / dat den twist niet minder soude worden / maer dagelijcx meer ende meer soude wasschen / ende dat alsoo eenen grooten strijt en oorloge op dese zijde des Ysels soude gevallen. Hier toe accedeerden oock de groote vreese vande macht der Bourgondiers / van de welcke sy lestmael gedwongen waren / hoe wel sy daer seer tegen waren / Philippus weder aen te nemen. Oock mede hadden uytgelesen knechten te voet / onder Wilhelm Turck beschreven / in't leger ontrent Schoonhoven / alle twelck sy haer noch te meerder in vreese ghestellet heeft. Terstont wordt er een openbaer Rechtdach ingheleyt / in de Noven van Majo / Tot welcken / soo verre yemandt van de Ganoniicken uytter stadt was / wierden terstont ingedaecht van hare collègien / om dat sy die stemmen meerder hebben souden. De Borgemeesters hebben van die tijdt af een swaerder last / als sy te voren hadden / op haren hals ghehadt / om de ghemeynte te besorgen / want haer was van de Raet bevolen (dat soo wanneer de Gelderschen met de Bourgondiers in wapenen waren) dat sy toesaghen / dat de ghemeynte ofte de stadt geen hinder oft letsel en ghesciede. Ende de wacht wort terstont verdobbelt van de geene die op en ontrent de plaets waken souden / den Ronden wort oock terstont met vijf mans vermeerdert. Voorts heeft den Raedt oock goet ghedocht metten Placcate te publiceren / dat soo wanneer eenich teecken van alarm geschiede binnen de stadt / een

yegelijck ander zijn quartier wesen ende zijnen hopman volghen soude/ dat oock alle de Herbergiers de namen van de vreemde gasten tegen den avondt den Camelaer van de stadt mosten brenghen / onder verbeuringe van boete daer op ghestelt by't Placcaet/ eñ daerenboven noch arbitrale correctie. In desen staet des gemeynts/ zijn de Legaten der Bourgondiers met een vaendel voetknechten t'Utrecht gekomen/ te weten Bisschop Panormitanus/ ende den Prins Verianus/ ghesonden zijnde van Erardo Arenburgensi / Bisschop van Luyck / ende om dat den wech kort was / datter geenen meerder komen en souden heeft den Geestelijcken Raedt terstont audientie gegeven / dan nae dien sy in't Raethuys ingelaten waren / ende haer consent ghegheven was van den hoochsten Deken om hare Propositie voor te stellen / soo heeft Panormitanus een wijs ende seer geleert man/ aldus zijn Oratie begost.

Soo verre het nu de tijt ende die Religie ware/ dat wel eertijts gheweest is / ick soude certeyn veel bereyder komen in dese vergaderinge compareren / nochte ick en soude voorwaer / naedemael ick in Ambassade om het Bisdom op te eysschen/ ghewapent ende met ghewapender handt niet komen in die stadt / welcke onder Carolo quinto Ro. Impe. ende Hertoch van Bourgondien ende Graeff van Hollandt geheel vreedsaem ende vry gemaeckt is/ ick en konne in geenre manieren bemercken / wat de oorsaecke is/ dat ghy lieden van my dus verbreent zijt/ ende de wapenen tegen mijnen komste aenghenomen hebt/ daeromme moet het meer van ons mispresen dan verboden worden/ nae dien ick de rechte oorsaecken van dien niet en wete / ick verblijde my nochtans dat my geconsenteert wort/ mijn Legaetschap (van wat gemoet ghy L. tegen my zijt) mach openbaren. Maer wat willen doch dese wapenen? wat wil de Legaet? waer wil ick het by gelijcken ofte compareren. Ten is noyt ghesien noch ghehoort gheweest/ datmen in Legaetschap met een wapenrock/ in een stadt moet komen/ met welcke men voormaels groote vriendtschap gehadt heeft. Al eer wy van Brussel scheyden / soo hebben wy Verspieders uytghesonden om te vernemen oft de weghen van de Straetschenders / Roovers / ende Moordenaers oock vry waren/ welcke ons voor antwoordt brachten/ bykans al bevende ende geheel verbaest wesende / dat de Geldersschen alle de wegen ontrent Utrecht welcke men met voetvolck besetten mochten/ in hadde. Hoe meenichmael hebbe ic van herten gewenst dat Godt hem die sinnen ghegheven hadde/ dat hy in sijns Hertochdoms limiten gebleven ware / volgende het rechte ende ware geloof / ende niemandt ghewelt oft schade doen. Hy vanght ende spant den reysende man van Hollandt / ende houdt so lange in den Kercker besloten / tot dat sy sich selfs met groot gelt ransoenen. Dese ende diergelijcke dingen bestaet hy veele op u Jurisdictien ende Landen / in de welcke hy weet dat ghy lieden weynich Soldaten ende stercken hebt om u lieden van alle gewelt ende ongheluck

 te ver-

te verweerden / alsoo dat hy andeeren Princen haer Legaten van hier is houdende ende buyten sluytende neemt hyse onderwegen op. Alsoo daer dese wapenen ons maer tot ons lijffs verweeringe / als eerlijck ende toestaende waren / ende oock niet om yemandt ghewelt te doen / maer om der Gelderschen ongelijck ende overvallinge af te keeren. Off yemandt wel soude gelooven konnen / dat eenich mensch V. L. sachtmoedichept misbruyckende anders gheconsenteert soude worden ons hier te komen dan door den doodt Philippi / uwen Bisschop hoogher memorie / welcken soo deuchdelijcken hoochgheleerden ende fraeyen man bevonden is ghewest. Want doen hy noch in levende lijve was / soo en soude niemandt van onse Heeren des ouden peys articulen willen breecken / hoe veel te min souden sy hier dan straetschenders / moorders ende roovers senden. Maer waer verdoole ick. Waeromme al eer ick tot mijn voornemen ghekomen sal zijn / soo dient het dat ick mijn Heeren eerstelijck bidden my noch soo lange gehoor te geven / tot dat ick de oorsaecke van mijn Ambassaetschap explicere / ende uytlegghe. De welcke is van Bisschop Philippus afscheydinghe. Indien dan / het welck de Griecksche Propheet seyt) waer is / een goet buerman is een heerlijcke saecke. Wederomme een quaet buerman is een verdrietelijcke saecke / soo en is het oock niet sonder reden dat wy grootelijcx droevich zijn / welcke niet alleen een goeden buerman / maer ooc een vriendt / uyt de machtichste geslachten van die van Bourgondien ghesprooten / met desen hebben wy oock verlooren / al het profijt ende gemack / door welcke wy geduyrige dominien wel gheluckich te achten waren. Wy hebben met desen verlooren vrede buyten / ende de vruchten des vredes binnenshuys / de welcke wy niet weder sorgen te krijghen / ten ware den hoochsten Godt eenige goede middele tusschen beyden schicken wilde. Ende uwe droefheyt is hierom oock te meerder / nae dien hy soo wel tot den krijch als tot de vrede bequaem was / ende een groot ende een uytnemende cieraetsel voor die Republijcke. Soo meyne ick oock dat de quade succeffie van de Overysselsche twisten de fortuyne te wijten zijn / om welcke te slechten ende gantsch te stillen / seer bekommert was / ende oock met sijner vrienden goederen daer toe seer gheholpen worden / ende soudet oock sonder twijffel voltogen hebben / en hadde de haestighe doodt het niet uyt dit leven in't ander gheruckt / naedemael dan ons het soo wel aengaet / als V. L. welcken ghylieden tot een overhooft eligeert / soo ist immers meer dan reden dat wy V. L. ten besten raden / ende daer toe ons beste doen om te helpen / dat der Hollanderen saecken benevens de uwe in grooter voorspoet moghen voortaen floreren. Want met dese maniere / soo komen de Rijcken / Steden ende Dorpen / tot groote overvloedichept der rijckdommen / en tot een salich welvaren / daerentegens / wat doet een wreet Tyran ende bloethondt / die een ander vrede benijt / ende selve geen hebben en wil. Alle 'tquaet roert hy op / hy be-

hy benaut den zijnen ende zijnen naesten laet hy niet sonder oorloogen/ alsoo dat hy altijt yet doet daer hy den tijt mede verdrijve. Maer upt ten laetsten/ den winder ende den verlieser geen profijt anders en heeft dan verdervinghe ende verwoestinge van haerder beyder landen/ huysen ende heerlijckheden. Waerom dat het selve waer is dat den ouden scribent seyde/ yet quaets van een quaden buyrman. Want het is notoir/ dat de steden die malkanderen soo naer ghelegen waren/ ende geen van de Heeren malkanderen willende wijcken/ ter gronde toe verdorven ende verdestrueert zijn. Waer toe doch dese uptwegen? daer toe dat ick daer door ten laetsten tot mijn voorgenomen Oratie mach ghekomen. Ghylieden hebt eenen Rechtsdach ingeset/ op welcken men met lotinge ende behulpinge van de meeste stemme eenen Bisschop soude creeren/ de Ecclesie nuttich ende proffijtich/ ende met onlanden vriendelijck ende gemeynsaem zijnde. Ende ick geloove datter niemandt in dese vergaderinge ghekomen is of hy hoeft dat selvige in den sin. Waer op te meer te stemmen is/ dat ghy lieden soo wel van affectie tot eenen ofte van haet vry wesende/ met lotinge den steen werpt. Soo verre dan/ het eerlijck ende godtlijck is / (als het is) een Bisdom te begheeren. Soo soude Erardus Arenburgensis Presidente van Luyck een treffelijck man van W. L. garen Bisschop van Utrecht gecreeert worden. Maer ick / vreese soo verre ick dien man met alle zijn deuchden [illegible] / ghelijck in een tafel af schildere / dat ghylieden seggen sout / dat ick in de waerheyt te seggen sparich ware. Ende ick soude wel meynen / datter veele zijn die van sulcken grootheyt / van Adeldom ende van rijckdommen selden ghehoort hebben. Sijne deucht is by sijn selfs soo groot dat sy geens uytroepers van doen en heeft. Sijne heerlijckheyt ende machticheyt/ hoe wel sy door loff ende prijs grooter niet en worde / nochtans de gene/ die daer van hooren spreecken/ worden daer door tot hem met een ongeloofflijcke affectie getogen. Indien ghy mogelijcken vraechden van wat stam ende afkomste dat hy is/ soo verre hy grooter Heeren afkomste niet te boven gaet/ voorwaer hy isser niet minder maer even gelijck. Vraecht ghy van wat middelen sijn gheslachte zijn mach / soo soodanighe sijnt waer mede groote rijcken ende dominien onderhouden worden / zijn familie is oock mede van grooter Adeldom / oock alsoo dat hy die van Montfoort seer nae bestaende is / ende sy worde gheacht te sijn van grooter machten / gheproveert met heerlijcke rijckdommen. Te vergeefs toone yemandt sich selfs met dese goederen / naedemael de ghemeynte van de vyande met wapenen te vryen is/ ende hoe souwense moghen ofte konnen doen/ ten ware daer overvloedicheyt van gelt ware/ het welcke is den steden van yet te bedrijven. Soo en were ick u niemandt te nomineren / die meer grooter gelts by sich heeft/ ende oock soo veel dat hy eenich Koninck te niet soude doen met oorloge / ende dat alleen door sijn ghelt ende rijckdommen. [illegible] desen eenigen

eenigen oorloogen aengheiaecht hebben? en hadde ghedaen de groote ende geweldige Monumenten/ ende de groote viericheyt om de Religie te onderhouden ende Tempelen te stichten. Soo verre ick hier alle de gaven der zielen soude verhalen/ ick soude al te veel doen ende in't ooren veel te onmaetich zijn / de neerstichevt om't Vaderlandt te beschermen / de goedicheyt tegen een yegelijck / de goede ende vaderlijcke affectie in zijne burgers ghedientende van sachtmoedicheyt. Waerenboven/ noch alle 'tgene dat in een Bisschop soude gerequireert moghen worden. Oock soo is ofte moet wel bekent wesen de machticheyt ende Godtvruchticheyt / overmits den Cardinaelschen hoet hem van den Roomschen Paus gegeven/ welcke niet door ondeuchde des persoons/ maer door de deuchdelijckheyt ende godsvruchticheyt. Waeromme soo verre ghy desen tot uwen Bisschop eligeert / te weten / het volck ende den Heere van Arenburch/ende den Hertoch van Bourgondien sijn uytnemende ghemeynsaemheyt de welcke u daerom meerder te doen staet/ overmits sy u soo nae gelegen zijn. Ende op datmen niet en segghe dat hy door niet aenghenomen wort/ soo belooft hy U L. eeuwige vrede ende rust met die Hollanders. De Overysselsche oorloghe welcke ghy lieden zijt voerende teghen den Gelderschen Hertoch/ belooft hy binnen een jaer tijts te slichten ende te maecken. Alle 'twelck noch weynich is te achten by't welcke hy noch meerder beloovende is/ soo belooft hy niet wesen/ dat allen 'tgeen van den Gelderschen ghewonnen

ende tot zijne gerechticheyt getogen is/ wederom op zijn eygen kasten / wederom uyt ende vrijck de Ecclesien van Utrecht wederom te leveren/ ende tot zijne groote waerdicheyt en machticheyt. So duncke my oock raetsaem te zijn dat ick dit noch mede segge/ te weten/ hoe dat hy veel oude ende vervallen kercken / wallen ende andere sterckten te Luyck vernieuwet heeft / alsoo dat ghy lieden wel verseckert moocht wesen hy uwe stadt niet minder/ maer meerder verciren sal met nieuwe timmeragie als hy Luyck ghedaen heeft. Dan ick hoore hier sommige mommelen/ vreesende dat dit uyt eyghen wille van die van Bourgondien gedaen worden / op dat sy als desen voorghenoemt aen het Bisdom geholpen ware/ ten lesten het onder hare subjectie mochten brengen. Andere vreesen wederom / dat hy daer toe gheprovoceert wesende het Gouvernement alleen op hem wilde hebben / meynende datmen noch eenen beneffens hem behoore te stellen / ende dat sy als dan twee Dominateurs soude moeten lijden. Waer op ick seer wel bewogens de Geldersche Ambassaden beantwoorden konne. Of den Hemel viel/ welcke / in saecken in welcke gheen perijckel en is seer bevreest zijn: al of daer af immermeer in de Hollandsche vergaderinge ghesproken ware: ofte ofmen huysdeuswaerts van die saecke disputeerden/ ofte ofter sodanighe raetslaginge opt ander geslooft ware gheweest/ en al ofter nu beter ghelegentheyt daer toe ware te hebben als wel eenmaels/ doen het een lichte saecke was. Hoe wy vreesen des

quamer

quamer zijn / soo veel te bequamer zijn oock de Bisschoppen / ende dat sy meynen dat sy het met bedroch verliesen souden / daer toe hebben sy veel te gelegene plaetsen om dat met krachte van wapenen te verweeren. Wel eer doen de Hollanders de poorte van de voorstadt van Sinte Catharijnen-Poort inghenomen ende beseten hadde / wat dinck hadder ons doen konnen verbieden / want naedemael het ons van Vadio gepresenteert worden / hadden wy't mogen aenvangen / maer om de gerechticheyts wille hebben wy't willen weygeren. Phillippus souden men oock wel konnen induceren hebben / soo verre de gedachten van de Bourgondiers hiertoe streckende gewonnen waren. Maer waeromme maecken wy mentie van de twisten van onse Voor-ouders / naer dien hier die niet in questie en komen. Laet ons haer begeerte consenteren ende volgen 'tgene sy begheeren / ende oock 'tghene datter meer toeghedaen mochte worden. Want hoe veel te ghelegheuer het Bisdom van Ludick is om zijne termijnen te beschermen / soo en salse oock geen Bisdom in Rijckdommen wijcken. Maer van eenen metghesel ofte Vicarium te stellen / is maer een verciersel ofte droom / al of hy daeromme altijt binnen de vesten blijven moste / ende dat hy soo veel gherechticheyts in sijn absentie als in zijn presentie niet en mochte hebben / van altijts is de maniere datter eenen Vicarius zy in de Geestelijcke oft Ecclesiastijcke saecken / welcke de Geestelijcke saken gade slaet. Waeromme is het niet van noode eenighe vreese noch te hebben voor een Vicarius ofte Substituyt. Ende soo verre den tijt ons niet te kort en viel / soude icker noch veel verhalen die beyde desen Ecclesien met groote eere geregeert hebben / d'welcke U. L. alsoo wel als ons bekent zijn. Alsoo recommanderen wy uyt gront ons herten ende door een goeden yver Erardum van Luyck den Cardinael / want hy U. L. seer profijtelijck nu ter tijt wesen sal. Ende nu bysonder nae dien de Overyselsche saecken in eenen poveren staet ghestelt zijn / soo vereyschter wel eenen die peys maecke ende 'tgene verlooren is wederom krijghe / ick hope dat het soo wesen sal / dat het niemandt sal berouwen hem aenghenomen te hebben / ende dat hy U. L. van dage te dage aenghenamer sal worden / ende ghylieden met grooter vriendtschap aen ons verbonden sult worden / alsoo dat ghylieden alle 'tgeen redelijck is / van ons verkrijgen sult / ende tot deser meyninge / soo heeft hy ons groote ende heerlijcke beloften ghedaen. Nae dien soo hebben sy de Ambassaden vriendelijck geantwoordt / seggende dat haer die Recommandatie lief ende aengenaem / ende te aenghenamer / vermits hy beloofde neen Overyselschen twist te stillen ende te slichten / seggende daer en-boven noch / dat sy verhoopten dat de meeste stemmen met die van Luydick wesen souden. Weynighe daghen daer nae soo komen de Legaten van Hertoch Carel van Gelre binnen Utrecht. Waer op den geestelijcken Raedt wederom vergadert is / ende sy zijn int Raethuys binnen gelaten. Ende sy hare Legatie met

weynige

weynige woorden gheeyndicht hebbende/ hebben het Bisdom voor een van dese drie begheert / te weten/ voor Franciscum / Soone van den Heere van Lunenberch / voor Erardo Bisschop van Lupck/ ofte yemandt van de hoochste Canonicken van de hoochste Collegie. Waer toe oock groote ende heerlijcke beloften ghedaen zijn/ soo verre haerlieder begeerte voltoghen worden. Ende alle 'tghene hy voor de oorlogen aen hem getogen hadde/ weder te geven / ende dat daer door oock souden te niet ghedaen worden alle lijfvagien ende twisten. Maer dat den Overyssel schen tweedracht aen de Ecclesie niet was roerende / dan nochtans dat het tot ruste ende eendracht der selve soude opghehouden worden. Daer nae soo sijn 'tghelooff des Heeren ende de weldaden in de Yselsteynsche oorlogen als andersins/het volck van Utrecht ghedaen / ten vollen verhaelt nae dien sy van niemant el hulpe verwachtende was/ soo haest sy sich tot haer gheheert. Maer van de Ambassaden/ soo wel vant hoer hert dat haer Heeren teghen die Utrechtsche waren dragende / ende van de schoone ende heerlijcke beloften seer minnelijcken bedanckt zijn / daerenboven seyden sy dat hare weldaden in de Republijcke niet onbekent en waren/ dan dat het Bisdom was hangende aen de Lotinge / ende dat alsoo die selve Bisschop soude verkooren worden/ welcken het van Godt meest gegost is. Naer dese soo sijn de laetste oock ghekomen / welcker Legaetschap de Grave van Rennenberch een hooft was/ van welcke Henricus Palatinus een van de Bavarische Vorsten wort gheypresenteert / welcke was een methroeder van Birmatensche Collegie/ eenwich Diaken tot Aken / ende Canonick tot Keulen. Men soude niet konnen ghesegghen / hoe aengenaem dat dese sijn recommandatie een peghelijcke orden was / ende dat daeromme / om dat de gemeyne Edeldom gemeynlijck niet veel geacht en worden / ende dat sy upt de grootheyt sijns stams en afkomsts/ sijne groote rijckdommen ende machticheyt waren rekenende / ofte dat die ghene haer gheypresenteert worden / den welcken die van Utrecht noyt hinderlijck geweest was. Oock tot den heerlijcken naem van de Bavaren is voorts ghekomen de gratie ende autoriteyt van de sommige van den Magistraet / welcke ghereehtelijck teghen de Bourgondiers ende Gelversche waren contenderende / welcke maeckten dat de gemeyn man haer oock begoste te haten/ende seyde dat het ghedaen was om soo die Overysselsche betar te quellen/ dat sy geen vriendtschap en souden houden / noch oock dat sy 'tgene genomen was / soude restitueren ende wederomme gheven/ maer dat sy vyandtschap beloovende waren/ alhoewel zyt dissimuleerden. Sy begosten oock wederom in memorie te brengen den verledenen kryrh tegen de Hollanders/ ende verstierden oock meenige listen ende lagen die sy inleggende waren/ ende hebben het daer mede soo verre gebracht / dat indien het alleen aen de stemme van de Magistraet ende van't gemeyne volck gelegen ware geweest/ Palatinus soude over lange met 'tgemeen consent al Bisschop geweest

weest hebben. Sy en begheerden die van Luyck niet / als haerlieder ongeprofijtelijck ende ondienlijck zijnde/ te wesen/ dat naedemael hy beyde de Bisdommen niet evenwel bedienen en konde / dat van alsoo ten lesten door confrere van Bourgondien de wech voor de Hollanders gheopent soude worden / dat sy die van Utrecht gheweldelijck onder haer jock souden drijven. Doen begosten de sommighe te dencken op spannige ende harde missiven van die van Hollandt / de strijdt van de Morasschen/ den grooten oorloghe/ den eeuwigen haet om dat gerechtelijck der Ecclesien goederen voor haer eyghen hielden/ het ongheluck dat sy deden doen sy de Sinte Catharijnen-poorte beseten hadden/ de valsche verraderije van de Paesnachte/ ende daerenboven soo worden doen ter tijt van de Heeren der stadt / alle d'ongelijck ende spijtigheyt / haer van de Graven van Hollandt overkomen was / te moveren ende op een nieuws te verhalen. Ende desen ouden haet vernieuden oock de versche schelmstucken van de Soldaten/ die de Lagaten gheconvoyeert hadden/ welcke van de beletmeesters/ in de herberghen van de voorsteden deden logeren. Welcke door de dronckenschap half rasende/ werpen veel verwijtingen op die van Utrecht/ sy haecken seer nae de goederen die haer van de Keyser gegeven waren/ende seyden seer onbedachtelijcken/ dat die van Bourgondien/ een yegelijck wien sy wilden gelichtelijck tot het Bisdom koste invoeren/ daer toe soo waren sy noch soo wreedelijcken krijch ende oorloge dreygende. Tot dese schimpinge ende onwetelijcke dreyghementen accedeerden / oock haer seyten niet minder boos zijnde. Want / sy sprongen met alle haere macht op de Biertonnen in hare Logementen/ welcke gebroocken zijnde/ lietent bier langs d'aerd heen loopen/ sy smeeten de glasen voor de posten van de deuren ende vensteren verbranden sy / door alle welcke dertelheyt/ sy den haet/ noch meerder waren vermeerderende. Naedien heeft den Gelderschen oock niet beters gehoort/ want sy meynden datmen sijn Legaetschap niet behoorden aen te nemen / overmits de groote ontrouw teghens die van Swoll / ende seyden dat sijn groote beloften daer toe streckende waren/ om dat met ghelijcke ontrouw met die van Utrecht handelen souden/ dat sy daerenboven gheen vrede oft wederom-gevinge van't gene genomen was / maer dat sy verradelijcken tot de wapenen getogen souden werden. Ende de verdiensten die hy was betoonende/ dattet gheen verdiensten en waren / overmits sy ghekoft worden souden. Want al wat kosten tot die oorlogen gedaen waren / is al zijn werck: ende dat den Gouverneur soo liberalijck zijn soldije betaelt was/ dat de gemeynte ofte de stadt / anderen noch schuldich was / ende datter nieuwers Heeren ofte Vorsten gebreecken en souden / die't selfde verbondt ofte ghelooff intreden souden / om door deckfel van dien alsoo een oorloghe te beginnen. Maer dat en mach geen verbondt ofte geloff genoemt worden / nae dien het dier ghekoft moet worden / noch oock dat eenich verdienste ofte weldaet hem ver-

heffen kan. d'Welcke/ in de plaetse van de Soldaten gheen ghesWooren Soldaet wesende / Soldye ontfingen. Dusdanige dinghen worden der veele door de stadt van de ghemeynten gesept : Ende alsoo de gheheele ghemeynte tot Palatinus ghekeert wesende / soo meynden de sommige die wat wijser waren als het ghemeyne volck ofte als die d'welcke naer hare affertie leven wilden/ datmen voor de Religie behoorden te spreecken. Hier toe was haer die van Luyck behaechlijck/ ende dat alleen om zijn groote rijckdommen / waer deur hy/ 'tghene ontnomen was/ gelichtelijck weder soude krijgen/ alsoo dat sy tsamentlijck door hem haer aengenaem ende dienlijck schijnende / beyde de Rijcken tot vrienden souden krijghen. Dese tweedracht is allenskens Daer toe ghekomen/ dat de Magistraet door de meenichte vant rasende volck / spraken Palatino mede/ welcken den Raedt was begheerende / waer op de ghemeynte met groot getier was responderende/ dat beneven de Magistraet/ de macht was om stemmen te geven/ maer dat de Poorten open en toe te doen in haerder macht was. Welcke twist en verwoetheyt der borgeren/ heeft de Collegien een groote vreese aengejaecht/ maer geene soo seer als die/ de welcke meer voor gelt als voor haer leven warē sorge dragēde. Van dese hebbē sommige gevreest dat soo verre sy de Borgeren niet mede en waren/ dat haer gout/ haer koppen en vergulde schalē tot een rooff souden worden / soo hebben de sommighe het haer onder d'aerde begraven / sommighe hebbent by de Borgeren haer vrienden ingheset. Doen machtmen klaerlijck aenmercken hoe weynich betrouwens ende hoops men mach stellen op een onseeckeren uytkomst der stemmen ofte lotinge / al waer de gemeynte met volle wapenen op de been is/ ende de hoochste machtichheyt is gebruyckende ende gebiedende 'tgeen haer goet is dunckende / alsoo dat sy de Overicheyt genoemt worden / ende dat de Magistraet niet meer rechts toe gelaten en wort/ dan haerlieder goet en dunckt. Het is oock waerachtelijck ende blijckelijck / dat sommige uyt vreese / sommige om rust te behouden / haer stem ghegheven hebben meer nae den sinne van't volck/ dat tot de welstandt ende profijt der Republijcke. Hier tot dit ontsinnige volck ende om Palatinum roepende / is oock een groot quaet gekomen drie dagen voor den Rechtsdach / het welck geen kleyne vreese die vander stadt aengejaecht heeft. Want den Hertoch van Gelder quam met sijn geheele krijchsheer over den Rhijn / ende floech in het Dorp Termeyde 'tgeheele Bourgondische Leger. Waer onder vele gevangen worden / onder welcken was eenen Willem Turck een opperste Hooftman naer den Hertoch. Doe was de Rechtsdach seer naeckende / op welcke men om den Bisschop te kiesen soude vergaderen. De oude ghewoonte was dat men op eenen Rechtsdach gene vergaderinge en soude doen/ nochte dat den Raedt niet wettelijck ende volkomelijck soude zijn : op dat ofter eenighe Wtheemsche Princen ofte Princen/ Legaten binnen der stadt

muyren

muyzen waren / tegens dien dagh uyt de stadt gaen souden / op dat sy alsoo vry sijnde van vreese hare stem vryelick mochten uytspreecken. Maer alle dingh is nu contrarie geweest. De Legaten van met groot verlangh nae den uytganck der lotinghe verwachtende / soo is den Raedt terstont gheladen / het welck de geestelijckheyt geen kleyne bangicheyt aengedreven heeft. Op dier tijt waren tot Borgemeesteren ghestatueert Eernst van Amerongen / ende Henrick vander Borch. De poorten worden niet gheopent ende sy constitueren tsamentlijck / niet eer te scheyden voor en al eer sy eenen Bisschop ghedesigneert hadden. De Stadt-dienaers stonden gewapent om het Stadthuys / hier confluneert de gantsche ghemeynte / haer huysen ende winckels leech laten staende. Daer worden ghevraecht van wat meyninghe den Raedt was / roepende dat sy gheen ander dan Palatinum hebben en wilden / den onbekenden prefen sy hoochlijck. Waer tegens verbolghden sy den Gelderschen ende Bourgondiers met leelicke schimpinghe verwijtinghen / ende sy mineerden een geweldigen inwendigen krijgh / soo verre sy yemandt anders tot het Bisdom promoveerden / in Sinte Martens-tempel vergaderden een groote meenichte volcx / den uytgaender lotinghe ende der stemmen gevingē verwachtende. Het was naede-middach nae dat de Gheestelickheyt van verscheyden opinien wesende / niet over een ghekomen en waren. De Raetsheeren inne t Stadthuys wesende / qualijck nemende dese lange vertoevinge / verghesel schapt met een groote schaere volcks / oock mede met de Legaten van Amersfoort / ende den Borgemeester voor gaende / sijn uyt het Stadthuys nae de plaetse al waer de vergaderinge gehouden worden. Ende naedien sy de deuren soo seer gesmeten haddē al of syse mette vuysten om verre slaen wilden. Soo hebben die van binnen gherespondeert dat sy toeven mosten / tot dat de Lotinghe ghedaen was ende de stemmen gegeven / ofte dat sy eer niet inghelaten en souden worden / soo verre sy gewelt doen wilden / sy mochten het doen / maer sy souden sien hoe het haer vergaen soude / ende nae dat sy met gesloten deuren een tijt langh gedisceptreert hadden / ende sy alle van eene meyningh zijnde / ten lesten naer meenichvuldighe smeeckinghen der Borgemeesteren is haer toegelaten / met haer drien ofte ten hoochsten met haer vieren in souden gelaten worden / om alsoo den sin der Raetsheeren grondelick te exponeren. Alhoewel nochtans het selve teghens der Rechtdaghen gebruyck was / soo hebben sy nochtans te dier tijden / de Raetsheeren te gemoet willen gaen / om met dier middelen hare verwoede ende verwilderde herten met goedicheyt te verwinnen / oock mede om dat sy alle stoffende materie wech souden nemen / dat sy tot gheenen tijden de Gheestelijckheyt van hoovaerdije souden calumnieren. Govaert van de Voordt is met sommighe binnen gelaten / van nae dat hy in de vergaderinge gekomen was / soo heeft hy soetelijck van des gemeynten / ende der Raetsheeren wegen begheert / aenmerckende / dat den benauden

 staet

staet der Overyssel sche saken/ welcke gantsch verdorven waren door den langduyrighen krijch verballen waren/ dat eenen/ welcke de Ecclesie dienlijck ende machtich van goederen zijn soude/ welcke het geene verlooren was wederom mochte krijgen/ ende de Stadts goederen die beswaert waren mochte lossen ende vrijen/ ende die niet alleen de stadt maer de geheele Provincie van alle ongelijck ende Injurie der omleggende Vorsten ende Princen mochte beschermen ende bewaren. Waer op gheantwoordt worden van den oppersten Deken/ dat sy onder een overkomen waren/ dat sy eenen man eligeren soude/ d'welcke de Ecclesie in tijden van vrede soo wel als in tijden van oorloghe mochte nuttelijck ende oorboirlijck wesen. Al waert schoon dat den Raedt daer mede niet bekommert en waere. Met dese die van Woordt met grauschap ontsteecken worden/ ende seyde: Hier uyt blijct de sorge die ghy voor het gemeyne welvaren zijt dragende/ maer 'tis nu geen tijt daer van te disputeren/ van siet wel toe/ dat ghy niemandt anders als Palatinum tot het Bisdom promoveert/ ten zy ghylieden u leven niet langher begheert te behouden. Weest daerenboven oock indachtich/ dat in V. L. macht is een Bisschop te designeren/ welcken uwer lieden goet duncht/ maer dat de poorten ende sleutelen van dien in onsen handen zijn. Ende alsoo beroert zijnde/ is hy uyt de Vergaderinge ghegaen/ ende is wederom met een deel van den Raedt in't Raetshuys gekeert. Hier en bleve hy oock niet langh/ maer terstont gingh hy al roepende ende krijssende vergeselschapt met eenen meerderen hoop gewapende Borgers nae de Vergaderinge der Gheestelijckheyt/ dan te vergeefs. Alhoewel sy langen tijt op de deuren smeten/ nochtans hebben sy se niet gheopent/ noch hebben oock eenich antwoordt ghekregen. Dese buytensluytinge heeft den Raedt niet weynich gespeten. Van waer sy gegaen zijn naer 'tnaeste Raethuys/ alwaer een groote meenichte van de Borghers de gratie Gods onverduldelijck was verwachtende/ doen hebben sy groote klachten ghedaen over de hoovaerdije ende hartneckicheyt der Canonicken/ te weten/ dat sy niet ingelaten en waren/ noch meer/ dat sy haer niet degelijck ghenoech gekent en hadden om een woordt te antwoorden/ welcke droeffenisse sy seer vermeerdert hebben/ seggende/ dat het maer een ghemaeckt werck was dat sy so lange daer over saten/ om dat sy den dach daer mede doorbrengen souden/ op dat een yegelijck den langen tijt verdrietende/ naer huys soude sloepen/ en dat sy alsoo te beter haer kuren souden bedrijven. Waerom en gaetmen nu niet tsamentlijck met gewapender hand/ begeerende den geenen den welcken de Raetsheeren ende de Gemeynte begeert te hebben? Terstont roept een yeghelijck datmen behoore te gaen. Op welcken tijt de Republijcke een droevige wondt ghekregen soude hebben/ en hadde gedaen den Grave van Rennenberch/ welcke door sijn Autoriteyt ende een excellente Oratie der verwoeden ende by nae rasende herten stilden. Op dien tijdt was Philibertus Naturellus/

rellus / Archidiaken van de hooghsten Tempel / welcke uyt Bourgondien was ghesprooten / een seer wijs ende beleeft man. Waer door hy tot soo hoogen digniteyt opghevoert was / hy was seer bequaem om peys ende vrede te maecken ende der menschen herten reconcilieren / daerenboven was hy out van jaren. Desen rieden ende tot desen deele / dat den Secretaris de stemmen van een yegelijck op een Cedulle apert soude uyt teeckenen / op dat de gene / de meeste stemmen hadde boven d'andere twee / Bisschop soude ghecreeert worden. Ende nae dien den Archidiaken mede ghegheven zijn den Deken van Sinte Oudemunster ende van Sinte Peter / soo hebben sy bevonden dat Palatinus twee stemmen meer hadde als d'andere twee. Ende op dese wijse so is Henricus Palatinus Bisschop van Utrecht ghedesigneert. In welcken Heere dit wilde gheweest hebben / want ghelijck door de wapenen ende tumulten het Bisdom verkreech / soo is hy altijt met de wapenen gequelt geworden tot dat hy droeffelijck sijn fabule eyndichden. Waer in alle de ghene vergadert waren / ghemeynsamer handt gheconsenteert hebben / ende het is beschreven ende besegelt geworden. Terstont soo begeerde Naturellus dat een yegelijck hem belooven soude dat sy 't gene in de vergaderinghe besloten was / terstont niet souden openbaer maecken / soo heeft hy de Cedulle van de stemmen in aensien van een yegelijck verbrandt / op dat hy daer door voorkomen soude / dat niemandt door de stemmen in't verdriet soude komen / ende dat de herten des volcx wat versachten souden / overmits dat sy haer begeerte verkreghen hadden / ende dat den tweedracht also geslicht soude worden / indien de stemmen de anderen mede-gesproken verdonckert worden. Welcken Raedt goet gheweest soude hebben om den ghemeynen peys te maecken. Indien sy onder malkanderen niet twistende waren gheweest / ende 'tgeen wel verhoolen hadde konnen blijven / sy terstont openbaer maeckten / in de gheselschappen der Canonicken / waren sommighe Geldersche van grooter afkomst die hy nae tot oproeren / seditien ende tumulten geboren schenen te zijn / andere wederom die de Bourgondiers ende hare diensten hooger achtede als eenige anderen. Dese gelijck of sy onder het slechts gerucht toebehoorden / so beschermden een yder sijn partye hartneckelijck / ende te vooren hadden sy malkanderen met wapenen vande straten gedreven / ende sy hadden malkanderen gewelt ghedaen / op den Raedt niet achtende. Dese gheens conscientie hebbende ende door gene vermaninghe der Gheestelijckheyt beweecht wordende / hebben daechs daer nae in alle omgangen ende gasterijen de stemminge ende lotingen van een yegelijck geopenbaert / met schimpinge verwijtingen vervolchden sy malkanderen / ende seyden met wie een yegelijck geweest was. Jacobus Apelternus / Deken van den hooghsten Tempel / nae dat hy een verheven plaetse opgeklommen was beneven 't Choor staende / heeft Henricum Palatinum klaerlijcken Bisschop van Utrecht gepronuncieert. Het volck naer dat woordt

seer

seer haeckende/ hebben terstont geroepen / Geluckfalich moet het sijn voor die van Utrecht. Daer nae soo hebben sy met grooter ceremonien Godt gelooft ende ghedanckt/ dat de lotinge wel ende geluckelijck gesuccedeert was. Daechs daer na worden de Collegien wederom geladen / al waermen doen handelden van de Legaetschap/om tot Keulen te doen weten dat Palatinus Bisschop was geeligeert. De Legaten sijn gheprononcieert. Den Deken van Sinte Martens-tempel. Den Choor-Bisschop. Den Deken van Sinte Peter ende Dom. Gerardus Sukerodius. Tot welcke noch ghedaen zijn twee Notarij. De Legaten korts daer naer verreysende/ sijn in korter tijt te Keulen gearriveert / ende nae dat sy den geeligeerden Bisschop vereert hadden/ worden sy heerlijcken ontfangen. Daer toe worden grooter schenckagien gedaen/ een yeghelijcke kreghe vergulde koppen/ naer een yder zijn dignitept. Ende een deel daghen met banckettertijen ende domineren doorghebracht zijnde / spraecken sy van beyde de Provincien gelegentheyt / ende principalijck van de Overysselsche saecken/ende seggen dat de gheheele Provincie seer nae hem is haeckende / ende te meer om dat den Hertoch van Gelderlandt den voorgaenden krijch nu wederom begint harder te vernieuwen / ende dat de Borgeren altemael ghelooffden dat hy het te niet soude konnen brengen / ende dat sy groote dingen van hem souden komen verwerven indien hy daer selfs in persoone waer. Ende datmen seer behoorden te haesten om ghehult te worden / want de saecke geen uitstel en mochte verdragen / want soo verre hy sich tragelijck op de reyse gave/ dat hy alle de Kasteelen/ Borstweringhen / Schansen ende andersins wat noch overghebleven was / al souden verliesen / ende dat de schamele gemeynte huylt ende schreyt om dat haer gheen hulpe en komt/ roepende datmen soo grooten oorloge behoore te aenvaerden teghens den Geldersman / nochtans niet verstaende het quaet dat sy haer selfs zijn wenschende/ door de oorloge. Wanneer sy door de vrede stil ende vry wesen mochten. Daerenboven soo sijnder oock soo sommige alteratien ende seditien door desen uytgangh der Lotingen verresen. Soo begheeren sy hartlijcken / dat hy alle toevinge te rugge stellende/ quame. Naer dese Propositie ende Petitie der Legaten / heeft Palatinus aldus geantwoordt: dat hy bearbeyden soude / om soo haest hy sijn huysgesin ende sijne saecken wel bestelt soude hebben metter eerster gheleghentheyt over te komen/ het Bisdom aen te vanghen ende vrede te maecken. Ende hy meynden (want door sijnen raet was de oorloge niet aengeveert) beyde de ghebuer-landen met eenen vasten bandt des geloofs te verbinden. De Ambassaden sijn binnen weynige dagen wederom te huys ghekomen. Op welcken tijt / de Ghemeynte ende Respublijck in dien staet ende ghelegentheyt was / datter allenskens de voncxkens van tweedracht (om dat Palatinus het Bisdom bedienen soude) op te rijsen ende uyt te spruyten/ die der Geldersche partye hielden / seyde dat hy niet ghe-

rechtelijck

[illegible] ofte op eenen rechten Vleeschdach het Bisdom hadt ver-kreghen / ende dat hertoghedom van [illegible] Jacobs [illegible] ghe-ven was. Item / dat sy upt Hoog-duytschlandt eenen magheren ende smallen capoen hadden [illegible] te me-sten / daer [illegible] onma-tich in hare [illegible] te ver-[illegible] Geldersche Heeren. Tegens dese [illegible] daer [illegible] qualijck spreeckers / welcke den nieuwen Heeren geweldelijck beschermden / ende met eenen [illegible] mont haer-lieder adversanten [illegible] al-dus begeckten. Wilsulck eenen Ca-poen meyne ick / van de [illegible] / alsoodanighe ende soo [illegible] spe-ren (die [illegible] ende koppen meynende welcke de Lega-ten ghesichonden waren) ghelept worden in de neste. Dese [illegible] den man seer / ende achten hem an-ders niet dan als eenen plompaert ofte als eenen sot: d'andere wede-om [illegible] syn [illegible] de deuchden by den [illegible] hem soo veel te meer. Een lesteris hier upt een openbaren twist ghekomen tusschen de opperste Raetsheeren ende die van de Gelderschen wegen daer waren comparerende. Wel-ken twist nae dat sy dagelijcx meer ende meer aen beyde de partyen toe nam / geen kleyne plaech voor de ge-meynte gewieest is. Ende alle [illegible] men van de Bavaren Vorsten gesproken dat hadde ghesheyt / en worden niet alleen seer [illegible] dert / maer daer worden groote [illegible] stens by ghehangen. In dese con-tentie ende tweedracht der herten / soo liepen meer dan [illegible]

[illegible] by. [illegible] hem selfden [illegible] als den nieuwen Heere, [illegible] wachte [illegible] de Overysselsche [illegible] ghekomen. De kleyne steden des Provintien hebben oock hare Legaten aldaer ghesonden [illegible] nieuwen Gou-verneur te begroeten. Een korten tijt [illegible] so ghewapent [illegible] als het sonderlin-ge [illegible] was maer [illegible] sy geschut souden worden als Gouverneurs ende Regierders der Landen / ende soo ghewapent we-sende is hy in 't Bisschops Hoff ge-gaen / alwaer de nieuwe ende ou-de Vroet vergadert was. Doe is naer alle behoorlijcke ende magni-fijcke begroetenisse heeft hy zijnen eede ghedaen ende by eede belooft / dan hier [illegible] te wesen een Vader des Vaderlandts / een Beschermer der Provintien / ende de ghenomen stercken ende goederen bearbeyden wederom te kryghen / dat hy des landts vyanden voor de zijne hou-den soude: ende dat hy syn neerstic-heyt doen soude om der Ecclesien goederen te beschermen ende te ver-meerderen met zijne goederen. Al-le de Ceremonien van de Huldinge volbracht wesende / soo is hy ghe-bracht in de Domkerck / [illegible] syn [illegible] af ghelept [illegible] heeft / [illegible] langhen tijt daer aengheweest. Van daer is hy geleyt in Sinte Martens tempel / ende soo veel [illegible] worden hy gesalueert / [illegible] Edel-lingen / Raetsheeren / ende Geeste-lijcke [illegible] Van hier was hy naer het groote Raethuys ghegaen / al waer des [illegible]

D voor

voor den dach gebracht is / den welcken hy in presentie van de drie Staten vast ghemaeckt ende ghebracht heeft / heeft hy dat selfde oock met eede bevesticht ende met sijn zegel gheconfirmeert. Van daer is hy wederom in Sinte Mertens-tempel voorschreven geleyt / alwaer hy op Sinte Willibrordus Stoel ghestelt wort. Ende nae dat sy Godt eenen Lofsangh hadden gesonghen voor dat hy haer haren harder ghesont over gelevert hadde / soo heeft de gantsche schaere der Priesteren sich in haer huyskens begeven. Ende dese sijn d'oude ceremonien van de Huldinge der Bisschoppen / als sy alleen soo wel voor de oorloghe als voor de vrede sorge souden dragen. Maer dit moet oock noch daer by geseyt worden dat sy binnen der Stademuyren niet meer ghewaldt en hadden / dan als haer van de Borgerije toeghelaten en worden. Sy stelden eenen Schout / welcke in de Magistraet de hooghste wesen soude / ende in lijfstraffe een yegelijck sijn opinie uyt seggen. Maer de possessie dier rechten was benommen zijnde / soo hebben sy dien staet der gemeynte geformeert / welcke wy huydensdaechs noch zijn hebbende, maer seer verscheyden van die welcke voor als zijn was. En voorts daer nae is de Overijsselsche met een groot ende ghewelditch convooy der Legaten vereeringhe uyt de Nederlanden komende / gehanteert in Sinte Odulfsmunsterskerck: Daer worden oock een dach gestemt van de Ambassaden soo van andere Steden als van die van Overyssel te verhooren. Ende nae groote supplicatien ende beklagingen / soo hebben de Legaten groote klachten gedaen over de voor-gelegen Provincie / hoe sy nae de doot Philippi Hegemonia seer ghequelt gheweest waren met oorloge van den Hertoch van Gelderland / ende dat hyse nu van nieuws op wederom verbaert hadde / ende dat sy rondsom belegen zijnde / van vyandt namelijck van hare nuyzen kosten houden / ende oock soo belegen. Dat sy in hare poorten staende by kans midden inder vyanden leger sagen / ende dat de Yssel met sterckten ende schansen afgheslooten was / oock mede dat alle kasteelen waer mede sy den vyandt afkeeren mochten / al genomen waren. Dat daer-en-boven de schatkiste der Provincien gheheelijcken uytgeputtet was door de langhduyrige oorloge / alsoo dat zij in gheender manieren langer tegen kosten houden / ende dat sy hulpe van Philippo verwachtende waren geweest / dan dat Godt het niet toeghelaten hadde / vermits sijn haestigen ende al te vroeghen doodt. Nu sijn de herten van de Overysselsche steden tot den nieuwe Prince gekeert / ende sy belooven sich selfs / hulpe van teghenwoordelijck te krijgen / ofte dat hy sal peys ende vrede sal sien te maecken ende dat met een vast verbonde te confirmeren / al soude het hem vry wat veel kosten. Den Bisschop door bede vande Ambassaden beweeght wesende / soude wel don sijnen hulp willen doen / maer door de groote perijckelen der oorlogen vervaert wordende / is tot de vrede te maecken genegender geweest / dan in de oorloge te continueren. Maer om't verbondt te maecken en kostmen niet

men niet verhopen/ want men daer meer gelts toe van doen soude hebben als den Bisschop soude komen opbrengen / want hy te dier tijden heel ghebloot was van den gelde/ door die kostelijcke Huldinge/ soo heeft hem goet ghedocht om in de saecke niet te vertoeven / datmense aen de drie Staten defereren souden / om haer hier inne te raden 'tghene best ware te doen. Welcke drie Staten binnen korte daghen daer op geladen worden/ alwaer de kleyne oock mosten compareren. Doen heeft den Bisschop in die Vergaderinge / nae dat hy met zijn vinger silentie getoont hadde/ aldus begost te spreecken: Hadde het door de gehengenisse Gods konnen gheschieden / dat ick blydelijcker het Bisdom verkregen hadde/ten soude niet van noods lieve Heere/ yet van deser Provincien swaricheden te verhalen. Want soodanige sorghe om ons Vaderlandt te beschermen/ is my laestent in die Huldinghe opgelept / dat my die swaricheyt met en verdrietet. Daeromme hebbe ick terstont gheacht vrede te maecken daer ondrede is/ende peys ende een verbondt des vredes te maecken / al waer eenichsins krijch ofte oorloghe mochte wesen / dat ick soo dese Provincie mochte Regieren ende bedienen dat ick er eer af mochte hebben. Daeromme moet ick mijn Oratie (want ick van de kosten te doen seggen moete / niet van de besnijdinge der kosten) alsoo in stellen datse u niet min behaechlijck en zy/ dan of ick van een heerlijcker saecke seggen soude. Och of Godt ofte der menschen doch voorsien hadden/ dat ick dit al in goeder vrede ende eendrachte mochte behouwen/ hy sou daer souden meerder diensten van my hebben. Ick spreecke van de oorloge / d'welck de Overysselsche steden met die van Gelderlandt zijn voerende / 'twelck geweldich ende oock seer periculeus is / ende dagelijcks meer ende meer toeneemt. Maer waer uyt het gesproten zy/ ende van wie het eerst begost en lust my niet te vragen / want het is my wel bekent. Wat eynde dat het hebben sal / is gheene mensch maer Gode alleen kenlijck. 't Gaet nu by nae int vierde jaer dat de Goddinne der verderffenisse uyt der Poeten hemel gestooten zijnde / op der aerden is gevallen/ d'welck niet langhe lijdende d'eendrachticheyt der Overysselsche steden heeft die seer beroert met tweedracht / ende oock in dier manieren dat die eendrachticheyt gebroken zijnde / men niet en weet met wat wijse die wederom te maecken is. Nochtans en heeft Godt niet toeghelaten dat dese twist onder die medeborgeren langer duyren soude/ maer uytsluytende haren vyandt/ hebben sy dien samentlijck met eender-handt tegen beginnen te staen. Ende naedien der steden schatkisten gantsch ledich gemaeckt waren door den langduyrigen krijch/ heeft een yegelijck met sijn wijff ende kinderen naer de steden ghevlucht om aldaer beschermt te wesen. Doen zijnder oock veel starcke Jongmans gheweest die op haer eyghen kosten mede ghedient hebben / om dat sy geen andere beschermers en vindende die mede beslachtich der Provincien goederen te maecken / of in haer leden gehouden te zijn. Sy hebben onver-

herlijck gevochten. Ende dickmael de Soldaten in der vyanden legher gelept hebbende / hebben den vyandt groote schade ende moort ghedaen onder zijn volck. Dickwijls zijn sy oock bedroghen gheworden als sy den vyandt vervolchden / alsoo dat sy naer groot verlies van hare Soldaten met schande weder ter stadtwaert mosten wijcken. Daer nae hebben sy een brugge over den Yssel gemaeckt / op welcken 't vyer vande vyandt geworpen zijnde verbrandt is geworden. Dus zijn sy langhen tijt met verscheyden fortuyn der oorloghen ghedreven gheworden / nochtans hebben sy haer volck wat versterckt / soo langhe tot dat sy by kans alle de kasteelen verlooren hebbende / ende een deel steden door verraderije over gegaen zijnde / sy aen alle kanten van de vyandt seer nauw besloten zijnde / van Philippo ootmoedelijck hulpe waren versoeckende. Ende sy hadden goede hope op hem (soo ick verstae) en hadde hy niet gevolcht den quaden raet van sommighen / ende dat hy meer bekommert was sijn goederen te vermeerderen dan de Overysselsche steden hulp ende bystandt te doen. Hy was een fraey man / soo wel des krijchs als des vredes ervaren zijnde / ende hy soude een yegelijck vande voorgaende Bisschoppen met glorie ende eere ghelijck konnen wesen. Daeromme en hebben sy oock noch niet aen des vyandts zijde ghewerckt / maer van beter meyninge zijnde / wilden haer gelooffde trouwe tot het leste ende den lesten man toe houden / als sy de zeyden omgekeert hebbende haer trouwe niet te houden / ende al waren sy van de haren verlaten / dat sy nochtans niet ophouden en wilden voor en al eer de fortuyn soude toonen wien sy van beyde de partyen gunstiger soude zijn. Doen is oock den Rheemschen krijch mede den binnen-landtschen geworden / ende soo veel te swaerder om dat het haer door gebreck van gelt by kans tot Deventer gebreken heeft: doen de krijchslieden haren solt begeerende / hy nae tot een rooff was geworden / en doen 't midden op de merckt haest tot eenen volkomen strijdt gekomen was / en hadde onvoorsiens door de hulpe Godts gheen goeden raet gevonden worden. Hoe dan dese niet anders over en hadden als ongeluckige zielkens / ende de stadtmuyren door der vyanden ghewelt seer verdorven / denckt eens met V. L. met wat raet sy den opghenomen krijch met soodanighe hartneckicheyt der ghemoeden kosten continueren / het welck waerdich is om weten / ende daer oock veel aen gelegen is. Ende ick en wete niet / of sy geen occasien ghehadt hebben om vrede te maken / (om de ontrouwe ende slabberighe vrientschap en wilden sy se niet aenvaerden) maer voorwaer sy hebben die oorloghe meer voort gevoert om sich van de ontrouwe te wreecken / als om den rooff / hoewel sy van diversche sinnen waren. Welcke oorloge voeren voor hare landen / niet soo voor de hare als voor de ghemeyne. Soo die Fabule waer is / welcken wy mogen lesen dat Menenius Agrippa / het volck van Romen / uyt de stadt op den heylighen bergh vertrocken zijnde [illegible] herten vermaent heeft ende de Bor-

gers met

gers met haer wederom vereenicht. Voorwaer/ soo behoort een oorloge 'twelck tegen zijn metgesellen ghevoert wort / 'tghewelt 'twelck die Overyssselsche gedaen is duyt te ghehaelt ende gherooft / kasteelen ende sterckten genomen / de landen vernielt/ ende 'tgheheele landt gheestelijck ende weereldlijck gantsch omringhelt / ende alle tonghelijck dat daerenboven die van Overyssel overkomen is/ behoort 'tghemeyne Landt ghemeynsamerder-handt te beschermen. Al ist schoon datter een kleyn lidtmaet des lichaems vergae/ofte soo het gewont worde/ de handen en staen niet leedich/ noch oock de mont/ noch het herte/ noch oock eenich lidt des gheheele lichaems en isser ofte ten is bedroeft/ ende wil het ander hulp ende raedt doen/ andersins soudense voor't gewelt vergaen/ ende straffe krijghen om dat het zijn mede-lidtmaet niet by ghestaen en hadde. Ghylieden hebt my willen hebben tot uwen Bisschop / ende of ick my toch dien mochte toonen welcken dien hoedt is toeghecerende. Soo veel steden/ kasteelen/ sterckten ende andersins/ tot elck anders behoeff sijn ons van onse voor-ouders achter ghelaten/ welcke leden ende ingewanten wy niet en beschermen/ wy latense neus ende ooren af snijden/ ende laten die daerenboven oock van de vyanden vernielen ende verderven / welcken uwer L. verderffenisse door zijn knijntkens gaerne te werck soude stellen. Want dat heeft hy alleen in zijn sinne / dat hy de Overysselsche eerst gantsch verdrucken / ende t'eenemael onder zijn gebiedt brengen soude / om die verwonnen hebbende V. L. oock ten laetsten met geweldiger handt aen tasten soude. Wat is hen oock beter om doen als dit ? Oock of ick in dese prophetije een leugenaer ware / ende dat die groote miserie ende ellent aen beyde dese Provincien niet gesien en worden. Want ick hoore dat hy't al onder zijn dominie heeft ghesubijgeert / behalven Swol / Deventer ende Campen / de drie hooftsteden/ alsoo dat wy het vierde deel van die Provincie nauwelijck behouden en hebben. Hy heeft de beste Bisdommen ende de vruchtbaerichste renten ende goederen van de onse. Daer-en-boven heeft hy een landt ghenomen seer vruchtbaer/ weylanden/ bosschagien / ende wateren. Alle dese hebbe ick willen verhalen/maer hoe ende in wat manieren men het weder sal krijghen / moet wy raetslagen. Ick weete wel ende seeckerlijck dat ghylieden voor den krijch zijt vreesende gelijck het billick ende recht is/ maer ick en sal die gene niet wesen die Autheur sijn sal van eenen onseeckeren peys. Want ick en ben die niet welcke nae het Bisdom Philippi/ ende rust van soo langen tijt in vereenichde saecken twist sal soecken. Soo dunckt my goet te wesen dat wy met malkanderen raedt pleghen om 'tghene verloren is/ metten ghelde weder om te verkrijgen/ voor en al eer hy noch verder in onse Limiten vare. Laet ons Ambassaden uyt senden/ welcke met den Hertoch van Gelre van vrede handelen. Maer van't ghelt seggen sal / ommeten wy sien : want ick weete wel dat hier gedisputeert sal worden/ waer ment't halen sal: Van soo veele my aengaet/ ick wil-

de wel dat ick het gelt hadde/ ick en soudet voorwaer niet weygeren om mijnen kosten af te doen/ al koste ick om vry een groote somme van penningen de vrede aen beyde de zijden constitueren. Daerom moet ghylieden raet schaffen om het gelt op te brengen so veel alst mogelijck is. Het welcke ic mijn Heeren die Staten ongewoon wete te wesen: noch ick en twijffele oock niet/ of sy en dencken in haer selfs dat dit een nieuw dinck is/ noch dat sy oock noyt dusdanighe dinghen ghehoort en hebben dat de Provincien beswaert soude worden/ nae dien het Davidi wel eer geweygert is gheweest/ welcke maer van elcx drie penningen was eysschende/ dat het oock geenen mensch en ghedenckt/ dat eenen nieuwen ghehulden Bisschop/ op schattinghen brenght. Denckt eens met u selfs/ hoedanich dat dese Republijck gheweest is by onser Voor-ouders tijden/ hoedanigen Provincie ende hoedanich ghylieden die aenvanghen hebt: Ende desen tegenwoordigen staet vergelijckt metten voorgaenden/ ende siet of sy de selfde is/ siet daer-en-boven of sy eertijts soo gheschaerhackt is geweest als sy nu ter tijt is/ waeromme dat van noode soude geweest hebben. Al hadden sy doen ter tijt krijch ofte vrede/ haer Landen/ Steden/ Bosschen ende Rivieren zijn niet gereckent geworden. Laten wy het voor ons een gewoonte maecken/ niet om dat wy het van onse voor-ouders alsoo geleert hebben/ maer om dat de noot daer ons toe is dringende ende profijtelijck is. Het is certeyn van noode dat ghylieden daer achte op neemt/ ten eersten 'tgeene betamelijck is/ daer nae dat ghy uwe naekomelinghen gheen schande ofte schade en doet/ houde welcke ghylieden hooren sult/ ofte dat ghylieden het u vromelijck beschermt hebt/ ofte dat ghylieden daer te huysch toe geweest zyt/ ofte datter de Provincie eertijts groot rijck gheweest is/ nu ter contrarie arm ende engh. Op dat ghylieden dese tijt wat te gemoet komt/ ende u Vaderlandt ghetrouw schijnt te wesen/ ende uws Officien vergetenisse schande ontvliedet. Laet U. L. in den sin komen de ingeboren goedicheyt teghen zijn Vaderlandt ende Religie/ denckt op U. L. groote geluckicheyt/ eñ haerlieder ongeluck ende teghenspoet/ wel eertijts anders wesende/ (gelijck alle dingh veranderlijck ende verganckelijck is/ ende denckt dat in't perijckel in't welcke sy nu zijn/ ghylieden oock sout mogen komen indachtich wesende/ der gevallen/ der menschen/ der onstandtvasticheyt/ der fortuyne/ ofte dat Gods macht alle dingh keert ende verkeert. Waerom ghylieden te meerder behoort haer te helpen ende bystandt te betoonen/ het welck eerlijck ende degelijck sal zijn/ ende d' Ecclesie niet onprofijtelijck. Op dat andere menschen door dit exempel der verdruckten ende ellendighen oock mogen leeren te hulpe komen. Ten zy U. L. anderen raet beter inden ooren is luydende/ ende dese die ick geseyt hebbe al te swaer schijne te zijn/ ende de welcke het gemeyne welvaert profijtelijcker sullen zijn/ waer van ghylieden in de nieuwe vergaderinghe alst te passe komt sult disputeren. Aldus heeft den nieuwen Bisschop

van

van Utrecht geoorreert/ op welcke sy dachs daer nae sy wederom vergadert zijnde ende langen tijt disputerende was / d'eene dus d'ander soo gesint / ende op dat sy niet schijnen en souden/ die Overyssselsche gheen bystandt te willen doen / ende oock totte oorloge gevoert ende getogen souden worden / hebben sy geconstitueert den Hertoch van Gelre vijftich duysent goutguldens / om alsoo de vrede te maecken tusschen den Hertoch van Gelre ende die van Overyssel. Ende dat den peys ghemaeckt zijnde hy het gelt niet eer verkrijghen soude / voor en al eer hy alle dat hy genomen hadde weder gerestitueert hadde/ datmen het oock haestelijck beschicken soude/ want de saeck gheen dilaeye en mochte hebben datmen oock niet eer van de beschrijvinghe op en soude houden / al eer men het gelt sonder schade des Provincien opghebracht en hadde. Hier toe moste een yegelijck / wie dat hy ware 'tzy Geestelijck ofte Weerelijck / sijnen tribuyt geven. Hier van sijn den Heere brieven gegeven op den vijfthienden Octobris / ende op dat eertijts noyt geschiet en was / is de quaetgunstige een goede materie gegeven om te calumnieren / seggende: hoe dat sy op een nieuwe wijse eenen Bisschop ghekocht hadden / beklagende den armen staet van die van Utrecht als anderssins groote Edellieden/ het Bisdom grote schenckagien ghevende / versochten maer datmen desen ter contrarie seer dier hadde moeten koopen. Hier-en-tusschen is hy gegaen te Wijck tho Duerstede / ende 'tgene hy van begin af gejaecht hadde verkrege hy nu ter tijt/ ende niet weynich omme 't ghelt te verkrijghen bekommert zijnde / heeft hy der Steden Ambassaden haestelijck tot hem geroepen/ raetslagende hoemen het ghelt best tot de minste laste der ondersaten soude verkrijghen. Hier heeftmen eerst twistich gheweest/ want d'eenen het inden anderen was verwerpende / ende wil sich selfs vry maecken tegen haer eygen handen ende segelen/ nochtans heeft de ghemeyne sorghe om die somme op te brengen / haer beswaert. Den Adeldom ofte Ridderschap wilde al den schat op de Landthuysen ofte Borgerhuysen setten / dese hadden tot hare beschermers de Raetsheeren / dese wilderden daer teghens/ seggende / dat soo wanneer der landen getal int geheel zijn soude/ oock Landtschat wesen soude / ende dat van de slechte werckluyden vry wesen souden van de schattinge / ende wareнder oock die seer aenstocken om het de Gheestelijckheyt op den hals te dringen. Ende nae dien de Ambassaden wederom t'Utrecht ghekomen waren/ brochten sy haer saecke aen de volle vergaderinghe der Staten/ alwaer met ghelijcken hartneckicheyt de opinie beschermt worden. Den Raedt bestont den Borgeren voor te staen / wederom het Ridderschap uytter Stadt op haer Ridder-Hoff-steden wonende/ streden oock dapperlijck voor het haer/ dat sy niet veel ghevben en souden. De Geestelijckheyt hielt mede de partije van't Ridderschap/ op welcke sy ten lesten de geheele somme op te dringen hebben bearbeyt. Ter contrarie dese op de Gheestelijckheyt steunende / beschermden hare

hare vryheyt/ ende haer recht souden sy neerstelijck voor. Op dese dagen soo is den Bisschop t'Amerssfoort oock gehult naer d'oude usantie/ den vijfthienden ofte den sesthienden Octobris is hy in de stadt ghekomen/ terstont daer nae is hy int Raedthuys geleyt/ al waer hy des Republijcken Rechten en Privilegien heylich ende vast maeckten/ ende beloofde de selfde te beschermen ende oock te vermeerderen alst pas gave/ den Raedt heeft hem oock ghehoorsaemheyt ende subjectie belooft met eede/ ende tot belooninghe van dien is hy van den Raedt in zijn logement geleyt/ ende op dat sy een schijnsel van faveur tegen haren nieuwen Heere betoonen souden/ hebben sy hem over mael twee schoone vergulde koppen gheschoncken. Een weynich tijts al daer verbeyt hebbende/ ende voor de beleeftheyt haer hoochlijck bedanckt hebbende/ is hy wederom naer Duerstede ghereyst. Korts daer nae wort hy te Seyst oock met de klock ghehult. Het welck is een van de outste dorpen van het geheele sticht/ ende een mijle van Utrecht gelegen in't Oosten. Sy hadden oock onderhouden de oude Ceremonien der nieuwen Bisschoppen/ (want sy in de Steden geen ander gebiedt oft Regiment en hadden als eenen Schout te stellen/ alst gheseyt is) nae dat sy in't Bisdom ghesett waren/ dat haer oock mede in de voorsteden der Steden gherechticheyt gheschieden soude. Te Seyst waren sy gewent haren Bisschop met een klock-luydinghe te Hulden/ ende sijn Gouvernement alsoo te kennen te gheven. Waer door de Huysluyden ghedwongen worden de wapenen aen te nemen ende de oorloghe van haren Prince te volgen/ het welcke soo ick verstae/ oock te kennen heeft willen gheven/ de Seystsche Huldinghe. Waer beneven dunckt my oock goet de manieren der Staten in't kort te verhalen/ ende besonder der generael/ d'welcke doen ter tijt de ghemeynte waren administrerende/ al eer ick voortvare met de verhalinge van de moeyelijckheyt om te verkrijghen de beloofde somme/ waer uyt terstont groote oproeren ende seditien opgeresen zijn. In den eersten soo is het profijtelijck ende noodsaeckelijck om te weten/ hoe dat de Provincie tot die calamiteyt ende miserie gekomen is. Soo en isser gheen eyndt gheweest van vergaderinghen in den tijt van ses maenden: ende niet alleen door het raetslaghen en isser niet seeckers van de contributie gesloten/ maer alle daech was het in meerder onseeckerheyt/ende haer voornemen was onrechtveerdiger/ het welck eenen grooten twist ende strijdt ghemaeckt heeft tusschen de Staten/ nae dat de oude factie wederom was vernieuwende/ ende in de memorie komende. Den Raedt met de Borgers hebben openbaerlijck met een groot rumoer geseyt/ dat sy niet schuldich en waren te geven/ want sy genoech gaven aen Excijsen ende Imposten/ ende dat sy niet meer beswaert en wilde wesen/ seggende dat de Gheestelijckheyt abundantelijck ghenoech waren in hare goederen daer de Ridderheeren ende Landtluyden dat sy Landt/ Sandt/ Boomgaerden/ Bosschen ende Rivieren van de scha-

mele

veele Borghers gekocht hadden ende onrechtelijck waren besittende/ ende in alle gerustheyt ende ledicheyt waren levende/ ende dat ter contrarie de schamele ambachtsluyden door arbeyde ende den dier-jarigen duyren tijt/ by kans versmacht waren/ ende dat sy nauwelijcx met haren arbeydt voor haer wijff ende kinderen een schamelen kost kosten ghewinnen/ dat dese des nachts op de stadtmuyren de wacht moesten houden: Ende dat d'andere alle dingh contrarie deden hadden/ te weten/ heele dagen ende nachten met drincken door te bringhen/ ende dat sy leuye beesten niet anders dan eten ende drincken/ ende van voort totten middagh toe te slapen / ende dat sy den meesten tijt soo dronckaen en vol zijn/ dat sy nauwelijcx fatsoenlijck langhs de straet konnen gaen/ ofte recht op haer beenen staen. Op dien tijt waren d'opperste van den Raedt drie mannen van seer machtighen familie/ met namen Everhard van Houdenbalch/ Gevaert van de Voort/ Henricksz. ende Gevaert van Oppenborch/ niet alleen door hare wijsheyt in haer Vaderlandt/ maer oock in andere landen seer vermaert/ ende soo veel door haer authoriteyt by de haren vermoghende/ datter niemant op Rechtsdagen en soude gelesen worden/ noch oock eenen Tijs gepronuncieert/ van den geenen dien sy geboden noch in den Raedt en soude sonder haren Raet niet gheleden worden. Maer den name van Houdenbalch was doe in soo grooter waerden ende eeren/ door sijn groote wijsheyt/ voorsichticheyt/ ende welsprekentheyt so om de strengheyt ende gherechticheyt in eenich Capitel misdaet te straffen dat [illegible] heeft gheen [illegible] ende [illegible] te voorkomen. Ende soo langhe hy de Republijcke geadministreert heeft en isser niemant soo stout gheweest die onder de ghemeynte yet nieuws dorste opbrengen. Ende de ghenen die den staet der Republijcke ofte veranderen ofte verstooren wilden/ heeft hy voorghenomen als beroerders ende turbateurs der ghemeynte/ ende oock soo dat sy naermaels niet in de regieringhe verkoren en worden. Hy heeft oock verscheydelijck groote seditien ende oproeren door zijn authoriteyt tegenwoordicheyt ende soete blandimenten gestilt ende neder ghelept / Want in de Ysselsteynsche oorloge/ nae dat de staet van de belegeringe ghewonnen was/ ende de Ruyters ende Voetknechten thuys ghekomen waren/ ende met onverdraghelijcke roepinghe ende krijtinghe voor 't Stadthuys haer Solt quamen eyschen/ alle dingh in roeren quamen stellende/ ende dit desen alleen doen niet voor den dach en was ghekomen/ (want door de swaere onkosten des krijchs soo ghebrack de Republijcke een groote somme van penninghen) [illegible] van sijn vrienden welcke sorghden of hem eenich onghelucke over quame. Ende dickmaels hem gebuerschapt sijnde door sijn vrienden/ dat het alleen op hem ghelept worden. My lust (seyt hy) te versoecken [illegible] hoe dat het oock verghaet. Ende nae dat hy [illegible] verbonden [illegible] waren [illegible] seggende / [illegible]

in dit tegenwoordich perijckel stellen / naedien het niet meer noodich is. Ick sal (seyt hy) desen hoop gewapende ontrouwe Soldaten gemackelijck / ende besorghen / of sy met haer ydele dreygementen meer machts sullen hebben als ick met mijne welsprekentheyt / ick en sal doch niet ghehengen dat mijn soete Vaderland meer haren val ende verderffenisse ... soude / 't gene wel met mijn hooft betaelt kan worden. Nae dese woorden is hy uyttet huyse gegaen / ende nae dien hy aen 't Stadthuys gekomen was ende eenen gheruchte hebbende / hadt hy terstont silentie gemaeckt. Doen heeft hy terstont begonnen te straffen de onbequaemheyt van sommige / haer schelden voor openbare oproerige menschen / ende ... van eenige ... / dat sy niet langher het leven waerdich en waren / maer dat het haer met de doodt behoorde vergelt te worden. Ende daer nae de Soldaten met soete woorden aensprekende / ende een eyghelijck geve maer van betalinge gebende / heeftse een yeder naer zijn logement doen trecken. Soo hebben oock de boven ghenoemde persoonen altijt menichte ghehadt teghen den besten Adeldom ende de Gheestelijckheyt. Want nae dien een yegelijck alsoo geacht worden / dat noch het Ridderschap / noch de Geestelijckheyt onder de Magistraet haer wetten waren / ende dese om politycke ... ende Regieringe moeten Borger ... / ... / en wilde den eenen den anderen niet toe gheven / doen ... de wetten ... / ... straffemen strengelijck / ende een Borger worden om een kleyn misdaet gestoft aen den lijve gecorrigeert / alsoodat sy de Ondersaten meer uyt vreese dan uyt liefde in haers Officie behielden. Waer door het wel te doen was / te weten de gemeynte met nieuwe schattinghen te beswaren / ... dat sy niet al te weeldich en souden worden. Alle welcke dingen haer in den haet meer dan in de liefde der ghemeynte brochten / als dan hadden / sy wederom hare ontschuldinghen bereydt. Soo wanneer eenige materie van oorloge van de meest gelegen Heeren gesocht worden / soo hielden sy de Republijck stil staende. Ende om dat het gemeyn volck (ick en wete waer door) de gheestelijckheyt niet al te gunstich en waren / ende dese seer wijsselijcken haer affectien dissimulerende / ende de ghemeyne saecke voortdrijvende (want sy het haer wisten aenghenaem te zijn) hebben haer mede tot de Excijsen ende Imposten van de Bieren gedronghen / ende stelden seer teghen de partije van de hoochste van dien Factie. Soodanighe een vernuftheyt ende excellentie des verstandts hadden sy van Godt den Heere begaeft / waer door sy den Borgher souden regieren en haer met vreese en liefde in hare Officie te houden. Ende indien sy de naekomelingen de Republijcke in deser ordonnantie ghestelt overgelevert hadden / sy en souden oock niet van der waerheyt ... heyt afgetrocken hebben. De groote liefde des / worden hovaerdije ende versmaedinge van de vyanden genoemt / voor strengh / wreet / voor beschermers des libertoyts geweldigers /

gers / door voorstanders der [illegible] Tyrannie. Onder de Borghers worden sy eerwaerdighe genaemt / onder het Ridderschap ende by Gheestelickheyt / hoewel dich Tyrannie / de Factie van de [illegible] vander Stadt. Welcker vrienden ende bloetverwanten [illegible] van den Raede sy uyt der Stadt verdreven hadden / soo hebben sommighe van het ghemeyn volck met grooter stoutigheyt ende onbedachtheyt Soldaten op haer hant hebbende / ende hebben door ter tijt noch niet alte traech gheweest / want den tijt ende gelegentheyt waernemende / hebben haer ende de hare seer losselijck van het voorgaende onghelijck gewroken. Nochtans door de vreese vande ghemeyne man en hebben sy niet ongelijckelic bestaen te doen / hoewel sy [illegible] ende [illegible] haer der [illegible] niet weynich waren hopende. Alsoo hebben sy deser oproerige voorgenaemt / de Raetsheeren / eensdeels om de voorgaende [illegible] schande / eensdeels door verdriet van de langhduyrighe [illegible] lickheyt / haer sich / wesende door gaven / giften en gaven / ende groote beloften seer gehart om het nieuw aen te richten / ende tot hare behulpers gekregen. Want de ghelijckheyt der sinnen vergaderde terstont veel muyters ende oproerighen. Doen was de sacke noch door toe gekomen / (want een yeghelijck tot het geconstitueerde gelt niet veele jae niet en begheerde te contribueren) dat sy nu een volkomene sake [illegible] hadden om de gantsche ende geheele Stadt in roeren te stellen. De beste ende de [illegible] richste van der Stadt / op dat de [illegible]

vigeren / hier niet ongewroocken en soude blijven / hebben dickmaels in vergaderinge getreden met het ghemeyne volck / haer de leelijcke ende onverdraghelijcke slavernijen voor oogen stellende: seggende dat sy meer slavenen als Borghers ghelijck waren: Daerenboven stelden sy haer voor oogen het bedroch des Bisschops / ende de materie waer door hy sijn tyrannije soude te bat exerceren: ende seggende den Raede te wesen seer bloedtdorstich / om de misdaden der Borgeren te corrigeren: ende dat sy de vyanden meer als de Borghers [illegible] waren [illegible]. Ende dat door haerlieder [illegible] ende [illegible] heydt ende gierichheyt de schatkiste uytgeputtet was / ende datter noch dagelijcx vreemden onschuldigen ghesocht wierden / welcken sy tot het [illegible] [illegible] souden. Ende dat dat noch niet genoech zijnde / sy dagelijcx de Tollen / Excijsen ende Impositien noch meer vermeerderen / op dat sy de Ondersaten gantsch van hare goederen gebloot hebbende / te lijver haer personagie mochten spreken ende haer dominie ende Regieringe verstercken. Soo vere sy nu [illegible] den naem van Vtrechtsche Borghers waerdich zijnde / dat sy die schande onwaerdich zijnde van haer souden keeren / dat sy haer oock niet verdragen en souden te zijn tot gemeynen laster. Ende dat beneven d'andere alle de macht / dignityt ende heerlijckheyt was / dat sy de [illegible] [illegible] verstrooyde die gene die haer behaechde / setten sy in de Magistraet / ende [illegible] sy haer [illegible] / [illegible] ende [illegible]

den mannen van grooter Aucthoriteyt in ballingschap gedaen hadden/ ende dat sy anderen dagelijcx haere goederen confisqueerden/ op dat sy in dier manieren alleen gouvernerende nae haeren sinne ende meyninghe alle dingh souden constitueren. Datter nu oock te besorghen was/ dat die bisschoplijcke duysent goutguldens onder specie van patrocinie op de gemeynte gedrongen souden worden. Dat indien sy nu met haer wilden een alteratie maecken/ dat sy haer vry beloofden te wesen van alle schattingen/ ende dat sy dan oock haer ongelijck eens souden konnen wreecken/ soo verre het ghemeyn volck eensdeels door des vryheyts/ eensdeels door des ghemaecx profijten in wapenen ghebracht worden/ want sy den Raedt noch door het oproer van het koorn niet seer toeghedaen en waren. Want seyden sy dat den Raedt en mach van niemande hulpe hebben/ dan van sommige haere medebroeders; maer dat sy lieden van alles/ wat haer van node soude zijn voorsien waren; te weten/ wapenen/ gunsten der vrienden bescherminghen/ de rechtveerdicheyt der saecke/ ende oock mede toestanders van de Geestelijckheyt/ ende dat sy des aenleggers ende mede deelachtich des opganghs wesen souden. Dit ende dusgelijcke dingen sy voorts den opperighen Adel/ groote dingen beloovende/ soo isser by kans eenen inwendighen krijgh opghereesen door de bisschoplijcke duysent goutguldens/ welcke den Bisschop toegheschickt waren. Want sijn oock sommighe oproerighe ende wreede menschen de partijen ende haer sommighe Canonicken toegedaen/ al-lenskens bekent/ welcke oock door de scandicheyt haerder daden niet onbekent ofte doncker/ maer seer klaer gheworden zijn/ maer derselver gelegentheyt was oock te verwachten/ daer en tusschen hebben dese sommighe haers ghelijcke tot haer krijgende 's nachts op een ghekomen ende vergadert. Ende alsser tot het een quaet noch een quaet/ hebben sy eenen ghemeynen Rechtsdach van de Borghemeesters begeert/ op dat den tijt niet langher meer door kijfagien van Raetslagingen doorghebracht souden worden/ ende der vergaderinghen ten lesten eens een eynde soude wesen. Sy hebben oock wederom nieuws gedaen een begeerte/ dat de groote schattingen wech souden ghenomen worden/ maer al te vergeefs/ ende hoe sy meer ende stercker aenhielden dat op haer versoeck van den Rechtsdach gheappointeert soude worden/ soo veel te meer hielt den Raede teghen ende was soo veel te hartneckiger/ ende dreyghden/ soo verre sy van den Raedt soo te molesteren geen eynde maeckten/ haer in de kercker ende banden te leggen. Waerom heeft haer lieder selwelsdoch ende hartneckich antwoordt de ghemeynte wreeder ende selver gemaeckt/ dan hose gestilt heeft door beloftenisse van der saecken goeden uytganck: Maer 'tis eens tijt om wederom te keeren tot mijn voorgenomen narratie.

Den Hertogh van Gelderlande besat in Overyssel/ Genemuiden ende de Lage/ 't welcke hy wederom (al of hy d'oorloge hadde begonnen wilde) sterckede hy seer met wallen/ grachten ende garnisoenen. Daer-

enboven

enboven hadde hy den Bisschop noch afgenomen/ Enschede/ Diepenheym ende Coevorden/ het stercste ende geweldichste slot van Drenten/ ende Vollenhove/ seer bequaem ende gelegen om die van Swol te dwinghen. De Overysselsche door de nieuwe toerustinge des oorlochs seer bange wesende/ hebben te Utrecht wederom hare Ambassaden gesonden/ om vorderinge van hare beloftenisse. Ende naer veel diversche opinien isser ten laetsten besloten/ dat de Landtschappen vier duysent gout guldens uit hare schattingen op mosten brengen/ ende dat d'eene helfte tegens den eersten Novembris gereet moste wesen/ d'ander helfte teghens den eersten January. Nochtans waren der sommige Utrechtsche ende Amersfoortsche ghedeputeerden/ welcken dese schattinge ongherechtich scheenen te wesen/ ende seyden dat eygenaers ofte Landtheeren hier in de eene helfte ofte ten minsten het vierde part op behoorden te brengen/ seggende datmen de Landtluyden daer in groot ongelijck was doende/ soo verre de gheheele last op haer ghedrongen worde. Als sommige hier toe door goeden raedt ghe[illegible] waren/ soo heeft de Gheestelijckheyt seer haer teghens ghehouden het alleen op de arme Landtluyden bringende/ ende niet sulcks willende dat de Landtschappen de schattinghe souden moeten dragen. Maer hoe de saecke verder was/ hoe sy [illegible] dage. [illegible] den Bisschop [illegible] van [illegible]

huldinge/ naer Hoochduytschlandt/ al waert terstont daer na een vergaderinge gehouden were/ in welcke men [illegible] die Republijcken consulteren/ sy vergaderden hare op [illegible]. Ende om dat een yegelijck ghene vreese door den [illegible] en was/ door de eydinge van dat den Hertoch van Gelre de oorloge wederom besloten [illegible]/ ende te meerderen vreese om dat die penninghen noch niet gereet en waren/ soo heeft hare int gemeyn terstont goet ghedacht Ambassaden aen hem te senden om vrede te versoecken/ al eer hy wederom met gewelt int landt vallen soude. Ende [illegible] alle dingh [illegible] wel bestelt ghehadt/ soo is hy door Amersfoort (alwaer hy door den [illegible] heeft) naer Wijck te Duerstede ghereyst int beginsel des jaers. Die van Utrecht waren seer aenstaende op het versoeck van den Rechtsdach/ welcken sy niet en verkregen/ overmits daer gesocht worden/ dat daer uyt te veel oproeren ende muyterijen souden oprijsen/ want benevens de oorsaecke die se oproerighe teghens den Raedt hadden/ wasser noch eene opghestaen/ welcke den haet noch veel meer vermeerdert heeft. Het was een oude ende aengeerfde ghewoonte dat den Raedt [illegible] voor den [illegible] alle Sonnedaghe by een [illegible] souden/ [illegible] tot [illegible] die selvighe [illegible] ghehouden worden. End

de soo lange als die maniere ongequeest ghebleven is / soo hebben de Raetsheeren weynich willen ende veel authoriteyts gehadt/ alsoo dat de dignitept des Magistraets niet verminderd en worden/ dan naedemael de eergiericheyt / gheltgiericheyt / ende de muyterijen der oproerigen de Republijcke hebben beginnen te quellen / ende oeffenen/ soo is het Camerarischap het welcke een yeghelijck/ om de groote sorgen ende moeyelijckheden van de slechste ende slimste personen/ welcke het gelt meerder als haer eere achteden / begeerd geweest. Ende op die dagen/ daer genaemt op welcke die geene / die macht hadden om Camerers te verkiesen in plaetse van vernaemt ofte by de handt ghenomen te worden aen eenich Officie yen aen te vangen/ van de ghene die het versochten / syn sy in gastmalen versocht/ tot groote ende heerlijcke bancketten genoodet/ ende oock wel heymelijck met groote gaven ghecorrumpeert : hoe en worden der gheen achte ghenomen op de eere/ maer alleen op de gaedren / daeren-boven 'twas haer ghenoech dat sy maer die dignitept opghedoert waren / maer en vraechden niet in wat manieren/ ende om dat een yegelijck van dese de liberaelste soude zijn / alhoewel hy met veel schulden beswaert ofte tot het Officie niet bequaem en was : soo maeckten sy d'andere in haer te meer gehouden om die dignitept die sy versochten te obtineren/ welcke mede sy alsoo hietseden de koopen magher maecken. Om welcke dignitepte verkrijgen de geheele gemeynte gansch bekommert was. Dan soo langhe de Republijck onder de Regieringe van Zwanderhalch noch gestelt was ende meer dan de vreese des peys/ daer door lijfse was derhalven in haer Officie gehouden worden/ ende sy hem tegens haeren wil waren volbragende / ende dat sy her oock niet straffeloose verlijpen en derften voor en al eer hy uyt haer oogen ghinde / spijnden ghewapent tot de ... ende ... plaetsen in liepen. Welcke woorden den Adelborn al heymelijcken murmureerden / maer en dorstense niet klaerlijcken uytspreecken. Nu was het in't beginsel van't jaer van vijf-en-twintigen/ als den Bisschop van de ses-en-veertich duysent resterende goutguldens bekommert wesende wederom t'Utrecht gekomen is/ daer worden de Staten wederom gelsden / daer verhaelde hy van de resterende penningen ende den staet van de Overysselsche steden. Dan off hy om de behoudinge van't gelt ofte om de vrede-handelinge so seere haestich gewonnen is met de sake en soude ick metter waerheyt niet konnen geschrijven. Want in de brieven den Bisschop gelevert/ stont aldus: datmen als dan de penningen soude sien te vergaderen wanneermen met den Hertoch van Gelre vrede ghemaeckt hadde/ in welcke oock de kleyne steden begrepen waren. Maer niemant van de Staet ofte van die vergaderinge in doen ter tijt in den sinne gekomen te vragen / hoe ende in wat manieren de Overysselsche saken ghelegen waren/ ofte op wat conditien de peys gesloten was; niemande weeter noch die meynden datmen met aensiecke noch wat behoorden te versoeken. Dan het

beginsel

beginsel ende het endt was/ aldus:
Een quaet ofte ongeluckich beginsel/ en verkrijcht geen goeden uytganc: Want het haestige ende onbedachte decreet in soo heftigen ende ongeroerigen saecke / heeft de gemeynte by kans eenen droevigen ende ongheluckigen uytganck ghebaert. Soo hebben sy door raedt ende wille van een yegelijck/ daechs daer nae soude raet vinden om het gelt te vergaderen. Daer nae soo zijn sy noch menichmael vergadert geweest / ende hebben veel dingen onder malkanderen al kijvende ende knibbelende voortgebracht. Ende nae dat andere middelen van anderen voortghebracht waren / heeftmen konnen speuren uyt hare opinien dat sy meer uyt waren om haer eygen baet als om de welvaert des gemeynte: ende nae sy haer meyninghe menichwerff ghesegt hadden / is de saecke soo verre verloopen / dat sy heele ende veele dagen met schamperheyt ende schimpighe verwijtinghen op malkanderen werpende door brachten. Waer door sy ten lesten der vergaderingen moede zijnde/ is besloten ghewordden datmen op eenen gesetten dach vergaderen soude/ ende dat een yegelijck 'tghene de ghemeynte nut ende profijtelijck soude wesen/ voort-brenghen soude. Ende alle welcke opinien ende sententien/ men eenen nemen soude/ om 'tgheheele tot de minste last der Provintie soude mogen verkrijghen. Ende hier soude een yegelijck zijn opinie schriftelijck overleveren. Van dach voorsz. is beschreven / welcke tsamentlijck van de Staten wort onderhouden/ het Ridderschap op haer Heerlijckheden woonende / en hielden doen oock niet af te compareren/ een yegelijck was doende seer bekommert om diversche opinien te bedencken. De Geestelijckheyt heeft eerst haer der alder opinien in een Regentafel beschreven overgelevert/ daer nae het Ridderschap: in't leste de Magistr. en de Legaten der kleyner steden. Al daer worden doen haer alder meyninge geciteert die so van malkanderen verscheyden waren als den nacht ende den dach / ende oock alsoo / dat het in den eersten aensien scheen datmense niet by een en soude konnen voegen: ende byzonder naedien sy een yeghelijck seer hart hare meyningen waren voorstaende. De Heeren van de Collegien van Sinte Martens / Sinte Peters ende Sinte Johans / ende het meeste deel des Ridderschaps hebben dit int leste besloten met vereenichder harten/ te weten/ dat alle Dorpen/ Voor-steden/ Koren-ackeren/ Weylanden/ ende diergelijcke onder het Sticht behoorende/ niemant uytgesondert mede contribueren soude redelijcker-wijs. Welcke niemant uyt en namen/ want sy seyden alle menschen 't zy geestelijck of wereltlijck/ oock mede de Stedelupden die hare Ackeren bouwden. In deser haer meyninge was oock begrepen het gemeyn volck van Utrecht/ dat een yegelijck contribueren souden/ naer uytbrenghen haerder neeringe. Welcke sententie nae dien sy niemandt uyt en nam / ende hoe wel sy niet ongherechtich en was/ soo heeft sy blijven staen/ door den sinne des Bisschops ende der principaelster anderen / ende hoe wel het niet was vast-gemaeckt van al de lidtmaten/ nochtans was het

geschiet

geschiet van de principaelste. Dese waren daer aen noch resterende van de Geestelijckheyt/ te weten de Collegien van Sinte Oudemunster/ ende Sinte Marien. Dese hebben metten Raedt ende de anderen van het Ridderschap in seer verscheyden questie geweest/ tot welcke noch die van Amersfoort/ die van Wijck ende van Rhenen accedeerden/ seggende dat de Landtluysen de schattinge mosten dragen/ ende wilden proberen dat het van oude tijden af altijt soo de gewoonte gheweest was/ wanneer daer een groote somme gelts op te brengen was. Ende aen dese Largitie der Landtluysen/ souden gehouden wesen de menschen van wat qualiteyt sy oock waren/ soo binnen als buyten de Steden/ behalven schamele ende arme luyden/ waer door dit het gemeyn volcxken lieflijcker te hooren dat die last van de arme luyden op de rijcke geleyt soude worden/ door het welck wederom de andere bestonden te kijven ende sich qualijck te houden. Ende op dese manier den dach met kijven doorgebracht wesende/ is den Raedt daer op ghescheyden/ dat een yegelijck t'huys by sich selfs bedencken soude welcke somme de ghemeynte profijtigher soude zijn. Ende 'tscheyden dat die opinie van meerder weerden ghehouden worde/ welcke de machtichste gepronuncieert hadden. Daer-en-tusschen was den Rechtsdach seer naeckende. Doen waren der veele welcke vreesden/ dat den wassende twist ende de ghewapende Partie teghens Houdenbalch/ op dien dach in groot perijckel stellen souden/ syn uyt der Stadt gereyst.

De Magistraet hierter bruyckte vern binnen yedt ende/ hebben dit gade gheslagen/ ende hebben met de klock/ alle de gene die verreyst waren binnen gebracht/ op peyne van so wie persoonelijck ten gheseten daghe niet en compareerde van ballinghschap. Ende dat niemandt uytgenomen/ dan die ghene die sieck waren/ dat sy bedt-vast waren. Daer-en-tusschen houtmen den Rechtsdach/ dan stilder als yemandt ghehoopt hadde/ maer niet door liefde der Borgheren/ maer door vreese van den Raedt. Tot Borgemeesters zijn genaemt Gobbaert van Rodenborgh/ ende Gerard Hem/ eerste Veldtheeren ende beschermers des volcks/ Matheus Block/ ende Dirck Geerlisz. Wyeyshouder/ tot Camerlinck Dirck van den Berch/ ende Dirck Wolff. Deser heeft Everhardt van Houdenbalck/ een groot beleyder voor 'tgebiedt des eensinnighen volcks als door de Fortuyne ende de plaetse/ om te aenmercken de gunste der oproerigen/ ende gunst ende faveur by den ghemeynen man te vercrijghen/ toegelaten dese ampten te bedienen. Maer al waer de gehengenisse Godts domineert/ al daer en is de konst/ wijsheyt/ noch vernuft en grooter weerden. Hy hadde tot die tijt toe in groote oorloghen ende tumulten geregiert/ het Borgemeesters-ampt seer wel bedient/ ende syne wijsheyt soude hem binnen syne muyren eerwaerdich gemaeckt hebben/ maer buyten seer verwonderlijck/ dan hoe dat hy het maecken ende met wat voet hy begaste/ hy en koste dese oprijsende muyterijen door syne wijsheyt niet vera-

bieden

bleven ofte uphouden. Het Ridder-
schap (het zy of door haer Adelheyt/
ofte door haer verdiensten die sy
haer Vaderlandt ghedaen hadden/
ofte door ghewels / ofte door voor-
gaende Registers slofheyt) en
waren in geen contributie / ('tzy
der platte landen ofte der Landt-
huysen) ghehouden ghelijckmen in
onse Spreuen als noch beschreven
vinde/ ende want sy [illegible] uyt
te [illegible] dat sy mede oock souden
moeten contribueren/ seer verschey-
den wesende van opinien / naedien
noyt belast ofte beswaert gheweest
waren/ maer noyt in de schattinghe
der Landthuysen [illegible] ghebracht ghe-
weest waren/ van noyt contributie.
Ende dese sorghe den Adeldom op-
ghedronghen zijnde/ hebben sy ghe-
meynsamen der voorghenomen dat
regiende staen / op dat sy die toeghe-
staen hebbende eenighe schade ofte
schande daer van krijgen en souden.
Ende oock om deser oorsaecke heeft
Evert van Zoudenbalch dapper
teghen haer ghestreden / dat sy die
schattinge op de stadt dringen wil-
den/ vreesende dat of de ghemeynte
tot de estimatie van het gheheurde
ghelt ende goederen procederden/
daer ten laetsten een bloedich oproer
uyt rijsen soude / ende om dit af te
keeren / heeft hy de nieuwe ende de
oude Magistraet gheraden dat dien
afghekeert wesende / van de collatie
der platten Landen wederom op
hare vyanden voorsien souden.
Welcke daer tegens waren roepen-
de/ dat soo sy dat deden/ dat sy haer
injurie aengedaen hadden / ende de
voorighe vryheyt eens ghebroocken
hebbende/ sy een eeuwige slavernije
haer ende den haren bereyden sou-
den/ waerom besonderlijck sy dat sy
met recht voor hare vryheyt waren
sprekende/ sy maeckten noch een
ander oorsaecke behalven de [illegible]
van [illegible] ende [illegible]
[illegible] waerom dat Zoudenbalch
noch veel harder ende naerstigher
der vyanden bearbeydingen teghen
staen soude. Hy besat ende posse-
deerde veele huysen ende groote
goederen binnen dese stede / want so
sy [illegible] hy soude moeten in sijn
opinie hebben succumberen/ hy sou-
de als dan gheen kleyne schade ghe-
leden hebben. De Borgemeesters
deden den ganschen [illegible] hare
naer raede des wijsen / op datmen
een ordonnantie soude maecken/
waer met men des volcks gherech-
tichheyt tegens den Adeldom soude
moghen bewaren ende bescher-
men. Ende een yegelijck voor sich
selfs sijn opinie afgebraecht wesen-
de/ isser al dusdanigen besluytingen
des Ordonnantie gegeven.

Naedemael het eenen yeghelijck
kenlijck jae meer dan notoir is/
dat dese Republijck seer met schul-
den belast is / welcke jaerlijcx de
buytenlandtsche Borgeren betaelt
moeten worden / datse daer en bo-
ven noch daghelijcx seer beswaert
wort / soo door des stadts repara-
tien/ in welcke men nacht ende dach
wachten houdt/ datter oock onma-
tige kosten ghehangen worden/ aen
geschutten/ kortouwen / ende bus-
poeder te ghekrijghen. Dat boven
alle dese lasten ende beswaringhen/
de koopmanschap ende neeringhe
door den inwendigen twist der On-
dersaten seer verslapt/ soo dat de
Borgers geen winninghen en heb-
ben als voortijts. Waeromme soo

 heeft

heeft de Magistraet besloten / als daerinen de vorengenoemde penningen den Bisschop toegeseyt / soude uytgeven ten minsten schade der Provincien/ so beschuyven sy oock mitsdesen/ dat de voorsz. somme upt de schattingen der platte Landen/ soude vergadert worden gelijck het in groote tributen de ghewoonte is/ ende dat de rijckste Borghers hier toe oock yet contribueren souden/ welcken het niet schadelijc en mochte zijn/ niet anders gelijck die gene/ die alle hare goederen aen landt ende sandt gelegen zijn. Soo bidden ende begeeren sy op eenen yegelijcken dese voorsz. Ordonnantie niet te oppugneren.

Alhier scheen te wesen ghestelt het eynde van alle voorgaande twisten ende controversien / maer nae dien het Ridderschap/en de Geestelijckheyt / meer by den Bisschop vermochten als wel recht en reden was/ soo is het korts daer nae ghescheet/ dat hy quaden raet gevolcht hebbende / de Republijck ende oock mede sich selfs in een armen ende ellendigen staet geconstitueert hadde. Want hy meer naer het ghelt als naer de gemeynten rust verlangen ende qualijck nemende / dat hy soo lange op een ydelen hope hadde moeten wachten / vreesende eenen ongeluckigen uytganck / heeft het gheene voormaels van het Ridderschap ende een deel van de Geestelijckheyt ghesloten was / voor goet gekeurt ende geprobeert. Daer nae heeft hy aen den anderen van verscheyden opinie wesende / ende aen de Magistraet seer spijtighe ende toornige brieven geschreven / ende dat aen degeene die haer meyninge beter tot vrede ende peys te maecken/ dienende waren / wonderlijcken met haer kijvende / om dat hy (soo hy schreeff) door compact soo langen tijt hadde moeten toeven/ ende datmen den geck met hem geschooren hadde. Het inhoudt deses briefs was alsoo luydende / dat sy waerheyden souden dat sy de anders meyninge niet tegenstaen en souden/ noch oock gehoorsaem met haer zijn/ dat hy oock de versmadelijckheyt ende verminderinghe zijnes Majesteyts nach te gelegener tijt ende plaetse gedachtich soude zijn. Welcke brieven overmits in den Raedt ende de tegenwoordige Vergaderinge ghelesen worden / dan soo veel voordeels ofte profijts heeft hy hier mede gedaen/ dat den Raedt cum forijs van eender opinie zijnde/ haer meyninge daer door noch hartneckigher voorstonden en beschermden. Dese hebben heymelijck vergadert ende in den naem des Magistraets ende de kleyne steden van Utrecht ghameynlijck aen de Bisschops Legaten uytgesonden/ welcke haer/ haerder saecken ende des Raets van Utrecht gerechtichheyt/ vrymoedelijck tegen den Bisschop souden verantwoorden. De Legaten en zijn binnen by den Bisschop ghelaten/ welcke seer klaerlijcken van desen vergaderschen Raedt ghesproocken. Daer nae van het toekomende perijckel ende schade/ twelck (sy seyden) gelijck in een tafereel voor ooghen te sien / oprijsen / upt die verscheyden opinien soo verre hy daer inne niet en voorquame/ ende soo grooten inwendigen brande / het welck noch door raedt noch door eeniger menschen kracht soude konnen ghelest worden.

worden. Ende dat sy seer verwon-
dert waren/ dat hy eenen beteren
ende meerder ghebaende wech ver-
worpen hebbende/ eenen onrijpen
ende onseeckeren/ de gemeynte ende
het geheele Sticht schadelijck/ jae
verderffelijck wesende aen te ne-
men/ bevolen hadde: Datmen oock
in dusdanige vervallen ende bewan-
de saecken behoort simpelijck sonder
alle bedroch/ arch ende list ghehan-
delt te worden/ op dat eenen qua-
den raedt/ door eyghen sinnen eerst
opgeresen/ een ongeneselijcke wond
maecke/ d'welck men naemaels wel
soude willen meesteren/ maer al te
vergheefs/ ende dat der anderder
partyen sententie/ op gheen goet
ende vast fondament ghebouwet en
was/ maer op arch ende bedroch/
Dat die opinie oock wel tot die con-
tributie constitueerden/ de vijf Ca-
nonicken Collegien/ Gasthuysen/
het gantsche Ridderschap/ de Ste-
den/ Dorpen/ ende diergelijcken.
Oock soo sijn dese in't generael al-
soo gestelt/ datse duystere ende on-
seeckere dinghen zijn beloovende/
nochte dat en setten sy niet onder-
scheydelijck/ 'twelcke het princi-
paelst is/ te weten/ de Capittelen
naer de quantiteyt van een yeghe-
lijck zijn goederen ende rijckdom-
men/ alsoo dat sy daer af geen men-
tie altoos en maecken/ maer door
men te lichtelijcker die voorsz. pen-
ninghen soude konnen vergaderen/
ende dattet daerom noch in't lest
gheschieden soude datmen het Gee-
stelijck met het weereltlijcke recht
ende goet vermenghen soude/ ende
dat hy dat in gheenderley maniere
soude konnen bekomen/ het welck
men soude konnen doen/ door die
Ordonnancie van de viere vaste ren-
de collegien/ van den Raedt ende
Magistraet van Utrecht/ ende van
de drie kleyne Steden gegeven: en-
de hoewel het van langher hande
voorquame/ datmen nochtans hae-
stichheyt ghebruycken moste. Het
was de gewoonte des Stichts ende
het ghelooff der nieuwen uytgege-
ven brieven/ datmen in dusdanighe
saecken niemandt uytnemen en sou-
de/ maer dat de sommighe van de
andere Partie/ te weten/ het Rid-
derschap/ in hare schattinghe bedriech-
lijcken handelden/ als dat sy gesegt
souden worden noch in schulde van
de schattinge souden zijn/ maer vry
wesen souden metter daet als het de
gewoonte was/ daer toe noch seg-
gende dat hare meyninge eenen ye-
ghelijck besonder ende de ghemeyne
Borgerije profijtelijck was/ ende
dat sy se daerumme so seer voorston-
den; dan soo verre d'andere haer
beter was behagende/ datmen haer
verseeckeringe doen soude datmen
die in de Vergaderinge alsoo over-
leveren soude. Op welcke den Bis-
schop alsoo met weynich woorden
gesprocken heeft/ als/ dat hy des
Vaderlandts wetten ende gewoon-
ten niet ervaren en was/ want hy
eerst kortelijck het Gouvernement
aenghenomen hadde/ ende datmen
hem daerumme wel te bedrieghen
hadde. Alsoo isset my van sommige
gheraden geworden/ maer noyt en
hebbe ick op die saecke soo klaerlijc-
ken hooren disputeeren. Waerom-
me wy noch naerder ons op de sae-
ke behooren te deliberceren/ ende soo
resteerter oock noch/ dat ghylieden
het alsoo in den Raedt overbraecht.
De Ambassaden t'Utrecht wederom

ghekomen zijnde hebben haer antwoordt gheopenbaert. Welcken twist der Staten en heeft hem nu meer niet ghehouden binnen het Stadthuys ofte Raedthuys / maer heeft hem in twee Factien ofte parthyen gescheurt. Het gemeyn volck dat noch toe bekommert zijnde / door het aensien deses strijts / is oock ten lesten door dese Factie omgekocht geworden. Daer tegens den Raed door der goetwilligher hulpe bewaert zijnde / bescherTmden oock seer neerstelijck hare deelen: ende ghelijck eenen ygelijck des vredes een beminder zijnde / ende de Republijcke liever gesont ende geheel dan geklapt te zijn willen / soo was een yegelijck seer naerstelijck arbeydende ende al sijn arbeydt ende diligentie adhiberende / om deser oproerigher menschen hare conspiratie te bedwingen. Maer d'hongerige ghemeynte / onstandtvastiger als eenige windt / haerder Overheyts sorghe die voor haer ghedragen worde / in gheender manieren aenmerckende / hebben de Overhoofden der Factien / te weten / des Geestelijckheyts ende des Ridderschaps / van welcke sy winst ende woecker voor de hand wisten / gevolcht / ende sich selfs ende hare herten tot nieuwe ende veranderlijcke saecken gekeert ende geappliceert. Als sy lieden nu betrouwende dat te konnen obtineren het welcke sijn van de schattinghe waren arbeydende: soo hebben sy lieden het gemeyn volck tot haer krijgende met loosen handel / een anderen wech om haer lieden te impugneeren ingegaen. Sy verbreemden de ghemeynte van den Raedt / om dat sy lieden met haer eens partye houden souden: want die meer door haer onweetende gheroep ende ghekrijs souden konnen upt richten / als sy met haren listighen ende bedrieghelijcken raedt. Alsoo noodden sy haer dickwijls / groetense onder wegen / sy offereren haer van selfs groote dignitepten / ende willen menichwerf van haer verkocht worden: Andere welcke van beter fortuyne ende van meerder rijckdom waren / onthaelden sy met groote banketten ende onnutte liberaliteyt / de hoofden by een te steecken / in der kercken / expliceerden sy met wijsinghen der handen ende met wenckingen onder het cermoen de saecke waer van sy in controversie ende in questie waren / ende oock in't openbaer van die saecke te disputeren. Welcke een groote verwonderinge was dat sy van de Geestelijckheyt ende den Adel soo hooch gedacht worden / ende deden alleen haer diligentie om Everhard vande Houdenbalch / ende Govaert van Voort / upt der Stadt verdreven zijnde / de Republijcke ende de contributie nae haren sinne institueren souden. Ende daeromme een tijt langh doen den twist van de dupsenden te vergaderen / aen een zijde stellende / deden alleen hare neersticheyt om haer in eenen eeuwigen ban te doen. Ende om dat te doen / was het van noode dat sy daer een bequame ende de ghemeynte behaechlijcke oorsake om verkregen. Op dien tijden was de ghemeynte met onverdraghelijcke Bier Ercijsen ende Imposten beladen: soo en ist niet mogelijck om seggen / wat al moeytens men 'sjaers te vooren gedaen hadde om die yetwes te verminderen.

minderen. Op welcke versoeckingen ende petitien des volcks/ Houdenbalch ende Voort niet en consenteerden. Sy baden datmen ten minsten het twee penningen minderen ofte lichten soude maer al te vergeefs / maer naedien sy soo veel verlichtenis niet verkrijgen en konden/ ende het straffe antwoordt de indigniteyt seer vermeerden / hebben sy van die tijt af haer altijt een quaet hert toedragende. Heer door heeft den Abeldom / met de opperste van de Geestelijckheyt/ ende een groot deel van't onweetende slecht volck / extraordinarissche Rechtsdagen begeert/ ende hebben int openbaer geeyscht datmen de uytgebannen Edelen weder in roepen soude: ofte indien het niet toegelaten en worden/ datmen ten minsten de Excijsen ende Imposten wat verlichten soude: alle twelck haer hertelijcken worden geweygert/ want sy voorseecker wisten / dat het eerst van hare vyanden was voortkomende. Want indien den Rechtsdach haer gheconsenteert hadt gheworden / soo voorsagen sy het een quaet uyt het ander verrijsen / te weten / datmen de Imposten verlichten de uytgebannen Edelen weder in roepen/ 'tgeen voor een deel jaren gedaen was gheherdaen/ ende Recognitie van de Rekeningen des Stadtschilt soude ghedaen worden: ende dat licentie van Rechtsdaghen te houden de Borgers ende oproerige tot een verwoede raserie ende de gemeynte tot haer eeuwige verderffenisse soude brenghen. Houdenbalch zijnder vyanden ongunste dagelijcx meer ende meer by de ghemeyne man zijn bemerckende / ende dat sy dickwijls groote vergaderinghen hielden / ende bysonder op heylige daghen wanneer de werckluyden van haer werck vaceerden/ ooc mede denckende op de ellendige calamiteyt / in welcke hy de Republijcke geworpen soude hebben/ by soo verre/ het gemeyn volck in hare petitie geconsenteert hadde geworden/ en hy en cost door zijnder vyanden machticheyt/ noch door zijnder vrienden bedinghen / daer toe niet beweecht worden/ dat hy daer in consenteren soude. Soo veel vermocht eene zijn authoriteyt in soo oproerigen gemeynte. Den Borgemeester Rodenburch wrecht haer liever met een straffe die een rasmenswaerdighe tegen de Overheyt toebehoort / by soo verre sy eenich oproer maeckten. Alle welcke dingen geschieden ontrent den eersten Mey. Het was doen ter tijt ghenoech notoir dat naedien Houdenbalch sijne ende zijnder vyanden macht eens verkracht hebbende/ wel soude gheweten hebben op de merckt met haer te concerteren/ en hadde hy de stadt van die twistelingen/ ende den onseeckeren uytganck des strijdts willen conserveren. Maer naedien hy een langen tijt op den onseeckeren uytganck sich bedacht hadde / dat indien hy overwinder zijnder vyanden in die strijdt gebleven hadde/ dat als dan de victorie hem met overvloedigen bloede soude komen te staen: dan by soo verre hy overwonnen worde / want een ongheluck hy sich ende den zijnen bereyt soude hebben. Dese ende dierghelijcke dickmaels by sich selfs overleggende/ soo seyt hy / ick wilder uyt der Stadt scheyden/

als mijn Vaderlandt / noch liever mijn eygen ooghen in soo onseeckeren ende bloedigen strijdt te stellen / dat sy den selfden / dien sy nu ontrent dertich jaren voor haer oogen sien gaen hebben / ende moeder sijn als de satheyt / selfs eens tot haer groot quaet ende qualijck-varen souden missen ende ontbeeren : het welcke voorseecker wesen sal / indien ick van hier scheyde. Laet het schip van sijnen stuyrman berooft zijnde / opwaerts ende neerwaerts nae der winden goetduncken gedreven worden / ende soo lange dat ick vry wesende / mijne Borgeren / sie ontfanger verdiende straffe mits hare onnutte ende onprofijtelijcke sotheyt. Hier-en-tusschen ist sijnen huyse gekomen een geestelijck persoon / hem een seer familiaer vriendt wesende / met namen Symon / dese Symon voorgenoemt bidt ende begeert op hem door sijn lieve Vaderlandt / ende al 'tgene hem liefste ende aengenaemste was / dat hy in gheender manieren van te vluchten en soude dencken. Want nae dat hy de stadt verlaten soude hebben / dat het ghemeyn volck in soodanigen raserije komen soude / dat de Republijck / terstont gheplondert ende berooft soude worden. Dat hy daer-en-boven eens dencken soude in watten perijckel den Raedt sijne vrienden ende alle vrome luyden souden ghestelt zijn / nae dien dat sijne vyanden wel ophouden souden van muyterije te maecken in zijne tegenwoordicheyt / alhoewel sy nu ter tijt bysier ghenoech riepen ende kreten : dat het hem eeuwighe ende onverganckelijcke eere soude wesen / dat-men seyde dit man heeft de gemeynte in soo quaden staete ghelegen zijnde / geconserveert ende ter contrarie dat hy sich selfs schande maecken soude / indien hy de Republijck in soo quaden staet gestelt zijnde / verliete in benautheyt ende swarigheyt / seggende noch / dat sijn Vaderlandt hem liever behoore te zijn / dan dat hy dat om sommige quaetgunstighe in miserie ende ellende laten soude. Door dese ofte desgelijcke woorden hy niet beweecht wordende / seyde dat hem alle dit voorgaende hem wel bewust was / dat sijn Vaderlandt hem lief is / sijne vrienden daer-en-boven noch sijne kinderen / maer dat hem seer verdroote der gheenen onbeleeftheyt / welcke hy soo meenichwerff geconserveert hadde door sijnen wijsen raedt; soo verre (seyde hy) als ick verdreven ben / andere ingheheele zijnde / de Republijcke beter geconstitueert zy / dat sal my seere verblijden / maer by soo verre alle dinghen door wapenen ende muyterijen beroert worden / ick sal my insgelijcx verblijden alhoewel het niet deghelijck genoech en is / maer om dat sy eens haers ondanckbaerheyts loon ontfanghen hebben den neghenden Mey quamen de meesters der stads operaedsien met een grooten hoop volcx vergadert wesende ten huyse van den Houdenbalch. Dese sootelijck geexponeert hebbende / 'thegeeren der gemeynte / begeerden een Ordonnantie van de wederroepinge der Ballingen. Waer nae oock van de verlichtinge der Excijsen ende Imposten. Alle welcke soo die niet geconsenteert en worden / dat sy van eenen gemeynen Rechtsdach waren begeerende / ende by soo ver-

re hier in niet geconsenteert en wor-de dat het ghemeyne volck met on-wil van den Raedt eene gewapende ende bloedighe muyterye op soude richten / want men in gheenderley wyse haer langer bedwingen koste. Op welcke hy haer dusdanighen antwoort gaff. Door mijnen raet ofte ingevinge en sullen de vyanden des gemeynen welvaerts / ghelijck sy van de Magistraet verklaert zijn niet wederom inghehaelt worden. Van soo haest als ick wete dat sy door de Witte-vrouwen-poorte in der stadt ghekomen zijn; soo sal ick d'andere poorte daer upt gaen / noch de Impositen en sullen oock door mij-nen Raedt niet verminderd worden / want ick altijts heb in de wege ghe-weest / datmen de twee versochte penningen aen een vat niet verlich-ten en soude. Muyt / loopt tot de wapenen / 'tis u lieden door my ge-oorloft / indien het U. L. meyninge alsoo is / want ick en sal tegens het ondanckbare volck 't welck der voo-righer weldaden niet indachtich en was / dat daer-en-boven noch van selfs in hare bederffenisse lopen wil / geen wapenen aendoen om weder te staen. Maer om dat ghylieden (als of het door de gehengenisse Godes geschiede) met gesloten oogen / in eeuwigen verderffenisse loopt / soo sal ick de Stadt / mijn Vaderlandt en-de doodt vyanden verlaten: Den tijt sal noch wesen dat veelen dese nieuwen Staet der gemeynten ver-drietende nae mijn verlangen / ende wederom gheroepen sullen willen / maer als dan salt te laet / ende te vergeefs gedaen worden. Met de-se woorden gantsch verstoort wesen-de / is hy in huys gegaen; ende op dien selfden dage in de schemeringhe rechts voor de poorten ghesloten worden / is hy met Govaert van de Voort upter stadt ghegaen in vrouwen kleederen / om niet onder-kent te worden. Daechs daer nae haerlieder vluchte openbaer wesen-de / is den Raedt in groote vreese aengekomen / maer de oproerighe Edelen ende Geestelijcke persoonen sijn uptter maten verblijt geweest / als van die groote slavernije eens verlost wesende: Doen heeft oock al den gemeynen man van wat qua-liteyt hy oock was / blyschap be-toont. Den Borgemeester hier in seer bekommert wesende / als dat de Republijck in desen wanckelen staet eenige schade mochte verkrijghen / heeft al den dach de poorten toe doen houden / terstont doet hy den Raet tegens ses uren vergaderen: Aen de welcke / nae datse haestelijck by een gheropen was / noch haestelijc-ken aengedragen wort der uptghe-bannen weder in te roepen / van welcke men ordonnantie statueer-den te gheven / om alsoo de muyte-rijen te slichten / sommighe seyden daer op wederom dat het geen Or-donnantie mocht ghesept worden / tot het welck sy met wapenen ghe-dwongen worden. De Borgemee-ster heeft gheraden datmen den tijt moste wijcken / ende de principaelste van dier Factie gehoorsaem wesen. Andere waren van anderen mey-ninge / als datmen publiceren soude dat een pegelijck sich wachten soude op lijffstraffe ende confiscatie van zij-ne goederen / eenighe beroeringhen onder die gemeynte te comiteren; ende datmen de ghene die het haer Officie is bevelen soude / dat sy een

ofte twee van de principaelste oproerige by het hooft vatten souden/ ende in den kercker werpen/ dat als dan d'andere haer handen sonder twijffel wel thuys houden souden. Als sy in't Raethuys meer met kijven als met raetslagen een deel uyten door brengen: soo isser een grooten hoop van de ghemeynen man hare winckelen ende werckplaetsen ledich latende / naer Sinte Martens-kerck ghelooopen/ yet wes al daer verwachtende maer niet vreedsaemichs / ende daer stonden sy soo lange tot dat sy een Overhooft kregen. Doen was daer eenen Gouverneur van't Bisschops hoff met namen Jacob van Mynden/ een korten tijt te vooren van den Bisschop / die te Wijck te Duyrstede doen ter tijt was residerende / ghesonden om alle muyterijen ende oproeren wat te verminderen/ dese en hadde soo neerstich sich niet betoont om de vyandtschap der Edelen uyt te doen als in te volgen / de partye sijnder vrienden ende bloetverwanten. Dese (nae dien hy in't middel van een grooten hoop Borgheren ende oock Edelen stont) seyde / wel aen / of sy den gheheelen dach met raetslagen doorbrochten ende ons tot den mont toe lieten verbeyden/ hoe nae meynen sy / dat wy ootmoedelijck hier zijn by Requeste versoeckende / om onse vrienden van de Ballingschap wederroepen te hebben. Dit is van een yegheliick gheaccepteert / men slaet terstont den trommel dat een yegelijck sich in de wapenen begheben soude/ hy seyt/ laet ons gaen op de plaetse al eer sy hen eerst occuperen / daerimme volcht my altemael op de staende voet. Dese en heeft voor geen doofs-mans-deure gheklopt/ maer hem is gevolcht uyt den tempel alle het volck tot op het Bisschops Hoff toe / al waer hy oock niet lange / of hy hadde sich totten stryt wel toegerust / terstont vielen sy met een groot gedruys gesamenderhandt in volle wapenen op de merckt / daer nae wordender een uyt ghesonden om alarm te slaen/ doen sloot een yeghelijck zijn vensters / winckels ende deuren toe/ oock met volle wapenen uyt loopende. Daer liepen de vroutwesende kleyne kinderkens met deerlijck gekrijs/ sy liepen in de kercken / ende hebben de Gheestelijckheydt met haer roepen uyt der kercken ghejaecht. Den Raedt noch heel verdeelt zijnde ende om te raetslagen sittende/ en wiste niet of sy blijven wilden ofte gaen / van sommighe gingen door secrete wegen nae hare huysen. Vele warender van slechten verstandt/ welcke geen van beyde de partyen toeghenegen wesende/ wilden altijt Vredemaeckers wesen/ op dat de vyandtschap ghestilt wesende/ de uytgebannen weder in gehaelt souden worden / dese hebben sich onder den meesten hoop volck gemenget. Den Borgemeester Rodenburch achter door een kleyn poortken met sijne Stadtdienaers omringelt wesende / begaff sich naer sijn huys / alwaer hy onversiens in den dicksten hoop volck geraeckten. Desen quam een weynich thuys tegen ghenoemt Michiel den Backer / een mensch seer stout ende van stouten bedrijve/ seer ghestoort wesende als hy hem sach/ soo seyde hy: Dese is de man die Soudenbalch

verdwalch ende hande Voort / mannen van soo grooter afkomste ende van soo goeder fame uyt der Stadt gedreven ende Ballingen gemaeckt heeft / welcke in de bedieninge sijns Ampts met der Borgheren bloedt niet versaet en heeft konnen worden. Dit is die man die met het gheit / 'twelck my onnoosel zijnde ende niet misdaen hebbende / dat Vrouwen kapelleken ghefundeert heeft. Nu Godt mijn Heere weest eens mijn hulper / dat ick my mach wreecken van dat groot ongheluck. Den Borgemeester siende den Backer met een bevende spiets siende op hem komen / is ghevlucht in de naest-gelegen huysinge van Anthonius Wesslandt / alwaer hy door groote vervare een vallende siechte gekregen heeft / ende is terstont ter eerden ghevallen. Dan nae sy hem met wat kout waters besprenght hadden / ende tot sich selfs gekomen was / soo sterckten sy sijnen moedt soo veele sy konsten / seggende / dat hy geen vreese en behoorde te hebben / welcke gheen schult en hadde als daer geseyt worden. Ende dat hy het niet lydender herten verdraghen moste / dat hy ende den gantschen Raedt / sich van den Magistraet afdancken souden. Sy hebben hem daer oock veel bewaren / niet onghestraft / maer om dat de schelmsche ende oproerige hem niet hinderlijck soude wesen. Het volck quam van het een eyndt der Stadts tot het ander op de plaetse ghelopen / eensdeels uyt vreese nieuws van om de Factie helpen te versterken: eensdeels door blyschappe / om dat sy van die hoochmoedige Regieringe verlost waren. Maer noch veel meer van de veraghtste vuylen / welcke de armoede ofte de schulden seer beswaerden / ende al daer niet en compareerden om de Factie te confirmeren / maer om eenige huysen te plonderen ende voor zijne eygen te houden. Daerder alder gheroep ende ghekrijs was tsamentlijck op de voorvluchtige / maer geene en riepen soo seer op de voorsz. als de gheene / die een maendt twee ofte drie te vooren / by de voornoemde te gaste ghewe[e]st waren / welcke tongen seer glat waren int qualijck spreecken / ende handen seer naerstich om te vechten. Deser haer Capiteyns ofte Voorvechters waren / Michiel den Backer voorn. (soo worden hy nae sijn handtwerck genoemt) Henrick de Klockegieter / Alphardt de Schuytemaker / Henrick Spijcker / Gerrit de Koy / Wayghemaecker / Sleg ghebroeders Schrijnwerckers / Joost van Eyck Silversmit / Frederick Back / ende Peter Koy / ende behalven dese noch veel vieleruwersschen / als Wivers / Barbiers / Timmerlieden / Smeden / Herbergiers / Vleeshouwers ende dierghelijcke meer. Welcker namen te vooren nauwelijcx bekent waren / ende door dese ende de naevolgende Factien seer wel bekent zijn ghewordeu. Ende den Raede alsoo van hare officien ghestooten wesende / op dien dach was het een tijt van dat den Koninck gestorven is / ende noch geen ander weder in de plaetse gekoren is. Dair en tusschen heeft die ghemeynte op dien dach gehad Regierders van de twee Staten / te weten / van den Adeldom ende van de Geestelijckheyt / hebbe ick daer toe le-

sten groote schade was vermenght met spijtige ende schimpighe woorden der gemeynte / te weten/ Heer Amelis van Nivelt/ sone van Heer Gerard van Nivelt Balling/ Heer M. Wees/ ende Heer Adriaen van Renesse/ Canonicken vanden Dom/ Heer Steven Ruemeler/ ende Heer Johan ende Jacob van Mijnden/ Gouverneur vant Bisschops Hoff. Nae dat dese sich selfs Regeerders geconstitueert hadden door toegheningen van't volck/ sijn sy alsoo gewapent blijvende op't Stadthuys gegaen. Al waer die van Mijnden een seer schoone ende heerlijcke Oratie ghedaen heeft tot de gantsche ghemeynte op de plaetse. Naedemael dan wy van desen voormaels groote mentie ghemaeckt hebben/ ende dat van hem in de drie naevolghende jaren treffelijcke saecken te wege ghebracht zijn / soo eyscht de plaetse / dat ick een weynich van zijn geslacht/ verstandt ende manieren verhale. Desen voornoemden was van het Edel geslacht van die van Amstel / ende van de Zuylen/ van sijns Moeders wegen was hy de Neve van Govaert van Nivelt den Ballingh/ hy was een man behalven sijn vernuft en scherp verstandt / die geboozen scheen te doen en gewichtighe saecken te weghe te brenghen / indien hy in dese saecke een eerlijcker materie gesocht hadde. Sijn deucht was groot/ waerom hy soo veel by de gemeyne man als by den Bisschop was vermogende : hy en heeft oock gheen feyt soo groot bestaen ofte ten is hem wel nae zijn meyninge vergaen / hy was seer vernuft ende kloeck om raet ende daet te gheven. Hy was met sodanigen welsprekentheyt begaeft dat het by kans ongeloofflijck was / een ongeleert mensch soo eloquent te wesen : Hy was sterck van lichaem ende spitsch/ ende oock seer wel gestelt : Sijn leden waren contachtich : sijn aensicht was van bruyne verwe/ ende met opgetogen wijnbrauwen. Sijn ghelupt en was niet geheel fijn oock niet gants duyster / dan klaer ende seer lichtelijck om verstaen/ vermengt met een mannelijcke gravitevt : Hy was een de hartste bevechter zijnder vyanden. Daer toe accedeerden oock de groote eere ende goede gratie des Bisschops : wat wil ick daer veel meer af seggen/ hy was een gewenst man / en hadt hy niet wat te seer veraert geweest om dese zijne Factie te constabilieren. Daer-en-boven dunckt my oock goet te wesen/ naedien ick hier van sijn welsprekentheyt veel verhaelt hebbe/ hy te schrijven die Oratie die hy ghewapent opt Stadthuys in't midden van zijne mede Gouverneurs staende/ ghedaen heeft. Welcke aldus was luydende :

Ick weet lieve Borgeren / dat U. L. onghewoon schijnt te wesen/ dat ick aldus ghewapent wesende/ mijn Oratie doe / als of die wapenen U. L. eenighe vreese souden aenjagen/ ofte dat alsoo behoorde tot de Republijcke / naedemael het by onsen tijden noyt gesien ofte gehoort en is/ ende dat ghy daerom vreemde dingen zijt denckende/ want ghy-lieden een doot sijnder vrienden gheden moghende zijnde / nu mocht heeten vreesselijck. Maer gelooft my mijnen raedt is geheel anders/ ende oock anders/ is mijn meyninge.

Dickwijls

Dickwijls hebbe ick gehoopt uwer lieden te vermanen van den Staet onser Republijcke / in welcke my schijnen veele verbetert behooren te worden: maer ten heeft my tot noch toe niet gheoorloft gheweest/ vermits de geene / welcke de ghemeynte gheregeert hebben / in de welcke ghylieden nu metter daet bewesen hebt / als datter veele in haerlieden was / het welck u lieden geheel was mishagende. Soo hebt ghylieden desen dach met malkander onder een komende ghemuypt/ (het welck u lieden geluckfalich zy) ende door ons eerste beginders ende Autheurs / als ghylieden door vreese/ niet door leuyheyt / die dertele deses Regeerders geleden hebt/ soo was U. L. te vooren oock niet geoorloft die gheweldige dominatie U. L. verdrietende het gene U. L. mishagende was te verbieden / ick verblijde my grotelijcx dat my dese/ dat die opportuniteyt gheaccordeert zy/om U. L. vrylic van den Staet deses gemeynts te differeren. En wilt niet dencken dat die vreese U. L. door dese mijne wapenen aengeiaecht sal worden. In welcke sy U. L. altijt bedwongen gehouden hebben/ 'tis nu een veel andere sake/ lieve Borgers: Want wy de Republijcke ende u lieder vryheyt U. L. te vooren gantsch ontnomen/ restitueren wy u van desen dach. Daerom soo sal ick spreecken van die dingen / d'welcke eensdeels verandert sullen moeten worden / eensdeels ghoheelijcken uytgheroept. Daer nae van het gene 'twelcke niet weynich profijtelijck zijn sal dese Republijcke / alsoo dat ghylieden het ordonneert / maer wy lieden daer eens Autheurs van zijn. Ten losten 'tgene my aengaende is ende dit alles met weynighe woorden. Van by soo verre het waer sy 'tgeene ick ghemeynlijcke hebbe hooren seggen / dat de Borgers ghelijcke manieren over sich zijn hebbende/ als de Overheeren ofte Gouverneurs der gemeynte zijn hebbende/ soo dunckt my dat dese uwe secessie ende muyterije in gheender maniren te misprijsen en is. Wie en soude doch van dier opinie niet wesen/ dat de leelijcke vitien ende gebreecken / door welcke de Vtrechtsche Natie by andere Vytheemsche volkeren gediffameert worden / al eer alle de lidtmaten / verdorven ende besmettet worden/ soo dat in't gheheele lichaem niet gesonts over en blijve. De vryheyt is eertijts van groote ende heerlijcke mannen seer geprezen geweest / dat soo wanneer de gemeynte door de spijtichheyt ende violentie des Raedts onder de voet ghedruckt worden / ende alle dingh by kans verargert ende gedepraveert was / dat sy door liefde des vryheyts ende weder instellinge der deuchtsamer manierẽ ende wetten van Raedt geweecken is: ende tot estimateurs stelden/ die de voorgaende fauten ende gebreecken souden verbeteren / dat die ghekosens de ghene die haer goet dochte uyt den Raedt verstoten eñ andere nae haren meyninge suyverder wesende/ wederom eligeren souden. Seer wel deden sy naer mijnen sin/ want hadde de vertelijs eñ vermetelijs uyt den lust des Regiments oprijsende/ door de Borghers niet verplempt ghewordden / souden de Provincien die der Borgeren ende Ondersaten

eygen waren / met gewelt voor de hare gehouden / ende 'tgene gemeyn was tot haren eygen baet ende profijt gheverteert hebben / welcker exempelen in de Historien niet weynich bevonden en worden. Het selfde / om dat het U. L. niet overkomen en soude / hebt ghylieden door onse aenporringe voorkomen / want ick my seer verwondere dat ghylieden de hoovaerdige ende importuyne dominatie ende Regieringhe van Houdenbalch ende van de Voort hebben konnen verdragen / welcke u lieden soo veele hebben moghen exerceren ende oeffenen / als het haer lieden wel behaechden : alsoo dat sy u lieden een swaer jock der slavernijen opghelept hebben. Daerom en konne ick my niet bedwinghen / lieve Borgers ofte ick moet openbaerlijck U. L. allen verklaren het gene mijn herte seer bedroeft heeft : Of u lieden de Rivieren / de Zee / de Wegen / ende de Koopmanschap / door haer niet benomen is ? Want dus bedruckt te houden / hebben sy sich oock ghepoocht de Hollanders die vreese aen te jaghen : sy hebben U. L. ende uwe koophandel welcke tol-vry is door beneficie des Bisschops / gesocht te beswaren ende te belasten. Voorwaer nu bevinde ick dat der Heeren ofte Regierders onwijsse begheerten / het onnooselе volck moet betalen ende verschulden / als het de Heeren selfs / want sy het eerst op haren hals ghehaelt hebben behoorden te verschulden. Soo verre dit alles geschiede / men soude soo niet arbeyden om officien te verkrijgen / sy souden soo vergierich niet wesen / ende sy souden sich eerlijcker ende stilder dragen als sy tot noch toe gedaen hebben : sy souden van de ghemeynte niet gehaet / maer bemint ende ge-eert worden. Siet nu dan / wat al quaets U. L. van haer overkomen is / alhoewel ick swijghende ghylieden het oock seer wel weet / nochtans sal het u lieden noch meer openbaer ende bekender zijn door mijn verhalinghe. Hoe weynigen gedenckt hoe dat den grooten twist uyt soo kleyne saecken ghesprooten zy ? Wie sijn hier toch de eerste Autheurs ofte beginders geweest ? of het niet gheweest zijn desen haer ouders. Dan overslaende de oude saecken / soo sulle ick tot de versche ende nieuwe progredieren. De Ysselsteynsche oorloge en is niet alleen versch ende nieuw / maer die heeft u lieden noch soodanigen een etther-swellinghe achter gelaten / welcke niet haestelijck ghenesen sal konnen worden / wanneer van doch heeft het eerst sijn beginsel ghenomen om alle dingh te turberen ? niet uyt deser eygen begeerlijckheyt. Desen / segge ick / desen ist alleenlijck te wijten / die schade uyt dier oorloge tot u lieden ghekomen is / te weten / den brandt in de voorsteden buyten alle de vier poorten / datter soo veel Borgeren om verslagen / soo Weduwen gemaeckt ende soo veel kinderen van hare Vaders berooft zijn. Dese alleen hebben de schult van die oploopen van 't kooren door de dierte des koorens : Dese is te wijten dat sy soo veel penningen gheleent hadden in dier oorloge / het welcke onse Republijck niet weynich en beswaert. Och of wy dat eens mochten af betalen tot geen schade ofte hinder des gemeynen welvarens / alsoo dat ons

als dan

als dan / in vryheyt van alle last verlicht zijnde / vrpelijck sonder sorch mochten leven / tot welcke sake wy noyt hope gehadde hebben te komen / soo langhe alst Regiment onder haer alleen gelegen was. Ick en segge hier niet wat een schandt sy die van Utrecht aenghedaen hebben / dat sy haer Officie niet vergeven / maer soo leelijcken verkocht hebben. Met watte banckettten/ en watte avontmalen hebben sy die gevepit/ende wie de meeste en heerlijckste schenckagien gaff die was de beste kooper. Onder deckfel van dese / ende haren eerlijcken faem/ hebben sy tot meenigen dieff opghevoet / ende hebben onsuyvere ende onbeschaemde menschen niet alleen tot grooter eeren / maer oock tot grooter ende machtiger rijckdommen gepromoveert. Dese hebben de Grossiers van het kooren/ oock mede van alderley ware ghereyckt: Dese hebben macht ghehad om den prijs van de kost te vermeederen: Dese hadden macht om tot Tollenaers te stellen die het haer beliefden: Dese mochten over al het thienste deel van pachten om te vergaderen / al den Tol der Visschers sy mochten oock alle kosten ende kooren verminderen: Dese hebben haer tot noch toe al gheoorloft gheweest. Ende indien hier teghens yemandt hadde derven kicken / men soude hem terstont openbare vyandt geweest hebben. Waer toe / sijn toe geconsereert die groote beswaringen? hae nae sijnse of door haerlieder leuyheyt ofte door hare wellusten ende banckettten onnuttelijcken doorgebracht / als wy nu ter tijt een seer overvloedighe Republijcke ende een rijcke stadtkiste ghehadt souden hebben. Soo heeft haerlieden de Stadtkiste ter roovinge geoorlooft geweest. Met welcke berovinge ghylieden over twee jaren om de duyrte des koorens / tot de wapenen zijt geloopen: en hadden sy V. L. door compact niet in den uytersten hongers noot gedreven/ naedien de Grossiers haer kooren ter bede om groot ghelt van hare koorensolders en wilden doorhalen. Alle 't welcke wel klaerlijck te onderkennen is / ende alleen daer uyt / datter een Borger door haren raet geapprehendeert wesende / om eenich misdaet dat sy hem oplepden / ende nochtans in de saecke onnoosel zijnde / metten leven moste betalen. Wel voorseecker / dat de gene daer af geseyt is / een was onder de eerste oproerige muytmaeckers in vrouwen kleederen gekleet wesende / vermaende hy de gemeynte om in Woepenborchs huys eerst te vallen ende dat te plonderen. Wat waert ghylieden op die tijden door mannen? 't Is een ghemeyn woordt / dat het al dier betaelt wort datmen door bedingen verkrijght: Soo wort het noch dierder betaelt/ het welckmen met ghelt ende oock met menichfuldige bedingen moet verkrijgen. Sy hadden wel konnen by een openbaer Placcaet konnen ghebieden dat sy het kooren op een redelijcke prijs verkoopen souden. Maer haerlieder woorden ende wercken hebben gelijckelijck betuycht / dat sy V. L. [illegible]/ hongerich ende ermelijck ondert gewelt hebben willen continueren / op dat ghylieden van gheen armoede wetende / het ick van uwen hals

 met en

niet en sout werpen. Die redene ende dat woordt van Soudenbalch/ dat men hem dickwyls heeft hooren seggen / was vol hoovaerdye ende spytichept ghemenght / te weten/ ware een yeghelijck van de Borgeren even rijck / wie soude int leste hare verwilderde ende verwoede herten komen bedwinghen ende temmen. Ick swijge noch de Borgeren onder haerlieder Regieringhe om tleven gebracht het ballingschap der Edelen / ende de betoomnghen van hare onuytspreeckelijcke Tyrannije ende wreetheyt/ alle welcke my verdrieten souden te verhalen. Het leven begint my al te mets te verdrieten / wanneer my u lieder ellendige conditie in den sinne komt/ denckende dat de Republijck/ welcke sy van alle gewelt ende ongelijck behoorden te beschermen/ door haer soo seer bedruckt was/ ende van die gene die de Geestelijcke ende Wereltlijcke Rechten beschermden / leden sy niet dan vyandtschap door haren toedoen / worden de Ridderschap / de Gheestelijckheyt / ende t'gemeyne volck in der naest-gelegener Heeren vyandtschap gebrocht/ door welcker hulpe sy behoorden bewaert ende vrede gemaeckt soude worden. Siet doch eens aen/ bidde ick / wat goeder hert V. L. buerluyden V. L. zijn toedragende/ ofte hoe vriendelijck sy u lieden zijn. Hier door is den Hertoch van Gelre die van Overyssel soo grooten vyandt. Die van Bourgondien/ wat hert sy u toedraghende zijn/ spreeckt de saecke selfs. Want een deel jaren hebben sy V. L. renten niet van anders wegen / maer door haer selfs/ ingehouden ende behouden / daer door verklarende / wat een geluck sy u zijn gunnende. Den twist der Morasschen over langhen tijt opgheresen ende nu weder vernieuwt/ is geen onseecker argument van de vriendschap die sy u zijn toedragende: ende bysonder soo dickmaels sy noch dreygende sijn dat sy die niet tot de stad vesten/ maer tot Sinte Marten-tooren uytgraven sullen: Eñ sy soudent sonder twijffel oock doen/ by soo verre Soudenbalch hier noch langer in de Regieringe hadde gebleven. Ende deser naebuyrigher Princen gunst ende goede gratie komt ons al door dese twee fraye mannen: Het welck sy oock niet en verswijgen. Ende nae dien sy u gister-avont met der poorten sluytinge steels-gewijs uyt der stadt gevloden zijn/ soo behooren wy wel neerstelijck te besorghen dat sy het selve recht / 'twelcke sy nu verlooren hebben / wederomme mogen krijghen: Soo laet ons om dat te vermijden een openbaer Mandaet doen uyt gaen / dat Gerard van Soudenbalch / ende Govaert van de Voort / ende de Borghemeester Govaert van Rodenburch eeuwich in ballingschap gedaen worden/ ende dat sy nemmermeer op vijf mijlen nae by der Stadt van Utrecht en moghen komen: Ende soo verre yemandt hier in anders bootschappe ofte desen hier in wilde voorstaen/ die sal weten dat de selfde peyne oock op hem komen sal. Nemaer hier is nu genoech af geseyt. Van wat aen de Republijcke gelegen is/ soo hebbe ick by my selfs ghedacht yetwes te lichten / de bier-lasten/ ende by soo verre niet geheel/ nochtans een deel daer af. Ick ordon-

nere

mere datter twee penningen gelicht ende geminders sullen worden aen een yegelijck vat: Van de gene die het bier tappen ende vercoopen sullender drie betalen. Ende om datman de schulden in den Ysselsteynsche krijch ghemaeckt betale/ laet ons onder malkanderen de Reeckeningen doorsien/ ende oock 'tgheene uytghegeven ende wat daer teghens ontfangen is: Laet de Cameraers/ alle die voor elf jaren meester gheweest hebben/ haer reeckeninge op nieuws laten herdoen/ op datmen aen haren uytghave ende ontfangh mercken mach of sy oock oprechtelijck ghehandelt hebben: Laet de Tollenaers oock insghelijcx haer reeckeninge doen. Wy sullen sommighe creeeren van de Dekens der Gilden/ die hier over macht sullen hebben/ om dat de gene die bevonden sullen worden de Stadtkiste berooft te hebben/ naer het goetduncken ghestraft ende gemulcteert sullen worden: met welcke mulctatie men de verloopen schulden deses Stadts betalen sal mogen: Daerenboven sullen wy statueren dat de ballingen van wat staet ofte conditie sy oock zijn moghen/ weder in gheroepen te sullen worden. Oock met de Schuldenaers/ Eysselaers/ ende Straetschenders/ welcke om haer der misdaden uyt ghebannen waren/ behalven de gene die vader ofte moeder vermoort hadden/ want die Pest in de gemeynte niet en dienden. De Geestelijckheyt sal boven hare vastighe ende ghewoonlijcke schult oock u lieden in't betalen versterken/ want wy daer inne alsoo toegesproocken zijn/ niet om dat wy de Republijck ten deel souden helpen/ maer gheheelijcken van alle schattingen vrij wesende/ onse naekomelinghen over moghen leveren. Soo moeten wy dan oock besorgen dat het Stadts comptoir niet meer met nieuwe schattinghen beswaert en worde/ nochte dat de Borghers noch de vreemdelinghen in eenighe saecken laste lijden. Ende op dat alle arch ende list wech gedaen worde/ soo salmen het zegel waer mede soodanige brieven besegelt plachten te worden/ verminderen. Morgen vroech soo sullen de Gilden vergaderen om wederom eenen nieuwen Raedt te creeeren. Niemandt van het Ridderschap en sal in den Raedt ghekoozen worden/ want het noch recht noch reden is/ van de staet in Wet/ om de Stadt te regieren/ te treden. Ende op dat ghylieden nu van uwe vyanden vrij mocht wesen/ salmen op de Stadtmuyren in de poorten ende stadt-toornen neerstelijck waecken/ de sleutelen sullen wesen by de twee hooghste van de Wet ende by de seshien Schepens/ die daer toe gheeligeert sullen worden. Ende die hier toe verkoozen sullen worden/ die moeten neerstelijck bearbeyden/ dat sy die nieuwers toe en gebruycken daer de gemeynte eenich hinder ofte letsel af soude mogen gheschieden/ want de Wagemeesters van welcke sy bewaert plachten te worden/ hebben sich selfs al geheel suspect gemaeckt. Soo statueren ende ordonneren wy by desen/ datter noch Backer/ noch Brouwer van anderen Gilden in de Magistraet gestemt sal worden/ dan van zijnen Gilde. Ende soo haest de Magistraet ghecreeert is/ want wy in den sinne hebben/ de

gemeynte

ghemeynte te purgeren / die U. L. al slapende over gekomen zijn) sal nieuwe Raedtsheeren ende Came-raers stellen noemen / mannen niet ambitieus / ende niet bisaem we-sende. Waer-en-boven sal een ye-gelijck af houden / van vernieuwin-ge ende veranderinge der gemeyner saken / op dat wy binnen ende buy-ten in vrede wesende / door inwen-dige licentie van oproere ende muy-teryen onse saecken tot een ander vervallen. De kennisse der misda-den salmen aen den Raedt defere-ren / over welcke den Schout ende den gantschen Raedt macht hebben sullen / gheslien den lijve ende de ge-rechticheyt / aengaende sullen onder haren Rechter verblijven. De ma-nieren ende gewoonten seer wel in-ghestelt wesende / sal een yeghelijck bearbeyden datmen altijts in goe-der eendrachticheyt mach verblij-ven / op dat U. L. rijckdommen mogen vermeerderen binnen: En-de die van Utrecht een heerlijcken naem mogen voeren buyten: Om de drie Staten te consorteren ende te verbinden met eendracht / sal de Geestelijckheyt altijt bekommert wesen: Daer toe sal het Ridder-schap mede helpen / ende den Raedt sal bearbeyden / het oock doen sullen alle de vrome Ondersaten ende Bor-gers / t'welcke over al volgen sullen in volle wapenen om sich ende hare gemeynte te beschermen / waermen hen roepen ende leyden sal. Vor-ders wat aen de Tollenaers ghele-gen is / sal een oorweetende seggen staen der Schepenen: Noch re-steerter eens swaricheyt / om welc-ke de grootste muyterijen eerst op-geresen zijn / te weten / om raedt te schicken / hoe ende in wat manieren men de resterende veertich duysent gout guldens soude vergaderen / ick hope nochtans eene goede middele te vinden / door de welcke men die ghelichtelijck verkrijgen sal. Alle d'andere saken de Republijcke aen-gaende / salmen aen de nieuwe Ma-gistraet defereren: Ende op dat de-se niemandt onbekent en zy / soo sal-men hare namen in eene cedulle by een geschreven voor het Stadthuys hangen vast gemaeckt. Alle t'welc-ke my genoech schijnt te wesen ghe-seyt te hebben van den Staet der Republijck. Maer dat ick van my selfs veel seggende ende verhalende mijnder Voor-ouderen verdiensten soude vertellen / ende daer door e-nige soude schijnbaerte repeteren / soo sulle ick dit alleen verhalen. Nae-dien dat mijne verdiensten van deß Republijck geneynet allen ofte em-mers seer weynighe zijn / soo bidde ick Godt Almachtich die hy die oc-casie eens verleene / om groote ende overvloedighe diensten mach doen. Tot dit mijn herte sullen oock mede helpen / alle de Edelen in der tijt binnen Utrecht wesende / ende oock op't landt hier in't Sticht woonen-de / want van desen daghe sijn haer huyslicker Ouderen / Vrienden en-de Bloetverwanten insdeenen ghe-restitueert / ende door U. L. van den ban wederom ingeroepen / alsoo dat sy dit voor de hoochste weldaet achtende zijn / binnen haer soude mogen woonen: Sy seggen daer-en-boven dat myn gherechtigheyt stuck van U. L. ghedaen is / dat ghylie-den met een oordeel / de vyanden bannende / door het welcke sy voor-maels onse vrienden ende bloetver-

wanten

wanen uyter Stadt verdreven hebben. Maer dat achten sy noch veel beter te wesen: Dat hare vyanden noch moeten hooren dat de muse in goeder gesontheyt ende blyschap der gantscher gemeynte weder ingeroepen worden. Ende nae dat hy sijnder woorden een eynde ghemaeckt hadde/ is hy alsoo met sijn gewapende medgheselken op de placts ghekomen. De ghemeyne man van de verkregene liberteyt/ wonderlijcken verblijdt wesende/ heeft de voorvluchtigen haer ghewelddighe dominatie verwijt/ ende der selver Tyrannije seer schimpich met ongheeerde woorden te verachten. Haerliedt vermeerderde noch te meerder/ het versche gerucht het welcke over al gespreyt worden/ te weten/ dat de Voorte voorgaende macht/ te Wijck te Duyrstede met den Bisschop ghesprocken hadde/ hem daer mede vermanende dat hy sich haestelijck naer Utrecht spoeyen soude/ want de Gilden eenige oproeren waren maeckende/ ende dat alleen om hem uyt der Stadt te houden. Sommige meynden dat Mijnden dit uytgestroyt hadde/ om alsoo de vyanden meer in den haet des volcx te brengen. Des daechs daer nae worden na den middach een openbaren Rechtdach ghehouden het welck voormaels noyt geschiet en was/ wantmen 's morghens den Raedt altijts versetteden. Maer hier was wel klaerlijck te bemercken/ datter geensins gelogen en is datmen ghemeynlijck seyt/ daer't gewelt komt ist 'trecht doodt: Al waermen dan noch Recht noch reden/ noch oude gewoonte/ noch de eerlijckheyt aen en merckt/ van alleen het gene/ 't welcke de blinde ende ongetemde begeerlijckheyt is gebiedende. Tot Overmans sijn verkoren/ Frederick de Wyningh/ ende Jan van Diemen/ van welcke twee/ den eenen uytter maten seer eloquent was/ ende den anderen hadt seer goet verstandt ende wetenschap om alle muyteryen ende vergaderingen te stichten. De namen van de nieuwen Raedt sijn terstondt op een Cedulle gheschreven/ eñ Jacob van Mijnden gesonden als Estimateur daer af wesende/ om te rejecteren de gene die van sijner vyanden partijen scheenen te hangen/ ende wederom te allegeeren andere van haren volcke. Voort 't gebieden des gemeyn volcx/ is terstont een Ordonnantie gemaeckt/ als wanneer de uytghebannen met brieven wederom in souden roepen. De Gilden worden des avonts wederom te samen geroepen/ een yeghelijck op haer plaetse daer sy te samen quamen/ vreesende gelijck het bleeck/ dat der uytgebannen aenhangers wederom een nieuwe muyterije mochten oprichten. In den dageraet/ soo kome Steven van Zuylen/ Amelis van Mijnden/ broeder van Heer Jacob van Mijnden voornoemt/ ende Gerardt van Nievelt/ ballingh geweest zijnde wederom in der Stadt. Doen is oock wederom gekeert Bor van Amerongen/ die van tijden des grooten twists door nijdicheyt des ghemeynts voor veertich jaren al uyt der Stadt gedreven was/ ende in een eeuwighen ban was ghedaen. Dese sijn van een yeghelijck ontmoet ende in der Stadt haer ontfanghen hebbende/ soo hebben op

Vasenborch den gheheelen nacht in vrolijckheyt over ghebracht / sy hebben daer-en-boven oock de gantsche stadt door gevyert / groote / maer geen gedurige blyschap betoonende / niet-te-min de Borgherije heeft oock den gheheelen nacht totten dach toe met drincken klincken ende singhen doorghebracht. Onder dese ghemeyne vreucht ende blyschap / is den Bisschop in't midden van den nacht met twee Compagnie Ruyters in der Stadt gekomen / ick wete datter meeninge waren / die dochten dat hy daeromme soo haestelijck al daer binnen quam om dat den ouden Raedt afgedanckt / ende door die van Mijnden een nieuwen gecreert zijnde / hy verhoopten / de resterende duysenden beter nae zijnen wille verkrijgen / ende te meer / indien de gemeynte daer toe gesint was. Veele waren meynende / dat hy de muyterije verhoort hebbende die door zijne jegenwoordighe authoriteyt meynden te verhinderen. Dat wattet tot die haestige komste aldaer moveerde / en wete ick niet wel / maer sy quamen hem niet brandende toortsen eerbiedelijck in halen / ende is gheleydt van de nieuwe Borghemeesters ende het Ridderschap / in't Bisschops Hoff. Al waer sy een weynich van den Staet Republijck tsamen ghesproken hebbende / (op dat hy der voorigen saecke tegenwoordige vrede niet onbekent wesen en soude) zijn sy een yeghelijck naer hare huysen ghegaen / want het den tijt des nachts was vereysschende.

Het eynde des eerſten Boecks van de Vtrechtſche geſchiedeniſſen.

Het

Het tweede Boeck.

Lamberti Hortensij der Vtrechtscher Secessien, veranderingen ende geschiedenissen.

DEn 25. May/ daegs nae dat den Raedt versfelt was / alle dingh nae des ghemeynts en des Factien meyninge/ (gelijck het scheen) seer wel bestelt zijnde: Soo heeft den Raedt den Bisschop met een Koninchlijck toebereytsel/ ende met een heerlijcke gasterije onthaelt in't Stadthuys: Ende dien dach is om des Raets vreuchde gantschelijck ghevieret/ Waer-en-boven is de ghemeyne blyschap by private personen noch met grootter vreuchde vermeerdert/ de gemeynte is uyt het een huys in het ander ghegaen met malkanderen teerende / welcke smeeringe was duyrende tot in de avont toe. Maer die onmatige en onmanierlijcke blyschap en was niet langh duyrende onder de ghemeente ende die Factie voornoemt/ door welcker toedoen ende radingen de ghemeynten tot die onsinnicheyt ghebracht was. Want de besijckheyt des vryicheyt haerlieden vertoont wesende / is de Borgerije daer door tot soodanige vermetelheyt ghekomen / dat sy niet/ 't zy recht ofte onrecht ongedaen heeft ghelaten/ alsoo datmen haer daer toe niet geraden ofte ghebidden en koste/ dat sy wapenen op houden souden: Oock in dier manieren / dat sy noch door de macht des Bisschops/ noch door de authoriteyt des Raets / noch door reverentie ofte eerbiedinge des Gheestelijckheyts van die ongemanierde vermoetheyt bedwongen en konsten worden. Alle welcke haerlieder ongeregelde manieren van leven soo verre procedeerden/ dat de Pelsiers / Wevers / ende andere meer slechte vielen op den Raedt/ niet achtende het Ridderschap met grote versmadenissen ende schamperheyt vervolchden ende dicteerden/ ende geboden het gene te decerneren / het welcke haerlieden believde. Doen begoste den Raedt de gemeynte te haten/ alsoo datter naer dier tijt geen wettelijcke Vergaderinge ghehouden en worden/ dan dickmaels by een quaemen. Jacob van Mijnden voorsz. hadde in zijn Oratie tot het volck weynich woorden gemaeckt van dat de Geestelijckheyt ghelijcke Excijsen ende Impositen gheven soude / tot dat de Republijck van hare lasten ontlast was. Hy hadde bevolen dat de Cameraers van elf jaren te vooren van haren ontfangh ende uytgeve/ reeckeninghe souden komen doen. De gemeynte der gheboden noch al indachtich wesende/ ende gheheel soo om de beloofden vryheyt als om alle dingh wederom in roeren te brenghen / uytermaten seer sich bekommert vindende/ heeft bezegelde brieven ge-

eysscht tot bevestinge van de voorgaende beloften. Maer de Gheestelijckheyt verstandich ende kloeck een groot deel wesende / ende wat een slavernije haer overkomen soude / voorsiende. Indien sy soodanige brieven nae des gemeynten wille hadden gegeven / hebben de Vergaderinge der Gilden een deel weecken lanckx vertrocken. Doen isser noch een anderen twist opgeresen buyten dese bekommernisse des Geestelijckheyts / welcke het Ridderschap ende de Gheestelijckheyt bevolen is. Door welcke de slechte Cameraers / Kerck-Meesters en Huys-Meesters der Gasthuysen niet wel te vreden en waren / als te weten / dat het Ridderschap dat geconsenteert hadde / dat sy haer Reeckeningen van elf jaren te vooren herreeckenen souden / ende bysonder die gene / welcke hare Reecken-boecken niet wel bewaert hadden / ende oock meest der gener boecken door lanckheyt der tijden gantsch vergaen waren. Ende nae demael sy op eenen tijt / door kijvingen soo verre gekomen waren / dat sy malkanderen alle dingh seer schamperlijck waren verwijtende / ende eenen Borger Cameraer zijnde / openbaer gemaeckt hadde die daer de meeste meesters af waren. de welcke op dien tijden in den name van de drie Staten daer over gestelt waren / dat hy maecken soude / nae dien sy hem de Stadt-kists dieste overtreden souden hebben / dat sy altemael oock mede Reeckeninge gelijckelijck van haren ontfangh ende uytgeve souden moeten doen. Lubbert van Wael die van weghen het Ridderschap dat Officie een wijle tijts bedient hadde / seyde aldus: Hoe veel aengaet de uytwijsinge mijnder Reeckeninge / daerom en ben ick niet bekommert / oock alsoo dat ick gaerne daer doen sal / ende mijne gagie bereyt wederom sal tellen. Hier door is wederom eenen nieuwen twist opgheresen / soo wel van de Edelen als van de Borgeren / die uyt den name van de drie Staten dat Officie bedient hadden / dat sy ghelijckelijck met de Cameraers des Stadts her-reeckenen souden moeten. Hier teghens begonsten sy hartneckelijcken te strijden / segghende dat sy des Stadts wetten niet onderworpen en waren / houden oock dickwijlighe vergaderinge tegens de gemeynte. Die van Mijnden hadde noch groote mentie gemaeckt van de Republijcke / van de groote ende swaere belastingen te ontlasten / ende haer in vrye te stellen. Soo hebben de beschermers der gemeynte door bevel des selvigen voorghenomen / bereeckent de ghemeyne Schattinghen ende Thienden / de welcke jaerlijcx uyt des Stads-comptoir betaelt worden / de Weylanden voort ghewin ofte gebruyck te pandt gestelt / sommige voor het derde deel gegeven / noch mede Huysen ende Hoff-steden / niet alleen door der Stadt Tresoriers het Ridderschap (soo sy meynde) ende oock een groot deel van de opperste Gheestelijckheyt genomen ende geannexeert was / in andere gherechticheden en possessien / deur verbeuringen ende penen van ghelt / de welcke sy meynden dat seer groot soude worden te vrijen / te lossen / ende die de gemeynte vrije ende eygen wederom te restitueren. Alle welcke saec-

ken daer

ken daer nae wederom nieuwe tumulten ende oproeren waren causerende / waer door dat de gantsche gemeynte in haer volle wapenen naemaels op Sint-Jans-kerckhoff verscheenen. Maer nae dien de ghemeynte dit dus was begeerende uyt haer compositie / en besorghden den Bisschop (die doen ter tijt binnen der Stadt was) anders niet / dan op zijn propoost aen te houden. Want te dier tijt scheen het minder moeyte te wesen om de beloofde somme te verkrijgen / als voormaels om de vier duysent guldens te bekomen gheweest was. Ende nae dien nu die Raetsheeren uytgedreven waren / welcker presentie den wech daer toe te komen altijt beslooten hielt / want sy een goet deel van den nieuwen Raedt / oock van het Ridderschap ende mede van de Gheestelijckheyt nae haren sinne ende wille verkregen hadden / waer door sy meynden dat den rooff hem gheensins ontgaen en soude / noch hy was oock niet eens voor den intercessie der Borgeren bekommert / de welcke hy de wette van de nieuwe Ballingen gegeven / approberende / lichtelijck tot hem ghekreghen heeft. Ende alsoo haest als hy in de stadt gekomen was / heeft hy de geheele saecke aen de Staten gebracht: by de welcke hy veel beklaecht heeft haeren langhsamen raedt / ende van het dilaeye van de vergaderinghe der voornoemde penningen / waer door die van Overyssel door den Hertoch van Gelre een groot perijckel aenstaende was / de welcke dagelijcx seyde datmen hem op een ydele hoop dede leven sonder voldoeninge der beloften. Alle twelcke dus verklaert wesende / is hy teghens den dangereusen Staet der Republijcks wederom nae Wijck te Duyrstede gereyst. Soo hebben se den vierden dan voor den eersten Junij een Vergaderinge gestelt / al waer de Legaten van Amersfoort ende der ander kleynder Steden mede gheroepen zijn. Doen heeft des Bisschoppen Legaet seer hardelijck begonnen te spreecken / haer seer berispende / dat sy noch soo veel by-een-komsten noch niet met al op soo een gewichtige saecke ende begheerte des Bisschops gheresolveert en hadden. Nu dit overgeslagen hebbende / begeerden hy nae de sententien des Ridderschaps des Raedts en des Geestelijckheyts te hooren en te weten de maniere / waer door men die voorgenoemde somme soude bekomen. Seggende / datmen die twee Collegien ende den Raedt die anders als de andere gesint waren / daer toe soude konnen beweghen dat sy mede van dier opinie worden souden. Al waer doen ront om haer meyningen afghebraecht zijn / te weten / eerst van de Dekien van Sinte Martens-kerck / de welcke dit eendrachtelijcke bewillicht hebben als datmen de Edelen ende de Geestelijcke persoonen oock mede onder die schattinghe soude brenghen. Maer die van Amersfoort bleven hartneckich in haer propoost / willende Landt-schattinghe in-voeren ende haer beschermen met d'oude gewoonten / seggende daer-en-boven dat de andere schattinge ongebruyckelijck was / oock mede het gemeene Landt verderffelijck. Maer naedien dese een lange wijle daer seer tegen gheroepen

hadden / behal men haer dat sy thuys gaen souden / ende al dusdanigen compact worden doen daer ghemaeckt. Naedien sy door veel verscheyden vergaderingen op de bekominge van de ses-en-veertich duysent goutguldens geconsuleert hadden / ende dat sy door interpellatie van sommige die hartneckich blijvende van haer propoost niet ghelert en kosten worden / te vergeefs langen tijt gearbeyt hadden / alsoo dat de Overysselsche saecken in grooter noot ghekomen zijnde / ende den Bisschop meynende datmen soodanige door bedroch dede vertoeven: Soo plegen de lanckſamige raetslaginge door sommighe quaetgunstigen gedostur beert te worden. Soo heeft het de Staten aldus behaecht / (op dat de saecke niet langer uytgestelt ende de gemeynte aengedragen en worde) datmen op dese maniere de boven-genoemde somme van penninghen soude vergaderen. Als datmen de schattinge setten soude op de Dorpen / Schout-ampten ende Officien / tot dese schattinghe sullen moeten contribueren alle de landen / 'tzy Geestelijck ofte Weereltlijck / op eenen gesetten dach / van sommige goede mannen daer toe versocht / sal een van sijn goederen niede contribueren / 'tzy of hare goederen Weylandt waren / of Bouwlandt / of Eylandt / dattet allesins gheschieden soude naer goetduncken der Staten ende des Bisschops. Oock mede alle de gene die buyten ende binnen der stadt besten / Item Huyslyden ofte opt Landt noch woonende / ofte in der stadt met haer armoede gevlucht zijnde / daer-en-boven oock mede de Impost-meesters. Niet tae sullen oock ghehouden worden alle de Borgers / behalven die gene die om de kleynheyt sijnder goederen in de Voor-steden ofte yewers achter af op het landt woonachtich ende geender waerden en zijn / de welcke wy van dit tribuyt induceren vry te wesen / indien sy noch Huys / noch Hoff / noch Landt / noch Eggens en hebben. De Overicheyt van de kleyne Steden / sullen op een yeghelijck van hare Borgers ende Onderdanen gade slaen / soo van die beesten houden ende oock die haer eenichsins souden beswaren in 't opbrenghen van hare penninghen / met die selve salmen de Ordonnantie terstont ter executie stellen / totter tijt toe dat sy het recht des voorsz. Ordonnantie voldaen souden hebben / in dese contributie sal een eygenaer ghehouden zijn te gheven / een half pondt / maer een Heere des gronts een vierendeel ponts / den Eyghenaer die sal het betalen / ende den Heere des gronts sal afkorten alst hem goet dunckt. Om dese schattinge te wege te brengen / soo salmen groote ende veel vermogende mannen daer over stellen / welcke den Bisschop ghelijck met de Staten soude nomineren / de welcke volle macht sullen hebben dese schattinghe te weghe te brenghen. Terstont sijn daer brieven aen de Magistraet van Amersfoort afgeveerdicht / door welcke de Staten hertelijcken begheert hebben / dat sy naer veel beraetslaginghen ten lesten noch yet seeckers constitueerden / ende dat sy den vijfthienden May wederom bescheyt souden schrijven / waer doormen haer

sententie

sententie klaerlijcken ende vollijken verstaen kost. Welcke terstont haer meyninge geschreven hebben/ de welcke aldus over-luyt in presentie der Staten ghelesen worden. Het ghene dat wy op de leste Vergaderinghe der Steden over ghelevert hebben/ is niet met goeder herten ontfangen/ ofte ten minsten niet wel verstaen/ naedien wy te vooren seer wel met de Staten over een waren komende/ soo sijn wy oock beducht dat het selve ons wederomme mochte gheschieden. Daeromme blijven wy in onse voorgaende meyninge/ende by't gene dat ons te vooren behaecht heeft. Dan naedemael ghylieden het gene by de laetste Vergaderinge gesloten is/ voor gheraetsaem zijt vindende/ al hoewel wy daer seer tegens waren/ soo en veranderen wy onse sententie noch ter tijt/ het welck ons niet alleen schandelijck maer de gantsche Provincie schadelijck soude zijn. Daer-en-tusschen indien ghylieden van dier meyninge noch bent/ soo begeeren wy dat ons een copije vant gene gesloten is van de schattinghe overgesonden worde/ ende moghelijcken als wy dien doorlesen sullen hebben/ sullen wy soodanigen antwoordt wederom senden/ dat noch den Bisschop noch de Staten onaenghenaem sal zijn. Ende naedemael die van Utrecht niet seeckers raets van die van Amersfoort ghekrijgen en kosten/ soo heeft het haer allen in't ghemeyn goet ghedocht/ d'een Tol te leggen op de Schout-ampten/ Dorpen ende Vlecken van Amisien buyten Amersfoort/ ende oock op hare Voor-steden/ welcker rijckdommen ende weelde een yegelijck niet onbekent waren/ ende van dat selfde schrift een copije die van Amersfoort oversenden. Hier door is korts gheschiet het gene voorsien hodden. Want als haerlieden uyt geweest hadde de schattinghe te ordonneren sonder die van Amersfoort/ soo hielden sy tsamen raedt/ of sy gerechtelijcken ofte door haer eygen lust de schattingen die van het Eemlandt souden opleggen. Welcker copije een weynich tijts daer nae van de Staten aen den Raet gesonden is. Soo en vinde ick niet ongeraetsaem te verhalen alle de Dorpen ende Vlecken vant landt van Amisien/ ende oock op welcke die schattinghe ghestelt worde/ op dat men klaerlijcken sien mach welck volck de gherechticheyt meest ghevolcht heeft: Ende wie van allen meer voor haer eygen als voor des gemeynts baet ende profijt bekommert zijn geweest/ dan naedemael die menichfuldige verhalinghe der vlecken seer gehart en onbequaem vallen soude/ soo hebbe genoechsaem te wesen geacht/ dat ick den schat op de Landen van Amersfoort/ welcker Copije aen den Raedt ghesonden was sommierlijck te verhalen. De Jurisdictie des Stads van Amersfoort most voor al op brengen vier hondert ende vijftich goutguldens/ de andere Landen van Eem mosten insgelijcx opbrenghen derthien duysent ende vijfhondert goutguldens. De Copije van dese schattinge nae dat sy in den Raedt overghelevert ende openbaerlijck door den Secretaris ghelesen was/ heeft haer niet weynich beswaert. Eerstelijck dat sy grooter/ ende oock al te groot nae de Collatie der Prefecturen/ metten anderen/

anderen/ soo worden die schattinge grooter gheacht te zijn als sy met reden bestaen mocht. Daer nae dat de schattinge van d'andere Steden/ Vlecken ende Dorpen/ noch des Stadts van Utrecht niet ghelijck en was / welcke saecke een quade suspicie ghebaert heeft. Soo hebben hier in dese saecke (als voorzen de Magistraet ende de gantsche Staten seer hart tegen gevallen. Den Bisschop seer bekommert wesende/ dat dese contributie een voortganck mochte krijgen / heeft het voor een groote saecke gheacht / die van Amersfoort met sachtmoedicheyt te bemorwen / ofmen haer moghelijck van hare verharde meyninghe ghedreven mochten worden. Hy send sijnen Secretaris ende Adriaen van Rheden / Ridder van Overyssel. Hy beveelt dese dat sy lieflijck ende mildelijck in't spreecken ende beloven souden zijn / haer biddende dat sy doch den Bisschop soo veel te willen wesen / dat sy doch der Staten meyninge naer komen wilden: Ende naedien nu eens de maniere ghevonden is om dese somme voorghenoemt te verkrijgen/ ende indien de schattinghe haerlieder Landtschap ingestelt/ haerlieden te swaer scheene te wesen / dat die selve door den Bisschop verlichtet soude worden.

Met dese Legaten reysen sy nae Amersfoort/ ende daechs nae dat sy inder Stadt ghekomen waren / is beyde den Raedt by haer gekomen/ al waer sy haer Mandament voldaen hebbende / sijn sy naer haer Logement afgegaen/ al waer sy een weynich van den Raedt stil gehouden worden. Naer een weynich tijts sijn de Burghemeesters met drie Schepenen (want het daer alsoo de gewoonte is/ tot de Legaten ghekomen/ haer Relaes doende in deser manieren: Dat sy weten souden/ dat sy de schattinge/ van welcke sy over langh al van die van Utrecht de were ghehadt hadden / in geender waerden en hielden/ want in de constitutie van dien/ en hadden sy noch billijckheyt noch reden aenghesien. Hier toe en maeckten sy egeen mentie vande andere Schout ampten ofte Dorpen/ door welcker Estimatie haer Landt oock schattinge beswoorden te draghen. Ende dat sy hier door gestatueert hadden/ dat soo haest de Staten wederom een nieuwe schattinge op de andere Dorpen van de kleyne steden op brachten / dat sy dan maecken souden dat den Bisschop over die van Amersfoort niet te klagen en soude hebben. De Legaten een ure ofte twee in haer Logement noch verbeydt hebbende / sijn haestelijck van Amersfoort / nauwelijcx wetende wat sy voor antwoordt wederom brenghen souden / naer Wijck te Duyrstede ghereyst. Waer door den Bisschop van harten seer verslagen was/ om dat hem wederom entnomen was de middele om het gelt te bekomen / niet anders vreesende/ dan een nieuwe alteratie der gemeynten / soo verre men de saecke brachte tot disquisitie des ghemeynte die hier seer naer was verlangende/ welcke saecke soo meenichmael de Staten by een quamen ende consulteerden op dese saecken/ hoorde men gemeynlijck seggen van de slechte vielen ende rabauwen/ dat sy te vergeefs hier om soo meenichmael vergadert ende haer hooft

met soo-

met soodanige consultatien quellen: datmen ten lesten door de Dekens van de Gilden het niet souden konnen vergaderen: Dat de gepurpurde sinnen egheenen raet en kosten voorbrenghen. Item dat de ghemeynte nu wijs begoste te worden/ datter daeromme een nieuwe alteratie moste wesen. Hier toe scherpten de Vleyshouders seer de herten der Borgeren/ welcker goeden al gelegen waren in Weylanden/ ende in Weydings der beesten/ ende dat sy anders oock niet en hadden/ waer mede sy haer kost eerlijck souden konnen winnen. Alle welcke swaricheden daghelijcx meer ende meer aennemende/ sijnder eerst nieuwe beschermers des gemeynte verkoren door het bevel des volcx/ worden doen oock ernstelijck genoveert de controversie van Bier-excijsen ende Impoosten eysschende/ de brieven daer af gegeven van de Geestelijckheyt: Door welcke oorsaecke sy meynden (want sy meynden datmen hare petitie niet naer volghen en soude) datter ghescheiden soude dat sy door een nieuwe oproer haren wille voldaen souden krijgen/ ende dat sy de macht om te stellen de contributie naer haren eygen wil ghewapender handt tsamentlijck de Staten ontnemen souden. Te meer verbitterdē de harten/naedien sy tot de Reeckeninghen der Cameraers door behulp des Ridderschaps ofte des Geestelijckheyts en kosten komen/ het welck doen den meeste twist gheweest is. Den hoochsten Deken een mensch wesende behalven den heerlijcken naem niet besonders/ ende van de gheleertheyt gantsch ende geheel verbreemt wesende/ achten te zijn een religieus werck dat de Geestelijckheyt onder de Borghers subjectie ende slavernije gebracht soude werden/ protesteerde hy den zijnen dat hy de Borgers niet te wille was/ noch oock consenteren soude dat zijne vryheyt in eenige maniere vermindert soude worden. Soo is hy uptter stadt tot Carel den Hertoch van Gelre ghevloden. Een weynich tijts daer nae hy aldaer gestorven wesende/ is in zijn plaetse geconstitueert. Heer Amelis van Nivelt/ Gerrit van Nievelt des Ballings soone/ meer door wapenen als stemmen van zijne ghesellen. De Gheestelijckheyt door vreese wonderlijck beroert wesende/ heeft den Bisschop in schijn van raets pleghende heymelijck met brieven in der stadt ontboden: meynende dat de Borgerije door des Bisschops presentie beweecht zijnde/ van de wapenen ende oproerige aenstaende muyterijen soude onthouden worden/ ende dat de begonne muyterije in't beginsel ghesticht mochte worden/ al eer sy tot eenige bloetstortinghe quamen/ Niettemin de Borgherije ginck haren ganck. De Staten consuleerden daghelijcx meer ende meer van de beloofde duysenden. Den gheloorten die bewaerden den geroepen Bisschop nauw/ op dat hy in dese tumult ende sorgelijcke Staet des ghemeynts niet overvallen soude worden/ hem biddende dat hy doch maecken soude volghens zijne beloften/ dat de Gheestelijckheyt van de Borgerije over allen ende verdrongen soude worden/ indachtich zijnde die weldaet/ welcke sy aen hem bewesen/ doen hy door haer behulp

 ende

ende toedoen tot soo heerlijcken ende weerdighen digniteyt ghekomen was. Daer teghens occlameerden de Borgherije door hare nieuwe voorstanders dat de Gheestelijckheyt gelijcke Excijns ende Impost op yder vat Biers souden gheven met de Borgherije/ daer toe begeerende den Bisschop tot haren voorstander ende behulper / dat sy door die middelen haren Republijck soo langhe jaren met schult beswaert zijnde/eens vrijen ende lossen mochten/ seggende dat sy hare spottelijcke woorden waer door sy soo dickmaels ende meenichwerff bedrogen waren / niet meer lijden noch verdraghen en wilden. Beloovende daer-en-boven indien den Bisschop de gemeynte hier in behulpich ware/ dat sy binnen korten tijt alle het gelt ende de beloofde duysenden den Bisschop selve souden leveren. Met veele schimpighe dinghen lasterden ende calumnieerden sy de Gheestelijckheyt. Maer voorwaer/ de sake soude een twijffelachtighen ende onseeckeren uytganck verkreghen hebben / indienmen haer niet ghehobtempereert en hadde. Van harten is den Bisschop doen seer benauwt gheweest / want hy wilde wel dat hy de Geestelijckheyt hadde konnen gehelpen / seeckerlijcken onvernoegen indien hy die verliete/ wat een swaricheyt hem boven het hooft was hangende : Maer alhoewel datter in de Gheestelijckheyt noch in het Ridderschap egeen hope en was om die penninghen te verkrijgen/ nochtans heeft hy te langhsaem gheweest / om de gramschap der Borgheren te versachten / soo dat hy van de gherechticheyt ende billickheyt scheen af te wijcken. Ende op dat de Republijck egheen schade noch achterdeel lijden soude/ de Oudemans de oproerighe ghemeynte met soeticheyt aengegaen/ of haer muyterije voor die tijt by avontueren geslicht mochte worden/ maer alle hare moeyten waren te vergheefs. Met groot rumoer is de Geestelijckheyt ende het Ridderschap een dach om te vergaderen aengestemt / op dat sy eens voor al souden statueren/ of sy gelijcke Excijns ende Impost met de Borgherije betalen wilden ofte niet. Alhier is voorgenomen van de Geestelijckheyt dat soo wanneer haer een vrije wille van te beswaren ofte te ontlasten ghegunt ende ghegeven ware/ dat sy als dan met malkanderen voort handelen souden : Seggende dat sy liever het uyterste ghewelt souden willen verdragen/ als haer van selfs onder het jock der slavernijen te brenghen: Dat het haer oock niet swaer vallen soude als gewapent zijnde ende wel in't getalle/ een kleynen hoop onghewapent volck te verwinnen. Daeromme soude een yegelijck dat bearbeyden/ dat de Republijck geluckfalich wesen mochte. Doen hebben sy dit gesworen/ te weten / dat sy liever de Borgherije tot een rooff wesen wilden / als haer selfs onder haer handen ende zegel/ onder een eeuwige slavernije te brengen/ sy mochten haren toorn versachten ofte verscharpen/ ghelijck als het haer goet dochte. Welck wreet ende onbeleeft antwoordt gebracht is aen het ghemeyn volck / de welcke verhaest waren door het langh verbeyden/ ende van gramschap ende droeffenisse noch

wisse noch meer verharden in haren toornigen moedt. Waerom sy terstont een muyterye ordonneren. Ende haer verbitterden noch veel meer de versche ghedenckenisse der voorgaer muyterye. Ende bevangen zynde met den lieffelijcke smaeck des vryheyts / syn sy den een-en-twinticchste Mey daechs voor Christi Hemel-vaerts-dach met grooter waecte des ghe heele stadt / des Bisschops presentie niet achtende / in den aenstaenden nacht op Sint-Jans-kerck-hoff in volle wapenen ghekomen. Hier haer Legher gemaeckt hebbende / hebben sy by het heylich Sacrament haren voorstanders gesworen / dat sy niet eer van de wapenen op houden souden/ voor en al eer sy het gene de Geestelijckheyt ende het Ridderschap met goedicheyt niet consenteren en wilden/ met gewelt der wapenen uytgeperst souden hebben. Het welcke het beginsel der tweeder muyteryen ghewecst is. Voorwaer dit was haerlieder voornemen/ dat sy sonder twijffel de gheheele Geestelijckheyt te niet doen ende tot een rooff maecken souden. Schamperlijck tegen de voor-by-gaende sprekende/ dat naedemael sy beter ghekoockt hadden als sy thuys vinden souden/ sy daechs daer nae ongeropen ende ongenoot / al daer van de ham souden komen snyden. De geheele nacht hebben sy ghewaeckt/ uyt vreese dat sy van des Bisschops Ruyterye ende Voetknechten over vallen mochten worden/ soo hebben sy over al op de roosters van't kerchoff scherpe wacht gehouden. Ende alle vreese der wetten afghelept hebbende/ spraken sy seer onbehoorlijck / soo op de Geestelijckheyt als andere Weereltlijcke persoonen. Geen plaetse/ geen tijt/ noch egeene staes hielden sy in eenighe maerden. De deuren van de Kercke die klopten sy vreesselijcken met voeten ende boomen liepen sy die aen stucken/ ende sy schaemden haer niet eenige onbehoorlijckheyt te doen. Sy balckten ende rasen tegens de Minnebroeders/ (welcker klooster/ aen de Zuyt-zyde van't Kerck-hoff gelegen is) als sy in der middernacht gelijck sy gewoonlijck waren/ hare Psalmen songen / oock alsoo dat sy in geenderley maniere uyt den huyse mochten gaen. Ende in dese ende in diergelijcke muyterijen en riepen egeene meerders als het by een gekomen ende ongeachte volcxken/ welcke haer meeste ghewin van de Geestel. hadden/ welcke hare hongerige buyeken soo dickwijls als sy in haer huysen onder 't deckfel van eenich bootschap/meenichwerf versaept hadden. Het leyde de geruchte des gemeynts / welcker tonghen niet leuy en waren int qualijck spreken / maer metter handt niet volbrengen en mochten/ waren trots ende hoovaerdich. Smorgens als sy tot haer ongeordendeerde ontbijt gaen souden / worden haer met de klock gheboden / op pene van lijffstraffe ende confiscatie van haerlieder goederen te compareren. De Geestelijckheyt arbeyt ter contrarie door hare gunstige om het ghewelt af te keeren / sy blijven vast by hare sententie. Doen gebiel het by avonturen (want het Christi-hemel-vaerts-dach was) dat ontrent Sinte Martens-kerck op het kerchoff een groote digniteyt was van

den ghenen die de Processien om dragen / al waer oock mede alle de Gilden des Stadts present waren. Nu soo waren uyt Sinte Martens tooren gekomen/ de bidders als des Smeeden-Gilt van Sinte Martens plaets quam / siende de vanen ende teyckens des Geestelickheyts/ staecken sy hare geweeren / als bereyt zijnde om te vechten/ om hoge datmen die bequamelijcken sien mochte. Daer teghens quamen mede van de plaets aen de slincker zijde / die een uyster geklanck ende gekrijs met hare kopere vaten ende ketels bedreven/ ende geen schelmerije onbestaen en lieten. Doen sy altemael op't Kerck-hoff vergadert waren / al waer sy teghens neghen uyren verscheyden waren/ al waer sy terstont in een vergaderinge ghedwongen worden. Doen begosten de principaelste met de overste muytmaeckers ghelijckerhandt de Gheestelijckheyt te calumnieren: Seggende / naedien wy hier nu by een gekomen zijn/ en ist geen reden dat wy van leuyheyt verslaeuwen/ maer nu ist de beste tijt om ons leet te wreecken / het welck ons door haerlieder hoovaerdighe aenghedaen soude werden. Waerom dat sy nu verbeyden (nae dien sy altemael teghenwoordich waren) haerlieder Conventen besitten/ naedemael wy daer toe altemael bereydt zijn ende sullent oock ten eynde brenghen/ want wy sijn langh ghenoech door bedroch tegen gehouden/ daer toe quam terstont des meenichtens stemme/ radende datmen de wapenen sonder langher vertoeven soude aennemen. Als sy haer in orderinge gestelt hadden / ende de batallie van de rechter ende slincker-zijde van busschieters voort drijven om voort te trecken/ soo isser eenen van den hoop afgeweecken/ loopende in Sinte Martens tot den Bisschop/ soo dat hy sijn adem nauwelijcx halen en konde / (want den Bisschop was in de bedinge mede gheweest) bootschappende dat de ghemeynte al ghereet stont in volle wapenen/ ende dat sy qualijcke met grooter arbeydt ende ghewelt / tusschen den Luytschen rooster koster gehouden worden met spietssen ende Hellebaerden: Ende indien sy daer over konden komen / dat sy al der Canonicken Conventen souden destrueren/ soo verre men haer met geweld niet teghen en stont. Dat een van beyden nootsaeckelijck soude moeten gheschieden / by soo verre hy sich haer niet te gemoete en begaff/ ende haer verwoede herten met soeter woorden versachtende / met haer op seeckere conditien handelden. Dese tijdinge in den Tempel ghekomen zijnde (naedemael de bedinge nu juyst gedaen was) vlieden sy altemael uyt de Kercke. De Geestelijckheyt haer Corsuyfels wech werpende / loopt haestelijck naer huys om hare schatten ende rijckdommen te heelen. Welcke vreese niet alleen onder 'tdack gebleven is/ maer is terstont de gheheele stadt door gespreyt. Ende op dien dach soude de stadt deerlijcken misval ende moort gehadt hebben/ en hadde den Bisschop sijn gouden Cap van de schouderen meer haest af werpende/ de gemeynte binnen den voorsz. rooster bedwonghen wordende/ te gemoet geloopen by tijts. Doen silentie met den vingher ghe-

boone

toont hebbende / vraeghden hy wat haer begheerte was / dat sy met onmenschelijcke maniere dusdanighen muyterije waren toebereydende / hy beval haer dat sy metter haest segghen souden wat sy begheerden : Hy maeckten sich tot eenen middelaer / soo wanneer sy op seeckere conditien meer de Gheestelijckheyt een verbondt ende vrede begheerden te maecken : Ende soo sy daer in noch niet genoech beraden waren / dat sy de saecke tot den naevolgenden dach souden opschorten / ende dat een yeder sich naer huys soude begheven. Nauwelijcx hadde den Bisschop dit ghesproken / ofte daer begosten wel duysent die Gheestel. den een dus / d'ander soo te beschuldighen / des Geestelijckheyts ongemaniertheyt begeckten sy met wonderen manieren / dat sy daer-en-boven bearbeyden / dat al het gelt datmen noch van doen hadde / op de schamele gemeynte soude dringen / seggende : Dat sy het niet langer lijdē souden datmen dē meesten tijt met kijvē door soude brengen / datter by kans een wech ofte middel gevonden was / om vijfentwintich duysent guldens te krijgen / ende seyden dattet geen groote moeyten zijn souden / ende sonder des Republijcx schade ofte achterdeel die een-en-twintich duysent guldens souden konnen verkreghen worden. Dat hy daeromme te vergeefs versocht langer dilaeyen / dat de gemeynte tot 'sanderen daechs niet vertoeven en mochte / noch dat sy genen tijt kosten bestemmen om eenighe conditien te maecken. In welcke hartneckichheyt sy seer hartneckich gebleven zijn / daer-en-boven waren sy hem dreygende / ten ware dat sy haer de ghemeynte met eede verbonden / ende 'tgene sy met wapenen haer uyt meynden te dwingen willich ende gaern consenteerden / ende dat sy noch langher vertoefden / dat haer die vertoevinghe dier ghenoech soude komen te staen. Dese versche gramschap en saeyden noch soo grooten haet onder de gemeynte niet ghelijck als voorledene muyterije / dat sy in de eerste tumult in de volle wapenen op't stadthuys waren gegaen / ende wetten ghestelt naer haer goetduncken. Dese ende dierghelijcke dinghen als haer van het ongeschickte volck verweten worden / is Doctor Wolfgangus Abstemius / des Bisschops hooghsten ende getrouste Raetsheer / uytermaten seer gheleert zijnde in haer woorden gevallen / aldus sprekende : Lieve Borghers ick heb in de oude historie dickwils ende meermaels gelesen / dat hier groote ende sware muyterijen tot diversche oorsaecken ghesproten zijn : van welcke sommighe de Borgherije gherechtelijck tot de wapenen gedwongen hebben / want de meeste hadden haren oorspronck ofte van haer Voor-vaderen hooveerdije / ofte van de onmanierlijcke dominatie / ofte door giericheyt / ofte door eergiericheyt / ofte door andere onbehoorlijcke saecken gesproten waren. Ende om die selvighe voornoemde saecken wech te nemen / mostmen het gebruyck der wapenen aenveerden. Maer u lieder oproer of die gerechtich zy ofte niet / en disputere ick nu niet / noch ick en hebbe oock niet voorgenomen voor dese tijt met U. L. van dese saecke te handelen / want naedemael ick dese dit / dien

derom die oorsaecke hoore voorwenden / en derre ick daer niet te vergheefs af spreecken. Soo ghylieden dese uwe wapenen teghens het Ridderschap (van de welcke u. l. egheen ongheliick aenghedaen en is) aenghenomen hebt / en konne ick het in gheenderley maniere comproberen. Want het onbehoorlijck ende die van Utrecht schadelijck / de ghemeyne vrede verwerpende / in die geene soecken te Tyranniseeren van de welcke alle u. l. eere en salicheyt is hanghende : alsoo dat sy gheen quaet aen u lieden verdient hebben. Van soo ter contrarie ghylieden op de Gheestelijckheydt dus zijt rasende / de welcke U. L. tot restitutie der Republijck welvaren behulpers zijn / maer het gene ghylieden drijft / drijft het selve neerstelijck / dat is / nademael de Repub. niet gelijck en is de schulden te betalen ende lasten te dragen / verlicht de selve welcke verplicht hebbende / behout die geheel ende beschermtse gelijck het behoort. Maer de middelen welcke ghylieden ghebruyckt om daer toe te komen en behaecht my gheensins. Van dat overslaende / lieve Borghers / dit alleen salle ick seggen / dat ghylieden een anderen wech in behoort te gaen / om daer door tot u voorghenomen eynde te komen. Want door dese middele sult ghylieden u Republijck eerder vernielen / als vernieuwen / het gene welcke in zijn geheel tot noch toe gebleven ende ghehouden is / gantschelijck verliesende / ten zy dat wy die exempelen bedrieghen d'welcke U. L. tot een leere zijn sullen / op dat ghy ons Vaderlandt onser allen ghemeyne Moeder by tijdts wel mocht beraden / alsoo dat den Binnen-heemsche quaet den Ut-heemsche dickwijls is beradende. Daer toe salle ick komen / het uwy raets-eygen bynae is / dat de Geestelijckheyt daer toe induceert worde / dat sy gelijcke lasten met de Borgerije draghen. Dat moete ick nochtans seggen dattet weynich behoorlicken is / dat ghylieden op desen tijt dusdanigen Tragedie exciteert / om dat sy hartneckichlijck haerlieder recht willen beschermen ende voorstaen / naedien dat niemandt verboden en wordt een Beneficie hem van zijn Voor-ouders verleent te beschermen. Want naedien dat wy van der naturen vry ende onbedwongen geschapen worden / ist de nature gelijck / dat niemant al willens / des slavernijen Mantel ofte Tabbaert aendoe. Men siet hoe dat de wilde dieren de vryheyt is / dat sy de netten op haer uytgeset weten te ontvlieden / sich met klauwen / vleugelen / sneppen / tanden / als wesende geweer haer van der nature verleent / seer scharpelijck verweerende / liever willende sterven dan der naturen vryheyt ende beneficie te verlaten. Denckt lieve Borgers dat dit daer toe ghesegt wort / niet dat ick hier ghekomen ben om met mijn Oratie de Geestelickheyt voor te staen. Maer dat gylieden moocht verstaen / dat het niet is te achten voor hoovaerdije dat sy haer gegeven vryheyt voorstaen / ghelijck als sommighe oproerighe buffels / die U. L. hier toe ghebracht ende noch ter tijt toe verweckt hebben / ende u tot U. L. eeuwich verderff ende oude ganck zijn provoceerde / noch dagelijcx als eerloose menschen roe-

pen ende

pen ende krijten. De welcke haren ouden gangh gaende/ niet alleen nu al over langen tijt de Ecclesie gecommuniceert hebben. Ghyliedē beschermt u met den noot/ de welcke een yegelijck somtijts wel van de gherechticheyt dwinght te gaen/ maer niet van het recht te laten varen. Het welcke by soo verre het alsoo zy/ en arguere ick het niet. Maer sy vreesen dat die noot door U. L. in eenich bedroch mochte verkeert werden: Ende ooch of sy het valschelijck voorgheslagen hadden. Het is seer swaer lasten op yemandt te leggen/ maer noch veel swaerder die wech te nemen/ die eens een opghelevt zijn/ maer als ick overlegghe hoe dat niemandt sich selfs gheboozen en zy/ maer oock voor het ghemeyne Vaderlant/ het welcke wy naest Godt ende ons ouders meest moeten eñ schuldich zijn: ick en twijfele niet dat ghylieden dit loochent ofte niet en gelooft/ daeromme dat het ghene hier toe gheconfereert wordt/ nuttelijck ende profijtelijck mach ghestelt worden/ oock met eenige schade des eyghen welvarens. Dit heb ick wel sommige van U. L. wijs gemaeckt/ dat sy haer eygen welvaren het ghemeyn welvaren kleyder achten met grooter eeren ende glorien/ als het nauste recht te willen vervolghen/ Indien de Romeynen eertijts in den tweeden krijch tegens die van Chartage des Stadts-kiste geheel uytghepnt zijnde/ door meenichwerve nedeerlagen d'een naer d'ander/ een vrouwen grooter cieraet/ als te weten/ goude ketens/ arm ketenkens/ corale ringen ende diergelijcke dingen/ niet eenen grooten

strijdt in't Raedthuys om daer mede den strijdt wederom te beginnen brachten/ wat het doch conform met de Christelijcke Godvruchtigheyt. Soo ghylieden dan toelaet den Bisschop dat hy mach ghebieden 'tgene de Republijck nuttelijck ende profijtelijck zy/ soo belooft hy U. L. dat hy u lieden sonder yemandt in excessie genoech doen sal/ ende dat hy de Geestelijckheyt daer toe bewegen sal/ dat sy U. L. van al 'tghene ghy begheert gezegelde brieven sullen over-leveren. Het gene dat ghylieden begheert/ doet dat door U. L. hoofden schriftelijck over-leveren/ alle 'twelcke naer uwen wille sonder twijffel geschieden sal/ waer toe den meesten hoop/ Amen geroepen heeft. De ghemeynte door dese groote beloften seer verblijt zijnde/ hebben terstont geboden dat de Geestel. binnen ende buyten de vier Steden vijf-en-twintich duysent goutguldens den Bisschop te Wijck tot Duyrstede soude over-tellen/ oock mede verbiedende/ datmen daer af de Staten niet te kennen en soude geven. Maer men verstont wel dat desen de Borgerije veel blauwe bloemen wijs gemaeckt hadde/ om alleen de verharde herten te versachten/ ende haren vreeselijcken aenslach af te keeren/ haer veel soete woorden ghevende/ om datmen haer brieven daer van gegeven hebbende/ voor een tijt langh ghehoorsamen soude/ want hy merckten/ datter soodanich yet op handen was/ het welcke de Stadt in een swaer ongeval gebracht soude hebben/ maer uyt hy achten dat het ongheval des Staets door de obstinaetheyt des Geestelijckheyts

eerst

eerst hy was ghekomen/ ende gheboot datmen het selve van selfs offeren soude/ het welcke men anders met groot verlies eñ schade soude moeten laten varen. Nochtans waren onder de Gheestel. eenighe oproerighe menschen meer door haer Voor-ouderen deucht als door haer eygen vermaert ende bekent: naer welcker goetduncken/ hy soo verre de saecke voortgegaen hadde/souden sy liever toeghelaten hebben dat alle dingh beroert hadt gheworden als sy een weynich van haer recht souden hebben doen afnemen/ om vrede ende ruste de Republijck te maecken. Van dese worden den Bisschop voor een eedt-breecker ghescholden/ als dat hy de voorighe Ordonnantie de welcke hy de Staten met eede beloofst hadde/ niet en onderhielt. In welcke oock ghe schreven was/dat hy de Provincie oock mede die Geestel. altijt onvermindert haer vryheyt voorstaen soude/ dat hy daer-en-boven noch violeeren soude den eed/ haer gedaen in't Hulden sonder eenich exempel der voorigher Bisschoppen. Ende doen hy in de eerste muyterije veel onrechts dier ghemeynte afgeslagen hadde/ teghen die Gilden ende Herberghen buyten der Stadt muyren/ nu de Geestelijckheyt onder het mes verlatende/ om naer wellust des onghemanierden volcx opgheslockt ende vernielt te worden. De gemeynte behielt sich even-wel noch in de wapenen/ vervaerden de Gheestelijck door hare wapenen/ indien sy niet gheboghen wilden zijn. De brieven de welcke de hoofden des volcx aen het volck over gegeven hadden/ dunckt my weerdich te wesen om al hier verhaelt te worden/ welcker gedaente aldus was.

„ Wanneer wy tot dese tijt toe een Republijck ghehadt hebben/ seer met schulden door die swaere oorlogen beswaert zijnde/ ende op dat die selve wat verlicht mach worden/ is gantsch onse sententie/ op dattet selve geluckich mocht voortgaen/ hebben wy uyt alle Gilden voorstanders des volcx gekooren/ door de welcke wy dit willen ten effect ghebracht hebben. Dat de gantsche Geestelijckheyt van wat Orden die oock zy/ ghelijcke Bier-excijsen met de Borgers sullen dragen. Wat aengaet de ses-en-veertich duysent goutguldens/ welcke den Bisschop noch sijn resterende willen wy dit gheordonneert hebben/ de Gasthuysen van beyde de gheslachten in dese Provincie/ sullen vijfthien duysent guldens opbrengen. Die hier buyten gelegen zijn/ sullen thien duysent guldens vergaderen. De andere een-en-twintich duysent guldens/ sullen de Staten verdeylen op de Boeren/ Hof-steden/ waer van de eyghenaers het vierendeel betalen sullen. Daerom dit aldus gheordonneert wesende/ salmen te werck gaen om het ghelt te verkrijghen/ want de saecke gheen dilaeye hebben en mach/ soo salmen daer eenen gemeynen dagh toe stemmen. In dese contributie sullen uytghenomen worden de Bretten Monnicken/ met de Monnicken die om broodt gaen. Daer-en-boven sal niemandt van de Geestelijckheyt/ noch Huys/ noch Hoff/ noch Erff/ int heymelijck/ noch int openbaer/ noch binnen/ noch buyten der stadt koopen.

koopen. Soo wie hier jegens gedaen heeft/ sal verbeuren het gheene hy ghekocht heeft/ ende noch eens de somme van dien. Soo wanneer men door Gesanten met de ghebuyrighe Heeren ende Vorsten handelen sal/ en sullen die Legaten niet vorder van huys reysen als tot het veld van Poeruyen ende Spaeart/ want aldaer eyndet des Stadts van Utrecht gerechticheyt. Ende naedemael den Rhijn ende de Vecht de bequaemste Rivieren zijn om het jaer-gewasch aen te voeren/ de welcke door slordigheyt ende laeckheyt van tijden verdorven zijn/ bevelen daeromme dat die by tijts gegraven ende gediept werden: ende van de Vaert af tot Maersen toe salmen dese Rivier en schoon ende suyver temaecken. Ende de sorge van dese voorsz. wateren te suyveren ende reyn te houden salmen den Magistraet bevelen. Men sal Rekeninge in 't Stadt-huys komen doen van elf jaren af herrewaert/ welcker somme naedien die is boven de thien hondert duysent guldens/ daer salmen de landen die te pant gestelt zijn mede lossen. Hier sal niemandt [illegible] afghestelt worden/ van der genen die voorsz te voren Cameraers gheweest zijn. Die sullen Rekeningh doen van het Leckendijck ende Rijnderdams gelt/ van de lasten op Boeren-huysen ende Landen/ ende van de aenmaninghe ende betalinghe der Krijchslieden: De Molenaers sullen haer gherechticheyt buyten alle vier de poorten behouden. De controversie van het [illegible] van [illegible] van Benigaen/ ende van het lant van Bredenraden inde Leck ghelegen zijnde/ salmen binnen een maendt volenden. Hier toe sal den Bisschop selfs om dat ter executie te stellen mede behulpich zijn. Alle welcke wy met brieven der drie Staten vast ende sterck willen ende ghebieden te zijn/ achter in den aenhangh was over geschreven/ was by gehangen van den Bisschop dat hen een yeghelijck wachten soude/ dat niemandt eenich jaer gewasch noch te verkopen/ noch yemers anders voeren souden om te verkoopen/ dan in een van de vier Steden des Provincien/ noch dat sy het de voorkoopers voor den elffen op de Marcktdach heymelijck/ noch int openbaer yet verkoopen mochten. Ende soo wie hier tegen doende bevonden worden/ die sal verbeuren die verkochte ware.

Soo is het hier door korts ghekomen/ dat het gene de gemeynte begeerde/ sy het verkreghen ende schriftelijck hadden. Ende dat den Bisschop met de Geestelijckheyt/ het selve voor recht ende billijck houdende/ mosten teyckenen ende bezegelen. Soo hebben alle die Collegien der Stede der Borgerschap openbaerlijck onderteyckent ende bezegelt/ dat de ghemeynte van haer begeert hadde/ dat sy gelijcken Excijns ende Impost van de Wijnen ende Bieren met de Borgers betalen souden/ totter tijt toe dat sy het afgekocht souden hebben. Soo dat sy beloofden der Borgherijen bevel ende willichlijck te volbrengen/ ghelijck als het in de brieven

van den

van den Bisschop gegeven / geprimeert was: Het selve belovende te onderhouden volghens hare Acten. Met de selve woorden ende by nae op eene maniere hebben 'tselve belooft de Gasthuys-meesters. Ten lesten / heeft de Magistraet des gemeynts bevel noch gheapprobeert / bevelende datter egeene vrandelingen in de Gilden mochten aenghenomen worden / dan die gene / die openbaerlijck van de Magistraet Borgers gemaeckt waren. In de welcke soo sy aengenomen wilden wesen / dat sy ses gout-guldens eerst mosten gheven. Dat de gemeynte alle jaer nae de Purificatie Marie een Kerckspraeck souden houden met nieuwe voorstanders der gemeynte / ende Reeckenmeesters te maecken: hier soude niemandt tusschen spreecken: Den Raedt en soude niemandt in ballinghschap versenden / maer de misdadigen souden nietter wetten gestraft worden / dat een yegelijck onbehoorlijck feyt noch met gelijcke pene ghestraft souden worden / dat de Gheestelijckheyt op yeder vat Biers op de Bier-Accijns ende Impost vijf lichte koopere penningen gelijck met de Borgers souden betalen / daer men de Stadts-kiste met gene Renten meer soude beswaeren / want sy nu naerdeliger hare selven kan betalen / ende dat het segel in presentie des gemeynts vernieuwt soude werden / dat oock Everhard van Soudenbalch voornoemt / Gobaert van de Voort / Henricxs. ende Gobaert van Radenborch eeuwelijck uytgesloten souden worden / ende die gene / de welcke de afwesende personen wilde voorstaen / als met een schandelijck feyt bevlecket zijnde / eeuwelijck uyt den Raedt blijven soude. Ende om dat de Reeckeningen niet verlost en souden worden / daerom en daer Reecken-meesters toe kiesen soude. Dat Borgers ende Vreemdelinghen by haer selfs wel brouwen mochten / met twee / drie / ofte vier met malkanderen behoudelijck dat sy de Republijck haren gewoonlijcken Impost gaven / maer het selve en soude de Gheestelijckheyt niet toegelaten worden. De contributie der Meulens soude altijts af-wesen: Men sal de Gast-huysen oock verbieden dat sy eenich handt-werck binnens-huys mogen doen. Dit gebodt des gemeynts is by de Magistraet den twee-en-twintichsten Mey geapprobeert. Op dien selven dach worden daer Legaten ghesonden uyt des Bisschops Raedt naer Amersfoort / om haer te kennen te geven het ghene op de Conventen van een-en-twintich duysent gout guldens geordonneert was / om te begheeren aen den Raedt aldaer / dat sy hier toe haer stem mede wilden gheven. Seer gaern hebben hier toe de nieuwe ende oude Magistraet verstaen. De eene helfte van de duysenden hebben sy binnen der maent opgebracht / van de ander helfte en was noch egeen seeckere schattinge geordonneert / waer af de Staten wederom heeft beginnen te handelen / ende de ghemeynte tot die derde muyterije te verwecken. Met hare oude hartneckicheyt hebben sy aenghegaen om het eerste decreet vast te maecken / sy hebben den Bisschop soo verre gebracht / dat het ghene van hem van de gheheele somme be-

haechlijck

haechlijck was/ hy nu van de helfte beval/ dat is/ dat het gene noch resteerden op de Landen/ Ackers/ Dorpen en Schout-ampten soude bekeert werden. Het welcke de gemeynte verwerpende/ wilde gestelt hebben op de Boeren-huysen. Een yder het zijn met groten twist by de Bisschop voorstaende (want de korts geledene injurie ende ghewelt haer noch in den krop lagh) soo heeft het de Gemeynte in spijt van de Geestelijckheyt behouden. Terstont werdt een bode met een Placcaet naer Amersfoort gesonden/ datmen het de gemeynte alsoo soude doen verkondigen ghelijck het de Geestelijckheyt van Utrecht geboden hadde. Het welcke als de Oudermans defereren aen den Raedt / wert het een ghecheele verstoorde Vergaderinghe/ de welcke waren begeerende datmen aen den Bisschop eenen brief schrijven soude in deser manieren. Uwe brieven genadige Heeren / naedien sy in den Raedt gelesen zijn / hebben ons uytter maten bedroeft / dat ons die schattinghe sonder u toe doen ende bevel / bevolen worde. Waer op wy ons rijpelijcken beraden hebbende/ ende vinden wy niet goet te wesen / dit Edict uyt te laten gaen in de Dorpen van Eemlandt/ want het haer dappere ende geweldighe schade aen doen soude/ Ende daeromme want het de Provincie niet profijtelijck noch nuttelijck en is / en hebben wy dat niet toegestaen. Hier op gaff den Bisschop dit voor antwoordt / dat het lichtelijcker was haer met raetslagen te bespotten/ als dat hy van die sententie af soude wijcken/ de welcke de Staten ghemeynlijck approbeerden. Ende naedien sy het gelt seer van doen hadden / dat hy daeromme dat was van meyninghe te houden/ het welcke door haren onwilligen Raedt niet en koste verandert worden. Dat hy het daeromme niet groot en achten of sy hem daer inne toestonden ofte niet. Doen sijn haerlieder herten door dit spijtich ende ongheacht antwoordt meer verhardt als vermorwet. Wy niet en weten door welcker toedoen dusdanighen antwoordt gabe. Nochtans heeft de Intercessie van die van Amersfoort den Bisschop in twijffelinge of hy de ghestemmede Estimatie haer versmadende ende daer buyten sluytende soude exequeren/ dan of hy de saecke geheel soude overbrenghen / maer sonder haerlieder bevel en kosten sy op Eemlandt niet setten/ ende den Bisschop was inder Stadt wederom een nieuw oproer vreesende. Maer dat hy de Stadt stil ende gepaeyt soude houden / heeft hy haer een Vergaderinge aen doen stemmen. Het selfde wort voorgestelt van de schattinge der Dorpen. Die van Amersfoort stryden hier geweldich tegens/ tot dat sy so verre quamen met kijven ende knibbelen / dat sy haer eerste meyninge verandert hebbende/ dat sy recht verkeert met die vā Amersfoort van eenen sinne waren/ ende datter dusdanigen Decreet gestelt worden/ te weten/ dat de schattinghe der Landt-huysen aldus toe gaen soude/ dat de goede ende vrome Huys-plaetsen seven goutguldens souden op-leggen / ende dat het selve naer des Bisschops sinne goedt gheacht soude worden ofte niet. Ick wete datter sommige

 waren/

waeren/ die haer dit lieten duncken dat de Staten in bedroch van die van Amersfoort/ om haer meerderen haet te maecken/ hare steentgens verandert hadden/ want sy tot die tijt toe der Staten ende des Bisschops geboden niet gheacht en hadden/ ende dattet daeromme tot des Bisschops goetduncken aengewesen was/ want sy wisten dat de Bisschop de voorste Sententie gantschelijck voorstaen soude. Terstont werden daer Legaten naer Wijck gesonden/ de welcke der Staten Decreet den Bisschop exponeren sullen/ soo datmen niet langher behoefden te verbeyden op de resterende penninghen te bekomen/ indien den Bisschop hier mede te vreden was. Doen wert van den Bisschop daer op geantwoordt (want het scheen hem uyt Compact ghemaeckt te wesen) dat hy nu de lichtheyt haerder ghemoederen was merckende om dat het gene haer te vooren behaechden/ hare sinnen soo haestelijck verandert hebbende/ haer nu was mishagende. Dat hy langh ghenoegh met schoone woorden nu dit dan dat beloovende was bedroghen gheweest/ ende dat hy by zijn selfs geconstitueert hadde/ het gene hem lestmael met de Staten behaechlijck was/ nu oock noch voor goet soude houden. Dat het haer gheoorloft was met die selve maniere hare harten wederom te laten vallen in de eerste meyninge. Sy mochten gaen wilden sy/ ende dragen dat antwoordt over/ dat sy wel op mochten houden van meerder te consulteren/ ten ware dat [illegible] die voorige Seditie ende muyterije niet genoech en leerden/ wat een schade dat soo langhe vertoevinge was barende. Meer andere redenen dede hy daer noch by/ waerom dat hy by zijn eerste Sententie bleve/ te weten/ datmen door de schattinge der Landtschappen/ tot die somme niet en soude konnen komen. De principaelste hoofden die van de Staten die stonden stilswijgende met den Bisschop alleens gevoelende/ der Gesanten ghehoort hebbende/ sijn sy wonderlijck van herten bedroeft gheweest. Ende om die saecx wille worden die van Amersfoort terstont wederom in de Vergaderinghe gheroepen. Sy nemen haren dach waer/ ende Claes Gerritsz. wort aldaer gesonden/ waer noch een ander Schepen bygevoecht is. De Stadt inkomende/ worden sy terstont van de Oudermans in't Raedthuys gebracht. Het welcke de Gesanten seer vreemt ende onghewoon scheen te wesen/ naedien de Staten aldaer niet gewoonlijck waren te vergaderen. Terstont sijn sy van daer ghegaen in Sinte Martens-kerck/ want het was de maniere in het Capittel te vergaderen. Sy en vinden niemandt van het Ridderschap noch oock gene Legaten van de andere Steden/ende alhier een weynich staenden/ vreesden sy uyt bedroch alhier gheroepen te zijn. Sy gaen voort in't groot Capittel-huys van de Kerck/ al waer sy oock niemandt en vinden. Doen sy van daer in den Raedt ghegaen waren/ begost den Borgemeester selve te spreken/ ende heeft hier toe zijn Oratie geconfereert/ dat den Bisschop op wiens goetduncken de saeck lest was laten staen/in geender manieren van

ren van sijn voornemen en kost gebracht worden/ noch datmen hem daer toe kost induceeren/ dat hy het gene laetst geordonneert was met zijn aenstemmen soude confirmeren. Hy vraechden hoe dat haerlieden het al aenstont? dattet immers behoorlijck was den Bisschop te voldoen / ende datmen daeromme eendracht van doen hadde/ om dat de Staten niet langer onder malkander souden decerteren. Dat sy daer aen oock niet en twijffelden/ ofte dat sy den Bisschop ende die Staten liever te vriendt houden wilden/ als tot een vyandt maecken: ende verseeckerende dat sy den Bisschop tot eenen vyandt hebben souden/ indien sy hier inne niet ghehoorsaem en waren/ daerentusschē niet loochenende dat den wech den welcken sy tot dier tijt toe voorgestaen ende oock behouden hadden/ beter scheen te wesen / ende oock mede om te verkrijghen het gene daermen dus seere om arbeydet / niet alleenlijck den Raedt / maer oock een goet deel van de ghemeynte. Ende datter grooter vreese was/ waeromme sy haer de saecke niet terstont en openbaerden. Soo dat hy beneven andere veele oock mede dissimuleert de gemeyne vrede te houden / nuttelijck achtende indien sy middelbaren windt ghebruyckende onder het zeyle roeyden. Ende dit is de eenighe oorsaecke seyt hy waeromme den Bisschop soo heftich is om V. L. in zijne Sententie te dwinghen: op dat de Ghemeynte dat aensiende/ alle hoop verwerpende om verwinders te wesen / den Adeldom ende de Geestelijckheyt hare stemmen souden laten behouden. Op de welcke de Gesant van Amersfoort aldus was spreeckende. Na demael wy hier gekomen zijn niet wetende wat ons voorghehouden soude worden / ende dat wy daeromme niet hebben te antwoorden/ soo hebben wy alleen gheen macht om de stemmen van onse Heeren te geven/ ofte af te trecken. Soo ghylieden met ernst begeert te weten wat nuttelijcxst ende profijtelijcxst zy voor de Provincie / soo laet ons wederom by den onsen dit gaen verhalen/ ende alsdan bescheyt brengen. Waer toe is het doch dienlijck dat te vragen / het welcke wy altijt openbaerlijck geseyt hebben / ten zy dat ghylieden dit moghelijck meynt / dat wy om zijnen wille / het gemeyne welvare/ om schade willen achterhouden van welcke saecke ick my met onse Magistraet moet beraden. Het was wel waer dat den Ghesandt van Amersfoort om dier saeck wille onwaerachtelijck ghesprooken hadde / want hy in soo grooten bosch van des Oudermans woorden wat hy wilde oft wat hy begheerde / niet en konde verstaen. Doen sy van daer in de Buyrkercke voorts gaen / worden sy al daer van des Gemeynten opperste hoofden die aldaer vergadert waren / ontfanghen. Als sy in't midden van den hoop omvangen waren/ worden sy gevraecht/ wat sy al nieuws brachten / ende wat sy in't Raedthuys al ghedaen hadden / wat sy aen den Raedt quamen versoecken / ende ter contrarie wat antwoordt sy ghekreghen hadden: of sy by dier meyninghe niet en bleven/in de welcke de Ge-

meynte van Utrecht hartneckelijck was volhardende: Datmen op de rechte ende goede bierplaetsen seven gautguldens soude setten / ende dat sonder schade des gemeynen welvarens: dat sy niet en wisten wat den Bisschop dede / soo behendich ende stil dede hy zijne saecken. Nicolaes die vertelt daer alle de gheheele saecken / hoe dat het daer mede stondt / met wat Raedt dat sy hier geroepen waren / dat sy met bedrogh ghehaelt zijnde voor een Stadt-dienaer in 't Raethuys gehaelt worden / wat hy van de Ouderman gebracht was / ende wat hy onbedachtelijcken daer op voor antwoordt gegeven hadde. Dit heeft hy ten lesten tot zijn besluyt ghemaeckt / dat de Magistraet van Amersfoort dit voorgenomen hadde anders niet te doen / van 't ghene tot nut ende oorboir des ghemeynen Provincien zijn souden / hoe dat andere de onderste met het bovenste altijt vermenghden. Sy ververschen de memorie van de gratie des Ridderschaps aen den Bisschop / de welcken zy soo sy wilden / konden buyghen / ende dwingen souden het gemeyn volck te doen / het welck haer behaechlijck was / ende dat sy daeromme het gene sy voorstonden tot haer eygen niet tot des gemeynen Landts welvaren. Dat den besten Raedt des Ghemeynts / ende des Magistraets niet gheacht ende verworpen worden / het welc jammerlijck ende schandelijck is om aenhooren. Dese woorden der Gesanten worden met groot vermoegen der Ghemeynten daer seghenwoordich ontfanghen / haer met de handen ombanghende / ende bidende dat al eer sy uyt der Stadt vertogen in Sint-Jans-Kercke / met haer noch wyder van dier materie wilden spreecken / want het haer seer aenghenaem was. Doen ras daer gingen / volchden haer een groote meenichte van de Borgherije die onderwegen achter aen vergaderden / onder welcke was eenen Gerardus Canisius / Reecken-meester / ofte die de Reeckeningen visiteert ende voorsiet. De welcke / (naedien de Gesanten verwondert waren uyt het geloop der Borgerijen sorgende voor een oploop ofte eenich ghewelt / soo bleven sy staen) seyde / ghy en behoeft voor dese menichte niet vervreest te zijn / die hier om D. L. komt loopen om het goets van D. L. te hooren ende te verstaen. Wy hebben ons altijt voor laten staen / dat die van Amersfoort alsoo ghesint zijn / dat sy soo langhe sy mogen het Sticht van Utrecht van alle schade willen bevrijden. De Geestelijckheyt ende het Ridderschap die souden gaern sien dat die schattingen van de resterende duysenden ghestelt souden worden op de Dorpen / de Gemeynte die begheeren het ghestelt te hebben op der Boeren bierplaetsen. Sylieden dat sy ons de Victorie in dese strijdt ontrecken souden / seggen in alle Vergaderingen / dat ghylieden u Sententie / de welcke ghylieden met ons dus langh voorgestaen hebt / sout hebben verlaten / ende om dat het ons niet wijs gemaecht kan werden / bidden ende begeeren wy het hertelijcken op u dat ghy ons hier van de rechte waerheyt segghen / ende uyt den droom helpen wilt /

op dat

op dat wy weten mogen van welcker zijden ghylieden zijt / ende de suspicie van onstantastichept wech moochte nemen. Anders seyt den Legaet / en heeft de Magistraet noyt gewoelt / noch sal oock haren sin veranderen besonder nu ghylieden met haer een ghevoelen zijt hebbende. Den Gesant dit woort nauwelijcx vol-eynd hebbende / wert daer een groot geroep ghehoort van het volck die van eender meyninge waren. En hoort ghylieden niet dat den Raed van Amersfoort van onser zijde is / ende met ons een gevoelen heeft / hoe langhe sullen wy lieve Borgers / onser Geestelijckheyt hoovaerdije insolentie verdragen? en sullen wy op haer ons leet nimmermeer wreecken / dat sy ons dus langhe met schimpige ende bespottige redenen doen vervolgen? ende veele Pestilentien op des Geestelijckheyts hooft wenschende / bedanckten sy die van Amersfoort hooghlijck. Sy souden wederom van hen doch de gheele Stadt deur in de wapenen geweest hebben / en hadde daer eenen van hare voorstanders gekomen / een ander ende gelegener tijt om te muyten haer bewijsende / ende dat eer langen tijt. Desen Gerrit Camijff was by Houdenbalch / ende die van de Poort uytgeroepen uyt de Gilden / om sy seditieus gesinte op dat hy tot eenigheender tijt wederom in de Magistraet gekoren soude worden / noch gheen publijck Officie bedienen. Welcke schande hy seer qualijck hadt ghenomen / want door dien hy oock langen tijt seer sieckelijck ghewee st ende op zijn vyanden ende de Republijck verstoort was / soo was hy soo seer vander staet gewent / dat hy nauwelijcx menschen ommeganck begheerden. Veel jaren naer zijn schandelijcke dammatie / hoorende dat de gene welcke daer Autheurs van waren gheweest / verdreven waren / steunende op de Gemeynte die hem wel vermochten / is hy eerst by de menschen gekomen. Hy was van droevigen aensichte door die lange quale / sijn gedaente was bleeck ende mager / hangende vel / daer-en-boven was zijn gangh seer traegh ende langhsaem / soo dat hy een heel mismaect mensch gheleeck te wesen. Ende die gedaente / heeft weder die memorie opghehaelt / ende den haet der Ballinghen die doen in't regiment gheweest waren / vermeerdert. Terstont in de tweede muyterije heeft de Gemeynte hem boven dach ghehaelt / ende het ghene hy wel begeerde / hebben hem ghepresinteert over des Stadts-kiste / Daer nae is hy Ouderman ghemaeckt / men soude oock qualijck gelooven / hoe dat hy in korten tijt van de Gemeynte bemint ende geeert worden. Doen begost hy eerst openbaerlijck soo te roepen wat een geweldt ende ongelijck hem van zijne vyanden aengedaen was: ende dat sy hem met die schandelijcke vlecke geteyckent hadden / om dat hy vrijelijck haerlieder diefte in des Stadts-kiste arguëerde ende berispte: dat het oock de Stadt een groote ende merckelijcke schade gheweest is / dat sy den Raedt van soo treffelijcken man niet ghehoort en hebben in soo veel jaren. Haerlieder vyandtschap hoe dat die grooter gheweest was / nochtans worden die al grooter ghe-

maeckt

maeckt door die versmadelijckheyt hy verdroech die droefheyt/ maer beloofde zijn tijt eens waer te nemen/ ende zijn leet ter gelegender tijt te wreecken. De Ghesanten van Amersfoort thuys ghekomen zijnde/ wort de Magistraet terstont gheladen om zijn Relatie te verstaen/ welcke gehoort hebbende wort het terstont van den Raed besloten. Naedemael dat den Bisschop verradē is van die twee Staten/ sulcken eenen schattinge in te stellen/ welcke de Provincie merckelijck schaden souden/ ende teghens het ghemeyn Decreet aller Staten/ dat de Magistraet met de Gemeynte van Utrecht die hartneckelijck voort aen drijven souden/ die sy tot noch toe voorghestaen hebben/ ende in de leste Vergaderinghe voor goet van alle de Staten ghemaeckt is/ het welck beschreven zijnde/ wort te Utrecht gesonden: De Geestelijckheyt ende het Ridderschap des Gemeynts geroep hoorende/ haer op de Borgerije niet meer vertrouwende/ eñ mishopende met die van Amersfoort teghens te konnen staen/ de sorge om haerlieder dingen voorts te drijven gheheel verwerpende/ hebben den Bisschop wederom geraden/ datmen al doen soude het welcke de Steden ende de Ghemeynte van Utrecht voor goet hielden/ beter seggende te zijn goet willich het selve over te geven/ het welcke sy korts daer nae door gewelt van wapenen souden moeten verliesen. Soo worden den negenthienden Julij van den Bisschop naer Amersfoort gesonden/ der welcker inhoudt aldus was luydende: Ick met veelvoudighe bedinghen der twee Staten vermoeyt zijnde/ hebbe haer ten lesten gehoor gegeven/ dat die schattinghe ghestelt soude worden op de Boeren Landtluyden. Soo hebbe ick Bernt uytten Enge/ mijnen Raetsheer een mede wesende van't Ridderschap/ dat so veel hy mochte/ de opperste van de Landen ende Dorpen wederom soude roepen om die schattinghe op te houden. Daeromme ordonnere ick U. L. dat ghy uwe Legaten te Utrecht sent op die constitutie/ door welcker raedt ende iudicie die te recht inghestelt mach werden. Tot ghesanten zijn uytgesonden/ Aert van Dolre eñ Henrick Cornelisz. Cameraer. Het selfde hebben oock ghedaen die van Wijck/ ende die van Rhenen/ in de groote Staten kamere wort een dach gestelt/ om die schattinghe wederom te verstellen. Alhier sijn by een gevocht de Reecken-meesters ende die Staten/ het welcke noyt te vooren gesien en was: moghelijcken haer bedrach vreesende/ op dat niet door goede gunste ende haet/ die in soodanige saecken veel plegen te vermoghen/ de reden weynich plaetse soude verleent worden. By de welcke de wedersettinge der schattinge aldus toe gingh/ uyt een yder Dorp worden der drie van goeder geloof ende van goeden ouderdom/ de welcke een yegelijck de zijne in drie deele soude overdragen ende vertoonen. Soo sijnder d'een voor d'ander by gelaten/ de rijckste ende machtichste van goederen eerst: daer nae de middelbare: Ten lesten hebben sy de schamele ende arme liedē voortghebracht. By een yeghelijck van

dese drie

dese drie waren by-geboeckt hare Pastoren ende Schouten/ die met eede verbonden zijn/ ende met eede moeten belooven/ datter niemandt by haren weten achter ghelaten is/ de schattinge is ghedeylt op deser manieren. Op een vol huys onder het Dorp vander Horst sullen seven goutguldens ghestelt worden. In't neder-eyndt die onder Frederick uytten Ham is naer Hollant toe die alle rijcke Wey-lieden ende Osse-weyers zijn/ sullen op een vol huys staen/ negen goutguldens/ ende eenen soo veel op een vol huys in Eemlandt. Soo heeft vander Horst opgebracht seven hondert vijf-en-vijftich ende een vierendeel/ ende sy hebben uytghemaeckt vijf duysent twee hondert ende seven-en-tachtentich goutguldens ende een vierendeel. Wtten Ham heeft opgebracht vijf duysent ende vijf hondert huysen. In Eemlant zijnder bevonden te zijn vijf hondert tnegentich ende vijf-n-twintich/ welcke uytghemaeckt hebben vijf duysent drie hondert ende sesthien goutguldens. Om die instellinghe van de schattinghe sijn daer soo meenighe Vergaderinghen te vergeefs ghehouden/ heeft oock die Republijck soo meenigen harden Inlantschen stoot gheleden/ ende heeft beyde de Provincien naedemael noch in een grooten krijch ende oorloge ghetogen. Maer door welcke menschen die saecken so verre vervallen zijn/ meyne ick dat klaer genoech blijct/ by die mannen hier voor verhaelt. Ende den Bisschop van buyten in komende/ niet wetende noch verstaende de maniere des stadts/ ende der schoone woorden van sommigen al te seer gelovende/ hadt hy een yder dinck met verstandt overwoghen/ hy soude veele ende swaere perijckelen van zijne Provincie konnen af-keeren hebben. Doen ick dit was overweghende/ dunckt my dat twee Pestilentien van dese Tragedie meeste ende grootste Autheurs zijn gheweest/ te weten/ de groote begeerte/ ende eygen baetsoeckinghe van sommige/ende het simpelen verstandt des Bisschops/ 'twelcke te slecht was sulcken Provincie te bedienen/ het welcke men lichtelijck den neerstighen ende wijsen Leser soude konnen persuaderen/ aenmercken wie dat hy tot zijnen Raetsheeren was ghebruyckende die hem al 'tghene kosten persuaderen het ghene die twee voornoemde Staten behaechlijck was: Daer beneven dat des Ghemeynts ende der Borgherijen meyninghe niet weynich swarigheyts ghehadt en heeft/ maer datmen de somme niet en soude konnen bekomen hebben. Onder dit bedecksel hebben die loose listighe menschen den slechten Bisschop konnen omsetten naer hare handt gelijck als sy ghewilt hebben/ ende hebben haer bedorven gemoederen soo veel te beter konnen bemantelen. De Sententie van die van Amersfoort/ hebben sy tot haer nut ende profijt te huys overleydt/ sy verdobbelden de perijckelen ende die swaricheden die daer uyt aenstaende waren: sy beschuldichden die andere partye/ ende 'tgene dat stantastich was/ noemden sy hare neckicheyt ende 'tghene dat wijsheyt was/ noemde sy rebellicheyt. Ten lesten doen sy wanhoopten te bekomen 'tgene daer sy om arbeydende

hende waren / maeckten sy ompt-spreeckelijcken haet / ende spreyden daghelijcx hare listighe netten uyt / om andere daer in te vangen. De swaricheyt der Steden ende des Gemeynts van Utrecht door die instellinge der schattingen volendet zijnde / hebben sy ten gesetten daghe / het gelt te Wijck te Duyrstede den Bisschop aengetelt / sonder eenige danckseggingge door zijn vertoevinge ende langhe dilaeyen ende verdienden hy geen danck te hebben / de welcke hy metten eersten een maniere gegeven hebbende om die te verkrijghen / wel dobbelt soude gehadt hebben. Om andere oorsaecke was het oock niet soo aengenaem / om dat daer door de Republijck in soo groote swaricheyt gestaen hadde / het welcke hoe dat het vergaen soude / gheheel onseecker was gheweest / ende om dat hy wanhoopten dat het ghemaeckt koste worden door menschen raedt / worden hy daghelijcx meer ende meer met sorghe ghequelt. Voorts nae dat den Bisschop het gelt ontfangen hadde / reyst hy voorts naer Overyssel om daer haer mede pays te verkrijgen (tot welck ghebruyck het in den eersten van de Staten geordonneert was / dan naedien sy egeen seecker verbondt met den Hertoch van Gelre ghemaeckt hadden / ende de saecke seer swaer ghecomponeert soude worden / soo sijn sy onder haer verbonden versproken dat den Bisschop van Trier een vaste pays ende verbondt soude maecken / het welcke geschieden soude door beloftenisse met eede / dat niemandt des ongelijcx indachtich zijnde / zijnen eedt breecken soude / langhen tijt verwachtende de Vergaderinghe van die van Gelre ende die van Overyssel / sijn daer metter haest ghekomen de Gesanten van den Bisschop van Trier / verre van huys geroepen. Aen de welcke groote klachten van beyde zijden gedaen worden / een yegelijck wilde zijn saecke sorchvuldich beschermen / soo datter qualijcken pays soude konnen ghemaeckt worden. De Scheydsluyden hebben sich die sorghe opgeheven / datmen pays soude maecken / al eer daer veele ende langhe daghen met disputeeren wechghebracht werden: ende datmen oock niet eerder scheyden en souden / voor en al eer die vast gheconfirmeert ware / ende die van Overyssel met den Hertoch van Gelre goede vrienden waren. Dese sijn de Conditien des pays ofte verbonts in 't leste gemaeckt. Den Hertoch van Gelre / soude al de Steden ende Huysen van die van Overyssel ghenomen / (behalven Greveningen en thuys te Koeverden) wederom gheven / soo dat hy daer naemaels gheen recht sal aen hebben te pretenderen / de overloopers souden weder komen / ende de gevangenen ten beyde zijden souden weder ghelevert werden: alle vyandelijck wraecke soo schoon wech-ghenomen worden / datter geen gedenckenisse meer af en ware. De Ballingen souden in hare gheheele Fortuyne ende gantsche ghelegentheyt gerestitueert worden / men soude oock alle snapperije ende verwijtinghen af laten / men soude teghens hem met recht procederen die zijns Heeren naem poochde te verminderen. Wat veel aengaet die van Overyssel ofte den

Bisschap /

Bisschop/ die souden Hertoch Carel van Gelre vijf-en-dertich duysent goutguldens tellen/ maer dese Conditien en sullen niet eer voor vast gehouden worden dan het gelt over ghetelt en zy: Den Bisschop van Utrecht en meynt daer niet datmen lange hoort te vertoeven/ maer betaelt die ghenomineerde somme met gereet gelt/ onder haer luyden wort terstont een vast verbondt gemaeckt/ ende veel rasscher als sy malkanderen materie gegeven hadden van te oorlogen. Doen worden terstont wederom gelevert alle de inghenomen Steden ende Steeckten / de Ballinghen worden gerestitueert/ alle de injurien worden vergheven ende openbaerlijck geboden vergeten te worden/ ende de gene die haer goederen gheconfisqueert / worden een yeghelijck wederom ghegheven. Aldus den krijch van de Overysselsche Steden gepaypt wesende/den Bisschop vergetende wederom te keeren tot Wijck / reyst voorts naer Hoochduytschlandt / als of hy door een groote ende sware onweder voortghejaecht was / de tijt van neghen weecken/ ende alle perijckelen ontkomen zijnde ende by naer aen't Landt komende / keert hy van de Haven: Als doen werden de Republijck op ende neder ghedreven nae den wil der winden/ gelijck een schip van den Stuyrman berooft zijnde. Daeromme ist wederomme vernieuwt door die voorstanders der Gemeynten/ende terstont daer nae is wederom ghemaeckt een saecke teghens die meeste ende opperste om haer Reeckeninghe te doen / ende tegens sommighe Canonijcken die Ontfanghers waren geweest van de Staten Comptoiren/ voor elf jaren herwaerts ghelijck voor-verhaelt is/ de strafheyt der Reecken-meesters / heeft haer herten seer verslagen ende benaut gemaeckt/ welcke benautheyt oock wonderlijcken vermeerdert worden door absentie des Bisschops. Dit moste naer des Gemeynts bevel gedaen worden / dat het ghene aen anderen Vorsten Legaten liberalijcken naer des Stadts digniteyt gheschoncken waren/ dat sy het derde deel ofte de helfte verbeuren souden. Want hare brieven door injurie ofte langheyt des tijts vergaen ofte verloren waren/ soo soudet haer doch niet profiteren. Ende de gene die terstont niet betalen en kosten/ noch oock by productie van de tijt/ dat haer goet openbaerlijcken uytgheslagen ende verkocht soude werden. Ende by soo verre desen raedt voortgegaen hadden / soo souden daer veel goede menschen in eeuwich verdriet gebracht geworden hebben / waer teghens de voorstanders des volcx alle moeyten deden om te wederstaen: Des Geestelijckheyts partijen beschermden de Concitateurs van de eerste muyterije / te weten/ Hendrick de Klockegieter / ende Michiel den Backer. Dese questie is nu niet alleen gheweest tusschen de Gemeynte ende de Ontfangers des Stadts-kists/ Cameraers ende Kerck-meesters/ maer de Ghemeynte is oock in twee partijen van malkanderen gedeylt geweest/ den Raedt en heeft noch tusschen beyden ghesproken / noch en heeft het niet toeghestaen / want sy sach wel/ soo verre sy openbaerlijck met vuyle voeten in dese saecke gegaen

hadde / dat sy noch al een grooter rumoer souden moeten beproeven als sy lestmael gedaen hadden / ofte sorghden dat hier uyt volghen soude / datmen soude seggen dat sy haer beloofden met gezegelde ende onderteyckende brieve belooft gebroockende ende niet ghehouden hadden. Want in die selve was klaerlijcken uytghedruckt datmen reeckeninge soude doen van elf jaren herwaerts / ende dat die met aller naerstichеyt ghevisiteert ende doorsien souden worden / waer mede men het landt dat te pandt ghestelt was / Tollen / ende noch de Republijck selve lossen en vrijen mochte. Ende hoewel sy wel souden willen hebben intercederen / om de Republijck van een grooter ende swaerder ongheval te verlossen / maer van vreese des gemeynts en dorsten sy niet / ende door vreese van openbaerlijck van des Stadts kists diefte verwonnen te worden / waer mede sommige meerder als het wel behoorlijck was / beswaert ende bevleckt waren. Dan zijn daer wederom uyt die Gilden andere voorstanders ghekooren / niet ten respecte van digniteyte / maer ten aensien van haer stoute vermetelheyt die sy tot hare sake wel van doen hadden / ghelijck als Waghemakers / Vulders / Peltiers Schilders / Leertouwers ende meer andere / Ende van dese heerlijcke voorstanders des Gemeynts was Gerrit Kamijff de eerste ende opperste. Dese worden gevreest niet alleen van de Geestelijckheyt / maer noch van het Ridderschap / van den Raedt ende de Oudermans selve. Dese dorsten haer wel dreygen (als het van noode was) af te-setten van de Magistraet te bannen / te vangen ende te dooden indien sy haer teghenstaen wilden: Dese hadde macht / om vergaderinghen te doen aenstemmen / als het haer goet dochte te zijn. Dese dorsten de beste vander Stad dreygen van den hoofde / doen panden ende het goet doen confisqueren noch mede (als het haer wel scheen te wesen) in de gevanckenisse doen gaen. Sy en achtent niet / dat sy den Oudermans met alle lasterlijcke calumnien waren vervolgende / haer opleggende dat sy des Stads kiste berooft hadden ende gemeynlijck met egheenen anderen name noemen als Stadts dieven / ende sy handelden met de Gemeynte teghens den wil des Magistraets. Ende desen standt des Republijcken was de oorsaecke / dat de Concitateurs van de eerste muyterije boven genoemt sich van de Ghemeynte begaven om den Raedt met de Staten te beschermen. Behalven dat de straetschendinghe by nacht moorden / rooven / ende gevecht ende openbaer gewelt haer mishaechden / was haer een merckelijcke vreese aengejaecht / dat het gemeyn volck / tot elcke sich roerende / de gene sy door drie maenden wech gedreven hadden / desen staet der Republijcken moede zijnde / tot spijt der Staten wederom in souden roepen / 'twelcke by soo verre ghescheiden dat sy sorghden van haer lijff ende goet gepriveert souden worden. Soo bearbeyden sy die alleen / dat de laste van de Lotinghe / waer sy al haren tijt mede versleten / en alreets sommige gepandt hadden niet importune kijvingen ghedisturbeert soude worden /

den/ waer mede sy de hare/ d'welcke sy tot noch toe voorghestaen hadden van de Reeckeninghe vry maecken souden/ ende haer alsoo een groot teecken van vrientschappe betoonen/ daer-en-tegen wederom de Huys-meesters ende Cameraers/ welcker stucken gantsch vergaen waren/ te beroepen om haer Reeckeninge te doen/ roepende datmen een leelijck ende onbehoorlijck feyt doen soude/ en haer een heerlijcke injurie aendoen/ in dien sy ghemulcteert worden/ de Geestelijckheyt ende het Ridderschap/ welcke met veel leelijcke feyten bevleckt waren/ des Stads kiste bestoolen hadde/ ende de stucken haerder Reeckeninge versloft hadden/ vry ende los lieten gaen: seggende dat het haerlieder dieften openlijck argueerde/ naedien sy te vooren van selfs ghepresenteert hadden haer Reeckeninge te doen/ maer nu sy sien dat de saecke met ernste gemeynt wort/ nu maecken sy haer te soecken. Ter contrarie riepen wederom de beschermers der Staten ende des Magistraets/ het selfde roepēde datter rumoers genoech was in de Republijck/ ende dat in de selfde door dese Reeckeningen een verholen brandt gevoedt wordt/ datmen metten eerersten niet voorsien en soude hebben datmen daeromme met den besten raedt te hulpe moste komen om den voorsz. brandt daer mede te lesschen/ voor en al eer sy een verdorven Stadt souden hebben. Daer-en-tusschen is dien haet onder malkanderen meer ende meer geworden/ ende een yegelijck worden te stouter om te misdoen siende dat het onghestraft voor gingh/ sy leggen malkanderen den eenen den anderen listen ende lagen. Hendrick de Glasemaecker/ een sterck berisper van de beginselen ende raetslaginghe der Ghemeynte/ de welcke wel tamelijck met sijn hande-werck sich koste generen. Ontrent dese dage quam hy smorghens in de schemeringh eenen te gemoet ghenaemt Cornelis Weyman/ begaeft met singuliere ende bysondere deuchde ende stoutichheyt/ het welcke/ klaerlijck ghenoech te kennen gaben die litteyckenen voor in zijn voorhooft staende. Dese voormaels langhen tijt in veele oorlogen om zijn dappere vromicheyt hadt onder die krijchs-lieden groote eere behaelt/ doch in't leste begoste hem te verdrieten altijt den krijch te vervolgen/ soo begaff hy sich deghelijck tot zijn handt-werck/ doch in de Borgelijcke muyteryen vervoechden hy sich aen die Factie van die van Nieveld/ aen de welcke hy noch ghetrouwelijck blijvende/ de welcke hy mede het Ridderschap/ die Geestelijckheyt ende den Raed vromelijck met den zijnen van het gewelt des Gemeynten beschermden. Hendrick by gevalle/ den anderen niet lieflijcken als behoorden/ groetende/ verwijt hem den anderen terstont wederom sijn scheel ghesicht/ den anderen dat woordt nauwelijcx uyt hebbende/ wachtden Weyman den anderen die sijne gangh voort ginge/ track terstont van leer/ den anderen tot een strijdt beroepende. Den anderen uyt de Herberge komende ongewapent/ ende het bloodt rappier boven sijn hooft siende/ gaff sich op de loop so snellick als hy mochte/

Weyman en was noch niet traech in 't na-loopen/ ende hy soude hem met loopen achter-volcht hebben/ ten ware den anderen in een huys ghekomen ware / maer Weyman van de ghebuyren opghehouden worde: Hy verbeyde niet-te-min noch den anderen voor de ghesloten deuren / veel schampige ende spijtighe onbehoorlijckheyt op hem spreeckende/ hem een langen ende sotten noemende / d'welcke in zijn tonge ende voeten eenighe stoutigheyt scheene te hebben / maer dat hy anders bloot ghelijck een hardt voor de Winthonden. Niet lange en mocht Hendrick die schampere verwijtinge verdragen/ maer nam een seer langhe spiesse om teghens den anderen te veld te gaen / ende hy was al op der straet uyt ghesprongen/ ten ware dat hy door de [illegible] sijnes wijfs beweecht wordende de spiesse wech worp/ om dat hy niet schijnen en soude te hebben derven vechten / soude den anderen fellijck [illegible] huys tegen gheloopen hebben/ maer hy seyde lieve Weyman/ naedien ghy nu wel by den dronck zijnde/ uws selfs niet en zijt / en leght my gene lauheyt noch slappicheyt op / ick sal u nu ter tijt wijcken ende de impotentie uws gemoets/ op dat/ by soo verre ick u tracteerden als ghy meer als weerdich zijt / ghy door uwe dronckenschap van my die uws niet ghelijck en ben weynich eeren sout hebben. Maer certeyn ghy en sult morgen dit niet te vergheefs begonnen hebben / indien ghy dan een man zijt / betoont als dan u vromicheyt metter daet maer niet metter mondt als dan sette ick u dach / van salmen sien wiens rechterhandt den prijs sal behalen. Daechs daer nae / soo neemt Hendrick zijn gheweer van gramschap / om te [illegible] die schandt hem daechs te voren aengedaen. Het geviel doen by avontuyren dat Weyman/ Heer Steven van Nieveld / Overste van den Duytschen-huys/ uyt Sinte Martens-kerck om der eere wil (wiens gast hy dickwijls was als hy een hulper zijns saecken) tot huys toe soude gheleyde ontrent den middach. Hy dat van verre siende/ volcht soetelijck van achteren. Ende nu waren sy gegaen over Sinte Martens-brugge op gheen quaet verwachtende. Den Glasemaecker daer in aensien van haer beyden aenkomende/ seyde/ hoort ghy Meester vanden Duytschen-huys/ staet soo langhe af tot dat ick met desen uwe gheselle een woordt ofte twee ghesproken hebbe. Weyman seyde hy / nu beroepe ick u tot den strijdt die ghy my gisteren belooft hebt/ om die schande my van u aengedaen nu ter tijt te wreecken/. sy en verbeyden niet langh / maer liepen terstont seer fellijck den eenen teghens den anderen/ maer doen Cornelis Weyman schermende den slach van des anderens swaert wilde ontwijcken / quam die rechts door zijn hooft / door sijn tanden tot in zijn kinnebacken / ende de luchter zijde zijns hoofs op zijn eene schouder e vallende / valt hy ter aerden / soo dat hy op een berry voor doodt thuys ghebracht worden / ende sterff savonts. Hier door heeft den bedroefden Staet des Republijckes seer bekommert/dat de goede Borgers der schelmen stouticheyt wasten mis-

sten mis-

sten misgelden / soo hebben sy van een Reeckeningh stil-swijghende beginnen te discoureren / Frederick de Koninck Ouderman die doet den Raedt haestelijck laden den negen-en-twintichsten Julij. Die oproerighe Ghemeynte wiste wel wat der Staten Vergaderinge in hadde / ende waer dat sy over uyt waren / daer op vergaderen sy haer door de gantsche Stadt. De Reeckenmeesters die gaen ende keeren ontrent het Raedhuys / of daer mogelijc yet swaers tegens haers / ofte yet onbehoorlijck teghens de Gemeynte gestatueert worde. De Stadt-dienders neerstelijcken de deuren toe besloten houdende om het gewelt der voorstanderen des volcx af te keeren / heeft den Ouderman een schoone Oratie gehad van de calamitosen stand des Republijcx. Welcx inhout aldus by na was luydende: Dat / by soo verre de Magistraet hem egeen bystandt en wilde doen om sich ende de Republijcx te ontlasten van soodanige moetwillighe boeven / dat hy van meyninge ware sijne digniteyt af te legghen ende haer te verlaten. Dat / ter contrarie / soo sy hem bystandt ende hulpe verleenen wilden / hy met den muytachtighen hoop op de Merckte wilde concerteren / ende alsoo eenighe van de hoofden apprehenderende de andere wel lichtelijck soude bedwingen / ende haer leet op haer wreecken / Johan van de Voort / de eerste Schepen / om dat hy liefflijck was / soo worden sy by de Ghemeynte seer bemint aenmerckende datter een dappere saecke ghehandelt worden / die oock niet minder periculeus en was / onder 't decksel van't buscruyt te bestellen (vreesende het gewelt des Ghemeynts als ick duchte) is in Sinte Catharinen-poort ghegaen / Ende daer entusschen hebben den Magistraet dit gheconstitueert / dat de Magistraet in volle wapenen / ende den Ouderman het vaendel dragende met de Stadt-dienders voor hem gaende uyt het Raedthuys soude breecken / om alsoo de Ghemeynte een vreese aen te jagen / ende dat / naer dat ghebodt alle goede den Raedt te hulpe soude komen tegens de moetwillighe muytmaeckers / het was een oude maniere ende wette dat / dat egeen Ouderman met een ontwonden vaendel uyt het Raedthuys komen soude / ten ware hy gaen tegen zijnen vyant / en dat ses weken lanck achter een geduyrende. Het selfde hebben sy doen metter haest doen doen / daer-en-tusschen wort het volck tot een vergaderinge met het ghewoonlijck teecken gheroepen / om des Raedts goetduncken te verstaen. Soo wort daer gepubliceert dat al die gene des Republijcx welvaren van harten waren meynende / soo haest als het ander teycken gedaen ware / willens ende gaern in volle wapenen souden by een komen op de plaetse. Als die Vergaderinge naer huys gegaen was / soo was het al een uyr des daechs den Ouderman met een grooten hoop van den Raed vergeselschapt zijnde / ernen Dienaer met Stads Baniere / loopen met een groot gedruys op de plaetse / alhier waer ghy u heenen went / siet ghy kortouwen gestelt / al of ghy teghens uwen vyandt aen sout gaen / doen liet den Ouderman een teycken

doen om

doen om hy een te doen komen de vaerwillighe. Groote vare ende benreestheyt bevanght een yder de harten door de geheele Stadt/ ende de Winckelen alomme gesloten zijnde met groot gedruys/ de welcke vermeerdert worden door het gekrijs der vrouwen. Sy loopen metter haest nae die plaetse toe/ de Gemeynte veel meerder wesende als de Wet/ ende haer digniteyt niet vreesende/ togen met ontwonden vanieren in't midden van den Raedt. Doen worden aldaer groot gekrijs ende geroep van d'een ende d'anderen gehoort. De Ghemeynte op de Wet uytter maten seer vertoornt over langen tijt geweest zijnde / ende door dese conspiratie teghens haer noch meer verbittert / soude wel by nae van het kijven tot het vechten ghekomen hebben. Sy hebben haer verweten de ondanckbaerheyt dat sy der weldaden haer van de Ghemeynte gedaen niet indachtich en waren / dat haer nu veel nieuwe Hanghmans inde plaetse van twee waren ghemaeckt / d'welcke sy te voren tot hare beschermers ghehouden hadden/ datmen noch veel beter de dominie der Ballinghen hadde mogen verdragen/ die noyt in dier maniere teghens de Ghemeynte te velt ghekomen waren/ dat het noch haer niet verborghen en was / door wiens toedoen sy dusdanighen stouten stuck hadden bestaen / te weten / de Borgherije te willen vermoorden/ maer haer beloovende dat sy het noch soo niet ontgaen en sullen. Dusdanighe dingen veel klaecht de Gemeynte over de hovaerdije des Wets / te weten/ dat sy [illegible] hadden/ strijdende tegens de oude manieren ende wetten des Stads. Certeyn het was een grouwelijck schouspel / ende een teycken van wreeden raet / hadde het naer haer meyninge voort gegaen: het welck naermaels bevonden is/ heeft het veel bitter harten verweckt op die Officialen het Stads comptoir bedienende. Doch hier de Gemeynte niet de Wet kijvende/ was contenderende / quam al daer noch een hoop onghemaniert volck van waer sy quamen / ofte waer sy vergadert waren en wete ick niet/ de welcke Adriaen van Soudenbalch/ Everhard vā Soudenbalch Susters Soone/ valschelijck beschuldicht zijnde van dese conjuratie/ voort treckende. Dese hoorende van een plaetse het gheroep van de hare/ vervoegen haer daer by in't Raethuys/ in een huys daer by staende den gevangen verseeckerende. De Overmans geen raet wetende / noch in haer wapenen/ noch in de weynichte der goeden eenige hulpe bevindende / als sy gheen raet kosten bedencken om die Vergaderinge terstont te doen vergaen / soo sijn sy van vreese bevende/ in Hasenburch heymelijck ghebleven. Alwaer haerlieden in den sinne komt/ een versiersel seer bequaem tot der materie/ onder welck bedecksel sy haren onwijsen raedt souden bedecken. Den Overman die wese met zijn handt silentie uyt een hooger venster/ seyghende: Niemandt en laete hem verstaen lieve Borgers/ dat dese onse wapenen tegen U. L. aengenomen souden zijn/ ofte dat het voorthalen van de Stadts Vaniers [illegible]/ naedien

wy be-

reydt zijn alle perijckelen met u. l. gelijckelijck aen te gaen. Wy hadden voor ons genomen eens te beproeben/ wat hulpe wy aen U. L. hebben souden in tijden van noot/ het welcke ick lieve Borgers naerder by meyne te zijn als ghylieden wel kont mercken/ want het overblijffsel van die van Soudenbalch maecken een nieuwe conjuratie/ de andere met groote gaven ghecorrumpeert hebbende/ende groote dinghen beloovende/ alsoo tsamen raetsplegen om U. L. Ballingen wederom in te brengen. Dese moeten wy met de wapenen teghen te staen. Ende soo hier eenige zijn de welcke die van Soudenbalch voor willen staen/ gaet al te mael van hier tot het Raedthuys. Welck Edict niemant gehoorsaem en heeft ghweest. Dit is terstont versiert geweest om te verstroyen de vergaderde Borgerije/ het welc oock niet alleen die de Soudenbalgers aenhinghen een grooten haet maeckten des Ghemeynts/ maer heeft oock seer verscharpt de harten des Magistraets. Op dien tijt worden nochtans het oproer ghestilt ende geslicht. Maer het was nauwelijcx avont ghewordden/ ofte door sommigher onbedwonghen snapperije/ soo quam het onder de Gemeynte/ het welcke smorghens in den Raedt besloten was/ ende wat Sententie een yegelijck ghebraecht zijnde/ daer op ghegeven hadde. De Overste des volcx en kosten de verwoetheyt des Ghemeynts nauwelijcx teghens houden/ soo dat sy by nae al op de been waren/ om de Wet om den hals te brengen/ daechs daer nae soo vergaderden de gantsche Ghemeynte op den eersten Augusti door bevel haerder Oversten op Sint-Jans-kerck-hoff. Daer worden doen eerst gehoort verscheyden gheroep de Wet verbloeckende ende scheldende/ als dat sy waren/ tyrannen/ moorders / haerder Ondersaten eedtbreeckers/ bloetsuppers/ beulen ende onghetrouwen / oock soo noemden sy haer met de grouwelijckste namen die sy gevinden ofte bedencken konden/ roepende over luyt dat de Reeckeninge door haer achter ghehouden worden/ het welcke sy belooft hadden niet te doen volghen hare Acten / dat sy haer daer-en-boven nu waren beradende / hoe ende in wat manieren sy de arme borgerije vermoorden mochten / om alsoo alleen in't regiment te zijn. Dat sy daeromme begheerden datmen haer die moordenaers souden overleveren om met haer/ haren wille te doen/ ende naemaels soo dickwijls niet te zijn in perijckele van haren lijve. Welcke verwoede wreetheyt vermeerdert is door eenes stemme/ die alleenlijck uytghenomen worden ende verbreydt/ dat den Raedt was arbeydende om den Bisschop uyt Duytschlandt wederom te roepen/ ende datmen de Reeckenmeesters / om dat sy haer devoir niet genoech gedaen en hadden/ apprehenderen ende metter doodt straffen soude. Dese woorden ende diergelijc der Oppersten des volcx/ hebben des gemeynts harten alsoo verbittert / dat sy by nae in des Wets doodt geswooren/ maer die verbitterheyt haerder harten worden door andere versaecht. Alsoo dat de voorgaende van den Magistraet afghesetet/ ende weder andere

[illegible]

[illegible] het Kerck-hof [illegible] de [illegible] leggen. [illegible] Gheusen [illegible] de Heeren [illegible] Scabes [illegible] worden / [illegible] ende [illegible] plunderen [illegible] tot het [illegible]. [illegible] zijnde / [illegible] Boeren. Eerst beroofden ende plunderen sy het huys in manieren of het branden gebroocht waren / daer nae werpen ende stoten sy die schoone ghelasen in 't huys staende / over al uyt. Dit aldus geschiet zijnde / waren sy daer mede te vreden noch ver-sadt / maer gaen voort in haer boosheyde ende [illegible]. De posten van de deuren [illegible] sy uyt / de [illegible] het [illegible] van het huys [illegible] / ende [illegible] worden op [illegible]

het straet voortgeloopen / op het dack gheklommen zijnde/ smeeten sy de pannen ende tegelen van bovenen ontwee/ oock mede klopten sy het ghespan uyt een / ende soo voortgaende souden sy het huys totter grondt toe af ghewoorpen hebben / ende hadde ghedaen den Ouderman Kanijff/ die dede haer bevelen dat sy ophouden souden/ want men soude de materialen verkoopen tot Stadts oorbore ende profijt. Met ghelijcke wreede verwoetheyt ginghen sy oock te werck met sommighe andere huysen. Twee dagen daer nae worden van de Ponts goederen door die pandt-verkoopers ende erff-huys mesters verkocht / waer van den Ouderman zijn huys verkoopt; Dit heeft de Ghemeynte seer wel behaecht / want sy meynden dat dit van hem ghedaen worden uyt een vyandelijck hart / dat den Balling hem te meer bedroeven mochte/ hoorende dat die gene zijn huys was besittende/ den welcken hy te vooren met soo leelijcken vleck geteykent hadde. Voorwaer hy had sich heerlijck ghewroken / hadt hy hem in de voorspoet op den rechten loop konnen houden. Hy seyde dat hy het daeromme meestendeel gedaen hadde / dat naedemael men ghereeck moste geven/ ende hy dat niet soude hebben konnē doen/ dat hy daeromme veroorsaeckt was sijn land eñ het heerlijc huys dat hy tot die tijdt toe bewoont hadde / te verkoopen. Maer de Gemeynte verstont het gansch anders / seggende / dat hy met den Balling hierom [illegible] was / ende dat sy door brieven ende boden met malkanderen gehandelt hadden / dat hoe dier sy het huys souden koopen / dat hy niet lijden en soude dat afghebroocken soude worden / ofte verbreemt. Edoch door wat raedt hy het ghekocht hadde/ hy worden gedwongen de Gemeynte een Acte te gheven / dat hy het huys niet wederom verkoopen soude nochte oversetten/ende oock tot geenre tijt den Ballinghen ofte hare Bloedtverwanten. Soo heeft hy op dier Conditie het huys wettelijck van de Ghemeynte te leen ghehouden/ ende op de Binnen-heemsche tumulten quam noch een vreese van buyten aen. Want den twaelfden van dier maendt/ hebben des Keysers krijchs-knechten / uyt Brabandt komende in des Heeren van Brederodens landt / een inval gedaen. Hier is terstont de tijdinge af t'Utrecht ghekomen/ welcke de Staten seer bekommert heeft/ hoe ende in wat manieren men haer van onse kant soude houden. Ende 'twas seer kommerlick voor haer om des Keysers volck van Vreeswijck te houden / by soo verre de kleyne Steden daer toe geen hulpe mede gesonden hadden. In dese saecke waren sy langhen tijt buytens raets / niet wetende wat doen / want sy en dorsten haer niet wel setten teghens de macht des Keysers / noch en consenteerden oock niet gaerne datmen haer land met het overschepen over de Lech/ uyt de grondt soude bederven. Sy en sagen oock geen hulpe ofte bystandt om des Keysers inval mede te steuyten/ naedemael haer Republijck onder een dagelijcx was twistende / dat haren Bisschop van huys was/dat hy oock met de Hol-

landers niet wel over een en quamen / ende dat meer was / dat de Ballingen haer noch dagelijx soo veel listen ende lagen waren leggende / daer-en-boven vreesden sy oock indienmen haer sonder wederstaen over liet schepen / dat sy met een haestich ghewelt den Stadt souden konnen beleggheren: Het welck haer goet om doen scheen te wesen / naedien hare Ghemeynte soo twistich was levende / alsoo dat dien borgheliicken twist maeckten dat sy geen van allen malkanderen waren geloovende. Sy verboden des Wtheemsche krijchs-lieden dien overganch over den Rhijn / ende bevolen alle de Overste Velt-heeren met hare Soldaten op de been te komen. Ende soo wie bevonden worden teghens het Placcaet doende / soude arbitralijcken ghecorrigeert worden. Die van't Over-eyndt worden een plaetse gedesigneert / te weten / te Ouwerslijck tusschen den mondt van de Leck ende het Dorp Twael / die van't Neder-eyndt souden vergaderen in de mondt van de Leck. Die van Eemlandt worden by de Vool verscheyden. Op den bestemden dach / verhaelden een yegelijck Maerschalck ordentlijck zijne Ondersaten / in de mondt van de Leck wordt oock volck ende geschut van die van Utrecht gesonden. Doen quamender oock van Amersfoort. Dese Stadt wort ghedeylt in drie deelen / te weten / in het lange deel / de Slimme / ende de Brend. Ende als sy den Oversten hulp souden senden totter oorloghe / werpen sy naer haer Vaderlijcke manier / wie in der wapenen soude moeten / te weten / datter een teghens den vyandt gesonden souden worden / de andere twee in de Stadt in Garnisoen souden leggen. Ende soo wie van den krijch vervaert zy / die kan ontslagen worden / indien hy eenen in zijn plaetse krijcht dien hy Soldije ghevet. Onder de lotinghe most die Slimme Legioen mede / tot bystandt reysen. Ende alle die ponten uyt de Lecke op het landt ghetogen zijnde / hebben soo niet seer de voet-knechten dat sy over de Riviere trecken souden / gevreest. Boven dese vreesen quam noch de Bourgondische twist van den Tol. Al de Renten die de Hollanders die van Utrecht mosten betalen / sloegen sy aen. Oock mede al den afslach door al het Bourgondissche landt. Oock mede hebben sy doen aenslaen al het landt twelcke sy in't landt van Ysselsteyn besaten / door Graeff Floris van Buyren / onder geen ander pretext vā vrijinge / al oft sy met egeen forme van indicie van de possessie der Broecken-landts gescheyden souden hebben. Daer-en-boven sijn sy ghedwonghen ghenoech te doen voor een deel des twists / op dat het landt van het welck de twist was niet vermindert en soude worden. De Staten houden een Vergaderinghe / op den twist van de vryinghe voorsz. Hier toe sijn gheroepen alleen die van Amersfoort sonder de ander Steden des Provincien / om dat in het voorsz. Broeck-landt / de principaelste possessie hadden: Op dat sy hare gherechticheyt ende bescheyt van hare possessie mede brengende / hare partije mochten verwinnen. Doen is daer terstont een aftekeninghe gemaeckt naer het bevel

des

des Statens / van het Broecklandt ende de omleggende landen. Maer naedemael dit bewijs haer niet en profiteerden / noch haer goet recht ist noodsaeckelijck ghe-weest / maer naer rechten niet behoorlijck / dat sy ons goet recht daer af lieten varen / door de tweedracht der Gemeynte / ende absentie des Bisschops die sy soo langen tijt verwacht hadden. Daer-en-tusschen worden die Reecken-meesters wonderlijck door de tonghe gesleypt van hare vyanden / dat sy so slap waren om die gene te doen executeren / de welke openbaerlijck van des Stadts dieste overwonnen waren / daeromme dat sy dusdanige meerdere reprehensien niet hooren en souden / begeerden sy eenighe met haer te hebben in't visiteeren van de Reeckeninghen / soo uyt het Ridderschap als uyt die Geestelijckheyt / maer soodanige / der welcker naem ende faem altijt van eerlijcker estimatie ghewees was. Doen worden dese uyt de Geestelijckheyt daer by ghedaen / als Heer Jan Beaerl / Heer Frederick de Koninck / des Oudermans Broeder / Lichtenberch / ende Heer Henrich van Montfoort / tot welcke oock eenighe van het Ridderschap ghebrocht worden. Dese wert belast dat sy met gelijcke strengheyt / alle de Reeckeninghen als de Reeckeninghen van de Leckendijck / van de meulens / van den Rijnderdam ende andere dierghelijcke / souden visiteeren ende besoecken. Deser alder besondere sorghe was dat sy eenige voorsleck mochten verkrijghen om alsoo met Goudenbalch om te springen / als sy te vooren met van de Voor ghe-leeft hadden. Maer doen sy langhen tijt met grooter neerstichheyt ende arbeyt tegen hem ghepequireert hadden / ende in sijne Reeckeningen niet en bevonden / eenighe reprehensie verdienende / riepen sy / seggende over al ende verbreydende / sijn argeloosheyt ende liste / de welcke kloeckelijck anderer misdaden door de vingher konde sien / ende selfs een eerlijcke faem houden ende draghen van zijn Oudermanschap. Ten lesten wisten sy anders niet te versoecken ende ondersoecken / als dit in't jaer van duysent vijff hondert ende elff / wasser een wet ingestelt van de »
Staten / datmen egeen Renten »
uyt des Stadts comptoir door »
getelt ofte ghelevert soude hou- »
den / ten ware dat de Reeckenin- »
gen van dien eerst van den Heer »
van Montfoort / ende sommige »
andere hier toe gheordonneert / »
onderteyckent worden: Op dat »
die gene de welcke dien last be- »
volen worden / ghetrouwelijck »
sich daer inne souden draghen. »

Dit was in't beginsel wat nauw onderhouden / meer door vreese als door liefde der wetten / van naedemael men bevonde dat die maniere van doen door negligentie ende traecheyt der Reeckenmeesters allengskens verkouwde / ende dat de Rekeningen soo flauwelijck gevisiteert / ende nae haer eyghen goetduncken ghemaeckt worden / ende dat die Wet niet meer in weerden ghehouden worden / ende onbevreest zijnde / die hebben alle dingen tot haren oorboir ende nut besloten / ende die tot de recognitie der Reeckeninghen op desen tijt gestelt waren / hebben

gheaffirmeert datter gene onderteyckent en was/ dan de ghene die nae de wet ghedaen was ende tot een merckelijcke schade ende calamiteyt/ welcker Reeckeningen alsoo niet uytghedaen en was. In't elfde jaer was Gerrit van Soudenbalch/ Canonick/ Everhardts broeder / ontfanger van het Hinderdams/ Leckendijcks / eñ meulen ghelden. Deser eenen van sesthien ofte twintich duysent guldens had hy achter wegen gehouden/ maer met raedt ofte waer toe dienende/ en konne ick metter waerheyt niet seggen. Sommige van de Gheestelijckheyt ende oock eenige van het Ridderschap hoopten/ dat die daeromme achter ghehouden was van zijne Broeder/ doen ter tijt Ouderman wesende/ op dat hy openbaerlijck van des Stadts dieste niet beschuldicht soude worden. Soo achten sy lieden dat sy daerom niet over ghelevert en was / om dat die nae de wet niet onderteyckent en was/ waerom niemandt en twijffelden/ of die soude seeckerlick binnen vijfthien jaren tijts wel verlooren zijn/ waer uyt sy nu meynden te hebben een groote oorsaecke om dat gantsche gheslacht te vernielen. In de Stadt was doen ter tijt noch Hendrick van Soudenbalch des ghestorvens Broeder/ Canonick zijnde / een man van grooter wijsheyt ende oprecht van herten / by desen hadt Gerrit van Soudenbalch beyde stervende / hare stucken laten rusten / ende in dese saecke en worden de dooden niet ghevient/ Hendrick wort gedacht / dat hy zijns dooden Broeders eerst daer nae des Ballinghs zijns Broeders Reeckeninghe soude komen doen. Hy daer niet langh mede vertoevende/ heeft die terstont vertoont. De Reecken-meesters verstaende/ ende doorsiende de Reeckeningen neerstelijck van den ontfangh ende bewijs/ ende buyten haer hope des Heeren van Montfoorts Name daer onder siende / sijn seer verwondert geweest door't hooft gestooten / daer mede wordende absolveerden sy beyde de Reeckeningen. De Gemeynte beginnende te verstaen/ dat sy de saecke geheel ende gantschelijck tegens de Ballingen aengenomen hadden / gheboden haer datmen der anderen Reeckeningen eenen yegelick oock mede voort doen halen soude/ want sy niet bedrogen wilden zijn/ noch souden oock niet toelaten dat die saecke door giften ende gaven langher ghedreben soude worden/ dese partye en heeft oock niet verdragen dat het volck van haer triumpheren souden. De Gemeynte van Utrecht hadde gehadt een stuck Weylandt in't Westen van de Stadt/ daermen naer Hollandt reyst/ van de moraschheyt ende leegheyt verkreghen / hebbende den naem van de Leghe-wey. Dese waren in't jaer van duysent vier hondert ende dertich misdien dat de Republijck by tijden van oorloghe gelt van doen hadde/eensdeels beswaert / eensdeels verbrent/ maer men wiste niet op wat Conditien / soo worden het den Reeckenmeester op des Stadts boecken te besien. Doen bleeck uyt de betalinge die daer jaerlijcx opghedaen worden / datse te pandt ende te leen van onse Voor-ouders gegeven was. Nu soo als de Republijck

blijck haer Schulden-meester bykans scheen te wesen / ende naedien het derde deel van dat landt vervreemt was / soo wilde de Ghemeynte de ackeren liever wederom/als soo een weynich gelts daer het mede ghelost mocht worden. Ter contrarie seyden sommighe oude-mans van grooter ouderdom dat het van hare Ouders aen bestorven was/ maer dat het metten eersten te leen ghehouden worden. Maer thien jaren daer nae/ als het de Ghemeynte te laet berouden dat sy het vervreemt hadden/ wilden sy de Eygenaers door hare Seditien soo verre brenghen dat sy het wederom ontleenen souden/ want sy riepen / soo sy het overleyt hadden dat sy meer als de helfte aen de koop bedroghen waren. Sy negeerden / dat het wettelijcke koop genoemt mocht worden / te meer om dat de koopers haer gelt dat sy daer op uytgheleyt hadden / wel dubbelt in die thien jaren wederomme hadden. Hoorende daeromme die Ghemeynte datter om die selve gemeyne Landen eermaels ongeluckelijck ghemuyt was / wilden sy het herbatten/ seecker houdende dat het haer geluckelijck vergaen soude/op datmen het selve gelt wederom geven die weyde wederom onder de gherechticheyt van de Gemeynte van Utrecht soude komen. Daer-en-tusschen is de oude mans een vreese aenghejaecht / dat sy gheen Autheurs wesen en souden om de Gemeynte injurie aen te doen / want des Ghemeynts raet was specterende tot bedroch der Eygenaers/ so hebben sy een kluchtich bedroch om hare muyterije te bedwinghen/ bedocht. Sy soo verre het haer de Republijck nutteliick ende rechtveerdich dochte te wesen/ het weylandt dat wel eer gemeyn was/ na de Stadt wederom gherestitueert worde / datmen als dan de Eygenaers van dien met hare Koopcedullen ende bescheyt komen souden/ ende die besien hebbende datmen andere brieven van bezinghe gheven soude / ende d'eerste scheuren. Het was voorwaer een kloeck bedocht/ om der gerechtiger menschen arbeyt te verdrucken. Want de Ghemeynte meynde/ dat sy een groote saeck bestaen hadden / ende wel door haer gesien / wanneer sy de slechte oude-mans / geen nieuwe alleen/maer met haer gebroecht souden ghelevert worden. Dat sy met dien Raedt met haer handelen souden/ dat die oude-mans/ de nieuwe brievē/ ongeviolceert nochtans de oude / als het haer beliefden souden mogen scheuren. Door dese maniere van voor sich te sien/ ende de koop te veranderen/ sijn beyde de partijen voldaen/ in plaetse van d'oude brieven worden terstont nieuwe over ghelevert. De sommige doen sy gansch af door de goede middelē van gelt/ de besitters niet beswarende/ want sy hadden een goede somme van penningen/ soo van de verkochte huysinge des Ballinghs / soo van de penen ende mulcten vergadert hadden. Doen waren sy in goede hope dat sy de gansche alsoo voorgaende wel haest souden wederom gemeyn maecken. Ende in dese maniere heeft het meeste deel de Gemeynte bedrogen. Ontrent dese tijt/ worden twee hopen Soldaten uyt der Stadt ghesonden/ over de

over de Leck/aen het Eylandt des Heeren van Brederoden / 'twelck hy tegens den mont van den Rhijn met planten afteyckenende tot zijn eygen gemaeckt hadde / om dat sy daer door een Riviere souden leyden. Anderen die den acker van Benignus van Amsterdam souden van scheyden. Weynich daghen daer nae / soo komt den Bisschop van Heysterberch/ wanneer hy de Republijck meerder geturbeert als hy wel verhoopt hadde/ ende hy merckt dat de vyandtschap tusschen de Ghemeynte ende die Staten niet wel souden ghestilt ghewordden hebben / voor ende al eer men met het stuck van de Reeckeningen voort gevaren hadde. Soo komt hy van Wijck te Duyrstede op Utrecht. Het Ridderschap niet meynende datmen langer behoorden te tracten met het ontdecken van den Raedt/ den welcken sy soo langhe verborgen gehouden hadden / soo gheven sy den Bisschop aen / om vrede te maecken met de Ghemeynte. De saecke wort de Reecken-meester te kennen ghegeven : Het welcke sy niet af en sloegen/ want (soo sy seyden) waren sy altijt vrede saeckende. Soo over komen sy onder malkanderen dat den Bisschop een contract ontworpen soude/ ende 'tgene dat hy pronuncieerden datmen het van weerden aen beyde de zijden soude houden / ende noch in vier manieren dat sy daer noch af / noch aen souden mogen doen. Weynich dagen daer nae / den Raedt dissimuleerende / is hy te Wijck tot Duyrstede binnen gekomen. Daeromme is de Gilden verboden een eeuwighe reconciliatie naer hare brieven/ Welcker inhoudt ick van woorde tot woordt / soo ick best heb ghekonnen / hier hebbe by-gevoecht. Dusdanighe is de forme der brieven door welcke de Gemeynte ende den Raedt/des Bisschops goetduncken heeft moeten approberen.

> Wy Raedt ende Ghemeynte der Stadt Utrecht/ ghetuygen met dese onse jeghenwoordighe brieven/ alle twist / tweedracht ende controversie/die dus langh tusschen die Gheestelijcke ende Wereldtlijcke personen/ tusschen het Ridderschap ende de Ghemeynte / de Borgerije ende van buyten inkomende binnen der muyren niemandt uytgesondert opt ghetweest is/ dat wy dat stellen om gemiddelt te worden / in handen ende goeden wille van de eerweerdigen Hendrick Palatijn / Bisschop des Bisdoms van Utrecht / dat ons die wetten behaechlijck zijn sullen de welcke hy ons tot eenen vasten ende stercken bandt des peys is insettende. Dese Artijckelen hoedanich die oock zijn souden mogen / approberen ende affirmeren wy alle die daer aen ghelegen is eendrachtelijck / by soo verre die niemandt bloede ofte gheslachte zijn taxerende : Soo noch de eene partije/ noch de andere eenige onlijdelijcke schãdalisatie daer in is lijdende : ons daer teghens wederom verbindende met eede / ende met dese onse brieven noch stercker/ datter niet hoe groot ofte swaer het zy / tusschen komen mach om dat te disrumperen. Dan dat willen / voor al daer in be-

" scheyden hebben / dat de Reec-
" keningen van den jare / tot den
" jare van vijf-en-twintigen/ ge-
" lijck die begost zijn / voort aen
" geexigeert sullen worden. Daer
" onder verbinden wy ons gelijck
" het recht ende reden is / dat wy
" den Raedt in alles gehoorsaem
" zijn sullen / ghelijck wy te doen
" ghewoent zijn. Ende indien hier
" tegens yemandt is doende/ sul-
" len wy ghemeynlijck met den
" Bisschop ende den Magistraet
" tegen hem de wapenen aenne-
" men: Ende daer op ghedispu-
" teert hebbende / sullen wy hem
" mulcteren/ als het verbondt des
" vredes ghevioleert hebbende/
" daeromme bidden ende beghee-
" ren wy van den Bisschop onsen
" Heere / dat hy hem haestelijck
" spoede van raets te pleghen op
" dese saecke/ ende terstont by ons
" kome. Noch hy en behoeft niet
" nieuws ofte onbehoorlijcx van
" ons te verwachten/ want wy
" niet ongherechtelijck van hem
" begeerende zijn / ende wy sullen
" niet beginnen het welck dienen
" mochte tot verstooringe des ge-
" meynen rusts. Ende op dat-
" men weten mach dattet sinceer-
" lijck van ons geschreven is/ soo
" hebben wy Gilden onse twee
" Schepens gebeden/ ende by ge-
" breck van sommige hebben hier
" andere toe verkregen/ die dit in
" den naem van al de Gilden heb-
" ben onderteyckent/ het welcke
" wy ondergeschreven wel ende wil-
" lich tot toe-ghestaen der Gilden
" ghedaen hebben. In 't jaer dau-
" sent vijf hondert ende vijf-
" en-twintich/ Datum den ach-
" thienden Augusti.

Den Bisschop wel besiẽ heb- 1525. augustus
bende de begheerte des Ghe-
meynts / komt metter haest tot
Utrecht. De Gheestelijckheyt
ende den Raedt dringhen hem
seer nau / dat hy naer eenighe
Conditien soude concipieren/
soodanige alst hem goet docht/
ende die doen verbinden met ee-
de voor ende al eer het ontstant-
astich volck ende Ghemeynte
dies berouw krijgende/ van an-
deren sinne worden. Den Bis-
schop heeft onbeswaert de be-
geerte des Gemeynts aenghe-
nomen / ende soo veel te lieber/
nae dien hy sach/ dat hy niet tot
die eendracht doen en konde/
was hy goeden hoop nemende
door toedoen van alle de Sta-
ten / dat hy nu meynden wel by
een te doen vergaderen. Korts
daer nae heeft hy de Wetten des
verbondts uytgegeven met een
grooter blyschap ende verheu-
ginge van een yegelijck/ ende op
deser maniere. Hendrick Vala- "
tijn/ van het beginsel mijns Bis- "
doms/ heeft mijn hart altijt daer "
toe ghestreckt dat ick eens bin- "
nen ende buyten vrede mochte "
maecken/ gelijck ick oock bear- "
beyden sal soo lange als de Hee- "
re my het leven sal verleenen/ "
dat ick de Republijck in eeren "
ende voorspoet mach floreeren- "
de houden / bysonder dat die "
egeen quaet en vare door eenige "
muyterije/ de bedervenisse aller "
Republijcke. Van hoe menich- "
mael ick over-legghe die jam- "
merlijcke moorden ende cala- "
miteyten / meenichmael uyt die "
secessien spruytende ende haren "
oorsprongk nemende / ende ick "

ter contrarie eens over-peysende/ watten vrucht ende voorspoet uyt eendracht is rijsende/ hebbe ick voor my genomen alle onrust ende tweedracht te verdrijven van onse Republijck/ ende och of dat aen my alleen gestaen hadde. Ick hebbe ghesien die groote muyterijen deses Republijcx/ de groote tweedracht/ ende de menichfuldige conjuratien der Staten onder malkanderen/ welcker wreetheyt mijn hardt dickwijls ende menichmael doorsneden heeft. Ende om dat fenijn niet voorder en kruype/ soo moetmen daer rijpen raedt toe ghebruycken/ ende goede middele toe schicken/ ende 'tberaemt den Inlandtschen twist ende oorloghe te stillen/ ende het met liefde by een voegen. Ick heb de Gilden alleenlijck gebraecht/ ende ghebeden dat sy hare twist onder mijnen hand te scheyden souden stellen. Het welcke sy gaerne ghedaen hebben meest om mijn groot verlanghen dat ick hadde tot V. L. vrede-maeckinghe. Soo hebben sy my toeghelaten wetten des verbondts te maecken/ soodanighe als het my beliefde. Daer toe hebben sy my oock brieven gegeven/ my dat expresselijck bevelende van hare Schepens getrouwelick onderteyckent/ waer mede sy my belooft hebben dat alle de wetten des verbondts die ick sulle gheven/ dat sy die van waerden houden sullen. Voorts wat aengaet d'andere partijen/ die hebben oock belooft mijn goetspencken toe te staen. Met ghelijcke maniere hebben sy my oock met ter handt ende met eede belooft te volgen wat ick gebiede. Nademael dan dat hier door mijn goetduncken een eeuwich verbondt kan ghemaeckt worden/ soo hebbe ic Conditien bedacht/ het welck my bevolen was. Ick hebbe bevonden wat Seditien/ oproeren ende muyterijen altijt in de Republijck gheweest zijn/ ende dat die haren oorspronck genomen hebben uyt alle erroren ende onbillijcke licentie. Dat daer uyt oock ghesproten zijn alder eerst de beginselen van malkanderen door de tanden te slijpen/ dat daer uyt eerst voortgekomen zijn alle strijden/ injurien ende haet tot malkanderen dat den eenen sich den anderen bywelijck niet en heeft derven betrouwen. Daer nae dat die kleynste suspicien van lichte ende onachtbare saecken de Geestelijcke rechten met de Wereltlijcke vermenght hebben. Ende op dat die geslicht mogen worden/ ist van noode datmen al het ongelijck dat den eenen den anderen aengedaen heeft/ uyt den sinne stelle/ daeromme alle haet ende nijdt aen d'een zijde gestelt moet worden/ ende met een eeuwigen bandt des vriendschap daer tegens vast gemaeckt. Soo hebbe ick in deser maniere de Conditien des verbondts ontworpen.

In den eersten soo begheere ick datmen gheen kennisse behouden en sal van de voorighe muyterijen/ twisten/ ende controversien/ oock mede alle haet ende nijdt/ van de alderhande

Staten ende fatsoen van menschen sullen uytgeroeyt worden/ ende dat om die oorsaecken/ de welcke ick voor een weynich tijts verhaelt hebbe. Niemandt sal eens anders naem/ faem/ noch middelen quetsen noch verminderen/ maer het voorgaende sal een yegheliJck sijn tegen-partije uyt goeder harten vergeven/ de strijden/ ende ghevechten uyt dese ende diergelijcke oorsaecken/ salmen gantsch ende geheelijck uyt de memorie stellen. Ende al de ghene die in dese Republijck zijn/ en sullen niet vreesen dat haer van mijn schade aengedaen sal worden door haer voorgaende quade feyten/ ende aller misdaden sal u lieden geschieden vergiffenisse. Alle de Borghers sullen hare Oudermans ende de Wet obedieren gelijck het betaemt/ ende sy gewoon zijn/ noch niemandt en sal yet nieuw teghen haer moveren/ noch oock egeene private rechtsdagen sult ghy lieden houden noch heymelijcke Vergaderinghe/ niet dan door bevel ende Autoriteyt des Magistraets/ ghelijck het recht is. Ende soo daer eenige Vergaderinge geindiceert wort der Gilden van de Magistraet/ die sal niet dan op de ghedesigneerde plaetse en naer bevel des Raets gehouden worden. De Reeckeningen sullen van't elfde jaer af voorts tot nu ter tijt toe gevisiteert ende neerstich voorsien worden. De Reecken-meesters sullen alle hare neersticheit doen om de selve te visiteren. Die gene/ de welcke het haer werck is die ter executie te stellen/ sullen daer present wesen. Al openbaer ende heymelijck geweldt/ sy verre van hier/ niemandt en sal voorts verbreken het ghene in't Raedthuys van de Ghemeyne landts saecken gheconcludeert ende gheapprobeert wort. De Tribuni en sullen geen vorder gerechticheyt ghebruycken/ om 'tgene dat andere Provincien aengaet/ te doorsoecken.

Ten anderen/ soo verbiede dat niemandt van wat partije hy ghestaen heeft/ een nieuwe twist wederom beginne tegens zijnen teghen-partije/ maer dat hy vrede ende vriendtschap met gemeynder herten onder-houde. Men sal malkanderen lieffelijck wesen in't samen-spreken/ ende in't by-een-komen. Alle snapperije/ verwijticheyt ende schamperheyt/ salmen aen een zijde stellen. Soo verre yemandt van eenighen ongelijck aengedaen werde/ die beklaghe hem aen den Rechter/ ende versoecke recht daer van/ legt hem een dach van rechten aen/ spreeckt al daer dan van het recht ende onrecht malkanderen aengedaen/ gaet malkanderen daer met recht te keere/ ende oock in gheen andere manieren. Soo wie contrarie dese mijne wetten yet gedaen heeft/ ofte die een deel van allen ghemoveert ofte geintrigeert heeft/ die oock eenige nieuwe dinghen bestaen/ soo teghens de Magistraet als andersins/ tegen den selven salmen procederen als eenen overtreder der Wetten des vredes ende verbondts/ sijn

" goederen salmen confisqueren/ " ende openbaerlijck doen verko- " pen/ daer-en-boven salmen oock " arbitralijcken aen den lijve cor- " rigeren. Hier toe sullen ons be- " hulpich wesen onse vrienden eñ " goede Borghers/ de Tribuni/ " de Oudermans/ den gantschen " Raedt/ ende de gheheele goede " Borgherije sullen hier toe met " ons de wapenen aennemen. " Ende indien de Ghemeynte ga- " ren ende ghewillijck dese onse " wetten onderhoudet/ het welc- " ke ick hoop dat sy doen sulle ick " haer wederom in recompense " van haer obedientie ende ghe- " trouwicheyt in mijn bescher- " minge ende bewaringe als goe- " de ende getrouwe Borgers een- " wichlijck continueren/ ende met " soo goeder herten sulle ick haer " beminnen als een goeden Bis- " schop toebehoort. Soo dat ick " dit verbondt des peys door mij- " nen vrijen wille affirmere/ ende " met mijn handt onderteyckent " hebbe/ den xviij. Augusti.

Den Bisschop heeft de Wetten des peys in een gezegeldẽ brief ge- schreven/ de Gilden over-gelevert. Ende tscheen datmen op dese voet lichtelijck peys soude konnen ma- ken hebben / door dien dat het punct van de Rekeninghe naer des Ghemeynts bevel/ soo expres- selijck daer in vast ghedrucht was. De Reecken-meesters/ soo ick ge- loove / bevreest zijnde voor d'ont- standtasticheyt des Ghemeynts/ hadden haer met gelooften aen den Bisschop al verbonden het hart- neckich ghebreken des Ridder- schaps / hier toe volchden al de veersticheyt des Geestelijckheyts ende des Raets / om te restitueren de Republijck ende de macht der wetten. Den Bisschop als hy het verbondt uytspreecken soude / soo riep hy de Ghemeynte in Sinte Martens-kercke/ die tusschen sin- te Martens ende Salvatoors- kercke waren verbeydende/ alwaer Jacob van Mijnden naest den Bisschop leggende in een venster/ een Oratie tot de Gemeynte doet/ om haerlieder onstandtastige ge- moederen te winnen. Dien dach die ick soo dickwijls ende meenich werff te sien ghewenscht ende van Godt Almachtich gebeden hebbe/ is nu desen jeghenwoordigen dach oock mede gelijck ick hoope geluc- kich ende salich/ ende desen dach staet de Republijck heerlijcken te vieren. Dien is (segge ick) de welcke my soo grooten benauwt- heyt van't herte ghenomen heeft/ die de Provincie ofte Bisdom een ghemeyne blyschap aenghedaen heeft / die de Stadt oock van soo veele ende groote tumulten ende muyterijen bevrijdt heeft. Hoe meenichmael hebbe ick U. L. inde wapenen sien loopen / door stre- ken/ wegen/ kerck-hoven/ merck- ten/ ende raethuysen / moghelijck somtijts te recht / hoe dickwijls hebbe ick die ghene die U. L. met haer listighe woorden in de wape- nen gheroepen hebben/ met haer weerdich oordeel verwesen / door welcke muyterijen / als ghylieden selve bekent / U. L. private saec- ken niet wel ghestaen en hebben/ Naedemael ghylieden van den Bisschop zijn vrije wil verleent hebt om vrede te maecken / soo wille ick alle vreese af-leggen en- de gheen misten meer hebbende/

een

een weynich van U. L. geluck ende salicheyt verhalen. Ick sal het seggen soo kort als ick mach/ naedien ick my niet en kon onthouden door overvloeden ende blyschap/ van wat een eversie/ ende ondergangh (ick seght vrylijck) ghylieden uwe Wyven ende Kinderen verlost hebt. Onse Voor-ouders als sy aen beyde de zijden hier van de Hollander daer van die van Gelre beoorlooght worden/ en hebben egeen beteren raedt gehadt teghens haerlieder ghewelt/ als haren vyandt met goetheyt te ghemoet te gaen/ nochtans en waren sy niet onervaren in de oorlochsche saecken: want sy eenen heerlijcken ende seer schoonen name door hare feyten van wapenen verkregen hadden/ hoewel sy altijt liefhebbers des peys ende rustes geweest zijn/ alsoo dat die Oversten soo wel bekent waren/ in saecken van oorloghe als in vrede-handel. Ende indienmen met die wech niet winnen en mochten die van de vyanden belegert waren/ hy soude de ladderen aende muyren oprechten/ ende de kortouwen daer op setten/ als dan souden hare handen bewijsen watte mannen dat het waren/ in het beschermen van haer Vaderlandt. Haer maecken seer vermaert by de naest gelegen ghebuyren de eendracht ende liefde van malkanderen. Ende voorwaer door eendracht komen kleyne Steden wel tot groter eeren daer grote ende vermaerde Steden door twist ende tweedracht meenichmael vergaen/ al dit wisten sy wel: daeromme hebben sy ons door die middelen een rijcke ende welvarende Provincie over-ghelevert/ ende och of wy die in gelijcker manieren onse nackomelingen mochten achter laten/ maer dat is de vyanden de meeste vare/ dat groote ende sterrcke Kasteel/ op het welcke/ gelijck op een wetsteen een messe geslepen wort/ Hoe kleynen stad hebben wy eerst ghehadt/ ende met watte kleyne middelen voorsien/ wie isser doch van allen die daer ignorantie af kan pretenderen/ hoe kleyne ende nauwe waren de palen onses Provincien! maer hoe grote ende ghewelvdighe rijckdommen hebt ghylieden kortelijcx door de liberaelheyt der Keyseren verkregen/ ende oock mede door de eendracht U. L. Voor-ouderen/ van de welcke wy nu nauwelijcx het vierdedeel/ nochtans een heerlijck deel zijnde/ nauwelijcx hebben behouden. Door-leest eens met my de Historien van de Utrechtsche Jaer-getijden/ stelt in u lieden gesichte/ door wat konsten u lieder Voor-vaderen uwer Ecclesien goet aldus vermeerdert is/ met watte swaricheyt/ maer door eendracht der Staten die van het gewelt der Uytlandtscher Vorsten beschermt zy/ Adelboldus naedien hy langen tijt geweygert hadde te oorloghen/ den onseeckeren uytgangh des krijchs vreesende/ nochtans ten lesten by nae gedwongen zijnde/ vocht hy met Graeff Diderick van Hollandt den derden van dier name/ maer hoe bequam het hem/ geheel ongeluckich/ want hy inden kamp verwonnen zijnde/ worden hy ghevanckelijck naer Hollandt ghebracht. Maer door een ofte twee slachten en zijn onse goederen alsoo niet vermindert/ dat is natuyrlijck een ader des

deuchts / datmen sich lustich ophoudt ende oprecht / in de ongheluckige ende onvoorspoedige Fortuyn. In die tijt Adelboldus gheapprehendeert wesende / is onse macht alsoo aenghewasschen / dat onse naebuyrige Vorsten ons waren vreesende / alsoo dat wy andere Heeren oock behulpich zijn konsten. Terstont daer nae / is Conradus met Diderich den vijfden van dier name in een krijgh ghegaen / als door desen den onmachtigen Grave / ende noch niet mondich wesende ontnomen zijnde / worden die door onsen Bisschop hem gerestitueert / ende de peys is haest ghemaeckt gheweest / want hy worden meerder van den vyandt ghevreest als van de selven versmaet. Watten oorloch heeft den sesten Grave met Herberto ghevoert. Hy beleghereden die religieuse Stadt seer sterckelijck in de tijt van ses maenden / haer tot onuytspreeckelijcke honger ghebracht hebbende / misshoopten sy dat sy de Stadt souden konnen winnen ofte uythongeren / maeckten alle ghereetschap om die te bestormen. De ladderen waren al aende muyren vast gemaeckt / de kortouwen gestelt / ende de slachorden was mede al in ordonnantie ghestelt / haer teecken neerstelijck verwachtende / als den Bisschop met hem brengende de Geestelijckheyt in zijn Paesdaechs kleet / soo hy door de poorten / haestich opghedaen wordende / den Graeff soude gaen bestormen. Den Graeff van Hollandt door des Bisschops heerlijcke kleedinge verschrickt zijnde / valt onghewapent voor des Bisschops voeten: ende als hy ootmoedelijck om vergiffenisse was biddende / wort het hem vergeven / op die Conditie dat hy met zijn volck uyt het Bisdom van Utrecht vertrecken soude / datmen hem zijn goederen wederom ghevende / hy die van Utrecht gheen oorloghe meer aendoen soude. Noch swijge ick met watte dapperheyt die van Utrecht Graeff Willem van Hollandt de vijfde / doen sy met soo groot ongelijck van hem aenghedaen waren / te niet deden ende verdreven. Daer-en-boven gae ick noch voor-by die merckelijcke ongevallen / met welcke de Stadt niet eens van de Deenen / de Noordtmannen ende van de Vriesen ghedevasteert soude gheweest hebben / gelijck als Troyen van de Griecken / als Theben van Alexander / als Saguntus van Annibal / als Corinthus van Mummio / als Alba van Sullo. Nochtans hebben sy dat met aller neerstichheyt bearbeydt / dat sy haer Bisdom rijcker ende vermaerder souden maecken: Ende soo gemaeckt hebbende / ons achter laten souden. Die heerlijcke ende schoone giften der Keyseren hebben U. L. wel ghevrijdet van het ongelijck der vyanden. De selfde lieve Borghers / met welcke vernuftheyt sy die behouden houden / wy moeten oock bearbeyden om te beschermen. Ende indien ghylieden soodanigen Republijck op wilt voeden / gheenen soo swaren / ende grooten vyandt sal hier konnen op-donderen / die de selve leet doen mach / indien U. L. eenighe quade wille ofte raserije in verscheyden deelen U. L. trecket / soo sult ghylieden uyt wesen om U. L. eere ende heerlijcken naem / tot dus langhe in't Nederlandt

heerlijck ende verdreydt gheweest zijnde / te verderven. Nu sal ick u lieden expliceeren wat een leelijcke gedaente die muyterije aen heeft ghenomen / om dat ghylieden die selfde mocht uyt u rijck verdrijven / ende de vrede ghetrouwelijck gemaeckt / neerstelijck mocht onderhouden. Het is een monster soo leelijck / dat de aerde egeen leelijcker voortghebracht heeft / sy verweckt de Ouders tegens de kinderen / sy maeckt de Broeders onder een tweedrachtich van geen dinck en houdt het af / hoe dat het een onder 'tander vermenght. Alle 'tgeen dat prijslijck is in een Borgherije maeckt het recht verkeert / op datter egheen Vergaderinghe der menschen in een vol lichaem des Gemeynts mach opwasschen. Den Poeet seyt / de domine der veel is te vervloecken / van door het deksel van de Republijck onverstandt te doen / worden sy al te mael verweckt tot dominatie / also datter soo veel hoofden alsser zijn / datter soo veel regierders bevonden worden : en als sy alle ghelijck willen regieren / en kan hier egene wettelijcke Magistraet wesen / sonder welcx authoriteyt geene rijcke in 't geheel en konnen blijven / dan alle dinghen worden ghedreven in een maniere van de vreeselijcke ende verschrickelijcke wilde Leeuwen. Het is noodsaeckelijck dat al daer veel moorden ende doodtslagen gecommitteert worden : Dat daer een yegelijck listen ende lagen gheleyt worden / ende rebellerije bedreven [illegible] door sodanige schelmstucken verraden souden worden / verre van daer is. Hier en verhale ick niet

van het weeckelijck ende onbehoorlijck gewin in de koophandel / O Heere / watte schelmstucken souden aldaer bedreven worden / al waer de Wetten egheen plaetse en moghen hebben / noch de schelmachtighe bedrijven niet gestraft en worden. Men leest van't volck in Africa ende Scythia / die egheen blijvende plaetse en hebben / maer metten beesten ofte vee herwaerts ofte derwaerts dwalen / ende hare huysen op waghenen ofte karren met haer voeren. Daeromme geve ick U. L. te overwegen wat de Republijck nuttelijcker ende profijtelijcker zijn sou / de Magistraet ende de Wet te obedieeren ofte niet wijsselijcker desen de leste verderffenisse des Ghemeynts te soecken. Nu keere ick wederom tot mijn propoost daer ick eerst van hebbe begonnen te schrijven. Naedemael dan dat de Utrechtsche saecken door haer stercken bandt des eendrachts / in soo grooter estimatien ende glorien gheweest zijn / soo is noodtsaeckelijck dat wy verstaen dat alle onse oude macht door tweedracht vermindert ende gedebiliteert is / ende dat dese Republijck de vyanden tot een rooff ende direptie geweest is. Ick soude veel Wereltsche / ende oock wel vremde privaten exempelen konnen by brengen / maer die sulle ick alleen aenraecken die by onsen ofte by onser Voor-vaderen tijt geschiedt zijn : Waer door meer als bewijslijck is / hoe wyt dese Inlandtsche twist ende oneenighe ons soo veel quaets ghedaen heeft. Waer af een exempel / is de Partie van Lichtenberch / de welcke als sy van kleyne beginselen begonst / heeft nochtans

nochtans de Stadt ende die van Hollandt een swaer oorloch aen-ghedaen. Tot et feyt te wercke te stellen / worden sy gheholpen met de middelen ende 'tgeslachte / van Suedorus van Montfoort / van Hubert van Vianen ende van Jan den Schout van Bunschoten / soo heeft die Jacob van Lichtenberch met een quaet bedroch / den Bisschop ghenaemt Willem op zijn huys gevangen ghehouden. Der Boeren meenichte conspireert oock met dese Factie / soo dat den eenen den anderen alle listen ende lagen stelden. Daer-en-tusschen zijnder veel jonghe stercke Boeren vergadert / als den Bisschop by na een jaer vast geseten hadde / al te mael door verscheyden weghen in de Stadt komende / loopen sy met groot gewelt in het huys te Lichtenberch / ende verlossen den Bisschop. Terstont daer nae wort den Bisschop oorloge aengheseyt van Lichtenberch / ende sy maecten beyde daer gherectschap voor / Jacob van Lichtenberch met sijn volck ontmoet den Bisschop ontrent Hooch-woerden / sy vechten sterckelijck met groote nederlaghe van beyde de partijen: Den Bisschop die valt achter over doorsteecken zijnde / wiens doots-teecken daer noch is. Op dit Inlandts oorloge is terstont een ander gevolcht / ende alsoo doorsteecken zijnde / den Archidiaken Willem / sijnde een van de Graven Hoorn / [illegible] wort terstont ghevanghen Bisschop Guido / van den meesten Willdom. Maer die Pestilentie en heeft sich niet onthouden / want sy was niet geen geringe nederlagen / hoe groot sy oock waren verjaecht / maer door wederom in de Stadt een nieuwe muyterye op rees. Welcke door compact van de andere partije verweckt zijnde / wort Jacob van Lichtenberch / met sommighe van de zijnen teghens het verbondt / vermoort. Van dit is noch vetscher ende beter verkeert / dat de Factien van die van Goudenbalch / tot haren beschermer hebbende Heer Hendrick van Montfoort van het paleys af quamen / op de Romerborger ende de Gaert-brugghe sterckelijck tegen hare vyanden vechtende / ende haer groote schade aendoende ter poorten uytdreven. Doen meynden sy dat sy van alle vreese verlicht waren / naedemael dat hare vyanden verdreven waren. Maer de kans was alleen geworpen tot den oorloghe. Weynich tijts daer nae wort den Heere van Montfoort in gevanckenisse gestelt / jae selijck quam Hendrick van Nievelt vergheselschapt met die van Montfoort ende van Amersfoort uyt de Stadt van Amersfoort binnen Utrecht by nachte / hy verlost den ghevanghen / ende soude den Bisschop de quaetste doodt aengedaen hebben / en hadde hy in de Schouten-stege niet gewondt geworden: Wat meynt ghylieden / en regneerde hier de Fortuyne / jae gehengenisse Godes niet. Sy senden Bisschop David / weynich denckende op die veranderinghe der saecken / ghevanckelijck naer Amersfoort / ende sy meynden / jae seyden dat het doen heerlicker met onse Republijck ghestelt was / nae dien sy dien verdecher gheapprehendeert. Korts daer nae quam aldaer den Executeur / te weten /

Koninck

Koninck Maximilianus/ de welcke u lieden langen tijt belegen hebbende/ heeft u lieden ten lesten daer toe gedwongen daer hy toe gewilt heeft. Frederick van Egmondt wort te bewaren ghegheven Sinte Catharijnen-poorte teghen de rebellige/ ende V. L. kortouwen afgesloten zijnde/ worden die gracht beset. Als doen waert ghylieden de vielste/ verworpenste ende verachtste slaven der Bourgondiers onder eenen Bisschop. Die ghene d'welcke een onbertoghen woordt gesproken hadde op zijn tyrannije/ die hadde het lijff verbeurt/ ick en verhale nu niet veel meer andere dinghen/ niet weerdich om te vertellen/ nochtans al te mael uyt Inlandtsche tweedracht heerkomende. Maer de Borghers de poorte wederom met gewelt afgenomen hem hebbende/ dede hy te vergeefs alle listichheyt ende bedroch. In dier manieren hebt ghylieden nu in de plaets van een betogen ende regenachtige locht/ een klare ende heldere verkreghen. Ende voorwaer daer uyt soudemen haest konnen bemercken/ datmen al hier oock soodanighe Tragedie soude gheexciteert hebben/ hadt V. L. ongetempereerde verwoetheyt in dier manieren voortgegaen. De goederē onses Republijcx sijn eeuwichlijck duyrende/ indien wy in dit nieu verbondt zijn volherdende/ want twist ende tweedracht in een Gemeynte is fenijn/ welcke de heerlijcke Borgherije een ghemeyne vlecke is sonder welcke die selve eeuwich ende onsterffelijck zijn souden. O Heere/ wat een heerlijcke sententie is dat/ och of wy die allen verstonden ende nae volchden/ maer om eens te keeren tot mijn propoost. En zijt ghelieden uwe naebuyrighe Heeren tot een schouspel? en lacchen sy niet stilswijgende om uwer verderffenisse. O lieder Ballinghen prijsen sy boven maten/ welck hebben konnen veranderen ende op houden alle muyterijen ende seditien/ maer dat my de Republijck haren stuyrman verlooren hebben op ende neder ghewoorpen wort. Dese hare woorden hoortmen by nae over al/ ende ick en derve die argumenten niet openbaerlick uytspreken/ door de welcke achte dat V. L. Inlantschen twist een Welantschen krijch mochte maecken. Och oft ghylieden al-te-mael lano in wijsheyt ghelijck waer/ wat wil doch anders het/ dat sy u tot die ongewoonlijcke Tollen inde koophandel willen dwinghen? dat sy u lieder Borgers tegen houden? dat sy V. L. koop-ware ende goederen openbaerlijck besitten? dat sy haer beloften weygheren te houden? Dit meyne ick mercken die verstandighe ende kloecke menschen/ datmen van V. L. naedemael ghylieden zijt twistende/ al 'tgene haer wel gevalt soude konnen verkrijgen/ jae oock dat haer nu de gelegentheyt gheprefenteert wort/ om oock selfs door oordeel ofte wapenen u lieder Stadt souden incorporeren: Daer-en-boven dat sy lieden al geestelijck ende werelttlijck te niete doen. Seght my doch/ en hebt ghylieden u selfs dit niet aengedaen/ men kent ende weet noch wel het woort van Philips den Goeden/ doenmen van de lege landen was twistende/ dat den tijt noch komen soude/ dat hy die

niet in de palen ofte eynden der Kercken/ maer op den Doms toorne soude uytgraben. Meynt ghylieden dan als ghylieden haer over ghelevert zijnde/ dat dan al het quaet een eynde nemen sal/ jae voorwaer/ het sal meer als verdobbelt worden/ want die den soeten smaeck des vryheyts eens gheproeft heeft/ die valt de slavernije al wat hardt om draghen. Alle 'twelcke V. L. te vooren bereyt heeft die borgerlijcke tweedracht/ maer by tijts hebt ghylieden die slavernije ghewegheert/ het welck my verseeckert dat wy onse Republijck/ heerlijck/ vermaert/ ende onse naeghebuyren vreesselijck sullen naelaten. Daeromme ben ick van harten verblijdt/ dat ghylieden vrijelick belooft hebt alle muyterije af te leggen/ het welck de Republijck niet alleen profijtelijck/ maer oock nuttelijck zijn sal. Op dese maniere hy zijn Oratie besluytende/ haelt met een die brieven uyt zijn bosem dien toonende in't openbaer/ ende die Gilden over-leverende. Daechs daer nae worden die Gilden in't Raethuys gheladen/ al waer sy malkanderen de handen gevende een vasten peys ende vrede maecken. Sy zijn oock ghebeden/ dat sy de selfde brieven onderteyckenen wilden/ dat sy den Raedt in alles behulpich zijn souden/ in't Bisschops Hoff jeghens alle die muytmaeckers ende seditieusen/ om alsoo die voornoemde met een weerde straffe te punieren. Dit hebben sy den Bisschop belooft/ daer-en-tegens heeft hy de Oudermans belooft dat hy de Republijck tot egheender tijt verlaten souden. Korts daer nae dat die dus in der Stadt beschickt was/ is den Bisschop wederom naer Wijck te Duyrstede gereyst.

Het eynde des tweeden Boecks van de Vtrechtsche geschiedenissen.

Het

Het derde Boeck.

Lamberti Hortensij van de Vtrechtsche geschiedenissen.

IN deser manier de harten van de meeste wat versacht zijnde / hebben sy sommige Maenden van binnen ende buyten vreedsaemich gheweest. Ende hoe wel/ door het nieuw verbondt alle twisten tweedracht ghestilt scheen te wesen/ nochtans en zijn der sommighen verharde sinnen niet ghewent zijnde / sonder vergaderinge altijts te leven/ niet geheel gepayt. Sy merckten den Raedt/ dat in de Wetten des verbondts toegelaten was van den Raedt ende Gheestelijckheyt seer neerstelijck gearbeyt te zijn/ niet soo om des ghemeyn welvarens wil/ maer de Gemeynte den mondt gestopt hebbende/ sy alleen in't Regiment wesen souden. Soo heeft het haer allengskens beginnen te berouwen dat sy het oock soo goetwillichlijck aengenomen hadden. Daer-en-tusschen wasschet daer swaren haet ende nijt/ ende daer door te swaerder/ hoe dat sy qualijcker onder de Wetten ende het Regiment des Magistraets kosten leven: Seggende/ dat sy door compact bedroghen waren / van de genen die sy kortelingh in den Raedt verkooren hadden: dat sy oock niet alleen dat beloofst hadden/ maer ooc alle die Staten: dat oock hare slavernye meer vermeerdert als vermindert was: dat de dominatie van die van Goudenbaren verdraechlijcker was / als deser Tyrannije: Daer-en-boven raetspleechden sy om die weder in te halen / de welcke sy kortelingh uytghebannen hadden / ende het verbondt begosten sy altemets te eersclen. Ter contrarien seyden die weynige die van de eerste seditie af den Adeldom ende de Gheestelijckheyt voorghestaen hadden/ seyden dat het sonder muyterye ofte gevecht niet soude toe konnen gaen. In dese dissensie der ghemoederen ende strijdt der gramschappen/ leyt den eenen den anderen tot desen eynde listen ende lagen / dat sy sich selfs in perijckel souden stellen van de violatie ende infractie des gemeynen rusts. Ende nieuwers gebreecken stoockers ende rockenaers om haer vyanden eenige materie te geven. Het ghebiel by avonturen/ datter vier ende vier met spijs ende dranck int openbaer waren gemoetende/ van de partije der Geestelijckheyt ende des Wets waren dese viere/ te weten/ Michiel dē Backer/ Geraerd van Nieumegen Messemaecker/ Cornelis Hack/ ende Harman van Oostrum. Van des Ghemeynts partije waren dese / Gooffen van Amersfoort / Schilder Aert ende Johan vande Sande gebroeders/ ende Wolter Damen. Met de

welcke sich ten lesten vervoeckt heeft Wolter Dircksz. van gelijcke stoutheyt ende vroomheyt ende voorvechters des Gemeynts. In het eerste ghemoeten / wijcken sy malkanderen niet / in de plaetse van vriendelijcke groetinghe beschimpen ende calumnieré sy malkanderen met groot gheroep ende geruchte / daer van komt de saecke tot een groote ende jammer ghevecht. Die Ghemeynte / siende Damen ende Johan van Sande ghewondt te zijn / ende wanhopen der anderen partije gewelt langer te moghen sustineren / nemen de vlucht soo sy best mochten. De andere partije op dat die vluchtende egeen hulp meer souden halen liepen al naer / soo sy best mochten. Doch sy en hielden niet eerder op van't vervolgen voor ende al eer een yeder tot in zijn huys gedreven was. Door welcke dimicatie de peys ende het verbond dapperlijck gevioleert zijnde / behaelt den Raed een groote sorge. Maer sy en hebben die verbondt-breeckers van de Ghemeynte niet by het hooft dorven vatten / door dien dat sy van de Gemeynte al gehaet begosten te worden. Daer-en-boven versterckte die seditieusen die gunste der Borghermeesters / die welcke de Geestelijckheyt ende de Wet door compact seer hardt viel. Soo begosten beyde de partijen hoe langer hoe meer haer macht te vergaderen / malkanderen voor eedtbreeckers scheldende: Beyde de partijen hadden haer verweckers om d'andere partije te veroordeelen / ende te trecken in borchtochte. Daer was oock een groten twist / niet alleen van het ghevecht ende beginders des selfs / maer oock wie dat den anderen eerst ghecalumnieert hadde / niemandt aersselt zijne Factie te beschermen / ende die schandt wech te nemen. Den Backer heeft sich met den zijnen eerst in Sinte Catharijnen-poorte begheven / om aldaer bewaert te worden in gevangenisse / de Schilder gaet lest gewillichlijck in de gevangenisse / dat het vleys-huys gemeynlijck genoemt wort. De Wet voor de Gemeynte bevreest wesende / schrijft haestelijck aen den Bisschop doen ter tijt in Overyssel wesende / van de overtreders ende breeckers des verbondts / dat hy sich soo seer als hy konde naer Utrecht haesten soude / al eer het quaet voort wortelden. Den Bisschop beveelt de Magistraet / datmen haer tot zijnen komste scherpelijck in de ghevangenisse bewaren soude / overleggende haer te pijnighen ende haer daer op te ondervragen om de principaelste Autheurs daer van / ende oock mede den ghevanghenen aen den lijve te straffen. Den Bisschop strengh antwoordt is al daer ghebracht / maer het en is niet langh in den Raedt verborghen ghebleven / dan het is al de Stadt doorgeroepen / nemaer het en heeft de ghevangenen niet te meer bevreest gemaect. Ende voorwaer sy souden swaerder ghestraft ghewoorden hebben / hadt den Bisschop op de versche daet aldaer gekomen. Maer beyde partijen van conscientie wegen seer voor de hare bekommert zijnde / vreesende dat als den Bisschop die van uyr tot uyr verwacht worden ghekomen waren / de hare in swaerder noot mochten gebracht worden /

worden / verwerpende de wetten des verbandts ende des Statens authoriteyts / secederen de vierde male wederom op Sint-Johans-Kerck-hoff. Aldaer wort ghedisceptеert van den eenen ende van den anderen een yeghelijck den zijnen beschermende / sy hebben oock langhe in haren twist ende gramschap ghepersevereert / op dat de beschuldichde niet veroordeelt en souden worden / maer naedien de gramschap des Magistraets door het langh vertreck des Bisschops versacht worden / zijn sy soo verre ten beyde zijden ghekomen / dat de borgers afgelaten souden worden ende in haer huysen verseeckert. Ende in dese sake kostmen klaerlijcken ghenoech bemercken / dat het nieuwe ende vast verbondt des vredes / de harten des volcx meer ghescharpt als vermorwet heeft. Michiel den Backer is met den zijnen de tijdinge ghekregen / hebben daer eerst uytghegaen. Die van de Factie des gemeynten hebben langh gheprescvereert in hare verseeckeringe / den vaet willende by stick setten / ende hebben gheweygert uyt de Kercker te gegaen. Ten lesten door bede van haere vrienden daer toe ghepersuadeert zijnde dat sy daer uyt gingen / protesteerden sy eerst dat sy niet uyt vreese van de peyne / maer door den wille ende bevel des gemeynts daer uyt mosten gaen : dat sy oock niet alles verwonnen zijnde / uyt haer vorchtochte waren scheydende / maer dat sy haer gerechticheyt voor wilden staen / ende daer wederom in keeren wanneer het den Bisschop believen soude. Ende in dese staet waren de Utrechtsche saecken ghestelt. Die van Amersfoort / alhoewel hare saecken thuys in ruste warẽ / nochtans en mochten noch en konden sy door hare Nae-buyren die niet gebruycken / den naem van die van Amersfoort was by den Bisschop om de standtasticheyt in de constitutie van de landtschattinge seer boven maten ghehaet / welcken haet daghelijcx meer ende meer vermeerdert worden door sommige / waer door den Bisschop te licht van geloove zijnde / ten lesten zijn verdiende loon ontfanghen heeft. Hy heeft haer daghelijcx oock meer beginnen te haten / hare subtijle gheesten ende standtasticheyt niet verstaende. Soo dat hy hare Gesanten egeen acces tot hem wilden verleenen / heeft oock voor sich genomen / hem van haer te wreecken. Eñ nadien hy de stadt dickwijls listelijck aengegaen hadde / nochtans begon hy al te vergeefs. Soo veel vermochten doen den raet der sommighen ende den haet by den wijsen Bisschop. Hy heeft den Maerschalck huys ter Eem / ende de Schouten van dien doen bevelen / dat sy een schattinge op de Boeren-huysen van Eemlandt souden constitueren / maer dissimulerende dat het door zijnen beveel ghеschiede. De Landt-lieden loopen metter haest in der Stadt tot de Eyghenaers van de landen hare klachten doende / van het onghelijck dat onverdient van de Schouten opghelept worden. Den Raedt wordt terstont geladen / ende sy concludeerden datmen schrijven soude aen de Schouten ende bysonder aen den Maerschalck van der Eem / welcker brieven inhoudt aldus was

„ luydende. Dat sy wel voor haer
„ sien souden wat sy begosten/
„ want door deksel van de nieu-
„ we schattinge hare Landt-lie-
„ den op te leggen / datmen haer
„ daer mede groote injurien aen
„ dede / dat daer door het recht
„ ende de vryheyt van die van
„ Amersfoort merckelick verkort
„ worden. Dat sy niet toelaten
„ souden dat sy haren wil doen
„ souden met de Landen ende
„ Dorpen / onder de Jurisdictie
„ van die van Amersfoort begre-
pen. Den Maerschalck klaegt dese
saeck terstont aenden Bisschop/seg-
gende dat hy daer door by nae een
erf-vyandt van die van Amers-
foort ghemaeckt was. Hier door
was den Bisschop op haer noch
veel meer verstoort / ende 'tscheen
hem een onweerdige saecke te zijn/
d'welcke hem ende den Schouten
naermaels een groote schade zijn
soude. Hy dede sijnen Raet ee-
nen brieff schrijven aen die van
Amersfoort/ aldus by nae luyden-
de. Dat die van Amersfoort hy
hem beschuldicht soo van weerlijc-
ke als geestelijcke persoonen voor
gheweldigers / waer door hy ver-
stondt dat zijne Jurisdictie ende
Authoriteyt seer vermindert wor-
den/ dat hy daer toe nochtans niet
wel cost geinduceert worden om ye-
der aendrager lichtelijck glooff te
gheven: Dat sy daeromme hare
Gesanten by hem souden senden/
om haer te purgeren van de quade
ende onbehoorlijcke objectien. Doen
heeft hy haer een dach aenghe-
stelt op welcken haer ghelegen
soude zijn hare Gesanten te hoo-
ren. Soo worden tot dien daghe
die Ghesanten uytghesonden/ de
welcke op den eersten Novembris
Tot Wijck te Duyrstede gekomen
zijn/ dese waren de Legaten Ni-
colaes Gerritsz. ende Peter van
Hardefelt. Sy worden gehaelt in
een kleyn kamerken / al waer den
Bisschop met zijnen Raedt was
verwachtende / maer hy en ont-
fingh haer soo lieflijck niet als hy
gewoonlijck was / maer sach haer
met leelijck ende onvertogen ghe-
sicht. Hy hadde aen sijn rechter
zijde sitten Jacob van Mijnden/
aen sijn slincker handt den Cance-
lier / daer nae volchden van beyde
de zijden Frederick van Selden-
acker/Gijsbert van Hardenbroeck/
Adriaen van Rhede / ende noch
een ofte twee andere. Daer be-
gint Jacob van Mijnden (een
kloeck ende verstandich man) dap-
perlijck op die van Amersfoort te
kijven / in dier voeghen alleens of
sy eenige vyantschap den Bisschop
ende de Provincie bethoont had-
den. Hy begint daer van het be-
gin tot dien eynde veel saecken te
verhalen/ waer in sy den Bisschop
verstoort hadden/ die selve grooter
ende swaerder makende als sy by
sich selfs waren. Inden eersten
verwijt hy haerlieden dat sy eenige
des Bisschops Officialen binnen der
Stadt-muyren door een Stadts-
dienaer hadden doen arresteren/ ende
dat om egeen andere oorsake / als
om mede te contribueren in haren
tol/ ende waerom sy haer vast doen
houden hebbende/ een groote boete
doen geven hadden. Welcke schan-
dael den Bisschop egheenderley
maniere was ghehouden te lijden/
dat sy daerenboven des Bisschops
naem gequetst hadden / in haer le-
ste schrijvens / al of hy ghewelde-
lijck/

lijck/ geen recht daer toe hebbende hare huys-lieden hadde doe schattinge dragen. Dit dus geseyt wesende/ gaen sy ee weynich met consent des Bisschops buyten om met malkanderen te delibereren wat sy daer antwoorde souden. Een weynich tijts daer nae weder binnen komende/ hebben sy het gene haer opgeworpen was seer fraey gerefuteert/ voor eersten excuserende de Magistraet die altijt de Factie des Bisschops/ ende sijne Majesteyt bearbeyt hadde in eeren te houden/ dat het nu verre van haer zijn soude dat sy die souden verminderen. Als sy de purgatie der Gesanten aldus ghehoort hadde/ gaet Jacob van Mijnden voort in zijn gheteyen te lesen/ ghelijck hy te vooren gedaen hadde. Daer-enboven dat sy de Ghemeynte van 't landt ingedaecht hebbende/ dwonghen te compareren: haren eenen dach van rechten aen te seggen: daer nae te veroordeelen ofte te doen groote boeten geven. Ende naedien dat dit al te mael bewijsselijck ende waerachtich was/ ende was het niet onredelijck dat den Bisschop haer niet veel en was achtende ende houden ghelijck als vyanden/ dat hy het oock voor seker wiste/ dat den Bisschop niet van meyninghe en was dat langer te verdragen. Ghylieden vermeerdert oock het getal der Dorpen/ seyt hy/ die haer eygen rechten hebben/ soo dat den Maerschalck van Eemlandt daer geen heerschappije over mach hebben. Daerom wil hy het getal der dorpen ende Namen op een Ceduylle geschreven hebben/ om die te doorsien ende examineren. Dese over-

gelecht/ sulcx ghylieden hen noyt sijn begheerte zy U. L. Huys-lieden bevolen/ besonder die van Leusden/ dat sy op de Kerckhof-dagen van den Schoute geleden zijnde/ niet obedieren souden/ ende dat buyten de ghewoonte die over langen tijt alhier geweest is/ ghelijcken sy van Jan Donck Schout des Dorps/ ende burgher van Amersfoort verstaen hebbe. Daer toe accordeert noch/ dat wanneer den Schout van Leusden de penninghen vergaderen soude van de schattinghe/ soo hebt ghylieden openbaerlijck met een publicatie verboden die van Leusden/ die schattinghe den Bisschop te betalen/ ofte aen niemandts handen te tellen als aen des Cameraers van der Stadt van Amersfoort. Ghylieden hebt het desen Johan Donck [illegible]/ het Officie willen interdiceren/ om dat hy sommighe Huysluyden in 't Gheestelijcke rechte t' Utrecht gheroepen hadden/ de welcke/ van de schattinghe die sy uyt hare liberaelheyt gewoonlijck te geven/ niet betaelt en hadden/ waer mede sy haer wyp maechten dat hy op wercke-daghen niet behoefden in 't rechthuys te compareren. Hier op is een weynich twijffelinghe in den Raedt gevallen/ of de misdaet so grooten peyne meriteerden/ wanneer hem uyt der stadt dryven soude: Een merckelijcke schande was het/ nadien het aen U. L. hinghe dat des Bisschops Vicarius niet gheoorloft en was tegens de Kercken van Sint-Jan met recht sijne gerechticheyt te verborderen/ van de welcke ghy haer bewijs hebt/ Wat is dat doch anders als haer bystandt ende hul-

pe te

ye te doen die den Bisschop ongehoorsaem zijn/ te meer naedien Aert van Waltz niet en consenteerden/ darmen eenen ander in Hoochlandt soude senden die gene die de schattinghe niet betaelt en hadden/ soude met recht equiteren: Ende yet van haer tot pandt mede brenghen: Hier by heeft hy haer opghelept sommighe andere misdaden van kleynder weerden/ dat hy in deser maniere die van Amersfoort verbaren soude/ ende de saecken in de Dorpen in een nieuwe maniere naer zijnen lust soude vernieuwen/ daer op hebben de Ghesanten eerlijcken soo sy best (als onbedacht zijnde) mochten gheantwoordt. Ende hebben gemaeckt dat hare beschuldighen opgheteyckent mochten worden. Van daer reysen sy wederom naer Amersfoort/ dit alles aen den Magistraet defererende. Maer voorwaer het en viel haer niet swaer/ dese beschuldingh beter te noemen calumnieren/ valschelijck aenghebracht te dilueren/ ende sommige in't beschuldigé dapperlijcken vermeerdert met een soete interpretatie/ te versachten. Soo wort hier op den Bisschop schriftelijck gheantwoordt/ maer een weynich te laet. Want een weynich voor de brieven te Wijck ghebracht worden/ was den Bissch op met een tamelijcken hoop Ruyters naer Overyssel getogen/ nochtans sonder wete van die van Wijck. Welcken reys ontrent den eersten Novembris is aengevanghen. Hy is in vrouwen kleederen/ ende onbekent door Amersfoort getogen/ op dat hy van den Hertoch van Gelre niet bekent soude worden/ den anderé nacht is hy voor een slecht Edelman te Schuyre in een Herberghe ghegaen/ alwaer hy dien nacht blijvende/ in den aenstaenden dach beschreet hy zijn paerdt wederomme/ ende is op den middach te Deventer gekomen. Vier dagen daer nae is Hertoch Wolffgangh des Bisschops broeder met de resterende Ruyterije ghevolcht. Doen is hy gebleven in Overyssel tot den eersten Maert des naevolgende jaers. Van daer hy wederom naer Hoochduytschlandt ghereyst is/ niemandt wetende van zijne reyse/ noch daer niemandt af ghesproken hebbende/ als andere Heeren ende Vorsten het openbaer in de Staten pleghen te segghen/ haer de sorge des landts bevelende. Waeromme dat qualijcken van de quaetwilligen ghenomen is/ want den eenen interpreteerden zijnen heymelijcken wech-ganghs was/ den anderen soo. In Duytslandt is hy gebleven van den eersten Maert/ meer als ses Maenden/ waren tusschen die hitte des brandende Fackels/ veenigen bevreest maeckten/ dat den Binnenheemschen twist/ een Uytheemsche oorloch mochte baren: want daer meer gramschappen als oncechts onder de Borgerije was. Waeromme de Gemeynte/ de vreese der wetten ende der straffen afgeworpen hebbende/ heeft de wetten des verbondts gebroken ende ontbonden. De Gemeynte leeghheyt ongewoon zijnde/ doet alle neerstigheyt omme het onderste ende 'tbovenste onder te vermengen. Ter contrarie/ die Geestelijckheyt dede al wat de Gemeynte begeerde om vrede te houden/ om te versachten

met

met soetigheyt ende met schoone woorden te doen verbeyden/ op dat den Bisschop wederom komende de Republijck in eenen goeden staet mocht vinden. Het Borghermeesterschap van Kanijff is den eersten Februarij verlenght/ het welck noyt meer ghesien was. Johan van de Voort de welcke weygerden gecontinueert te worden/ gingh uyt de Magistraet/ in wiens plaetse gesubstitueert wort/ Johan van Wael. Veel Oudermans hebben sich van de Magistraet begheven: Dit jare zijn te Amersfoort tot Borghermeesters ghecreeert/ Niclaes Jansz. ende Evert van Dompsiler. Op desen tijt wort des Bisschops Bisdom geconfirmeert/ Tot welcken dach toe den eersten Borgermeester van den doodt af van Philippi/ het recht in de Stadt ghesept hadde/ ende hadde bedient het Officie des Bisschops. Welcke Privilegie (soo ick verstae) die van Utrecht verleent is van den Keyser Wenceslaus. Het welcke oock te Amersfoort ghesschiedt/ meer door ghewoonheyt van de Bisschoppen gearffirmeert/ als door de Privilegie. Hier-en-tusschen komt den Bisschop van Duytschlandt/ den ses-en-twintichsten Octobris. Daer verbeyden hy niet langh/ want (door meenichfuldige brieven geroepen zijnde) quam hy den derthienden Novembris met grooter blyschap der Staten tot Utrecht. Een deel daghen daer meer met bancketteren als de Republijck te besorghen door-ghebracht zijnde/ viel hy in een sware ende periculeuse siecte. Hy by sich selfs overlegghende/ hoe haest ende onver- het sijn soude aldaer siecke te leggen/ al waer men van de wapenen egeen ruste en mocht hebben. Is hy naer Wijck te Duyrstede ghereyst. Hoe veel verscheyden opinien daer van veele ghehadt worden om sijne subijtelijcke sieckte en is niet weert te verhalen/ maer certeyn veele waren van dier opinie dat hy fenijn ingedroncken soude hebben daer hy soo debiel ende slap van geworden was/ ende dat hy daer uyt de sieckte verkregen hadde/ naedien het selve niet sterck genoech gheweest was. Maer ick en hebbe daer niet seeckers van te schrijven. Voor den Bisschop van Utrecht/ liet hy daer twee Substituten/ als Jacob van Mijnden/ ende Eernst van Amerongen/ de welcke hy volmachtich maeckten/ ende authoriteyt verleende van te mogen publiceeren/ vergaderinghen doen aenseggen/ ende quade feyten te mogen straffen ende corrigeren. Ten lesten/ is haer bevolen dat sy boven al besorgen souden/ dat de Republijck egeen schade aengedaen en worde. Dese gheheel arbeydende tot des Republijcx nut en profijt/ en setten niet eenen voet uyt der Stadt/ op dat sy die meer door authoriteyt ende clementie als door ghewelt van't gebruyck der wapenen souden behouden. Daer toe helden haer oock verwecht de eergierigheyt/ ende de liefde der naebuers/ indien sy de Republijck in vrede ende eendracht houden konnen continueren. Weynich tijts daer nae wort wederom opgehaelt de controversie van het Broecklandt van die van Hollandt/ die in sommighe Maenden gheheel ver-

1471-72

geten was geweest. Ende overmidts het gene aen dese controversie is hangende weynich bekent is/ ende ick daer dickwijls mentie af ghemaeckt hebbe/ duncke my weert te wesen wat verder van den wech tredende dat te verhalen: op dat de memorie ende de disputatien van soo bekende saecken by de naevolghers niet onbekent en blijve. In't jaer van duysent vier hondert een ende twee-en-tseghentich, waren in't Hoff van Bourgondien sommighe pluymstrijckers/ (met welcke schadelijcke menschen alle Princen-Hoven by nae vol zijn) die willende vrientschap maecken met Carel den grooten/ persuadeerden hem dat de Moors-landen van Goylandt eenes onseeckeren eyghenaers waren. Het welck hem meerder naer die ooren als naer die waerheyt gheseyt was. Het welcke den Hertoge vroom zijnde/ sterck ende valiant van lichame/ ende om het rijcke ende de Jurisdictie van Bourgondien te vermeerderen ghebooren/ lichtelijck wijs gemaeckt is. De welcke hy verstont met recht voor de zijne houdt. Den Hertoghe ende Bisschop David vorloghen om het recht van de bepalinge des landts/ ende dat seer sterckelijck. Hy (en steunde op sijn goet recht/ ghelijck hem ghepersuadeert was) arbeyden die weyderen te krijgen: dese hadde sorge/ om te beschermen het gene de Provincie soo langhe jaeren eyghen gheweest was. Ten lesten/ op dat sy des ghevechts eens een eyndt hebben souden/ setten sy de saeck aen twee ofte drie verstandighe mannen/ ende aen de Cancelier. By de welcke als des Hertogen Curateur van de eyghenschap der landen zijn bescheyt by brenghen soude/ en wiste hy niet seeckers voor te brenghen. Daer teghens was Bisschop Davids zijne neerstichheyt ende diligentie doende om zijn goet recht te betoonen/ door brieven de Provincie ende Ecclesie van de Keysers ende noch mede van de Graven van Hollandt gegeven. Daer toe werden ghebracht tachtentich oude mans uyt die plaetsen die alle soo waren getuyghende. Daer worden noch veel Acten by ghebracht tot meerder versekeringhe des eyghendoms/ soo dat het haer van de Scheepts-lieden mede worden gewesen. Den Curateur aenmerckende het gene toekomende was/ dat noch de Dedinghs-lieden in den Raedt soude ghevonden worden/ ende dat sy hem wijsen soude teghen hem/ om van sijnen Heeren schandt te mogen bedecken/ liet hy toe ende beleet dat hier door zijne slofficheyt ende negligentie toequam. Daer van sijn die Bisschoppen ende de Staten van Utrecht langen tijt ongemoeyt van den eygendom gebleven. Soo wordt int jaer van ses-en-twintigen, als ick geseyt hebbe/ die questie van de Bourgondiers wederom opgehaelt/ van de Staten worden Legaten ghesanden te Emmeresse / daer toe worden die van Amersfoort ende sommige Borgers daer landt hebbende geroepen / dat sy alle gelijck aldaer komen souden in't afstekenen van een yegelijck Jurisdictie. Hier toe hebben die van Utrecht noch by gedaen de afconterfeytinghe van de Moraschen van Eemlandt / welcke de naevolgende

de tijden

de tijden in onse gerechticheyt ghekomen zijn. Dese was aldus ghemaeckt / dat daer inne de Ordonnantie ende ghetal der Broecken begrepen soude worden / in den hoeck van den Berch was Amersfoort gheteyckent in't Oosten / Utrecht in't Westen met de naest gelegen landen / alsoo dat van dese zijde de Vechte / van d'ander zijde d'Eemde / sich in de Zee verlossende / het meerder-deel der Dorpen / de Moerasschen ende beyde de Steden als met twee armen was omvattende. Descheydlieden der landpalen liepen van een / met de welcke de landtschappen onderscheyden worden. De grachte achter andere zijde van Emmenesse was directelijck recht tegen den Doms toorn t'Utrecht ghestelt / ende dit was het de afpalinghe van beyde Landtschappen. Door het behulp deses Caerts beholpen zijnde, hebben de Huys-lieden hare limiten / te weten / de Leuvepael / ende de Haye / seer sorghfuldelijck afgeteyckent / om hare oude gherechticheyt te behouden. Die Heeren / die vergaderden te Schoonhoven om van hare questie te discoureren. Waer toe oock verschenen zijn de Staten van Utrecht / alwaer sy niet anders gedisputeert en hebben dan van het onrecht spijticheyt ende insolentie: Ende dat tot kijvens toe / dat sy het rijcxste deel van Goylandt soo veel jaren met onrecht beseten hadden. Dat sy daeromme wederom eyschten niet alleẽ het Erff-recht / maer oock het Interest van soo veel jaren / het welck tot een groote ende ontallijcke somme van penningen verloopen was. De Staten beschermden seer hart / oock met dappere ende bewijsselijcke redenen / hare brieven van ghetuyghenisse daer noch by-brengende / daer-en-boven verhaelden sy oock het verlaten van het goet-duncken der Dedinghs-lieden / welcke saecke die Adversanten alleen konde verwonnen hebben. Daer toe is oock geadhibeert die afconterfeytinge / van welcke voor-verhaelt is. Noch de oude / noch dubbelachtige nomenclature der bepalinge van de Landen. Welcke redenen haer questie alleen seer wel gedimdeert souden konnen hebben. Daer-en-tusschen komen de Gesanten der Staten wederom thuys haer boodschap niet volbracht hebbende. In dese maniere langhe ghetwist hebben / zijn sy daer toe van de Bourgondiers gheperduceert / dat sy de saecke aen eenen Scheydsman deffereren souden / ende datmen daer-en-tusschen ophouden soude van de Moerasschen te graven / ter tijt toe dat die geraussinneerde questie een eynde hebben soude. Weynige dagen daer nae sent / Margariete Princesse ende Gouvernante van't Landt / brieven aen de Staten van Utrecht / welcke terstont openbaerlijck gelesen zijn / aldus inhoudende: Nademael sy in de leste Vergaderinghe te Schoonhoven gesloten hadden / datmẽ de Broecken in Goylandt niet uytgraven en soude / voor en al eer die saecke gescheyden ende der questien een eyndt wesen soude / datmen haer daeromme de wete dede / datmen die landen nu wederom ghercstitueert begheerden te hebben. Die van Utrecht gaven daer wederom op voor antwoordt dat het haer

niet bekent en was/ waer van die van Utrecht andere ackeren uyt-gravende/ het recht van Goylandt gebruyckt hadden: Ende dat het terreyn van alle oude mans geap-probeert worden/ dat sy altijt bin-nen hare limiten ghegraven had-den/ uyt hare Broecken welcker recht sy tot noch toe/ niemandt daer tegens seggende/ beseten had-den: Dat sy niet toelaten en sou-dẽ dat die questie door hare traeg-heyt versuymt soude worden/ tot hares Republijcx merckelijck ach-terdeel ende groote schande des Magistraets. Ende dattet niet en bleeck datmen in de Vergaderinge van eenen Scheyds-man gespro-ken hadden/ maer dat hy niet wel te vreden scheydende/ de saecke soo aen de Staten over-ghedraghen hadden. Ende nademael hy niet ophouden en souden nach van schrijven/ noch van ons moeyelijck te wesen/ hebben onse Staten haer door een bode beklaecht aen het hoochste recht des Rijcx. Maer hoemen langer met de saecke ver-beydt hadde/ hoe het haer meer berouwde. Nochtans en hebben sy de daginghe niet afgheslaghen/ maer nochtans hadden sy liever dat den twist tusschen de limiten hares rijcx ghesicht mochte wor-den. Korts daer na schrijft Graeff Floris eenen brieff aen den Dom-Deken/ vol gramschappen eñ bit-terheyts. Datmen niet ghewoon en was te gebruycken soodanighe dagingen teghens de Landen van Bourgondien/ maer datmen alle twisten/ soo daer eenighe waren opryssende/ onder malkanderen componeerden/ datmen door soo-danighe provocatie teghens den Keyser zijne Majesteyt seer ghe-quetst hadde. Ende datmen hier in hem een oorsaecke ghegheven hadden om wraecke van D. L. te nemen/ ende een groot ende swaer oorloge tegens u. L. te voeren. Sy souden des Keysers vyanden wor-den. Ende daeromme indien sy sich by tijts wel wilden beraden hebben/ dat sy de saecke aen het seggen van eenen Scheyts-man stellen souden. Hier-en-tusschen de vrese een weynich afgeleyt zijn-de/ doen die van Hollandt haer wederom nieuw ongelijck. Twee boden/ die welcke tot de Provoca-tie/ ofte daginge te Mechelen ge-sonden waren/ worden gemoleert/ ende in den Kercker tegen wet en-de reden geworpen. Doen dit ge-schiet was/ worden de derdemael/ ende oock terstont daer na de vier-demael opgeseyt/ dat sy ophouden soudẽ van voort te graven. Daer-en-boven wordt haer oock bevo-len/ dat sy/ de Yssel ende den Rhijn purgeren ende reynighen souden. Sy moveren oock een questie om gerestitueert te zijn van de schade die sy te Amsterdam geleden had-den in het door-breecken van den Hinderdam. Die van Utrecht qualijck nemende dat sy met alle dese saecken ghelijck aen quamen/ daer sy te Schoonhoven ghestri-tueert hadden/ te Ysselsteyn daer af te handelen/ ende datmen daer-en-tusschen van de andere que-stien ophouden soude. Daerom-me hebben sy daer op geantwoordt met eenen brieff. Ende de Bour-gondiers alle dingen daer-en-tus-schen slappelijcker drijvende/ heb-ben de moedt geheel laten sincken van de Broecken/ hebben oock die

Boden uyt die gevangenisse wederom thuys gesonden. Door desen Inlandtschen twist is de Landen een Uytlandtsche oorloge aenghedaen. Terwijlen dat dese saecken van buyten dus ghestaen hadden / waren sy binnen wat gherustich. In de wetten des verbonts was geexprimeert dat de Reeckenmeesters met alderneersticheyt na de Rekeningen soude vereysschen: Ende sy hadden daer nu al veele tot boete ende straffe gestelt. Ende nu begosten sy de Reeckeninghen des Gheestelijckheyts ende des Ridderschaps by de handt te nemen. Dese begosten deckmantels voor haer te soecken / de onwijse Gemeynte veel blaeuwe blommen wijs maeckende / ende alsoo te vreden stellende / op dat sy hare goederen met grooter schandt des Geestelijckheyts niet verliesen en souden / want veele van haer dat waren vreesende. Een yegelijck was groote moeyten doende / voor sich selfs / dat de Reeckeninghe gheallrumpeert souden worden. Jacob van Mijnden om zijnen Bloetverwanten op de welcke die saeck dapper aengekomen soude hebben te bevrijen / stelde sich teghens de Gemeynte / tegens de Wetten des verbondts / willende dat die Reeckeningen niet voortgaen en souden. De Gemeynte / en hadde onder alle die voorgaende seditien egeen dingh qualijcker ghenomen als dit tegenwoordich: dat die selve nu setten tegens het gene dat hy eerst hartelijck gedreven hadde ende die de meeste Autheur gheweest was in de leste vrede-handel van de voortgangh der selver: Ende d'welck haer daer toe een vreecker ghegeven was / daeromme en konsten het egeensins met goeder harten verdragen. De Reecken-meesters / nadien hy tegens het verbondt de visitatie der Reeckeningen arbeyden te aboleren / deden eenen Rechtsdach constitueren om dit uyt recht ende reden de Ghemeynte te kennen te geven / en dat tegens den wil van de principaelste van der Stadt. Hier toe streckten principalijck haren Raedt / op dat sy de gantsche Gemeynte doen vergaderen hebbende / sy meer souden handelen van de weder inhalinghe der Ballinghen / als van de Reeckeninge. Jacob van Mijnden de andere Gouverneur van der Stadt seer besorcht zijnde / doet den vijfthienden Decembris de Reecken-meesters vergaderen in Hasenberch / op de Kamer de welke van die van Utrecht de Packkamer genaemt wort. Alwaer hy wel wijdt ende breedt geexpliceert heeft verscheyden tumulten / muyteryen ende secessien des Ghemeynts in de twee voorgaende jaren: Hoe dat de eene seditie d'andere verweckt / ende wat onghemacks daer uyt verbolcht soude zijn / haer propheteren indien sy egeen vrede en begheerden te houden / dat haer een groot ghewelt van buyten aenkome soude. Maer dat de Gemeynte seyde dat hy daer nu wilde doleren het welcke hy eerst met grooter neersticheyt inghestelt hadde / dat het wel waer was / dat hy daer toe seer gearbeyt hadde ende oock verkregen. Maer nu nademael den navolghende dach des voorgaenden Meester is / ende hy siende wat een swaricheyt daer uyt soude verbolgen: dat

dat hy daeromme was radende/ dat sy de vrede souden eeren/ ende alle twist ende tweedracht als onnut ende onprofijtelijck zijnde/ souden verwerpen. Ende om dat te doen/ soo mostmen noodtsaeckelijck ophouden van het visiteren ende ondersoecken der Reeckeninghen/ dusdanighe argumenten heeft hy veele by gebracht/ als wonder profijtelijck achtende voor de Ghemeynte. Daer op de Reecken-meesters seyden/ datmen het soude konnen doen/ indien sy daer met eede niet verplicht ende verbonden en waren/ ende indient yet profiteren soude tot den gemeynen rust ende vrede. Maer nademael de Gemeynte daer geheel besich mede is/ ende begeert alle daghe datmen daer een eynde af maecke/ ende indien sy de Reeckeningen niet en vervolchden/ dan den eedt sich niet voldaen ende ghequeten hebbende/ dat sy dien Staet een eeuwige ignominie aendoen souden. Daer-en-boven noch by doende het perijckel haer dan aenstaende van de Ghemeynte/ soo haer als de Geestelijckheyt het Ridderschap ende de Magistraet. Dat sy al te wel versocht hadden/ wat een macht dat des Gemeynts raserije in hadde/ oock dat sy in dier voeghen de Gouverneurs ende den Bisschop selve tot vyanden wilden maecken. Den Gouverneur seer vervaert wesende door dit hardt ende wreedt antwoordt der Reeckenmeesters/ jae wel dan (seyt hy) gaet ghylieden te werck als het dan also moet wesen/ al onsen aenhangh sal door mijn beweecht ende verveert worden. Mitsdien is hy met benauder herten van daer in't Raethuys gegaen. Hem volchden die Reecken-meesters metter haest/ begeerende dat hy haer gunnen soude dat de Ghemeynte eenen Rechtsdach houden mochten/ het welcke hy haer hardelijck weygherden. De Gemeynte verstaende het gene de Staten waren bearbeydende/ conspireerden terstont te samen/ ende versochten het gemoedt des Borghemeesters Coniss (de welcke de Ghemeynte gantsch toegedaen was/ wat sy in die saecke soo sy by avonturen eenige muyterije maeckten/ dan hem souden zijn te verwachten. Ende want hy der Gouverneuren manieren als gantsch moede was/ vermaenden hy haer al stillekens tot de wapenen/ op dat sy de visitatie der Reeckeninge door hare negligentie ende sl[illegible]heyt niet souden laten voorby[illegible]en/ belovende haer dat hy met haer dissimuleren soude. Snachts doen sy tot sijnen huyse vergaderinghen/ om alsoo een maniere te vinden/ om sich te wreecken. Daer-en-boven begeeren sy openbaer eenen Rechtsdach van den Gouverneur: sy dreyghden de Borgherije dat sy haer met wapenen op komen soude/ indien eenighe muyterije tegens gheloof ende eedt begonden. Daeromme gebiedt hy den Borgermeester een ofte twee by't hooft te vatten/ ende hen aen den lijve straffen/ om dat een ander sich daer aen soude spiegelen. Den Borgermeester sich nu hier nu daer mede excuserende/ vertoeft haerlieden daer mede. Hy seyt noch/ dat het de Gheestelijckheyt perijckeleus wesen soude/ indien sy alsoo een gewapende muyterije aen namen. Soo heeft de

Gemeynte

Gemeynte teghens den Adeldom gesworen/ op Marie Salutatien dach/ ende hebben een Vergaderinge gemaeckt niet sonder groote vreese des Stadts. Als sy langhe ende veel van hare onverdragelijcke slavernije al heymelijcke gheklaecht hadden/ beloofden sy malkanderen aen de handt/ dat sy van dien nacht de Victorie noch souden hebben van de Gouverneurs/ die over haer soo Tyrannelijcken waren dominerende. Sy designeren ondermalkanderen/ wie sy van de Gheestelijckheyt ende van het Ridderschap tot een roof ende ruine destineren souden. Ende dat sy van de Victorie verkregen hebbende/ souden consuleren van de weder-roepinge der Ballinghen/ ende van de restitutie des Republijcx in zijn oude vigeur en heerlijckheyt. Nademael sy malkanderen altemael met eede verplicht waren/ en den eenen den anderen de hand gegeven hadde/ senden sy heymelijck eenen die de bootschap doen soude aen de principaelste vande Factie des gemeynts/ welcker stercke ende vroomheyt in de voorgaende muyterijen bekent was/ dat sy weynich tijts nae de schemeringh in de morghenstont in't boven-eynde der Stadt gewapent souden komen/ want sy van meyninge waren de Gheestelijckheyt ende het Ridderschap sorgheloos zijnde/ te overvallen. Daer-en-tusschen gaen sy te werck/ een groten hoop balcken/ verkeert aen de Volder-brugge leggende/ om haer alsoo teghen den eersten aenval haerder teghen-partije te beschansen. Maer de geheele nacht en scheen de Mane gantsch niet/ maer door haren aenslach te perijculeuser was. Ende op dat sy van alle kanten vry zijn souden/ hebben sy de kleyne Steeghskens achter haer met balcken ende bancken besloten/ op dat sy sorgheloos wesen mochten/ van alle perijckelen. Terstont sijn daer sommige op de waecke gestelt/ de welcke verweeren souden/ dat hare huysinghen van de weder-partije niet afgheworpen en worde. Daer nae wort het meeste deel des Ghemeynts voor aen de balcken ghestelt. Sy hadden een sterck behulp/ indien sy de Maneschijn ofte den dach tot haer behulp gehadt om op de andere bruggen te mogen sien/ soo souden sy hare Adversanten een groote schade konnen doen. Dit was de leuse/ datmen alarm roepen soude om de geen die in de naest-ghelegen kercken ghelegen waren aen te doen komen/ wanneer sy des weder-partijders aenkomste vernamen/ ende dat de gene die noch niet present en waren/ door bedroch achter in de andere eenen inval doen souden/ en dat de andere op hare beschansinge gestelt zijnde/ dapperlick strijden souden. Die Gouverneurs/ die doen terstont de Borghemeesters op het Bisschops Hoff halen/ want den eenen suspect was van de Factie/ raetslagende/ datmen niet langhe vertoeven en mochte/ eer de gantsche Ghemeynte vergadert zijnde/ haren hoop seer versterckt worden. Hier haeltmen het gheheele Ridderschap ende de principaelste van de Gheestelijckheyt. Daer compareren ock ongeroepen/ de sommige van de Borgers/ waer al voorgaende mentie afgemaeckt is/

maer

maer terstont van bedrijsde zijnde. Doen mochtmen doen een vreeselijck schijn sien / der gheenen die niet wortselen in de duysternisse op het Hoff liepen/ende de krassingen der wapenen vermeerderden/ de vreese noch veel meer. Het Ridderschap ende een weynich van de Borgerije/al-hoe-wel sy veel minder ghetal waren als hare teghenpartije egeen voorvechter hebbende/ ende sy op de vroomheyt haerder Hoofden en Capiteynen steunende/ namen den strijdt aen tegen de meenichte der Borgerijen. De Gouverneurs siende der haerder hardicheyt ende moed te vechten/ en meynden niet datmen langer behoorden te verbeyden/ deylden hare Adherenten in drie deelen ofte partijen. De Geestelijckheyt wort op het Hoff ghelaten om dat te beschermen. Edoch hoe veel van de Ghemeynte ofte van den Adeldom by haer waren/deylden sy in deser manieren/ dat sy niet behulp der haren/ het Bolwerck der Gemeynten bespringen souden van vooren/ d'andere door de Nieuw-straet/ de derde door de springh-wegh/met groot gheroep ende gekrijs midden in't ghevecht souden aenvallen. Sy worden oock ghescheyden op krijchslieder maniere/ dat Jacob van Minden de rechter zijde des Grachts/ ende Sweer van Suylen de slincker zijde soude beschermen/ Jacob van Minden vermaende de zijne met weynich woorden/dat sy door haerder kleyn ghetal niet verbaert en souden worden / dat sy minder perijckels hadden van de Mooren/ door de duysternisse des nachts. Daer-en-boven dat den grooten hoop balcken haer mede als de gemeynte gelegen was/ de welcke sy met kleynen arbeydt konden afwerpen. Dat haer in den sin soude komen de Godvruchticheyt tegen haer Vaderlandt / dat sy voor Huys/ Hoff/ Wijff ende Kinderen waren vechtende/ tegē eenen hoop verdorven Borgers / dat sy egeenen Capiteyn hebbende/ de weet haerlieder aen-komste vernomen hebbēde/ sich terstont op de vlucht gheven souden. Dat sylieden soo heerlijcken voorvechter hadden/ in't by-wesen des Raedts/ haer geluck welvaren ende salicheyt beschermen souden. Ten lesten dat sy die nacht haer een euwige vrede ende rust souden maecken. Als den Gouverneur in deser wijse den zijnen het herte tot den strijdt versterckt / ende den Backer met den Klockengieter uyt den Duytschen huys komende/ ghemoetten haerliedē Gerrit de Swart/ ende Laurens Geurtsz. langhen tijt Kerckmeester gheweest zijnde / ende nu Keecken-meester zijnde/ so sy naer het boven eyndt des Stadts gaen wilden. Haer terstondt door de schaduwe kennende / wilden de weder-partije dat sy haer over-leveren souden. De Swart die seyde dat hy dat soo sonder strijdt niet doen en soude / nochtans al eer hy sijn gheweer tot zijnen wille kost hebben / soo schoot Michiel hem met eenen pijl op zijnen borst / die hy op hem gespannen hadde / dat hy te rugge over most vallen/ ende hy soude hem sonder twijffel doorschoten gehadt hebben/ en hadden zijn kleederen niet gehart geweest/ alsoo dat daer egheen pijl door komen en konde. Nochtans worden

sy beyde

sy beyde op de straedt doot gevangen / ende in de gevanckenisse gheleyt. Soo vallen sy meteen eerster tijt aen de beschansinghe der Ghemeynten aen alle kanten verdeylt zijnde / gelijck als ick geseyt hebbe. By Sinter Geerten ende by Sinter Nicolaes-Kerck / wort alarm geroepen. Met den eersten aenval worden die gene seer bevreest / die veel gereder waren met de monghe te speelen als met de wapenen. Dese door de Gracht swemmende ende door de naest-gelegen huysen sluppende / packten sich terstont wech. De reste op hare stellinghe blijvende / beschermen seer sterckelijck hare beschansinge. Maer in desen aenvael en was niemandts vroomicheydt ende manlijckheydt soo uytnemende als Jacob van Mijndens / want hy alder-eerst met grooter lichticheyt boven op de beschansinge klimmende / aenveerden den strijdt. Desen volgen terstont de andere een yegelijck om prijs ende eere vechtende. Sommigen was belast / dat sy door de gaten ende door de reten der beschansingen tegens de vyandt met haer roers schieten souden. Soo veel te heftiger ende stercker gingh den strijdt aen / hoe de gramschap ende den haet grooter was. Den strijdt was langen tijt datmen niet en wiste wie dat de Victorie behalen soude. Ende met soo grooter neersticheyt vochtē ende beschermden de andere partije hare beschansinghe / soo dat de Victorie den winder ende den verliesser even beyde wel duyr soude komen te staen. Jacob van Mijnden worden driemael met een spiesse geslagen / soo dat hy van boven neder op de aerde viel. Welcke nae sy door weedom als door eergiericheyt / oock mede ten deel door gramschappen seer ontsteecken zijnde / komt hy wederom met den zijnen daer boven op / ende sy vervatten het ghevecht noch veel harder als sy te vooren gedaen hadden / alsoo dat de Ghemeynte ten lesten door de dapperheyt haerder wederpartije van hare plaetse wat verdreven worden. Dan naedien de principaelste Voor-vechters sagen dat sy van achteren van de hare gantsch bloote ende verlaten waren / namen sy de vlucht. Ende naedien het den winders periculeus soude ghewecst zijn / de voorvluchtige in die duysternisse te vervolghen / soo beginnen sy hare beschansinge af te werpen / daer-en-tusschen vallen de principaelste van de muyterije der Gemeynten over der Stadt-muyren / de welcke gequelt worden door haere quade conscientie. De sommige welcke door ouderdom verhindert worden / ofte welcke door vreese dat niet en dorsten bestaen / hielden haer langen tijt verborgen / tot dat sy in vrouwen habijt uyt der Stadt gingen / door welcke maniere sy de Poortiers wel konden bedriegen. Dan maer veel meer warender de welcke door de wetnaet des nachts onbekent wesende / op de welcke men te vooren oock egeen vermoeden op ghehadt en hadden / die smorgens in hare winckels onbeschadicht saten en wercken. Ick weete oock wel datter veele waren die in huys ghewapent zijnde bleven / siende wat uytgang den strijdt nemen mochte / ende hoe het vergaen soude. De welcke siende het

t uytsluyder Ghemeynte grendelden hare deuren / het lichte uyt doende / dat sy niet betrapt en souden worden / daer-en-boven verberghden sy haer in de hoecken ende verhoolen plaetsen haerder wooninghen. Dan nochtans hoe dat die strijdt vergaen is / heeft hy soo de winders als de verwinders dier genoech gestaen. Tweer van Seylen worden gequetst door eenen scheut / nessens den voorschreven Crijn de Ridder een jonck knecht zijnde / noch niet bequaem tot het vechten. Van de Gemeynte isser eenen ghemist / die met den knoop van eenen grooten voorst-hamer doodt gheklopt was. Die Gouverneurs in't Bisschops Hoff weder gekomen zijnde / hebben de manlijckheyt der haren seer ghepresen. Terstont daer nae (op dat de verstroyde Gemeynte sich niet wederom vergaderen en soude) sijnder een groot deel met trommelen ende trompetters uytghegaen / alsoo dien nacht door-brenghende: ende misbruyckende seer hatichlijck de verkeerde Victorie / ende de glasen der principaelster van de Partie der Gemeynten / met groot ghewelt uytslaende / op hare deuren geweldelijck met voeten loopende / als of sy die hadden willen op ende aen stucken loopen. Ende ten lesten / en laten sy niet af van alle vyandtlijcke violentie te gebruycken. Smorghens schrijft Jacob van Wijnden aen den Bisschop tot Wijck / hoe dat sy den oproerigen ende seditieusen Burger verslagen hadden: Oock mede van die gene die sy in de ghevangenisse besloten hielden / ende indien het sich door zijn ghesontheyt toeghelaten warden / dat hy noch eer langh te Utrecht komen soude / om tsamen te raetslagen van de saecke der gevanghenen. Op dien selven dach wiert den Raedt geladen / om te delibereren van de Concitateurs der seditien. Veel spijtighe ende schampige dingen hebben sy gheseyt op die Staten / dat door hare slapheyt de stoutheyt der verdorvenen Borgheren daghelijcx meer ende meer versterckt worden / de welcke indien sy de voorgaende nacht niet verdreven hadden ghehadt / met groot jammer haerder Adherenten / dat nu de Geestelijckheyt / het Ridderschap / de Wet / ende alle de goede Borghers / tot een rooff ende ruine souden ghewest zijn. Maer veel harder raesden sy op de ontrouwicheyt des Borghermeesters / Kanijff de welcke des conjuratien mede schuldich zijnde / een deel van de seditieuse Borgherije in zijn huys des nachts onthouden ende vergadert hadde: Seggende / dat hy oock tegens de twee Staten ende een groot deel des Wets / de Ghemeynte suspect wesende / gesworen hadden dat sy de voorledene nacht bemerckt hadde / naedien hy / in het Bisschops Hoff niet gecompareert en hadde / noch dat hy niemanden vergadert hadde om der Gemeynten raserije mede te helpen verdrucken. Dat hy daer uyt soo bleeck in sijn aensicht was ende soo verbaest / dat hy buyten hope in het Hoff gehaelt worden / al waer de Staten tsamentlijck vergadert waren. Datmen oock dickwijls sommighe van de oproerighe savonts tot zijnent hadde sien gaen ende komen: soo binnen de voorleden vier daghen

als an-

als ander Speelwercke hy des daeghs op dat hy het niet ontdecken en soude/ niet eens meten hoofde toe en neychden. Den Borgemeester daer op een gewichtige redene gesprekende/ ontschuldichden sich eerst: Daer nae verschoont hy dat het eerste beginsel ende de voorsaecke des oproers/ van de Gouverneurs ende de Staten eerst was ghekomen/ de welcke teghens de Wetten des peys het gene hy eerst geraden hadde/ als te weten de visitatie der Reeckeningen/ nu wederom wilde aboleren dat daeromme de Ghemeynte te recht eenen Rechtsdach begheerden/ naedien sy merckten datmen gaerne met bedroch met haer ghehandelt soude hebben. Soo hebben sy den gheheelen dach met seggen ende weder-seggen doorgebracht. Des daechs/ daer nae hebben de Gouverneurs/ den Raedt wederom doen laden: ende hebben doen den Raedt bevolen/ aldusdanigen wette te maecken/ te weten/ dat de gene die in't boven-eyndt van de Stadt in wapenen geweest waren/ die souden eeuwich Ballingh wesen/ dat oock noch man noch vrou eenige van haerlieden herberghen soude op lijff-straffe/ sy souden de herberchde ontdecken voor den ondergangh des Sons/ dat de gene die yemanden ontdeckten wel gheloont soude worden. Datmen noch soude disputeren van de ghevangenen/ veel Borghers sijn in Ballinghschap gegaen/ den eenen hier/den anderen daer. Daer-en-tusschen komt den krancken Bisschop van Wijck om de Republijck wederom in eenen goeden standt te ordonneren. Den Raedt worden die sorge opgeleyt/ dat sy toesien souden/ dat sy van de Ballinghen niet verraden en mochten worden. Daeromme verdobbelen sy de Wacht op der Stadt-muyren/ ende daer neven oock andere om der wallen de ronden doende/ ende de Wacht doorsien. Daer-en-tusschen alsmen ghedwiseert hadde van de ghevangenen/ wort hare belijdenisse opgheteyckent/ welck was/ dat de Gemeynte door vreese den Rechtsdach begheert hadde/ dat den eenen door een anderen naer niet by het hooft ghevattet soude worden/ noch dat het besluyt hares raets niet en was uytdende om haer tot een rooff ende ruine te maecken/ maer dat het haer alleen te doen was om de continuatie der Reeckeninghen. De Gouverneurs vreesende datter yet tusschen beyde kamē mochte/ waer door de gevangenen ghelost mochten worden/ condemneren haer aen den lijve ghestraft te worden. Maer egheenen dach en was daer in de Stadt droeffelijcker geweest/ binnen de drie jaren/ staende de voorgaende secessien/ als dese het toebereytsel der gewapende Ruyters vermeerderden de droeffenisse/ van de welcke sy tot de straffe van het Bisschops Hoff nae den plaetse gheleyt worden tegen het onseeckere gewelt. Ende op dat de Stadt over al vol rumoers wesen soude/ soo sijn daer een deel van de Ruyterije/ den eenen desen/ den anderen dien wech in ghereden/ op dat de Borgerije egeen violentie ofte gewelt bedrijven soude. De Vrouwen schreyden ende huylden langhs de Straten/ de kinderen langs de Straet

waren eyssschende ende met spotti-ghe woorden eenen Rechtsdach: Seggende/dat het nu den tijt was/ dat sy van de Borgeren bloet naer het welck sy soo langhe ende meenich-werff ghedorst hadden / sonden versadicht worden : haerlieden bloethonden spinnen / ende bloetsuppers noemende. Een groot geroep ende gekrijt worden aen alle de eynden des Stadts gehoort / maer veel meerder henlieden Vrouwen ghekrijt ende gheschrey die van allen oorden op de plaetse confluceerden. Ten lesten sijn de Gouverneurs hier door beweecht geworden / ende begonden te schreyen. Maer Jacob van Wijnden by sich selfs over-legghende watten haet hy hier door sich by de naevolgers ende naekomelingen soude concilieren / oock met barmhertichheyt beweecht geworden / ende dewijle den hanghman de Borghers tot den doodt was bereydende / keerden hy zijn peerdt omme / seggende / brenght haerlieden wederom in de ghevanghenisse / desen dach sullen sy van de doodt noch vry wesen. De Swart daer nae vergiffenisse van de Magistraet openbaerlijcken verkregen hebbende / wort gebannen voor den tijt van vier jaren. Maer Laurens voorsz. naedemael hy een jaer drie ofte vier te vooren in de Reeckenkamer geweest was/ ende sich wat te seer tegen sommige van het Ridderschap ghestreept hadde / als het de gemeyne Lants ruste wel was vereysschende / oft als haer aengenaem was geweest/ wort wederom in de banden ghe-set / om noch meerder ghepijnicht te worden / want den Bisschop meynden / het gene hem noch verhoolen was / met torture van hem te vernemen wat ende hoedanigen raet des Gemeynts was geweest. Ende in deser manieren heeft de verwinders Factie des Gemeynts macht met wapenen ghebroken/ ende dat in't derde jaer wanneer de Binnen-heemsche twist ende Factie neder ghelept is. Nemaer ofmen recht ofte onrecht om de seditieuse menschen te doleren voort ghegaen is / kannen te recht wel oordeelen/ maer voorwaer/ aldaer is 'tmeeste recht geweest / al waer de wapenen meer hebbe vermocht. Dan wat sy door de Victorie ghevordert hebben tot des ghemeyne Lands ruste/ sal nu voort verhaelt worden. Het getal der Ballingen heeft haer soo veel vrianden ghemaeckt/ als daer Borgers binnen der stadt waren residerende/ welcke meeste deel stil-swijgende de Ballingen toe stonden. Daeromme is der Factie vreese verdobbelt geweest/ ten eersten dat sy den onwilligen Borgher in zijn Officie continueren souden / andermaels dat sy haer ende hare Staet van de Ballingen / verweeren souden. Den Bisschop/ om dat zijn sieckte hoe langer hoe meer was aennemende / en bleven niet langh binnen Utrecht / dan is met den ghevangenen naer Wijck te Duyrstede gevaren. Den welcken voorvarende eenen grooten hoop vrouwen ootmoedelijck met gevouwen handen biddende / volchden een groot stuck weechs buyten der Stadt / beloovende den Bisschop soo veel ghelts als hy van haerlieder soude begeeren/ dat sy het hem tellen souden / om den ghevangen te ver-

te verlossen / maer sy haer den naers toekeerende/liet den Schipper sijnen vaert houden/ soo langhe dat de Vrouwen bevroest thuys keerden. Den Reecken-meester is een jaer daer nae ofte weynich minder te Wijck noch in de ghevangenisse geweest / hy en is oock niet vry gelate / naer veel onmenschelicke torturen hem aengedaen/ niet dan door een groote somme van penninghen. Hier nae is de Republijck binnen der Stadt wel vry ghewecst van de dagelijcxsche muyterijen/ maer heeft korts daer nae een Uytlandtsch quaet daer op ontfangen. De Ballinghen eensdeels door vreese ontloopen / anderdeels / door de Wet verdreven zijnde/ als d'een hier d'ander daer vertoogh / warden sy met alle beleeftheyt van de gebuyrige Steden ontfangen in hare bescherminghe/ het welck ghesciede of in den haet ofte spijt van die van Utrecht/ ofte in spijt van de Factien/ en wete ick niet/ ende voorwaer sy begeerden sommighe van haer in hare Magistraet wel te hebben. Het welcke de verwinders seer qualijcken aenstont/ want sy wel ghewilt hadden / dat sy haer tot in't leste eyndt des Zees hadden konnen verdrijven. Sy persuaderen den Bisschop dat hy aen die Steden schrijve / waerom dat sy die verbondt-breeckers ende seditieusen tusschen de limiten haerder Steden waren lijdende/ de welcke men wel voorseecker vaste ende notoir geweest was/ dat sy de Stadt van Utrecht arbeyden te insidieren/ ende listen ende laghen te leggen. Dat hy door dit ongelijck gheprovoceert zijnde/ haer te recht met ter wapenen op mochte komen. Op welcke brieven openbaerlijck aldus gheantwoordt is dat hare Steden vry waren / ende dat een yegelijck daer vrijen acces hadde/ tegen den welcken egeen openbaren vyandtschap en droege: ende bysonder den ootmoedighen de welcke door de veranderinghe der Fortuynen / ofte door eenich ander ongeval haer Vaderlandt moeten verlaten / dat sy ghedachtich zijnde der menschelijckheyt / den ootmoedigen barmhertichheyt bewesen. Ende naedien sy met niemandt oorlooge gevoert hebbende vrede gewent waren / dat sy daeromme niemandt tot hare vyanden maecken en wilden: Ende dat sy andersins eenighe oorloghe haer aengedaen wordende / hoewel sy veel onmachtiger waren / dat sy het nochtans met alle hare macht souden verweeren van alle gewelt ende openbare violentie / dat sy de eerste oock niet wesen souden die dat gedaen souden hebben/ dat onder was ende over al de gewoonte: datmen voorvluchtige/verdrevene / ende Ballinghen die maer ootmoedelijck woonplaetse versochten / datmen die haer verleenden ende niet en weygherden/ ghelijck als sy haer waren voorhoudende. Maer wat belangende was het perijckel haer van de Ballingen bereyt wordende / dat sy haer dat persuaderen souden / dat sy gheen barbari noch met gene vrije konsten begaeft en waren / dat sy Steden gheimbueert Religie ende Godes dienste / ende met wetten gelijc als met wapenen beschermt/ bewoonden: alwaer men niet naer zijnen wellust / noch sonder vreese

 van

van straffe / maer daermen onder het gebodt des Magistraets / ende het voorschrift der wetten was levende: maer dat verre van haer zy / dat sy een toevlucht waren der genen / die de naebuyrige Steden listen waren leggende / ende dat tot grooter perijckel der selver. Dese ende diergelijcke meer / hebben die naebuyrige Steden den Bisschop voor antwoordt geschreven: maer tot egeene van de Steden heeft hy soo heftich geschreven / als aen die van Amersfoort meer door aengewasschen haet / als door verdienste. 't Swaerste was dat hy klaegden van dese / dat de Ballinghen van daer komende op den berch loopen in hoecken ende winckelen in maniere van moordenaren / die van Utrecht groote schade aendoende. Ende hoewel sy egeen geweld en gebruycken / nochtans den reysbaer-man eenighe vreese hebbende van ongheval / moet zijnen wech verre omkeeren. Waer op den Raedt voor antwoordt schreve. Ons is niet onbekent ende meer als notoir / hoe qualijcken dat wy by u door sommige valsche oorblasers te hove staen: ende hoe sy nu door hare onnooselheyt niet beschermt en konnen worden / nochtans sal het gheloof ende de waerheyt haer noch voorstaen / als haerder weder-partijen listige bedriegerijen in't openbaer sullen komen. Soo en loochenen wy niet dat wy de Ballingen in onser Stadt-muyre onder onse bescherminge ontfangen hebben: Neemt de calumnie wech / niemandt die de gerechticheyt bemint en sal met goeder conscientie niet konnen betuygen / dat wy haer tot uwer spijt in onse poorten ontfanghen hebben. Waeromme souden wy doch dat doen / naedemael wy daer toe egheen oorsaecke en hebben: ons en is oock egeen materie gegeven / waeromme wy onsen dienst ende geloof wanckel maecken souden: naedemael wy ons altijt met grooter beleeftheyt met uwer Majesteyt gereconcilieert hebben. Dan naedemael / het openbaer sy watter soude mogen uytspruyten / uyt den haet gheirriteert door desen: soo soude het seecker wel sottelijck van ons gedaen zijn / dat wy ons door een hoop Ballinghen van de Gemeynte in eenighe questie ofte strijdt stellen souden / nae-de-mael wy anderssins haer ontfangende / ruste soude moghen hebben. Wat is doch sotter gedaen als de soncrkens door Scorpioenen in zijnen schoot op te voeden? So sijn oock voor doen soecken de gheenen die ghylieden schuldich oordeelt der feyten / haer van u opghewoorpen wordende: der welcker wy niemandt schuldich bevonden en hebben / soo dat wy ons ten hoochsten verwonderen / wat dit voor eene manier van beschuldigen zy / ende waer toe dat die strecket. Hier sijn sommighe (het welck wy niet en loochenen) maer seer weynighe / ende soo onbekent / dat hare ghebuyren haren name niet ghewceten en hebben. Dese in den Raet doen halen / ende U. L. brieven haerlieden voorgelesen hebbende / begeerden hy dat sy haer onschuldighen ofte openbaerlijck schuldich kennen souden / op datmen haer alsoo in de Kercker mocht ghewoorpen hebben. Sy hebben haer terstont gepurgeert / eerst van het verbonde

tegen 'twelcke men seyt haer ghecommitteert te hebben. Maer sy en begeeren niet datmen haer dat vergeve dat sy de wapenen teghen haren vyandt aengedaen hebben/ maer sy presenteren voet by stick te setten ende de saecke onder eenen rechtveerdigen ende onpartijdigē rechter te leggen. Alle 'twelcke my dunckt genoech te zijn van de Ballinghen. Daer-en-boven dat ghy schrijft van hare discursie op den bergh/ en dunckt my niet weerdich te zijn om op te antwoorden. Maer dat en soude niet weynich profiteren tot vrede ende eendracht te maecken / indien ghy by tijts besorchden / datter uyt den borgerlijcken twist ende blinckende Inlandtschen krijch / egeenen grooten brandt uyt en sprupte/ beter dan ghy u keerden tot de andere kleyne Steden/ om die mede in beroerte te stellen/ van welcken raet sommighe niet beschroomt en zijn. Want dese niet ghenoech en is dat sy de Hooft-stadt des Provincien ghedilacereert hebben in twee deelen/ ten zy dat sy haer keeren om die kleyne Steden oock wat te quellen: het welcke noch te verdraghen soude zijn indienmen versochte ende inquireerde nae de principale Concitateurs/ ende dat het daer mede gheexpieert konde werden. Nu naedemael u daer vele ende uwe Steden aengheleghen is / behoort ghedachtich te wesen tot wat eynde het vergaen soude/ indienmen twist ofte vrede hebben soude. Ut gelijcken beginselen begoste de Tragedie van Bisschop van oock van ghelijcke persoonen/ uyt de selfde Stadt / waer van ick V. L. yet moet verhalen: ende u memorie daer mede verversschen/ bysonder naedien het noch soo oud niet en is of het versiert noch wel voor der sommiger oogen/ naedemael sy van soo slechte persoonen begon ende soo droeffelijck voleynde. Hier uyt quam zijne gevangenisse/ daer nae dat oorloghe / daer nae de beleghheringhen welcke des oorloges een eynde maeckte/maer veel swaerder als het oorloge selve. Op de selve maniere / verloor Frederick van Baden oock zijn Bisdom / alsoo dat hy / het eene oorloghe naer het ander voor-beginnende/ende hy den zijnen egeen bystant doen konnende/van droeffenisse by nae sterbende / sich selfs van't Bisschops ampt geabdiceert heeft. Dien dierbaren krijgh van Overyssel eer gecontraheert zijnde uyt de giericheyt / der ghener die daer eerstelijck toe waren vermanende/die en heeft niet alleen Steden / Dorpen ende Kercken vernielt / maer heeft oock Bisschop Philips van droeffenisse doen verdwijnen / uyt dien dat hy den zijnen egeen bystandt in hare grooten noot doen en konde. Naedemael dan ghy dese exempelen wel weet / en connen wy V. L. niet naer laten te vermanen / dat ghy daer exempel aen neemt/ doet uwe Steden te samen vergaderen / in welcke Vergaderinge van de partijen ten beyde zijden mach disputeren. Het welck soo ghy doet/ soo sult ghy de goetwillige herten der Amersfoorders niet ghebreecken in't reconcilieren der Factien/ ten zy dat ghy selve yet swaerders op uwen hals wilt halen/als sy gehadt hebben. Daer den Bisschop den seventhienden Januarij wederom

op gheantwoordt heeft. Het gene dat ghylieden van de Ballinghen aen my schrijft / en hebben by my egeen macht / want het sijn maer bedriegerijen / waer door sy mede geextraheert mochten worden uyt het iudicie / ende om egheenen onpartydighen rechter te verkiesen / aen den welcken sy hare saecke deferen. Ick begheere / (seyt hy) datmen haer by een openbaer Placcaet uyt der Stadt drijve : het welcke ick niet gebieden en soude / indien ick het voor de waerheyt niet en wiste / dat sy des snachts met alderhande wapenen op de been geweest waren / ende also van de weder-partije verdreven / soo dat sy door de donckerheyt des nachts ontvlieden kosten. Door welcke argumenten / niet door geraetsel ofte gheklap sy schuldich zijn / ende haer schult bekennen moeten. Daer-en-boven zijnder / die door brieven verkregen hebben om uyt ende in onbeschadicht te mogen reysen / omme haer te ontschuldigen van't gene haer opghe-worpen worden / ende hebben de borchtochte verlaten. Daeromme indien ghylieden my een aenghename / maer V. L. een profijtelijcke saecke doen wilt / soo sult ghy de Ballinghen de Stadt verbieden / waer op den Raedt van Amersfoort metter haest gheantwoordt heeft. Met soo veele woorden als ghy ons zijt vermanende om die Ballingen te verdrijven / en weten wy noch niet welcke ghy meynt. Ende indien ghy die ons met name ende toe-name verhale / soo mochte wy haer met de leste straffe aendoen / naedemael ons noch valch noch raet en ontbreect. Daer-en-tusschen ordonneerden die factie t'Utrecht alle dingh naer haer goedduncken. Sy verouden andere Wetten / sy stelden wederom nieuwe in de plaets / de ghewoonten binnen die twee jaren staende die muyterijen aengenomen abrogeerden sy / soo dat daer niet op sijn oude plaetse en mochte blijven / maer het worde al verandert ende verbreeckt. By een Placcaet is daer ghepubliceert / dat niemandt van muyten mentie maecken soude / op lijfstraffe ende op de confiscatie zijner goederen. Ende dat hare dominatie gedurich zijn soude / hebben sy gepubliceert datmen den eersten Februarij egeen rechtsdach houden en soude / om wederom eenen nieuwen Magistraet te maecken / maer dat het eeuwichlijck ende erffelijck af blijven soude. Het gheral der Gilden wort oock mede vermindert dat hare macht ende aenhangh te minder wesen soude. De Vaendels ende de Banieren onder de welcke de Borgerije de voorgaende jaren op de wacht getogen hadden / worden in't Raedthuys des Magistraets ooghen / in spijt ende schande van de weder-partije aen stucken gheschenert. Nu was het in't beginsel des Iaers van seven-en-twintich, als de Gouberneurs hare Factie soo begoste te versterken. De Ghemeynte worp ende strooyden by der straten eene Prophecije / als dat / dat jaer een wonderbaerlijck jaer wesen soude : Daer worden oock voort geseyt een wonder dinck / als dat sy in de locht ghehoort hadden het ghekrasch der ghewapender mans tegen een strijdende / nemaer men en wiste niet waer van het

eerst begonnen was. Een weynich tijts daer nae als sy naer ouder gewoonte de Processien om waren dragende/ ontscheen haerlieden de Sonne op een schoonen ende helderen dach/ omringhelt met een duystere ende nevelachtige wolcke. Welcke wonderlijcke gheschiedenisse/ als van den eenen tot desen van den anderen tot een anderen Koninck/ (gelijck een yegelijck gesint was/ refereerden. Daer nae quamen daer sommige die wilden seggen/ dat daer de verscheyden tumulten die binnen Utrecht gheschieden souden van dat jaer/ door beteyckent worden. Daer worden Borgemeesters ghemaeckt op een nieuwe maniere/ niet op eenen gemeynē Rechtsdach des Gemeynts (gelijck alst de maniere was) maer door sommige van den Adeldom/ die den Bisschop konden inducceren waer toe sy wilden/ dese worden tot Borgemeesters gemaeckt/ als Gijsbert van Suylen/ ende Arent van Wulven/ de welcke alle beyde van het Ridderschap waren/ het welcke was teghens de wetten van die van Utrecht/ by de welcke verboden was/ dat niemandt van het Ridderschap in den Raedt gekoozen soude worden/ ten ware hy van sinne ware een mede van de Ghemeynte te zijn ende eeuwichlijck te blijven. Dit was nu het derde dat sy teghen de wetten ghedaen hadden/ als dat niemandt op eenen Rechtsdach uyt der Stadt en mochte zijn/ sonder eenige grote boete/ datmen oock dien selven in den Raedt kiesen noch Onderman maecken/ noch ooch Schepen/ veel te min was het gheoorloft een absent persoon Borghermeester te maecken. Op dit jaer hebben sy Suylen op het Landt langen tijt gewoont hebbende/ ende het ampt ghewveldelijck recuseerende/ tot Borghermeester ghemaeckt. Dit was een teycken ende voorspoocksel van de overghevinge der populiere Regieringhe/ ende van de oversettinghe der dominatien onder een grooter ende machtigher machticheyt. Desen Suylen/ was van grooter ouderdom/ sacht van sinnen/ gheneycht tot ruste ende stilheyt/ gantsch niet dienende ende onbequaem zijnde de Republijck in sulcken staet te bedienen. Hy nu lange gewent zijnde de stilheyt ende ruste des Landts/ worden met grooter moeyten in der Stadt gehaelt/ ende als hy begonde herwaerts ende derwaerts gedreven te worden door die groote golven der sorgen/ ende als hy veel ordonneerden/ dat niet behoorlijck en was tegen zijnen wil/ naer den raedt der seditieusen Ridderschaps/ als hy wordē gedwonghen wederom wech te gaen/ soo bleeff den goeden man/ een van de beste van het Ridderschap/ kranck van herten zijnde ende by-hans van droeffenisse verdwijnende/ een Maent of twee in zijn wooninghe verhoolen. Daer nae regierde in zijn plaetse/ met zijn medegesel/ Johan van Uchtenbroeck. Terstont daer nae is daer het beginsel der Ballingen opgeresen/ om den jeghenwoordighen standt des Republijcx te perturberen. Ontrent den negenden ofte thienden Mey/ sijn sy gekomen altemael op de geordonneerde plaetse/ welcke sy beteychent hadden om met malkanderen te raetsplegen om in de stadt

te vatten / ende hare vyanden te vernielen. Al waer sy malkande-ren [illegible] / om [illegible] wapende hy [illegible] Colle/ Steech-[illegible] te komen / den welcken was van vier-en-twintichsten Mey. Ende op dat de conspiratie der Bal-lingen/ sommighe meer ervaren-[illegible] souden om [illegible] te [illegible] lijcker te bestaen/ ende om [illegible] ren het hert te beter in te spree-ken / soo schreven sy aen hare me-de-ghesellen die sy t'Utrecht had-den/ dat sy dese handel [illegible] gheles-sen ende manlijcke [illegible] te doen met haer [illegible] brenghen ten geseten dage/ ooch mede den Hee-re onder den welcken sy dienden. Dat sy te scheep soo stillijck als sy konden / daer arriveren souden. Daer-en-tusschen dat sy het schip ofte het werck aen het [illegible] van binnen ophouwen souden/ met bij-len ende ander gereetschap / want haer dat van node soude zijn. Dat sy oock in de huysen naest-gelegen de Poort hare gewapende versche-[illegible]len souden houden. Dat sy de Schiltwacht op de Poorte ver-moort hebbende/ haer met Schau-kens daer toe ghemaeckt zijnde/ souden kunnen vaeren om de [illegible] [illegible]. Ende op dat sy niet [illegible] en souden [illegible] het gheraesch der wapenen/ [illegible] men eerst met bijlen ende met aller macht langs de brugge soude [illegible] [illegible] welck teycken [illegible] van [illegible] [illegible] wat [illegible] sou-den [illegible] / tot dat de Wacht hondert treden van daer [illegible] waren / dat sy daer-en-tusschen om haer [illegible] te versterken/ heymelijck daer toe begeeren sou-den / [illegible]

geschreven soude / dat sy [illegible] vyanden/ [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] van daer hadden / dat het als van den tijt wesen soude om sich heerlijckheit van zijne vyanden te wreecken. Ende dat verraet soude voort-ge-gaen hebben/ ten ware [illegible] die hy een teycken verstaen hadde. Desen Raedt hadde gesocht een ee-[illegible] van Wijck de welcke hy de ge-meynte onbekent was / maer ick en weet niet hy dat [illegible]. Maer ick ghelooue dat het eenen in den dronck ontvallen is / die mede de conjuratie bekent was / want de Gemeynte/ als de wijn of het bier haer in 't hooft treckt / konnen sy hare wagen niet wel bedwinghen/ [illegible] daechs te voren al eer sy aen de Stadt quamen/ als naer Utrecht reysen soude / nam voor/ al-voor hem den Bisschop hiess te waerschouwen. Ghelijck ver-haelden hy haren Raedt / ghelijck hy het ghehoort hadde / den Bis-schop gaff hem terstont eenen brieff mede aen den Borgemeester Sup-len / hem biddende dat hy hem noch meerer haest naer Utrecht worden soude. Ende al eer hy van Wijck gingh/ begost de Son onder te gaen. Daer nae ontrent de helf-te verkregen hebbende / valt hy in de handen van de Wacht der Bal-linghen. Ende naedien hy onbe-kent zijnde/ seyde dat hy nievers anders gaen wilde/ wordt hy onbe-schadicht los gelaten / ende in den morghenstonde quam hy aen de Stadt. Soo riep hy doe op de muyren de Wacht aen / begeeren-de dat de Poorte geopent worden/

want

[illegible] van den Bisschop aen den Borgher-meester hadde: datmen geen ver-raderije behoorde te ghebruy-ken/ want daer hingh het gemey-ne welvaren aen. Hy weder haest ingelaten zijnde/ gaf den Bis-schop den brieff/ mitsdien seggen-de hem den Raedt der Ballin-ghen/ ende wat hem met haer over-komen was in't herwaerts komen. Den Borgermeester doet den Raedt terstont vergaderen/ en-de sy considereren noch veel haesti-ger op die saecke/ naer ghelegent-heyt des saecks. De Stadt-dien-ders worden alom aen de Wacht omgesonden/ dat sy wel gauwelijck ende neerstich toe souden sien. Die van de Gilden/ sijn in hare toor-nen met haer geweerschap/ kruyt/ loot ende geschut/ al stillekens ge-bleven. Hy bestelden alle dingh met grooter vreese/ al of die Ballinge-ren al aen de Stadt-muyren ghe-hecht waren geweest. De kanon-nen met kruyt ende loot zijn aen de Poorten ende aen de leeghste plaetsen der muyren gheordon-neert. Oock sijn daer omtrent de plaetse gewapende mans ghestelt/ om het borgerlijcke gewelt/ tegens te staen. Ende daer hadde meer perijckels van de verborgen vyan-den geweest als van de Ballingen/ indien daer eenige van voor in de Stadt ghekomen hadden. Een weynich tijts daer nae den Bor-germeester meynende dat de Bal-linghen niet verre van de Tolle-steegh-poorte en waren/ heeft hy sommige van de Wacht/ die by kans de principaelste hoofden der Borgerije uytgesonden/ om te ver-spieden/ want sy verept hare Fa-tuyn te versoecken/ hoe dat het haer oock vergaen soude hebben. Metten eersten loopen sy ghewel-delijcken in de Herberghen naest ghelegene Poorte/ om te besien of daer geen heymelijcke listen verey-en waren/ aldaer verborghen zijn-de/ de welcke haer van achteren ombangen souden. Maer de Bal-lingen het ghekras hoorende door de stilheyt des nachts/ dochten dat het uytgebracht was. Daeromme aerselden sy al stillekens door de omwegen in de eenicheyt/ maer sy verborgen sich in de Hoybergheu met hoy ende stroy overdeckt zijn-de. Soo als sy ten lesten door vre-se der Verspieders het de hare klaechden. Daer sijn in de Her-berghen oock drinckbeechers ghe-vonden/ waer door sy haren dorst ghelest hadden/ want sy seer ver-moeyt waren door de lange reyse/ d'welcke glasen noch half vol wa-ren: waer uyt sy argumenteerden/ dat sy eerst van daer gevloden wa-ren. Dan naedemael is eerst te degen de oorsaecke van het langh verbeyden haer openbaer gewor-den. De meenichte der gener die haer behulpich zijn souden/ de welcke sy door hope van prijs ofte van eenen grooten rooff mede ge-praet hadden/ aerselden wat op den Dijck des Rhijns/ want haer van vooren aen wijs ghemaeckt was dat de saecke toegaen soude met behulp van eenen Heere/ wiens name uytghegheven soude worden/ wanneer sy op der stadts-muyren waren. Nu voortgegaen zijnde tot aen de Voor-stadt van Tolle-steegs-poorte/ alsmen haer noch door schoone woorden/ noch door ghekijff vorder en konde krij-

gen / soo overpeynsden sy in haer selven / dat het seyt een quaden eynde nemen mochte / indien sy niemandt ghesworen zijnde / in schijn van moordenaers en straetschenders / de Stadt souden innemen / moorden ende rooven / niet als goet recht des krijchs : De Ballinghen dan de hare verlaten zijnde / zijn sy [illegible] langh verbeyden door verscheyden weghen door de duysternisse des nachts verspreyt gheweest. Ende in deser voeghen is den Raedt der Ballingen te vergheefs begost gheweest. Deen nacht ende sommige naevolghende hebben sy scharper wacht ghehouden als sy voormaels ghedaen hadden. Ontrent de Widderbrugghe was een Taverne ofte Herberghe / hier sachmen twee vreemdelinghen ende onbekende ten Avontmael gaen / Des daechs daer nae zijn sy openbaerlijck in de suspicie van verraderye gebracht. Dese waren uyt der Stadt ghereyst / al eer de saecke den Borgermeester aengedragen was / soo dat sy het vry ontquamen waren. De Vrouwe is terstont een Dienaer van de Magistraet haer eenen dag van rechten seggende. Hardelijcken worden sy door het gherecht beklaecht / van de tsamen-sweeringe tegen die Overheyt ende de gemeene Vryheyt / dat sy de verraders verborghen hielt / dat sy die tsamen-sweeringe niet terstont int licht gebracht hadde. Maer als sy haer langh ende veel ontschuldicht hadde / (soo seyt sy) dat het wel waer is / dat haer Susters-Dochters-Man met noch een vreemdelingh gister-avondt hadden wesen eeten / maer dat sy van haerlieder raet niet en wiste / dat sy oock [illegible] waren uytgaen slapen / maer sy en wiste niet waer. Ende als sy met dese ende diergelijcke redenen haer beyden te ontschuldigen / geboden de Schepens datmen haer in de Kercker leyden souden / om haer noch naerder op die saecke te ondervragen. Een weynich daghen daer nae als de Magistraet / seer gheoccupeert was geweest met het ondersoecken van de conjuratie / soo beveelt sy den Rechters / datmen die beschuldichde soude naerder op die saecke examineren ende ondervragen. Sy / siende het gereetschap tot het pijnighen behoorende / worden bevreest / ende verhaelden de gantsche tsamen-sweeringe / ghelijck die van ons boven verhaelt is. Maer als sy haer eerst met soeticheyt / daer nae met dreygen ondervraechden / van de tsamen-gesworene binnen der / ende sy siende dat sy daer niet en wiste / worden sy beweecht door het bitterlijck weenen van de Vrouwe / ende hebben af gelaten van so hardelijck eenighe questien met haer meer te exerceren. Nietemin sy [illegible] over van de Gevangenen [illegible] met getrouwigheyt aen [illegible]. Maer als de spraecke tweederhande gheweest is / de eene dat sy den naevolgende dach in de Kercker ghedoodt was. De andere / dat men den Raedt alle daechs wat nieus worden aengebracht uyt de Naeburighe Steden van den Raedt der Ballingen / ende dat sy bestemmeert was om die af te keeren / dat sy daerom van hongher ende dorst ghestorven was. Nochtans de spraecke der Ballingen niet ophoudende / maer daer openbaerlijck

gepubli-

gepubliceert/ ende afghelesen/ dat de wagens op vijf hondert treden naer aen de Stadt niet komen en mosten. Dat de Overluyden van de Giltpoort af te voet mosten binnen komen. De Wacht ende de Poort-bewaerders worden met grooter sorge verdobbelt. Sy hebben van nieus aen wederom Ballingen ghemaeckt. Onder welcke was oock niet jegenwoordich zijnde/ Adriaen van Rhenen/ Everhard van Soudenbalchs Susters Soone: op dat hy genoemt eene te zijn van de gene/ die een weynich te vooren van Amersfoort komende/ de Stadt arbeyden te overvallen. Welcke oorblaserije ende valsche logentale hy naermaels verantwoordt heeft/ met getuygenisse zijns Weerts daer hy dien nacht by ter herberge geweest was. Ick dencke dat hy door den ouden haet in die calumnie ghebracht is/ om dat sy anders gheen oorsaecke en hadden om hem de Stadt te verbieden. Dit seyt hem gheboodtschapt zijnde te Amersfoort/ oock brieven des Bisschops met alle bitterheyt vervult ontfangen hadde. Soo heeft de Magistraet oock veel in den ban doen gaen van dien avondt. De welcke hebben haer begonnen te begheven onder haer geselschap/ want sy met malkanderen te vooren kennisse ghehadt hadden/ om alsoo een Rotgesel te hebben/ der gheenen die uyt haer Vaderlandt verdreven waren/ dat sy doch wederomme onder een bescherminge mochten komen/ dat sy oock hare schult niet en ontkenden/ maer dat sy het op de sotte persuasie der sommighen/ op hare simpelheyt ende dwalinge dat leggende: dat sy daeromme begeerden datmen haer het vergheven soude/ want het gene gedaen was/ en konde niet ongedaen zijn/ beloovende dat sy daer nae niet wederomme souden muyten ofte eenige seditie committeren. Sy met de Borgers beweecht zijnde/ eensdeels door lange gewoonte ghereconcileert/ sy beloofden haer ghelooff ende ghetrouwicheyt. Terstont scheurt sich de geheele Stadt in twee partijen/ de eene wilde dat men die Ballinghen ter poorten uyt souden drijven/ de andere begeerden haer daer in te behouden. Ende de beste partije en was niet de verwinders/ maer de gheweldichste/ want die deden den Raedt terstont vergaderen om hier een eyndt van te hebben. Den Raedt beval haer dat sy door den ondergang des Sonne souden uytgaen/ by soo verre sy niet en wilden/ by het hooft ghevatter worden/ ende in der ghevangheniße ghewórpen. Welck ghebodt de sommighe ghehoorsaem geweest hebben/ sommighe den Raedt ende haer ghebodt verachtende/ zijn daer gheblevan gelijck als sommige van soodanige wel meer gedaen hadden. Maer die ghene/ die den Raedt ghehoobedieert hadden/ siende dat sommige ongestraft binnen van de Borger gehouden worden/ keerden oock terstont wederomme in de Stadt. Ontrent desen tijt wort een baniere Ruyters van den Bisschop te Utrecht in garnisoen ghesonden/ dat de Magistraet die gebruycken mochte jegens de uytloopers des nachts/ ende om hare vergaderingen te verstooren. Doen worden daer op't Landt eenen gevangen/

gen/ uyt wat suspicie/ en wete ick niet/ de welcke met ghelt daer toe gekocht was/ dat hy der Ballingen bode was/ de welcke in ende uyt der Stadt keerden met brieven/ soo van d'een als van d'ander zijde/ dese wort in de ghevanghenisse geworpen. Den Raed maeckt terstont een questie ende beveelt de Schepens dat sy hem daer wel op souden examineren. Den verschen haet ende de gramschap des Factien verwackerden/ den Raedt seyde datmen niet langh beyden soude met de Inquisitie/ want daer door meynden sy dat die seditieuse onder de Borgerije noch in der Stadt zijnde/ souden ontdeckt worden: oock mede dat het exempel des straffen aen den vreemdelingh bewesen de Ballingen/ ende die noch van dier partije in der Stadt waren/ souden vervaren. Ten lesten worden den ghevangen jammerlijck ghetormenteert/ soo dat hy door wreeselijckheyt des pijns verwonnen zijnde/ noemden hem sommige soo van de Geestelijckheyt als van de Borgerije/ die een weynich tijts te vooren gebannen waren/ dat hy daer van ghehuyrt zijnde om seecker gelt/ brieven bracht aen de Weduwe van de Herberghe voorsz. meynende dat wanneer hy onbeschaemt die andere gheopenbaert hadde/ dat hy dan terstont vry ghelaten soude worden/ gelijck hem voor zijn tortuerwijs gemaeckt hadden. Ende voorwaer ick en wete niet wat hem vreesden/ naedien sijn conscientie hem egeen quaet en ghetuyghden/ dan alleen/ het bedrogh uyt dese valsche woorden. Binnen twee daghen wort hy veroordeelt by Sententie der Rechters/ ende soo veel te gestadiger was hy allen menschen in zijn straffe/ hoe dat sijn onnoselheyt grooter scheen te wesen by den ghemeynen man: ende de groote luste des Gemeynts om te regeren/ verhitten den haet te meer teghens den Magistraet. Als nu den bedroefden gevangen getogen worden/ tot dien droevigen dienst verbulden hy het al met jammer geklach/ hy riep vreesselijcken/ ende beklaechden zijn ongheval dat sy een onweerdich ende leelijck stuck aen hem bewesen/ dat hy onschuldich zijnde/ tot der doodt verwesen was: Hy viel ootmoedelijck op zijn knien/ seer bitterlijcke biddende den Rechters/ dat sy hem doch de tijt verleenen souden/ om een weynich te spreken/ als hy doch sterven moste. Hy siende dat hem dat van de Schout gheweygert worden/ ende dat sijn bedinge al voor niet was/ dat daer en-boven den hanghman gesent was/ van de welcken zijne schouderen bloot gemaeckt souden worden tot de straffe: Daer begoste den mensche/ als of hy met een Propheetschen Geest begaeft hadt geweest/ Godt ende alle zijne heyligen in ghetuyge te roepen/ ende aen den hooghsten Richter te appelleren dat hy des doots onschuldich zijnde/ soo schandelijcken sterven moste. O my arm kaytiff (seyde hy) daer sijn sommighe goede ende sincere lieden/ die ick ghesept hebbe des tsamensweerings schuldich te zijn/ het welcke ick hebbe moeten doen/ hoe-wel het onwaerachtich was/ want sy het van my begeerden. Ick hebbe die mijne confessie onwaerachtich/ noch-

tans de

tans de waerheyt gelijck schijnende / door pijnen geaffsbereert ende beleden / ter contrarie revocere die ick wederom in't openbaer / ende ontlade haer wederom der opgheleyde schult die sy niet schuldich en zijn / op dat haerlieder onnooselheyt door het ydel klap ende mijne leugentale onverdient niet gestraft en worde. Ysegge / o Schout / ende V. L. o Oudermans / ghy die nu dese mijne confessie weygert in weerden te houden / die sult ghylieden moeten bekennen naer mijnen doodt / ende ick van een ghehouden wesende door den getrouwen getuyge ende beduyders mijnes conscientie / (wijsende op den verwinner met de gebonden handen) raets ende daets / ende dat tot grooter schandt ende achterdeel / wanneer ghylieden uwen lusten op mijnen hals geblust ende ghedruckt sult hebben. Doen keerden hy zijne redene van dat propoost / gebruyckende de woorden / Hjerusalem / Hjerusalem / o Utrecht ghy zijt wel eer ee bloeyende ende heerlijcke Stadt gheweest / de welcke egeen stadt van raet ende daet boven haer meerder florerende en hadde / O Utrecht / wat een fackel / wat eenen brandt / wat een devastatie / wat een beroovinghe / wat een verwoestinge der landen heeft u / jae wat een moordt hanght u boven 'thooft. Nu en geloofimen my ongheluckich waersegger niet / maer door dese mijne bloetstortinge / ende naer mijnen doodt sal my beter gheloof ghegheven worden. O ghy Oudermans gebruyckt V. L. violentie op desen onnooselen ende onschuldigen gebangen / de welcke ghy den uytgebannen Borgere niet en hebt konnen gebruycken. Als hy meer soude seggen / soo seyde den Schout / wel Hanghman / waerom en bint ghy hem niet ende volbrenght u Officie? Hoe lange sal doch de straffe opgehouden worden? Als den gebangen met grooter kracht ghetogen worden / naer het sant / gebruyckten hy eens zijn kracht / ende ontworstelden den Beul met die Diefleyders / hem voeghende in eenen hoeck des Schavots / ende sich buygende ter aerden / bidt hy den Rechter met aller ootmoet / dat hem gheoorloft mocht wesen zijn ghebedt tot Godt Almachtich. Daer nae wort hy met het swerrt in den neck ghesmeten / ende aen vier deelen gekloost / op een yder poort een stuck settende / om door dat exempel alsoo te verbaren. In die selfde daghen / waren daer een grooten hoop Voet-knechten over den Yssel gescheept die haren dienst verlaten hadden / ende sonder Heere divageerden / maer waer toe het dienden / was onseecker / soo erreerde sy door de Veluwe ontrent het Hertochdom van Gelre: daeromme waren die naest-gheleghen Steden in grooter vreese / ende soo veel te meerder / om datmen seyde dat haerlieder dobbelt soldeniers / ende Capiteyns / die in veelderley oorlogen onder den Hertoch van Gelre gedient hadden / dat sy daghelijcx te Aernhem keerden ende weder keerden / secretelijck met den Hertoghe spreeckende. Dat die hoopen / niet op eene plaetse en bleven / maer dat sy nu binnen hare bepalingen waren terstont wederom in't landt van Utrecht / soo dat sy ginsewaerts ende derwaerts

keerden

keerden ende wenden / dat sy selven meer als een mijle van Amersfoort waren. Men heeft gemerckt / dat den Bode van Utrecht somtijts by haer brieven brachte / en tusschen beyden liep van alle welcke die van Amersfoort wel wisten waer dat haerlieder reyse strecken. Maer sy en waren soo seer niet bevreest voor het openbaer gewelt / als voor het bedrogh ende de listicheyt des Bisschops ende van die van Utrecht. Soo om de saecke der Ballingen / als om de lestledene constitutie van de tollen. De Magistraet was wel te degen bevreest / op dat sy niet door hare slaphe yt ofte door den slaep overvallen mochten werden. Noch hare vreese en was niet ydel / noch de bewijsselijcke redenen hebben haer niet gemist. Met dese sorghe de Magistraet beladē zijnde / quam Frederic Scheldenacker te Amersfoort / al waer hy van den Bisschop gesonden was. Tot Cornelis van Duyren is hy te herberge gegaen / sijn paerdt aen de Baelgie gebonden latende. Den Weert / naedemael hy den Gast in een kamer gebracht hadde / vraecht hy hem of sijn wapenen niet uyt gedaen en wilde hebben om wat te eten ende te drincken / want hy was seer vermoeyt door de swaerte der wapenen. Waer op hy al bevende antwoorden. De saecke en mach het rechtevoort niet lijden / noch men moet daer niet mede vertoeven / maer doet soo veele / ende loopt metter haest in 't Raethuys halen: Den Borgemeester daer ick meyne dat hy is: Het is een haestighe saecke / de welcke rasheyt vereyscht en volbracht te worden / daerom me maect dat hy metter haest hier by my komet. Den Borgermeester en verbeyden oock niet langh / meynende datter wat degelijcx ende de Republijck profijtelijcks te doen was. Sy by een komende gaven malkanderen de hant / groetende met grooter reverentie. So geboodt hy de Borgermeesters by hem te sitten / daer begint hy noch in sijn wapenen sitten haer te verklaren de saecke zijnes haestighen komsts / seggende sich hier te komen / om 'tgene dat haer meest gelegen was. Den Bisschop seyt hy niet langher verdraghende / dat de Landen van dese omlegghende Landtloopers ghedevasteert souden worden / heeft voor sich genomen al zijn Ruyterije / op haer te senden: op dat in benautheyt gheslagen zijnde / uyt onse bepalinghe mogen verdreven worden. Om dier oorsaecken wille heeft hy mijn tot U. L. alhier ghesonden / om te vernemen waer ontrent dat ghelegen zijn / ende door wat verhoolen weghen met haer best aenkomen soude sonder haren wete / om haer alsoo in dier maniere een nederlage te doen. Ende 'tgheen ons meest aenghelegen is / dat wy weten mogen hoe veel dat sy ontrent sterck zijn / dat ghy dit van ons komt vragen lieve Frederick / seyt den Borghermeester / is niet om niet / ende wy verwonderen ons / naedemael men dat van niemandt beter weten en mach als van den Landman / de welcke met hem daghelijcx om moet gaen / ende sijn beesten voor haer om niet slachten / welcker landen verwoest ende bedorven worden / dat ghy het dan van ons komt vragen. Daer-en-

boven

boven vraecht ghy noch in dese onse calamiteyt ende catijvicheyt hoe veel sy in ghetal zijn/ ende wat weghen dat sy besitten. Soo ghy dies seecker zijn wilt/ gaet te Utrecht ende vraecht het haerlieden/ sonder de welke den Bisschop niet en doet noch en ghebiedt/ van de welcke ghy het beter vernemen sult als van ons. Dit soude mogelijck wat te bitterlijcken gesproken zijn/ ende nochtans waerachtelijcker als het eerlijck is/ende die van Utrecht betamelijck / want als die meenichten over den Yssel gescheept zijnde door Worpen ende andere plaetsen erreerden/sachmen dickwijls eenen ghesworen Utrechtschen Bode tot haer ende van haer komen gins ende weder keerende/ maer of het door openbaren ofte heymelijcken raet gheschiede en weet ons niet / noch daer en disputeren wy oock niet van / maer voorwaer het is altijt de gewoonte gheweest/ dat soodanighe Boden niet dan van Heeren ofte Magistraten uytgesonden en worden. Daer uyt wy verstaen dat het een ghesimuleert werck is/ ende dat uyt compackt met malkanderen speelen. Ghylieden en meynt oock niet dat het U. L. aengaet/ dat de Landtlieden / tot niet vergaen/ welcker armoede de Stadt ten laetsten oock sal moeten misgelden van dit onghelijck ende dese injurie / ende wijt ons niet alleen den Bisschop / maer heeft korts over al doen publiceren/ dat niemandt ghewelt wederstaen en sal. Hier op is tegens die gene een boete gestelt/ datmen daer-en-boven / die de slapheyt haerder armoede stipideren/ met een teycken aenghevat souden worden / alsoo dat het veel lichter vallen souden eenen openbaren krijch te voeren/ ende wederom sijn beste doen / ende jegen den vyandt uytghegaen. Nu dan Borghermeester seyt hy/ laet daer yemandt uytghesonden worden om te verspieden/hoe sterc sy in getalle zijn mogen/ ende waer sy haer onthouden. Huyrt daer eenen expressen Bode toe/ hoe veel dat het zy ick sal het betalen. De Borgermeester niet weynich door de twijffelachtige saecke verslagen zijnde/ gaen geheel bedroeft/ zijnde nae de Stadt-poorten. Doen sy in de poorten neerstelijck ondervraechden/ of daer niet nieuws geboodtschapt en was/ soo ghebiedt by geval datter eenen by was / die seyde/ dat hy de voorgaende nacht in Waembergen by haer gheweest hadde. Dese leyden sy in de Herberge by Scheldenacker. Als hy met hem in een secreet kamerken gegaen was / heeft hy het wel gevraecht van alle [illegible] ghelijck [illegible] [illegible] wegen men in haer best [illegible] doen mochte / ende hoe datmen haer best in korten tijt over-vallen soude moghen / ende veel meer andere [illegible] dinghen. Dit aldus gedaen zijnde / riepe hy beyde de Borgermeesters tot hem / op datter eyghenen Schepersman van doen en soude zijn van een saecke diemen noodtsaeckelijck moste weten. Hy seyde / nu were ick waer dat sy rechte-voort zijn [illegible] / hy zijn [illegible] [illegible] te [illegible] een ghelijcke [illegible] om haer aen te gaen/ ende gelegen om haer van achteren te [illegible]/ soo door het Broeckelandt als

door de duynen teghen den Rhijn leggende. Voorwaer het is voor ons een fraye gelegentheyt/ soo of het van noode waer de voorvlucht te nemen/ ofte andere op de vlucht te drijven. Maer het is van noode te weten of de Broecken van Leusden/ van kley-aerd zijn ofte morassich. Daer bleeck eerst dat het hem was vergeten door d'ontrouwicheyt der memorien/ naedien hy aldaer ontrent dertich jaren omgegaen hadde. Op alle welcke de Borgemeesters kort ende goet antwoordt gegeven hebben. Daer en-boven seyt hy/ of het by avonturen ghebiel dat onse Ruyterije door groote vermoeytheyt van het vervolgen der vyanden/ of te Wijck ofte te Utrecht souden konnen geraecken/ souden wy dan wel toeganck moghen hebben in dese uwe Stadt ofte niet. Dit was het gene dat den Borghermeester soo lange verwacht hadde/ ende meynden dat hy het metten lesten by gebracht soude hebben. Indien het (seyt hy) in onse Provincie ghelegen ware U. L. te seggen/ en soude het ons niet swaer valle te antwoorden. Maer naedien het nu alsoo niet en is/ soo moetmen daer veel raets op versoecken. Indien seyt Schellenacker/ het niet toegaen kan sonder raetslaginghe/ doet een Vergaderinghe van weynigen/ op dat het al stillekens door mach gaen. Die Borgermeesters die doen laden terstont ses van de principaelste van den Raedt/ ende raetslagen noch al veel haestigher. [illegible] daer nae komen sy in de Herberge/ met haer brengende die selve van den Raedt/ op dat-men souden [illegible] den Ridder niet antwoorden/ mede dat hy sien soude dat de saecke door openbaren raet ghedaen was/ dat het oock in haerlieder macht niet en was/ ende al waert dat daer een nieuwen Raedt gemaeckt worden/ dat die het oock niet soude konnen hebben te wege brengen. Dat het daeromme behoorden gheraekeert te zijn aen den nieuwen ende ouden Raedt/ ende oock aen de Ghemeynte. Dat sy verhoopten/ dat indien het aen de Staten geraekeert zijnde/ sy het sonder twijffel wel verkrijgen souden sonder grooten twist. Maer dat (seyt hy) dunckt my wel vremt te zijn/ dat ghy seght dat ghy met soo weynich Ruyterijen soo grooten hoop Voetvolck te gemoet sult rijden: In de welcke soo ghylieden met uwe paerden wilt in-vallen sonder hulpe van Voetvolck/ sult ghylieden al-temael vernielt ende verslagen worden: Welck beginsel niet sotter wesen ofte geschieden mach. Soo dunckt niet te zijn de waerheyt in-siele gelijck als dat ghylieden dat doen sout. Maer dat door U. L. Poorten sonder Wacht open staen souden des nachts/ voorwaer dat soude niet geschieden sonder groote schade ende achterdeel des Republijcq/ noch swijge ick der genen die in de Voor-steden woonende zijn/ de welcke alle ongelijck ende geweldt/ als door vyanden achtende soude aengedaen worden. Het soude voorwaer sorchelijck van yemanden/ ende te meer van ons gedaen zijn dat wy dat toelieten/ het welck wy verhinderen konden. Indien den Bisschop gantsch van dier meyninghe is/ laet daer een teycken gegeven worden door de

Dorpen

Worpen in de heele Provincie/ op
dat sy mede de wapenen aendoen
moghen/ datmen oock uyt die ste-
den de ghewillige roepe/ om haer
soo gemeynsamender hand te ver-
jagen ende te vernielen. Het welc-
ke soo hy doet/ sal hy de ghetrou-
wicheyt van die van Amersfoort
niet ontbreecken. Wat aengaet
het ghene ghy ageert/ ick wil de
Magistraet daer gaerne doen op
vergaderen/ te weten/ de Nieuwe/
de Oude/ ende de Gemeynte/ son-
der de welcke wy niet moghen be-
looven ofte weygheren. Dan in-
dien het u soo niet aen en staet/ soo
sult ghy weten/ dat onse Poorten
des nachts voor egeene Ruyterije
opghedaen sullen worden. Den
Ridder des Bisschops siende/ dat
hy het ghoheel niet verkrijghen en
konde wat raet hy voorsloech/ si-
mulerende/ de haesticheyt op te-
gens den vyandt te strijden/ seyde:
Mijn Ruyterije verwacht my op
den Birck. Ende om dat ick haer
niet te vergeefs en vertoeve. Soo
bidde ick u/ draecht de saecke hae-
stelick aenden Raet over/ het welck
ghy wel kont doen/ daer nae doet
het my weten door eenen Dienaer
wat ick doen mach/ al waer ick
hem verwachten sal. Metter haest
wederom te paerde geseten zijnde/
reedt hy naer den Birck. Nu soo
was hy gekomen ontrent vijf hon-
dert treden vander Stadt/ al waer
wat verbeyden/ ende peerdt om-
keerende tot der Stadt/ die sach
hy aen/ seggende/ als de sommige
wel weten willen/ hoe dat ghy u
Republijck in alle u gedeelen een-
drachtich zijt/ alsoo dat uwe stadt-
poorten ons in den noot voor den
neus toegeslotē sullen staen/ noch-
tans sullen wel wederom geopent
worden/ wanneer uwen Raed met
giericheyt eñ eergiericheyt behipt
sal zijn. So dat hy sich selfs eñ zij-
ne Fortuyne verstoort wesende/ sijn
peert metter spooren stack/ voorts
rijdende naer dē Birck by den zij-
nen. Daer-en-tusschen wort daer
den Raedt metter haest vergadert/
ende de Consultatie wort hem door
een Stads-dienaer te peerdt over
ghesonden/ d'welcke was dat hy
altemael van dier opinie waren/
dat het tot des Republijcx oorboir
ende profijt/ maer tot des selfs
merckelijck achterdeel zijn soude/
indienmen aldaer de Ruyterije des
nacht binnen liet/ dat daer-en-bo-
ven den eenen hier voor den ande-
ren daer voor bewaerst was; Soo
sy yet anders gedoen konden/ dat
sy sonder vreese des perijckels en-
de dē Bisschop aengenaem moch-
ten doen/ dat hy het haer maer ge-
bieden soude/ dat sy daer aen hare
ghetrouwicheyt betoonen souden.
Des Bisschops volck/ dit ant-
woordt ontfangen hebbende/ rij-
den voort gaelijcken naer die naest
gelegen duynen ende heuvelen/ al
waer sy twee van de vyandts Ver-
spieders vonden/ besienden den
wech diemen te paerdt soude kon-
nen rijden/ de welcke sy appréhen-
deren ende met haer gebonden ley-
den. De welcke als sy wat om den
berch ghevoert hadden/ laten sy
haer wederom loopen. Van daer
wat vorder getogen zijnde ontrent
ende niet verre van Waemberch
quamen sy in een vlack veldt/ al
waer sy haer in Ordonnantie stel-
len/ ten aensien van hare vyanden
om die tot den strijdt uyt te locken.
Niet verre van daer was een huys

in't Zuyden / verre van de andere Landt-huysen leggende. Al waer haer ghebootschapt was / dat des Bisschops Ruyterije daer was/ komen terstont die Capiteyns daer uyt de Ruyterije te gemoet. Dese met den Gouverneur van de Ruyterije te voet/ secretelijck wat ghesproken hebbende / begheven sich met haer naer Wijck. Die van Amersfoort dit vernomen door hare Verspieders/ die sy daer toe uyt gesonden hadden / sagen doen wel te degen dat sy wijselijck voor haer sien mosten. Want naedien die van Utrecht sagen dat sy met hare calumnien ende leughentael niet profiteerden / hebben sy bearbeydet door den Bisschop die met bedroch te overvallen / want sy het door de vuyst niet en konden. Weynich dagen daer nae / is daer ghevolcht een ander bedroch / maer veel konstiger ingeleyt/ wiens uytgangh even soo gheballen is/ datmen daer uyt wel mercken kan/ dat alle dingh meer door Godlijcken raet als door menschelijcken geregeert worden. Den Bisschop sont ontrent den twaelfden Martij eenen brieff aen de Magistraet van Amersfoort/ by nae van desen inhoudt. Ick wilde wel dat ghylieden u voor liet staen / dat ick soo droevich ben/ om dat mijn Ruyterije buyten moeten blijven / maer dat ick seer blijde ben/ in alles aenmerckt hebbende U. L. sorghe. Waeromme ick de schult van U. L. verstooringe verkeert hebbe tot de eeuwighe ende ontsterffelijcke glorie/ uwe wackerheyt ende vigilantie. Daer-en-boven hebt ghylieden daer toe soo goeden raet gegeven om die vyanden te verdrijven / dat die in geender manieren te weder-leggen is. Het welck ick van de Gouverneur der Ruyterijen verstaen hebbende / en achte ick niet datmen op dien raet behoort te rusten / maer dencke eer langh een teycken te doen geven/ in alle Dorpen ende Vlecken / op dat het de tweede / reyse ghegeven zijnde/ alle de Landt-lieden / met haer geweer onder hare Schouten op de gestelde plaetsen mogen compareren. Deses gelijcke brieven hebbe ick oock t'Utrecht ghesonden / dat sy ons oock mede eenich bystandt toe schicken om onse weder-partije te steuyten ende te verdrijven. Soo begeere ick van U. L. dat ghy oock twee hondert gewapende mans ons toe sendet/ om morghen vroech conform die onse schrijvens/ op de Bilt mogen gevonden worden. Want hoe wy ons hulp ende bystandt te eerder by een hebben / te eerder sullen wy onse / deses onses raets onseecker zijnde moghen verdrucken. Dan naedemael de tijt te kort was om des daechs daer nae het bystandt daer te senden/ want sy tegens den abondt den brieff eerst kregen/ ende soo haest die gewapende niet op de been konnen krijghen / hebben syse den derden dach uytghelesen op de Bilt smergens goet tijt ghesonden / op dat hy niet segghen en soude datmen sijnen ghebooden niet geobedieert hadde. Den Borgermeester sorghden dat sy hem listen lagen/ (als des menschen gedachten altijt het quaetste voorwenden/ ende sy haer meenichmael bearbeydt hadden te bedrieghen) soo consulteren sy met malkanderen/ desen raet houdende. Het was al-

tijt een oude ghewoonte gheweest/ ende van veele jaren af onderhouden/ dat soo wanneer de vier kleyne Steden den Bisschop tot haren Hooftman hebbende/ den vyandt souden belegeren/ dat die van Vtrecht ende die van Amersfoort een Leger maeckte/ ende d'andere Steden oock een. Ende op dat den gewapenden Borger niet geroepen en soude worden om bedrogen te worden/ sent den Borghermeester eerst eenen Bode uyt twee uyren te vooren al eer sy uyt der Stadt gingen/ om te besien of het over al vrije wech ware/ dat hy voorts reysen soude naer Vtrecht/ ende by den Borgermeester aldaer/ ende hem vragen waer hy zijn Legher gestelt hadde/ met die welcke die van Amersfoort die op den bergh al gereet waren/ sich vervoegen souden. Soo vraecht den Borghermeester die van Wulven/ (want Suylen was opten rechten tijt in een groote sieckte bevallen) waer die van Amersfoort by die van Vtrecht komen souden/ om een Legher t'samen te maecken. Hier op den Borghermeester een weynich stil swijghende/ verwonderde sich wat dit was bediedende/ als des raets niet mede deelachtich ghemaeckt zijnde. Terstont als of hy tot sich selven ghekeert ware/ (seyde hy) verbeyt wat/ tot dat ick van hier eens gae op het Bisschops Hoff ende wederom kome/ om u te antwoorden. Den Bode niet wachtende op het antwoordt des Borgermeesters/ op dat hy den zijnen niet te spade tegen komen souden/ is met een haestigen loop naer de Bilt geloopen. Maer hy daer ontrent komende/ die van Amersfoort voor hem sach hare spiesse in de aerde settende/ om te hooren wat goeder tijdinge/ Vitius/ te weten/ den Bode brenghen soude/ soo doet hy haer metter handt een teycken van stilligheyt ende silentie/ roepende soo hy best mochte. Krijch-lieden/ een yeghelijck van V. L. begeve sich wederom naer huys: Ghylieden hebt den Bisschop voldaen/ V. L. ghelooff vertoonende/ ghylieden hebt V. L. Soldije dat u beloofd is/ al wel verdient. Sy beginnen altemael om seer te roepen/ dat het onwaerdich met haer ghehandelt was/ te weten/ haer om niet ende te vergheefs van huyse lockende. Dat het haer nu niet onbekent en was/ dat sy door het bedroch ende de listicheyt die van Vtrecht gantschelijck conform/ uytghehaelt waren. Beloovende dat indien haer wederomme een dach van vergaderinge aengheschreven worden/ dat sy het dan soo souden houden/ als die gene door welcker raet den Bisschop hier toe gheinduceert was. Doen sy ontrent twee hondert treden van daer wederom gekeert waren/ ontrent de Bosschen gekomen zijnde/ sagen sy van achteren eenen komen rijden soo hefftich aen/ dat hy van vermoeytheyt by nae ghelijck doodt te zijn. Desen was ghesonden uyt des Bisschops Hoff/ dat hy seggen soude/ dat den Bisschop wilde dat sy wederom keeren souden/ om van den Billet-gheber een yeghelijck een plaetse ghedesigneert te worden/ om die van Vtrecht daer soo langhe in de Voor-stadt te verwachten/ tot dat sy hare Borghers souden doen vergaderen. Die van

Amersfoort gedachtich zijnde der geboden des Borgemeesters/ gaen voort harē gang. Niet te minder/ vervolchden den Krijghslieden hare voorgenomen voetstappen/ soo dat sy het landt verwoestende eñ verderbende/ de arme Huys-lieden in de Steden deden vluchten. Dese waren nu voorts nederwaerts geloopen aen de Dorpen op de Vecht gelegen/ naer Holland specterende. Waer toe alle dage t'Ridderschap van Utrecht alle dage tegēs de wederpartije uit viel/ sy dedē veel lichte strijden sonder effect/ op datmen niet seggen soude/ dat sy niet heerlijck ofte prijslijck en looven in't middel van den hitrichsten brandt der Borgerlijcker raserije/ so treckt Steven van Nievelt Gouverneur vandē Duytschen huys/ op't huys te Marsen/ op de Vecht/ dat hy meer tot zijn wellust als om geweit te verdrijvē getimmert hadde/ om sich in dier manierē van alle lasten eñ swaricheden te ontslaen. Alhier hadde hy ooc gevlucht alle de goederen van de Duytschen/ die voorwaer machtich veel waren/ door de welcke hy meer als voor zijn eygen leven besorcht was: Meynende dat die daer beter als binnen der Stadts-muyren bewaert souden zijn: Nemaer den uytgang (als Fabius in Livio seer wel seyt) is der Sotten Meester. Op dese tijt als die Soldaten by nae al de Dorpen op de Vechte daer ontrent gelegen inghenomen ende gedevasteert hadden/ soo was hy op zijn huys meer om zijne schat te beschermen/ als om sich selfs wat te recreeren. De grachte om het huys vloeyende was seer diep/ waer in ghehouden ende ghevoedt worden allerhande gheslachte van Visschen/ tot alle ghebruyck. Al hier was by avontueren eene van die Soldaten ghegaen met een angel-roede visschen/ om daer mede den tijt te verdrijven. Den Gouverneur van der Dorden/ siende desen uyt een hooch venster/ verbiedt hem dat hy van daer soude gaen/ indien hy eghen ongheluck aldaer wilde hebben. Niet-Niettemin hy even hartneckich blijvende/ blijft al voort sitten visschen/ somtijts een visken met zijn roede op het landt treckende. Steven van Nievelt achtende dat het onbehoorlijck was/ in sijn eyghen rijck egeen gehoor te hebben/ ghebiedt sijnen knecht (wiens name was Willem) dat hy na hem schieten soude. Den knecht niet langh verbeydende/ volbracht zijns Heeren bevel/ doorschietende den visscher met een loot/ soo dat hy van de wondt ter aerden viel/ sijn roede latende vallē ter aerden. Voorwaer dit was wel een vermetel (geck ofte sot en derve ick seggen) stuck: Op dat sy/ op soo onmachtighen huys/ ende egeen hulp tot ontsettinghe verwachtende/ ende met een grooten hoop schelmachtige boeven omcingelt zijnde/ dat hy niet vermaent en worden door het aenstaende perijckel. Waeromme naer dat vermetel feyt/ een ghelijcken uytgangh ghevolcht is. Van daer is terstont voortghekomen dit grouwelijck feyt aen de Capiteyns/ in de naest-gheleghen Dorpen ghelogeert zijnde/ van de welcke so groote macht herwaerts ende derwaerts/ meer door authoriteyt als uyt recht der heerschappijen ghelept worden/ want

sy een

sy een heerlijcke fame van krijghs-handel waren voerende. Veele quamen daer loopen / boodtschappende dat haer metghesel uyt het Slot tot zijnder grooten onschult jammerlijck was doorschooten. Wiens doodt indien sy ongewroken lieten / soo seyden sy / dat alle Huys-lieden over al ende alomme haer vergaderen souden om haer soo van alle weghen door bedrogh te ondervallen / dat sy een exempel doen souden aen den vyandt / die eerst zijne vyandtschap betoont hadde / hoe dat de saecke oock vergaen soude / waer uyt d'andere menschen weten mochten / dat de straffe van de doorschotenen op den Autheur gerechtelijck gedaen worden. Soo hoordemen daer een ghemeyne stemme der Soldaten / dat sy het huys meer om wraecke hares metgesels als om den rooff bespringen ende innemen souden / soo dat den Heere selve des doorschotens doodt soude moeten besuyren. Sy sweeren altemael haren Hooftman / dat sy niet ophouden souden van de bestorminghe des Kasteels / voor en al eer sy het overwonnen souden hebben / ende haer van den moordenaer die 't feyt ghedaen hadden / souden hebben ghewroken. Daer nae sy bereyt wesende tot de bestorminghe / omringelen het Kasteel met vreesschelijck gekrijt. Al waer sy rontom gheplant hebbende op de vensters ende spiegaten der toornen haer musquettiers verweeren souden / datmen daer uyt geen gewelt doen en soude / tot dat sy haer gheschutten daer recht opgesettet souden hebben. Waeromme die van binnen seer weynich in 't ghetal zijnde / egheen weere door de vensters doen en konden. Daer nae over de grachte ghevaren zijnde / komen sy aen de muyren des Kasteels / aen de welcke sy hare ladderen ghehecht hebbende / arbeyden om daer op te komen met grooter strijdt. Sommige worpen touwen ende koorden aen de uytsteeckende ijsers der deuren ende der vensteren / soo dat sy die geweldelijck uyt der muyren toghen. Sommighe boscrupt in de sloten om die alsoo te laten opbersten / de ijsere banden ende de grendels braecken sy met gewelt daer af / sy versochten oock alle listicheyt om daer in te geraecken / ende sy dreven hare saecken seer hestelijck. Die van binnen met grooter vreese beladen zijnde / stieten al heymelijcken met haere wapenen de ladderen op de vensters gehecht met de opklimmers van boven neder / een yeghelijck verweerden seer neerstelijck zijn plaetse / maer sy mosten haer dapperlijcken wachten / om van de musquettiers niet besien te worden. Soo dat sy haer langhen tijt meer door hare dapperheyt / als door wapenen beschermden. Daer was een wenteltrappe / op de welcke men gaen mochte van beneden tot boven int hooghste van 't huys / hier waren op sommighe plaetsen seer enghe ende nauwe spiegaten gemaeckt. Op dese trappen gaende / ginck hy op een besloten kamerken / om den zijnen het in te spreecken. By avonturen begost daer een groot geroep / soo dat hy sijn hooft uyt stack door een kleyn spiegat / om te besien wat daer al gaens was / of die bespringhers noch niet af en lieten van het bevechten.

vechten. Daer wordt hy met een loot door zijnen voorhooft geschoten. Soo dat hy achter-waerts moste treden / nochtans kroop hy half doodt zijnde op handen ende knien naer beneden ende soo voort kruppende quam hy in de Sael / al waer hy eenen hertvangh krijgende / haestelijck gestorven is in't aensien van zijn volc. Die knechts verlatende hare statien en liepen af om haren Heere te helpen. Maer als sy bemerckten datter egeen leven meer inne en was / huylden ende schreyden sy het gans huys door / egheen Heere hebbende / om het langer tegens te houden / alleen besorgende hoe sy hare met haer goederen mochten salveren. Daer-en-tusschen komt de weder-partije / ende breeckt de deuren ende vensters / op het huys geweldelijck innemende. Doen vermoorden sy alle de ghene die sy in wapenen vonden / oock mede den Capellaen / by het doode lichaem des Heers sittende / ende voor zijn ziele biddende / dooden sy mede hem over des dooden Heeren lijff vallende. Maer door dese straffe noch niet versadighet zijnde / soo staken sy veel wonden met barbarische wreetheyt ende raserije / in der dooden lichame. De knechts die haer haestelijcken op den toorne op het Duyve-solderken verborghen hadden / die maecken met haerlieden compact / dat sy onbeschadicht los gelaten souden worden. Hier hadden al de Boeren daer ontrent voornaement hare goederen gebracht / als een sterck ende onwinnelijck Kasteel het achtende. Alle 't welcke met den schat des oorlogs de Soldaten tot een rooff gheworden zijn. Nochtans zijn sy ghedwonghen de grootste Klocken / wederom te gheven door hare Hooftmans ende Capiteyns. De sprake van dit feyt is terstont t'Utrecht hier van ghegaen / men soude niet konnen ghelooven hoe dat het een yder verwondert heeft / de welcke de estimatie ende het gelooff lange wel voorsien zijnde / nu bedroghen hadde. Dese Krijchsluyden door imaginghe haers conscientien / vreesende een gherechtelijcke wraecke / want sy in schijn van moordenaers het huys overvallen hadden / soo reyst een yegelijck al door verscheyde weghen wederomme naer huys. Den haet der Factien worden uytter maten seer verbittert door de moort des Gouverneurs des Duytschen huys / ende om de welcke te over-vallen sy hare Ruyterije terstont uytsenden. Seven van de Banckboeven worden in de wacht op den Oever des Vecht ghevanghen ende t'Utrecht binnen gebracht / des derden daechs hare ghevangenissen worden sy op de plaetse t'Utrecht onthooft. Die Capiteyns door het perijckel seer bevreest zijnde / sorgen dat sy door de verlatinge ende de destitatie der hare / ende door de groote ballast des rooffs mochten achterhaelt worden / schepen over den Rhijn: Al waer sy hare Soldaten op't landt geset hebbende / ende haer gelooff openbaerlijck beloovende / vertoeven sy te Vianen eenen langen tijt. De versche gramschap excideerden den Bisschop ende zijne Adherenten om haer te vervolgen / tot welcker bedroefheyt dat oock accordeerden / dat den Heere van Brederode haer

tot

tot sterckte zijns Stadt verleent hadde/ aldaer haer vluchte te nemen. Welcke kranckheyt des gemoedts den Bisschop niet en dissimuleerden/ als die van Utrecht op haer versoeck van de brieven niet en verkreghen/ soo heeft hy selve daer Legaten gesonden/ die haer by hem beklagen souden van de groote injurie die sy door de moordadige Landt-loopers gheleden hadden. Daer worden in Legaetschap uytgesonden/ Jacob van Mijnden/ Frederick Scheldenacker/ Lubbert van Wael/ ende sommige andere met haer. Dese zijn naer Vianen gereyst/ alwaer sy komende met den Heere van Brederode so langh gekeven hebbende/ seyden sy/ dat indien de gene die sy waren eysschende/ haer niet over-gelevert en worden/ dat sy het hem wel vergelden souden. So sijn sy niet versterckt ende hare saecke niet geeffectueert/ sijnde wederom van daer gereyst. Daer-en-tusschen was die van Vianen in grooter vreese/ sorghende dat hem die van Utrecht eenich spel speelen souden/ dat sy oock niet eer gherust wesen souden (als hy wel wiste) ten ware dat sy yet degelijcx bedreven souden hebben/ so stelt hy waeckers des nachts op der Stadts-muyren/ ende daechs bewaerders ende toesienders in de poorten/ op dat sy niet onversiens over-vallen en souden worden. Hy hadde niet verre van daer op de Lecke ofte een scheut-weeghs daer van een sterckte ofte Kasteel Termeyde ghenaemt. Hier sent den Bisschop eenen hoop uytghelesen Soldaten/ tegens den avond die het heymelijcken over-vallen souden. Dese des morghens goet tijt over-gevaren zijnde/ verborghen sich in het Lies/ tot dat den Gouverneur van het inleggende Garnisoen/ in de kercke met zijn volck Termeyde ghegaen ware. Daer wordender twee ghekoren die de verraderije bedecken souden/ in Monicken habijt met gheschooren kruynen ende kappen op't hooft. Dese/ als sy van de Maegt inghelaten waren/ niet wetende van de verraderije naedien sy soetelijck geklopt hadden/ bewaren sy den ingangh. Die andere daer na met groot geroep uyt hare verholen plaetsen oprijsende/ overvallen terstont het Kasteel/ de Maegt met sommighe daer in zijnde/ daer uyt jaghende. De tijdinge te Vianen ghekomen zijnde van het overvallen des Kasteels/ en konde hy eerst niet ghelooven dat hy vyandtlijck van die van Utrecht inghenomen was: met de welcke hy altijt ghetrouwen ende vasten peys gehouden hadde: overslaende den eerlijcken naem die hy by haer hadde/ waer vonden sy alderley ghereetschap van gheweer om de sterckte mede te beschermen/ het welcke sy terstont/ al in zijne Ordonnantie stelden ghelijck sy het ghebruycken souden. Waer uyt hy van den zijnen vermaent zijnde/ hoorden ende verstont dat het ghedaen was dat hy de Ballinghen/ ende de Capiteyns der Landtloopers daer toegangh liet hebben/ soo dochte hem vannen daer rijpen raet toe van doen hadden. Ende hoe-wel die vyandtschap hem bewesen/ hem t'onvreden maeckten/ soo rieden hem zijne wijse Raetsheeren/ dat-men de saecke eerst door Gesanten

handelen soude/ al eermen met wapenen ofte met gewelt sich daer teghens stelden. Daer worden Legaten aen den Bisschop gesonden/ elckanderen van de injurie soo veel seggende/ die den eenen den anderen aenghedaen hadden/ dat sy tot kijvens toe waren ghekomen/ segghende/ dattet hem niet ghenoech was den borgherlijcken twist ghecomponeert te hebben/ ten ware dat hy de geduyrige Princen noch krijgh ende oorloge aendoen/ sochte te vernielen ende uyt te roepen. Dat sy maer een oorsaecke sochte om tegen haer te oorloghen/ naedien sy egeen verweckers hadden/ om t'huys eenige muyterije te maken. Den Ghesante seyt/ onse Voor-ouders hebben altijdt met den Bisschop ende die van Utrecht noodsaeckelijck/ met egeen profijtelijcke vrientschap gehouden/ ende dat om de eere des eerlijcke naems in de Stadt te hebben. Soo dat sy de Leck noyt met vyandlijcker herten ende met een krijchs heyr over ghescheept en hebben/ op datmen niet soude konnen segghen dat sy eerste Autheurs des ongelijcx ghe-weest waren. Ende indien ghylieden seght U. L. door die redenen gequetst te zijn/ seght die ons/ dat wy die met ons t'huys mogen wagen/ ende indien niet/ soo laet U. L. garnisoen weder daer uytgaen/ ende restitueert ons wederom in onse ontnomene goederen. Wanneer ghylieden dat niet begeert te doen/ willen wy lieber gewelt hebben/ als ongelijck met ongelijck te vergelden/ naedien wy niet van meyninge en sijn met de wapenen te disputeren. Waer op den Bisschop wederom met grammen moede antwoorden. Dat het niemandt onbewust en was/ waeromme sy over de Leck gheschcept wesende/ haer eerst met gewelt aengekomen waren. Dat hy weynich te vooren de Ballingen/ eerstelijck in spot ende in den haet des Bisschops. Daer nae in den haet van die van Utrecht by hem gehouden hadde/ de welcke vyandtlijcke dingen teghens zijne vrienden waren met alle bedrogh ende listicheyt versoeckende. Dat daer-en-boven hy in ghelijcke spijt voor een deel dagen/ die moordadige Lantloopers/ die korts te vooren het huys te Maersen soo schandelijcken getrackteert hadden/ voor sijnen besten raet was houdende. Dat het soo van de Staten van Utrecht genomen worden/ als of hy haer stil-swijgende daer toe behulpich ghewecst was. Dat hier uyt klaerlijck ghenoech te verstaen was dat hy haer eerst schade ghedaen hadde. Ende 't gene hy was seggende van de vriendtschap ende societeyt/ dat het klaerlijcken ghenoech bleeck/ dat hy die eerst ghevioleert hadde. Alsoo dat hy van haer begeerden/ datmen die Lantloopers over-leveren soude/ om haer naer verdienste te straffen: ende dat sy de Ballinghen van daer verdrijven souden. Het welcke indien sy niet en deden/ soo en soude hy sijn Garnisoen niet van het Kasteel doen leyden. Waer op die van Vianen seyde/ dat ghy klaecht van dat wy de Ballinghen ontfanghen hebben/ daer en leyt u niet aen/ want het is een oude ghewoonte dat Voorvluchtighe ende Ballinghen altijt in andere Heeren Vryheyt vry zijn/ wanneer sy ootmoe-

velijck om bystandt bidden / ende die verkregen hebbende / datmen haer die houdt: Maer ghylieden mocht by avontueren meynen/dat ghy over ons oock sult regieren. Ende dat sy nu uyt Vianen ghetogen zijn / om V. L. te over-vallen ende te verraden/ dat en kont ghylieden metter waerheyt door onsen raet niet seggen geschiet te zijn: Ende dan soude het V. L. Officie zijn / de Ballinghen voor haren Rechter eenen dach van rechten aen te legghen. Wy hebben oock weten/ende straffen daer die schuldige mede gestraft worden: Maer die gebruycken wy niet dan tegens den ghenen die openbaerlijck van eenige schult verwonnē zijn. Maer dat ghy seght van't over-leveren van de principaelste der loopers/ wilde ick dat ghy dat wildet weten datmen het recht der volckeren niet en behoort te violeren/ naedemael sy in onser macht zijn/soo behooren wy haer ons ghelooff te houden/ het welcke ghylieden niet weygeren en sult/ al-hoe-wel ghylieden alle dingh over hoop haelt/ ende het een onder 'tander vermenget. Soo hoore ick wel dattet daer alleen resteert/ dat wy renuncieerde het gemeyn gelooff u lieder wille genoech doen/om dat het gene ons ontnomen is/wy wederom mogen krijgen. Nemaer die van Utrecht hoe langher hoe meer tegens die Landtloopers van toorne ontstoocken wordende / achten het sottelijck ende oock leelijcken ghedaen soude wesen / dat sy hare vyanden souden laten vry wesen/ ende hare Soldaten uyt Termeyde souden laten trecken/haren wille niet volkregē hebbende; Neyn-den datmen de saecke met bedroch moste handelen. De Ghemeynte was seer bevreest hoe die saecke eyndigen soude / begoste de Factie met den ghenen die den Bisschop daer toe geinduceert hadden / met onuytspreeckelijcken haet te vervolgen. Biddende alleen / dat het gene dat sy misdaen hadden / dat het die principaelste Autheurs van het feyt souden betalen/ op dat het gene dat door raet van weynighen gedaen was/dat het den gantschen hoop soude misgelden. Want het verstandt ende de sinnen van den Heere van Brederode/ waren de Gemeynte al tamelijcken bekent/ dat het oock soo niet ongewroken blijven soude / door wat middelen het ghescchieden. Haerlieden was oock suspect die lanckwijlige vertoevinghe des Heeren om sich te wreecken / daer uyt sy zijne wijsheyt te beter merckten/ denckende dat haestighen raet dickwijls een ongeluckigen uytgangh nam / nemaer dat lanckwijligen ende langsamen raet met grooter ghewelt aengingh/ende een geluckich eynde nam. Ende al-hoe-wel het seecker was/ dat hy den Bisschop van macht ongelijck was / sy vreesden nochtans dat hy de Bourgondiers ende zijne vrienden tot bystandt soude versoecken / (het welck die lanckwijlige vertoevinge wel was dreygende / ende dat hy alsoo wederom haer vyandtschap aen-doen soude: Alsoo dat de lust van sommige des Bisschops raet wel dier genoech staē soude. Welche wreetheyt daghelijcx meer ende meer af nemende ende den Bisschop het perijckel by sich selfs over-legghende / begoste hy het feyt door

brieven aen den Heere van Brederode te ontſchuldigen/ ſchrijvende datmen hem ſoude konnen bepraten tot de Reſtitutie/ indien daer een plaetſe ghedeſtineert worden om met de Legaten te ſpreecken. Daer-en-tuſſchen quam den Hertoge van Gelre/ geinduceert zijnde van den genen die niet ſoo begaen waren om vrede te maecken/ als uyt vreeſe van de macht der Hollanderen. Hy begeert aen haer beyden door brieven/ datmen de ſaecke tot zijn goetduncken ſoude ſiſteren. Egheen van beyden en weygheert het/ want den Biſſchop wilde dat de inghenome goederen door wat maniere het noch zy/ op deſe tijt weder ghegheven worde. Den Heere van Brederode klaerlijcken aenmerckende wat van de Heeren van Vtrecht ghearbeydet worden/ heeft het gelooff aen den Scheptſman doen ſtaen. Den Hertoghe van Gelre weynich daghen nae dat de Heeren dus onder malkanderē waer voorkomen/ ſchrijft hy aen den Gouverneur van het huys Termeyde/ dat hy terſtont zijn Garniſoen van het huys leydende/ uyt het landt van Vianen ſoude ſcheyden/ want den Biſſchop was met den Heere van Brederoden gereconcilieert. Hy vreeſende het geweldt der vyanden/ al eer de vrede-handel openbaer was/ verliet hy het Kaſteel des nachts met den zijnen/ over de Leck ſchepende/ vloodt hy metter haeſt naer Vtrecht.

Het eynde des derden Boecks van de Vtrechtſche geſchiedeniſſen.

Het

Lamberti Hortensij van de Vtrechtsche geschiedenissen.

DE tijt ende de gheleghentheyt vermaent my/ dat ick die gheschiedenissen vã Vtrecht wat achterwegen gelaten hebbende/ wederomme tot mijn propoost keere/ vertellende 'tghene hier-en-tusschen/ tusschen die van Vtrecht ende van Amersfoort geschiet is. Naedemael dese den Bisschop door de bovẽ verhaelde oorsaken boven maten haten/ en konnen niet lichtelijck remedie vinden om haerder hartneckicheyt daer mede te verdrijven. Want als hy so veel bedriechlijcken raets gebruyct hadde/ van welcke egeen van allen tot zijnen wille voortgingen/ was hy by-kans berooft van alle raet om sich van haer te wreecken/ soo heeft hy wat anders bedacht. Hy stelt Jacob van Nieveld Gouverneur van het huys vander Eem / een mede van de principaelste des Factien van het Ridderschap/ als bereyt zijnde om openbaerlijck met zijne vyanden te oorlogen. Door al viel hy de Borghers ofte Poorters van Amersfoort in de naest-gelegen Dorpen ofte Vlecken woonende/ hy eyschten veel ongelijck haer/ haer daer-en-boven dreygende/ met beschuldinge voor den Rechter ende met boete op te komen. Van dese beginselen heeft hy zijn sinnen gegeven/ datmen de Placcaten ende Ordonnantien met ongewoonlijcke versierselen soude violeren/ dat daer uyt klaerlijcken te bemercken soude zijn / dat de saecke uyt compact ghedreven was. Den Raedt vermaenden hem schriftelijck/ dat hy van zijn begonnen werck af houden soude : Ende indien hy wat van haer begheerden / dat hy met recht/ niet met ghewelt soude handelen. Daer op hy voor antwoordt gaff / dat hy zijnen Heere ende Bisschop ghesworen hadde dat hy anders niet doen en soude/ als hem van zijnen Heere bevolen worden : Maer dat hy noch niet en hadde begost yet aen te vangen. Hy hadde eenen Huysman van Waemberghen des Jurisdictien van Amersfoort/ van zijn bedde des nachts ghehaelt. Desen een saecke opghelept hebbende / ende niet met recht veroordeelt zijnde/ hielt hy hem langen tijt met groote schade ende achterdeel des eygenaers gevangen. Hy hadde alle zijn Vee/ zijn Huysraet/ ende zijne Landt-instrumenten wech ghevoert/ soo dat hy daer niet behalven het leghe huys ende het landt gelaten en hadde. Daeromme als het landt / als een [illegible] landt van de bouwers verlaeten zijnde/ langen tijt ongebouwt bleve legghen. Maer daer-en-tusschen en worden den ghevanghen niet ver-

leent dat hy zijn saecke mocht beschermen. Die van Amersfoort senden Legaten tot den Gouverneur / biddende dat den gevangen borghe mocht stellen / want hy een groote ende sware saecke op was leggende / ofte soo het om ghelt te doen was / dat hy daer zijn Hoffstede voor te pandt soude stellen. Nemaer in dese Legaetschap en hebben sy niet rechts noch billijcx verkregen. Aldus seyde den Gouverneur: hy heeft gewelt bedreven / op de Jurisdictie des Bisschops Voor-stadts / waeromme hy aen den lijve moet ghestraft worden. Want ghylieden wel weet dat hy met sommige Borghers / het hoy op het landt verbrandt heeft. Het is meer als reden dat die schade weder voldaen worde / al eer hy borghschap aengaen mach / ende als dan salmen disputeren of het naer d'oude Privilegien alsoo behoort te geschieden. Waeromme en wilt doch-egheen verlooren moeyten meer doen met schrijven ofte met Gesanten te senden / want al-hoewel hy na zijn schult ende verdienst gestraft sal worden / nochtans sal het nae des Bisschops goet-duncken geschieden. Op dat U. L. nakomelingen / door dat exempel soodanighe ghewelt niet weder en bestaen. Waer op die van Amersfoort seyden / het hadde doen wel behoorlick geweest dat so haest het feyt bedreven was / dat ghy in den naem des Bisschops by ons alhier in den Raedt gekomen hadt / om met recht met hem te handelen / maer het en behoorden niet / datmen den Boer van zijn Lanthuys halen soude ghewelddelijck / eenes Borgers beesten ende Vee van het landt drijvende. Voorwaer eenen schuldigen / ende van het feyt overwonnen zijnde / wort gerechtelijck ghestraft. Onseeckert sijnder der plaetsen dē welcke ghy besit / ende des volcx met welck ghy strijdt voert ofte begint te voeren / het welck ghy voorwaer nu noch tot egenen tijt beginnen sout / indien ghy maer eens docht op het genen dat uwe Voor-ouders geschiet is / die dit huys mede gheregeert hebben / naedemael sy die Gemeynte van Amersfoort maeyclijck begosten te vallen. Gedenckt dan doch / soo ghy niet al voorspoet maer teghenspoet hebt / dat ghy het u met recht niet en moocht beklaghen / want ghy het eerst op uwen hals ghehaelt sult hebben. Den Gouverneur niet achtende op d'expostulatien van die van Amersfoort / bedienden voorts het bevel des Bisschops. Waeromme begheert den Raedt van Amersfoort schriftelijck van den Bisschop / dat sy haer Ghesanten doch geleyde wilde / verleenen om te Wijck te komē ende wederom te keeren / (want het niet te vergeefs en was / dat sy vreesden gemoleert te worden tegens het recht der volckeren) waer door hy verstaen soude de klachtē over de onverdraeglijcke wreetheyt ende hovaerdije / over sommige Schouten ende Regenten in de Administatie van de Jurisdictie van Eemlandt / van de welcke sy neffens hare Huyslieden met onwaerdighe spijtichept aengedaen worden. Den Bisschop antwoorden den eersten Junij op haer brieff / dattet hem wel vreemt gaff / dat sy vrede van hem waren versoeckende / de welcke men niet als

van

van vyandē der welcker geloof suspect was/ gewoonlijck was te eysschen: Dat hy haer alle gunste eñ liefde betoont hadde/so hy ooc niet en twijffelden / dat sy anders van hem waren gevoelende/ dat het so veel te vorder van haer af behoorde te wesen/dat sy vreesdē dat hy haer vyantschap betoonen soude. Den Raed en vertoefden daer niet lang op/maer sy sent vier van de principaelste van de Magistraet/als Jacob van Dolre/ Johan Soose/ Geraerd Soose/ ende Nicolaes Gerritsz. Corts. Daer nae zijn dese te Wijck gekomen. De bootschap ghedaen zijnde aen het Slot vande komste van die Amersfoort/ soo wort haer oorloff gegeven van daechs daer nae haer Legaetschap te expliceren. Alhier sy binnen gelaten zijnde/ vinden sy den Bisschop syn voeten bewonden sijnde met een fluweele bandt/sittende op een ledich stoelken seer bleeck ende dootverwich van coleure/ als gheheel van de siecte verteert zijnde. Hy hadde aen zijne zijde sitten zijnen binnensten Raedt / als Jacob van Mijnden / Frederick Scheldenacker/ Adriaen van Rheede/ ende Gijsbert van Hardenbroeck. Ende onder desen vinden sy den Gouverneur vā het huys te Eem/ het welke was buyten haren hoop ende meyninge. Ende hoe-wel sy hem in presentie beter hem souden beschuldicht hebben van de onwaerdighe spijticheyt ende van't ghewelt/ ende hy sich van't opgheleyde soude konnen ontschuldigen hebben / als of sy in zijn absentie hem met veel bittere beschuldingen beladen souden hebben/ nochtans en was die van Amersfoort niet verhoolen / wat sy haer waren voedende. Nochtans in jegenwoordicheyt dissimulerende de groote bekommeringe. Soo begint van Dolre met een heftighe Oratie te spreecken ende te verhalen de groote onwaerdicheyt/ haer van den Gouverneur van het huys ter Eem gedaen worden / de selve soo vermeerderende/ als hy met zijn Oratie doen konde. Dat de Vaderlijcke Rechten / die prijsselijcke ghewoonten des Raets in de Jurisdictie van de Voor-steden/ Dorpen/ Vlecken / ende Hoff-steden / oock mede alle Privilegien haer van hare Voor-ouders verleent ende toeghelaten / van hem (als van den alder-wreetsten Tyran) vernielt ende ghesubverteert worden. Dat de Landt-lieden/ ofte een groote meenichte van dien de vluchte moste nemen / ende dat d'andere gheapprehendeert worden ende in den Kercker geworpen. Dat hy oorsaecken versierden des Bisschops ghebodt voorwenden / om datmen niet soude seggen/ dat hy het geweldelijck dede. Dat hy daerom gekomen waren om te weten of het door des Bisschops gebodt geschieden/ dan of hy het door zijn eygen moetwil was doende. Begeerende datmen haer wederom restitueren soude het gene haer ontnomen was/ dat men niewers anders af het aengedaen onrecht vergelden soude/ willende daer-en-boven dat indien het alsoo ware / datmen dien oproerighen / aen den lijve soude straffen. Segghende dat sy hier van de waerheyt begeerden te weten om dat sy wat seeckers souden hebben om aen haren Raedt over

te dragen. Hiermede hielt die van Amersfoort af van meerder te seggen: Ende naedien met bevel dat die Legaten wat buyten gaen souden / soo is Nievelt in den Raedt ghebleven. Maer die van Amersfoort hebben hare droeffenisse ende gramschap in de jeghenwoordicheyt verborgen ghehouden / die nochtans achter naer openbarende. Sy terstont wederom inghehaelt zijnde / gaen sy haer altemael met groot geroep aen: Alsoo datter egheen woordt soo wreedt ofte leelijck en was daer sy haer niet mede en noemden. Hier-en-tusschen wort daer stilheyt gemaeckt / mitsdien begint Jacob van Mijnden met een heftighen moedt op haer te kijven / den Gouverneur van het huys ter Eem voornoemt niet ontschuldighende maer wat wijder omgaende / ende eenen omwech gebruyckende. Doen seyde hy aldus: Ghy van Amersfoort / ten is niet van noode dat ghylieden vraecht op wiens raet ofte authoriteyt hy U. L. Boeren apprehendeert. Soo sult ghy weten / dat al 'tghene hy tot noch toe ghedaen heeft / dat heeft hy ghedaen door bevel des Bisschops / de welcke hy met eede verplicht is / gelijck als hy noch meerder doen sal / wanneer het hem bevolen sal worden. Noch hy en ghebruyckt het recht uwer wetten niet / naedien de Voorsteden over des Bisschops Jurisdictie ende gebiet zijn. Daer en-tusschen worden U. L. Landtlieden door eenen pueden persuasie des Vryheyts ghedreven / naedemael sy het ghene sy met recht niet doen en konnen / openbaerlijc met gewelt bearbeyden te doen.

Soo dat sy haren wellust voor goet recht zijn houdende / U. L. exempelen ende voetstappen achtervolghende. Die ongestrafte hartneckicheyt geeft U. L. moet / om alle dinghen dat ghylieden sout dromen / tot u recht ende vryheyt sout allegeren. Den Bisschop heeft noch in ghedachtenisse behouden U. L. harde hertneckicheyt over een jaer ofte twee / als de Vergaderinge van't gelt / ten tijden van de Borgerlijcke tweedracht / door U. L. soo lange opgehouden worden. Door wat saecke ghylieden noch veel onsachter ghevoelen zijnen toorn ende gramschap / want onghelijck wort traechlijcken out. Waer op die van Amersfoort / naedien hy veel refuterende / ende ter contrarie veel met bewijsselijcke redenen beschermende / soo hy al spreeckende een deel uren door gebracht. Ende hy heeft in deser manieren zijn Oratie besloten / als seggende dat haer recht ende hare vryheyt haer vermindert worden. Dat het daer uyt wel was te bemercken / dat sy van wiens wille sy daer gekomen waren om te beschuldigen / dat sy hem daer tegen recht ende reden in den raet ghehouden hadden. Ende soo veel uren met kijven door ghebracht hebbende / ende den Bisschop al stil-swijgende / gingen sy wederom naer Amersfoort. Maer doen die jaren / op welcke des gemeyn landts rust verstoort worden / waren daer soo veel schulden gemaect door die veele en lanckdurige Legaetschap tot de somme van veerthien duysent en seventhien guldens. Ende om die somme te verkrijgen / wort den Staten een dach van Vergaderinge

veerdigs aengheseyt/ op dat alle de kosten die daer ghedaen waren op den Ghemeyns Provincien laste ghevisiteert soude worden. Hoe wel nochtans / dat die schult / alleē die van Utrecht te betalē stont/ nochtans om die relatie te hooren/ worden daer toe dock gheroepen die kleyne Steden / d'welcke haren aengesetten dach waergenomen hebbende / compareerden. Dit aldus voorgestelt hebbende / is daer anders niet gedaen als sy hebben eenen dach haer aengheſtemt / om te consulteren / hoe ende in wat manieren men de boven-genoemde uytsenden bekomē zijnde/ welcker Registers van stuck tot stuck aldaer voor-gelesen zijn. De Leden [illegible]hende een Copÿe der Registeren/ is die haer niet geweygert worden. Welcke sy / een yegelijck thuys gekeert wesende / alsoo over-leveren. Ende naedemael de Ghesanten t'Amersfoort gekomen waren / lesen sy die openbaerlijck om te weten / waer uyt die schult ghemaeckt was. Noch en hadden sy het niet tot het eynde uyt gehoort ofte de gantsche Vergaderinghe riep teghen den Leser met een stemme. Wat onbeleeftheyt het was van die van Utrecht/ dat sy haer mede riepen tot de contributie / die sy door haer eyghen sotheyt / sonder toedoen ofte raet der kleynder Steden ghemaeckt hadden ! Vragende wat haer daer aen lach/ al mosten sy hare Crediteurs meer als sy hadden. Eersts doen wy die van Amersfoort/ door wederspoet des Fortuyns/ alle die Hollandtsche Steden soo veelschuldich waren/ dat wy onse hoofden nauwelijcx uyt der Stadt poorten steecken dorsten/ vreesende dat wy of ghearresteert ofte in gevangenisse gedaen souden worden: Soo mosten wy ons selfs soo wel met ongemunt als met gemunt gelt lossen ende vrijen/ egeen hulpe van die van Utrecht hebbende. Doen hebben ons dock behulpelijck ghewéest de kleynodien der Vrouwen ende Joffrouwen / die ons van de onsen tot onderstandt gedaen worden. Die vyandtschap van Suylingen / en is niemanden van ons onbekent. Dese ende diergelijcke / worden geroepen jegens die absenten. Soo dat sy om deser oorsaecken wille den aenghestemden dach niet gehouden en hebben. Ende naedemael de Staten sonder haerlieden egeen schattinghen mochten institueren / als sy den Rechtsdach niet waer en namen/ noch de sommighe van de Staten door brieven hare Volmachtighen maeckten : Soo hebben sy ghemeynt het welck dock waerachtich was/ dat sy haer teghen-stonden / dat sy daer in niet doen en souden. Soo defereren sy de gheheele saecke aen den Bisschop/ die het ghenoechsaem met haer was houdende/ maer hy was noch niet seer sterck ende ghesont van die lanckwijlige sieckte. Daeromme bidden sy van hem ende verkrijgen het dock/(want hem de grootste portie van't gelt belooft was/ hoe hy de saecke neerstigher aen was dringende) dat hy te Wijck de Staten soude doen schrijven : Waer toe hy dock die van Rhenen ende by namen die van Amersfoort doet beschrijven. Seer neerstich ende haestich besorcht het den Bisschop van Utrecht / want de Heeren door

ren voor [illegible] ghemolestiert [illegible] hadden wy al het Gheestelijck ende het Weereltlijck goet te [illegible] houden / sy zijn onderduldighe wielen / ende wonders opsoeckers der Gemeynten: Welcker dorst / noch de Pactolus / noch Tagus / al-hoe-wel sy beyde goudt-sandekens op werpen / niet souden konnen lesschen. Hier door is de seckerheyt van die van Utrecht nu tot vrede gewent zijnde / wederom geperturbeert. Hier upt is den oorspronck gekomen / van de ruste ende oversie van een Provincie seer eerlijcke naem alle goederen hebbende: Ende hier upt is het eerste beginsel des gheheelen Tragedie uytgeborsten. Korts nae den Bisschop dat vernomen hadde / schreef hy eenen brief aen de Magistraet van Amersfoort. Welcker inhout aldus was luydende: Waer upt den ick Bisschop ghemaeckt / soo verre van huys geroepen wordende / ick hebbe veel kosten ghedaen / soo tot lange ende groote Legaetschappen / soo tot ander gebruyck / oock mede nu korts teghens het krijchs-volck / loopende in schijn van moordenaers sonder Heere. Welcker kosten eynde hier toe gespendeert heeft / om ons eenen alghemeynen vrede te hebben / het welck oock van ons wel neerstelijck bearbeydet is. Denaer die controversie van de weder-spannighe van de Moorsschen / heeft swaer gelt gekost: Noch swijghe ick niet of [illegible] is wel bekent / datter veel grooter kosten ghelept zijn aen de Ruyterije ende Voetknechten / de welcke ghebruyckt worden om hare ruyterije mede te verbreken. Waeromme is het recht ende meer als reden / dat ick eenighen Tol oft Impost upt rechte om middel te schaffen / waer door men dese penninghen mochte bekomen / ende om dat ghylieden van de haer moocht bevrijdet worden / van de welcke ghylieden het gelt sonder de brieven ghe-hypotequeert te hebben / gheleent hebt [illegible] dan / de kosten hier toe ghedaen generaliick aen alle Staten behooren / soo achte ick dat in dese schattinge niemandt behoort upt ghesondert te worden. Het behoort een [illegible] een beschattinge doen sonder Utrecht ende de Staten / de welcke ick die selve inghestelt hebben soude / soude willen observeren. Dan naedien ick upt [illegible] sticht [illegible] sprack [illegible] / alsoo dat ick in dit Vergaderinghe niet soude konnen zijn / soo hebben die Staten eendrachtelick van my begeert / voor een alhier tot Wijck te Duyrstede een beschrijvinghe soude houden: Soo sal de Legaten een [illegible] van de zijnen volmacht hebben te seggen / het ghene hem dunckt dat tot het gemeyn landts profijt te strecken / op dat den tijt door langhe raetspleginghen verlanght wordende / ons daer upt wederom soo veel quaets op het hooft hange: gelijck als wy over drie jaren voorleden niet als te veel beproeft hebben: Soo soude ick hertelijcken van u begheeren / dat ghy uwe Legaten hier oock tegen dien dach wilt senden / haer verleenende volmacht om eenighe schattinghe te institueren ofte te transigeeren: Also dat sy dien dach des avonts in haer Herberge wesende / men smerghens daer nae

verga-

vergaderen om te consulteren. Op dese saecke is des daechs daer nae den Nieuwen en den Ouden Raed ghheladen/ een Ordonnantie maeckende/ de welcke sy den Bisschop over-schreven dat het de Gemeynte niet profijtelijck en was/ yemanden volmacht te verleenen/ om eenige schattinge met de Staten des Provincien te transigeren/ al-hoewel sy seyde het vry ende sonder perijckel te zijn. Maer dat de saecke soodanighe was/ dat die stont aen der geenen deliberatie/ dewelcke het meeste Regiment in de Gemeynte hadde. Dat sy daeromme soo den Ouden als den Nieuwen Raedt voor-gehouden hadden/ ende dat dese ghedecerneert hadden datmē den Bisschop daer op schriftelijc antwoorden soude tot Wijck: Alsoo dat der Staten ende der Steden meyninghe sy hoorende/ soudemen de hare oock egeen ghebreck lijden/ op datmen haer niet calumnieren en soude van hare obstinaetheyt/ want sy wisten wel waer toe dat dienen soude den-haestigen raet om te ordonneren. Ende hare Sententie schriftelick over gesonden/ was dese. In't beginsel excuseerden sy haer met veele schoone woorden/ oock mede dat/ dat sy niet terstont hare meyninge gheroepen zijnde geseyt en hadde/ want soo sy seyden/ hadt soo grooten saecke rypen raet van doen. Dat sy nochtans den Bisschop ende de Staten hare meyninghe/ dat sy anders door de Legaten souden moeten doē hebben/ nu schriftelijck souden over senden/ hoe dat het oock ghenomen mochte worden / dat sy de neerstichheyt des Bisschops voor goet achten die hy dede om vrede te maecken ende te houden / nemaer dat het van zijne digniteyt vreemt beshoorde te zijn/ dat naedemael de Provincie sich uyt-gherolt hebbende uyt alle de swaricheyt / ende vrede nae soo grouwelicken twiste hebbende verkregen / dat oock de Vergaderinghe van de eerste duysenden soo swaer was gevallen waer het nu afgelost was / hy wederom bearbeyden een nieuwe swaricheyt wederom in te voeren/ als noch niet geleert zijnde door soo veel quaets ende perijckels/ dat de Republijck ende de Provincie van Utrecht daer door ten lesten noch gantschelijck vergaen soude. Dat oock de kosten waer van sy nu in questie waren / aen haer ofte aen de ghemeyne Provincie niet en roerden/ naedemael dat daer een goet deel van gemaeckt was in de tumulten ende muyteryen van Utrecht/ dat sy daeromme meynen dat het haer alleenlijck te betalen soude staen/ dat hy daeromme ongerechtelijck met haer handelden/ dat het ghemeyne Bisdom de particuliere sotheyt van die van Utrecht soude moeten misgelden. Wat belanghe van de Morasschen / op welcke Legaetschappen groote kosten gedaen zijn / dat het meer was een versiersel ofte beuselingh als een maniere van bedriegherye / want dese niet meer het gemeyne Landt waren belangende/ als die/ die gedaen waren om te bedwinghen de particuliere muyteryen ende tumulten van die van Utrecht / naedemael sy eens in de beschrijvinge over-komen waren / dat die Eygenaers daer in gehouden souden zijn / dat sy oock voor sommighe

[illegible] opsprecken van het [illegible] der Magistraten / dat sy noch [illegible] hare Regiſteren [illegible] sy [illegible] doen / op de [illegible] deſe opgheſonden hadden / ende op dat men het niet voor beuſelinghen ſoude achten / datmen het klaerlijcken bemercken mochte upt de Rekeninghen der Cameraers / daeromme dat ſy niet meer gehouden en waren in de ſchult van die van Utrecht / die ſy voor haer particulier gebruyck ende Legaetſchappen maeckten / ghehouden waren / als ſy eertmaels aen die [illegible] [illegible] hadden / door d'welcke / die van Amersfoort in de bekommerniſſe van Suylingen aen alle menſchen by-nae verbonden ſoude geweeſt zijn. Op welcke tijt / [illegible] haer [illegible] ofte hulpe niet en verſochten om met het gelt gheholpen te worden / ſoo en waren egheen van de andere die door de menſchelijcke Fortuyn van hare mede-geſelinne / te weten Amersfoort bewegt van ſelve [illegible] [illegible]. Daeromme dit controverſie met billijcker redenen mochte [illegible] [illegible] zijn om daer toe te contribueren / [illegible] [illegible] / [illegible] dat die van Amersfoort [illegible] het [illegible] der Staten hadden [illegible] te [illegible]. Deſe brieven in de Vergaderinge der Staten te [illegible] geleſen zijnde / hebben [illegible] dat ſy daer voor af [illegible] [illegible] heeft. Nochtans niet te [illegible] [illegible] die Staten [illegible] [illegible] eenige contributie mochte [illegible] worden. En op wat voet [illegible] het altijt begonnen / [illegible] haer [illegible] in de [illegible] dat die van

Amersfoort [illegible] [illegible] [illegible] waren / om dat ſy [illegible] weſen ſouden van alle contributien. Daeromme meynden den Biſſchop dat hy met ſachticheyt met haer te werck moſte gaen / ſoo gingh hy haer eerſt ſoetelijck met ſchoone woorden aen / welcken raet eerſt goet was / indien daer egheen bedrogh waer in bevonden gheworden. Ontrent den negenden Julij ſent hy Adriaen van Rheede daer in Legaetſchap / wãt hy by de Borgerije ſeer bemint was. Daegs naer dat hy ghekomen was / wort hy in den Raedt binnen ghelaten. Alwaer hy gekomen zijnde / verhaelt hy de ſake zijnes komſt. Eerſtelijck verhalende de merckelijcke ongelucken / in de welcke den Biſſchop dat jare was inghevallen: haer onderwijſende met wat ſorge ende neerſticheyt hy de ontnomene ſterckten / Kaſteelen en Steden met groot gelt wederom geręſtitueert hadde. Dat daer uyt eerſt den Inlandtſchen twiſt ghereſen was: De welcke als hy wilde geneſen / ende als hy niet en konde / was hy daer door in een periculeuſe ſieckte gevallen was / van de welcke hy nu noch niet lange gheneſen was geweeſt. Dat al zijnen raedt ende arbeydt haer toe was ſtreckende / dat hy ſoo van d'een zijde met de Hollanders / en d'andere met den Hertoghe van Gelre vrede ſoude maecken / des niet tegenſtaende des Landts gherechticheyt beſchermende. Ende nademen dan / datmen ſien konde ende noch wel bemercken / dat hy hier alle zijn neerſticheyt toeghedaen hadde / ſoo was het van noode dat hier groote koſten op ghelopen waren.

waren. Dat daer op nae den Bisschop den Raedt ende Magistraet van Amersfoort was biddende/ dat sy hem in de Vergaderinghe der penninghen wilden behulpich zijn/ om dannen [illegible] geeven/ waermen het van geleent hadde mochte voldoen/ op dat sy door hare intercessie [illegible] ende [illegible]/ als sy [illegible] ghedaen hadden souden verwecken. Ende ten lesten was sijn Oratie daer toe tenderende/ dat indien sy op alle de begeerde puncten niet en appointeerden/ dat sy doch op de solutie van die penningen een goet appointement wilden geven. Dat sy het den ondanckbaren niet doen en souden/ maer dat sy der weldaet ter gelegender tijt gedachtich zijn souden/ indien sy hare vryheden mochten verkrijgen. Van daer is den Legaet in zijn Herberghe gegaen. Hem verbootschapden terstont beyde de Burghermeesters met de [illegible]/ hem die [illegible] tot zijn antwoordt. Dat den Raedt van Amersfoort selve in alle contributien die rechte [illegible] ende tot profijt des Bisdoms ghedreven sich altijt gewillich van selfs voorgedraghen hadde. Want sy haer Vaderlandt liever als haer eyghen leven hadden/ ook in dit deel/ dat men haer consenteerden op te houden van oorloghen/ ofte van egheen hulpe daer toe te doen/ in den uytersten noot der vyanden dat sy het nochtans van selve doen souden/ het welck sy [illegible] in den noot wel besocht hadden/ dat soo veel te vorder van haer sijn soude om gelts wille/ haer Vaderlandt verlaten souden. Vermaer dat het gelt nieuwers [illegible] tot [illegible] souden worden/ [illegible] openbaer/ ofte heymelijckelick/ dat sy tot sodanigen contributie/ niet haren danck geben en souden willen. Dat sy het noch met hare intercessie souden beletten/ datter egeen schattinge ingestelt en souden worden. Noch vorder seyt hy/ tot wat gebruyck ghy liberaliteyt [illegible] hebt is U. L. niet onbewust/ ende voorwaer dat daer egeen van de kleyne Steden toe-gehouden is/ hebben wy de eerste reyse de Vergaderinghe der Staten klaerlijcken ghenoech over geschreven: het welcke noch niet [illegible] en sullen/ die den Bisschop hier in raden/ al-hoewel sy het dissolveren. Sommige dagen hier na verloopen zijnde/ is [illegible] een beschrijvinge ghemaeckt. Het was altijt een oude gewoonte geweest/ ende noch langen tijt onderhouden/ dat soo wanneer men van gewichtige saecken soude delibereren/ dat in die Vergaderinge de Legaten van die van Utrecht ende van Amersfoort hadden aen staen. Dese maniere van doen door langheyt van tijden ende verkeertheyt der menschen verdorven wesende/ worden daer veel ghedaen sonder onderscheyt van de gerechticheyt ende d'ongherechticheyt/ alsoo dat die Sententien meer door stemmen als door de rechtveerdicheyt ghewesen ende gegeven worden. De Staten die doen ter tijt alle dingh in de Administratie der Republijck naer haren sinne ende wellust bereden/ hebben een Vergaderinge doen beschrijven/ om dese verdorvene ghewoonte der wijsinghen te verbeteren. Welcken raet sele goet

gheweest soude hebben / indien men niet bevonden en hadde dat daer bedrogh in ware gheweest. Die van Amersfoort het bedrogh ende de listicheyt aenmerckende / dat men alleen daer over uyt was / om haer uyt de oude possessie hares gerechticheyts te verstooten / dat sy nochtans alle 't geen haer bevolen was / noch mochten beter nevens de absenten / ende om dat de Staten dese listicheyt niet verhinderen en soude / naedien sy mede beschreven waren / hebben sy den wech met waer genomen. Sy siende dat sy selve door haer bedrogh bedrogen waren / daer sy d'andere mede aen wilden gaen / is, een yeghelijck sijn voornemen niet volbracht hebbende / wederom naer huys gereyst. Dit is in de tijt van sommige dagen / tusschen die van Utrecht ende van Amersfoort met groote strijdt der gemoederen bedreven gheweest. Nu keere ick wederom daer toe van waer ick ben uytgheloopen / te weten / een [illegible] gheval tusschen den Bisschop ende de Vallinghen ghehandelt was. Den Bisschop die tot deser tijt toe vastgestaen hadde aen de zyde der Staten ende van die van Utrecht / maer hy haer bedriegerye beginnende te bemercken begost alleenskens te waggelen: Het welck hem een profytelijck Wisdom gheweest soude hebben / indien hy dien raet / voor den heerlijcken [illegible] ghevolght hadde / voor en eer hy de andere Partie soo seer verstercket hadde. Daeromme als hy arbeyden met sorge / om de Factie ende die verdrevene wederom te reconcilieren / op dat de Republijck van Utrecht in haer oude Staet gerestitueert machte worden: ooek mede dat hy door traegheydt een quaden Naem by sijne naekomelingen soude [illegible] / [illegible] ick niet of hy de Ghemeynte van Utrecht profytelijck ofte schadelijck gheweest is. Wiens verstandt ende natuyre tot den [illegible] handel [illegible] / soo is hy al den [illegible] Bisschoppen ghelijck gheweest. Soo ghy het gheluck ofte ongheluck des Fortuyns ende de manieren der gheenen de welcke in sijn huys-handel was gebruyckende / was hy seer verdrietelijck als yemandt anders. Boven dien was hy seer fray gheweest / indien hy door het ghebreck van crudeliteyt ende wreetheyt / van sijn andere heerlijcke konsten verachtet ware gheweest. Nemaer de ingenboge [illegible] oorsaeckelijckheyt is, in die [illegible] verwinder / ware die noch [illegible] raet noch [illegible] ver[illegible]. Daer-en-tusschen hebben de Vallinghen dit [illegible] / dat de groote Graefschappe ende den Heeren macht des Bisschops voor die van Overyssel [illegible] soude worden / dat hy daer [illegible] staen soude / om de saecke [illegible] leggen aen het oordeel van eenen onpartijdigen ende niet ongherechten Rechter / eensdeels dat sy door den Princen ende Regierders der Hollanders / de welcke de Gemeynte altijt seer gehaet was / voor den Rechter [illegible] souden worden. Door haerlieder secrete tsamen-spreeckinghe / heeft hy der Factien listige bedriegeryen wel verstaen / hy heeft by nae den geheelen Somer gheduerende [illegible]

ende

ende zijnen raet verborgen gehouden: Het soude oock sonder twijffel verholen gebleven hebben / ten ware dat de Ballingen door groote ende onghemanierde blyschap hare vyanden veroordeelt souden zijn gelijcke Ballinghschappen beloofden. Daeromme dese spraeck van alle kanten t'Utrecht aenghebracht wordende/ vreesden die van de Factie eernstelijcken / de Staten vreesende / dat de Ghemeente door dusdanige tijdinghen wederomme op het Kerckhoff mochten secederen / hebben den Bisschop van het huys te Duyrstede metter haest schriftelijck t'Utrecht ontboden. Op die tijt was hy te Ysselsteyn / ontrent een mijle weeghs van Utrecht/ende schreeff haerlieden desen raet over/gesproten zijnde/ uyt dese jegenwoordige saecke. Naedemael de Staten / seer bevreest waren om de Gemeynte stil te onderhouden van alle muyterijen/ dat het sonder Krijghslieden egeensins gheschieden en mochte/ het welck de voorgaende jare openbaerlijck genoech gebleecken was: Dat hy oock selve voor zijn perijckel behoorde te sorgen/ want haer noch wel in de memorie lach/ hoe dat hy over drie jaren onghewapent zijnde/ ende van egheen Krijghsvolck bewaert / dat het hem nauwelijcx in die tumulten al byna was / de Gemeynte te conserveren van alle muyteryjen. Dat hy daeromme begeerden een vaniere Ruyters / ende een vaendel Voetknechten tot zijns lijfs bescherminghe tot haren kosten/ om alsoo sonder perijckel binnen der Stadt te komen/ teghens alle onsecker gewelt ende ongelijck: Het welck haer niet alleen profijtelijck zijn soude om haren rust te confirmeren/ maer oock seer nootsaeckelijck: Ten ware dat sy liever uyt een schoon klaer weder in een nevelachtigen ende donckerē locht wilden vallen/ ende dat met verlies des genen/ dat sy tot noch toe over gehouden hadden: dat sy het oock aen de Gemeynte niet en behoefden te refereren/ vragende of sy het wilden consenteren: Dat het in haerlieder macht was om hare digniteyt ende welvaren te beschermen. Den Bisschop aldus met desen raet geinstrueert zijnde/ schrijft eenen brieff aen den Raedt van State. Welck opgedaen ende gelesen zijnde / sijn sy met meerder sorge noch beladen geweest/ overdenckende wat den Bisschop met schoone woorden ende oock wat sy volbracht hadden door lieffelijcheyt/ t'anderen tijden als de Ghemeynte in roeren was. Ten lesten hebben sy daer in geaccordeert dat (naedemael daer het gemeyne welvaren aengheleghen was) sy daer een vaendel Voetknechten binnen souden laten komen. Dat naedemael die Soldaten tot des Bisschops Lijff-knechten gestelt souden worden/ datmen daerom haestichheyt moste ghebruycken om die te vergaderen: Op dat sy eerst daeghs met de voorghenoemde/ maer niet met meerdere binnen soude komen. Ende hoe-wel sy achten dat het voornoemde Garnisoen opghenomen soude worden tegens de wassende t'samen-sweerders/ nochtans vreesden sommige van de principaelste / dat die nieuwers anders toe mochten ghebruyckt worden/ het welcke genomen wor-

men wor-

men wordt uyt de gesworen woorden der Ballingen. Welcke vreese seer vermeerdert is/ door dien dat den Bisschop soo dickwils ongewoonlicke tsamen-spraeck met den Grave van Buyren was houdende. Daer toe accordeerden noch de conscientie/ die sich eenich quaets schuldich kenden/ de welcke altijt het slechste ende slimste is vermoedende. De Seditieuse ende Factieuse zijn seer bevreest gheweest/ door het decreet ofte statuyt der Staten/ steunende by de Overmans/ dat wanneer sy ghewapent voor den dach souden ghekomen hebben/ souden sy haer openbaer teghen staen dat sy niet voort komen en souden: Sy riepen/ dat die Garnisoenen niet ingebracht souden worden/ om de Borgerye haer muyterije te bedwingen/ maer om die Ballinghen wederom in te brengen/ ende van de Factie haer wraecke nemende/ haer met de slechste straffen souden om-brengen/ ende daer-en-boven die den Bisschop gheraden hadden de vyanden te verdryven/ dat sy hem de poorte voor de neuse soude toesluyten. Indien hy met meer geleyts als met zijne Ruyterije ende met een vaendel Voetknechtē wilde binnen komen. Den Borghermeester hielt wacht ende bewaerde de Witte-vrouwen-poorte/ waer door hy in de Stadt komen soude/ op datter egeen gewelt ghedaen en soude worden. Als hy nu op zijn rosbaer in der Stadt geredē was/ hoordemen daer een stemme roepende dat sy nu openbaerlijck bedrogen waren/ want de saecke uyt compact gehandelt was/ want de Krijghslieden waren aengenomen uyt dat volck met de welcke sy eertselijcke vyanden gheweest waren/ roepende dat dit het volck was/ van de welcke de Stadt by nae tweemael door verraderije met beginsel van Frederick/ Gysbert den Scheelen/ met toenamen van Ysselsteyn/ ende door beleytsel zijnes soons Floris: Dat sy desen oock krijch aenghedaen hebben/ om de geledene injurien/ dat sy oock hare Stadt belegert hadden. Want dit Regiment Voetknechten/ was genomen uyt die Benschop/ ende worden den Bisschop van Graeff Floris ghesonden/ want dit al-temael metter haest toe gingh. Als sy nauwelijcx gelogeert waren/ soo merckt den Bisschop datter dusdanige dinghen onder de Borgerije voorgestropt worden/ daechs naer dat hy binnen Utrecht gekomen was/ laet hy die van Benschop wederom gaen/ ende de schult leggende op de ervaren en de onwetenheyt/ heeft hy des Gemeynes raserye lichtelijck gestilt/ ende sich ontlast van soodanighen suspicie: Het welcke hy meer dede om het gene hy in zijn sinne hadde soude bedecken/ als om de menichfuldighe geroepinghe des ghemeynen volcx ghehoorsaem te zijn. Hy doet de Staten terstont beschrijven: Op welcke de Staten ghedisputeert hebben van de Landts saecken: ende besonder tegens het gewelt ende ongheluck der Hollanderen/ de welcke sy met egheen Landts recht konden wederstaen. Dat sy de goederen der Borgers ende de Renten vast hielden/ dat sy de vruchten des Landts in hare Provincie naer haren lust waren besittende. Oock mede dat

naedien

naedien sy met belofteniſſe niet en wilden contenderen dat sy alle dingh met openbaer gewelt overvallen hebbende/ oock soo de Morasschen/ indien sy van selve niet wijcken en wilden/ dat sy die met vyer ende met swaerde/ sonder oordeel souden komen besoecken. Ten lesten (als sy dat af sloeghen) versochten sy haer saecke gheamplieert te hebben: nemaer datmen van haer niet billijcker noch verkrijghen noch behouden en konden. Op dese selvige Vergaderinghe is oock verhaelt den strijdt der gramschappen/ tusschen die van Overyssel ende den Hertoge van Gelre/ oock mede hare dwalinge/ welcker beyde partijen met gramschap ende wellustē berooft zijnde/ als sy elckanders saecken klaerlijcken door-sien souden/ noemen sy malkanderen te wesen verbond-breeckers/ elckanderen met leelijcke calumnien vervolgende: Sy herhalen hare ghemoeden/ sy repteren hare saecken/ klagende dat/ de conditien vanden Bisschop van Trier gemaeckt/ niet gehouden worden. Daer-en-teghens seggen die van Swol dat die van Gelre haer het geloof niet en hielt: Hy verkeert de schult ter contrarie wederom in die van Swol. Ende dat/ men van dese saecken dickwijlige Vergaderinghen ghehouden hadde op groote kosten der Staten/ nochtans niet gheprofiteert hebbende. Dat daeromme de Staten vreesden/ dat sy in soo grooten twist ende strijdt gheraecken souden/ datmen het niet soude konnen alsoo dat den Hertoghe van Gelre eerst die van Swol daer nae gheheel Overyssel af souden loopen/ soo hebben sy een voornemen ghenomen/ soo wel het neder Provincie als het boven profijtelijck zijnde: Datmen het oock metter haest te wege moste brengen/ al eer het te laet viele daer raet toe te doē. Nademael dat sy dan hier van de Hollander daer van den Hertoge van Gelre met oorloghe ghequelt worden/ ende dat om diversche plaetsen ende om verscheyden oorsaecken/ soo hebben wy tsamen geordonneert/ datmen met een van haer beyden een vasten vrede maken. Inden eersten meynen sy dat den Bisschop Legaten aen den Hertoghe van Gelre/ (want het scheen dat soo lange als hy de wapenen hadde konnen voeren/ dat hy haer altijt een hart vyandt gheweest was/ haer vyandtschap gesworen hebbende/ het welcke sy conijcicerden uyt die dickwijlighe invallen in haer landt) ten eersten dage behoorde te senden/ die rustende op het profijtelijck exempel der anderer Heeren/ met hem soude handelen van den twist te laten varen teghens die van Overyssel/ om also haer kracht sterker eñ vaster te hebben. Dat het hier door korts wesen soude/ dat sy door dese gemaecte vrede met haer macht in so grooter eeren ende vermaertheyt souden komen/ dat sy van alle hare vyanden gevreest souden worden: ende dat haerlieder ghebodt/ van de gravinghe der Broecken uytgegeven/ als van geenre macht wesen/ daer-en-tusschen af sterven soude. Wat aengaet de Ballinghen/ die gheseyt worden dat sy dagelijcx op de Stadt immineren/ dat de Staten besorgen souden dat het haer misluckē soude. Daer-

en-tusschen verkoelden de saecke van de Legaten te senden/ ghelijck als daer veel dinghen dagelijck gheschieden/ maer profijtelijcken worden het ten eynde ghebrocht/ Nemaer/ ick en wete niet wat ick hier van seggen sal/ of het geschiet is door sommighe die de Hollanders te gunstich waren/ ofte dat sy wanhoopten van het verbondt/ wat ick van beyden affirmeren sal en wete ick niet. By den Hertoge van Gelre ende by den Bisschop van Utrecht waren mannen van grooter wijsheyt/ ende noch niet minder by den zijnen een yegelijck vermogende van faveur ende autoriteyt/ de welcke altijt waren Autheurs van vrede ende eendracht/ al-hoe-wel den eenen dit den anderen dat hare Heeren was radende. Dese van beyde de partijen bearbeyden/ nochtans sonder weten der anderen/ om een vasten ende eeuwigen peys souden maken. Egeen van beyden en slaet die af/ nemaer hebben haer goet antwoordt gevende/ bedanckt. Als van ghenen die welcken haerder Heeren ende haers Vaderlandts salicheyt ende welvaren in alles waren soeckende. Sy vermaenden hare Heeren om sich te haesten/ om dat den raet niemandt openbaer ghewordden zijnde/ door het lang verbeyden omgestoten mocht worden/ want de neerstichheyt om peys ende verbondt des vredes te maecken dickwijlis van de vereyders vertogen wort/ haer te dencken ghevende/ hoe profijtelijck de vrede haerlieder Vaderlandt wesen soude. Een yeghelijck den zijnen vermanende voor het ongheval/ want die van Overyssel haest met wapenen op de been waren. Dat van d'ander zijde/ die van Hollanders een materie ofte oorsaecke sochten/ om met die van Utrecht te strijden. Daeromme naedemael sy int midde van beyde dese Heeren bequaem waren om verhoordt te worden/ soo dochte het haer veel beter te zijn met den Hertoge van Gelre/ eenige conditien te maecken hoedanich sy oock waren/ om van d'een zijde verlost te zijn. Dewijle dat dit van dese twee bearbeydet worden/ heeft den Bisschop den Raedt der Wallinghen tot op een ander tijt verlanget/ te meer om dat hy buyten hope verlaten was van het Regiment van Bewschap. Maer daer-en-tusschen hebben sy seer gearbeydt/ om artijckelen des vredes te maecken: ende de saecke was soo veel te swaerder/ hoe de vyandtschap tusschen den Hertoge ende die van Swol te heeter was. De reste scheen datmen wel haest met malkanderen vinden soude/ ende om dat alle dingen te kloeckiger ende te rasscher over zijn souden/ heeft beyde de Heeren/ eenen ghetrouwen ende stillen man tot hem te nemen/ de welcke sy hare saecken mede-deylen souden. Ende de wijle dat dit dus gedaen wort/ wort die van Swol ende den Hertoge eenen dach van Verghaderinghe aenghesept te Appeldooren/ om haer van het gewelt ende ongelijck malkanderen aengedaen/ souden dispuyteren. Den dach dan beyde de partijen geassereert zijnde/ compareren sy ter gesetter plaetse. Daer worden noch Legaten ghesanden als Scheydsluyden uyt die Staten van Utrecht/ want sy by den Her-

Hertoghe veel vermochten/ ende gheroepen waren door de brieven van die van Overyssel. Aldaer begint den Legaet met een harde Oratie te kyven op die van Swol/ seggende dat den Hertoge soo qualijcken konde verdragen/ de vertele tongen der sommighen ende de groote snapperye op den persoon des Hertochs: Dat daer uyt openbaer genoech was/ dat zijne Majesteyt merckelijck daer door vermindert worden/ dat hy daeromme soo gherechtelijck de wapenen tegen haer was aennemende/ als of sy hem eenighe stercken ontnomen hebbende/ hem eerst oorloghe aenghedaen hadden. Item dat te Swol een van de Gemeynte/ die in den dronck boven veel oneerlijcke woorden sprack/ Hertoch Caerle eenen verradere noemden/ segghende dat hy niet openbaerlijck/ maer alle dingh met verraderye te weghe brocht. Naedemael dan datmen sach dat het niet ghestraft en worden/ naedien dat het niet onbekent en was/ dat hy het gheseyt hadde. Dat hy haer al langhen tijt verdreven soude hebben ghehadt/ en hadde daer niet in de wege geweest de lanckwijlige siecte des Bisschops. Dat hy haer was verleenende den tijt van een maendt/ om te ondersoecken nae den man/ende hem te straffen naer zijn verdienste/ op dat hy anderen door zijne straffe ten exempel mach zijn. Die van Swol/ het excuserende dat den Autheur terstont de vluchte hadt genomen/ want men des daechs nae dat hy het gedaen hadde/ naer hem hadt doen soecken. Daer-en-tusschen spreecken die andere boven-genoemt van de verbondt-brieven te beschrijven/ want die Heeren hier toe ghesonden om te begrijpen de somme des verbondts. De brieven de welcke den Bisschop in de Borgherlijcke tweedracht van de Ballingen ende van de vergelijckinge der Excijsen ende Imposten der Gheestelijckheyt met de Borgerye/van de Oudermans gehaelt hebbende/ smeet hy aen stucken: het welck meer gedaen was (gelijck het scheen) in de wette gegeven van de Ballinghen te obrogeren/ als om de Gheestelijckeyt in haer vryheyt te restitueren. Want naedemael hy hare brieven van ghelijcke macht hadde konnen vereysschen ende restitueren/ soo heeft hy die onder de Gemeynte noch laten berusten: ende dat in spijt der genen/ van de welcke het eerste beginsel der rumoeren ende alteratien gesproten was. Ende een weynich tijts daer nae soude hem een gelegene opportuniteyt gegeven geweest zijn naer de restitutie der Ballinghen/ om haer eeuwelijck te quellen met de Excijsen ende Imposten/ ten ware daer een andere ende contrarie Gods ghehengenisse in de plaetse gheweest ware: Waer uyt hy van al de Gheestelijckheyt begoste ghehaet te worden: Hem onder haer calummerende/ ende seggende/dat hy daer over nu uyt was om te weghe te brenghen/ het welcke hy gaerne langh ghesien hadde: Dat hy oock haer met het selve jock/ daer hy den Borgher mede verdruckten/ beswaren soude. Daer-en-boven seyde dit selfde noch het gemeyne volck/ het oock seer qualijcken nemende/ nochtans daer niet tegen dervende bestaen/ want

hare macht haer al te seer ghekrenckt was: Alsoo dat de Factie hier door verscheyden werden gedreven. Want naedien hy blijde van herten was/ om dat de macht des Gemeynts gebroocken was/ soo dat sy uyt dese ende diergelijcke dingen colligeerden/ dat hy bearbeyden/ om de Ballinghen wederom in te roepen ende te wederroepen de Acten/ door een jaer ofte twee ghepasseert: waer door sy in grooter vreese waren ghestelt: welcke suspicie noch door een andere saeck vermeerdert is. Den Bisschop niet vertoevende/ doet de Staten terstont vergaderen: in welcke Vergaderinghe als hy lange ende veel ghesept hadde van de swaericheyt om de Ghemeynte in haer Officie te continueren/seggende dat de Republijck niet soude konnen opbrenghen alle de kosten/ ende de groote penningen diemen de Krijchslieden voor haer Soldije soude moeten geven. Soo begeerden hy in't leste/ datmen hem eendrachtelijck designeren soude een plaetse om een Kasteel te doen timmeren der Stadts-muyren op zijnen kosten. Het welcke/ indien sy achtenden te zijn tot deformatie der Edellieden huysen/ dat sy hem eenen van de vier poorten souden doen om te besetten met zijn Garnisoen/ ende te beschermen uyt zijnen vrijen wille/ ende indien ghylieden het niet en doet/ en hebbe ick egeen hoop om die Borgerlijcke twist ende alteratie te bedwingen. Want naedemael ick egheen gelt en hebbe om Voetknechten te houden/ noch V. L. egeen middelen om eenighe banieren Ruyters/ soo en sie ick anders egeen raet als desen/om de raserije des gemeynts te prohiberen. Ende moet so lange haer bedwingen / tot dat sy aen de eendrachtige vrede gewent zijnde der wapenen vergeten. Nemaer mijn Heeren van State / wy hebben al te sloffachtige harten tot onse Republijck te regieren/ alsoo dat ons eygen negligentie/ haerlieden oorsaecke gheeft om de wapenen tot hulpe te nemen. Het en is doch niet van noode te verhalen wat door soodanige onse sorge ende vigilantie geeffectueert ende bedreven is. Ut dien voorwaer / waer door sy alle ghewelt ende schelmstucken bestaen hebben te doen/ soo hebt ghyliedē met een nacht-schermutsinge vermenght zijnde met de gantsche vernielinge des Stadts/ nauwelijcx de onwetende Borgerije/ ende dat oock tot V. L. groot verlies/ overwonnen. Indien sy niet met een soodanighe walle van balcken omringhelt / ende door de donckerheyt des nachts vry gheweest waren/ soo souden sy in den eersten morgenstont uytghebroken hebben om te vernielen/ de Gheestelijckheyt het Ridderschap ende al de goede Borghers / al tot een moort gedestineert wesende. Nemaer ter contrarie zijt ghylieden verwinders geworden: Het welck niet soo uwer deucht ende sterckte toe te schrijven is / als de jeghenwoordige gehengenisse Gods: Alsoo dat die Ridder-Heeren / seer heerlijcken naem voerende uyt het ghebruyck der wapenen / sich ten hoochsten verwonderen/dat V. L. soo onversiene ende vermetele stoutheyt/ V. L. soo gheluckelijck toe ghevallen is: noch dat ghylieden door de duysternisse egheen

meerder

meerder schade gheleden en hebt: In wat manieren hoopt ghylieden dan een vrijer Republijck te hebben / als ghylieden tot V. L. profijt egheen Garnisoen wilt admitteren. Nemaer ghelooft my / daer en is egeen swaerder ofte geweldiger vyandt dan die eens verwonnen zijnde / ende de wapenen door schande eens aenghedaen te vooren hebbende / wederom op een nieuws aendoen. Soodanige vyanden hebben wy hier binnen onse muyren / met de welcke wy in Decembri gevochten hebben: nemaer soo veel te harder zijn sy / hoe sy heymelijcker zijn. Het minste deel van haer zijn de Ballingen. Maer die sijn de gene daer voor vreese / die met ons tusschen eene muyren woonende / ende ons schone woorden gevende / al haren arbeyt doen / om sich van ons te wreken. Waeromme dat ick meer als gheraden vinde / dat wy hier eenich Garnisoen binnen moeten hebben / om datmen hier naermaels niet wederomme tot de wapenen en loopen. Soo dunckt my oock van weerden te zijn om te estimeren / wat de Republijck nuttelijcker zijn mochte. Daer en sal voorwaer niet wesen dat gelijcke macht sal hebben om de macht der quaetwilligen te voegen tot peys ende eendracht. Het sal den goeden een toevlucht / ende den oprechtighen een verbaertheyt wesen. En wat Regiment ende wat authoriteyt de Magistraet eertijdts ghehadt heeft / dat sal haer door vreese wederom gherestitueert worden / indien sy haer Officie onderhoudende / op de oude maniere versachten. Men siet en men bevint dat Leeuwen ende Beeren / ende wat dese met wreetheyt mach te boven / dat sy al wel ghetemt konnen worden: Alsoo dat sy hare aengheboozen ende natuyrlijcke wreetheyt afleggende / met de menschen in manieren van lammeren dagelijcx ommegaen: ende dat sy by nae haren ingeboozen aerd vergeten. Ende soo oock ist met desen / want indien sy door vreese van soodanige vryheyt van secederen niet afgewent en worden / soo sullen sy haer wreede ende verwoede harten niet afleggen. De wetten zijn tot noch toe begraven gheweest / hebben de Ambachts-lieden wel geproeft / die met een huys vol kleyne kinderkens belast zijnde / hare Renten hebben moeten derven ende ontbeeren. Gewelt hadde doen plaetse: als den gheenen de welcke door egeen straffe beweecht worden nu en vreesden / egheen kercker / egeen oordeel ofte ondervraginge / om aen den lijve gestraft te worden / noch oock egeen Garnisoen / van de welcke sy by't hooft gevattet worden / soo lange souden bewaert worden / tot dat sy haer wederom met grote sommen rantsoeneerden. Waer uyt ende van groot profijt aen de Staten procederen sal. Isser nu yet eyntlijck aen de saecke behoorende / overleght onder V. L. dit eens / dat / boven al nootsaeckelijck om den Borger onder uwe macht te brengen / soo sult ghylieden bekennen / dat de Republijck ende de goederen des Provincien tot eenen anderen Heer korts souden vervallen: Nemaer het sal meer vrede als oorloge ten laetsten van noode wesen. Laet het alsoo zijn dat de

 poorten

poortwachters buyten van de Belsinghen binnen van de onwillighe Gemeynte beseten worden. Men sal yemanden van de oproerighen by het hooft vatten: wy sullen onse menichte oock stercken met wapenen ende met herten/ op dat wy ons met ghewelt beschermen mogen wanneer de Gemeynte alarm is roepende/ met welck Garnisoen de Staten vermeerdert zijnde/ wy vry ende onbeschadicht sullen zijn/ indien sy wederom in volle wapenen op het Kerck-hoff compareeren. Ende de poorten ghesloten wesende om niet te vluchten/ om V. L. te vermoorden/ my oock in geenderley manieren sparende/ ter-teyn sy sullen haer overwinders wesen/ want sy ons in't getal ende stercke te boven gaen. Op dese maniere (gelijck ick verstaen hebbe) werden oock ghevanghen Wilhelm van Mechelen van de Factie van Lichtenberch/ ende 'tmeeste deel des Ridderschaps: Wiens machticheyt minder te vreesen is in den Borgherlijcken twist/ als des ghemeynen volcks. Nemaer op dat de sacke tot de wapenen niet en kome/ ende dat alle dingh onseecker is der onghevallen ofte toekomende dinghen/ soo sonde het voorwaer wel een salte werck wesen/ dat wy haer bereyt willen wesen te verwachten/ als wy andersins vry wesen mochten. Ick hebbe van vreese soo menichmael my in den sinne komt/ hoe dat ick in Sinte Martens Kerck de tijdinghe ontfanghen hebbende/ ende de hayren van mijne schouderen verspreyde/ de rasende Ghemeynte aen Sint Jans-tooren te ghemoeteken. Of hier yemande van V. L. en is/ die niet en vreest/ wanneer V. L. die beroerte in den sinne komt/ hoe dat een yeghelijck sich naer huys met grooter neersticheyt was spoeyende om zijn gout ende silver/ ghemunt ende ongemunt te verberghen/ vreesende dat de huysen der rijcken geplondert souden worden van de rasende Gemeynte. Daeromme indien ghylieden hier Garnisoen admitteert/ soo sal alle dingh van berooving he vry zijn: sy en sullen de Gheestelijckheyt/ egheen ongewoonen last meer op leggen: sy sullen haer oock niet brenghen tot betalingh van den Excijns ende Impost ofte eenighe Tollen: noch sy sullen oock uwe vryheyt niet benemen: sy sullen oock egeen onderteyckende brieven van my noch van V. L. meer verkrijghen. Daer-en-boven eenen hoop Voetknechten/ hoe-wel sy kostelijck zijn te houden/ nochtans en sijn sy niet soo vast ofte sterck/ als een Casteel met den walle ende grachte ombevangen. Sy worden door den dagelijckschen ommeganghs haerder Weerden verdorven ende ongheknocht/ ende als sy ghebroken worden/ door de overdadicheyt des Stadts/ende de stadigen leeghheyt/ worden sy meer veracht als ghevreest: alsoo dat sy wanneer de sake tot het gevecht komt/ de stryde in eenen sorgelijcken stryde verlaten. Ick gedencke dat my vertelt uyt V. L. Jaer-boecken ofte Historien/ dat dese Stadt van Bisschop David voorsien zijn met een Heyr van duysent ende drie hondert Krijchsvolcx/ dat nochtans van Henrick van Vicheld/ die vergadert hadde een kleyn hoopken

van

van Montfoort ende Amersfoort door een kleyn poortken inkomende/ de Stadt in dier voeghen overviel. Waeromme dunckt my goet ende wel-gedaen te zijn van de nabuyrighe Vorsten/ dat sy sterckten ende Kasteelen binnen hare stadtsmuyren ghemaeckt hebben/ om in dier manieren de Ghemeynte in rust ende stilheyt te houden/ want die door egheenen Inlandtschen brandt verbrandt worden/ noch al daer egheen Factien zijn dominerende / alwaer de vrede-breeckers gevangen gebracht worden. Daer-en-tusschen vreese ick wederomme/dat ghylieden by V. L. moocht dencken/ noch ick en twijffele oock niet of ghylieden voor het jock zijt vreesende/ exempel nemende hoe die van Egmond Sinte Catharynen-poorte met een walle ende grachte omcinghelt hadde. Het welcke ghy voorwaer te vergheefs zijt vreesende. Want de macht des Gemeyns neder-geslagen zijnde/ en sal daer niemandt tegens derven kicken/ te min sullen sy de wapenen aennemen om het werck te beletten. Ende als het afgemaeckt sal zijn / sal ick mijn Garnisoen hier doen leyden / om V. L. te beschermen/ op datmen niemandt van onse nackomelinghen seggen mach/ dat V. L. gherechtichheyt door mijn verkortet in't minste deel is. Het welck een nuttelijcken ende noodsaeckelen is / om onse Republijck/ onse naekomelinghen geheel over te leveren. Het welcke indien ick te vooren niet geweten en hadde. Ick en soude het V. L. in dese onse Vergaderinge / niet voor-ghedragen hebben / ende indien ghylieden anderen raet weet/ soo gebruyckt die/ende maeckt my seecker van V. L. deliberatie / op dat ghylieden langen tijt niet consulteren doorbrengende/ V. L. ende de Republijck een nieuwe alteratie op den hals wilt halen/ want de saecke egheen dilaeye en mach verdragen. Dese redene des Bisschops heeft niet alleen seer versterckt de tijdinge van de restitutie der Ballinghen / maer hy is selve daer door seer van de Factie ghehaet gheworden. Hier-en-boven was daer ghebootschapt dat in Brabandt ghesien was een besteck V. L. een Kasteel van grooter hoochte getoornt / van binnen een groote ruymte / van buyten een grachte hebbende/ oock scheen het haer onverwinnelijck te zijn die het af-conterfeytsel ghesien hadden. Daer op worden noch een andere spraeck gestroyt/ dat hy die Soldaten van Benschop wederom inghehaelt soude hebben/ soo zijnen raet voort ghegaen hadde. Op dese vreese ende benoutheyt worden aen de meeste ende hoochste Edellieden heymelijcken brieven ghesonden uyt het Hoff van Bourgondien / haer waerschouwende / dat sy goede wacht souden houden op de poorte: Dat sy egeene vreemde ende Utlandtsche 'tsy Ruyters ofte Voetknechten souden ontfanghen : want daer worden wat tegen haerlieder ghemaeckt / van de genen die doen de principaelste in de Staten waren. Dat daer oock gehandelt worden om de Stadt met groot Garnisoen beswarende / hare goederen ende gerechtichheyt/onder de heerschappije van die van Hollandt te subjicieren. Wat sy daeromme niet

daer

haer [illegible] grote ende naerstige wacht/ soo op de muyzen als in der poorten gestadelijck souden houden. Naedemael dat sy hier of de eene tijdinge op de andere waren krijgende/ worden sy van herten seer benouwt/ raetslagende ende concluderende in hare by-een-komste/ datmen den Bisschop zijn versoeck ontseggen soude. Als doen begost een yegelijck eerst te over-dencken/ in wat staet ende miserie doen ter tijt de Stadt ghestelt/ doen de Sinte Catharijnen-poorte onder de subjectie van Egmond was/ ende de Stadt van al haer geschut was berooft/ daer-en-tusschen was den dach naeckende/ den welcken bestemt was van den Bisschop antwoordt te geven op zijn versoeck. Daer hebben doen eerst de Staten begost te verhalen de weldaden haer van hem bewesen/ de welcke sy niet loochenen en konden/ hem seer dat hy liever hadde des Republijcks wolvaren als des selfs ondergang: welcken goede wille/ sy wilden dat alsoo geduyrich ware ende volherde. Daer nae/ dat den gemeynen will der Staten was specterende/ dat sy malkanderen helpen souden/ om de Borgherlijcke tweedrachte gheleyt hebbende/ de ghemaeckte vrede souden onderhouden. Nemaer dat den Raedt van een stercke ofte Kasteel te maecken/ ofte een poorte in maniere van een Kasteel te versterchen/ dat het haer niet geraden en was ghevonden/ noch de Republ. profijtelijcken: Want sy meynden anders meer schade af lijden en souden/ als van die stercke. Want naedemael sy tusschen twee machtighe

[illegible] gelegen waren/ [illegible] by [illegible] / dat een [illegible] beyden/ 'tzy met macht/ ofte met bedrogh overviel/ dat sy als dan deerlijc een grote slavernije souden moeten lijden. Soo dat den gheenen die de soete wellust des vredes ghewent waren/ de doodt veel soeter is als slavernije. Want hare Voor-ouders dat tot een heerlijck exempel der nackomelinghen beproeft hadden/ dat sy het geluckiger afgeslagen hadden/ dan of sy het wijsselijcken aenghegaen ende begonnen hadden: Oock mede expliceerden hy de Tyrannije der geenen/ die doen ter tijt de poorte in zijn gewelt hadde. Alsoo datter nu egeen soo stercken ende machtigen Kasteel binnen der Stadt soude getimmert worden/ het welcke eendrachtige Borgherije niet verwinnen en soude/ al-hoe-wel hare muyzen ende de opghetogen toornen aen den locht geraeckten. Dat sy daer-en-tusschen noch niet en verhaelden dat alle de kosten/ 'tzy ghemeyn ofte ongheneyn dienen aen de schelmsche ende ledighe Krijghsliedeen te kost souden leggen al verlooren soude zijn. Dat sy oock niet en saghen waer toe sy soo grooten Kasteel souden [illegible] optimmeren/ naedemael sy van buyten egheen vyandt en hadden/ ende sy van binnen gherustelijck waren levende. Dat den moetwilligen Borger so benout gehouden worden/ datmen hem met recht lichtelijck overwinnen soude/ ende dat de Ballinghen nu voort-aen meer veracht als ghevreest souden worden: Den Bisschop vol gramschappen zijnde/ die nochtans in de jeghenwoordicheyt dissimulerende/

rende/ liet de Vergaderinge scheyden. Soo statueerden hy een yder herten alleen ende bysonderlijck te door-gronden/ indien hy door die middele de eendracht ghebroocken zijnde/ alsoo de Republijck in twee deelen ruckt/ alsoo dat hy selve/ die partije die het met hem hielt helpende ende bystaende met wapenen/ hy ten lesten zijne begheerte soude verkrijghen. Het was voorwaer eenen loosen raet/ indien hy sich daer door soo wel in de eere als in den haet van de Staten gebracht hadde. Des navolgende daechs doet hy een yegelijck by sich komen/ haer bevelende dat sy haren sin vrijelijck uyt souden spreecken/ want hy meynde dat sy hare meyninge ghedissimuleert hadden uyt vreesen van der anderen haet ofte vyandschap/ want hy niet en twijffelde of sy souden goet appoinctement geven/ op zijn versoeck. Een yeghelijck van haer allen bysonderlijck ghevraecht zijnde/ hebben gheantwoordt/ dat het haer niet goet ofte profijtelijck te zijn door de Republijck/ want dat daer door de ghemeyne vryheyt haer ende allen Borgheren benomen soude worden/ seggende dat dit hare meyninge was/ dat sy die oock wilden voorstaen met redenen ofte met gewelt/ soo langhe als sy konden. Dat oock de Ghemeynte van Vtrecht niet gewent en was/ onder het jock te zijn: het welcke die gene aen mochten nemen/ de welcke uyt vrije menschen/ alle hare vryheyt verwerpende/ veraerden tot in ongeachte eygen slaven. Alsoo van den Bisschop egeen hope meer hebbende om een Kasteel te timmeren/ is hy met grooter gramschappen vergheselschapt met zijn Ruyterye naer Wijck te Duyrstede gereyst. Daer-en-tusschen was den tijt voor by ghestreecken/ den welcken die Bisschop om de saecken van die van Swol te doorsien ende den Hertoghe van Gelre ghegheven was/ om over haer klachte te doen: Op welcke tijt hy verhindert zijnde met die sorghe van de Vtrechtsche saecken ende door sijn lange ongesontheyt ende dispositie noch slap wesende/ hy daer af niet en heeft konnen te weghe brengen. Waeromme den Hertoge aen de Staten bittere brieven heeft gheschreven: Waer in hy te kennen gaff/ hoe swaerlijcken hy konde verdraghen dat hy van den Bisschop soo leelijcken bedroghen worden: Dat hy den bestemden dach niet gehouden en hadde/ op welcke den Hertoghe straffe soude eysschen van die man van Swol die beschuldicht was van des Hertoghen eere ende Majesteyt ghequetst ende vermindert te hebben. Dat indien hy dese versmaetheyt ofte bedriegerije te vooren gevoelt hadde/ dat hy een oprechte oorsaecke soude ghehadt hebben om die van Swol oorloghe aen te doen: Dat den tijt oock haestelijck komen soude/ dat hy sich niet traechlijck van haer en soude wreecken. Dese brieven zijn in de selve woorden alsoo van de Staten aen den Bisschop over-gheschreven: Hy eensdeels vreesende/ dat den raet van het verbondt/ dat hy heymelijcken tracteerden niet omgestooten en soude worden/ bidt hy van de Staten dat sy Legaten aen den Hertoghe wilde senden/ om noch

langer tijt te impetreren om alsoo die saecke van de Overysselsche te vertrecken/ (want hy verhoopten dat sy daer-en-tusschen soodanigen verbondt maecken souden/ dat de schult ende het bedroch van die van Swol/ hoe-wel het groot was haer daer in mede soude vergeven worden/ dat hy metter eerster ghelegentheyt als hy door zijn gesontheyt best konde / daer komen soude / om zijn beloftenisse te voltrecken. Die Gesanten van Utrecht aennemende die Legatie / trecken metter haest naer Santen seer bevreest zijnde voor den haestighen ende grammen toorn des Hertogen. Wanneer de Gesanten sonder vertoeven daer sy verscheyden waren / binnen ghelaten worden/ hoorden sy daer den Hertoghe beginnen een groote Oratie vol zijnde van klachten teghens den Bisschop / daer-en-tusschen verminderden de Gesanten de negligentie des Bisschops so seer als sy mochten. Hoe dat hy door soo langhen sieckte niet en hadde konnen komen / door welcke hy by nae aen het eynde zijnes levens was ghekomen. Datter oock veel in de wege dickwijls quam tusschen geordonneerden raet/ door de welcke den wijsten man vander weerelt/ 't zy hy wil ofte niet dickwijls voor onstandvastich gehadt wort / dat oock den Hertoghe selve niet en konde ontkennen datmen de ghehenghenisse Gods niet ontvlieden en konde: Ende indien daer yemandt wilde bearbeyden om tegen te doen/ en ware niet minder/ dan of hy tegen Godt wilde strijden. Waer door hy wel verstaen konde/ dat hem niet van den Bisschop van Utrecht door versmadenisse gedaen was / gelijck hy oock selve wel mercken koste / naedemael hy behalven de ongebroocken vrientschap. Nu noch een eeuwichlijcke ende erflijcke vrede begheerde te maecken: Het welcke sy achten al korts te geschieden/ dat sy daeromme begheerden dat hy die controversie van die van Swol wat wilde vertrecken / op dat daer door versche gramschappe ende nijdigheyt door de tsamen-spreeckinghe des Bisschops niet vermetels bestaen en worden. Den Hertoghe dese Legatie soetelijck ghehoort hebbende / seyde ick / ben wel indachtich der menschelijcker avonturen ende veranderingen / alsoo dat de Fortuyne zijnen Tyrannije wel bedrijve tusschen den drinckbeecker ende de lippen / ende dat mijnen raet dickwijls oock anders gevalt als ick die wel ingeleyt hadde: Alsoo ende in dier voeghen tempereert ende verkeert de Godlijcke macht alle dingh naer zijn goet behaghen. Maer de wetten des vredes die daer beschreven worden/ souden my het oprecht herte des Bisschops konnen te kennen geven/ indien hy 'tgheene hy simuleert met oprechter herten wilde doen. Nu dan / naedemael hy yetwes anders doet in mijne versmadenisse / het welcke my te kennen is gegeven door mijne getrouwe vrienden / het nochtans niet in 't licht gekomen zijnde: soo sulle ick my versadighen van mijnen last van wraeckgiericheyt / dat het hem noch wel berouwen sal een anders raet ghevolcht te hebben / zijne beloofde getrouwicheyt niet onderhoudende. Gaet heenen

ende segt hem dit mijn antwoordt/ dat hy seecker mach zijn / dat ick noch ter liefde wille van die van Utrecht/ noch van des Koninghs van Franckrijc noch van des Keysers / van dit mijn voornemen sal afghebracht worden: Naedemael dat hy my eerst bedrogen heeft/ het welcke ick swaerder achte als of hy my eerst bevochten hadde. Nemaer ick en verhale hier nu de oorsaecke niet / de welcke my soo seer verstoort heeft / die nochtans van sich selfs bekent sal worden. Als de Ghesanten niet vreedsamichs verkrijgen en konden/ vreesende dat den krijgh door groote gramschap haestelijck teghen die van Swol vernieuwet souden worden / hebben ten lesten door haer meenichfuldich bidden / soo veel verkreghen / dat hy haer niet eer vyandtschap soude komen besoecken voor en al eer de wetten ende artijckelen des vredes over-ghelevert waren/ die al vast onder handen waren om geschreven te worden. Dat sy / indien hem die niet en behaechden / niet meer bidden en souden voor haer mede-buyrige Stadt / met wat peyne die oock ghestraft mochte worden. Als de Legaten in deser maniere qualijcken hadden konnen verkrijgen de vertoevinghe van de oorloge/ zijn sy metter haest naer huys gereyst. Nemaer wat den Hertoge moveerden dat hy soo seer metter oorloge haesteden/ ende dat hy soo qualijcken een weynich daghen respijts gegeven heeft / dat hy het Swolsche Land niet terstont en verwoestede met zijn volck ende Soldaten/ is men korts wel gewaer gheworden. Den Bisschop was langen tijt / soo in de Borgherlijcke tweedracht als dit jaer / in ruste wesende met zijner vrienden Factie in der Stadt ghweest. Dese om hare macht tegens die verdrevene te versterckem / bearbeyden dat neerstelijck/ dat sy den Hertoge met den Bisschop door een nieuw verbondt souden reconcilieren/ om alsoo de Ballinghen te benemen de maniere om wederom in der stadt te komen. Ende den Hertoge/ nu tijt achtende te zijn om zijne ende der zijnen macht te versterken/ dat hy haer uyt haer Vaderlandt door den oudē haet ende de schande die sy zijne vrienden aenghedaen hadden/ uyt haer Vaderlandt soude verdrijven. Door dese middele hopende/ dat hy met behulp der Staten in een eeuwich besit ende eygenschap van't Over ende Neder-eynd soude komen. Dan naedien de spraecke van de Ballingen ende veel meer andere teyckenen begosten in't openbaer te komen/ van de Ballinghen heymelijcken wederom in te brengen. Dat oock de maniere van vrede-handel / het welck door toedoen van weynigen gemaeckt soude worden / seeckerlijck geaboleert soude worden: dat oock wederomme zijne Factie direptie ende ballinghschap soude moeten lijden / nam voor sich om alle dingh in Overyssel terstont door oorloghe in roeren te stellen/ om alsoo den Bisschop te continueren van de renovatie des stads van Utrecht. Daer-en-boven de meenichfuldige tsamen-spreeckinghen / met Heer Floris van Buyren gaven te kennen syn haet van haer verbreemt te zijn / ende het bedroch dat daer op handen was.

Nemaer niet en quelden zijn ghemoedt meer / als dat hy versocht hadt aen de Staten om een Kasteel te timmeren ofte een poorte te versterchen ende te besetten / het welcke niet tot vrede maer tot vyandtschap was specterende. Van al desen handel schreeff de Factie van Utrecht aen den Hertoge van Gelre menich-werff / want sy seer bevreest waren. Daeromme die van Swol om het suspecte geloff des Legaetschap / handelen met den Bisschop / dat hy eenige van zijnen Raedt aen den Hertoge als gesanten sendet / van de welcke hy vermaent zijnde van vrede-handel ende vriendtschap / yet gherechtelijcx consenteren soude. Nemaer dese en hebben oock gheen lieffelijcker antwoordt / als d'andere mede gebracht. Daer-en-tusschen keert sich den Bisschop van de questie van die van Swol / om te disputeren van de saecke der Ballinghen aengaende / door welcker oneyndlijcke instantie hy ten lesten verwonnen zijnde / schrijft eenen brieff aen de Staten / by na in dese woorden. Dat hy al overlanghe vermoeydt was van het bitter ende bijsachtich schrijvens aen de kleyne Steden / haer vermanende dat sy hare besten van de Ballinghen beschermen souden. Dat hen / als of sy alle uyt eenen mondt ende met gemeynsamender herten ghesproken hadden / van een yegelijck by nae een antwoordt kreegh / als te weten / dat sy doch Wetten ende goet recht in hare Republijcken waren onderhoudende. Dat ooch de Ballinghen alle dage meer ende meer waren klagende / dat sy sonder saecke haer Vaderlandt hebben moeten verlaten. Seggende / dat sy al heenen gewenscht / maer niet geaersselt en hebben / de saecke onder den Rechter te stellen: Dat sy oock egheene straffe af en slaen / indien die niet rechtveerdelijck ende voor goet van de onpartijdigen Rechter geoordeelt wort. Dat hy daeromme voorgenomen hadde de questie van de Ballingen af te doen / op dat de naest-gelegen ende gebuyrige Steden niet meer quaslijcken van haer en ghevoelen ende spreecken / ende dat hy soo wel als die van Utrecht om het ongelijck de Ballingen aenghedaen / van de gebuyren gehatet en worde. Dat hy daeromme eenighe van die van Overyssel hadde doen halen / om dat desen twist van haer neder gelept mochte worden: Op dat die Ballingen eens doch mochten ophouden van roepen / seggende / dat sy valschelijck ende des opgeleyden misdaet onschuldich verdruckt ende verdreven waren. Soo heeft hy gelijckelijck die van Utrecht eenen dach bestemt / om te Wijck een Vergaderinge te houden. Hy heeft oock tot de gebuyren gheschreven / met openbaer ghelooff voor vieren-twintich dagen dat alle de Ballingen verdreven uyt Utrecht den negenthienden Julij souden compareren tot Wijck / om hare saecke daer te beschermen voor eenen onpartijdigen Rechter. Tot die voornoemden dach heeft hy oock doen roepen die van Overyssel / om van hare questie te disputeren. Terstont compareren daer veel Ballingen met grooter blyschap / alsoo dat ghy ghemeynt sout hebben dat sy al triumpheerden / voor en al eer de saecke voor het Recht gebracht

ware /

ware / sy triumpheerden voor hare victorie / hare tegen-partye gelijcke ballinghschap beloovende / ende sich selve victorie : De welcke de wet van haer gegeven zijnde al gevioleert / als op des Bisschop schouderen binnen der Stadt ghereporteert ende ghedragen souden worden. Den Bisschop / op dat die van Swol een weynich dagen van den Hertoge ongequelt blijven souden / heeft hem zijn vrijen wille ghegeven om soodanige articulen van vrede-handel te doen maecken als hem goet duncken souden / behoudelijcker door den genen die de saecke te vooren bewust was. Hy en verbeyde daer niet langhe / nemaer dede die terstont beschrijven die met zijn gewoonlick signatuer onderteyckende / sont hy die den Bisschop over door eenen zijnen getrouwen vriendt / de welcke mede deelachtich ghemaeckt was geweest des verbondts. Dese sijn de eeuwige wetten des vredes tusschen de Hertogen van Gelre ter eenre / ende tusschen de Bisschoppẽ ende de Gemeynte van Utrecht
« geweest. De Steden van U-
« trecht met de Hertoghen van
« Gelre / sijn tot noch toe door de
« maeckinghen den Bisschoppen
« by nae tot een eeuwelijcken en-
« de onsterffelijcken haet ghecon-
« flicteert / want die worden ghe-
« acht weynich te baten ofte te
« vorderen voor het welvaren
« van beyde de Gemeynten. Ha-
« re bepalinghen zijn soo nae by
« een gelegen / dat den eenen des
« anders vriendtschap in koop-
« handel niet ontbeeren en mach.
« Het welcke naedemael dat tot
« noch toe niet bemint is / door de

blinde waeckgiericheyt / heb- »
ben sy groote oorloghen onder »
malkanderen ghevoert / den ee- »
nen den anderen zijne lande upt »
de gront verderbende ende ver- »
brandende : Waer van den win- »
der ende verlieser by nae even »
veel profijts gehadt heeft. Daer »
omme ist wel van node dat wy »
met aller devotien bidden / dat »
Godt onse vyanden daer na de- »
se tijt af keere. Alsoo dan dat »
dese twee rijcken in een lichaem »
op-wasschen / heeft my goet ge- »
docht te verhoeden / dat die twee »
Heeren naermaels onder elck- »
anderen niet meer en oorlogen / »
ende op datmen daer toe de weg »
besluyte / soo hebben de wijse »
mannen onses Rijcx door bevel »
der Heeren eeuwelijck ende erf- »
felijcke wetten van vrede-han- »
del beschreven / de Provincien »
soo profijtelijck als nootsaecke- »
lijck / ende dat in deser voeghen. »
Dat nae dese tijt van de Geeste- »
lijckheyt van Utrecht / in die tijt »
als den Bisschop ghestorven is »
ende noch egeen ander gekoren / »
egheen Collegien der Canonic- »
ken sullen gesonden worden tot »
de Vergaderinge des Bisschops »
ofte om eenen anderen te kie- »
sen / ten zy met expres consent »
eñ believe van den Hertoge van »
Gelre / eñ zijner naevolgheren / »
die in zijne regiering enaer zijne »
leven sullen succederen. Daer- »
en-tusschen sal Hendrick van »
Beveren ende Palatijn sijn Bis- »
schop geheel houden soo langhe »
als hy leeft. Maer nae deses »
doodt sal het verbondt zijn ghe- »
rechticheyt eerst vol krijghen. »
Nemaer om dat vast zy / sal het »

“ met een aenvang eñ beginsel be-
“ vesticht worde/ eñ dat alsoo haest
“ als het verbondt van de vrede-
“ handel met eede bevesticht sal
“ wesen. So sal die van Utrecht/
“ eē Substituyt ofte metghesel by
“ hem hebbē/ die hem van Herto-
“ ge van Gelre by-geset sal wor-
“ den. Den Hertoge sal geheelijck
“ egeen stemme hebben in de Ad-
“ ministratie der Republ. van U-
“ trecht/ maer die sal hy den Bis-
“ schop achter laten. Ende op dat
“ dit voorgaende geluckelijck en-
“ voorspoedelijck zy/ soo salmen
“ de vrede vast maecken/ alsoo
“ dat sy binnen ende buyten in
“ krijgen eñ oorlogen malkande-
“ ren de hand houden sullen: Den
“ goetwilligen vriendelijck/ ne-
“ maer den quaetwilligen vyand-
“ schap toonende. Egheen van
“ beyde sal yet doen in absentie
“ van de anderen/ daer yet aenge-
“ legen is/ soo sullen sy sich oock
“ gelijckelick tot den strijdt berey-
“ den/ alsoo datter een lichaem
“ uyt twee Provincien af wasche:
“ Dit dunckt my oock goet dat
“ ick in het selfde verbondt merc-
“ kelijck uyt drucke/ indien ye-
“ mandt van dese twee oorloghe
“ aengheseyt is van eenich ander
“ Heere ofte Vorst/ ofte door ge-
“ nomene goederen die eerst op
“ zijn hals gehaelt heeft/ soo sul-
“ len sy met malkanderen eerst
“ wel ende rijpelijck met malkan-
“ deren te rade gaen/ voor en al
“ eer sy die met wapenen weder-
“ om in winnen wilden/ al-hoe-
“ wel sy het met goeder conscien-
“ tie doen mochte. Want het is
“ sottelijck datmen met geblinden
“ oogen in een swaricheyt loopt/

het welck met delibereeren wel ”
af konde keeren. Dan indien ”
ghylieden niet rusten en moocht ”
van de oorloge/ dan salmen eerst ”
met gesamender macht het on- ”
gelijck verweeren. Gheen van ”
beyden sal op een anders ghe- ”
rechticheyt eenen Tol ofte Ex- ”
cijns leggen/ ofte met eenighe ”
swaricheyt belasten. Laet het ”
vrije ende onbelaste volck de ”
wetten ende rechten haerder ”
ouderen behouden: Ende die ”
selve sullen oock vrijelijck ende ”
sorgeloos als of sy onder eenen ”
Heere woonden/ herwaerts en- ”
de derwaerts met malkanderen ”
den koophandel drijven. Geen ”
van beyden/ sal eenen Ballingh ”
uyt de geconfedereerde Steden ”
ghebannen/ sijn huys ofte stadt ”
mogen openen om daer inne te ”
vluchten ende te verblijven. ”
Noch veel minder salmen voor ”
dien zijn ghelooff moghen ver- ”
steecken/ ofte gelooff geven/ die ”
een ander heeft schade gedaen: ”
Ten ware dat hy gewillich wa- ”
re om aldaer zijn saecke voor ”
het Recht te leggen: Datmen ”
hem dan oock egeen geleyde of- ”
te gelooff doen en mach/ ten zy ”
met expres bevel ende consent ”
zijns Heeren: Nademael dat haer
dese Artickelen over-gelevert wa-
ren/ bekenden die gene die van den
Bisschop stonden wel dat die niet
onprofijtelijc/ maer al wat te strack
waren om soo strickelijck te on-
derhouden. Van de anderen is ge-
antwoordt/ al-hoe-wel die alsoo
in een ruych ende onbehouwen
woestijne geboren waren/ dat die
nochtans van den Bisschop ver-
andert uytgedaen/ ende versachtet
konden

konden worden/ waerom het ver-
bondt in deser manieren veran-
dert ende versachtet is. Dat ee-
“ nen Bisschop op eenen Rechts-
“ dach ofte beschrijvinghe/ soude
“ gecreeert worden door de mee-
“ ste stemmen/ door oversettinghe
“ ofte door eenen medegesel/ ofte
“ niemandt en sal naer dese Func-
“ te staen/ ofte begeeren/ behal-
“ ven die gene die den Bisschop
“ op zijn Ceduille over-ghelevert
“ heeft. Daer-en-tegens sal hy
“ haer restitueren Groeninghen/
“ de Drenten/ Couverden/ Die-
“ penheym/ende 'tgene hy de Ju-
“ risdictie van Utrecht meer ont-
“ nomen hadde/ alsoo dat hy zijn
“ Garnisoen/ daer uyt leydende/
“ haer die over-leveren souden/
“ daer nae dat dese twee Provin-
“ cien ende volckeren malkande-
“ ren soo naer ghevoecht sullen
“ zijn/ dat indien den eenen van
“ beyden oorloghen aenghedaen/
“ ofte eenige goederen ontnomen
“ worden / salmen op de saecke
“ eerst rijpelijck delibereren/ door
“ ende al eermen met de wape-
“ nen de weder-partije wederom
“ op kome: Indienmen in deser
“ maniere den krijch stillen ende
“ componeeren konde sonder strijt
“ ofte ghevecht. Nemaer indien
“ de krijch in deser voegen niet ge-
“ maeckt ofte gebonden kan wor-
“ den / als dan salmen eerst de
“ wapenen ghemeynlijck aenne-
“ men op der ghemeynen landen
“ koste. De Ghemeynten sullen
“ hare Vaderlijcke wetten behou-
“ den: Also dat daer egeene rech-
“ ten ofte ghewoonten vermin-
“ dert ofte gheslapt en worden.
“ Geen van beyden en sal sich te
binden maecken om des an- ”
ders lasten te draghen / alsoo ”
dat daer uyt twee Provincien ”
een geheel lijff gemaeckt worde. ”
Sy sullen onder malkanderen ”
den koophandel bedrijven. Nie- ”
mandt en sal des anders vyandt ”
om de ghelede ne schade voor- ”
staen/ten ware hy gewillichlijck ”
zijn saecke voor den Rechter ”
wilde leggen/ ende als dan sal ”
het niet geoorloft zijn met ghe- ”
looff te doen gheleyden/ ten zy ”
met believe des anders. In- ”
dien het door een mis-verstant ”
geviel/ dat sommige van de ge- ”
confereerde eenich geschil kre- ”
gen onder elckanderen/ soo sal ”
die saecke geaccordeert worden ”
tusschen de naeste Vrienden en- ”
de Bloedtverwanten. ”

Dese Artijckelen worden aen den Bisschop gesonden door eenen ghetrouwen man/ de voorgaende saecke niet onbewust zijnde/ daer hy gedaen was/ dat hy naer zijnen wille eenighe dingen die hem niet behaechlijck en waren te veranderen oft uyt te wisschen. Niet traechlijcken antwoordt hy/na dat hy de brieven ontfanghen hadde een weynich tijts begeerende om die te over-lesen: Beloovende dat hy het metter haest wederom souden senden dat tot eenen vasten ende eeuwigen vrede-handel soude dienende zijn. Welcke saecke een weynich dagē verbeydet heeft/ soo dat hy sich door eenen Bode dede ontschuldighen/ hoe dat hy met soo veel dinghen ghelijckelijck overvallen worden/ dat hem nauwelijcx soo veel tijts over ghewéest was/ om die Artijckelen eens over te lesen. Dat hy die nochtans hae-

stelijck

haestelijck met grooter vreuchde ende blyschap gelesen hadde/ alsoo dat hem daer door te kennen gegeven was / dat sy sonder groote moeyten over een souden komen. Somma het leste zijnder brieven was/ dat hy de geheele consultatie van dier saecke aen zijnen Broeder Hertoghe van Beveren ende Palatijn wilden over-senden. Nademael van datmen daer tijt toe van doen hadde / wilde hy wel dat hy niet meynen en soude datmen hem door bedriegeryen wilde vertoeven. Demaer den Hertoghe heeft doen eerst gemerckt dat dese lieffelijcke belofteniffe al door bedroch toe gingh/ het welcke hy uyt de voorgaende sprake ofte rumoer wel bedacht hadde/ nochtans en bestont hy niet gheweldelijck in zijnen toornighen moedt: Waer nae is de geheele saecke niet gheacht geworden/ wanhopende van de vrede: 't Zy dat den Bisschop sich beschaemden den eeuwigen schande/ hem boven 'thooft hangende door die slavernije/ 't zy dat sijn here van den Hertoge vervreemden/ door de vreetheyt die hy aen die van Swol was betoonende/ ofte het welck ick meer geloofs geve/ dat hy / den raet eerst ontdeckt zijnde van Graeff Floris daer toe geinduceert was / om eenen vasten vrede met de Bourgonniers te maecken/ het welckmen ten lesten klaerlijcken bemercken mochte/ daer nae hebben sy ten beyden zijden opghehouden van het compact te maecken. Waer-en-tusschen waren de principaelste van de Ballingen te Wijck gekomen. Dese op dat de saecke niet te slappelijck ghedreven en soude worden/ deen den Bisschop door Graeff Floris voorghenoemt vermanen / dat hy de Factie van Utrecht soude doen compareeren ten geseten dage/ ende dat indien sy den dach niet en observeerden/ dat sy van haer recht versteecken souden zijn. 't Welcke hy gaerne gedaen heeft/ al-hoe-wel het sonder zijne vrunden / ende vryelijck sonder Schepenstoelen/ van welcke sijn Hoff by nae vol was konde ghescheiden. Welcke hy submoverende/ leerde hem dat hy sich met schoone woorden niet en soude laten bedrieghen / het welck men sonder groote moeyten doen soude konnen/ want die van Utrecht seer wel-sprekende waren/ alsoo dat sy sonder twijffel met hare bedriegheryen om souden gaen/ om dat sy in haer quade saecke egheen verchtoocht aengaen en souden / want sy voorsagen dat sy een van beyden overwonnen zijnde souden moeten doen/ of de Ballingen t'haerder spijt ende schande in der Stadt te ontfangen/ of haer de poorte voor het hooft sluytende/ haer ende den Bisschop oorloghen aen doen souden. Hy seyde/ dat hem de vreetheyt des Factiens niet onbewust was/ de welcke altijt haer betrouwe setten op de wapenen tegens hare Heeren / op hare rijckdommen/ de welcke nochtans soo groot niet en waren/ dat sy eene heel maenden daer op een gheheel oorloghe souden voeren. Dat in den Bisschop behoorden te overdencken / door welcke hy dese digniteyt ende weerdighe functie verkreghen hadde ende wie daer tegens waren/ als sijn die ghene die in de Republijck zijn regerende.

Dat

Dat hy ondanckbaer ghenaemt worden / om dat hy haer nu egeen bystandt en dede / naedemael hy het door zijn behulp ende faculteyten doen konde. Dat de voorspoedige saecken in de jegenwoordigen Staet met haer Fortuyne te vreden ghewecst waren / nemaer dat de teghenspoedighe ende leggende hulp ende bystand mosten versoecken / eñ dat sy oock niet en begeerden datmen het metter mondt belooven / maer met der wercken bewijsen soude. Dat hy nu van hem soo veel weldaden niet ontfangen hadden / datmen hem daer voor eenighe dancksegginghe schuldich was : Dat hem dat doch eens in't hooft ofte in den sinne komen souden / dat sy de Administratie van Utrecht soo lange bedient hadden / als yemandt te vooren ghedaen hadde. Dat het oock een gewoonte was dat de heerlijcxste mannen die voor eenige Republijcken grote arbeydt aenghevangen hebben / altijt met ondanckbaerheyt gheloont worden / dat wanneer de gemeynte in hare wapenen was / niet en onderscheydẽ tegen wien sy waren / te weten / of sy met eenen vriendt ofte met eenen vyandt te doen hadden / dat sy dien voor haren vyandt waren achtende die groote eer en prijs door zijn goet Regiment van de Gemeynte verdient hadde / dat sy daer-en-tegen oproerige menschen / gantsch tot het verderff ende den brandt des Republijcx arbeydende / tot de Regieringe ende administratie des Republijcx op-voerden. Daeromme dat sommige Steden van goeder ghewoonten ende manieren / hare principaelste verdreven hebben / meynende dat sy door haer in een eeuwighe slavernije ghebracht souden worden / want die gene die van eenen heerlijcken stam zijn komende / hebben altijt lust om hooger te vlieghen / alsoo dat sy haren quaden lust niet en konnen gemodereren. Die van Athenen ende van Lacedemonien hebben eertijts om dese saecken / die van den besten Adeldom met schaeltgens verdreven te hebben : niet om dat sy haer straffen souden om haer schelmstucken / maer om dat sy niet ongestraft en souden misdoen tegens haer Vaderlandt / wanneer men haer niet soude konnen bedwinghen. Sy hebben oock voor een waerachtich teycken ghehouden dese Sententie van Solon / tegens de Tyrannije van Pisistratus / een Stad ofte Gemeynte vervalt door groote mannen : Want de ghemeyne Borgherije valt siende ofte blindelingh in een groote slavernije. Den Bisschop aldus ende in deser voegen van den Graeff van Buyren vermaent zijnde van het tegenwoordich perijckel / ende der Ballingen weldaden verhaelt hebbende / constitueert den raet die hy met den Graeff voornoemt overslagen hadde te achtervolgen / het al voorwaer houdende / waer uyt de alteratien ghereesen waren / uyt wat oorsaecken ende door wat Autheurs / wat het voor mans waren die sy uytghebannen hadden / wat den jeghenwoordighen Staet des Gemeynts zy / ende hoe die voortijts ghewecst was. Hy en konde niet bemercken een goet eyndt des geperturbeerden Republijcx / door de Ballingschap van soo veel vrome mannen. Hy sent te Utrecht

aen de Staten door eenen Bode dusdanigen brieff. Dat U. L. Legaten haer beste ghedaen hebben by den Hertoge van Gelre voor de Steden van Overyssel / bedancke u. l. van harent wegen ten hooghsten / de welcke ick ter ghelegender tijt beter vergelden sal. Want al-hoe-wel sy in haer Legaetschap niet met allen ofte seer weynich gevordert hebben / nochtans hope ick dat sy haest met hem gereconcilieert sullen zijn / op dat sy niet en klaghen dat sy door onse traegheyt soo langhe vertoeft worden. Ick sal voor mijn deel al mijn neerstichevt doen / dat wy van binnen ende buyten in vrede levende / seer ge-eert ende ghe acht moghen worden. Dan naedemael de Ballinghen onsen raet ende arbeydt over al verhinderen / en wete ick niet hoe ick daer best in doen sal. Daeromme ben ick van meyninge als ick U. L. korts ghe schreven hebbe / den twist te vinden / ende die stellen tot het oordeel ende goet duncken van de Legaten van Overyssel voornoemt. Naedemael dan datter by namen zijn drie derhande geslachten van Ballingen / die hier toe geacht worden: welcker eerste zijn Everhard Soudenbalch / ende Govaerd vande Voort Hendricxsz. welcker questien ghylieden my apart in een brieffken over sult schrijven / want die begonnen hebben / voor mijn aenvangen des Bisdoms. De tweede zijn die gene die in de laetste seditie uyt der Stadt verdreven zijn van de Gouverneurs der Stadt voorsz. De derde ende laetste zijn die gene / die van het beginne van de Utrechtsche tumulten Ballinghen ghemaeckt ofte voor een tijt langh versonden zijn. Daeromme bevele ick U. L. dat ghy dese saecken / schult ofte misdaden om de welcke zijn veroordeelt ende verdreven zijn my over sult schrijven / om daer op te besoigneren voor den bestemden Rechtsdach. Voorts van de beschreven Rechtsdach / duncht my goet / dat ick nu egeen mentie en maecke / den welcken ick wete dat ghylieden niet minder houden en sult / als die gene / om welcker wille die beschreven is. Terstont is te Wijck ghesonden / een cedulle van de beschuldingen van den Raet. De harten van die van de Factie waren hangende tot het archste deel / daer sy voor sorchden: Vreesende dat hy onder 't wechsel van een yeghelijck zijn recht te seggen / versterckt zijnde met meer machts ende noch der Ballingen / de Stadt over-vallen soude. Het was ontrent in die tijden des jaers / als de Son niet hoger ofte lager en gaet / op welcke tijt men alderhande schouw-spelen plach te toonen / om der menschen herten wat te verquicken / die vermoeydt waren van de pestige teyckenen des lochts / soo worden te Wijck in de Doelen het spel van den Boogh-Schutters ghespeelt. Ende om dat het heerlijcker ende schoonder zijn soude / heeft de Gemeynte van Wijck / daer den Bisschop ende den Graeff van Buyren voornoemt mede gebeden hertelijcken / om daer hare konst mede in te betoonen. Den Bisschop nu wat beter ghestelt zijnde / willende representeren eenige cierlickheyt van dese genoechte / waerom veele uyt de naest-ghelegen

Borghen komen sien souden / heeft zijn gantsche huysghesin een vroghelijck eenen taffelaert gheschoncken. Hy heeft hier op noch doen borduyren de gantsche Historie die daer ghescheit was ten tijden van zijn Bisdom / teghen den geseten dach der speelen. Het welck aldus gemaeckt was. Daer was op de rechte-hande ghebreydt een gulden kouwe van goutdraet / waer in ghesloten was eenen yselijcken Leeuw zijnen tongh seer vreeselijck uytsteeckende / sijne klauwen tusschen die traelgien inne slaende / als of hy daer met zijn uytnemende groote macht ende sterckte wilde uyt-breecken. De Factie verstont seer wel wat de beduydenisse deses schilderijen was: de welcke wilde seggen / dat den Bisschop langhen tijt als of hy besloten geweest ware thuys geseten hadde / ende dat hy de Administratie des Provincien ghelaten hadde de macht van sommighe / dat sy daeromme heymelijcken / nemaer te vergheefs versocht hadden om haer dominatie meer uyt hare wellust als uyt de gerechticheyt te versterken: Het welcke hy nu / naedemael hy zijn oude macht ende ghesontheyt wederom verkreghen hadde / soude vernielen. Voorts bleve de victorie van den vogel afgeschoten te hebben / beneven den Bisschop. Hy heeft de Gemeynte van Wijck uyt grooter blyschappen opspringhende / heeft hy heerlijcken met groote gaven vereert. Daer-en-teghen hebben sy hem noch egeen mindere presenten ghegheven / tot een teycken van een nieuwe Huldinghe des rijcx. Die Staten van Vtrecht / hebben noch ghesonden eenighe burghers van de besten wijn ter eeren zijnder victorie / ende tot openbaringe haerder rijckdommen. Daer-en-tusschen heeft den Hertoge van Gelre het qualijcken genomen / dat hy door schoone woorden bedroghen worden: Seggende dat tot dien tijt toe den geck met hem geschoren was. Waeromme hy ontrent die selvige daghen eenen brieff aen de Staten heeft geschreven / waer in hy seer van de dubbelheyt ende onghetrouwicheyt des Bisschops geklaecht heeft / dat al den arbeydt ten beyden zijden verlooren was / dat daer noch egeen hope meer en was om die volckeren aen malkanderen met eenen vasten bande des geloofs te verbinden: Dat hy daeromme sich ten hooghsten verwonderden / dat sommighe die sijn verstandt noch niet te deghen bewust en waren / een vaste ende onverganckelicke vrede dorsten affirmeren. Dat hem van sommighe sijne goede ende ghetrouwe vrienden verklaert was / dat daer toe de saecke ghedreven worden / dat hy sijn geloof veranderende naer den Raet eenes Gravens Floris voorschreven / onder de machte van de Bourgondiers soude geincimeert worden / dat door den raet van dat verbondt de Staten ende de Ghemeynte van Vtrecht verraden souden worden / want men dat volck niet betrouwen en mochte: want sy uyt waren om met den Bisschop gereconcilieert zijnde / hem ten lesten door haer ontrouwen verbondt uyt zijn digniteyt souden stooten: Ende vernieuwende d'oude Actie / hare macht versterckende die van Vtrecht met ghewelt souden aen-

gaen. Dat dit de heerlijcke schou-speelen der Schutters wilden/ dat dit het inhoudt was van de feeste-licke bedinge/ende de groote banc-ketten der Heeren te Wijck / maer dat hy corts een exempel doen sou-de dat het hem noch wel rouwen sal. Terstont worden t'Otrecht ghehaelt Scheytslieden tusschen den Hertoghe ende den Bisschop/ welcke bleeck dat niet bekent en waren gheweest in de heymelijcke raetsplegingen daermen afgheseyt hadde. Dese de brieven ghelesen hebbende / sijn uytter-maten seer verwondert gheweest / alsoo dat-men nauwelijcx induceeren en kon-de / dat een soo grooten Heere soo ontstandtastich konde zijn : mey-nende dat het verbondt soo hey-lichlijck ghemaeckt / meer by den Bisschop vermoghen soude / dan dat hy door die betostenisse ye-wers anders toegheboghen soude worden. Dese zijn tsamentlijck met de Ghesanten des Hertoghen naer Wijck tot Duyrsteden ghe-reyst / om de nieuwe vrede af te keeren. Indien die noch niet ge-maeckt en was/ soo waren sy rey-sende tusschen hopen ende sorgen. Den Bisschop hoorende wat sus-picie den Hertoge ghevattet hadde uyt die heerlijcke banckettten met Graeff Floris een deel dagen ghe-duyrt hebbende : Vreesden hy des Hertogen haestige gramschap niet weynich/ alsoo dat hy sich door de Scheentslieden excuseerden / haer biddende/ dat sy het den Hertoghe oock mede deylen souden. Soo seyt hy / dat den Hertoge qualijc-ken op my vermoedet dat ick eens ofte twee mael met den Grave van Buyren ghesproken hebbe/ en konne ick hem niet verbieden. Ick hebbe een jaer langh ofte een wey-nich minder tot der doodt toe kranck ghelegghen/ op welcken tijt als ick niet en bede als medicijnen te ghebruycken / en hebbe egheen dienstelijcker vrienden gehadt die my versochten. De welcke / als hy gehoort hadde / dat ick weder-om aen de beter handt was/ quam hy metter haest tot my/ om my ge-luck te bieden / dat ick ghesön-der ghewörden was/ als ick voor-maels ende langhen tijt was ghe-weest. Daerom die van Wijck be-weecht zijnde door de dienstwillig-heyt des beleefden Graefs / heb-ben hem met eenẽ kostelijcken hoet beschenckende / mede ghebeden te willen vereeren haer jaerlijcxsche speelen. Hy is ghekomen ten ver-soecke eñ bede van die van Wijck/ ende heeft eenige dagen in de ghe-meyne vreuchde met ons over-ge-bracht. Wat ist doch dencke ick dat hy hier in kan berispen : Had-de ick terstont soo haest als ick my tot dese Landen begave/ my met hem verboecht hadde om de ghe-buyrige plaetsen/ ick gheloove dat den Hertoge het niet mispresen en soude hebben / want het soo wel my als die van Otrecht nuttelijck ende profijtelijck gheweest soude zijn. Wat in de saecke sijnes haets dat hy dus de locht met de Zee vermenghet/ dat wy sommige da-gen met een in vrolijckheyt omge-bracht hebben. Ick en ghelove oock niet dat hy onbeleeft ofte ho-vaerdich zijn soude/dat hy tot dus-danige speelen vriendelijck ghebe-den ende geroepen soude / dat ne-geren soude. Noch hy soude my oock niet vergrammen : ofte egeen

suspicie

suspicie waren / dan met een ander verbondt ofte beyde te maecken/ de eerste te niet doen / indien hy met desen selfden ofte met een ander / in't heymelijck ofte openbaer spraecke hielt. Ick en hebbe mijnen sinne niet verandert noch gemeynt te veranderen/ten ware dat ick het selve niet en wiste. Ick hebbe oock soo veel gedaen omme den Hertoge te ghemoet te gaen in zijn gramschap / dat ick niet meer doen en soude konnen. Indien ick mijn gemoedt tot eens anders verbondt geworpen ofte gheleyt hadde / als daer veel komen konnen ofte vallen tusschen des menschen gedachten / soude hy sich moghen met recht beklagen van ongelijck/ als wy malkanderen met eede ende met handt-ghevinge noch niet verplicht en waren/ maer alleen de Wetten ofte Artijckelen des verbondts begrepen zijnde. Nu hebbe ick dit alleen voor antwoordt gheschreven / dat ick de gantsche saecke mijnen Broeder aengheven sal. Nemaer of het gebiel dat hy het my ontriede / my radende tot een stercker partije ofte macht? dan soude hy voorwaer egeen volkomen oorsake hebben om op my verstoort te zijn. Ick heb daer noch by gedaen / wanneer ick van doen hadde om daer op te besoigneren. Om wat oorsaecken dan/ sal hy het dilaeye van soo qualijcken nemen? Waeromme meynt hy dat men hem door het langh vertoeven arbeydt te bedriegen? Het welck hy alleen meynt/ nemaer oock openbaerlijck seyt. Wel aen dan / laet ons eens sien hoe qualijcken hy vreest/ die sorgeloos zijn mochte. Als desen Grave voor sy by my was / hebbe ick [illegible] met hem geleden/ dat het onghelijck ons van de Bourgondiers aengedaen/ de welcke my een quaet hert waren toe-draghende/ als eenen openbaren vyandt / ten ware dat sy egheenen krijch my aen deden. Dat my de maeght niet en ontbrack om het ghene wederom te krijghen het welck ons ontnomen is / indien het onse macht ende goeden verdraghen mochten. Deses is voor alle die daghen onse besorghde ghetuyghe/ waer door den al te ghestrenghen Hertoge meynt/ dat ick [illegible] van een nieuwe Vrede met de Grave van Buyren te maecken. Dat sal ick daer nae alleen van hem by doen/ als ick my onschuldicht sal hebben: Op dat hy door schoone woorden der sinnrijcken egeen ongetrouwigen eerst geacht en worde/ noch ick en sal hem egeen gheloove geven / dan alsser niet bedroven sal zijn. Dese onschuldinghe is den Hertoge nemaer niet sachter voorgestelt tersont daer nae overgelevert / de welcke zijnen [illegible] gramschap een weynich versachtet heeft / d'selve die van Utrecht oock seeckerder macht ende hope geven / van eenen seeckeren Vrede, hier-en-tusschen wordt door Steden ghesonden aen den Raedt van Amersfoort / dat sy niet laten en souden hare Legaten te Wijck te senden/ om van de saecke der [illegible] te handelen / want die ghestelt was ten [illegible] / dat de Legaten van die van Oversticht [illegible] onpartijdighe Rechters. [illegible] den hier-en-tusschen [illegible] is t'Utrecht de Magistraet oock vergadert / waer in men handelden

van de Legaten te Wijck te senden. Veele waren van dier meyninge/ datmen die beschuldinghen schrifte over senden soude door eenen Bode: Waer door sy des Bisschops gebot onderdanich souden zijn. Daer-en-teghens andere/ datmen egheen antwoordt/ noch egeen Legaten aldaer senden soude/ behalven een Copije van die brieven/ waer door den Bisschop de Ballingen eeuwelijcken in den ban ghedaen hadde. Hier onder waren sommighe die de beste meyninghe hadden/ dat naedemael sy door de Gemeynte den Raedt ende den Bisschop selve verordeert waren/ dat het leelijcken van haer gedaen soude wesen/ dat soo wanneer sy voor het Recht ghedaech zijnde ende niet komende/ door het af-wesen haer het Recht af-ghewesen soude worden. Die meynden datmen die gene uyt al de Staten soude senden tot de Vergaderinge die de voorgaende drie jaren staende de Borgherlijcke muyterijen in de Regieringe geweest waren: die al het ghene daer ghehandelt was/ van buyten op haer duymken wisten. Dese souden de gemeyne saecke in de jeghenwoordicheyt schriftelijck ende mondelijck verweeren/ dat sy oock niet eer van daer scheyden souden (indien sy daer van gewelt vry mochten zijn) voor ende al eer het recht gewesen soude zijn. In dese Vergaderinghe zijn oock gekomen de brieven des Bisschops/ waer in hy was begheerende/ dat naedemael men de Adversanten niet genoech doen en konde/ datmen eenighe van het Ridderschap soude senden/ die haer algemeyne saecke soude bewaren ende voorstaen. Als sy daer op langh ende rijpelijck gedelibereert hadden/ besluyten sy voor Gesanten aldaer te senden den Borgermeester Johan van Wulven/ ende Amelis uytten Enge/ niet minder bekent in de borgherlijcke tweedracht als d'andere. Den Bisschop wilde daerom sulcx soodanighe senden soude/ die nie lange ofte in de Regieringhe geweest waren doen ter tijden: Tegen de welcke/ de Ballingen haer voor hare ooghen siende keeren/ sich te beter sonder droefheyt beschermen mochten/ als van de principaelste der gheenen van de welcke sy uyt den Raedt/ van de Merckt ende uyt der Stadt verdreven waren. De Ballinghen verstaende den toekomste der Ballinghen/ conflueerden met groote hoopen naer de Merckt/ ende indien sy niet verbonden waren geweest door het recht der volckeren/ toe souden sy niet opgehoden hebben van haer te slaen. De Gesanten protesterende van't openbaer perijckel/ hare Actien schriftelijck over-gelevert hebbende/ begheven sich wederom naer huys. Den Bisschop bevreest zijnde (alsmen seyde) naer het vertreck der Ghesanten datmen die van Utrecht van het muyten niet en soude konnen bedwingen: Schrijft haestelijck aen de Staten eenen brief van dusdanigen inhoudt dat hy ghehoort hadde/ dat de spraeck over al gingh dat hy in den sinne hadde/ de Ballinghen wederom in te brengen: Dat naedien het valsch ende onwaerachtich was/ nae dat hy het niet gedacht hadde/ so hadde hy verstaen/ dat sy begaen waren om Ruyterije binnen te halen.

Dat hy daeromme begheerde te weten of het waerachtich ware/ dat daer afgeseyt worden. Doen worden den Bisschop geantwoord dat het in gelijcker voegen een versierde leugene was die hem aengebracht was / ghelijck als die waer door sijne vyanden daghelijcx veel wijs ghemaeckt worden / dat het noyt in den Raedt voorgedraghen was / noch niemandt in den sinne gekomen was. Hy was korts te vooren heymelijck met Graeff Floris voornoemt versproken/dat hy hem Ruyters toe senden soude/ als hy die soude begeeren. Hy sent terstont eenen brieff aen hem/ begeerende dat hy een deel van zijne Ruyterije den eersten Augusti tusschen Vtrecht ende Wijck ter bestemder plaetsen wilde bestellen: By de welcke hy oock de zijne voegende/ gewapent zijnde de Staten op den hals zijnde onversiens/ alsoo in der Stadt komen souden. Het was altijt by die van Vtrecht een oude gewoonte gheweest / die tot dien dach toe duyrachtich gheweest was. Dat den Bisschop als hy in der Stadt komen soude/ zijn keucken-ghereetschap ende Kock voor uyt sendende / de Staten te kennen dede gheven zijne komste tot wiens ingangh den klock drie mael geluyt worden seer eerlicken/ de welcke van hem den naem hadde. Sijn dienstboden ende gereetschap voorsz. heeft hy op wagens voor hem in der Stadt gesonden/ haer dicht achter den rugge hangende met de Ruyterije / alsoo dat hy nu aen de poorte zijn soude/ voor datmen de bootschap dede van zijne komste. Dese heymelijcke komste des Bisschops is ontdeckt ghewordden / meer door gheval/ als door yemandts raet. Het gebiel by avonturen/ dat wanneer de Ruyterije vanden kant van Culenborch aen de andere zijde overgheset worden / datter sommighe Borghers van Culenborch mede in de Ponten waren om over ghescheept te worden / die sommigen van de Ruyteren vraechden/ waer toe dat de reyse was/ naedemael daer ontrent egheen oorloghe en was / soo antwoorden daer sommighe dat sy des avonts t'Vtrecht noch van de Ham souden snijden/ daer-en-boven verbeyden wy hier noch twee hondert te paerdt/ ende vijf hondert te voet die ons hier terstont sullen voegen. Dit woord en worden egeen dooven gheseyt/ want dewijle dat dese den Bisschop verwachten/ komen sy eerst te Vtrecht/ ende wat sy gehoort ende gesien hadden/ verhalen sy haestelijck in presentie van de Borghermeesters. Boven dese tijdinghe quam noch een andere uyt den Raedt des Bisschops / beveelende die Borghermeesters / dat indien sy haer ende hare Republyck ende Ondersaten wilden behouden hebben/dat sy de poorten metter vaert toe-sluyten souden/noch niet meer Garnisoens binnen laten komen/ dan soo veele/ als sy machtich souden konnen zijn / indien sy eenich gewelt doen wilden. Nu was den Bisschop ghekomen tot die plaetse met zijn ghewoonlijcke Ruyterije daer die andere in de schadere des boschs stonden/ want het was uytter-maten heet van der Sonnen/ dese haeder paerden toomen hanghen latende/liepen den Bisschop te ghemoet / meynende dat sy uyt

verraderije over-vallen worden. Hy haer dus siende gheloopen/ quam haer te gemoet / die andere daer nae hare toornen optreckende / bedwonghen de paerden van het loopen / alwaer die Ruyterije malkanderen feestelijc vande paerden groetende / gingen voort naer der Stadt. De Factie seer bevreest zijnde door de eene tijdinghe op d'andere/ konde nauwelijcx geloo- ven dat den Bisschop met soo veel volx daer was komende/ sonde eenē verspieder uyt/om te besien hoe sterck hy wel was / oock mede hoe wijt hy wel vande stad was. Daer-en-tusschen sloten sy de poorten naer des Bisschops Koex rugghe toe/ niet teghenstaende het den Borgermeester/ die noch magher/ bleeck ende onghedaen was door de lange sieckte/ was verbiedende. Al de Schutters worden haestelijck geboden te komen op de plaetse / maer noch haestelijcker wort daer de Magistraet vergadert/ Somma sy besluyten dat sy Legaten den Bisschop te ghemoete souden sende / biddende ende begeerende / dat hy bystandt van hem souden laten gaen/ want het de gewoonte niet en was de Ruyterije der Vyanden binnen der Stadt te laten/ daer-en-tuyſſchen keert den Verspieder van de Stadt uytghesonden / segghende / dat den Bisschop met groot bystandt van de Ruyterije nemaer onseecker/ dicht hy der Stadt was. Tot Legaten worden hem te gemoet ghesonden uyt den Raedt Johan van Ochtenbroeck / ende Adam van Diemen/ die den Bisschop ghemoeten ontrent Vechten / bynae duysent treden van der Stadt. Aldaer hy een heel wyle met zijn paerdt stil gehouden hadde/ naer dat hy ghehoort hadde dat de poorten gesloten waren. Daer begint Adam van Diemen een swaere ende ghewichtighe redene aen te vanghen/ hem bethoonende door wat middelen hy aen't Bisdom ghekomen was / hoe dat hy voor alle mede versoeckers verkooren was. Dat daeromme die van Bourgondien in veel saecken die van Utrecht seer vyandtlijcke ghetoont hadden als hy selve wel wiste. Dat hy nu dese met hem brachte / naedemael de Staten dat neerstelijck bearbeydet hadden / dat sy niemandt van doen hebbende/ geen oorloge noch van binnen noch van buyten voeren souden / dat nu dese maniere/ wel sy ongewoon in zijn inkomen/ een weynich was loopende tot den oorloge: Dat daer in veel vyandschap scheen te zijn / dat het was een haestigen ingangh / ende niet te vooren doen weten/ ghelijck het der Bisschoppen maniere was/ oock het vreemt behulp der Ruyterije ende van't Voetvolck dat sy noch wachtende waren dat den Raedt ende de Borgerije hem ootmoedelijcken waren biddende/ dat hy met zijne gewoonlijcke Ruyterije de andere ende vreemde ontstaende / in der Stadt komen soude/ noch mede vergeselschapt zijnde met de Gouverneurs/ want hy die korts te vooren te Wijck ontboden hadde van huys / om met hem te gaen/dat al de menschen in der Stadt bereydet waren al haer goet voor haer te setten/ en alle perijckelen te onderstaen. Indien hy daer-en-boven noch voor zijns lijff bewaringhe bevreest was / dat

hy der

hy de Garnisoenen korts daer in der Stadt geleyt / tot zijnen dienste ende ghelriede stellen soude / op dat sy het gene hy haer ghebieden soude / al wel volbrenghen soude. Dat hem nu doch eens in den sinne komen soude / hoe dat alle de goede Borgeren haer Officie volbracht hadden / ende haer geloof voldaen / de welcke hy onverdient door dit bedroch oock mede het landt onder de subjectie van Utrecht vernielen konde. Indien hy dat niet verkrijghen en konde / wilde hy wel datmen hem het ghetal der muyterijen te kennen soude geven / om die den haet te kennen te geven. Den Bisschop zijne oogen een weynich op Johan van Uchtenbroeck geslagen hebbende / sweeck een weynich tijts stil. Daer nae van den paerde zijnde / seyde hy / indien het U. L. belieft / soo voorsiet het getal der Muyterijen / hoe groot het zy. Ick hoore dat U. L. poorten voor my ghesloten zijn / hoe dat het U. L. gheluchen mochte / noch ick en hebbe niet voor my ghenomen binnen der Stadt te komen / dan in mijn wapen vergeselschapt met dese Muyters. Keert ghylieden wederom ter Stadtwaert / ende verhaelt haer dat / dat sy morgen den nieuwen ende den ouden Raedt doen vergaderen / want sy huyden niet wel by haer sinnen sijn door de groote drinckbeeckers / om dat het huyden een heylighen dach is / laet haer als dan rijpelick te rade gaen / of my ende dese mijnen poorten noch niet gheopent en sullen worden / ende bootschapt my dat / op dat ick daer van in Oostbroeck verseeckert zijn mach: Waer dat

ick heenen reyse / om te sien of sy my voor een Heere ofte vyandt des Vaderlandts sullen houden / met een dreeff hy zijn paerd om vol zijnde van gramschappen / naer het Klooster rijdende. Den avont die quam al soetelijck neder ghevallen als hy ontrent by het Oostbroecker-bosch quam. Hy dede den Abt uyt roepen / hem vragende / of hy ende den zijnen oock de poorten voor den neuse sluyt / souden ghelijck als die van Utrecht. Ick begeere desen eenen nacht al hier te herbergen te vreden zijnde met een weynich spijsen / als dese jegenwoordighe ghelegentheyt is vereyschende / beghrerende oock datmen dese onse paerden door den langhe reyse vermoeyt zijnde / wat hoys ofte voeders ghebe ende voordraghe. Michiel den Backer ende Henrich den Klockegieter / hebben my door hare Privilegie in den ban ghedaen. Waeromme ick nu van deure tot deure de kost ende eenen penningh moet gaen bidden / soo kome ick eerst bidden van u of u believet my hier te doen herberghen. Dan indien ghy my oock de deuren van u Palleys voor den neuse toe-sluyt / so sulle ick met dit mijn geselschap onder den blauwen hemel moeten vernachten / nemaer indien ghy my gaerne in neemt / ghy en sult egheenen ondanckbaren / indien my Godt gesont spaert / gedaen hebben: Maer ick sal het u wel dobbelt wederom vergheldem. Seer Eerwaerdighe Heere (seyt den Abt) my en soude egheen lieber bootschap konnen aengeseyt worden als de kompste van u Eerw: ende zijn geselschap ende al wat ick tot uwen behoeve

hebbe / noemt het al u eyghen te zijn/ ende ghebruyckt het voor het u. Oock mede soo sal u Eerw. Ruyterije hare paerden in onse stallingen setten ende doen voederen/ ende oock hy nu ter herberge komen. Den Bisschop dissimuleerde zijne gramschap/ at een pappen ghemaeckt van weynich Erweten/ daer nae gingh hy ter beddenwaert. Waer toe van dien abondt heerlijcken uyt der Stadt broodt gesonden is voor de Ruyterije/ niet anders dan of den Bisschop in der Stadt gheweest ware. Ende soo is Henrick van Beyeren Bisschop tot Utrecht den eersten Augusti buyten gesloten gheweest in het vierde jaer zijnes Bisdoms. Des daechs daer nae doet den Borgemeester beyde den Raed met gesloten poorten vergaderen. De Factie van de State des Ridderschaps maeckt oock eene Vergaderinghe om van dese saecke onder malkanderen te delibereren. Ende om dat sy hem haestelijcken mosten antwoorden/ soo en vondt het den Raed niet geraden nuttelijck te zijn voor ghemeyne saecke hem in te laten/ want sy genoech voorseekert waren uyt dat bedroch/ dat indien sy hem in lieten komen/ dat zijn wille soude hebben van de ruggen des Ridderschaps. Daer-en-boven worden de vreese noch vermeerdert/ om dat de spraecke ging dat tot de Ruyters van Graeff Floris noch de boven-ghenoemde vijf hondert voetknechten ghekomen waren/ welcker Hooftmannen al Borgondiers waren/ die oock in veele oorlogen onder Keyser Carel ghedient hadden. Naedemael dan dat dese in den Ysselsteynschen krijgh in't jaer van elven, die van Utrecht ende hare Landen seer verdorven/ verwoest/ ende verbrandt hadden/ colligeerden sy daer uyt dat den Bisschop van den sinne was haer door dit behulp met bedroch aen te gaen. Hier toe quam noch een ander accident/ waer door alle hare conjecturen waer scheenen te zijn/ dat de Ballinghen onder het gewapent voetvolck gesien waren. Sy en vergaderden terstont de Staten/ want men niet de saecke niet verbeyden en mochte om haer de saecke communicerende/ eenige van haer aen den Bisschop souden senden met haer antwoordt. Hier-en-tusschen worden daer toe genomineert eenige uyt het Ridderschap ende uyt de Geestelijckheyt/ maer die gene die de meeste Facteurs vande Factie gheweest waren/ onder desen was Gijsbert van Suylen den Borgermeester voornoemt. Desen worden bevolen/ dat sy van den Bisschop souden bidden met schreyenden ooghen/ dat hy sijn wreetheyt wat sincken latende die vreemde knechten van hem sendende/ binnen der Stadt komen soude. Met dit bevel sijn de Legaten uytghegaen/ nemaer als sy te Oostbroeck ghekomen waren/ sagen sy daer kleyne hoopen volcks nemaer die te vreesen waren/ doch sy en hebben eerst niet konnen weten hoe groot die waren/ naermaels nochtans verstonden sy door het vragen datter maer twee hondert vreemde Ruyters ende vijf hondert Voetknechten waren. Ende soo haest als de Ghesanten van Utrecht aldaer gekomen waren/ worden sy by den Bisschop

binnen

binnen ghelooten / al waer sy haer statuyt expliceerden / waer by sy noch van haer selven by doen / hoe dat het oock gheliet mocht worden / dat hy met zijn jeghenwoordich bystandt ingelaten zijnde / de Ghemeynte van Utrecht terstont met den Hertoghe van Gelre een groote oorloghe souden voeren / wiens eyndt onseecker zijn soude / ende voorwaer dat sy in de tijt van ses weecken wel gheproeft was / wat het zy met krijch ende oorloge ghequelt te zijn. Daer-en-tegens weygert hy met een hart gemoedt binnen te komen / dan met sijn jegenwoordich volck. Als de Ghesanten een weynich buyten gegaen waren om alleen heymelijck te spreecken / komen aldaer de principaelste van des Bisschops Raetsheeren / die sy daer eerst ontschuldicht hebben / dat sy als den Bisschop van Wijck scheyden noch van Ruyters noch van Voetvolck en wisten / noch datter oock egeen mentie met allen in den Raedt af ghemaeckt en waer / waer uyt sy den handel souden komen verstaen hebben / ende dat sy haer onder wegen siende / niet minder verwondert waren / als die van Utrecht / dat sy oock noch niet en wisten den Raedt des Bisschops / ende waer al dat volck toe dienen soude. Die Ghesanten weynich daer nae binnen gegaen zijnde / begeeren den tijt van den Bisschop om het gene sy gehoort ende gesien hadden ten besten over te draghen / het welck haer niet ghewyegert en worden / maer nochtans op dier conditien / dat sy thuys ghekomen zijnde den Raedt souden laden / om yet seeckers te besluyten / om datmen niet veel tijts met geschreer voorbrengen en soude / ende dat sy voor thien uyren voor den middach haer bescheet souden brenghen. Die Staten die te vooren seer bedroeft waren / zijn door dit wreedt antwoordt noch droeviger gemaeckt. Nemaer doen hebben sy eerst klaerlijcken gemerckt / dat den Bisschop soo langhe ghedissimuleert hadde / het gene men over lange van de restitutie der Ballinghen gheseyt hadde. Daeromme statueren sy een van beyden te ordonneren / of datmen haer met haer voorige statuyt wederom senden soude / ofte datmen hem met gewelt van wapenen teghen soude staen / nemaer om dat af te keeren nemen sy voor haer eerst alle ding in perijckel te stellen. Daeromme soo senden sy de selfde Legaten met haer eerste bevel wederom / haer beveelende / dat sy niet van smeecken ofte bidden op houden en souden / dat hy zijn aenghenomen gheselschap ontslaende / met sijn ghewoonlijcke Ruyterije binnen komen soude. Sy souden hem voor oogen stellen / de devastatie der Landen / de moorden / de roovinghen ende brandtstichtinghen / die uyt den toekomenden krijgh souden haren oorspronck nemen / ende dat sy het soo seere als sy mochten / vermeerderen souden. Dan de Gesanten wanhopende des Bisschops obstinaet hert te buyghen / ofte door beschaemtheyt beweecht zijnde / sorgen te vergeefs uyt te gaen / weygherden het Legaetschap aen te gaen. Sy sien om ende omme nae eenige die het derde Legaetschap aennemen souden / dan naedemael

 sy nie-

sy niemandt gebinden en konden/ sijn sy altemael verbult ghewozden met dwase vreese/ al-hoe-wel sy nochtans hare Porten versoecken wilden/ als uytgebannen ende zijn goet gheconfisqueert zijnde/ wederom gheleydt wilden wesen. Soo verre sijn sy ten lesten ghekomen dat sy niet antwoordende/ zijn verwoedet heer ende ghemoedt te meer vergrammen souden/ op dat sy het ghene sy door de Ghesanten geantwoordt souden hebben/ hem schrijven souden. Den Bisschop als hy hare brieven gelesen hadde/ 'tsa seyt hy/ als ghylieden alsoo wilt/ soo sullen wy het met gewelt der wapenen te weghe brenghen. So klam hy terstont op zijn paert ende zijn gramschap dissimulerende/ reet hy naer Wijck sonder haer eenich andtwoord te doen krijgen.

Het eynde des vierden Boecks van de Vtrechtsche geschiedenissen.

Het

Het vijfde Boeck.

Lamberti Hortenſij van de Vtrechtſche geſchiedeniſſen.

Wie iſſer doch die des Fortuyns veranderlijckheyt wel doorſien hebbende / ende oock aller dinghen veranderinghen wel wetende / ſich ſouden verwonderen? Wie iſſer oock die ſoo ſeer op zijn geluck ende voorſpoet ſtennen kan / dat hy ſich yet ſwaerders ofte grooters beloovet? Want het gemeyne leven wort omghedreven met goet ende quaet / alleens of het van eenen der Goden / by het ſtuyr der ſchips ſitten geſtuyrt worden. Waeromme dunckt het my wel wonder / niet datter yet onverwachts / maer dat al 'tgene gedaen wort / buyten onſen hope geſchiet. Soo dunckt my behoorlijck te zijn dat ick de vertellinghe mijnes Hiſtorien daer toe accommodere / want door veranderinghe der bedrevener ſaecken / uyt een onmatelijcke vertelheyt / der ghenen die alle dingh voor-de-wint hebben / ende der genen die van hare meyninge bedroghen worden / worden wy ſtruyckelende wederom opgherecht / Biſſchop Henrick groote vrientſchap houdende met de principaelſte / is in des ghemeynes Landts ruſte / vyandt verklaert op de Merckt / waer door hy in eenen ſwaren ende grooten kriich ghevallen is. Want als hy wederom geſont gheworden was / meynden hy de Republijck te verſtellen / het bedroch des Factien aenmerckende / nemaer als de ſaecke anders als hy meynde gheviel / achtende ſich gelijck te zijn / weynich edelen worden hy ſich ſelve bedroghen / noch in dier vreghen / dat hy de Provincien tegen zijnen wille onder eens anders ſubjectie moſte brenghen / hy hadde verkregen eenen onſterffelijcken naem / om dat hy des Eccleſien Landtpalen wederom verkreghen hadde / nemaer hier door verduyſterden hy die al te ſeer. Des naevolgende daechs doet hy al de kortouwen voor den dach halen / gereet maeckende het gene dat tot een oorloghe hem behoeffelijck zijn ſoude. Waer door die van Wijck ſeer verbaert / maer die Ballingen ſeer verblijt waren / roepende dat de ſaecke nu op een goede voet was / ende dat ſy egeenen anderen Heere van doen en hadden / naedien ſy den Biſſchop voor eenen medegheſel hadden in haren Staet / door de welcken ſy noch wederom in der Stadt ghebracht ſouden worden. Op deſe weerſe quam noch een andere datter brieven geſchreven worden uyt Hollandt ende Brabandt aen het Ridderſchap van hare vrienden / dat den Biſſchop in Bourgondien nieuwe Soldaten beſchreve / om alſoo onvoorſiens de Stad te overvallen. Quamen noch de Kuyters

rije monsterden: Dat sy neerstelijck daeromme de poorten seer neerstelijck bewaren souden / ende des nachts goede wacht souden stellen op der Stadts-muyren. Daer-en-boven vermeerderde dese vreese noch/dat de slechte Lantlieden al haer Vee ende kost in de Steden vluchten ende de gene die rijck ende weeldich waré met haer huysgesin ende gantsche goederen vervoeren. De Staten door den sorghlijcken Staet seer verbaert zijnde/ delibereerden dickwijls met een. Sy overdachten de injurien van de Hollanders/ met de welcke sy egeen vriendtschap en hadden/ vreesden datmen haer niet betrouwen en soude mogen/ om de lestgeleden conflictatie. Item de uytsluytinghe der Ballingen van buyten / ende de vrienden der Ballingen herten van binnen verharden/ ende dat sy haer ende hare wreede ende verwoede herten door sommighe teyckenen openbaerden. Daer-en-boven dat sy ten lesten noch van den Bisschop selve verlaten worden / op den welcken sy lijff ende goet borgerlijcke muyterijen ghewaecht hadden/ ende den welcken sy gemeynt hadden/ altijt te hebben voor een beschermer des Stadts/ dat oock de goederen der Ecclesien ghelegen in't landt van Buyren daer openbaerlijck in eygendom getogen worden/ de welcke hy te vooren ten gunste van de Factie/ ende ten spijt van Soudenbalch ende van de Voort vry ghemaeckt hadde. Dat nu den Grave den selven arbeydt dede/ den welcken hy gedaen hadde om de Renten te precluderen / om die wederom onder zijne machte te brengen/ ende dat hy om dier saecken wille niet alleen den Bisschop de jegenwoordige hulpe en presenteert/ nemaer oock dit krijchsvolck tot bystandt toe stiert. In dese groote vreese / senden de Borgermeesters als principale Facteurs zijnde van de Factie/ heymelijcken Heer N. Wees met brieven aen Hertoch Carel van Gelre/ om van hem te bidden / dat hy naedemael hy nu alle vyandschap vanden Bisschop ende van die van Bourgonien gemerckt hadden/ dat hy haer nu doch niet en soude verlaten dat de Staten aengedragen was / dat te Wageningen Ruyters waren in Garnisoen van den Adeldom van Utrecht / dat sy daerom aen hem versochten/ of het haer geoorloft mochte zijn haer binnen Utrecht te halen om hare Stadt daer mede in meerder verseeckeringe te houden / naedemael den Hertoge die niet seer van doen hadde. Den Hertoge nae dat hy korts soo van andere als van die van Swol seyt/ metten eersten dat hy dat niet doen en soude dat excuseerende / waerschijnlijck om dat den Swolschen twist noch niet ghemaeckt en was. Ten lesten seyde hy/ nochtans dat het wel soude komen zijn/ dat hy haer hondert te paerde doen soude teghens eenen overval / ten ware dat hy niet zijn groote schade ende achterdeel ghelеert was / datmen niet en wiste wie men tot vriendt ofte tot vyant hadde/ also dat men der menschen woorden egeen meer geloof geven mochte. Daeromme dat soo verre sy het beloofden willen met brieven onderteyckent/ met de ghewoonlijcke signaturen van de Factie/ dat hy hare begeerte ende

te ende beedinghe voldoen soude. Als den Legaet voorsz. met dit antwoordt t'Vtrecht gekeert was/ vint hy hare herten derept/om oor ick en weete niet wat te doen / om van de Ruyterije niet ontsept te worden/ terstont worden daer van Acten ghemaeckt ende beschreven. Dese beschreven zijnde / voor en al eer den Gesante reysen soude den sevenden Augusti soo geven sy het Gijsbert van Suylen den Borgermeester te kenne/ dat so veel als sy uyt bewijsselijcke redenen bemercken konden / dat sy op egeen arch denckende overvallen souden worden / dat het oock met haer nu soo verre ghekomen was / dat sy hare vrienden voor hare vyanden / soo wel binnen als buyten der Stadt niet en onderkenden / dat sy sich niet langer en dorsten betrouwen op soo swacke ende onmachtighe Voetknechten / ten ware dat daer toe noch hondert te paerde toe beschreven worden. Dit is wel waer sept den Borghermeester voorsz. dat wy onse vrienden voor de vyanden niet en onderkenne en konnen / alsoo dat ick niet wete wat eyndt ofte uytgangh dese saecke hebben sal. Daeromme sal ick V. L. niet raden vreemde hulpe in te halen noch ontraden: Soo sult ghylieden oock disputeren of het tot profijt des Republijcx zy ofte niet. Dese beede sult ghylieden my nochtans consenteren/ dat ghylieden daer soo langhe mede sult vertoeven / tot dat ick selve tot den Bisschop (die my Borghgermeester ghemaeckt heeft) in Legaetschap gaen ende wederom keere/ op dat ick weten mach of hy ons oorloge ofte vrede bereydet / oock mede waerom hy met soo grooten meenichte aen der Stadt is gekomen. Waer op eenen seyde: Ten is ons niet onbekent o Borghermeester waer over dat ghy uyt zijt/ om dat ghy in maniere van een Legaetschap uytkomende / ghy van den Magistraet gheabdiceert zijnde / nemmermeer t'Vtrecht wederom en quaemt/ ende ons in soo grooten swaricheyt verlaten sout. Ghy weet selve oock wel dat al het ghereetschap tot een oorloghe dienende/te Wijck al toe bereyt wort/ niet alleen ons oorloghe aen te doen/ nemaer oock dewijse met besoigneren onsen tijt doorbrengen/ sijne ladderen aen onses Stadts muyren te setten / ende ons alsoo onverdachtelijck te bestormen. Voorwaer/ voorwaer ghy en sout niet doen ghelijck als soo eenes mans ende Borghermeesters dignitept toe staet/ indien ghy de Republijck in den uyttersten noot tot een rooff ende ruine verlaten soudet. Ende hoe-wel sept den Borgermeester mijn meyninge is mijn Legaetschap volbracht hebbende/ wederom thuys te keeren/ nemaer indien ick morgen avond niet wederom gekomen ben/ doet als dan V. L. goetduncken/ op dat de Republijck egeen schade en lijde. Op deser conditien/ als den Borghermeester voorgenoemt naer Wijck reysen soude/sijn hem uyt bevel der Staten dese noch by-ghevoecht/ als te weten Arent van Wulven/ den anderen Borgermeester Barent uytten Enge/ende Frans van Nyenrode: Hier toe oock sommige van de Geestelijckheyt/ die van haer selfs saecken wegen nootsaeckelijck te Wijck wesen mosten. Als dese Le-

dese Legaten des morghens nauwelijcx uyt der Stadt gegaen waren/ hebben sy tegens haer woordt ende beloftenisse den Raedt metter heert doen laden om te consulteren op't stuck van de Ruyters te halen van Wageningen tot des Stadts meerder versekeringhe. Sy bevelen Heer Marcus de Weese/ dat hy die halen souden metter haest/ voor en al eer dat tsavons voor den komste der belet soude worden/ Het scheen dat sy den Bisschop nu hatende/ liever met hem wilden strijden/ ende met den Hertoghe compact maecken/ als eenige conditien hoe goet ende licht die oock zijn souden toe te laten om hem binnen te laten komen/ al-hoe-wel de tonghe nochtans anders uytsprack als het herte ghevoelden/ 'twelck geschieden/ om dat sy het verbondt met den Hertoghe korts gemaeckt/ den Borgermeester gelickelijck niet te kennen ghegeven en hadden/ ofte hoe dat sy met malkanderen over-quamen/ dat sy haer op den Bisschop weynich betrouwden. Daeromme sy niet verbeydende op het antwoordt der Gesanten/ hebben sy gedeeltbereert om de Ruyterije tegens haerlieden komste in der Stadt krijghen souden. Ende op dat den Raedt ontdeckt zijnde egeen rumoer exciteren en soude/ ende dat van Weese met de Gheldersche Ruyterije niet in eenich perijckel komen en souden/ soo liet hy over-luyden dat hy om een schouwspels wille/ van de Huysslieden genoot was om nae den vogel te schieten/ dat hy daeromme naer Doorn was reysende. Ende op dat sy het bedroch niet bemercken en souden/ soo is hy met Jan van Vare eenen van't Ridderschap/ den welcken men naermaels op Vredenborch sach onthalsen/ uyt een andere poorte uyter Stadt gegaen. Doen was by avonturen binnen der Stadt gekomen Graeff Floris van Ercelens des Hertogen besten Raetsheer: Dese was by die Gelre in de eerste verborghene Ambassade in der Stadt ghekomen/ om zijne vrienden te versoecken/ wijsselijcken dissimulerende wat den Raedt was/ ende naedien de Ambassadeurs te Duyrstede gekomen waren/ worden hy metter haest by den Bisschop ghelaten. Als den Borgermeester seer eloquentelijck gesproken hadden ten beyden zijden/ van de groote profijten ende het gemack des vredes/ ende van onprofijt ende ongemack des krijghs/ soo bidt hy soo seere als hy mach/ dat den Bisschop de vreemde Ruyterije en Voetknechten verlatende/ met zijne eyghene Ruyters/ genoech gewapent zijnde tegens gewelt/ alsoo binnen der Stadt soude komen. Als hy dese Legaetschap al soetelijck gehoort hadde/ ende al lieffelijck een weynich geantwoordt/ soo vraechte hy wat sachtmoediger als te vooren/ wat Ruyters van de Staten binnen gehaelt/ geroepen/ ofte welcke sy verwachtende waren. Den Borgermeester ontkenden yet geschiet te zijn/ dewijle hy uyt der Stadt ghereyst was/ noch datter noch yet gheordonneert was/ om hulpe te halen/ by zijnen weten. Ende op dat den Borghermeester de Ghemeynte van muyterije ofte oproerichheyt te maecken soude beroeden/ sent hy Arent van Wulven zijnen

den zijnen

ven zijnen medesel / ende d'andere Legaten tegens den avond thuys/ houdende Nyenrode by hem aldaer. De geheele Stad behalve de factie was vrede hopende. Op dien selvigen dage wort den Raedt van State geladen/ al waer de brieven aldus by nae luydende: Des Borghermeester van Suylens openbaerlijck gelesen worden. Dat soo haest sy te Duyrstede ghearriveert waren/ by den Bisschop binnen ghelaten worden/ ende dat hare Ambassaden niet qualijck gehoort was/het welck een seecher teycken des vreden ofte verbonts was/dat oock den Bisschop het antwoordt uytgetogen hadde des tot den naevolgende daghe/ dat sy daeromme egeen muyterije beginnen souden/ voor en al eer dat hy thuys ghekomen ware/ oft den sin des Bisschops ende den zijnen schriftelijck te kennen gegeven soude hebben. Daer-en-bovē zijn de andere Gesanten gebraecht/ wat sy voor antwoordt waren brengende/ welcke antwoorden/ dat sy niet seeckers uyt alle de woorden ende omweghen die den Bisschop ghebruyckt hadden/ konden verstaen. Welcke saeck haer terstont in openbare suspicie was brenghende/ als dat den Bisschop haer onvoordacht overvallen soude. Haer en dochte niet goet te wesen datmen langhe verbeyden soude/ hebben sy eenen te paerde naer Wageningen ghesonden/ om de Ruyterije te bootschappen dat sy des morgens daer nae seer vroech voor der poorten zijn souden/ want sy verstonden ende waren dies seecker uyt het sorchlijcke antwoordt der Ambassadeurs dat den Bisschop al ghereet was om de Stadt te bevechten/ ende dat het moghelijck morgen gheschieden soude/ daer worden oock Verspieders uytghesonden/ op allen Heeren weghen ende oock omweghen / om te besien of het over al oock vry ende sonder sorge ware/ende dat indien sy daer eenige vyanden in't veld vonden/ dat sy het de wakers op der Stads muyren ende Vesten te kennen souden gheven. Des nachts hebben sy den Borghermeester van Wulven de sleutelen des Stadts ontweldicht/ want hy niet en ghehenghde datmen de Geldersche Ruyterije binnen sende. De Factie heeft de geheele nacht over gewaeckt / uytsendende eenighe die haerlieder komste in de huysingen buytē der Witten-Vrouwen-poorte soude te kennen gheven. Van Duyrsteden is oock eenen Ruyter uytghesonden / om te besien of de spraecke / die daer van gingh/ oock waer mochte wesen. Alsoo een weynich naer middernacht zijn sy over den Rhijn ghevoert zijnde gekomē te Elst/ den Schout des Dorps haerlieder komste verstaende door het gebries der paerden ende de stilte des nachts / is metter haest te paerde geseten/ ende is naer Duyrstede gereden. Hy wort metter haest op het huys gelaten/ al waer hy de saecke den Bisschop te kennen geeft. Hy terstont opstaende/ heeft den Borgermeester Suylen ende Nyenrode doen ontbieden ende haer doen bootschappen / dat de saecke nu bevonden ende dat de sprake daer af gaende niet valsch en was van de Ruyterije van die van Vtrecht binnen gehaelt / dat sy nu oock al

meer als de halve reyse volbracht hebbende/ naer Utrecht reden/ dat hier in de wantrouwe der Factien was openbaer: De welcke sy door de Ambassade niet en behoorden te vernieuwen. Des morgens int aenkomen van den Morgenstondt als sy aen de Stadt gekomen wa-ren/ deden sy een teycken waer op de poorten geopent worden / ende sy binnen quamen met grooter stilheyt / alsoo dat dese twee hon-dert ghewapende / het volck dies niet bekent zijnde / lichtelijcken hadden konnen overvallen / en hadde haer niet gheopenbaert het geschras der paerden hoeff-ijsseren op de keysteenen. Doen begonste daer eerst een gekrijssen der borge-rije/ hare handen ten hemel slaen-de/ ende klagende / dat nu de oor-loge haer beginsel was sorterende/ de welcke de vervloeckte Factie soo lange gewenscht ende gebeden hadde/ oock dat hier door de eerste oorsaecke ghekomen was van het ruine hares Vaderlandts / waer-omme doch en drijven wy haer niet te rugghe / al eer haer ghetal grooter ende vermeerdert worde/ daer-en-tegens heeft de Factie de borgherije met schoone ende lieffe-lijcke woorden gestilt/ haer belo-vende datmen van vrede hande-len soude/ ende dat sy dese vreemde Garnisoenen inghehaelt hadden/ uyt vreese van overvallen te wor-den/ 'twelcke sy wederom van den dienst ontslaen souden / wanneer sy vrede gemaeckt souden hebben/ het welcke eerst-daechs geschieden soude/ dan heeft doen eerst geopen-baert/ de stouticheyt der verdorve-ne Borgeren aen de zijde des Fac-tien adhererende. Michiel den Backer ende Geraerd van Nieu-megen Messemaecker / met som-mighe meer van hare consoorten/ alle vreese van straffe dat sy aenden Hertoge van Gelre ghevallen wa-ren/ af-gheleydt hebbende/ vallen met ghewelt in de huysen van de principaelste des Geestelijckheyts/ de welcke den Bisschop om de eere haer van hem aengedaen/ ofte dat hy hem in eenigen dienst met eede verplicht waren: De welcke sy oock op vyandlijcke maniere plon-derden. Daer nae soo gaen sy om te smorcken met heerlijck feyt/ ge-kleedt zijnde met fluweelen kleede-ren ende de vingeren vol ringhen/ door de Stadt voor d'ooghen der Borgheren / sy riepen langhs der straten gelijck als Ezels/ ende met soodanich gheroep verbulden sy de gantsche Stadt / oock mede alle schamperheyt ende alle spijticheyt ghebruyckten sy teghens den Bis-schop/ door welcke wille ende oor-loff van quaet te doen/ sy scheenen vry te wesen van alle last ende jock/ nemaer daer het gewelt komt daer is 'trecht doodt. De rijcke door desen quaden staet des Gemeynts vreesende/ verhoolen ende staec-ken haer gout ende silver werck/ om dat het haer van de straetschen-ders niet ontnomen soude wor-den. Daer nae was een yegelijck die niet een Officie van den Bis-schop voorsien was/ uytter-maten seer bevreest. Nemaer den Colo-nel van de Ruyterije des Herto-gen / hoorende ende verstaende de schelmstucken in de Stadt geschie-dende / by sich selven overleggen-de/ hoe swaer het was eens an-ders Staet te behouden/ indien sy sommige van zijne Factie begosten

ce ghebruycken/ ende indien ſy alle ſchelmſtucken ongheſtraft ende vrijelijck mochten doen/ doet de zijne heymelijck by ſich roepen/ de welcke hy eerſt hardelijck beriſpt/ ſeggende/ dat hy niet in der Stadt gekomen was om die haer tot een roove te geven/ maer om die tegen alle gewelt te beſchermen/ ende indien ſy wilden dat ſy op handen hadden/ wilden dat het haer gheluckelijck vergaen ſoude/ heeft hy geſeyt/ ſoo moſten ſy de Gemeynte met gaven ſich verbinden: op dat ſy in dier voegen met geſamender herten de Republijcke bewaren mochten/ maer niet om vyandtſchap te bewijſen daer ſy ghenoech gequelt worden/ dat ſy te vergeefs buyten oorlogen ſouden voor hare Vryheydt/ als ſy haren Binnenheemſchen vyandt meer als den Biſſchop vreeſen moſten/ dat ſy nu oock in de wapenen zijnde/ niet sterckx ofte degelijcx ſouden te wege konnen brengen/ indien ſy de wetten verwerpende/ het onderſte met het bovenſte vermengheden. De rijcke ende machtige van goederen waren ſoo bevreeſt/ dat ſy al hare goederen ende huyſraet uyt der Stadt deden vervoeren/ anders niet dan ofmen aen beyde de zijden de ſaecke met een openbaer oorloghe gedreven ſoude hebben. Den Gelderſman vreeſende ontbloot te worden van zijn behulp door de vlucht der machtigen/ die des oorloges meeſten laſt dragen moſten/ heeft met een Placcaet doen verbieden/ dat niemant zijne meubele goederen vervrengen ofte vervoeren ſoude/ op peyne dat die op het feyt gebonden ſouden worden/ ſouden van hare goederen berooft worden. Die door vreeſe des krijchs een weynich voor de komſte van die van Gelre ghevloden waren/ worden wederom in geciteert door brieven. Daer ſijnder oock ſommige geweeſt die het gebot verſmadende ofte niet achtende/ die worden van den Raedt in den ban ghedaen. Den Borghermeeſter van Suylen hoorende het ghene voorhaelt is/ reyſ den van Wijck naer zijn Hoff-ſtede/ van waer hy tot het Ampt gheroepen was/ ende want hy den vreeſſelijcken Staet des ſtrijdts was vooorſiende/ ſoo hadde hy juyſt te vooren al eer het verboden was/ alle zijne meubele goederen te Yſſelſteyn doen brengen. Weynich tijts daer nae wort daer wederom eenen dach beſchreven om te Bewerweerdt te vergaderen/ voor en al eer die langhduyrighe gramſchap tot een raſernije quame. Om deſe verharde ende gramme gemoederen malkanderen vyandtſchap toedragende ende oorloge bereyden te reconcieren/ compareerden oock aldaer die van Overyſſel. De Ambaſſadeurs/ de welcke ten geſetten dage op het Huys komen ſouden/ worden op die conditien aldaer toegebracht/ datmen in haer abſentie egeen vernieuwinghe maecken en ſoude/ noch datmen oock tot de jeghenwoordige Ruyterije anderen ontfanghen ſoude. Des daechs naer dat ſy uytgereyſt waren/ wort daer ſmorgens ſeer vroech aen de Stadt geboodtſchapt/ datter hondert ende vijftich Ruyters ende eenen hoop Voetvolcx buyten der Stadt waren verbeydende om in gelaten te worden. Den Borgermeeſter groote hope hebbende om

vrede te verkrijgen/ deſe verwachte tijdinge hoorende/ was gheheel verbaeſt. De Capiteyns van die van Gelre/ blijde zijnde om het acces der anderen/ gaen ghewapent tot den Borgermeeſter/ begeerende dat hy de Witten-vrouwen-poorte wilde openen/ op dat de Ruyterije ende Voetknechten moede zijnde van de reyſe/ mochten binnen gelaten worden/ op dat ſy buyten der Stadt leggende/ als den Biſſchop dat wiſte van hem/ mochten verſlagen worden. Den Borghermeeſter weyghert het te doen/ teghen de beloſteniſſe den uytgheſonden Ambaſſadeurs ghedaen. Den Colonel ſorgende/ dat de vertooninge den zijnen ſchadelijck mochte zijn/ ende dat hy alſoo des Hertogen gramſchap op hem verwecken ſoude/ roept al de Ruyterije ende de Soldaten binnen der Stadt in Garniſoen leggende/ op de plaetſe. Met deſe ſelvighe gaet hy des nachts met toorſſen ende fackelen aen der Witten-vrouwen poorte: De welcke hy met gewelt opbreeckende/ ontfanght hy zijne medegeſellen binnen der Stadt/ in onwil des Borgermeeſters. Deſe voorgaende Ruyterije was vergadert ſonder eenich verlieſinge uyt het overloop der Boeren. Daeromme en kondemen egheen van beyde de partijen tot accoort brenghen/ het welcke de Hertoge door dat hy de Stadt met ſoo groote Garniſoenen voorſien hadde/ was begeerende/ ende ſoo haeſt als den dach opghekomen was/ wort het verſch Garniſoen door de Stadt gelogeert. Daer-en-tuſſchen diſputeren ſy op het huys van Beverweerdt om vrede te maecken/ nochtans waren deſe ſaecken/ die in der Stadt gheſchiet waren/ de Ambaſſadeurs onbewuſt. Die van Overyſſel/ d'welcke tot een middelaer ofte dedinghſman tuſſchen den Biſſchop ende die van Utrecht ghekooren was/ naer dat hy ſeer treffelijck met grooter eloquentie het gemack des vredes ende ongemack des krijghs uytgheſproken hadde/ ghebiedt die van Utrecht dat ſy eerſt hare klachten doen ſouden. Doen begoſte den Gheſante van Utrecht van de eerſte alteratien af/ ende alle 'twelcke in de eerſte tijden gheſchiet was/ door wat oorſaecken/ wat beginſelen/ wat Autheurs/ wat middelen/ wat raet/ ende door wie ſy de Republijck bevrijet ende bewaert hadden tegens alle oproerighe tumulten ende veranderinghen. Dat ſy met hare goederen/ haer gheloof dat ſy haer Vaderlandt ſchuldich waren voldaen hadden: Omme 'twelcke te vol-doen ſy met eede daer toe verplicht zijnde/ nauwelijcx wederom ontſlaghen konden worden. Dat ſy egeene conditien des vredes emmermeer met hare vyanden afgeſlagen hadden: Alſoo dat ſy haer niet ghenoech verwonderen konden/ dat hy niet als vriendt/ nemaer als vyandtſchap met hem brenghende/ vergheſelſchapt ſijnde met die Regimenten Ruyters ende Soldaten/ de welcke die van Utrecht als vyandt geweeſt waren/ diefs-ghewijſe ofte heymelijck aen der Stadt was gekomen: Dat ſy/ wat het oock ware beter achteden/ ende liever hadden als oorloghe ende vyantſchap. Edoch als ſy egeen billijcke vrede noch oock het ghewelt ſelve van

hare Stadts-muyren verdedighen en konden / soo was het meer als reden / dat sy bystandt bearbeyden van eenich ander Heere te verkrijgen / om haer Vaderlandt / sich selven wijff ende kinderen alsoo te beschermen. Die van Overyssel vraechden hen / wat sy van meyninge waren te doen met den aengenomen krijchsmanne van Gelre / of sy in haren begonnen raet willen volharden / ende of sy hem vrede ghemaeckt hebbende / noch wilden behouden ofte ontslaen van den dienst. Den Ambassadeur van Vtrecht seyt / het vertel / spijtich ende injurieus spreecken der Ballingen / de onrechtveerdige gramschap des Bisschops / ende de wrede ghemoederen der gener die den Ballinghen toestaen / hebben ons gedwongen hulp ende bystandt te versoecken. Ende naedemael daer niemandt by nae onder en zy / oft hy en bestae die van het Ridderschap van Vtrecht metten bloede / soo sullen wy die / wy vrede verkreghen hebbende / niemandt injurie aendoende wijcken: Die van Overyssel gaen wat buyten om met malkanderen wat te spreecken / maer komen terstont wederom binnen / bedanckende den Ambassadeur van Vtrecht dat hy den gesetten dach gehouden hadde / ende dat hy was ghewillich gheweest de saecke van den beginne totten eynde te expliceren ende verhalen / vraghende of daer egheen middele soude konnen ghevonden worden / om het bystandt ten beyden zijden te ontslaen. Den Ghesant seyde dat soo veel het hem aenginch / dat het als dan soude konnen ghescheiden / wanneer de questie der Ballinghen volendt soude zijn: Datmen oock behoorden te weten wat des Bisschops sinne was / voor den welcken sy lijff ende goet so meenichmael gewaecht hadden / dat het redelijck was / dat hy soodanich gemoed tot hem oock hadde. Die van Overyssel seyden dat sy recht en billijck waren eyschende: Dat het oock tot haerlieder profijt zijn soude / indien hy anders begeeren soude / te meer om dat de saecke der Ballingen langh ghestaen hadde: Op dat de Stadt niet egheen Garnisoen voorsien zijnde / van de vyanden overvallen konde worden. Daer-en-boven worden den Legaet gevraecht / of sy meer behulps ofte krijghslieden waren verwachtende / ofte of sy eenige meer ingehaelt hadden / hy seyde neen (want hy niet en wiste dat het geschiet was in zijn absentie tegen hare beloftenisse) dat sy oock niet voorghenomen hadden meer in te halen / ten ware den Bisschop haer eerst vyandtschap betoont hadde / soo hebben sy onder haer besloten dat den Bisschop zijn oorloghe soude aenvaerden voor dat sy van vrede met malkanderen gehandelt soude hebben / in de plaetse van Suylen / die korts te voren het Borgermeester ampt verlaten hadde / wort Johan van Vtenbroeck gesubstitueert / Arent van Wulven blijft in zijn dignitept. De Ambassadeurs van Vtrecht daer-en-tusschen naer huys reysende / als sy niet verre vander Stadt waren / wort haer ghebootschapt datter nieuw Garnisoen in de Stadt ghehaelt was van die van Gelre / buyten eedt ende gheloof. Sy sijn soo seere vervreest

ende beschaemt gheworden / om dat het ghene sy die Legaten van Overyssel geseyt hadden / met de daet van die van Utrecht niet over een en quam/ alsoo dat sy van meyninge waren hare paerden omkeerende / wederom te reysen / oock niet weder binnen te komen. Als die van Utrecht dat verstonden/ senden sy haer Ambassadeurs metter haest te gemoete / haer biddende dat sy haer in den noot niet verlaten en souden / dat het wel waer was datter andere ende ook meerder Garnisoen gekomen was/ nemaer ongheroepen / alsoo datmen haer als het haer goet dachte wederom ontslaen machte / dat sy in alder presentie beter souden konnen verstaen door wat dwalinghe toeghekomen was / dan met het haer bootschappen soude konnen. Als sy de Gesanten dit aldus wijs gemaeckt hadde/so gaen sy wederom op haren waghen sitten / ende komen des nachts laet thuys. Sy bevinden terstont dat door de opinie des Borgheryen het verbondt gebroken was / oock mede dat de Factie in twee deelen was ghescheurt/ te weten/ der genen die de poorten ende de sloten der selver opsloegen / ende der gener die dat wilden ofte bearbeyden te beletten. Boven dese tweedracht / quam noch de groote klachte der Gesanten voornoemt / van haerlieder groote ongetrouwicheydt dat sy door egheen conscientie beweecht zijnde/ haer ghelooff in haerlieder absentie alsoo lichtelijck gebroken hadden/ alsoo dat de oorsaecke ende 'tbeginsel des krijghs/ indien sy eenich voeren souden moeten van haer eerst soude schijnen heen ghekomen te zijn. Daer-en-teghens d'andere excuseerdẽ hare daet/ door de dwalinge daer sy door gedreven waren. Sy bekenden wel dat de Soldaten gheroepen ende oock in der Stadt ontfangen waren / nemaer dat sy altemael van dier sorghe waren dat sy hare meenichfuldige bedingen ende requesten met groote beloften vermenghende om het Garnisoen voorsz. wederom te ontslaen ende vry te laten van haren dienst/ tot dat den Bisschop ofte vyand soude uytgeroepen worden / ofte datmen met hem ghereconcilieert soude wesen / daer toe sy addeerden de waerschijnelijcke dwalinge/ dat sy eenen Bode ghehuyrt hadden die de Soldaten te gemoete loopen soude / haer bevelende wat achter Wageningen stil te blijven van de aengenomen reyse tot dat sy herroepen worden/ want sy nu goede hope hadden om vrede met den Bisschop te maecken / nemaer dat den Bode eenen gantschen dach aldaer vertoeft hadde om zijn teergelt / het welcke door verghetelheyt verslaft worden/ ende dat sy ghemeynt hadden dat hy nu al langhe wech gheweest was. Waerom hy eenen ghemoetende / worden hy dapperlijck bekeven/ om dat hy als hy wederom behoort hadde te komen/ eerst soude uytgaen. Welcke saecke sy verstaende/ bestelden sy hem zijn teergelt / ende dat hy sich ten vijff uyren tsavonts op de reyse begaff/ nemaer dat hy door de duysternisse des aenkomende nachts van de wech verdwaelt was/ ende dat het Garnisoen buyten meyninghe der Borgherije daer ghearriveert waren. Ende op datter egheen oor-

saecke des krijghs ghesocht soude worden/ heeft den Borgermeester de poorten hartneckelijck ghewey-gert te ontsluyten/ al-hoe-wel de Geldersche Ruyterije dat begeer-den/ ende dat daer naer de Ruyte-rije met een hoop van de Borgerije sich hebbende om te muyten ghe-kijck het vleeck/ de poorten ende de sloten der selver hebben opgesme-ten. De tijdinge te Wijck gheko-men zijnde/ smorghens van den Garnisoen bereyt om het onder-ste boven te werpen/ is de Borghe-rije met meerder bevreestheyt be-vangen geworden/ om dat sy sagen dat staende de vrede-handel egeen vast gheloof in de Factie en was/ nemaer dat sy hare herten oock tot een krijgh waren spitsende/ dat sy oock egheen vrede ofte eendracht was begheerende/ al-hoe-wel sy met hare woorden die wel waren begheerende. Die van Overyssel wanhopende van de eendracht/ op dat de hare bekommert zijnde met den uytgang der Vergaderingen/ onbereyt souden overvallen wor-den/ soo hebben sy sich naer huys begeven/ want sy en saghen niet wat doen/ of sy alleen met den Her-toghe oorlogen/ ofte dat sy sich met den Bisschop ghemeynsamender handt souden verboeghen/ oock niet in wat maniere den krijgh soude gevoert worden/ oock mede wie dat sy eer aenvanghen souden ter gheleghender tijt ende plaetse. Den Bisschop gheraden vindende niet langer te vertoeven/ sent eeni-ge vande uytgelesenste Voetknech-ten om die van Utrecht te bene-men de provande/ komende door den Rhijn aen de mondt van den Lecke/ over welcke hy set als Gou-verneurs/ Pill van Amersfoort/ en Pill van 's Hertshogen-bosch. Met desen heeft hy verboegt Fre-derick van Sombzen/ Capiteyn over twee hondert Ruyters/ met zijn Compaignie. In den groo-ten Utrechtschen krijgh/ soo stont op de slincker zijde deses mondts van de Riviere voorsz. een schoon sterck Kasteel/ seer sterck door de nature des plaets ende door de ge-legentheyt/ ende seer bequaem om te intercipieren den loop der sche-pen soo van boven als van bene-den komende/ welcke plaetse soo veel hooger is buyten andere plac-ke plaetsen/ datmen het in de Ri-viere voorsz. van beyde de zijden seer bequamelijcken sien mach/ en-de dat het seer bequaem was om op de Stadt uyt te loopen. Op de-se selve plaetse laet hy haestelijcken oprechten van hout/ rijs ende eer-de en schanse/ niet seer hooch we-sende/ nemaer breedt zijnde vijftich voeten/ ofte een weynich minder met scherpe wallen/ omgraven zijnde met een seer diepe grachte/ ende op dat van achteren de vyan-den niet soude konnen daer aen komen/ laet hy in de mondt des Riviers voorsz. Schouwen vol tegelen verdrencken/ waer op ge-leyt is oock vreempt Garnisoen/ vreesende voor verraderije/ van waer de Soldaten wijt uyt senden-de/ heeft zijnes vyanden lant doen verwoesten ende pilgeren/ ende wat Menschen ofte Vee sy in het landt van die van Utrecht von-den/ was al buyt. Alleen hebben sy van bloedtstortinge ende brand-stichtinge afgelaten/ hy heeft oock een gebodt uyt doen gaen/ datmen alle die van Utrecht/ 'tzy Gees-

stelijck ofte Weereldlijck / sonder respect des ouderdoms ofte persoonen soude apprehenderen / ende datmen haer voor vyanden soude houden / ende te deser tijt was het koren tot zijnen volkomen rijpen ghekomen / daeromme datmen al 't gene der vyanden was te Duyrstede soude voeren / waer toe oock bevolen worden al het Vee te vaeren. Hier-en-tusschen heeft hy al het gheschut te Wijck bestaen te bereyden / als gemoedt zijnde de Stadt gantsch te bestormen ende overvallen. Wt welcke saecken die van Utrecht een volkomen oorsaecke gegeven is / om wederom vyandschap te bereyden als de sommige seyden / van de komste des Bisschops loghen sy daer yet anders by / soo hebben sy wederom op nieuws haestelijck ander garnisoen doen beschrijven. Welcke vreese oock vermeerdert is / door dien dat de Conventen op 't Landt gelegen zijnde / al haer Have ende Vee met grooten hoope in der Stadt waren vluchtende / ende op dat de oorloghe sich selve soude voeden / heeft alle de Vlecken ende Dorpen in zijnen dienst doen nemen / om datmē haer egeen geweldt doen en soude / ende dat de tijt van drie Maenden. Daer-en-tegens doen die van Utrecht over al verkondigen / haer voor vyandt te houden / die sich met den Bisschop vereenichden. Voorwaer dit was wel een armelijcke conditie der Landtlieden / de welcke als sy egheen vyandt en hadden / van die van Utrecht ende van den Bisschop ghedwonghen worden met haer lieden in 't verdingh te sitten. Die van Utrecht met dese ellendigen Staet der Landtlieden noch niet ghecontenteert zijnde / hebben daer-en-boven noch die ghene / de welcke sy wisten grachten ghegraven te hebben aen den mondt van de Leck / des nachts van den bedden halende / in den Kercker gheworpen. Hier-en-tusschen was den Bisschop gantsch bekommert om die van Utrecht den Vaert ende de provande te benemen. Nemaer ondertusschen en heeft den Hertoge van Gelre niet vertoeft / ende de wijle die van Utrecht in deser maniere krijch waren beginnende in 't Nederlandt des Bisdoms / heeft hy sommige daghen gheraetspleecht van de Overysselschen krijgh / Jan Wissingh / met toenamen den magheren Henrick / ende Mathijs Hetel / van Overyssel ghebooren zijnde / waren seer lieff al by den Hertoghe door hare vrome feyten van wapenen / dese haer Vaderlandt verlatende / hebben in veele ende sware oorloghen onder hem ghedient / waeromme oock desen eersten van den Hertoge seer lieff gehadt wort / alsoo dat sy omgekocht zijnde / ofte dat ick beter soude gelooven / hebben aenghenomen Hasselt niet verre van Swol ghelegen zijnde / met verraderije te versoecken. Sy hebben den veerthiendē Augusti des morgens vroech een schip toe bereydt met hout ende sparren / als of sy daer koophandel hadden willen doen / het selve vervult hebbende met ghewapende mans / dese de Borgherije seer wel bekent zijnde worden in de Stadt ghelaten / nemaer als sy in der Stadt aen de Merckt gekomen waren / worpen sy de sperren van het schip met

groot

groot gheroep de Borgerije overvallende/ alsoo dat sy het Stedeken onder haer bedwang kregen/ de groote vreese die verdreeff alle de lieden uytten huyse/ zijnde op der vlucht ende naer sy de Stad t'haren wille hadden/ hielden sy op van moorden ende pilgeren. Eenen alleen willende met zijn geweer haer van de Marckt drijven/ worden met veele ende meenichfuldighe wonden van haer verslagen. Daer-en-tusschen heeft hy oock een groote meenichte van Vee ende menschen uyt Hollandt gehaelt/ ende den Bisschop heeft berooft alle de Landen daer ontrent/ doen ter tijt hebben de Staten gheconsulteert hoe sy den Bisschop openbaerlijck van zijn Bisdom casseren soude/ daeromme hebben sy den sesthienden Augusti de kleyne Steden een dach van Vergaderinge aen doen schrijven/ om openbaerlijck te aenhooren zijnen gewelt-brieff te hooren reciteren/ oock mede tsamentlijck alle ghebreecken te corrigeren ende te verbeteren. Den Hertoghe van Gelre voornoemt/ was daer toe specterende dat den Bisschop door de Staten ende de drie kleyne Steden voor vyandt verklaert zijnde/ hy oock mede met die van Vtrecht een gemeyn oorloge teghens hem souden aennemen. Van Amersfoort quamen dese Legaten/ namentlijck Segher de Wilt/ ende Niclaes Gerritsz. de andere Steden hebben oock hare Ambassadeurs ghesonden/ al-hoe-wel de saecke de Staten van Vtrecht was roerende/ op datter haer niet schaden en souden dat sy niet gekomen en waren. Naedemael sy op de beschreven Vergaderinge int grote Capittel van't Sinte Martens kercke vergadert waren/ heeft den oppersten Deken de Historie van de voorgaende vier jaren begonnen te verhalen/ vertoonende wat ende hoe groote beneficien die van Vtrecht aen Bisschop Henrick bewesen hadde/ oock hoe hy de selve met de verwoestinge der Landen/ met besluytinghe der Rivieren om haer de provande te benemen/ was recompenserende in grooter ondanckbaerheyt/ hy heeft oock seer vermeerdert de perijckelen des bloedtstortinghe ende goederen/ oock hoe sy egheen perijckel noch goet gespaert en hadden/ om zijne digniteyt gesont ende welvarende te conserveren/ door welcke vermaninghe der voorgaende weldaden/ als sy gelijcke weldaet waren verwachtende/ dat hy tegens zijne gewelt-brieve die hy op zijns Huldinghens dach met eede bevesticht hadde/ al bearbeyden om te extingueren den naem van die van Vtrecht/ dat aenghesien de Staten den aengevoerden krijgh niet wederstaen en konden/ dat sy daeromme een weynich behulps ingehaelt hadden om alle ghewelt te steuyten/ indien haer eenich vorders aenghedaen worden/ dat sy nochtans eerst door Ambassadeurs met bedinge ende giften bearbeydet hadden die af te keeren/ daer nae als hy zijn redene in deser manieren volendet hadde/ heeft hy een maniere meester haest geconcipieert/ van vriendtschap ende verbondt te maecken met den Hertoghe van Gelre voornoemt/ ende krijgh te voeren teghens den Bisschop/ uyt zijnen boesem in't open-

vaer ghehaelt/ het welck daer over luyt gelesen worden. Het welck in deser maniere ontworpen was/ ende als die van Amersfoort dies een Copije begeerden/ is die haer ghegheven.

“ Wy opperste Dekenen ende
“ Canonijcken der vijf Collegien/
“ als Sinte Martens/ Sinte Ou-
“ denmunsters / Sinte Peters/
“ Sint Jans ende Sint Marien
“ des Stadts Utrecht. Naer de-
“ se het Ridderschap des Neder-
“ eynds des Bisdoms / de Bor-
“ germeesters ende Oudermans/
“ den Nieuwen ende Ouden Raed
“ der Stadt Utrecht. Wenschen
“ allen den geenen die dit sullen
“ sien ofte hooren lesen / ofte der
“ welcker dese saecke roert / ofte
“ roeren soude mogen schier ofte
“ morgen / Saluyt etc. Bisschop
“ Hendrick van dier tijt af dat hy
“ in't Bisdom gekomen is/ en is
“ onse saecken niet minder ver-
“ derffelijck als schadelijck ghe-
“ weest. Eerstelijck soo heeft niet
“ door den ghemeynen / nemaer
“ door den raet van sommige zij-
“ ne vrienden het huys ter Mey-
“ de inghenomen/ waer door ons
“ by nae een krijgh op den hals
“ gekomen was. Nu gebiedt hy
“ oock alle Vlecken ende Dorpen
“ buyten recht ende reden groot
“ tribuyt. De Kasteelen ende
“ sterckten besettet met Garni-
“ soen van Ruyteryen ende Voet-
“ volck van geener waerden/ daer
“ uyt sluytende de mannen van
“ die van Utrecht van edelen
“ stammen/ daer toe heeft hy te
“ samen beroepen veel Huyslie-
“ den met volle wapenen ende in-
“ strumenten om te graven / ende
op een stercke plaetse aen den ”
mondt van de Leck een onver- ”
winnelijck Kasteel te maecken/ ”
niet om onse eynden ende beya- ”
lingen van de vyanden te bewa- ”
ren / maer om ons te besluyten ”
den koophandel ende vaert. Hy ”
beschrijft oock alle vreemt be- ”
hulp van Ruyters ende Voet- ”
knechten/ van welcker een goet ”
deel is die Borgherije van U- ”
trecht altijt vyanden gheweest ”
zijn / ende dat egeenen anderen ”
sijne als ons besloten hebbende/ ”
alsoo te belegghen / ende van ”
dwinghe tot over-gevinge / hy ”
heeft het Vee uyt de landen on- ”
ser Borgeren gerooft / ende al ”
de beesten die in de velden wa- ”
ren / heeft hy die Soldaten tot ”
eenen rooff ghegeven / ende als ”
wy ons vry meynden te zijn van ”
de vyanden / en wisten noch en ”
konden niet gheraden waer toe ”
hy dat bereyden mochte/ welcke ”
dingen alsoo gedaen zijnde/ wy ”
dese injurie geleden hebben en- ”
de als noch lijdende zijn/ als wy ”
tot deser tijt toe lijf en goet voor ”
hem gewaeckt hebbẽ/ waerom- ”
me desen leelicken raet recht te- ”
gens zijne gewelt-brieven ende ”
beloftenissen is strijdende/ het ”
welc daer toe is specterende/ dat ”
de rechten des ghemeynen vry- ”
heyts verslapt souden worden/ ”
dat de prijsselijcke ghewoonten/ ”
onser Ouderen insettinghen in ”
preiuditie der gantscher Ghe- ”
meynte souden gheoblitereert ”
worden. Alsoo om dese by tijts ”
ende tijtlijck af te keeren/ om ”
dese oorsaecken ende perijcke- ”
len ons naermaels op den hals ”
hangende/ die hier uyt ons ende ”

onse

onse [illegible] schijnen wy te [illegible]/ oock mede andere ghe[illegible]-brieff onse Rechtveer- de Vryheyt/ de [illegible]/ van ons bevestiget zijnde met ghe- meynsamender gemoederen be- schermen / daeromme soo heeft de Staten ende den Raedt goet gedacht [illegible] mede te maecken / ons onvoorsiens niet overvallen te worden. Waer- omme wy eendrachtich een ver- bondt bevestigen/ die ons schier ofte morgen niet onprofijtelijck zijn sal/ ende sullen dit Decreet met behulp des raets voor hey- lich houden/ dat wy dese jegen- woordige ellendicheyt / ende de perijckelen ons boven 'thooft hange/met vereenichde gemoe- deren sullen wederstaen/ ende alle gewelt met de wapenen ver- drijven/ ende dat de kosten in de krijgh gevallende/ons gemeyn- lijck aengaet / gelijck voorspoet ende oock mede alle perijckel ende ongeval sal ons ghelijcke- lijck aenkomen. Voorts ordon- neren wy dat in't contribueren niemandt uytgesondert sal zijn/ den eenen en sal egheen minder tribuyt geven als d'anderen/ al- soo dat Geestelijcke ende Wee- reltlijcke persoonen al over ee- nen kam geschoren sullen wor- den. Hier toe sullen oock con- tribueren den Edelen ende den on-Edelen/ op dat wy onse na- komelinghen onse Ghemeynte in zijn welvaert ende voorspoet moghen over-leveren/ ten is oock veel ghelegen hoe wy het gelt verkrijghen/ of dat wy het op renten nemen ofte leenen daer landt voor te pandt stellen-

[illegible]/ ende om dese saecken ef- fect te brenghen / sal daer oock het Stadts comptoir toe ghe- ven. Daeromme wy voor Gode malkanderen de handt geven ende belooven/ dat wan- neer het van noode sijn sal / wy met ghemeyne herten ofte ten minsten van veele goeden ons beste doen sullen / om de Vyan- ten te lossen / oock mede het mueckier/op dat wy daer sonder schade af moghen komen / nie- mandt en sal als dan in die sac- ke aerselen/ nemaer een yegh- lijck zijn belofteniffe gedachtich zijnde / sal gaerne ende ghewil- lich (als het redelijck is) sich toonen van selve ongheroepen. Niemandt van de Staten en sal eenighe maniere soecken te gebruycken om door zijnen dig- niteyt vry te zijn. Ende indien ons oorloge aengedaen worde/ (het welcke ick hope dat door Gods hulpe voorsien sal wor- den) soo en sullen wy Staten met onsen vyandt egheen vrede ofte artijckelen des peys maec- ken / al-hoe-wel die gerechtich soude wesen de welcke dese vre- de souden beletten / het welcke oock niet doen sal den gheenen van wien wy dit jegenwoordich behulp hebben. Ende indien het daer-en-tusschen gebiel dat ons verdraghelijcke conditien van accoort verleent mochten worden / en sal dan egeen vrede gemaeckt worden door een Am- bassadeur / nemaer in presentie ende by-wesen van drie Staten/ ofte ten minsten van een goet deel der selver/ ende 'tgene daer recht ende reden in sal wesen/

« sullen die andere voor vast ende
« hondich houden / ende dat son-
« der arch ende list. Ende nae-
« dien wy gheordonneert hebben
« dese dingen voor vast ende sterc/
« so hebben wy principaelste Hee-
« ren ende Canonicken der Col-
« legien / Item wy hier naervol-
« gende generalijck ende in't par-
« ticulier van het Ridderschap
« daer toe ghebeden zijnde / als te
« weten / Jan van Renesse / van
« Wulven Ridder van het gulde
« Vliesen / Gijsbert van Vara/
« Wolter van Ham / ende Eernst
« van Wijck / oock mede wy Bor-
« germeesters der Stadt Utrecht
« hebben onse particulier segelen
« ende onses Stadts segel tot een
« vast-makinghe onses voor-ge-
« roerde goederen des verbondts
« hier onder ghehangen / datmen
« t'Utrecht / in't Iaer van duysent
« vijf hondert seven en-twintich, den
« twaelfden Septembris.

Nademael dit by-een-gebrochte verbondt in de volle Vergaderinge der Staten ende kleyne Steden overluyt ghelesen is gheweest / soo sijn de Ambassadeurs der kleyner Steden / welcken allen niemandt met malkanderen over een was komende naer huys gereyst / met haer nemende een Copije des briefs voorsz. Den Bisschop hier onder hoorende wat ontrent ende binnen Utrecht dagelijcx was geschiedende / vreesende dat die van Amersfoort om den ouden haet ende vyandtschap van sich verbreemden souden / heeft brieven aen den Raedt geschreven in deser manieren. V. L. ghetrouwicheyt ende goetwillighe ghedienstichheyt hebben by my te wege ghebracht / dat ick het leedt mijns gemoedts / 'twelck my door het gheledene ongelijck aengedaen is / V. L. moet klagen / ick en twijffele niet dat de tijdinge van mijne buyten-sluytinge V. L. niet lieff gheweest is om hooren / daeromme so ben ick noch blijde dat ghylieden dier meyninge tegens my noch zijt / van de welcke ghy voor een jaer ofte twee geweest zijt / ick hoore dat Hasselt in Overyssel van den Hertoghe van Gelre / door een deel verraders van de welcke ick dat niet verwacht en hadde verradelijck inghenomen souden zijn / als ick nochtans eerst de vrientschap ofte eendracht naer de restitutie in mijne goede gesontheyt niet gevioleert ofte gheinfringeert en hadde / ende och of die vrede voorsz. mijn leven langh ghedurich hadde moghen zijn / ick hadde korteling voor my ghenomen met wapenen binnen Utrecht te komen / om alsoo ende in dier voegen alle muyterijen te stelpen / om de Republijck alsoo in zijn ouden staet ghebracht hebbende / by in vrede hadde moghen leven / de redene mijnes raets was soodanich / dat ick ongheuwapent in der Stadt niet komen en soude / om my selven in soo groote perijckelen niet weder te stellen als ick voormaels ghedaen hadde / daeromme ick voorsien zijnde met Ruyters ende Voetknechten tot mijnes lijffs verseeckeringe aen de Stadt gekomen / het welck ick voorwaer tot egeenen anderen sinne en dede dan om de borgherlijcke tumulten ende alteratien / eensdeels in mijn af-wesen in Hoochduytschlandt / eensdeels in het af-wese door mijn langhduyrige dispositie opgestaen

gantsche-

gantschelijck ende teenemael soude extingueren ende te niet doen/ nemaer als ontrent der poorten was ghenaeckende/ hebben sy my die voor 'thooft toegesloten/ dan hoe dat sy in die saecken haren eed gequeten hebben/ dat stelle ick onse nackomelingen te oordeelen. Hier-en-boven hebben sy vreemde Ruyterijen ende Voetknechten voor haer in garnisoen beschreven. So en hebbe ick anders egeenen raet over/ dan dat ick U. L. bidde ende waerschuwe/ dat ghylieden niet tragelijck met malkanderen te rade gaet/ op dat ghy van u perijckel niet te vooren gewaerschuwet ende vermaent zijnde/ onvoorsiens verdruckt en wort/ soo sult ghylieden by U. L. over-legghen het quaet dat hier uyt soude konnen spruyten/ middele mocht vinden om het aenstaende quaet af te keeren: Op dat ick/ indien die verwoede herten hoe langer hoe meer op den krijch belust zijnde/ in egeen verwoetheyt uyt gae/ U. L. voor mijne vrienden mach hebben ende houden/ op welcke ick steunen ende my betrouwende in mijne wangunstige/ die ick naer dese tijt voor vyanden verklaren sal/ mach tegen-staen/ ende my van haer wreken/ ende indien ghylieden op dese mijne begeerte wel ende gunstelijck geappoincteert/ soo sult ghy bevinden de weldaet den ondanckbaren niet gedaen te hebben. Ende naedemael het meer als van node is in tijden van oorloge als andersins scharpe wacht te houden/ op der Stadsmuyren in de spiegaten/ ende op dat dan de Borgerije niet te seere met het langhduyrich waecken ellendelijck overvallen en worde/ soo haelt die van Hoochlandt inder Stadt/ die u. l. te hulpe zijn sullen in de nacht-waeckinge/ op dat ghylieden door verraderije in 'svyandts handen niet gelevert en wort/ Christoffel die langh een man seer expert in krijghshandel/ die korts met de Landtloopers te voeten het huys te Maersen/ den Commandeur van de Duytschen huys doodende/ ingenomen ende geplondert hadde/ is te dier tijden met de Factien van Utrecht gereconcilieert/ ende overste gemaeckt over een hoop krijghsvolck. Dese heeft den eersten Septembris met veertich Voetknechten verkregen de landen van Emmenesse te plonderen ende te raseren/ als dese niet minder als vyandtschap waren verwachtende/ hebben sy des daechs te vooren al haer kost t'Utrecht veyl gebracht. Als die van Emmenesse de komste van die van Utrecht vernomen hadden/ als sy nu niet verre van het Dorpen waren/ soo hebben sy metter haest vergadert een hoop Boeren was hy vluchtende/ in plaetsen daermen bequamelijck aenkomen konde/ van waer sy van verre inordentelijck uyt-verstende/ soo hebben sy den gantschen hoop al soetelijck achtervolghende/ met hare roers ende musquetten al ghekregen ende omvangen/ want sy geheel ongelijck zijnde van ghetalle hare Adversanten/ en konden hy die egheen strijdt leveren. Als nu den vergaderden hoop de laghen ontkomen was/ valt hy haer aen met een vreesselijcke ghekrijt ende geroep/ want sy al traghelijck van den wech waren gaende/ daer was een groote vreese ende verbaestheyt/

hept / de andere wallen door den hagel der landen / d'andere die lagen door onbekende weghen in de Broecken / al waer sy een verren wech van daer van de haren uyt ghetogen worden. Daer-en-tusschen speelt den voorgaende hoop zijn personagie / ende verwoest alle Landen te meer / om dat de hare door lagen ghevangen zijnde in de morasschen gedreven waren / ende al 'tghene te swaer was om mede wech te voeren / dat verdorven sy: Welcke rooff al te vet was soo van alderhande Vee als van gelt / want sy daer tot een buyt hadden meer als seven duysent guldens. Boven dit onbehoorlijck feyt hebben sy noch hare ongetrouwicheyt betoont. Als rijckste van goederen met haerlieden over-komen waren van een somme van penninghen / datmen haer egeen ghewelt doen en soude / hebben daer noch andere uyt compact gesonden / door de welcke sy haer wijff ende kinderen alle hare goederen ransoeneren mosten. Die van Amersfoort beweecht zijnde door het ongelijck die van Emmenesse aenghedaen / aengesien sy daer oock groote goederen hadden / hebben terstont brieven geschreven aen die van Utrecht / welcker inhoudt aldus was luydende: Dat die van Amersfoort verstaen hadden / dat sy de Landtlieden die van Emmenesse sy op haer goederen hadden geset / berooft hadden / welcke saecke sy anders niet waren achtende dan of sy hare ladderen aen de muyren van Amersfoort gehecht hadden / dat sy de oorsaecke wilden weten waer door sy voor vyanden gehaet worden. Die van Utrecht hebben sachtelijck ende listelijck daer op gheantwoordt / dat het haer niet wonder behoorden te zijn dat die van Emmenesse schade aengedaen worden / naedien sy eerst haer opghetockt hadden ende tot gramschap verwerckt / want sy in de voorleden dagen met eyghen wille den Bisschop te hulpe waren gekomen met gereet-instrumenten om mede op te helpen werpen die Schanse / waer wy al voorens mentie af gemaeckt hebben / dat indien sy van de oorloghen vry hadden willen wesen / soo en hadden sy haren vyandt egeen hulpe te doen. Van daer hebben sy met een vyandtschen hoop die van Hamersfelt beroert / het welcke een Vlecke is onder de Jurisdictie van Leusden / ontrent duysent treden van Amersfoort / van waer sy oock een groote rooff van alderhande Vee naer Utrecht ghedreven hebben. Dese expeditie te weghe ghebracht zijnde / waer door de Hoeven die van Amersfoort groote schade ghedaen was / soo hebben die van Amersfoort met den Hertoghe van Gelre ende die van Utrecht / soo door Ambassadeurs als schriftelijck gekeven om de geledene schade ende ongelijck / klaghende dat haer alle vyandtschap betoont worden / als sy in desen krijgh altijt neutrael ghewe est waren / dat sy oock haerder beyder meyninghe comproberen souden tot het eynde des oorloghes / datmen oock niet bevinden en konde van haer het anders ghedaen te zijn / als tot onderhoudinghe des vriendtschaps / oock beloovende by desen dat sy soo den Hertoghe als de Gemeynte van Utrecht niet

anders

anders te betoonen als al 'tgene tot de vriendtschap behoorende/ verwonderende dat sy niet en overdachten wat een groote schade die van Gelre ende van Utrecht van die van Amersfoort gedaen konde worden. Waer op den Hertoghe die van Amersfoort voornoemt soetelijck heeft gheantwoordt/ dat nemmermeer haer anders toebetrout hadde/ noch dat hy oock oyt anders toegesint was geweest als vriendtschap ende ghebuyrschaps recht te onderhouden / met den Raedt ende de Ghemeynte van Amersfoort/ het selve van begin aen des oorloges zijnen Hooftmannen ende Capiteyns bevoolen hebbende. Dan naedemael in absentie des Oversten veel quaets geschiet/ soo beloofden sy haer/ hare Landlieden haer in hare gheheel ende deel te restitueren/ dat hy oock van dier saecken brieven aen die van Utrecht gesonden hadde/ haer bevelende neerstelijck zijn gebodt te achtervolghen. Indien die van Amersfoort eerstelijck hare Hoeven ende Hofsteden schriftelijck by memorie stelden / om naermaels van anderen onderkent te worden. Sy daer op niet vertoevende/ hebben die schriftelijck t'Utrecht aen den Raedt ghesonden/ waeromme een groot deel van het gheroofde Vee die van Amersfoort gherestitueert is. Dese saecke aldus wel ghewurckende/ is daer verwerckt Arent de Smit/ Hooftman der krijghslieden van de Lange/ om mede zijn Fortuyn te besoecken/ soo reyst hy uyt om Driebergen des Bisschops te dier tijt wesen te devasteren met een grooten hoop krijghsknechten / onder welcke was eenen knecht/ maer waerachtiger eenen buyssen rabauwt / dienende Jonckheer Geraerd van Eck / een Edelman van Utrecht. Dese knecht en was niet bequaem om eenige wapenen te voeren/ ende noch onmondich/ nemaer wreet van naturen boven zijnen ouderdom. Desen door zijnen dienstwillicheyt hadde van zijnen Heer verkregen den krijch te vervolgen/ ende aenghesien den rooff van de Landlieden ghenomen niet seer groot en was/ ende dat sy daer den Bisschop seer ghelegen waren om van Wijck overvallen te worden/ en was het niet noodich al daer langhe te leggen met zijn Legher/ waeromme sy terstont haer wederom naer Utrecht spoeyden/ al eer de tijdinghe van de verwoestinghe van Driebergen te Wijck gedragen konde zijn. Het krijghsheyr was nu ontrent twee hondert treden voort gegaen/ ende als den rabauwt voorsz. gheen gelt van Landlieden en konde verkrijgen om met sich te verdingen/ soo nam hy eenen brandende hande met stroo/ ende stack alsoo de Hofstede met twee hoornberghen vol weyts in den brandt/ de Soldaten met de krijghslieden door een haestigen brandt seer verwondert zijnde/ senden terstont Verspieders uyt om te besien wat aldaer te doen was/ ghebiedende datmen den Autheur dies feyts by het hooft hangende achter een peerts staert gebonden in der stadt soude voortvoeren/ want haer verboden was alle brandtstichtinghe op lijfstraffe. De sprake des brandts is terstont heftigher t'Utrecht ghekomen/ de Stadt meer

als de

als de vyanden vervarende / vreesende dat alle hare Kasteelē / Landhuysen ende Voorsteden ten platten lande ghelegen zijnde / van den Bisschop verbrandt souden worden / ende dit welcke sy vreesden / is eerder geschiet als sy waren vermoedende. Den Bisschop is den naevolgende nacht naer desen brandt met vijf hondert Voetknechten van den mondt van de Leck aen de Stadt gekomen / ende zijn Soldaten op den Rhijn-acker ontrent twee hondert treden van de Stadt in slach-orden stellende ende die van Gelre niet vreesende / sont eenige Soldaten in de drie Voorsteden om daer den brant in te werpen / nochtans by desen vyandtlijcken moed een sachtmoedich ghebodt doende / dat eer het vyer in de huysen gesteecken soude zijn / sy alle het Vee ende 't Huysraet daer eerst uyt dragen souden / een yeghelijck soo veel hy begeeren soude / als dese dingen aldus in de duysternisse stillekens gedaen worden / soo gaen daer sommige aen de poorten die ongedraeyt worden / hoorende of de gene die op de muyren de wacht hadden / hare komste door de komste der knarssinge der wapenen niet vernomen en hadden / neimaer als sy aenmercken dat de Wacht al vast was slapende / hebben sy het vyer in alle drie de Voorsteden gelijckelijck geworpen / oock alsoo dat daer eenen grooten brandt over al verresen was / voor en al eer de wacht de comste des vyants vernomen hadde. Ende aengesien sy den haren in noot ende swaricheyt niet te hulpe komen en konden / om dat sy het getal des vyandts niet en wisten / soo hebben sy alle de nacht onseeckerlijck door alle de toornen ende oock vande vesten met haer geschut in't wilt ghedondert. De Gemeynte compareerden terstont in zijn wapenen op der Statsmuren een yegelijck op zijn behoorlijcke plaetse / ende de Geestelijckheyt is oock ghedwonghen te komen in volle wapenen op des Bisschops Hoff / d'welcke meer was bequaem om het ghetal te vermeerderen als om te vechten. De gantsche Gemeynte verturbeert zijnde door desen brandt voorsz. ende om dat de Overste der krijghslieden den haet der Borgeren van sich keeren souden / om dat sy eerste Auteurs van den brandt geweest waren / hebben bevolen te doorsoecken om te weten wie dat het feyt eerst bedreven hadde / om hem alsoo aen den lijve straffen / niet twijffelende op de Ghemeynte ghepaeyt zijnde door dat sy sien souden de straffe des misdadigen voornoemt. Soo komen sy op de plaetse al waer den beschuldichden veroordeelt zijnde / onthalst souden worden / als hy nu ghevoert was tot den droevighen dienst der straffen met de schouderen bloot zijnde / soo hadden sy den Hanghman met compact daer toe ghebracht / dat hy sich omkeeren ende de straffen vertrecken soude / alsoo dat hy den misdadighen in presentie omstaende / meenichte der krijghslieden vernamen / liet hy hem daer staen / alsoo dat hy sich op de vlucht begaff / loopende in de Buyrkerck / alwaer hy zijn lijff salveerde. Van dier tijt af vielen sy dickwijls uyt op den vyandt / den selven meenigen slach leverende / daer-en-tusschen de twee de

Maenz

Maent als dien krijgh aengevangen was / ſoo is het Stadts comtoir geheel ledich gemaeckt / ende want de krijghsliedeen haer ſoldije niet en verkregen / wilden ſy niet te velde noch op den vyandt uytvallen. Daeromme ſenden de Staten door ghebreck van gelde M. Marcus de Weeſe aen den Hertoge van Gelre om vijfthien duyſent gulden te leenen voor welcke ſy hem Hoeven ende Hofſteden des Geeſtelijckheyts te pande geſettet hebben / van Weeſe hadde des nachts de reyſe afgeleyt / vreeſende des daechs van den vyandt geintercipieert te worden / daer was wel groote blyſchap / want doen was afgeleyt de vreſe van de plonderinghe des Stadts. De Factie en wilde metten eerſten de machtichſte van goederen / want ſy daer toe ſouden moeten contribueren / ende om dat hare herten van haer niet verbreemden en ſouden / egeen laſten opleggen. Die van Wijck dit hoorende ende den Biſſchop / ſoo was hy te beter ghemoedt die van Gelre hierom te beleghneren / ſoo treet hy met ſes hondert Voetknechten ende hondert Ruyters / zijn veldtſtucken mede nemende den twaelfden Septembris aen de Stadt op den klaren dach / ende nam eerſt in het Klooſter genaemt Vredendael / ontrent duyſent treden van de Stadt gelegen. Dit hadt hy in zijnen raet bedacht ſoo hy aldaer met zijn leger hadde gebleven / dat hy de komſte van die van Gelre de Stadt benemen / ende oock d'aenvoeringhe der provanden uyt Hollandt af-ſluyten ſoude / ende het ſcheen dat het hem goet om doen ſoude zijn de wegen op de Oever van de Leck beſlooten hebben / hier van't Ooſten ende daer van't Zuyden / ende op dat die van Gelre egheenen toegangh in de Stadt ofte uyt de Stadt / als het haer goet dochte te ſanten en ſoude mogen / ſoo heeft hy de ſtraet ofte de wech van vooren met keyen ghelept / doen doorgraven / want van achteren was ſer minder perijckels en de moraſſighe weyden / de welcke niet bequaem en waren om met Ruyterije te komē / ofte 't geſchut te planten. Als die van der Stadt verhomen hadden door eenige Landlieden / dat den vyandt zijn legher af gelept hadde / als dit een ydele ende onwaerachtich van haer tweederley ghetal geſeyt was / ſoo doen ſy de poorten terſtont toeſluyten. Ende al-hoe-wel de behulpighe Gelderſche door hare komſte niet vervaert en waren / nochtans vreſende dat de ſchantſe ontrent by de poorte begonnen binnen twee daghen alſoo geſterckt ſouden worden / datmen haer daer uyt niet drijven en ſonde konnen / ende van beyde de zijden ſcherpelijck belegert zijnde / door honger ende gebreck leelijcken ghedwongen ſouden worden hare Stadt over te geven / ſoo berſten ſy alle ghelijck met haer geſchut uyt der Witten-Vrouwen-poorte / ende contrarieren den vyandt ontrent de Giltpoorte by nae drie hondert treden van de Stadt weſende / ſy bleven binnen der poorten / ende de naeſte brugge tot dat ſy eenige met de lichtſte veldſtuckē uytſendende / dē vyandt tot het ſchermutſen ſouden uytlocken. Den Biſſchop niet verbeydende / ſent oock eenige van

zijnen Soldaten de Geldersche te gemoete/ daer en is egeen staender ghewest/ nemaer vliedende ende voorloopende in de huysinghe der Melaetschen/ende de voornoemde poorte toonende van verre een schijnsel van schermutseren/ noch daer-en-tusschen en stonden de Soldaten ten beyden zijden niet stille/want d'andere brochten oock hare veldstucken op de Heer-wech malkanderen alsoo aenvangende. Maer aenghesien het aensien van malkanderen by nae was buyten de scheut van een roer/ alsoo dat sy van vooren/ van achteren/ noch van beyde de zijden niet ghewondt en konde worden/ d'eene partije om de poorte die sy als een walle voor haer hadden/ d'andere door de dichticheyt des bosch beschermt zijnde/ soo heeft de nacht de voorloopers wederom gedreven. Daer omme soo nam Maerten van Rossen Colonel over de Geldersche voor sich den Bisschop/ hoe dat het hem oock vergaen soude te omringelen in de landen daer hy zijn leger gheslaghen hadde. Soo heeft hy te dier oorsaecke alle het gheschut ende de veldstucken dien nachte gereet doen maecken. Des morgens isser een dicken nebel opgeresen/ het gesicht van verre benemende/ waer naer terstont een groote storm ghevolcht is/ haren raet veranderende/ ende binnen hare hecken houdende. Op dien selven dage worden daer eenighe vrouwen van Utrecht op de reyse ghevangen/ de welcke wel ondervraecht zijnde naer de ghelegentheyt des Stadts ende van de meenichte der Soldaten/ als sy wel ende getrouwelijck gheantwoordt hadden/ worden sy vry ongeschandaliseert vry ghelaten/ ende haren wech passeren. Den naevolgende nacht/ soo werpen sy vlamme in twee molens in't aensien der Geldersche. Van Rossen seer besorght zijnde/ hoe hy den vyandt uyt de plaetse by sich selfs seer sterck wesende sonder der zijner nederlage soude verdrijven/ heeft door compact aldus de saecke met den Hertoghe ghetracteert. Den Hertoge schrijft versierde ofte onwaerachtighe brieven aen Rossen van deser inhoudt: Dat hy den naevolgenden daghe naer het opgaen der Sonnen met vier duysent ghewapenden ende duysent Ruyters aen de Bilt soude zijn/ dat hy daer-en-tusschen al de Soldaten die in der Stadt waren soude vaerdich maken/ ende ter poorten uyt leyden om den Bisschop sorgeloos zijnde te overvallen/ ende dat hy ontrent de poorte des Kloosters hem soude aenvallen. Dese brieven gheeft den loosen Hertoghe eenen Bode met dit bevel/ dat hy met wille door der vyanden wacht gaen soude om geintercipieert worden/ op dat sy dese lesende/ also verbaert souden worden/ nochtans die van der Stadt meynden dat het seeckerlijck alsoo gheschieden soude. Nemaer de Geldersche wisten het bedrogh wel. Den Bode is door loosheyt in de handen der Wacht gevallen. de brieven zijn hem uytnomen ende aen de Opperste gebracht/ de welcke terstont onder de principaelste Hooftmannen overluyt gelesen worden/ ende hoe-wel daer egheen sprake en was van de men beschreve Soldaten/nochtans ga-

ven sy

ben sy de versierde ghelooff / alsoo dat daer terstont uytgheroepen wort datmen vluchten soude / ende om dat sy meynden heymelijck te vlieden / soo senden sy haer geschut des morgens naer Wijck / om die van Gelre niet overlopen te worden. Maer dese ydele vreese is gevolcht een onordentlijcke vlucht / niet soo seer uyt vreese dat sy van achteren gevolcht souden worden / als dat sy van vooren ende van achteren omringhelt zijnde / een jammerlijcke nederlage soudẽ ontfanghen. De Geldersche vernemende de vluchte der vyandẽ / sonder ordonnantie latende weynich Garnisoens in der Stadt / volgen de vluchtende met de Ruyterije / den achtersten hoop der Gelderschen geturbeert zijnde / keeren sy hare Ruyterije omme met eenen vollen loop op de Geldersche loopende / so gevalt daer boven Seyst een grooten strijdt te paerde / ende eenige ten beyden zijden ghewondt zijnde / mosten die van Gelre de vlucht nemen / ende in deser voegen is dien strijdt gescheurt. Terstont nae dat den Bisschop zijn leger verlaten hadde / soo nemen die van Utrecht noch vier hondert Voetknechten binnen / aldaer de Stadt mede versterckende / voor en al eer des Bisschops raet veranderen soude / d'welcke door de Herberghen in de Voorsteden verdeylt zijn / want de Gemeynte die in hare huysen niet ontfanghen en wilde. Hier-en-boven gingh noch de spraeck datter noch twee hoopen langs den Rhijn in overdeckte schepen / om alsoo het Kasteel te water ende te lande te bestormen / verwacht worden / ende op dat de spraecke waer van sy alle lieden vol ghemaeckt hadden voor valsch soude gheacht worden / soo bereyden sy al 'tgene dienelijck was om een walle af te werpen ofte een Schanse te bestormen / seggende datter oock meer Ruyters uyt het landt van Cleeff ghehaelt waren / dat oock den Hertoge selve soo veel gouts ende gelts soude mede brenghe / daermen den Bisschop ende zijnen Broeder om souden verkopen. Door dese dingen hebben sy de Borgerije de vreese van belegeringe ende van honger ontnomen. Ende naedien nu de Somer over zijnde / den Herfst laet was / ende de Winter was aenkomende / ende aengesien door de regenachtighen lucht den Dijck diep was / soo en kondemen egheen groote kortouwen aen den mondt van de Leck ghebrenghen / soo hadden sy veele verlooren kosten gedaen. Midden van desen Raedt soo is de Lange / op datter egeen tijt verlooren soude gaen op die van Schalcwijck getogen / van waer hy een grooten hoop ghevangene menschen oude Vee ghedreven heeft / van welcke den Bisschop korts te vooren oock ghelt ontfanghen hadde / ende tot noch toe soo is de vriendschap met den Hertoge te vergeefs ghe weest / als dan den Bisschop bemerckende dat hy met beyde de volckeren soude moeten oorloghen hebben / soo heeft hy een groot deel van Hollandt door-loops gedevasteert ende verbrandt / die van Maurick ende van Rijswijck sijne Soldeniers ghemaeckt hebbende / is hy met eenen vetten rooff te Wijck ghekomen. Nu hadden die van Utrecht weynich ofte egeene Doorpen

yen onder verdingh/ behalven die ghene die onder zijne Juriſdictie waren. Daer-en-tuſſchen raetſleghen sy van de belegeringe van des vyants Schanſe/ nemaer daer was veel in de wege waer door het ghene sy op handen hadden/ zijn volkomen effect niet en mochte ſorteren / te weten / den tijdt des jaers/ als de Soldaten in de Steden behoorden te weſen/ de machte te kleyn weſende om ſoo een ſtercte te beleggen/ oock mede de ſuſpecte herten des Ghemeynts/ want sy vreeſden dat de Krijghſlieden uyt der Stadt zijnde/ haer de poorten voor den neus toe ſouden geſloten worden / edoch sy moſten yetwes bedrijven/ op dat de herten der krijghſlieden door de gulſicheyt die van Utrecht conform zijnde/ niet gebroken ſouden worden/ dan op dat sy niet behoeven te ſorghen voor afwijckinge des Gemeynts/ op den vyandt al het Garniſoen dat sy binnen eñ buyten der Stadt hadden mochten voeren / hebben sy eenen raet ghevonden / die niet ſlecht en was. Sy ſtatueerden uyt alle de Schutters der Stadt / de welcke te dier tijt meeſt vande beſte van de Gemeynte waren drie hondert in plaetſe van borghen/ nochtans diſſimulerende de ſuſpicie mede in de belegeringe ſouden leyden / dat deſe ſelve uyt de Gilden een yeghelijck twee die het haer goet dochte ſoude toe kieſen. Nemaer als deſen raet in't openbaer was ghekomen / ſoo hoordemen daer de ſtemme der Borgherijen roepende / of dit de macht ende de armade te landt waren/ daer sy de ſterckte voornaemt mede beleggen ſouden ? of dit het gout was dat den Hertoge tot behoeff des oorloges mede ſoude brenghen ? dat sy tot een moordt ende vervullinghe der vyanden grachten ſouden ghedeſtineert worden ? Als de gantſche Gemeynte in deſen ſtaet was/ dat sy ſcheenen van haer af te willen wijcken/ ſoo is deſen raet afgeſlagen / op dat gelijck als Utrecht Gelderſch ghewordenwas / niet wederom in dier voegẽ Biſſchops worden ſoude / ghelijck als eenen raet al te liſtich ingeleyt droefflijck zijnen uytgangh neemt/ ghemeynlijck de menſchen bedriecht. Sy keerden ſich doen aen de werckliedenen die ghemeynlijck ghehuyrt waren / ende de Hout-draghers/ Peuyenier / Gravers / welckers dienſte sy vau doen hebben ſouden/ om haer leger te legghen / die hebben sy al onwillich mede uyt der Stadt getogen. Als den Opperſten van de Ruyterije met twee hondert te paerde voor uytgeſonden waren / om te verſien een bequame plaetſen tot haer leger/ ſoo hebben sy een deel van't Garniſoen tot des Stadts bewaringhe daer in gelaten. Als de Ruyterije te Doorn was gekomen/ ſo voegt ſich te Amerongen de ander partije van't Voetvolck daer by/ want sy van meyninghe waren eerſt te beleggen de Stadt van Wijck/ want die niet ſeer ſterck en was door de naturre des plaetſen / behalven het kaſteel des Biſſchops woonplaetſe. Ontrent twintich Ruyters van de Gelderſche reden om Wijck om dẽ vyand uyt te locken/ de andere partije was achter geblevẽ om te weerſlagen/ Frederick van Scheldenacker des Biſſchops Colonel van de Ruyterije

niet

niet langh verbeyden / de poorten openende / rijt die van Gelre met een van te ghemoedt. De Geldersche (van vooren alsoo voorsproken zijnde) wijcken achterwaerts als weygerende den strijdt / want sy haer niet ghelijck en waren / toghen in dier manieren des Bisschops volck in het net / daer sijn der Gelderschen listen van achteren eerst geopenbaert / want sy den vyand met groot geroep ende door hare menichte vreese aenjagen / soo hebben sy daer / al-hoe-wel sy van de Stadt ghesloten waren / ende om ende om met de Geldersche omringelt / nochtans eenen grooten strijdt begonnen / versoeckende of sy uyt haren handen geraecken konden / als sy den strijdt een wijl lang gehart hadden / siende dat sy het niet ontgaen en konden / hebben sich in de handen van de Geldersche ghegeven. Den Colonel / met weynigen onder het gevecht het ontkomen zijnde / worpen haer gheweer in de sloot om te beter te vlieden / sijn alsoo door Lambroeck te Wijck gereden / twee-en-twintich gevangen zijn t'Utrecht ghebracht / die worden krijghs-rechts gerantsoent ende vry gelaten. Terstont die van Gelre zijnen raet verandert hebbende / reyst de vijf-en-twintichsten Octob. naer de Leck / ende om dat sy des nachts hare passagie deden / soo worden die van het Kasteel voornoemt vier teyckenen van des Bisschops volc gedaen / ende principalijck uyt den toorne van Duyrstede. Als dese der vyanden konste bemerckeden / oock dat sy maer een boog-scheut weechs van daer en waren / soo hebben sy des morghens seer dapperlijck uyt het Kasteel voorsz. met haer gheschut gedondert / ooch in dier voegen dat den roock naer de vlamme die van Gelre het gesichte des Kasteels benomen heeft / Rossen den oversten Colonel vreesende door den winterschen tijt beleghert te worden / roept den zijnen altemael in een vergaderinge / ende want hy eenen verspieder uyt gesonden hadde om te besien waer men het voorsz. Kasteel best soude konnen bestormen / soo begost hy in deser manieren te spreecken: Ten ware lieve ende vrome medegesellen / dat / en dede de ongestadicheyt des weders en des lochts / die my raet om my te spoeden in mijn voornemen / ick en soude U. L. niet uytleyden huyden op dit des vyandts Kasteel te bestormen / als ick andersins U. L. in onsen leghere soude konnen exerceren / om dat ghy niet gantsch door ledicheyt van den arbeydt af wennen en soudet. Welcke woorden als hy nauwelijcx volendet en hadde / soo rees daer een groot geroep der Soldaten / de welcke sich niet en bereyden tot den jegenwoordigen tijt / maer begheerden alle eenmondelijck eerst van haer Soldije voldaen te zijn / welcke hy haer uyt der Stadt gaende ende goude bergen beloovende / beloofst hadt te betalen. Of hy nu bearbeyden de Soldaten uyt haer Garnisoen in het Leger op hope van betalinghe getogen zijnde / nu schoone woorden voor gelt soude tellen? ende brenghen ten plaetsen daer sy bequamelijck van de vyanden verslonden mochten worden. Sy waren allen eenmondelijck begeerende haer maene-ghelt in plaetse

van de bestorminghe des sterckte/ daer toe beloovende noch haren dienst te volherden de tijt van ses maenden / dat sy als dan om haer Officie te voldoen / Steden ende Sterckten wilden overvallen. Als de vergaderinghe over al vol was van dit geroep/soo wort de Lange voornoemt met zijnen Regiment Knechten afghedanckt/ de welcke sich daer nae verbonden met den Koninck van Vranckrijck/ de welcke te dier tijt tegen den Keyser oorloge voerden / by welcke sich oock voeghden / dat Regiment haestelijck beschreven ende in de Voorsteden ghelogeert / Gossen dese afwijckinghe sijnder Soldaten bemerckende / ende op zijne macht niet langher vertrouwende/ vreesende onvoorsiens van de vyandt overvallen te worden/ soo brenght hy het overblijfsel der zijnen / de saecke sijn effect niet ghesorteert hebbende/ wederom t'Utrecht/nemaer hier door en hebben haer de openbare scheldinghen ende spijticheyt geraist/ want de Gemeynte door de gantsche Stadt vergadert zijnde gingen haer te gemoete/ haer eerende door dien dat sy den onmachtigen vyandt verwonnen hadden/ welcken sy ghesept hadden wech te willen blasen/haer met een vragende waer sy den buyt gelaten hadden/ den Bisschop met gewelt ontnomen. Waer-en-boven hoorden hy noch verachtelijck dat hy alleen door vreese der wapenen was krijghende dat hare handen soo veel niet en vermochten / als sy sich vermetelijck met hare tonghen waren vermetende. Drie dagen naer desen/ soo begint den Bisschop om de probande van Hollant door de Vecht na Utrecht ghevoert wordende te beletten/het Kasteel van Vreelandt ontrent aen de kant des Rivieres gelegen / nemaer door outheyt ende diversche gheleghentheden des krijghs seer mismaeckt ende onteert / met zijn Garnisoen te versterckten. Welck Kasteel eertijts by nae onverwinnelijck is gheweest / om de weeckgrondicheyt des landts / ende bysonder des Winters/want als dan kondemen het in't water setten/ ende het is van Bisschop Henrick van Vyanen tegens de macht der Hollanderen ghemaeckt. Het is veele jaren daer nae van de Bisschoppen ongeacht geweest (ghelijck als in dier tijden veel sterckten tegens der naebuyriger Princen gewelt gesticht/ ende bysonder het Huys te Gildenborch in den mondt van de Leck / van Arnold van Hoorn getimmert/ soo dat het door outheyt verviel ende van de naest-gelegende door gebreck des houts gebroken worden / oock alsoo dat sy tot het fundament toe geraeckt waren/ nemaer als de gerechticheyt onder de Hollanders vervoert was/ so worden de overblijfselen der ouder timmeragien op het Kasteel van Vredenborge gevoert. Soo heeft den Bisschop deses vervallene plaetses sterckte met Garnisoen versterckt / op dat de Hollanders daer gheweldelijck niet doorby komen en souden. Om hem dan te vragen van sijn begoste werck / al eer het volendet soude worden/so treckt Dobbelsteyn uyt met een Regiment Knechten ende sommighe veldtstucken / sendende uyt eenen Verspieder snachts om te ondersoeckẽ de diepte der grach-

ten / welcke hem wijs ghemaeckt waren maer een kleyne sloot te zijn / nemaer het is door de nacht geheel anders bevonden / ende als hy wiste dat de Wacht sijne komste vernomen hadde / vreesende door de duysternisse des nachts achtervolcht te worden / geeft sich onordentlijck met den zijnen op de vlucht / met den zijnen in de Stadt komende / ondertusschen so scheept den Bisschop zijne Soldaten over de Rivieren hare landen wijdt ende breedt devasterende / van waer sy een buyt van alderhande ghedierten verkregen hebbende / naer Wijck dreven. Die van Gelre en sliep daer oock niet op / nae dat hy der vyanden oversettinge in der Stadt verstaen hadde / ende volcht haer op de staende voet met grooter haesticheyt. Maer als sy by de vaerte van Taylijck ghekomen waren / bevinden sy dat de Ponten aen de andere zijde op waren ghetoghen / om dat haer de wech van achteren niet besloten en soude worden / als sy in dier voegen bedrogen waren / ende niet over-varen en konden / so hebben sy nochtans voortghetoghen aen het Kasteel op de mondt van de Leck om aldaer die Soldaten strijdt te leveren / nemaer haer opset was al te vergeefs / want de ghene die in de sterckte ghelaten waren / die niet veel maer uytghelesen waren / en derfden niet goet haer te velde te komen / want sy haer in 't schermutsen al te ongelijck van ghetalle tegen komen soude / nemaer hebben hen met haer geschut / en van een deel van de zijnen beroovende / achterwaerts gedreven. In dese ghelegentheyt was te dier tijt den staet des strijdt / als Hertoch Jan van Cleeff een seer vreedsamich Heere / door Valant den Gouverneur zijnes Heer bede bestellen aen beyde de twistende Heeren dat sy bestandt maeckende van acht dagen te Heussen vergaderen mochten / om van de vrede-handel op nieuws te spreecken / ende hy worden genomineert eenen middelaer om de Princen wederom met een te reconcilieren. Soo hebben sy den dach des Vergaderinghs bestemt op den eersten November / ende een yegelijck die ginsewaerts ende herrewaerts reysen wilde / is openbaer geleyde gegeven / op dat niemandt het perijckel causerende. Indien hy derwaerts ginghe / absent soude wesen. Den Bisschop sont uyt dese zijne Ambassadeurs / als te weten Jacob van Mijnden / ende des Bisschops Secretaris. Die van Overyssel zijn oock versocht van den Bisschop om alhier tot hare Gesanten te senden / ende want dien raet haer soo wel als d'andere Steden aenginck / soo sonden sy hare Ambassadeurs van het Ridderschap / ende alle anderen Staten. Ons mede hebben de kleyne Steden van 't Neder-eynde des Bisdoms / als Amersfoort / Wijck ende Rhenen / die noch ghenoechsaem buyten den twist waren / hare Gesanten ghesonden van den Raedt / daer compareerden oock die van des Hertogen wegen / nemaer vande Staten van Utrecht waren Heer Amelis / van Nyeveld / Deken van sinte Martens Collegie / H. Geraert van Suylerode Deken van Sinte Oudemunster / H. W. de Weese / ende Heer Frederick de Koningh.

van 't

Van't Ridderschap waren dese/ Jonckheer Johan van Renesse/ Joncheer Jan van Ochtenbroeck/ Ridders van de Orden van't gulde Olies. Van den Raedt waren Adam van Diemen den eersten Borghermeester / ende Gijsbert Cluting. Dese worden des nachts te Santen gebracht/geconvoyeert zijnde met hondert Ruyters/ vreesende de listen diemen seyde/ dat den Bisschop haer aen den bergh was leggende / naer dat sy aldaer ghearriveert waren/ is een yeghelijck in zijn Herberge gegaen/ eerstelijck worden de Ambassadeurs der Steden ende des Bisschops in den Raedt gehaelt/alwaer Rechtsgeleerden waren om een yegelijcke sijne sake te aenhooren / ende daer toe waren verkosen die van den besten Raedt/ namentlijck den Archidiakene des landts van Cleeff den Gouverneur Palant met zijnen Broeder/ ende behalven desen noch eenen ofte twee. Daer begoste den Archidiakene te verhalen het ghene door den Bisschop van Trier ende noch andere in een Vergaderinge te Neussen gedaen/ tusschen den Hertoge ende de Steden eñ den Bisschop van Utrecht/ alsoo sijne redene voordraghende dat hy die van Gelre de gherechtichste indiceerde te zijn / ende alle de schult des gebroken verbondts op de Steden Transfereerden/ het welck hy by avonturen daerom was doende / om dat hy haer soude daer toe brengen om verdragelijcken Artijckelen van vrede te aen nemé/ nemaer het eynde zijnes redenen was / dat sy eenige middele souden bedencken / om vrede te maecken / alle twist ende oorlogen af te keeren / ende de landen te behoeden voor alle devastatien ende eversien / datmen het ghene men met wapenen niet verkrijghen en konde/van sijn goet recht wat soude laten ontvallen / datter egheenen so grooten haet noch so grooten krijgh opt gheweest en was/ datmen met gherechtige ende goede Artijckelen des vreden niet en heeft konnen vinden / daeromme dat nademael beyde de volckeren seer tot vrede genegen waren / dat sy maecken souden dat sy niet soo om disputeren daer gekomen souden wesen/ nemaer om ten laetsten eens een eyndt des verschilts te maecken. Als de Ambassadeurs daer niet veele opghesproken en hadden/ gaen sy een weynich tijts buyten / terstont wederom binnen keerende / waer toe oock geroepen wordé de Ambassadeurs van Gelre ende van Utrecht/ende soo hebbe ick verstaen dat des Bisschops Ghesant als doen in dier voeghen heeft begonnen te spreecken / ick ben blijde uytter-maten dat my de occasie ghegheven is te verhalen voor de wijste ende verstandichste mannen des landts van Cleeff/het gene Bisschop Henrick van Beveren op dien dage als hy gewapent in der Stadt Utrecht quame om van ons gehult te worden / van Godt Almachtich gebeden heeft/ ende bysonderlijck om te klagen al het ongheluck/ hoe wy onschuldelijck in dit oorloge ghevallen zijn/ ende wie daer Autheurs ende eerste beginselen af zijn gheweest / hy hem gebeden/ dat ghelijck hy ghegaen ende gheroepen is om soo grooten Provincie te guberneren uyt de Stadt van Keulen / hem

een ver-

een verstandt ende sinne soo een Prince dienende / ghegeven soude worden / op dat hy niet sonder sorghen eenen beteren verlooren als ghewonnen te hebben / dat hy neerstelijck bearbeyden soude / dat hy niemandt soude quetsen / noch eerst tot gramschap verwecken / dat hy de vrede ende ruste des Nederlandts niet alleen met alle zijne machte voorstaen soude / maer oock soo heerlijcken op vorderen als hem mogelijck zijn soude / dat hy al tgene in Overyssel haer ontnomen was / soude recupereren ende dit verderde te stillen / dat hy noch ten lesten / soo lange hy Bisschop wesen soude / niet traech ofte ledich soude zijn / ende och of hy dit beyde hadde moghen verkrijghen / daer en soude voorwaer egheen rijck het onse ongheluck gheweest zijn / nemaer Godt voor de gulsichept en onkuysheyt deser Provincien verstoort zijnde / heeft terstont een Borgherlijcke twist diemen qualijck konde lesschen uut toeghesonden / alsoo datter egheen plaetse in onse Stadt soo wincker en is geweest daer die vlammen niet ghesien en worden. Maer uyt het begin des Bisdoms / dat is den voorgesproken twedracht een quader eynde verkreghen heeft / alsoo datter een droevich ondanghe dat wy nu ter tijt hebben gevolcht is / het welcke ick wensche dat door U. L. middelaer ghevonden sal worden. Ende om dat wy de schult van het aengeheven oorloge ghegeven wort van die van Gelre ende van Utrecht / daeromme ist dat de ghene die van dese saecke egeen kennisse en hebben den Hertoge aenhangen tegens ons / daeromme sal ick eerst uytlegghen van wie den krijch begonnen ende aengheheven is / op dat ghylieden ghetuyghen mocht als Wedermaeckers / dat wy gerechtelijck de wapenen tegen hem aengedaen hebben / dat wy het noch eerst niet aengedaen en hebben / maer ons aengedaen zijnde / bearbeyden ons te beschermen nae Landts recht / in het verbont van den laetsten krijch (het welcke den Hertoge tegen die van Overyssel gevoert heeft / waer over den Bisschop van Trier scheydsman genomen worden) is alsoo begrepen / dat den Hertoghe uyt alle Kasteelen ende Sterckten die van Overyssel ontnomen zijn Garnisoen soude laten gaen / ende in hope van een eeuwighe vrede van de Steden ende Sterckten van Overyssel soude afhouden / ende egheen recht meer op haer pretenderen / behalven in Groningen. Dit accoort syn met eede met Gode ende met brieven vast gemaeckt / nemaer om dat hy het oordeel des Bisschops van Trier niet van waerden soude houden / maer dat hem die schade vergoet soude worden / soo soude den Bisschop van Utrecht voor de ruminghe der ingenomen plaetsen soude over-tellen vijfstich duysent gout guldens / het gelt ghetelt zijnde / heeft daer syn Garnisoen wech ghetrocken / naer inhouden des verbondts. Maer wat salmen doch doen met eenen die noch trouw noch heylich verbondt en [illegible] gewisselijck bemoedende op zijne [illegible] / waer hy nu geheel [illegible] in beyden onsen [illegible] stapelde / alsoo dat wy ons keeren [illegible] den Borgerlijcken

lijcken handt / meynden dat den Hemel veel eer vallen soude als hy zijn woordt ende geloof / het welcke de Barbaren oock eeren / soude ghebroken hebben. Nemaer hoe seer heeft ons bedroghen / Hertoge Carel ons goet betrouwen op u. Als onse Borgerlijcke saecke een weynich naer onse meyninge ghestilt waren / heeft hy Utrecht ghecrupeert door compact / Hasselt verradelijck ingenomen ende ons oorloge aengedaen. Hy heeft de Dorpen in de Jurisdictie van Utrecht / met drie maenden betalinge onder zijn verdingh ghebracht / hy heeft onse Landen / Huysen / en Koornbergen te vyer en te swaert vernielt / hy heeft oock 'tlandt algemene groote meenichten van menschen ende vee gevanckelijck wech drijvende / leelijck ghedevasteert. Als hy dit aldus eerst hem niet met een woordt te voren ghedaen hebbende / eerst heeft bedreven / soo is onsen Bisschop gedwongen geweest den vyandt eenige resistentie te doen / meer om den zijnen van den vyandtlijcken inval te vrijen / als om sich van het ongelijck te wreecken. Heeft hy hier wat op te segghen / laet hem antwoorden / daeromme eysschen wy het ons wederomme / laet hy al sijn Soldaten uyt der Stadt Utrecht doen gaen / laet hem wijcken uyt onse Steden ende Dorpen / ons wederom gevende dat ons behoort / ende wat schade ten beyden zijden gedaen is / dat sal den Hertoge van Cleeff rechtveerdelijck oordeelen / wy versoecken dat alsoo moghelijck als beyde de partijen goet wesende / ende een Ambassadeur heeft in deser voeghen zijn redene volyndt / ende naer dat hy af liet van spreecken / worden die van Gelre ende van Utrecht georlooft te spreecken / dat haer beliefden. Dese een weynich uyt de Vergaderinghe gaende / als sy wederom keerde / begonden die van Gelre noch in deser manieren te spreecken: Indien het ghene van 't begimsel des Bisdoms van Hendrick van Beyeren neerstelijck onderhouden hadt gheweest / het welck prysijckelijck van die van Trier uytgesproken is geweest / dat den eenen den anderen egeen ongelijck doen en soude / soo en souden wy voorwaer niet eghenen krijgh ghequelt zijn / die woeste beede die wy drie jaren langh ghedruyrt hebben / soude als nu tusschen die Heeren ongequetst zijn. Maer als ghy onmatich zijt in ons te beschuldighen van ongetrouwicheyt / soo soude het beter zijn eerst te verhalen / waeromme dese saecke hier toe ghekomen is / als ons openbaerlijck met valsche beschuldinghen van eed-breeckinge ende verworpinge des verbondts te berispen. Het is wel waer dat ghy seght / dat wy ons Garnisoen van Ruyters ende van Voetknechten binnen Utrecht gevoert hebben van overvallinghe van Hasselt / noch mede van de devastatie der Dorpen ende Vlecken / ende van de verbrandinge eenes Koornberghs. Maer het is in questie of het met recht ofte met onrecht / ofte door wat saecken / ende hoe daer aenghelegen is. Ich wil ons in dese saecke noch niet bedriegen / dan men met een gemeyn jock van ons gheloof segghe / als het U. L. oock niet en baet datter van den Bisschop gesert wort /

woort / ick en onkenne noch niet dat de vrede ghestelt is ten goetduncke des Bisschops van Trier / ende dat het van hem alsoo uytgesproken is / ende den Hertoge heeft gewillich ghehoorsaem gheweest / daeromme om dat hy veele van zijn goet recht sich wilde laten ontvallen door gunste des Vredemaeckers / een soo eerwaerdigen mans / noch mede dat hy het oorloghen moede zijnde / beyde de rijcken in ruste liever weder stellen / als met groote bloetstortinghe zijne bepalingen wijder uyt te maecken ende propageren / maer het verbondt en is noch soo onredelijck niet gheweest / dat hy ghewillich sich daer aen heeft verbonden dat de besloosde penninghen van den Bisschop betaelt worden / soo hebben wy ons Garnisoen daer uyt doende / daer van gescheyden / ende dat soo veel te haestiger / hoe wy meer van de calumnien der vyanden souden beswaert ghewoorden hebben indien wy wat langhe verbeydt hadden. Ende in het selfde contract was noch beschreven / het welcke ghy noch ghesupprimeert hebt / nemaer of het willens ofte niet wetende geschiet is / en wete ick niet / dat ghy voorwaer al de schult des begonnen krijghs ende van de breeckinghe des verbondts op ons legt. In het selve Contract was oock begrepen / dat het volck van Swol sich tempereeren soude van qualijck spreecken tegen ons / want soo behoopten wy te bedinghen de stoutichheyt der quaetwilligher / want sy tot spijtichheyt ende qualijck spreecken als tot vriendelijckheyt genegender is / ghy weet oock wel dat soodanighe Heeren soo wel door qualijck spreecken als door gewelt tot een oorloge beroepen worden / ende op datmen eenen vasten ende bondighen vrede hebben soude / soudemen den misdadighen straffen / de Ghemeynte ten exempele. Het welcke of ghylieden doen gedaen hebt / dan of het verbondt van ons eerst gebroken is / dat dat geven te kennen de klachten des Hertoge aen den Bisschop ende die van Swol / die van Swol den ouden haet door het nieuwe verbondt noch niet uytgetoghen hebbende / en konden hare vreede ghemoederen niet bedwinghen. Sommige van de Gemeynte de welcke men nauw en kenden of sy daer geboozen waren / en hielden niet op van eenighe spijticheyt teghen onsen Heere te spreecken / het welcke haer al te vergeefs toeghelaten worden. Onse klachten aen den Raedt ghedaen hebt / ghylieden door geckscheer geacht / soo veel te mindere hebt ghylieden het verbondt achtervolgende die qualijck-spreeckers gestraft. Nu noeme ick die van Swol / want hare misdaet ende sonde gaet de Ghemeynte aen / daer-en-boven is in de conditien oock begrepen dat de Ballingen die om dat sy den Hertoghe gunstich waren / in den ban gedaen zijnde / terstont in haer geheel gerestitueert souden worden / datmen oock soude publiceeren / dat alle hare goederen / Hoven ende Huysen / de welcke haer door den ban ontnomen zijn / haer wederom gegeven souden worden. Hoe dorst ghylieden / dese stoutichheyt gebruycken / ende de schult van het aenvangen des krijghs van D. L. keerende op onsen hals legghen / want noe-

noemende eed-breeckers ende violateurs des vredes / alle t'gene by U.L. ondernomen ende uytgherecht hebben weder opsseggende / als ghylieden dese noch refuseren noch verweeren en kont? Hier-en-boven hebt ghylieden eenen Jan de Goyer die van Gelre gunstich ghinde by het hooft ghevat ende in den Kercker gheworpen / als de Vergaderinge qualijck over was / daer-en-tusschen als hy was van de gruwelijcken stanck by nae versmachtende / hebt ghylieden gheconsulteert om hem metten swaerde het leven te benemen: omme met zijn hooft de beginselen des vredes / als met een slach-offerhande eens verckens / te bevestighen. Ick verwonder my dat ghylieden soo onbeschaemt zijt / dat indien ghylieden hier teghens niet seggen en kont / dat ghylieden hoopt dit U. L. versiersel ons alsoo wijs te maecken. Ende aengesien dan dat het blijckt dat ghylieden het oorloghe eerstelijck aengevangen hebt / en dunckt my niet waerdich te zijn hier meerder af te seggen / maer wat ghylieden voorder seght van de besittinge van Utrecht / dat verstaet alsoo / ick meyne dat ghy met desen hier van handelen moet / wijsende op de Ambassadeurs van Utrecht / om wat oorsaken de Staten den Bisschop buyten gesloten hebben / ende waer omme sy tot bescherminghe hares Stadts Ruyters ende Knechten aenghenomen hebben / de welcke ghylieden wederom met onsen believen wederom krijghen mocht / indien het de Staten believt. Oock mede en raect ons desen krijgh niet meer als de Franschen krijg / den Hertoghe van Cleeff / daer fiere ende stercke Ruyters aldaer gheroepen worden om Soldye te verdienen onder zijnen dienst / ende den Bisschop en behoort dat noch niet soo qualijcken te nemen dat den Hertoghe toelaet / dat zijne Soldaten ponders anders haer Soldye verdienen / om niet af te wennen van de gewoonte der wapenen / als hy selve egeen oorloge te voeren en heeft / als hy noch / indien den Bisschop eerst om hulpe versocht hadde / mits haer haer Maent-gelden betalende / die hem gaerne toegesonden soude hebben. Dat het alsoo sy / dat is daer uyt genomen bekent / dat hy de sorghe der wapenen afleggende ('t welck hem aengaet) noch niet in der Stadt geweest is: alhoewel ghylieden hem voor tyrandt acht alle zijne landen by nae onder bedwing bringende te gaen / omme eyghen gewelt te lijden. Wat belangende is van Hasselt / en behoeven wy niet meer te spreecken / indien ick segge / dat het gherechtelijck vergeldinge is / ghelijck als ghylieden die den Hertoge blasphemeerden niet geapprehendeert en hebt / als het in de Artijckelen des vredes expresselijck begrepen is / daer-en-boven hebt ghylieden onse vrienden buyten gelooff eerst gekrenckt / ghylieden hebt de Dorpen van Hollandt onder U.L. tribuyt doen staen / alsoo is het Stedeken in vergeldinge ingenomen / het welcke wy van meyninghe te zijn voor pandt te houden / alsoo dat wy ons niet interponeeren en sullen / ten zy wy daer met gewelt van wapenen toe gedwongen worden. Wy versoecken oock vrede ende eendracht

voor

voorschreve de Provincien/ nemaer daer-en-tegen begheeren wy wederom vriendelijck dat de schade ende geledene schande van de Vrede-maeckers eerst ghewichtiecht worde met een redelijcke estimatie/ ende indien het niet en geschiede/ soo ghedenckt vrijelijck datter egeen vrede-handel wesen sal/ ende in deser voegen heeft den Ambassadeur van Gelre zijn Oratie vol-eyndet/ ende aenghesien een yders redene heftiger was om het aengesicht/ soo heeft de Vergaderinghe van het Landt van Cleeff goet gedocht dat te differeeren ten naevolgenden daghe/ om van een yegelijck bysonder te hooren spreken/ waer op sy te vier uyt gescheyden zijn. 's Waerhs daer nae zijn de Ghesanten van Utrecht alleen ghehaelt voor den Raedt/ ende de Vergaderinghe des Landts van Cleeff voorsz. ende deser eerster ende oock by nae gheheele redene was/ dat sy daer inne verhaelden de weldaden die voorgaende dese jaren den Bisschop bewesen/ dat sy hem meer gedienstichheyts ende liefden bethoont hadden/ als alle hare Voorouders hun allen/ indien sy op een ghesmeet gheweest waren/ dat sy eenen [illegible] int Bisdom gehaelt hadden/ ende hem nae om groot gelt ghekocht. Als d'andere zijne mede-versoeckers gepresenteert hadden alle de schaden des Bisdoms op hare eyghen kosten ende buydel te vergoeden: Dat sy die allen niet achtende/ Hendrick van Beyeren voor haren Bisschop vercooren hadden: en dat hy by-na op den selven dach des Huldinge ordonneerden/ van de vijftich duysent goutguldens allen ghelijckelijck te betalen/ om met die penninghen de Steden sterckten ende kasteelen van den Gelderschman wederom te lossen? Waer op hy gheeyscht was den grootsten ende vreesselijcksten voorgheruchten brandt/ al eermen dese somme konde by een verkrijghen: Welcke sy het derde jaer nauwelijcx met perijckel van den ondergangh van die van Utrecht geleschen konden. Dat sy het in't midden der Stadt met haer Adherenten die den Bisschop voor toedoen des Ghemeyns eindelijck in den [illegible] hadde/ ghelucklijck hadden verkregen/ nemaer dat die victorie over de Borghers haer sonder bloetstortinge niet en quam te staen/ dat hy weynich yets daer nae/ aen de Staten versochte consent om een kasteel inde Stadt op te rechten/ ende soo sy hem dat niet gunnen en wilden/ dat hy eenen poorte met een grachte/ walle ende dijck mochte beringhelen/ in maniere van een Schanse/ want hy was voordragende eenighe vreese voor de Borgerije. Ter stont daer naer worden bevonden dat hy met het Hoff van Bourgondien sonder bevel ofte toedoen der Staten vrede ghemaeckt hadde/ dat hy oock korzelinge met grooter assistentie van Ruyters ende Voetvolck aen de Stadt was ghekomen/ om aldaer de Ballinghen door authoriteyt des Raedts/ door oordeel des Gemeynts ende syns selfs gebode vyanden des gemeyns verklaert/ gheweldelijck wederom in te brenghen: Ende dat ter contrarie die met hem soo lange in de Regieringhe gheweest waren/ wederom ter Stadt ende ter eenen [illegible] ghe-

bestineert waren/ dat sy daerom hem de poorten voor de neus toe gheslooten hebben/ dat sy oock ter-stont twee ofte drie Gesanten d'een op d'ander aen hem gesonden hadden/ hem biddende dat hy met zijne gewoonlijcke Ruyterye binnen komen souden/ ontslaende d'andere daer sy voor vreesende/ nemaer sy en konden niet billijcx van hem verkrijgen/ dat hy daer nae/ meerder machts aennemende het oorloghe begonnen hadde/ ende dat hy van allen kanten de komste der proviandien in der Stadt besluytende/ sijne vyandtlijcke Soldaten aen der Stadts-muyren gesonden hadde/ ende als hy egeen vriendtschap achter wegen en liet/ soo sijn de Staten ten lesten ghedwongen geweest/ Ruyters ende Knechten op haren kosten tot hares Stadts versekeringhe te beschrijven/ want sy van egheene kanten vry waren/ nemaer dat sy Ruyterije ghehaelt hadden/ den meesten Adeldom van bloede bestaende/ op de welcke sy sich best betrouwen/ ende wederom alst haer quaet soude duncken ontslaen mochten. Dat sy den Hertoge met egeen geloof langhe verbonden waren/ ende dat hy in weygeringe was ghewees de wapenen tegens den Bisschop aen te nemen. Ende op dat dese als eenen ydelen klap onwaerachtich gehouden worden/ en weygheren wy niet aen te nemen eenen swaren last die ons opgeleyt wort/ indien den vyandt dat loochenen ofte refuteren kan: Jae wy sullen gewillichlijck van de wapenen afhouden. Het bleeck dat sy met gunste voor den Raedt voor sich ghesproken hadden/ vermits hare redene niet lochgeveraels in en hadde: ende daeromme te meer om dat sy door de vrientschap van den Hertoge van Gelre haer met gonstigen ooren aenhoorden. Als de Ambassadeurs des Bisschops ingelaten waren/ wort haer de Oratie van de Ghesanten van Utrecht voorsz. voorgehouden/ haer ghebiedende dat sy hier op antwoorden souden. Waer op den eenen aldus begint/ ick en twijffele niet (seyt hy) dat de woorden van die van Utrecht schoonder souden wesen als waerachtich: als wiens redene altijt voorberept is om de schult op anderen te legghen/ ende haer te ontschuldigen. Het welcke my oock niet nieu en is/ aengesien het dit volck aengeboren is/ meer te gebruycken een Oratie die waerschijnelijck ende lieffelick/ alsom te proberen in presentie der Adversanten/ het gene in de questie is/ voor den genen die de saecken onbewust zijn/ nemaer noch veel te meer verwonderden ick my wat haerder groot getal te bedieden hadde/ de welcke daer te niet anders wt konde bemerken/ dan dat sy ons in gevalle te boven gaende overvallen souden/ maer waer uyt wy van de Stadt hebben begonnē te oorlogen/ soo en streden wy niet met de Gemeynte van Utrecht/ alhoewel den twist van haer sijn oorspronk eerst genomē heeft/ dan tegens dē Hertoge van Gelre. Daeromme wilde ick wel dat ghylieden V. L. voor lieten staen/ dat ick van de Utrechtsche saecken egeen bevel met allen en hebbe/ want naermaels sullen wy bysonderlijck met haer handelen/ nemaer dat ick hier gekomen ben/ dat is om met die van

Gelre

Geefs snijden hem mogelijck is, ende os maecken, waeromme ick daer op tegenwoordelijck niet en konde te antwoorden. Dese van daer gaende, soo worden de Ghesanten van Utrecht wederom binnen geroepen, maer als sy vonden in dese Vergaderinghe van den Bisschop verstooren te worden, dat sy met den Hertoge gheconfedereert zijnde, ende sy van haer bystant gantsch ghetoont, den Bisschop voorgestelt souden worden tot een roof ende onder zijn Tyrannije, soo begeerden sy dat hy ghene den Bisschop op haer wijse te seggen, met een letter ofte twee gheschreven soude worden, dat sy hare saecke ende gerechticheyt den Dedinghsluyden souden moghen proberen. Des Bisschops Ambassadeur een weynich tijts nemende om met sich te delibereren op dier saecken, ginge daer wat buyten ende terstont weder om in de Vergaderinghe komende, ontkende hem beleent te zijn consent met haer te handelen, dat hy daeromme vreemt van dese Vergaderinghe was houdende. Nemaer aenghesien den Hertoghe van Cleeff seer was begeerende te weten de oorsaecken des oorlochs, ende mede hoe ghewelt ende onghelijck den Bisschop van die van Utrecht bewesen: op dat het haer dan niet tot haer eyghen hoovaerdicheyt naer ghegeven soude worden, dat sy niet en deden het gene hun bevolen was, ofte dat het niet schijnen en soude dat sy eenighe gherechtige saecke waren beschermende, soo souden sy meer om den Hertoge in zijn begeeren te believen als om die van Utrecht te beschuldigen, ordentlijck alle die geschiedenissen verhalen. Waer beginnende so het begin selver Borgerlijcke alteratien tot het beginne des krijghs met den Bisschop zijn Oratie in dier voeghe temporiserende, dat het scheen dat de Gemeynte van Utrecht eerste oorsaecke gheweest was van het aengheheven oorloge, daer nae zijn Oratie volepndet hebbende, begonste den Ambassadeur van Utrecht den Bisschop bitterlijck te beschuldighen ende te schobberen, nemaer als hy de opgheworpene argumenten niet en konde refuseren, soo haelden hy voort de Copije des ghewelt-brieffs des Bisschops, het welcke hy op den dach zijnes Huldinghen (naer ouder gewoonte) met eede bevesticht hadde te onderhouden ende achtervolgen, sich selven somtijts nauwelijcx konde bedwingen van hem te calumnieren, want sijn gemoedt ende verstandt boven maten seer ghestickt was, seggende, dat hy eerstelijck het voorleden jare den Heere van Brederode het Kasteel tot Heyde ontnomen hadde, die van Utrecht daer door by nae een krijgh op den hals halende, het welcke hy nochtans op zijn eygen handt sonder eenich openbare Ordonnantie tegens der ouderen gewoonten insettingen, ende sijne gewelt-brieff gedaen hadde. Ende als hy nu belooft hadde de vryheyt des Gestelijckheyts te beschermen, soo was het openbaer ghenoech dat hy daer door sich meyneedich gemaeckt hadde, ende want hy zijn eedt ende beloftenisse eerst gebroken hadde, dat sy hem daeromme met eede niet meer verplicht en waren, maer dat sy door zijne lichtveerdicheyt daer

toe ge-

toe ghe-introduceert souden hebben worden / dat sy hem die bijnaeme des Bisdoms ontnemen souden/ dat hy daer-en-boven/ de Geestelijckheyt ghedwongen hadde / om alle Bier-excijsen ende Impositien te betalen/ de Gemeynte die nochtans vermindererende / het welcke tot egeenen tijden niet ghehoort en was / dat hy noch nochte de weere van de Ballingen ghegheven / tegen den wille der Staten te niet ghedaen hadde. Met dese ende dierghelijcke meer hem seer beschuldigende/ heeft hy de saecke soo verre gebracht (seyt hy) dat / dat wy gedwongen zijn ons by tijts te beraden: Dat wy oock niet van meyninge en zijn die in onse Stadt te ontfangen / die onse Vyanden daer in brenghende alle de goede Burgeren lijveloos ende goedeloos soude maecken/ ende dat sy noch egeenen vrede en wilden maecken als door gebiede van die van Cleeff/ ende dit heeft die van Utrecht in presentie van de Gesanten van Gelre ghesept / dese confesseerden haeren Raedt met een/ de welcke oock begeert is / op dat sy niet verwercken en souden worden met hare begeerten dat des Bisschops Gesanten de principaelste Artijckelen van beschuldinghen die van Cleeff overleveren en souden. Het welcke hy terstont onbeswaert gedaen heeft op deser conditien / dat die van Utrecht niet ghehoort en soude worden/ noch datmen haer van egeen Copije doen en soude/ want hem niet gheoorloft en was met haer te handelen. Maer op dat die van Utrecht alsoo antwoorden/ datmen ghesien haer niet bevolen en was met haer in handelinghe te treden/ dat sy daerom ne van haren eedt ontbonden waeren/ ende indien hy zijnen beschuldinghen niet schriftelijck int openbaer over en gave/ dat sy noch maecken souden datmen schier ofte morghen niet seggen en soude/ dat tot egeene vrede niet en hadden willen verstaen / daer nae des Bisschops Legaet waer voor ghestelt zijnde/ swegh eene weynich op het antwoordt van die van Utrecht/ maer seyde terstont/ ten is niet van node dat het selfde soo menichmael verhaelt worde tot de walginghe toe/ als my egeen macht ghegeven en is/ of met de Staten van krijgh ofte van vrede te tracteeren / welcker saecke den Bisschop soo verscheyden houdt van de twist van Gelre / dat hy die gheheel tot zijn goetduncken laet staen. Nochtans antwoordde ick openbaerlijck de Staten / op dat ghy eghewoordigheit haerde daer af hebbe te presenteren dat sy stil-swijghende voor by gaen/ dat de oorsaecke des brandts van haer ghedefendeert is/ maer door den Bisschop wederom in ghenootsaeckt ghewee[st] D. M. landen te vyer ende te swaert te verwoesten. Dese uyt die Vergaderinghe ghelaten wordende/ worden daer gehaelt die van Utrecht ende van Gelre/ by de welcke die van Gelre / op de swaere klachte van de brandtstichtinghe aldus gerespondeert / indien hy 'tgene door privé vermetelheyt ende dertelheyt bedreven is / openbaerlijck verstaen gedaen te zijn/ soo en ist voorwaer niet van noode daerom weerder segge/ evenwel indien hy bekennt datter door krijghs licentie dickwijls yet geschiet/ dat in't gemeyn niet

niet gedaen en wort/ soo salder eenen wesen op den welcken wy door U. L. goetduncken de schult sullen transffereren. Daer was eenen wasscher onder het tros volck/ de welcke in absentie van de oversten hoop volgende Driebergen verbrandt heeft / 'twelck is des Bisschops Hoeve/ ende als nu d'andere niet overladen zijnde van rooff/ naer de Stadt wederom passeren/ soo was desen in het Dorp gheblevoen/ twee koorn-bergen aen brand steeckende. Daeromme de Soldaten hem terstont vangende / soo worden hy met gebonden handen ende voeten op een paerdt geworpen/ sijnde gevangen in der Stadt gebracht/ ende drie dagen daer nae wort den brandtstichter tot den straffe geleyt tot exempele van anderen/ dat niemant door zijn moetwil ende naer het verbodt des Hooftmans der vyanden huysen ofte bergen branden soude/ maer dat sy souden leeren des Heers gebodt achtervolghen. Als hy nu stont by het sant met een doeck voor d'oogen alsoomen hem onthalsen soude/ soo wort hy door het geroep der omstaender Soldaten/ de welcke met barmherticheyt beweecht worden door een oploop/ in de kercke gebracht / al waer hy zijn lijff salveerden. Als dan den brandt niet door bevel maer door vertelheyt eens verdorvenen boefs eerst ghesticht is / soudemen van ons met recht de schult van de brandtstichtinge wel over den hals mogen dringhen/ ick meyne neen/ andersins soude het den Heeren tot een schandelijck verwijt altijts zijn / want van prive verdorvene rabauwen bedreven worden / laet hy daerom af laten van ons dat te verwijten/ het welcke noch door ons bevel noch door ons toedoen ghecommitteert is. Als de disputatie der Legaten een deel daghen meer met gekijff als met de deliberatie doorgebracht zijnde/ soo keeren de Ambassadeurs van de kleyne Steden een yegelijck wederom naer huys / eenige aldaer latende/ de welcke seer bearbeyden om vrede te maecken voor soo veele sy konden / oock willende niet van daer scheyden voor ende al eer daer eenige Artijckelen des vredes uytghedruckt souden wesen / nemaer onder soo groote meenichte der Ghesanten/ soo van Overyssel als van het Ridderschap / was swaer een verbondt te maecken/ want de eene dit/ ende d'andere dat was postulerende/ daeromme haer goet gedocht heeft eenige uyt te kiesen/ die welcke alsoo de meyninghe des krijghs ende des vredes soude gecommitteert worden / dat sy den raet van die van Cleeff aen de hare souden refereren / waer toe uyt de Steden van Overyssel dese zijn verkoozen / als Peter van Manvick ende zijn medegesel Borgermeesters van Deventer / van het Ridderschap Johan van Bockhorst / ende den Gouverneur van Volenhoe/ met de welcke des Bisschops Ghesanten verboecht zijn/ de welcke daer toe alle hare naerstichept deden om alsoo de conditien des vredes te modereren / dat die van egeen van de Heere als onbillijck zijnde / souden mogen verworpen worden ofte dat sy haer daer in beswaert souden vinden/ dat nochtans alle hare gerechtigheyt onverimindert / waer door

beyde de Provincien van neeringe ende welvaert seer floreren mochten / ende de Artijckelen des vredes voorsz. sijn in deser manieren uytghesproken. Dat die van Utrecht aldereerst toelaten soude/ dat sich eenen medegesel toegesonden soude worden van den Hertoghe van Gelre / de welcken wesen soude den Soone des Hertoghen van Lunenborch / om sijnde een weynich minder als twee-en-twintich jaren/ ofte des Hertogen Bastaert Soone / die te dier tijt was residerende by den Bisschop van Trier/ om sijnde wat meer als twintich jaren. Dit aen de Ghesanten gerefereert zijnde / worden gebraecht wat den sin ofte raet deses dinghs was/ wat maniere van Administreren dat het wesen souden eenen mede-ghenoot beneven sich hebbende. Want den Bisschop van Utrecht den Bisschop van Wormae tot een medegesel by gestelt was/ maer dat hy de Administratie van allen hadde/ dat daer-en-teghen die van Luyck oock eenen mede-ghenoot hadde / maer dat hy sich behouden hadde het Gouvernement des Provincien/ op dat hy niet des Ampt met de authoriteyt van den naem des Bisschops berooft soude worden/ ende dat hy in schijn van rust / sy self een knechte zijnes Substituyts soude schijnen gemaeckt te hebben. Als dese maniere des vrede-handel de Gesanten gants[illegible]was misprijsende/ dat sy met [illegible] geneygenen alsoo ghekoppelt souden [illegible]den / soo hebben sy opghehouden meer van dier saecke te consulteren desen raet in dier voegen af slaende. Item soo was in dese Artijckelen begrepen / dat soo haest daer eenen mede-genoot genomineert soude zijn/ den Hertoghe alle Steden/ Kasteelen/ ende Sterckten het Bisdom van Utrecht ontnomen / wederom vry soude ontslaen/ dat hy tot egeenen tijden hare bepalingen overtreden en soude/ het selve oock sijne naekomelingen verbiedende. Voorwaer dit was wel een groote beloftenisse / nemaer dienende om haer te krijgen onder de wetten zijnes slavernijen. Daer was oock by geset in de conditien / dat den mede-ghenoot het Gouvernement niet eerder aennemen en soude / voor en al eer hy naer ouder ghewoonte der Bisschoppen de Gheestelijckheyt ende 'tRidderschap met eede verplicht zijnde / eerstelijck gehuldt ende aengenomen worde/ ende dat oock de Staten 'slandts van Utrecht sich hem met eede verplicht souden zijn. Waer by oock ghedaen een wet van een eeuwighe slavernije/ datter egheenen Bisschop op de Rechtsdagen genomineert en soude worden/ dan nae den wille ende bevel des Hertogen van Gelre ende zijne Erfghenamen/ dat hy onder 'tdecksel van dese conditien / niet ghevreest en soude worden te zijn een innemer en invaller des lands/ nemaer een beschermer der Rechten / Possessie van Sinte Maerten / oock mede om te versterecken hare oude Vryheyt/ ende een voorstander der Bisschoppen teghens het gewelt der Hollanderen altijt soude zijn. Belanghende die van Swol/ den Tol ende Cyrijns van die van Swol / daer en souden en niet meer af disputeren / maer hy soude die haer gantschelijck quijtschelden/

scheyden/ ende op dat die van Deventer sich gunstigher soude maecken/ was daer dit oock in uytghedruckt/ aengesien dat den Hertoge den Yssel boven ende beneden met twee Schansen aen den oever leggende/ als de Morgensterne ende Wultenac beseten hadde/ op datter egeen schepen met provande voor hy souden mogen in de Stadt komen/ dat den ouden haet neder gelept zijnde/ sy de saecke tot het goet duncken des Hertogen van Cleeff stellen souden/ ende dat hy gaerne achtervolgen soude/ dat hem daer van goetducken soude/ om met haer in eenen onverbreeckelijcken bandt des verbondes te treden/ ende dat hy het daeromme tot zijnen goetduncken stellen soude. Het welcke in de Vergaderinghe van des Bisschops/ ende de Gesanten van Overyssel verworpen worden/ want haer niet belast en was daer van te disponeren/ ten ware/ de eene partije de saecke den Bisschop eerst soude te kennen geven/ ende d'ander het aen den vollen Staten souden refereren/ soo spreecken sy tsamen/ dat sy over acht daghen ontrent Deventer wederom vergaderen souden/ om aldaer geduyrende het bestandt/ te delibereren van't ghene beyde de Provincien profijtelickst soude wesen/ dat daer en-tusschen den Bisschop zijns herten meyninge naer zijn volkomene deliberatie ende besoigne op die sake Palant soude over schrijven/ het welck die van Gelre oock terstont belooft heeft te doen/ om welcker causen wille het bestandt noch de tijt van acht daghen verlenght is/ in welcken tijt soo d'een als d'andere vrije passagie soude hebben/ ende daer-en-tusschen souden die Gesanten oock vry ende onbeschadicht herwaerts ende derwaerts moghen reysen/ dit is het ghene dat op den derden Novembris gheschiet is. Den Bisschop verstaende het ghene in de vergaderinge vã Huyssen geschiet was/ en verstont het anders niet dan of hy gedwongen worden sich verwonnen zijnde/ ende van alle bystandt verlaten den Hertoge ende die van Utrecht ghevanghen te gheven/ nach dat hy oock egheen hulp/ zijn volck in een benauwde plaetse besloten zijnde/ tegens beyde de partijen en hadde te verwachten/ soo heeft hy alle zijn gedachten terstont gekeert tot de sorge des krijghs. Nochtans heeft hy toeghelaten dat die van Overyssel met die van Gelre haren bestemden dach mochten houden/ om dier oorsaecken wille/ dat of den vyandt sijn meyninge veranderende/ en den mede-genoot afkeerende/ van ander beraet hadde mogen worden. Soo heeft hy den sesten des Maents voorsz. D. Absteminus te Deventer ghesonden/ dat hy oock teghenwoordich wesen soude/ om te hooren ende te verstaen 'tgene in den Raedt ommegaen soude/ oock mede in die daer egheen vrede ghemaeckt en worden/ dat hy in zijne presentie die saecken van Overyssel besorgen soude. Hy is ghereyst door Amersfoort/ ende het was nu avont geworden/ ende als hy nu op dien dach boven genoemt in der Stadt gekomen was/ roept hy den Borgermeester terstont tot hem. Hem worden gevraeght/ wat hem goet dochte van't verkiesen van eenen

medegesel / van de wetten der slavernijen onder die van Gelre / van dewelcke op de Rechtsdagen eenen Bisschop genomineert soude worden / daer-en-boven ons noch andere die inde boven-geroerde Vergaderinge ghetracteert waren / of die oock tot de gemeynen Landts oorboor wesen souden / ende wat sy antwoorden souden op soo ongehoorde vrage / indien sy tot den Raedt ende Vergaderinghe mede versocht worden. Wy souden voorwaer (seyt den Borghermeester) grooter macht hebben teghen onsen aengheboorenen vyandt desen by-ghevoecht zijnde / den welcken oock een eeuwighen haet tegens de Bourgondiers ghebooren is / nemaer als daer dagelijcx veranderingen der rijcken door de ongewoonlijcke ende onverdragelijcke wetten ende gewoonten plegen in te komen / oorsaecken sijn tot swaere Borgerlijcke ende Inlandsche krijgen ende alteratien / ende naedemael den Hertoghe zijn ghelooff niet wel en houdt / en sie ick waer toe ick myn best buyghen sal / ick sal het seggen / op dier conditien dat het my niet qualijck afgenomen en worde / het welcke my daer onvoordachtelijck in den sinne valt. Men seyt / dat den Koning Eumenes van Antiocho / de welcke als zijnen Officiers veel goude berghen in den Raedt belooft hadde / soude hebben soodanighen fabule verhaelt / dat het op eenre tijt ghebeurden / dat daer den Leeuwe een seer schoone Dochter was beminnende / ende als dese veele den Vader des Dochters van het houwelijck aenghegheven hadde / dat den Vader als dusdanighen antwoordt gaff / dat hy wel bereydt was om haer hem ten houwelijcke te geven / maer dat sijne klaeuwen ende tanden hem seer vervaerden: dat hy zijne Dochter ten Wijve mede genomen hebbende / door gelegentheyt ende ghesochte oorsaecke tot zijnen verwoetheyt keerende wreedelijck verscheuren soude / ende den Leeuw dit hoorende / dede zijne tanden uyt zijnen monde ende de klaeuwen uyt sijnen voeten / ende dat den Vader siende den Leeuwe sonder wapenen / zijnde hem terstont met eenē stock doot sloech / ende van gelijcken yet is den Hertoge bearbeydende / want hy ons met schoone woorden ende beloften soo langhe zijne verwoetheyt afleggende uyt lockt / dat hy ons in zijnder macht verkreghen hebbende / naer sijnen lust mach rucken ende plucken / daeromme en behoorden hem niet lichtelijck te ghelooven. De Absentius Borgers van daer vertreckende reyst naer Overyssel / ende is daer soo lange verbeydt tot dat / dat gerechtichheyt des Provincien van 't Boven ende Neder-eyndt / onder de goederen en gewelt van de Bourgondiers over gegaen ware. Daer en-tusschen verwachten die van Cleeff te vergeefs antwoordt van den Bisschop ende de Ghesanten van Gelre ende van Overyssel / sijn ten ghesetten dage op de bestemde plaetse te samen ghekomen. Dese waren de Ghesanten van Gelre / namentlijck Herman Knopper / D. Winald / D. de Langh / President van den Hove van Santen / ende des Hertoghen opperste Secretaris. Eenen van de Ambassadeurs van Gelre begoste eerst seer treffelijck

treffelijck zijne redene van het ghemeyne profyt des vredes / oock mede hoe groot ende van noode den bandt des vredes voorsz. beyde de partijen was / ende dat den krijgh meer door erreure als haet ende ingesaeyde quaetheyt soo verre gekomen was / ende ten lesten was het slot zijnes redens / dat het eens tijt was van oorloghe af te laten / ende een eeuwighe vrede te maecken / ende versterchen tusschen beyde de Vorsten / ende op dat door geinterponeert pandt te vaster geconfirmeert soude worden / so was het van noode dat den Bisschop eene medeghesel tot sich koose om hem ende zijn Bisdom tsamentlijck voor te staen / ende datmen al 'tgene over acht dagen te vooren te Huyssen ghehandelt was / most achtervolcht worden. Waer op die van Overyssel dat sy oock seer waren wenschende naer vrede die allen menschen dienelick ende profijtelijck is / ende dat sy daer toe menichmael te vooren bearbeydt hadden / om vrede te behouden in soo verscheyden Fortuyne des krijghs / nemaer dat sy tot egeenen tijt soo verre hadden konden komen / datter altijt om een onvertogen woordt ofte daet van een van beyde de Vorsten den krijgh wederom opgehaelt ende vernieut was. Nemaer wat belanght de verkiesinge van eenen medegesel / ende van de Provincie vã Utrecht eeuwichlijck ende erffelijck onder de protectie van den Hertoghe van Gelre te stellen / waer voor hy wederom haer groote dinghen was beloovende: dat die conditien des vredes ten ware daer egeen anderen ghemaeckt en worden / niet en waren behaghende den kleynen Steden / want onder 'tdecksel van de Provincie te beschermen ende te versterchen / soudemen haer een swaer jock op den halse legghen / dat oock die maniere des rijcx in toekomende tijden verwonderlijck ende ongewoonlijck soude zijn / als sy der Hertoghen Tyrannye niet langer verdragen konden / die van haren hals souden willen verdrijven / dan soo soudet een ellendigen uytgangh verkrijghen / want de Gouverneurs somtijts de macht hares Gouvernements verkeeren tot wreetheyt / datmen daeromme eene andere middel moste versoecken om van vrede te tracteren / ende datmẽ hier eens van het hoochste der saecken soude besoigneren. Doen heeft die van Gelre / zijn wreetheyt / die hy dus lange wijsselijck bedeckt hadde eerst gheopent / siende dat hem zijn meyninge faelgeerde / want hy al een seecker bestandt des vredes by zijn gemoedt overleyt hadde / met zijn reden verghelijckt. By soo verre (seyt hy) ghylieden dit antwoordt my gegeven hadt in de Vergaderinge / soo en soude het niet van noode zyn gheweest desen dach wederom te bestemmen tot een Vergaderinge / dat den tijt al disputerende / sonder saecke over ghebracht soude worden / ende want dat alsoo niet ghedaen is / ende dat de vrede geweygert wort / en ist niet van noode datmen daeromme meer Vergaderinghen houden. Nemaer dit segge ick U. L. dat U. L. het naemaels van desen raet niet en berouwe / als ghylieden tegenwoordelijck al te arch ende voorsienich wilt schijnen te zijn / als ghy de

vrede met eenen anderen van selve voor den onsen ghesett hebt/ ende als ghylieden met strijden verwonnen zijnde vrede/ die ghy nu afslaet/ begeeren sult/ en sal die V. L. niet als met swaerder lasten toeghelaten worden. Nu en konnen wy op andere conditien egheen peys maecken/ de welcke V. L. soo veel te meer verstaet te hopen/ hoe dat ghy in den Bisschop minder hoops hebt/ die welcke nauwelijcx soo veel middelen heeft om dat een Kasteel waer inne hy besloten is/ te beschermen. Overdenckt eens wat Stadt/ welcke vlecken ende wat Garnisoen V. L. ontnomen door den krygh van ons zijn in watte benoutheden wy uwe saecke gedreven hebben/ alsoo dat wy alle de sterckten/ behalven een/ het welcke kleyn ende benout is/ met des Hertogen kryghsvolck versterckt hebben/ alsoo dat V. L. in dier voegen de komste des provanden benomen is/ ende aenghesien ghylieden beroost zijt om den krygh te voeren/ soo sult ghy die binnen eenen Maent al vol-endet hebben/ want den Hertoghe het V. L. duymen in zijnen mondt alsoo dat hy u drijven kan waer het hem goet dunckt dat hy haer oock vo nae handt aen handt is houdende/ al-hoe-wel sy nu ter tijt wederspannich zijn. Onder de Ambassadeurs was eenen van Overyssel Borgermeester van Deventer/ namentlijck Meester Gerrit Soet/ seer wel allen anderen Gesanten soo in geleertheyt/ wijsheyt/ ende wel-spreeckentheyt te boven gaende. Desen door het vertel antwoordt van die van Gelre genoveert zijnde/ begint aldus:

Wel aen dan (seyt hy) aenghesien ghylieden seght onsen macht alsoo ghebroken te zijn/ dat dese vrede ons van V. L. gepresenteert/ nootsaeckelijck is/ soo om gebreck van provande/ als door armoede des Stadts-kiste/ dat wy ons V. L. korts over souden moeten geven/ oock al sonder vertoeven sonder onsen wille/ het welcke van Godt niet gheapprobeert en sal worden/ wat resteert daer van anders/ dan dat wy ghedogen dat ons die wetten opgeleyt worden. Onse macht en is noch so kleyn noch bedwonghen niet/ dat wy ons des Hertogen heyr niet souden konnen resisteren/ ende soo veel provandes als ons lust ende believt in spijt des Hertogen sal ons toegevoert worden/ de Provincie van Overyssel en is so ganschelick niet te verachten/ datter niemandt en zijn die van haer versocht zijnde/ haer vyandt weygere te doen/ wy wenschen oock vrede/ beyde de Provincien nootsaeckelijck zijnde/ nemaer een verdraghelijcke peys/ noch wy en verstooten alle vrede niet/ nemaer die/ de ghene onse Provincie onprofijtelijck ende een vrije Ghemeynte onghewoonlijck is/ die niet gewent en is soo sware lasten te dragen/ oock mede eenen peys die soo hoovaerdich is: als of wy soo besloten waren/ dat V. L. heyrlegher in onse poorten gelegen zijnde/ wy noch hulpe en hadden te verwachten/ ende van honger mosten versmachten/ ofte dat wy ons in onser vyanden handen overleveren souden moeten. Het welcke ghy openbaerlijck geseyt hebt/ nemaer met hoe groote wijsheyt en sie ick niet/ dan voor-

waer

waer weynich bedachtelijck / ick sal kortelijck verhalen (aengesien door U. L. de middelen om peys te maecken benomen zijn) het welcke U. L. niet soo metter woorden ydel sal schijnen te zijn / als ghylieden het korts metter daet bevinden sult. Het is veel beter al te verdraghen al 'tghene ons de Fortuyne des krijghs is gevende / als ons selven als overwonnen zijnde / over te leveren. Ghy seght dat ghylieden onsen duym tusschen uwen tanden hebt / het welcke voorwaer vermetelijck gesproken is / nemaer het gevalle / dat het U. L. profijtelijcker zijt de voor-ghebetene duymen te verliesen hoe dat het gae / als dat het gheheele lichaem ofte de handt in zijn verderfenisse kome. Ghylieden hebt seer wreedelijck eenen verdragelijcken peys afgheslagen als wy daer alle toe-geneycht waren / ende op dat den Hertoge niet en wete / dat wy noch macht hebben / soo laet hem den krijgh wederom vernieuwen / ende laet hem oock weten dat wy de selve op onser vrienden macht steunende voeren sullen met eenen gelijcken moedt / als wy hem voor brandt gepubliceert hebben / Godt ghebe hoe dat het oock eyndighe. Soo hebben sy beyde de partijen met verstoorde sinnen een ygelijck naer huys gegaen. Men seyt oock dat den Hertoge ten laetsten geseyt soude hebben / als hy sach dat de gantsche goederen des Ecclesien van Utrecht aen die Bourgondiers buyten zijn hope ghetoghen waren / dat het wreede antwoordt van de duymen die hy seyde tusschen zijnen tanden te hebben / hem beyde de Provincien uyt zijnen keel ontnomen hadde / de welcke hy seeckerlijck hadde konnen verkrijghen / indien hy de conditien des vredes wat hadde doen versachten / nemaer dat hy door onbedachtheyt des Gesants / die dat woort onwijsselick ontvallen was / van die versteecken was / so is den krijgh van beyde partijen gheweldelijck begost te vernieuwen / ende nu soo was het bestandt ghedaen. Ontrent dese daghen / soo weeck daer een vaendel vandē Bisschop / dat sy hare Soldije van den Bisschop niet verkrijghen en konden. De resterende vaendels heeft uyt het Kasteel met het gheschut te Wijck gehaelt want het was Winter. Den Hertoghe van Gelre heeft terstont de Dorpen omtrent Wijck ghelegen wederom onder zijn verdingh doen sitten / de selve met een jammerlijcke devastatie beroovende / ende een groote buyt van daer brengende. Terstont als sy door de andere poorte gekomen waren / in de lege weyden / soo hebben sy al het Vee dat haer in't ghemoete quam / mede voor haer wech ghedreven / om dat sy haer tribuyt niet betalen en wilden. Op den selven tijt hebben die van Deventer oock over den Yssel met Schepen in't Graefschap van Sutphen geweldtlijck ingevallen / maer als sy van langher handt haren rooff vergaderden / door de gantsche Veluwe in de Dorpen alarm gheroepen zijnde / sijn sy door de meenichte der vyanden de welcke sy niet gelijck en waren / by nae al gheintercipieert: Ende den rooff verliesende / en konden sy al verslagen worden nauwelijcx aen den waterkant gekomen / ende als sy

hier gekomen waren/ als de voorste sich in de Ponten beghevven/ mosten d'achterste schermutschen/ met den vyandt haer van achteren seer nauw volghende/ maer als sy die wederstonden/ de Ponten haestelijck over-keerende/ worden sy eensdeels doorschooten/ eensdeels de kloeten der Ponten willende grijpen/ van den Oever worden sy doorsteecken. Oock mede hebben sy in't varen ooc dapperlijck schieten do/ ghestreden. De meenichte stont aen de andere zijde met grooter weedom des herten aensiende der haren ongheluck/ dat sy haer egheen bystandt doen en konden/ vreesende aengesien sy met d'andere partije vermenght waren oock te quetsen van verre/ ende alsoo weynighe misschende/ hebben sy d'andere gesont ende wel te passe wederom ontfangen/ ende als desen tijt des jaers niet bequaem en was tot den krijgh/ soo en hebben sy nochtans niet afghelaten van malkanderen ghewelt te doen/ sy hebben oock tot egeenen tijden gecesseert van uyt te loopen. Ontrent dat dese dingen aldus waren geschiet/ zijn daer twee trosschen krijghsvolck uyt Duyrstede ghereyst over den Rhijn met Schepen/ soo devasteren sy het Eylandt van die van de Betuwe daer recht over tot de Riviere genaemt de Lange/ over d'welcke sy ooch gaende/ hebben sy Teelreweerd oock verwoed ende ghespoilgeert. Aen't Nedereyndt dies Eylandts is een vlecke met een Kasteel ontrent Asperen/ genaemt Gelcon. Het Garnisoen hier dapperlijck uytvallende/ hebben die wech-gaende gevolcht/ een deel van de hare door buyt mede nemende/ aen die doodt-geslagene oock een exempel betoonende van Barbarische onbeleefthept/ want sy de lichamen der dooden van lidt tot lidt van een houdende/ (alsmen de verraders ghewoonlijck is te straffen) hebben sy de leden uyt de venster ende hoecksteenen der toornen uytgehangen. Door dese nederlage ende schade de knechten verwoedt zijnde/ hebben in de Vergaderinge gesvvooren/ dat sy haerliedē doot met haerlieden vyanden bloedt alsoo souden vergelden dat sy het Huys geweldelick innemende/ de gewapende gelijckelijck ende d'ongewapende souden om den hals brengen met het spits haerder swaerden/ dat oock de verwonnen egheen gratie van de verwinders soude ghedaen worden/ ende alsoo de sterckte becinghelen/ hechtedē sy de ladderen aen de muren/ die grachten vullende/ ende daer met grooter gedruys beklimmende. Het Garnisoen heeft erstelijck haer dapper ghewеert/ de ladderen met de klimmers van boven neder werpende. In den eersten zijn daer gebleven de principaelste ende de sterckste/ de welcke hare manhaftichept met haer gemoedt in haerder aensien vergelijcken wilden/ ende hoe der haren nederlaghe haerlieden leelijcker was voor oogen hangende/ hoe sy toornigher ende grammer van moede worden/ ende die op het Huys waren/ beschermden oock neerstelijck hare plaetsen. De beklimmers verkreghen hebbende/ die partije daermen het best konde verkrijgen/ stelden hare musquettiers in't ronde/ om te beletten de andere dat haer uyt de spiegaten

oste

ische versallene plaetsen niet over en quamen / soo aenvanghen sy het wederom gewelddelijck. Doen ter tijt was in't Kasteel den Schout van Santen met namen Oth van Scharpeseel. Desen als hy sich onvoorsichtelijck uyt een hooch venster was vertoonende / so worden hy daer eenen doorschoten / ende als door dit ongelijck de woedt ende het sterck heer der Soldaten was verslaende / soo begoste der vyanden toorne ende vermoetheyt te wasschen / want het haer wel bewust was / ende ten laetsten is het huys naer veel bloedtstortinghe ingenomen. Ende al-hoewel het Garnisoen al den hoop van barmhertichheyt afgeleyt hadden / nochtans hare wapenen afleggende / baden sy ootmoedelijck / dat sy niet indachtich zijnde des vergeldingen / haer het laetste gewelt onsachtmoedelijck doen souden. Nemaer als sy noch vertoornt zijnde door der haren neder-lage / ende des Garnisoens crudelitheyt / treckten haer buyten het Kasteel / op de doode lichamen alwaer sy haer totten laetsten man toe doorsteecken. Doen sich keerende tot plonderinge / worpen sy den brant in het Huys / ende het verbrant zijnde / sijn sy met buyt seer gheladen / zijnde te Wijck gekeert. Niet verre van Gelcon / was een Kasteel ghenaemt Renoy op de kant van de Lingen / ende als sy hier voorby passeren souden / niet ghewelddelijck eerst aengetast / nemaer door de versche raserije noch verwoedt zijnde / nemen sy ghewelddelijck inne / het selve verdervende. De tijdinge van het gheledene nederlage is t'Utrecht gekomen / ende eenen Bode uyt Hollandt ghesonden zijnde / heeft twee hoopen volck ende twee vaendelen Ruyters opgheweckt. Dese met haren hoop aen den dijck van de Leck ghekomen zijnde / hebben de Vaert beseten / om den vyandt de overschepinge des Riviers te verbieden / hopende in dat Eylandt van dit menichte der Boeren daer by een vergadert / te besluyten. De vyanden verstaen door hare bespieders den Raedt der Utrechtscher ende der Gelderschen verstrecktem / verhoute haer leger een grachte met wallen daeromme haestelijck leydende / waer tegens die van Utrecht over de Riviere oock haer leger heeft geslagen / nemaer in absentie des Garnisoens hebben die van der Stadt beginnen te vreesen / want de ydele sprake hadde eenen versche vreese haer aengejaecht / want daer was ghesept / datter drie hondert ghewapende van de vyandt in boeren kleederen in der Stadt ghekomen waren / sich in de kelders verbergende / omme snachts ter gelegender tijt de Partie met een weynich Voetvolck in der Stadt gelaten te vermoorden / daeromme soo wort al het geschut tegens allen onseeckeren opganck ontrent Hasenborch geplantet / de wacht is oock neerstelijcker op de plaetse ende op der Stadts-muyren gehouden als van te voren gedaen worden / ende de versoum voor het krijghsvolck uyt het leger in der Stadt geroepen. Daer is oock ghepubliceert dat niemant naer ghemoets te negen eenen brandende keerse ofte een licht-vyer soude hebben in zijn huysinghen. Den Bisschop heeft

in't Kasteel aen de Leck nieuwe Soldaten/ namentlijck de Bollingen gesonden/ het Garnisoen daer uyt binnen Wijck halende/ welcke al wat suspect waren over het tsamenspreken van Arent de Hunt Hooftman van de derde Compagnie van die van Utrecht. Op welcken tijt de vorders van Utrecht op die van Abcoude uytgeloopen zijn. Welcker komste sy door eenen Verspieder vernemende/ hebben sy haestelijck van het landt een groote menichte van Boeren vergadert/ waer by gevoecht worden het Garnisoen van het huys van Abcoude voorsz. ende naedien sy merckten dat hare vyanden op een booch-scheut-weeghs naer by haer waren/ soo vallen sy met een groot gheroeps op hare vyanden/ roepende datmen niemandt sparen en soude/ ghelijck als de Huysluyden om het ongeluck dat haer in tijden van oorlogen geschiet/ soodanige fatsoen van menschen onbarmhertich is/ wanneer sy hare tegenpartije verwint/ door wat middelen het oock zijn Abcoude is gelegen op een vlacke plaetse/ alsoo datmen in de Lenten op de Moerassighen grondt in de weylanden onbruyckelijck staen en kont/ want 's Winters loopt het al onder water uyt de Broecken/ ende van de Vecht dwelcke daer voorby loopt. Doen en waren die Rivieren door de sachticheyt des weders/ boven hare Oevers uytgeloopen/ de welcke gelegen velden onder 't water stellende/ ten ware dat principalijck van den winterschen uyt alle broecken meyer water als sy waren geloopen/ die van Utrecht verdreven zijnde door het onghewoonte ghe-huys/ siende oock opt veel diversche plaetsen de vergaderde menichte der Landtlieden/ dat oock onder dese gewapende krijghslieden vermenght zijnde/ haer gheweldelijck aenbringen/ soo hebben sy hare wapenen afleggende/ door dien sy vreesden/ door dien sy de wegen niet en konnen in de Broecken gevanghen te worden/ sich overgegeven in handen der Soldaten des Huys/ tegens het ghewelt der Boeren/ hemaer als daer twee vermist waren/ wort de reste als krijghs gebruyck los gelaten. Den Hertoghe van Gelre voornoemt hadde de Staten van Utrecht eerst een groote somme van penningen tot onderhoudinghe des krijghs geleent/ ende als hy die nu wederomme was eyschende/ soo hebben sy de Geestelijckheyt oock met lasten beswaert/ in dien tijden soo hadde Frederick Palatijn eenighe Regimenten Knechten beschreven in Hoochduytschlandt/ dwelcke hy zijnen Broeder toesenden soude/ als hy die voor den tijt des jaers van doen soude hebben/ ende als den Bode van dier saecken te Duerstede ghekomen was/ soo is hy vriendelijck ontfanghen van de principaelste van den Raedt des Bisschops/ haer de brieven overleverende/ op dat 'tgheene sy op handen hadden niet voortgaen en soude/ hebben sy des Bisschops Broeder in de name des Bisschops door hare brieven bedanckt/ verklarende voor hem/ dat hy tot noch toe sijne saecken in zijn gemoed niet zijnde also vergeleken hadde/ dat hy sijne vyanden nu niet alleen gelijck en was/ maer oock by nae gantsch verwonnen hadde. Daerom als hy

als hy sonder twijffel wiste dat dit zijn oorloge kasteelingh vol-eyndet soude wesen / dat hy daeromme vriendelijck was begeerende / dat hy die Soldaten wederom ontslaen wilde / want hy hare hulpe niet van doen en hadde. Daer-en-tusschen en ghedoochde Rossem niet dat de Soldaten in het Stadt van welcke de wapenen ontghenomen souden worden / ende om dat sy oock niet de Wintersche kouwe souden ghebroken worden / soo exerceerden sy haer dapperlijck in't roven ende op den Landman te lopen. Doen so maeckten den Bisschop Alphard van Ysselmonde Gouverneur over het huys ter Eem / met twaelf sterke Soldaten / want Jacob van Diebeld hem suspect was / om dat desen krijghshandel door zijne vrienden meestendeel gedreven worden / de welcke daer niet lange verbeydt en heeft / ende blijde wesende datter eenen anderen van den Bisschop in zijne plaetse ghesonden was / voor en aleer het van die van Vtrecht opgheeyst was / ende daerom reyst hy terstont naer Wijck / zijn huysvrouwe by Alphard voornoemt latende.

Het eynde des vijfden Boecks van de Vtrechtsche geschiedenissen.

Lamberti Hortensij van de Utrechtsche geschiedenissen.

DIe Maenden naer het begin des krijgs is des Bisschops macht alsoo ghebroken ende vermindert/ dat den krijgh nu al vol-eyndet soude zijn gheweest/ ten ware hy ghenootsaeckt ware geweest door zijnen Raedt vreemt behulp te versoecken: niet achtende den eeuwichlicke schant/ dat den naem van Beyeren hier uyt volgen soude. Want als hy de Provincie onder eens anders gerechticheyt transporteren noch zijne forme muteren/ noch met yemandt vrede maecken mochte sonder consent ende toedoen der Staten 'slandts van Utrecht/ ende hy de conditien hem van de Hertoge van Gelre voorghedragen ende afgeslagen hadde/ soo besoigneerden hy van de somme der beyder Provincien/ om sich alsoo van sijn leet te wreecken/ dat voor woecker ofte ghewin achtende/ indien hy ghenoech versaet zijnde door de straffe zijnder vyanden/ sich selfs in zijn verderffenisse brachte. Soo sent hy Gesanten aen Floris van Edmondt heymelijcken (met den welcken hy van't beginsel zijns Bisdoms goede correspondentie ghehouden hadde) door de welcke hy was versoeckende/ dat hy indien hem niet moeyelijck ofte onghelegen en ware te Wyrstede heymelijcken soude komen/ hy met hem wilde handelen/ ende den raet van zijne teghenwoordicheyt van dier saecken ghebruycken/ waer van hem ende die van Bourgondien gemeynlijck gelegen was/ de welcke ghekomen is sonder lange vertoeven/ al waer het gene haestelijc in de Vergaderinghe van Huyssen gedaen was/ geexploteert zijnde/ soo begeerde hy van hem/ dat hem yewers een dach soude bestemt worden/ om aldaer te tracteren van hem hulpe te doen/ ende de goederen van Utrecht te transporteren in de macht der Hollanderen/ ende op de welcke nu ten laetsten eens gebesoigneert soude worden van't binnenste ende de sinne der saecken. Nemaer als hy ghebreck van gelde hadde/ ende dat den Soldaet dagelijcx seer om betalinge was roepende/ dat hy dan om den krijgh te vol-trecken/ hem een somme van penningen wilde beschicken. Also desen dienstbode/ ende tusschen-looper van de selve saecke soo meenichmael over te dragen ghebruyckende/ eensdeels moede zijnde van soo moeyelijcken dienst ende Officie/ eensdeels door den uyttersten noot daer toe ghedrongen zijnde/ op dat hy voorts van zijne saecken wanhopende/ syne vyandt ootmoedelijck te gemoete loopen soude/ ofte leelijcke met schade van zijn Bisdom scheyden/ soo

den/ soo heeft hy het begonnen over te setten/ daer sy langh te voren over gearbeyd hadden. Daer verkreghen hem oock eenighe van zijne Raetsheeren dat hy haestelijck met zijn voornemen voortvaren soude/ de welcke met giften ende gaven daer toe gekocht waren/ dat eenich dilaeye de vernyeheerde saecke niet afkeeren soude/ gelijck als die gene die van de Heeren opgevoedt worden altijt hare saecke te drijven/ ende als Absternius vijff duysent guldens was eysschende/ zijn dien hem over getelt. Hy soude (seyt Hoochstraten) in de selve ghelegentheyt wel thien duysent gulden kunnen bedingen hebben/ sy raden een yeghelijck met soete woorden dat sy willen ende dat profijtelijck schijnt te zijn/ daer hy coepende ofte uytsluytende die sy weten dat haren raet toestaen ofte teghen wesen sullen/ ende in dier voeghen besloten/ als of hy thuys gevangen ware/ wort alle de beste Heere verkocht. Egmont door zijne traecheyt niet willende die begeerde ende voor soo veel jaren gehoopte buyte sich te laten ontvallen/ soo is hy al eer den Bisschop van anderen sinne worden aen het hoge Hoff te Brussel ghereyst/ daer lieden voornoemt een groote somme van penningen belovende/ indien sy den Bisschop in zijne meyninghe kosten onderhouden. Soo is te Schoonhoven een dach van Vergaderinghe aengestelt te weten/ den sesthienden Novembris/ weynich dagen naer dat hy van Wijck gescheyden was/ waer toe gekomen zijn vele Princen van 't Hoff van Bourgondien/ daer toe ghekoren/ om de conditien des transports tusschen Keyser Carel/ ende Bisschop Henrick naer zijne meyninghe te maecken/ waer oock gheaccompagneert is den Bisschop met zijnen binnensten Raedt/ ende want van dese saecke voor eenighe jaren/ ende voor het oorloghe/ ende oock terstont naer de uytsluytinghe daer wel af ghesproken was/ soo heeft hy de besoigne onbevreest een weynich dagen langh duyrende/ volbracht. Soo om dat die van Utrecht alle dinck haestelijck waren besittende: heeft hy de dingen soo ras hy konde onder des Keysers macht ghetransporteert. Des Keysers Ambassadeurs waren dese/ (dat ick de grote ende ydele tijtelen waer by sy hedendaechs van de pluymstrijckers ghe-eert worden overslae) Floris van Egmont/ Anthonis Lalaing/ Graeff van Hoochstraten/ Gerrit van Mulart/ Secretaris/ ende Laurens van Du-blions President ende Griffier in den Hove van Hollandt. Naer dat dese daer compareerden/ soo hebben sy de conditien van het transport der goederen/ d'welcke sy te voren ontworpen hadden naer goedduncken des Bisschops/ hem over-ghelevert. Overslaende de hooghe tijtelen der Vorsten/ ende principaelste de verhalinghe der rijcke ende erven des Keysers/ om alsoo zijn afkomsten ende machtichheyt den Burgeren te openbaren/ oock mede achter wegen latende het eerste beginsel bereyt tot weerstige attentie/ soo is in deser voegen het verbondt ende de conditien des selfs ingestelt.

» Eerstelijck soo sal Vrouwe
» Margarita Gouvernante der

Landen van Bourgondien Bisschop Henrick van Utrecht verstandt doen/ tot den vaerlinghe zijnes krijghs den vijf-en-twintichsten November over-tellen de somme van sesthien duysent Carolus guldens/ van wegen de teghenwoordicheyt van Keyser Carel/ om die beloftenisse/ ende conditien des peys/ d'welcke den Bisschop op desen selvige dage/ met zijn eyghen handt onderteyckent wederomme ghegheven heeft den Legaten des Keysers. Waer-en-teghens hy Gouvernante voornoemt gehouden sal wesen van wegen des Keysers. Den Bisschop binnen Antwerpen op Kersdach alsoo assigneren vijf Maenden langh geduyrende de pensie vijf duysent Carolus guldens/ alsoo dat een yegelijcke pensie seeckerlijck betaelt worde/ waer af d'eerste Maent ingaen sal den vijf-en-twintichsten November/ ende waer af de leste wesen sal den vijf-en-twintichste Mey/ welcke somme bedragen sal vijf-en-twintich duysent Carolus guldens/ dat den Bisschop van Utrecht met dat ghelt voede een Heyrschare van duysent Soldaten/ het wesen sal op sulcke conditien als hy onderteyckent heeft in de brieven daer van des Keysers Gesanten over-ghelevert/ ende indien het daer-en-tusschen gheval dat den Keyser met den Koningh van Vranckrijck come vrede te maecken/ soo sal hy dat niet doen/ ten zy den Bisschop van Utrecht daer inne begrepen worde/ ende dat hem Utrecht [illegible]/ en wederom alle 'tghene de Geldersche den Bisschop ontnomen heeft/ hem weder gegeven worden. Ende indien den Keyser ende de Koningh voorsz. egheen vrede en maken/ noch dat den Bisschop van Utrecht met zijn jeghenwoordighe kracht/ 'tgene hem ontnomen is niet wederom en krijge/ ende namentlijck indien hy de Stadt Utrecht van oock niet en heeft ghesubjugeert/ soo sal Vrouwe Margarita naer dese vijf maenden den Bisschop soodanighen bystandt doen van wapenen/ ghelijck als sy hier-en-tusschen met malkanderen verspreecken sullen/ ende als het haer Gouvernante geraden sal vinden haere Ambassadeurs te senden in Overyssel om met haere Staten te handelen/ soo en sal den Bisschop sich noch niet beswaert vinden/ te selver tijt met soodanigen Ambassade al daer senden/ als uyt den ghemeynen meyninghe daer-en-tusschen ghedecerneert sal worden. Dit sal daer noch in begrepen wesen dat den Keyser ghehouden sal zijn/ al het landt goet ofte renten dat die van Utrecht peyers in zijne landen 'tzijn hebbende/ openbaerlijck aen te slaen/ noch dat hy die niet eerder en ontslae ofte vry en late/ voor dat ghene de Legaten hier onder malkanderen gesloten hebben/ van de Staten oock gheapprobeert ende voor goet geacht worde. Dit is aldus gedaen tusschen Bisschop Henrick ende der Keysers Ghesanten dē ses-en-twintichsten November/

ri vender/ ende tot oirconden de-
ses/ so hebben wy Henrick Flo-
ris/ Anthonis van Calamingh/
Gerrit van Wuland/ende Lau-
rens van Dublions/ met onse
ghewoonlijcke Handteyckenen
onteyckent.

Het gene daer onder aen gehon-
ghen worden/ was aldus by nae
luydende/ dat des Keysers Gesan-
ten met alder ghetrouwicheyt het
gene in de conditien begrepē was/
ter executie soude stellen/ dat sy
noch met alder neerstichheyt ver-
hoeden souden/ dat daer yet in ge-
slapt ofte gebroken soude worden/
dat sy daer-en-boven hier van
noch den Bisschop brieven over-
leveren souden den naevolgenden
Maent/ ende op datter egeen be-
droch ofte list in wesen soude/ soo
hadden sy het wederom op nieus
gheteyckent/ ende dit heb ick soo
getrouwelijck ende kortelick over-
gheslaghen/ op dat de nakomelinghen
daer yet af weten souden. Nemaer
daeghs te vooren als dit aldus ge-
daen worden/ dat is den vijf-en-
twintichsten November voorsz. is
de Stadt van Rhenen in deser
manieren overvallen: Daer was
eenen Jacob Tuch gheboren van
Gelderlandt/ niet verre van Rhe-
nen in't naestgelegen Dorp woon-
achtich. Dese hadde uyt vreese
des krijghs alle zijne goederen
korts te voren van't landt in der
Stadt ghebracht/ een man dien
binnen Rhenen door zijnen ouderdom
ende singulier verstandt/ noch me-
de door zijn groote goet ende ghe-
woonlijck conversatie seer lieff.
Desen smorghens voor den sessen
by den Borgemeester gegaen/ be-
gheerende dat hem de Berchsche
poorte geopent worde/ die als doen
om de oorloge gesloten was/ want
hy seyde datter twee voeders hoy
voor de poorte waren/ tot voeder
van zijne beesten/ d'welcke hy uyt
vreese des brants in der stadt brach-
te/ van welcke d'eene van zijnen
Voorsoon gedrevē worden/ d'welc-
ke soo hooch ghestopt was/ dat sy
door de onmatelijcke hoochte in't
midden des poorts bleeff steecken.
Die van Gelre hadde sich met een
deel Boeren uyt Hollandt verga-
dert achter een hoop boomen ver-
hoolen/ ende als dese saghen/ dat
de poorte in deser voegen ingeno-
men was/ soo sijn sy uyt hare la-
gen opstaende met groot gedruys
in der Stadt springende/ dat alsoo
overvallen. Niemandt en hebben
sy gewelt gedaen/ behalven eenen
Simon Voel/ die in't eerste aen-
komen lichtelijck gewondt zijnde/
het voorts ontloopen is. Daer na
sijnder twee/ ick wete niet door
wat gevalle den vyandt in de kerc-
ke te gemoete ghekomen/ ende al-
daer van haer doorsteecken. Den
Hertoge verstaende de inneminge
des Stadts/ is aldaer ontboden/
zijnde gekomen/ende de kercke in-
gaende/ heeft Gode zijn bedevaert
voldaen. Des naevolghenden
daeghs is hy met zijn gantsche
heyr het huys ter Horst gherevst/
waer eerst van Amerongen doen
ter tijt Gouverneur af was. Dese
hoorende der vyanden komste/ is
van achteren wech gevloden/ son-
der kennisse des Garnisoens daer
van den Bisschop tot de bescher-
minge gesonden/ nemaer als sy de
vluchte hares Gouverneurs ver-
stonden/ gaven sy het huys in der
vyanden macht/ behoudelijck lijff
ende

ende poort / als het gheschut daer noch niet aen gestelt en was / maer op dattet in des Bisschops handen wederom komende / die van Wageningen wederom moeyelijck zijn souden / waer-sy recht over gelegen waren / heeft hy het terstont doen af werpen / ende met het gene daer van gekomen is / heeft hy de Stadt van Rhenen doen versterken. Twee daghen daer nae den achtienden November is hy met de selve sijne macht voorts getogen naer het Huys ter Eem / het welck leyt in de keel des Riviers / ontrent een mijl van Amersfoort / wel te passe was Alphard van Ysselmond den Gouverneur voorsz. te Wijck om kruyt ghereyst / het Kasteel latende tot bewaringhe Goert Sap Schout van Amersfoort met derthien uytghelesen mannen / de welcke hy ghehaelt hadde uyt de naest-gelegen Vlecken / ende want door den tijt des jaers aldaer egeen grooter stucken om den morassigen grond geplant worden en konden / soo moste hy listicheyt gebruycken om het Huys te winnen. So heeft Rossen scherpelijck verboden / datter egheene Voor-bode aen het Kasteel loopen soude boodschappen haerlieder getal ende weynich toebereytsel des krijghs. Dan hy seyt in het landt van Baren eenige / die aldaer altemael met eenen velen roep vervullen souden / datter een groote meenichte van vyanden was komende om het Huys te belegeren / ende tot den grondt toe te verderven ende uyt roepen / d'welcke een ontallijck getal van gheschut met haer waren treckende / waer door hy den kleynen tijt het binnenste des Huys konde uytgeroepet worden / ende dat der vyanden gewelt niet om verdragen soude zijn / dat daeromme die vrouwen wel doen souden die hare mans van daer haelden / voor dat het Huys belegert ende beschoten worde / want Rossen hoopten dat sy door die tijdinge sich op de loop begeven souden / ende dat hy alsoo het Kasteel van Garnisoen gebloot zijnde / sonder bloedtstortinghe soude konnen verkrijgen. De vrouwen dit hoorende / loopen metter haest aen het Kasteel / hare mans daer uyt roepende / dat ingesien sy ghesamentlijcke levende by hare wijven ende kinderen wilde wesen / dat sy het Huys in der vyanden macht over leveren souden. Naer dit geschreyen ende ghehuyl der vrouwen volck is een dissentie der mans / d'een partije willende het over-geven / d'andere het selve willende behouden. Waer-en-tusschen is de gantsche macht ghekomen by den dijck van Baren. So heeft Rossen om haer meerder vreese aen te jaghen / de Riviere met een geschut ofte twee over-schepende / dede het alle bereyden om het Huys te beklimmen / om haer meerder vreese aen te jagen. Ende die van verre stonden ende het aensaghen / meynden dat den vyandt het al geweldelijck doen soude / sonder langher vertoeven. Hy heeft daer terstont eenige aen het Huys uytgesonden / die het op-eysschen souden. Als dese den Gouverneur wilde spreecken / soo hebben sy hem ghesegt / dat indien hy het uytterste ghewelt niet wilde verwachten / nemmer de jeghenwoordige clementie ende ghenade verkrijgende / dat hy sich ende sijn

Huys

Huys over-geven soude. Sy hebben hem oock vervaert door de versche inneminge des huys van Gelcon / ende de doodt van Oth van Scherpeseel / dat hy in zijnen raet van de behoudinge ende bescherminghe des Kasteels volherden / alsoo mede soude getracteert worden. Indien het Kasteel niet gewelt ingenomen soude worden / den Gouverneur door dese dreygementen vervaert zijnde / dat hy van alle kanten scherpelijck bevochten wordende / de doodt van Oth van Scherpeseel soude misghelden / mistrouwende op zijnen bystandt / ende door vermaninghe van eenen grooten hoop der Lantlieden hem radende tot het overgeven die binnen waren / soo heeft hy de stercke op ghegheven / doen worden Wernert Schout van Herderwijck / Gouverneur van het Huys voorsz. gemaeckt / ende die van Gelre de slapheyt des stercks genoech doorsien hebbende (want het doen ter tijt maer eene grachte en hadde / soo begoste hy terstont niet aensiende de bitterheyt des Winters / het capelleken daer aen staende afwerpende met noch eene grachte ende een stercke walle te versterken / hy heeft oock tusschen beyde de grachten noch een scherpe walle ghemaeckt teghens al het haestich ghewelt der vyanden / ende indien tijden zijn den Bisschop veele sterckten door vreese / door gewelt / als door gewelt van den Bisschop tot die van Gelre geweecken / als het huys te Amerongen ende te Doorn / het Kasteel van de Ham / van Schoonauwen ende van Mpeerden / alsoo dat hy nu by nae van alle zijne Steden ende sterckten in't Neder-eynd gebloot was. Hier-en-boven worden die van Gelre noch te wreeder / niet alleen teghens hare vyanden / nemaer oock tegens de Borgerye binnen der Stadts-muyren. Sy worden veel onbehoorlicke schempige redenen op den Bisschop / seggende / dat hy nu niet alleen seggen en mochte buyten gesloten te zijn / nemaer dat hem oock alle de wegen tot der Stadt gaende benomen waren / ende dat hy in der kopen besiooten zijnde / sich noch met een weynich krijghsvolck een Maent langh soude beschermen konnen. Dat hy daeromme indien hy wijs ware / zijn goet packende naer Heydelberch vluchten mochte voor ende al eer hy van de Schuldenaers ghearresteert ende in Gysselinge geset worden. Als dese verwinders ende diergelijcke dinghen op den Bisschop waren spreeckende / zijn sy by nae door blyschap ende sorgheloosheyt in't verdriet ghekomen. Als den Bisschop door zijne verspieders verstonde dat de Stadt ledich was van Garnisoen behalven een vaendel / ende weynich Ruyters / ende dat daer slappe wacht ghehouden worden / ende dat de diensten des krijghs in absentie van Rossen slofachtige geadministreert worden : soo komt hy aen des Stadts vesten / om die plaetsen die niet sterck en waren / ende daer slappelijck ghewaeckt worden. Hy sent den twintichsten January / twee van uytghelesen ende seer vrome Knechten teghens den avont uyt Wijck / om alsoo door omweghen tot dat deel des Stadts haer seer gelegen zijnde te komen / ende de

Stadt te overvallen. In't voorste eyndt des Stadts voorseyt waren groote hoopen der Ballingen daer ter tijt onder den Bisschop dienende/ in de welcke sy in der Stadt konden ghelaten ende aldaer verbercht worden. Daer-en-boven soo was die gheheele partije des Stadts den Bisschop toegedaen/ soo om den strydt des voorleden jaers aldaer des nachts gevallen/ als om het Ballinghschap haerder vrienden ende magen de Factie seer vyandtlijck. Nu soo was den avondt duyster ende sonder Maneschijn/ ende de duysternisse worde vermeerdert door den locht vol met swarte betogen wolcken/ alsoo dat de wacht het ghesicht gantsch benomen was in de naest-gelegen Voorstadt. Het was al ses uyren tsavonts geworden/ als de Wacht een yeghelijck op zijne aenbestemde plaetse niet ghekomen was/ als de vyanden stil swijgende onder de muyren quamen/ de grachten met horden bedeckt hebbende/ aen de West-zijde des Stadts voorsz. daer Sinte-Geertruyden-Kerke is. Aldaer stellende hiere musquettiers door de gaten der wallen van de Bylhouwers-toorn af tot Sinte-Geertruyden-Kercke toe/ om alsoo de Borgerije uyt het eyndt des Stadts te verdrijven/ soo beginnen sy de vesten op driederley plaetsen te doorgraven. Nu hadden sy drie gaten gemaeckt van matighe grootte/ neinaer een dat wat grooter was aen de zijde des toorens/ waer door al een deel Spiets-dragers ingegaen waren/ als daer by-geval een Ruyter den ronde doende/ hoorende het gheschras der Instrumenten die sy waren ghebruyckende tot het graven/ bleeff stil staen luysteren wat daer gaens was/ maer voorwaer den Ruyter en misten gantsch niet. Ende hoe-wel den vyandt door de komste des Ruyters van vreechen op was houdende/ en konde soo grooten meenichte van wapenen soo stil niet wesen ofte eenen die daer neerstelijck naer was hoorende/ het wel soude konnen bemercken uyt haer hoesten ofte yet anders dat haer ghemeenin is. Hy doen het paerdt metter spooren steeckende/ rijdt terstont in de springhwech roepende soo luyde hy konde/ wapent u/ wapent u/ dat den vyandt de ladderen aender Stadts-muyren gehecht hebbende/ nu al by Sinte-Geertruyden-Kercke in der Stadt ghekomen was met een groot gewelt van gewapende mannen. Door desen roep de lieden over al uytgheroepen zijnde/ wordt daer de gheheele Stadt al aengeslagen/ nu dat het over al even vol vreesen soude zijn. De Soldaten vallen op de Plaets/ ende de Ruyters met de Borgerije vereenighe zijnde/ zijn met een groot gedruys tot de Vesten ghelopen. Maer als de vyandt bemercken dat sy verraden waren/ zijn sy hiehterwaerts gheweecken/ hare Musquettiers onder de muyren latende/ in dese vreese soo is eerstelijck den Grave van Meurs uytgheroepen/ de welcke den vyandt haestelijck te gemoette loopt/ ende als desen voor by den plaetse der listen zijn knechte met een toortse voor hem gaende was rijdende/ soo wort zijn paerdt door den hals geschoten/ ende hy wort van den vyandt verslagen. Ende

nu soo

uyt / soo quam het volck van de gansche Stadt aen de Vesten / als de Musquettiers de gene die binnen geweest waren / met haer helmen eerst een wijle in't wilt schietende / want sy door de duysternisse des nachts niet verre sien en konden uyt het gat des toorns haer aengenomen werck niet volbrengende / oock mede achterwaerts weeken / ende door soo dichten regen der klooten en isser niemandt door de duysternisse des nachts doodt ghebleven / behalven Gerrit van Eck / een van het Ridderschap / ende een by nae van de principaelste hoofden des Factien / de welcke door zijn d'gije gheschooten zijnde kranck thuys ghebracht worden / ende dien nacht soo worden op de muyren ende op de plaetse scherpe wacht gehouden ende over al vyer ontstoocken / ende niet minder en isser uyt de toornen op de vluchtende een uyr ofte twee lange ghedondert ende gheschoten. Smorgens seer vroech soo gaen de principaelste des Stadts uyt / besien of daer egeen doode lichamen inde vlucht waren gelaten / soo hebben sy eenen in de grachte ghevonden / nemaer als sy op zijn naeckte ende beroofte lichame noch wonde noch quetsure en vonden / soo worden daer gheacht / dat hy in de vlucht van den zijnen vertreden was. Daer nae hebben die van de Factie seer wreedelijck / soo met de Geestelijcke als weereltlijcke persoonen ghehandelt die sy meynden kenschap te hebben der raden ende daden des vyandts / gelijck het in tijden van oorlogen dickwijls gebeurt / als de quaetgunstighe de vyandtschap die by nae verout ende vergeten is / willende wreecken door haer ende uyt hare tegenpartye niet openbaerlijck / nemaer door een waen ofte meyninge beschuldigen voor den verwinnere. Daer van wy op desen tydt een exempel gesien hebben / als dat de archlistighe menschen met een onprijsselijcke gewoonte om malkanders verderffenisse zijn arbeydende / als van haer egheen teycken niet alleen en is. Te dier tijt was in dat eynde des Stadts een Priester oprecht ende van seer goeden leven. Die selve die at het Noenmael met ons / met noch eenige andere van ons volck / want hy my niet ten vloede was besteunde. Dese gasterije worden verlenghet tot laet in den avont toe / als de menschen den tijt met lieffelijcke questien ende tsamen-spreeckinghen pleghen door te brenghen. Desen het gheroep hoorende / vloot met de andere / daer by wesende / vlood door den naesten wech naer huys / nochtans van de saecken egheen wetenschap hebbende / ende hy was woonachtich op Sinte-Geertruyden-kerc-hof seer dicht by die plaetse daer de vyanden in de Stadt gekomen waren. Alsoo dan grijpende eenich gheweer dat hem eerst voor quam / soo begaf hy sich in't midden der zijnen / ende doen was den vyandt by gevalle al afgheweecken. Doen soo begoste den Prijen Herman / soo was zijnen naem / noch half beschoncken zijnde van de Noenmaeltijt / seer swaerlijck te berispen den jeghenwoordighen Staet des Ghemeynts. (Ick duchte dat hy onder zijne Buyrlieden vermenghet was) ende dat den Bisschop uyt-

ghesloten zijnde/ de Stadt door sommigher Tyrannije/ ende door gebreck van victaille/ tot den uyttersten noot soude ghebracht worden/ datmen het bystant van Gelre uyt drijven moste ghelijckelijck met de eerste aenhevers des krijghs. Welck woordt van eenighe omstanders ghehoort zijnde smorgens terstont aen de principaelste van 't Senaet over-gedragen is/ als of hy kennisse ghehadt hadde met eenighe andere van de verraderije/ al waer noch egheen teycken af gebleecken en was/ hem worden van zijne vrienden gheraden/ dat al eer hy van de Factie ende van de wreede Geldersche geapprehendeert worde uyt der stadt vlieden soude/ waer op hy antwoorden/ dat hy op zijn goede conscientie steunende egheen voordeel en was vreesende/ dat hy daeromme de Schepens te gemoete gaen soude/ dat hy egeen vraech-puncten en ontsach/ wiens ghewelt hy steunende op zijne ghetrouwicheyt zijn hert ghelijck zijn soude/ want die beschuldinge was maer uyt een ydele leugentale ende calumnie genomen. Soo wort hy weynich tijts daer nae gheapprehendeert/ ende in de gevangenisse gestelt/ ende hem worden eenighe vraech-puncten op de banck afgevraecht: Maer als daer bevonden werden/ dat het niet en was als een ydele calumnie/ den ontschuldighen ongenadelijck gepijnicht zijnde/ ende als hy door authoriteyt van eenige van die van Gelre hem gepurgeert hadde/ onder d'welcke was Dirck Mor/ soo wort hy in den ban ghedaen/ ende hy is Ballingh gebleven tot den tijt dat de Stadt wederom verkregen worden. We gelijcken waen sijn daer oock sommige gevangen ende onnoosel gepijnicht/ onder d'welcke was eenen door haet ende nijt eenes archlistigens boefs Cornelis den Orgelmaecker/ te dier tijdt wesende eē seer vermaert konstenaer in dese Nederlanden/ eñ als sy lanckwijlich onderbraecht zijnde met een standtaftich gemoedt in haer propoost volherden/ soo is haer ten lesten geboden de Stad te ruymen. In dusdanigen eenen staet waren doen ter tijt de saecken ende die krijgh van Utrecht. Den Bisschop ten laetsten besorcht zijnde door de laetste over-blijsselen/ die van Amersfoort van die van Gelre onvoorsiens overvallen mochten worden/ noch oock van alle kanten omringelt zijnde/ van hem beswijcken mochten/ soo heeft hy het voor een goede saecke gheacht haer goet hert te versoecken/ want sy noch in de ghemeynschap des krijghs niet ghetreden en waren/ ende om dat sy Ruyters ende voetknechten wilden binnen nemen/ vreesden hy dat sy door des Hertogen loosheyt in't net getogen souden worden. Daer-en-boven worden hy oock beweecht door de gedachtenisse der voorledenen injurien/ dat hy dat volck in de twist van Utrecht met de Staten van Kleynder waerden ghehadt hadde/ dat hy oock daer op noch gearbeydet hadde/ dat hy hare rechten ende Vaderlijcke gewoonten/ waer voor doen eenen dapperen strijdt geweest was/ hadde willen violeren. Hier-en-boven noch de meenichfuldighe dreyghementen ende scheldingen/ dat sy haerder Adver-

samen raedt onprofijtelijck ende verderffelijck verstooten hadden/ de hare voor goet houdende. Den Bisschop dese dingen in memorie noch hebbende/ begonste openbaerlijck (al-hoe-wel het vyel was/ van haer geloof te twijffelen) vreesende dat sy haer in de macht van die van Gelre begheven souden/ daeromme om haer onder zijn gerechticheyt ende Jurisdictie te behouden/ ende haer met zijn Garnisoen te versterken/ soo sont hy den vijf-en-twintichsten November in Legaetschap aen haer Adriaen van Rhee ende Frederick van Sombreesen/ ende als desen in den Raedt gekomen waren/ begonden sy hare redenen inden eersten verhalende de groote getrouwicheyt van die van Amersfoort/ ende in recompense van dien het goet hert dat den Bisschop tot haer was hebbende/ soo is ten lesten zijne uytspraecke soo verre gekomen/ dat den Bisschop nieuwers so seer voor bekommert was als voor haerlieden welvaren/ ende dat hy nu in grooter vreese was/ dat sy met ghelijcke listicheyt van den Hertoghe overvallen souden worden/ als hy d'andere Steden ende sterckten ingenomen hadde/ want hem egheen van de andere Steden soo bequaem en was om den Bisschop teghen te staen/ als Amersfoort/ om de palen des lants soo nae by een leggende/ dat hy daeromme vriendelijck was biddende/ dat sy zijne Ruyters ende Voetknechten in haer Garnisoen wilde accepteren/ ende dat sy niet en souden vreesen dat die op des Stadts kosten souden onderhouden worden/ nemaer dat den Bisschop hier selfs die betalen soude/ ende alle de kosten die daer vallen souden/ dat hy die altemael gelijckelijcken vergoeden soude. Als de Ambassadeurs uyt den Raedt in hare Herberge gegaen waren/ is daer tweederley ghevoelen onder een opgestaen/ d'eene partije was gevoelende/ dat die Soldaten sonder eenige gemeyne kosten behoorden geaccepteert te worden/ d'andere hebben wederom daer teghen gheroepen dat sy van den Hertoge omcingelt zijnde/ hem als dan tot een beroovinge souden wesen/ ende hem souden moeten verwachten/ ende dat was openbaer eenen yegelijcken dat soo haest sy het Garnisoen aennemen souden/ sy voor vyanden verklaert souden worden/ ende dat sy als dan mede in de ghemeynschap des krijghs wesen souden/ als sy andersins in vreden gerustelijck leven mochten. Ten lesten is de meeste opinie des Raets geweest/ dat sy wel Garnisoen mochten innemen om de Stad te beschermen/ nemaer noch om den krijgh van de vesten der Stadt te verdrijven op de kosten des Ghemeynts soo lange sy konden/ alsoo dat sy haer noch gouverneren mochten/ ende uyt de gemeynschap des krijghs blijven. Welck antwoordt aen den Ambassade over-gedraghen zijnde/ heeft haer gheensins behaechlijck gheweest/ want sy waren altijdt het arghste van dat volck vreesende. Daer-en-tusschen de Borgermeester heymelijck tot haer toegevende/ hebben sy haer ontvouwen de daden eñ compacten des Bisschops/ ende 'tgheen laetstmael in de Vergaderinge van Schoonhoven met

die van Bourgondien ghehandelt was/ om dat sy wisten dat het den Raedt ende Magistraet qualijcken was nemende/ dat dit sonder haer aldus ghedaen was / als den Bisschop haer dickwijls te vooren belooft hadde tot egeenen tijden met de Bourgondiers te handelen/ sonder haren Raedt ende Ambassadeurs daer toe mede versocht hebbende/ ende om dat hy het niet ghehouden en hadde/ was hy niet te vergeefs van haer trouwe twijffelende / soo sochte hy haer met schoone woorden te versachten. Op dienselven dagen is daer ten bequamen tijt wat geschiet dat de Gesant mede perplex ende besorgt maeckten. Doen konden sy eerstelijck sien / wat dat het gheloof ende den Raedt beter geweest was als de lichtheyt ende bedroch der sommigen/ door d'welcke de saecken dus veere ghebracht waren. Sy hebben noch te degen gevreest dat de indachticheyt van het ongelijck noch niet al door ouderdom vergheten / de vriendtschap haerder vyanden achter ghestelt soude worden. Ende als de Borghermeester om der eeren wil/ met des Bisschops Legaten/ ('twelck die Gemeynte voor een maniere / dat soo wanneer aldaer eeniges Prince ofte Stadts Ambassadeur komt ofte eenighen Heere vernacht/ dat sy hem met eerlijcke maeltijt vereere) soo quame aldaer ghekomen twee Boden van die van Gelre ende van Utrecht / ende van den Gouverneur van Rhenen/ brieven brengende aen den Raedt/ nemaer niet teghenstaende is het Noenmael een uyr ofte twee noch ghehart / want de droeffenisse ende brieve worden van die Ghesanten verborghen ghehouden. Terstont daer nae doet den Borghermeester den Raedt laden / peynsende het ghene dat oock waer was/ welcke brieven overluyt ghelesen worden/ by nae aldus waren luydende:

Dat sy die van Amersfoort »
waren bedanckende/ dat naede- »
mael sy ghewevgert hadden een »
verbondt met die van Utrecht »
te maecken/ sy haer tot noch toe »
neutrael gehouden hadden/ ge- »
lijck sy seeckerlijck in't eynde »
den winder mede zijn souden/ »
nemaer dat sy seer verwondert »
waren / het welcke haer twee »
ofte driemael ghebootschapt »
was / dat naedemael sy by nae »
een eyndt des kryghs met den »
Bisschop gemaeckt hadden/ dat »
sy zijne Ambassadeur ende Ruy- »
terije binnen ghelaten hadden/ »
dat sy daeromme den Raed van »
de vrede-handel des Bisschops »
met haer communiceren sou- »
den: Nemaer dat het veel beter »
zijn soude dat sy den Hertoghe »
beschermer des Landts/ die het »
nu oock al by nae behalven een »
ingenomen hadden/ de poorten »
openen souden / dat hare hope »
ende wane van haer nu verre »
haer bedroghen hadde / dat sy »
nochtans hoopten dat de ydele »
menschen somtijts over al wat »
by stoffeerden / te meer om dat »
sy selve doorsien konden in wat- »
te benoutheden sy souden beslo- »
ten zijn/ indien sy met den Bis- »
schop vrede maeckten. In dus- »
danige perplexe brieven/ om dat »
terstont niet en wisten wat ant- »
woorden/ hebben sich kortelijck »
ontschuldicht/ het welcke sy ha- »

„ te saecken noch int geheel staen-
„ de/ lichtelick doen konden/ doen
„ zijn oock ghelesen de brieven van
„ die van Gelre/ in presentie van
„ des Bisschoppē Ambassadeurs/
„ op datmen niet seggen en sonde
„ dat sy door een versiert decksel
„ het Garnisoen waren weyghe-
„ rende in te nemen.

Als doen zijn de Ambassadeurs door dese nieuwe en onverwachte saecke te meer verslagen gheweest/ ende hebben nieuwers meer voor besorcht gheweest/ als dat sy door een verraderije van die van Gelre ofte een muyterije overvallen souden worden/ ende van vreese van de vyanden gevangen te worden/ hebben sy daer een dach drie ofte vier verbeydet. Van Rhees niet iemmende onbeysocht te laten/ doet den Borghermeester heymelijck tot sich roepen. Tot desen spreeckt hy eerst met een lieffelijcke ende soete/ daer nae met een harde tale ende beduchtsaemheyt/ maer voorwaer vaster ende met grooter vertellingt/ als den tijt was vereysschende. Wie duyvel (seyt hy) Borghermeester heeft V. L. het goet verstandt ende wel-beraden sinne ontnomen? dat als ghy van alle kanten seer nauw belaeten/ jae in meerder perijckel/ als wy zijnde/ dat ghylieden op eenige saken voordachtich also sorgheloos der aenstaender perijckelen slaept? besonder die soo veel mael den swaren last uwes quaden vyandts/ door verraderije in tijden van vrede besocht ende beproeft hebt. Hier hanght V. L. den vyandt van vooren daer van achteren op den hals/ ende ginswaerts door de inneminghe des huys ter Geni/ benemt hy V. L. den toevoert des victuallie/ van d'ander zijde besit hy Rhenen/ ende van vooren int aensien leyt V. L. t'Vtrecht: Ende naedemael ghylieden bloot ende ongewapent zijt/ en ist voorwaer egheen wijsheyt/ zijns teghenwoordichs perijckels niet vermaent te worden. Den Bisschop presenteert V. L. Ruyters ende Knechten in te geven op zijnen beurse/ niet om met hem teghens die van Vtrecht vyandtschap aen te nemen ofte hem met eenich verbandt verbonden te zijn/ nemaer als de vyanden nemmermeer en rusten/ dat ghylieden gelijcken als sommighe andere Steden het niet over krijght. Ende indien ghylieden die accepteert/ en sal hy sich niet beghevē ofte houwen bevonnen V. L. aens annomen te hebben/ gelijck veele andere. Waer op den Borghermeester antwoorden/ meyntghy datter eenighe in der Stadt zijn/ die sich der vyanden voor willen werpen tot een rooff/ als het haer niet van noode en is/ sich met den kryghe te bekommeren/ ende alsmen haerlieder wapenen soude mogen ontwelden? Ghy hebt in uwe presentie selve gesien (op dat ick niet wesprecckender als waeraechtiger gehadt worde) hoe swaerlijck die van Gelre ende van Vtrecht dese eene Legaetschap zijn nemende/ anders niet dan u lieder begeerten van onsal gheconsenteert waren. Indien sy het soo qualijcken nemen/ dat wy V. L. eens te woordt ghestaen hebben/ wat meynt ghy dat sy dan niet alleen/ seggen/ nemaer oock doen souden/ als sy verstonden/ dat V. L. Garnisoen te

voete

waere ende tapperheden ons ontfangen waren? dat het Volck daer-en-boven haer van den Bisschop betaelt soude worden/ hem met eede verplicht zijnde? Siet ghy nu wel wat wy terstont al te lijden souden hebben. Voor eerst soude het blijckelijck wesen dat wy met hem vereenicht waren/ al-hoewel wy haer eerst egeen vyandtschap bewesen en hadden/ ende daerom uyt het recht des ghemeenschaps/ soo souden wy rooven/ plunderingen/ brandt ende verwoestinghen der landen al moeten lijden/ het welck noch tot U. L. baet ende profijt niet zijn en soude. Wat belanght het gene dat ghy seght/ van dat wy midden in onse vyanden van vooren/ van achteren ende van de zijden/ behalven een deel van vooren/ dat wy by nae als in een kuype beslooten/ onse vesten soude schijnen beleghert te hebben/ als wy noch niet voor vyandt verklaert en worden/ soo wilde ick van ghylieden alsoo dat verstaen. Die van Gelre en sullen met haer Soldaten aen onse vesten niet komen/ om het geweldelijck te bewijsen/ hy sal noch niet haestelijck ons die weerdael zijn tot een oorloge beroepen/ naedemael hy soo aen dese als aen d'andere zijde des Yssels vyanden ghenoech heeft. Overslaende de sterckte ende het ghewelt onses Stadts/ het welck hem soo wel/ ende noch beter als ons bewust is. Noch daer-en-tusschen en sy wy alsoo sorgheloos niet/ in beyden onsen oogen slapende/ dat hy ons des nachts ofte by lichten daghe overvallen soude konnen. Indien hy nieuwers oorloge en voerden/ dat wy als dan op onse muyren nacht-waerschouwinghen/ ende noch scherpe wacht daechs in de poorten doen conserveren/ ooc mede op de voorste bepalingen van onse Jurisdictie/ soo souden wy een blinde speculatie doen/ als hy met de kleyne Steden ende met den Bisschop oorloghe voerende/ ende by nae in onser Stadts-poorten. Wy hebben het tot noch toe voorsien ende besorcht/ dat hy ons onvoorsiens niet soude konnen overvallen/ ende wy sullen ons met Godes hulpe wel wachten/ dat wy onder zijne dominie ofte heerschappye niet en komen/ ten zy dat ghylieden by avonturen meynt/ dat soo langhe onse Stadt boven niet overwulft en zy/ dat hy daer in vlieghen sal/ het welcke wy als dan byporwaer niet verhoeden en souden konnen/ als alle de haeckgens met ghewapende annwyt ende becingelt souden zijn. Door dese woorden des Borghermeesters die van Wheede hervvert zijnde/ sept aldus/ wat hebben doch van U. L. verdient/ dat ghy ons/ onse wacht ende onsen Raedt teghen zijt/ andersins niet dan of wy U. L. vyandtschap betoont hadden? als den gheheelen Raedt op vier ofte vijff van U. L. den Bisschop toe staet? ten ware mogelijck dat ghylieden het exempel van die van Utrecht/ volgende des Hertogen brede voor des Bisschops verkiesen wildet. Ende indien het alsoo ghevalle/ soo bekent ghy het door egheen twijffelachtigen Autheur geschiet te zijn: want ghy met uwe consoorten zijt alleen eenen rader gheweest den Raedt/ dat wy op ons versoeck egheen goet appoinctement verkrijgen

krijgen en ſouden / alſoo dat ſy nu door u onder haer in queſtie zijn. Daeromme en iſt niet onbekent/ noch en ſal niet verſwegen blijven. Indien hier eenige afwijckinghe naer-volghe: door wiens behulp de poorten V. L. Stadt voor den Biſſchop gheſloten zijn gheweeſt/ Waer op den Borgermeeſter ſeyde/ dat ydel ende onwaerachtich/ want het gene ick u meenichmael door des Raedts bevel overgedraghen hebbe/ daer in is den Magiſtraet geaccordeert. Daer van is oock naer de oude maniere een geſchrift ghemaeckt / het welck een yegelijck met hare ſtemmen beveſticht heeft / al-hoe-wel daer te vooren veele van andere meyninge waren. Nemaer van wat klappers ende lichte lieden het u over gedragen is uyt den Raedt / en is niet onbewuſt / want aenghesien deſe niet deghelijcx voort en brengen / ſoo hebben ſy liever den Hemel met d'aerde onder een te vermengen/ als ruſt ende vrede / daer ſy langhe om ghearbeydt hadden/ voortaen te gebruycken/ ende daer en-tuſſchen dunckt het u wonder/ dat de Gemeynte vrede verſtotende/ des krijghs niet mede deelachtich zijn en wil / als ſy daer toe egheen oorſaecke gegeven en hebben / noch in den Raedt geroepen zijn om dat aen te nemen/ teghens die van Utrecht. Ick en ſegge nu niet dat ſy den goeden met den quaden dat alleen vreeſende zijn/ datmen vrede voor den krijgh ende de Merckt voor het leger by oneyndelijcke partijen behoort te ſetten / al-hoe-wel wy om dier oorſaecken alleen het oorloghe vervloecken / om dat ſy niet goets in ſich en begrijpen. Dit hanght een yeghelijck noch gantſch in de memorie/ dat den Biſſchop ons meer als zijne vyanden ghehaet heeft/ zijn hert ende ſinnen van ons af keerende. Verwondert ghy u dan/ indien hy een hert ſoodanighen verdienſten weerdich zijnde van ons wederom beproefde. Kan hy doch eenige barmherticheyt/ mildicheyt ofte goedicheyt teghens ons verhalen. Overdenckt doch eens watte ſcheldingen ende laſteringen ghy waert ghebruyckende/ want ghy ſelve daer by waert / als wy onſe Gheſanten aen den Biſſchop ſonden / om onſe klachten aen haer te doen over Jacob Nieveld / de welcke hy als ſielen raubauwen wel bekeven ende overgehaelt hebbende / gheboodt te gaen uyt de Vergaderinge/ daer in houdende den vyandt onſes Stadt/ ende violateur onſes Rechts ende Vryheyts. Aengeſien wy nu deſe ende diergelijcke dingen noch vers in onſe memorie hebben / en behoeft ghy het niet qualijck te nemen/ dat de gemeynte van Amerſfoort/ des Biſſchops Soldaten de poorten niet openen en wil. Wat my belangende is/ ſo ſal ick maken dat de naekomelingen een prijſſelijcker getuygeniſſe van my hebben ſullen / als uwen grammen moedt van my is propheterende / ick en hope niet dat ghy de lichticheyt van die van Amerſfoort alſoo beproeven ſult / als den Biſſchop laetſt door V. L. raet hare lichtigheyt bevonden heeft / ende als den eenen den anderen niet lieflijck toegheſproken en hadden / zijn ſy alſoo ghescheyden. Den Borgermeeſter niet weynich door deſe

saecke bekommert zijnde/ heeft alle middelen ondersocht om het oorloge te schuwen. Ende al-hoewel den Raedt geconstitueert hadde/ datmen Ruyters ende Voetknechten op des Stadts kosten innemen soude/ maer niet op des Bisschops buydel/ nemaer voor dit was hy bevreest/ dat de swaricheyt om alle Borgherlijcke tumulten wech te nemen/ eenige alteratie volgen soude/ als 'teynden de Maenden de Borgerije een yegelijck nae zijne gelegentheyt gheschat souden worden om der Soldaten Maent-gelt te vergaderen. Om dit quaet te verhoeden/ soo sluyt hy terstont met noch drie van de principaelste van den Raedt met Adriaen van Rheede desen raet/ waer door sy hoopten de vrede te behouden/ ende dat de Magistraet eñ den Raedt van Amersfoort des Bisschops gratie verdienen souden. Het welcke van desen inhoudt was/ men soude in der Stadt leggen ghewapent Garnisoen/ die van den Raedt geordonneert waren/ ende men soude seggen dat sy uyt des Stadts-comptoir betaelt worden/ de Gemeynte van Amersfoort met eede verplicht zijnde/ daer by ghevoecht/ dat sy oock aen den Raedt verbonden waren/ op dattet by des Bisschops vyande niet al waerschijnlijck soude schijnen te zijn. Daer-en-tusschen soude Withelm Turck bevolen worden aen vaendel Voetvolck te vergaderen/ ende de selfde door heymelijcke weghen in der Stadt senden/ dat oock den Bisschop al heymelijcken haer alle Maent soldye soude bestellen/ dat den vyant het in geender manierẽ gebruycken en konde. Men soude 'tvolck wijs maecken (als ick gheseyt hebbe) dat sy van de gemeyne kosten betaelt worden. Welcken loosen Raedt die Ghesanten wel behaecht heeft/ ende daer naer niet verbeydet hebbende/ sijn sy stracks om hare saecke te relateren nae Duyrstede gereyst. Een weynich daghen hier naer op den sevenden December sijn daer in der Stadt gekomen vijf-en-seventich Voetknechten/ haren Hooftman was Goort de Nieyck/ de welcke de Borghermeester terstont van wegen den Raedt ende de Gemeynte verhaelt heeft/ haer terstont tot den eedt dwingen/ als dat sich niet uyt geven op rooven loopen/ ofte eenigen aenslach doen en souden/ sonder bevel des Raedts/ ende dat sy sich getrouwe souden betoonen om haren dienst te volbrenghen/ sonder eenighe wederspannicheyt/ het welck onderhouden is geweest totten vijfden Januarij toe. Alle de Steden ende Kasteelen den Bisschop op dier voeghen verlooren hebbende ende niet over houdende behalven Wijck. In wiens Kasteel hy/ als alomme met der vyanden Legers omlegen zijnde besloten sat/ ende Amersfoort die alleen haer gelooff gehouden hadde/ by de welcke laetstelijck alle de geloove van de wederom-krijginge van Utrecht gestaen heeft/ nemaer met weynich danck/ daer-en-tusschen waren de Overysselsche saecken seer qualijcken ghestelt/ want als den Hertoge een deel van hare Steden inghenomen hadde/ soo stelden hy nieuwe Schansen op de kant des Riviers/ waer door hy haer grooten hongher heeft doen

lijden/

lijden / ende by nae van hongher versmachten. Als sy nu by nae haren moedt ende goet verloozen hebbende / egheen hulpe van den Bisschop waren verwachtende / hoorende het gene in de Vergaderinghe te Schoonhoven ghedaen was / d'welcke sy oock / ende principael die alsoo gesint waren / aennemen souden moeten / soo is daer in den vollen Raedt van State door authoriteyt des Bisschops geordonneert / dat sy onder die van Bourgondien al haer recht ende hare provincie stelden. Soo is daer een dach van Vergaderinghe ontrent den vijfden Januarij aengestemt / d'welcke d'Ambassadeurs van Bourgondien gehouden hebben / d'welcke dese waren / Floris van Egmond / George Schenck Gouverneur van Vrieslandt / Gerard Mulard / Joost van Sasbent Peter van Raedt / ende Peter Secretaris van Hollandt. Wt het Ridderschap van Overyssel waren dese Johan Mulard / Burchardt van Westerholt / Gouverneur van Volenhoe / Lubbert Mulard ende Jan Stelling. Van Deventer waren dese Ambassadeurs gesonden / Gerrit Krijt / Henrick Plaetman / en Henric Plaetman Schrijver des stadts voorn. Van Campen waren dese / Lubbert van Hatten / Gerard Burgeerdes / Jan van de Vecht / ende Thyman Veen / waer by gevoecht was / Jan van Breda Schrijver. Die van Swol sonden Jan van Herwaerden / ende den Schrijver Werner Passling. Desen is volle macht gegeven / op die wetten ende conditien by haer eerst in den Raedt overslagen / alle de Landen / Erven / Houven / Steden ende Vlecken des landts van Overyssel te transporteren in't gelooff van Keyser Carel / ende zijnen wettighen Erfghenaem den Princen ende Hertogen van Hollandt ende Brabandt / als de Gesanten des Keysers eerst daer het mede gevoelen des Bisschops vertoont / ende voortgebracht souden hebben / dat dese belooven souden met eede haer ghelooff ende obedientie / soo haest sy saghen dat het haer door den Bisschop geoorloft was. Daeromme soo hebben des Keysers Legaten haer dese inviolable Wetten ende Rechten des Vryheyts gegeven / door authoriteyt hares Heers.

» Den Keyser is voor al behaechlijck geweest / dat alle Ridder Hoffsteden / Steden ende Vlecken van Overyssel hare vryheyt ongequetst eeuwichlijck ende erffelijck verblijve / oock alle Publijcke ende alle prive Rechten van bescherminghen / van Kasteelen van Eygendommen ende oude gewoonten / dat een yeghelijck die selve vryheyt voorts ghebruycke / die hy tot noch toe ghewoon is gheweest. De maniere van rechten een yegelijck op zijne plaetsen / ende de forme om met wetten te handelen / blijve by zijnen Rechter ende Hoff in zijn gheheel / ende onderhouden naer ouder ghewoonten. Indien die van Overyssel door veranderinge der Steden van de Pausschen van Romen ofte andere gequelt ofte gheinfesteert worde: Dat ofte soodanich gewelt sal afgekeert worden sonder koste ofte schade der Steden / volckeren ofte possessien.

fessien. Daerommme soo heeft den Keyser belooft ghelijck hy belooft by desen/ dat al 'tgene onder 'trecht ofte den eyghendom van die van Overyssel geweest was/ dat hy 'tselve haer op zijnen kosten wederom krijgen sal/ wat nu belanghende is de Soldije in desen krijgh/ daer af en sullen sy met eghcene lasten meerder beswaert worden als sy wel machtich sullen zijn op te brengen/ aengesien sy door de voeringhe des krijghs de tijt van soo veel jaren by nae uytgesoghen zijn/ ende want die van Overyssel verklaren Rechten en Privilegien vande Keysers ontfanghen te hebben/ dat sy daerom schier ofte morgen niet behoorden gedwongen te worden sich te te wapenen teghens de Keysers. Waer op geantwoort is/ dat hare wetten niet afghenomen en soude worden/ het welcke die quetsen ofte de eerlijckheyt verslappen soude. Daer was oock een compact/ dat niemandt om des anderen schult ofte des ghemeyne landts van Overyssel gelt soude mogen beschuldicht ofte ghearresteert worden buyten Overyssel in des selfs Heeren landt/ nemaer een yeghelijck om zijne schult alleen alst recht is/ ende want sy met een swaren krijgh voor een tijt lang geplaecht waren geweest/ was in de wetten oock begrepen/ dat den Keyser terstont een oorloghe aennemen soude teghens den Hertoge van Gelre/ noch dat hy sich met hem in geen verbondt verbinden soude/ voor en al eer hy metter wapenen al 'tgene haer ontnomen was wederom gekregen hadde/ dat eerst de Inwoonders ende Eygenaers in haer gheheel gerestitueert souden zijn/ waer dat die goederen ghelegen waren/ en alle 'tselve sonder arch/ op dat den vyandt buyten dat niet toegegeven en sonde worden. Vorders/ dat aenghesien den Hertoge zijne Schansen tegen over Deventer op den Oever des Yssels geleyt hadde/ hy maecken soud' die terstont op te nemen/ ende want d'Overysselsche door hare krijgh-voeringe groote schulden gemaeckt hadden/ dat daeromme het Ridderschap ende de Steden door d'authoriteyt des Keysers ofte zijnes Presidents geconsenteert soude worden/ eenighe collatie van tribuyt te constitueren/ om daer door sich te vrijen. Daer-en-boven versochten sy oock dat de Dorpen die sy den Hertoghe ontnomen hadden/ aen hare bepalinghen souden ghehecht ende het Boven-eyndt des Provincien geschoncken te worden. Waer op haer geantwoordt worden/ dat den Keyser als dan doen soude dat redelijck ware/ als hy dat Hertochdom in zijn ghewelt ghekregen hadde. Daer-en-boven is oock versproken/ dat naedemael sy den Bisschop eenighe brieven ghegeven hadde van thien duysent guldens. Ick en weet niet voor wat hypoteken dat daeromme de Ghesanten met den Bisschop handelen souden om haer die wederomme in handen te stellen/ het welcke sy aenghe-

konnen

„nomen hebben te bearbeyden/ ende die verkreghen hebbende haer wederom te restitueren/ noch dat sy niet eer met den Hertoge vrede maecken souden/ voor ende al eer de pensie van vijf hondert gulden jaerlijcx/ die hy die van [illegible]nicht hadde/ van onwaerden souden ghehadt worden/ ende dat hy die soude laten gaen. Ende indien schier ofte morgen tusschen de Steden eenighen twist ofte strijdt geviele/ soo en soude den Keyser niet vorder in treden om die te scheyden/ als het een goet ende rechtveerdich Heere betaemt. Ende indien sy eenighe schade van den vyant lijden van eenighe ontnomene goederen/ soo sal hy haer van dien beschermen/ niet anders als andere ondersaten zijnes rijcx/ het sal recht ende billijck zijn/ met recht in zijn geschil te handelen in die Steden des rijcx/ ghelijckelijck uyt het ghemeyn recht haerder inwoonderen. Hier-en-boven sal den Keyser voornoemt niet toelaten dat de kluyten aerds binnen dese eerste drie jaren uyt Overyssel vervoert sullen worden/ op verbeurte des schuyts met de waer/ tot des Princen schat een seecker ghelt/ ghelijck oock den aenbrengher ten seeckere penningh voor zijn loon hebben sal. Maer de drie jaren voorsz sal op de saecken gebesoigneert ende ordre ghestelt worden/ naer recht ende reden/ ende als dan sal den Keyser alle jaer zijne behoorlijcke tribuyt ghegheven worden/ op dat naermaels het Overysselsche landt macht voorsien zijn. Voorts wat aengaet de munte/ dat die met ghelijcke waerde der anderen Princen penninghen/ door der selvigher Landtschappen zijne waerdije onderhoude/ want het tot des Heeren majesteyt ende 'tgemeene welvaert aller zijner rijcken/ soo salmen met den Muntmeester besoigneren/ ende daer nae sal het hem toeghelaten worden redelijck is ende schijnen sal. Ten laetsten dat dit compact van den Bisschop ende zijne Gouverneurs van waerden gehouden worde/ dat sy van haer gheen vyandtschap en hebben/ dat het gelt daer uyt vergadert tot den krijghshandel mocht gebruyckt worden.”

Dit is by nae de somme der contracten tusschen des Keysers Gesanten ende die van Overyssel/ waer van naermaels brieven af ghemaeckt zijn. Indien daghen heeft den Bisschop om den winterschen tijt een deel van zijn Soldaten ontslagen/ een vaendel heeft hy met een weynich overschietsels te Wijck ghebracht om aldaer te verwinteren/ nemaer het waren de sterckste ende gewesdichste dobbelt soldeniers. Soo vreesden die van Gelre dat sy naer den Winter den Bisschop wederom dienen souden/ als hy haer om de kosten wat te verminderen voor een tijt laugh maer ontslaghen hadde/ daeromme een haestighen hoop Soldaten uyt Betuwe ende de Veluwe versamelende/ daer by hy de Soldaten binnen Utrecht leggen gevoecht hadde/ soo heeft hy soo haestelijck wel twee duysent

Voetknechten by een geraept/ met welcke hy t'Utrecht van daer in den keel van den Rhijn is gereyst/ ende die van den Bisschop ontslagen waren/ ende van der vyanden komste niet wetende/ heeft hy aengerant ende verstropt/ en de weynige ghevangen zijnde/ soo sijn de andere vluchtende wech gekomen. Rossen met dese versterckt zijnde/ is voorts aen de keel des Rhijns ghetoghen. Maer als hy onvoorsichtichlijck met Vitus van Munster/ Colonel der Ruyteryen om uytgereden was om een bequame plaetse te verkiesen voor haer Legher/ soo waren sy by nae in der vyanden handen ende laghen ghevallen/ nemaer als de zijne geroepen waren metter trompette/ welke komende haer daer van verlost hebben. Als hy nu niet verre van daer was daer hy zijn Legher legghen soude/ soo worden hem gheboodtschapt die van Genemuden over den Yssel gheschеept zijnde/ de Veluwe al waren devasterende ende uytbrandende/ door dese tijdinghe/ is den Raedt van de belegeringe des Schansen verandert/ soo heeft Rossen/ vreesende voor het zijne haestich uytgheroepen zijnde/ removeerden zijn Leger/ ende de groote meenichte van't landt versamelt thuys sendende/ heeft hy dandere partije t'Utrecht gebracht. Ter selver tijt heeft die van Gelre noch eenighe Kasteelen in de morassen van Abcoude aen de kant des Vechts met compact inghenomen/ als 'thuys te Ham ende van Meypten/ ende de Stadt van Montfoort is noch verradelijck aengetast/ nemaer het beginsel en was niet. Hier-en-tusschen de vierde in der Stadt door het gebreck van de victualie beginnende te vermeerderen/ soo reysen sy met twee compagnie Voetknechten ende alle hare Ruyterije in Hollandt om provande. Den Bisschop verstaende dat de vyand wederom over den Rhijn ghescheept was/ hopende dat hy haer den wech besluyten soude/ heeft zijne Soldaten ontrent Ameronghen gedisponeert/ maer hoorende door d'uytgesondene Verspieders/ dat sy tweemael soo sterck van alderhande wapenen waren als hy/ ende dat sy daeromme hare macht versterckt hadden om sonder sorge hare provande in der Stadt te brenghen/ soo heeft hy den wech latende d'welcke hy haer meynden te besluyten/ naer Wijck zijnen cours genomen/ nemaer als daer-en-tusschẽ de provande beter koop worden binnen Utrecht om de meenichfuldige uytloopingen/ soo hebben sy t'Utrecht door gebreck van ghelde de soldije niet konnen opbrengen. Daeromme/ om dat de Soldaten tot haren gewilliger souden zijn/ soo heeft den Raedt bevolen de rijckste ende de machtichste van goederen heymelijcken eenige schattingen op te brengen/ In't landt van Campen was een Ossen-stal/ daer d'Ossen-weyders ghewoon waren snachts haer Vee in te drijven/ dat hadde de Hertoge inghenomen/ als bequaem zijnde om die van Campen ende Genemuden hare excursien te verhinderen in de Veluwe/ ende terstont aldaer halende gravers uyt de Veluwe/ heeft hy het binnen weynich dagen alsoo met een grachte ende walle tegen alle gewelt des krijghs versterckt/

verstercht/ daer een groot Garnisoen inleggende/ dat het by nae onwinbaer scheenen te zijn/ ende het worden door de ghelegentheyt des plaetsen noch stercker ghemaeckt. Hier uyt worden menighe excursien ghedaen door de poorten van Campen/ ende menighe schermutsinghen worden hier uyt teghens die van Genemuden gesien. Die van Deventer omcingelden het Kasteel te Diepenheym/ al waer die van Gelre groot Garnisoen in hadden/ ende korts naer dat sy haren Leger gestelt hadden/ hebben sy het al bereyt dat tot een bestorminghe dienende was. Den Gouverneur worden uytgeroepen om met hem van over-leveringhe te handelen/ als hy oock haer egeen beleeft nemaer trotsen antwoordt was gevende/ soo hy geapprehendeert zijnde/ in handen der vyanden ghebleven. Daer naer beginnen sy het Kasteel met schieten aen boordt te komen/ nemaer als daer egeen ghewelt van't schieten op en vatteden/ soo loopen sy daer toe met grooter geroep om die grachte die boven maten diep was/ met stroo ende steene-tuynen te dempen/ soo hadden sy hare ladderen aen de wallen al ghehecht/ als dan behouden de Geldersche onder den vyandt te haghelen ende te schieten/ groote schade ende nederlage doende. Als dan de herten van die van Deventer in den eersten aenvangh die ongheluckelijcken voorer gingh/ ghebroken waren/ want daer een teycken ghegeven/ om wederom in't Legher te keeren/ ende vervaert zijnde door de groote manhafticheyt des Garnisoens/ sijn haer Leger verlaten-
de wederom naer huys ghereyst/ 1528.
ende de onsachticheyt des lochts ende den tijt des jaers was soodanich/ dat de Soldaten lichtelijck eenich ongemack hadde konnen gekrijgen. Alle welcke dingen gedaen worden ontrent in't beginsel des jaers van acht-en-twintighen. als den Bisschop van zijne Soldaten van traecheyt niet en liet verderven/ ofte sonder arbeydt zijn/ want hy doen eenighe huysen der Edelen ende principaelste van de Vtrechtsche Factie in Jutfaes dede afbranden/ ende indien daghen hebben die van Deventer oock geluckelijck gestreden op twee plaetsen/ by Wilsen ende by de t'Spiegat/ door welcke victorien hare herten niet weynich en verheft/ ende der vyanden veel vermindert zijn. t'Vtrecht en worden egeenen goeden raet ghepleecht/ want den naevolgenden Maent als de Soldaten wreedelijck haer maent-gelt waren eysschende/ constitueerden sy een nieuwe schattinge een yder Borger op te leggen/ nemaer aengesien die om de arme menschens wil qualijck konnen gheschiet hebben/ ende dat daer uyt een nieuwe muyterije soude opgestaen hebben/ soo is dien raet voor den tijt afgeslagen. Daer-en-tusschen gaben de principaelste des Factien de Soldaten schoone woorden/ haerlieden wreede geesten wat versachtende met groote beloften/ ende seggende dat sy soo grooten somme van penningen dagelijcx van den Hertoghe waren verwachtende/ ende de geerighe herten meer met verleggingen als door weygeringen de betalinge onthoudende. Ende indien de Capiteyns selve

hare

haer ghelofde voor haer versterckende der Soldaten wreetheyt niet verdruckt en hadde / de Stadt selve hadde alle tot een plonderinghe ende beroovinge voor der Staten Garnisoen gheweest / ende korts naer dat dese alteratien gestilt waren / is het ghelt ghebrocht. In Doorne was een Kasteel toebehoorende den Domproost Philibert Naturel / van den Raedt der saecken van Bourgondien. Desen hadde voor Curateur des Kasteels / ghelijck van anderen meer saken in der Stadt gelaten. H. M. de Weese. Dit hadde hy die van Gelre in't eerste aenvanghen des krijghs / om dat het bequaem om excursien uyt te doen / ende dat de hare vrijelijck in der Stadt komen mochten gheopent. Waeromme den Domproost gestoort wesende / aen de Weese voornoemt / ende aen het Capittel van den Dom brieven gesonden / waer mede hy was klagende / dat het Kasteel tot haerder geloof bevolen was / nemaer dattet nu die van Gelre sonder zijn consent gheopent was / want hy verstaen hadde dat die van Gelre daer op den vyandt menighen uytloop op deden / de weghen al omme besluytende / dat het hier tot op zijne groote kosten niet gesandeert en was / om dat de ghemeyne vrede daer door geturbeert ende gewelt gedaen soude worden. Dattet op dier plaetsen ghelegen was / al waer uyt die van Gelre veel doen konden / dat het oock wel door des Bisschops lijfelijcke aenvanghen machte inghenomen / ende lichtelijcken metter aerden vergheleijckt worden / het welcke wel om doen soude zijn / aengesien het / niet om ghewelt te dragen als om plaisier getimmert was / ende dat soodanich eenich ongheluck daer op quame / soo dede hy haer weten dat allen den last op haren hals vallen soude / dat sy hem de schade vergelden souden / al-hoewel hy ghenomen op de goede van de Weese voornoemt verseeckert was. Den Bisschop hopende te deser tijt dit als nu te konnen verkrijgen / sent zijne Ruyterije in twee partijen / gedeylt ontrent den voet des Berghs / om alsoo door verscheyden wegen / d'een vyandt tegen d'ander / niemandt van d'ander wetende / ghemoeten souden. d'Andere Compaignie met het teycken van Gelre in't vaendel woort den bergh omgeleyt / op dat / of hy van Utrecht gheweest ware / soo komen de Compagnien met des Bisschops vaendelen in't aensien des Kasteels op een dicke ende vlacke plaetse te ghemoete uyt compact. Noch sy en konden elkanders gemoetinge sonder strydt niet voorby wijsen / datter weynige onder 't wapen van Gelre met veele souden vermengt worden. Terstont wort daer met hare lancien betoont een maniere van eenen dapperen strijdt / voor den aensienders uyt het Kasteel. Ten laetsten de Ruyterije onder het Geldersche wapen schijnende te weesen / vlyeden achterwaerts / tot haren roepende de handen die in't Kasteel waren / als of hy door groote vreese der vyanden macht onghelijck zijnde / de vlucht waren nemende. d'Andere haer siende de vlucht nemende / ende dat sy hare paerden metten breydel omgekeert hadden / haer metten sporen steeckende /

singeren

[illegible] als dat sy haer [illegible] lijck [illegible]. [illegible] schijnsels des [illegible] der verrade- ders / en hadden die van [illegible] niet alleen hare sinnen ende oogen gheheert / nemaer de poorten ope- nende ende de brugge neder leg- ghende / helpen sy de vluchtende [illegible] met geroep als met het gewijs der handen. Sy schooten met kracht van hare huysen ende toor- nen / op de gene die d'andere ach- tervolchden / haer door het ghe- schiet der veldstucken door so veele sy konden te ruggewaerts drijven- de. Nu soo waren daer eenighe over de brugge in't Kasteel ghekom- men / als den Vaendragher door groote blyschap al te heet zijnde / als het Kasteel noch niet genomen en was / door beteyckeninghe des leus / dat hy hem niet sonder ghe- welt in den eersten hem ghemoe- tende soude openbaren. Als daer nu het bedroch ontdeckt [illegible] is hy binnen [illegible] / [illegible] al arm / want daer vyanden in schijn van vrienden binnen ghela- ten waren / datmen [illegible] het geschut daer binnen zijnde [illegible] len mochte / om op die vyanden te schieten / [illegible] eer sy in de binnenste zale gekomen waren de ganghen besettende. Tot dit ghe- roep d'eerste der vyanden [illegible] zijnde / dat de poorte gesloten ende de brugge neder-geleyt zijnde [illegible] ter [illegible] / sy door het gheschut over vallen souden worden / soo hebben sy hare paerden [illegible] ende / sich op de vlucht begheven. Waer nae sy verstoort zijnde door graefschap van de verliesinghe der vrienden / hebben hare Compaignie by een voegende / het Dorp geweldelijck

[illegible] / ende [illegible] deser gue- den [illegible] / onder de welcke oock was den Schout des Dorps / zijn wederom nae Wijck [illegible]. Op dien tijt als des Bis- schops Soldaten naer Naerden waren [illegible] om [illegible] / [illegible] zijn sy van die van Utrecht ghe- [illegible] / nochtans niet dege- lijck te wege brengende. Schoon- [illegible] is [illegible] niet een verraderije versocht door drie Soldaten in [illegible] daer in geko- men zijnde / [illegible] haren aen- [illegible] en is niet voortgegaen / daer- omme sy op der daet geapprehen- deert zijnde ende in den Hage ghe- bracht / als sy ondervraecht en op de [illegible] geexamineert zijnde / het [illegible] vergheven hebben / waer door terstont in de Hollandt- sche Steden Garnisoen geleyt is. Nu soo was aenkomende de Len- te / wanneer alle de macht van de Bourgondischen met den Hertoge van Gelre soude strijden / ende ca- veran van de over-leveringhe des Bisdoms / waeromme soo is den Bisschop en de Staten van Over- yssel eenen dach te Dordrecht van de Bourgondiers aengeseyt. Als sy aldaer compareerden / soo is naer't transport des Bisschops / ghedelibereert met wat / ende hoe groote heyrkrachten / ende met [illegible] den eer- sten [illegible] met den Hertoge van [illegible] der oorloge [illegible]. Tot Regierders en Lieutenants generael zijn genomineert / Graef Moris / Graef Wilhelm van [illegible]- [illegible] / ende Georgë Schenck / uyt het Ridderschap van Tauten- berge den Gouverneur van Vries- landt / d'welcke bevolen is met al-

der neerstichept een heel boeck te beschrijven. Tot welcken krijgh daer gheordonneert zijn seschien hondert Boetknechten / ende anderhalf hupsent te paerde / daer-entusschen soude George Schenck voornemen / met soo veel volcx als hem goet duncken soude in Over-yssel / daer hy volghende tot een verwullinghe haerlieden hulp te wercke gaen / soo haest het den tijt des jaers vereyschen soude. Nu was het eerste van't Jaer van acht-en-twintighen, soo worden in der Stadt van Utrecht wederomme d'ordonnantie van de Factie aen de Stadt overdragende / alle 'tyegen ingebracht op den eersten Februarij die uyt vreese des krijghs in de stilte ghevloden waren / ende alle de gene diet Placcaet niet naer en quamen / dat die den tijt van thien jaren uyt der Stadt ghebannen worden / behalven de boete van hondert kronen in des Stadts comptoir / ende arbitralijcke correctie / naer goetduncken des Hertogen voorsz. Hier toe soo zijn daer de tijt van ses Weken langh alle Vrydaechs Processien gheordonneert om te draghen waer in men bidden soude / dat den krijghshandel haer geluckich zijn wilde / noch mede is daer een vastinghe inghestelt. Daer is als doen wederom een nieuwe keurte ghemaeckt van de Ruyters / eysschende Soldije van vijf Maenden / als van het eerste aennemen des krijghs / d'welcke des Hertogen Gesanten geslicht is / die gheroepen waren om haestelijcke dese saecke in te sien / den tijt van de Rechtsdagen noch twaelf dagen / door de weyrichte der borgeren opgeschort zijnden / (want sy een deel Ballinghen waren / een deel van daer ghebleven waren uyt vreese van de plonderinghe / ende noch een deel was van daer ghegaen. In't beginsel des krijghs door den haet des Factien / als dan daer-en-tusschen niemandt gekomen en was / op het Edict niet achtende / soo zijn nochtans de Gilden een yegelijck in zijne Raeds-huysen vergadert / naer ouder gewoonten / niemant haer onnemen zijnde de gewoonte van haere stemmen te gebruycken ofte te doen / soo heeft den Hertoge [illegible] van de zijnen door eenen brieff geseyt. Tot Borghemeesters zijn genaemt Frederick de Ronninck / Gowaert de Ronninck des Schouts soon / ende Frederick van Voorst. 't Is noch daerenboven den Hertoghe niet onbekent geweest / wat die van Dordrecht waren delibererende / daeromme soo heeft hy de Dorpen omtrent gelegen den Leck / met alle zijne crijchsmacht besettende / heeft den Bisschop wederom licenterende / verwacht. Hy wel wetende / dat die van Wijck naer hem seer waren verlangende / als hy te Schoonhoven uyt de Vergaderingh ghekomen was / soo heeft hy aen haer eenen brieff by nae van deser inhoudt geschreven. Dat sy in op-houden souden van sorge voor hem ende sijn salichept en welvaert / daer hy wiste dat d'andere zijde des Riviers seer sterckelijck beleghen hadden / dat hy eerstdaechs met soo groote hepr kracht verghesel-schapt sonde komen / dat hy midden door haere Wachte souden heen komen varen / edoch dat sy daer-en-tusschen scherpe wacht voor de poorten ende op de vesten souden

houden

houden teghen alle listicheyt ende bedrogh der vyanden. In dien dagen is noch eenen Bode gesonden van de Bisschop uyt Schoonhoven aende Staten van Utrecht/ van haer compact ende vergaderinghe binnen Dordrecht/ op dat het haer niet onbewust zijn soude/ welcken Bode in handen van de Geldersche wacht ghevallen is. Dese beschreven lesende/ ende den Bode hy latende/ zijn soo blyde geweest dat sy een langen oorloge ende grooter namen des krijghs seecker waren/ dat sy tot snachts seer spade gebancketeert ende ghedroncken hebben/ van welcke saecken van den Bisschop korts wederom aen de Staten brieven gesonden zijn. Naedemael dan den Hertoghe bemerckten dat hem een grooter oorloghe van een machtigher Adversant bereydet worden/ ende dat alle Steden met sterck Garnisoen voorsien/ ende door al Hollandt veele monsteringen ghehouden worden: Alsoo dat al het ghewelt des Krijghs ghemeynder wapenen op hem ghekeert soude worden/ verschrijvende een nieuwe heyrkracht/ voorsiet hy zijne Steden oock in tijts met victalie/ Boden uytsendende aen alle zijne Fortressen ende Schansen/ dat sy neerstich waecken houden. Het welcke oock van den Bisschop gedaen is/ indien daghen als hy te scheepe te Wijck gekeert was/ vermanende die sterckten ende Steden noch in zijn gelooff zijnde/ dat sy neerstighe waecke houden souden/ daer by voeghende dat den krijgh nu wat meerder te Weye te wege brenghen souden/ als sy tot noch toe gedaen hadde. Die Geldersche die den Leckendijck ende de naest-gelegen Dorpen besaten/ verstaende door hare Bespieders des Bisschops aenkomste ende zijnes heyrs/ (want sy waren ontrent twee duysent voetvolck.) de welcke met eenen goeden hoop/ ende de rechter-zijde des waterkants volchden/ dat sy hem vrye ende onbesorcht vervolghen souden/ soo hebben sy haren wech gemaeckt aen de kluftige berchkant vreesende/ dat de verwonnen vyanden over de Leck schepende/ sy in eenich perijckel ofte eenighe andere quade plaetse mochten gebracht worden. Soo is hy snachts vervolcht met een weynich volcx de vliedende Geldersche/ eñ daer sy haer Leger maeckten/ is hy onvoorsiens door onbekende wegen in der vyanden wacht gheraeckt. Dese gevangen ende by Maerten van Rossen ghebracht/ ende van hem ghevraecht zijnde hoe groot dat hare macht geweest was/ waer sy hare lichamen geneesden/ ende waer sy heenen wilden. Hy van alle dingh noch bescheyt hebbende/ voorneersten/ dat sy al over de Leck gescheept waren/ naer het Leger van Langhstraet passerende/ doet hy terstont zijn Leger opbreecken/ ende alle ghereetschap van wapenen bereyden. Ende alsoo des middernachts niet verbeydende sijne kortouwen openende/ gaet al stillekens wederom na de Leck/ op dat de krijghslieden eer sy by den vyandt gekomen waren/ door kleyne snelijck gaende vermoeydt souden zijn. Als sy nu op den morgenstont ont Couslijck ghekomen waren/ soo beveelt Rossen naer dat zijn volck overgescheept was/

de op beerecken ende te bewaren/ op dat den wedergangh der sijnen van achteren niet belet en soude worden. Van daer voorts is hy metter vlucht de heyrkracht der Bourgondiers totten avont toe vervolcht / als hy van den gemoetende passanten verstont den wech die hy noch van haer verscheyden was / en dorste niet vorder reysen/ ende vermits de Soldaten door het lanckwijlich passeren vermoeyt was / soo heeft van de vyanden te vervolgen opgehouden. Des navolghende daechs als hy ontrent Culenburch over de Riviere ghescheept was / heeft hy den sijnen geboden sich wat te vermaecken/ als hy daer sijn Leger gelept hadde / ende aldaer niet lange verbeydende / heeft hy den sijnen in het Legher van Doorn weder ghebracht. Daer-en-tusschen waren die van Bourgondien seer naerstich om al haer lande door krijghsvolck te beschrijven / nemaer met en vermeerderden de vreese so seer dat den krijgh van een machtigen Heere gevoert soude worden / als datmen seyde dat Schenck sijne geschutten uyt Braband in Vrieslandt brengende/ende alle de Vriese ende Bourgondische Soldaten ghemonstert hebbende/ hy die van Overyssel kriegen soude. Welcke spraecke seer verbaert heeft de naest-gelegen Gelderssche ende de Ghemeynte van Utrecht / als de welcke geraect zijnde door de conscientie van het eerste aenvanghen des krijghs / die noch vreesden de toekomste eenes vyants / met welke hy lange tijt uyt haer en rijckeys gestreden hadden / noch vreesende eenen [illegible] toekomstige [illegible]/ hoe sijn [illegible] gherechtigheyt was / indien hy verwinder bleve. In desen twijfel zijn daer eenighe Bourgondische geweest/ die in verschuyvelen de regeeringhe der Morten Stadt van Utrecht/ dat sy dessen grooten stoten des krijghs met hare macht nu niet soude konnen ghelijck wesen / als sy tot noch toe niet tegenstaen en hadden konnen/ noch mede hoe weynich hoops men op die van Gelre setten mochte / want sy siende dat den gantschen krijgh op haer aengeheven was / sijn sy heymelijck uyt der Stadt gevloden. Welcker vluchte door de Staten ghepubliceert zijnde / worden sy terstont voor vyanden geacht / hoe-wel sy tot hier toe toe gherustelijck gheweest waren / ende Soldaten in haerlieder huysen sendende / worden sy van alle de kost berooft ende ghe-plondert / verhalende dese woorden meenichmael / dit is het rechte ende het spel des krijghs / teghen die verlaters hunder Vaderlande dewelke waren daer die openbaerlijck den Bisschop waren toestaende/ het welcke men hier uyt bemercken konde/ dat sy der oproerighen daedt niet toestaen en wilden/ sijn door authoriteyt van 't Senaet uyt der Stadt verdreven / De roepe toorne des volcx uyt dese saecke tegens de principaelste oproerighe expostulerende met den Grave van Meurs/ heeft niet alleen volbracht dat sy sachter ende stilder de Republijcke regeerden/ nemaer ooch de Soldaten verboden meer ghewelt te doen op der verloopende huysen. Daer-en-tusschen als de Bourgondiers al 't ghehele tot den krijgh dienende / aen dese ende

d'andere

d'andere zijde des Yssels waren toebereydende/ heeft den Hertoge gheboden datmen de Stadt met victaille versien soude teghens eenen langhe beleghueringhe. Dus is ontrent den vijfden Meert een grooten hoop koorens uyt Rhenen t'Utrecht ghevoert/ ende het Legher is voorts vervoecht uyt Doorn dichter by der Stadt. Den Hertoghe niet verbeydende het langhsaem toebereytsel ende komste des nieuwen vyandts/ gheeft Rossen dese saecke te kennen al een het op hem te doen soude wesen/ beveelende hem met een dat hy een heerlijcke saecke de gemeyne saecke noch in't geheel zijnde/ bedrijven soude/ voor alle de naekomelingen een heerlijck exempel zijnde/ende om dat te beter te volbrenghen/ soo sent hy t'Utrecht een heyrkracht van ses hondert uytgelesen Voetknechten uyt de Betuwe opgenomen/ in't beginsel van den dage als Rossen dat volck ontfangen hadde/ soo doet hy die op't Outwijcker veldt vergaderen/ ende in de volle vergaderinghe zijne spiesse deyssende/ begint alsoo te spreecken: Voorwaer lieve ende vrome medegesellen/ wy hebben een poveren krijgh tot noch toe voor den ondanckbaren ghevoert/ want in't vervolgē des Bisschops/ soo hebben wy in ons eerst beginsel al ongemack ende grooter arbeydt t'onser kleynen proffijt gheleden/ dat dickwijls den arbeydt des nachts ende des daechs door de wintersche quade weghen/ van U. L. tot mijnes heeren grooten [illegible] op egeen hoop van eenighen rooff volbracht is/ d'welcke andersins in kley-aerd/ al-hoewel moeite zijnde/ U. L. [illegible] [illegible] hebben/ ende aengre[illegible] [illegible] in de plaetse van eene [illegible] [illegible] dat ghylieden eenige [illegible] van [illegible]-arbeyt gevoelen mocht/ soo sal ick U. L. van desen daghe het rijckste rijck dens machtichsten vyandts/ al waer ick U. L. verleene soo veele gouts/ silvers ende alderhande kostelijckheyt tot eenen rooff/ als ghylieden emmermeer van doen sult hebben om heerlijcken af te leven. Nemaer wie de vyandt/ welcke de Stadt zy/ met wiens berouvinge ende plonderinge ick U. L. rijck maecken sal/ die sal ick u ontdecken als wy daer dicht bekomen sullen zijn/ daeromme volcht my alleen nu ter tijt/ ende dese met weynich woorden tot de Soldaten ghesproken hebbende/ is met een snel geloop te voet in de Voorstadt gheloopen uyt de Vergaderinghe/ roepende met luyder stemmen/ dat betuyge God de Heer/ de Soldaten zijn voorlopende onordentlijck gevolcht/ de Borgers van de wallen en toornen siende/ hebben hy seer verwondert door die groote ende haestighe blyschap. Met het Voetvolck heeft oock sich vervoecht alle de Ruyterye hare paerden in den Stadt latende/ om dat in den Winter die in Hollandt niet veel ghebruyckt en konden worden/ soo door de enge wegen/ als door de kley-dycken. Daer-en-tusschen worden de poorten gesloten gehouden/ op dattet [illegible] Bode den haestighen [illegible] der Gelderschen eerst soude gaen te kennen geven die van Hollandt. Als sy nu [illegible] duysent treden ontrent

trent vander Stadt waren / soo sach Rossen dat sy van allen kanten vrije waren van de lasteraers / soo doet hy wederom tot de krijgslieden / als sy wederomme in een perck vergadert waren / dusdanigen uytspraecke. Ick geloove lieve medegesellen / dat ghylieden seer begheert te weten waer toe onse reyse is seggende / het welcke oock niet onredelijck is. Want soo haest ick U. L. herten huyden verbult hebbe met de hope van een grooten buyt / ende van die haestige blyschap niet al vry zijn van alle vreese ende sorge / soo lange als de vyandt de plaetse ende de perijckelen noch onbekent zijn / nochtans wille ick dat ghylieden sorgeloos ende onbevreest zijt / want den selven voorleyder de welcke ghylieden in soo sware tochten ende perijckelen gehadt hebt / sult ghy nu oock in't voorste van den strijdt sien. Wy sullen d'Hollanders strijt aen gaen seggen / niet door onsen feciael / nemaer door onse wapenen / wy reysen nu uyt om den Hage te gaen plonderen / al waer de grootste ende kostelijckste rijckdommen van't Landt zijn. Desegene ick U. L. van gout ende silver ende alderhande kostelijckheyt daer meer als te veel zijnde / te berooven daer soo veel voor U. L. mede nemende / dat daer niet over en blijve / ende wat mans U. L. te ghemoette komen sal t'Utrecht gevangen brengen / dat sy sich van U. L. ransoeneren moghen / nemaer en laet U. L. den naem van het machtige Gemeynte niet verbaren / wel eer syn sy dappere mannen geweest / ende nu niet minder. Overdenckt eens by U. L. herten / onder wat Heere ghylieden tot noch toe tot uwer grooter eere gedient hebt / die altijt gewoon is te winnen / maer niet overwonnen te worden / die noch alleen de onderbarenste Heere geacht wort in de krijghs handel. Daer nae soo ghylieden floreerende Soldaten door soo veele victorien / eens overleght U. L. vroomicheyt / tegens het slappe ende onmanbare volck / ende leuye buycken. Soo sal het lichtelijck blijcken / so als ick meyne / door wat een volck ghylieden uwen wegh maecken sult / in hoe korter tijt hebt ghylieden by nae alle d'Oversteden in u gewelt ghebracht? Hoe veel Kasteelen ende Fortressen hebt ghylieden op eenen tijt met weynich volck den Bisschop opnemende de Republijcke van Utrecht wederom in handen gestelt? Ick swijghe hoe dat Hoorst ende 'thuys ter Eem meer door vreese als gewelt sich in U. L. handen over gegeven hebben. Doencht daer by dat den Bisschop in een Schanse ofte Fortresse niet soo sterck als hy hem laet duncken van U. L. besloten wort gehouden / alsoo datter behalven Amersfoort noch Schanse / noch Fortresse en zy / alwaer hy in manieren van een Schiltpadde kruypende onder zijn schilt / buyten schients vry zijn mach. Dese U. L. seyten U. L. noeme ick / hebben U. L. naem alsoo vereert in korten tijden / dat ghylieden U. L. vyanden door uwe konst vreesende / verdreven hebt / al eer ghylieden tot het vechten ghekomen zijt. Nemaer ick soude groote heyrscharen der Hollanderen konnen verhalen / maer egeene goede strijden / dan

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] neerlick [illegible] verloopen/ [illegible] de [illegible] [illegible] der [illegible] heeft is ghevonden. Want waer hebben wy hare machtige heyrscharen met [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ick dat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] bloedtschept [illegible] / ende de [illegible] men bloede zijn: Met hoe [illegible] nich [illegible] hebben wy die groote meenichte van [illegible] / by de Carthusers / [illegible] van [illegible] [illegible] tot den [illegible] [illegible] [illegible] nedergheleyt / hoe grooten meenichte van Soldaten hebben wy met den Capiteynen ghevanghen? En hebben wy [illegible] [illegible] tijdt oock [illegible] [illegible] Harderwijck [illegible] de Veeluwe [illegible] meenichten / met een deel van [illegible] [illegible] uyt de Betuwe / ende sommige van onse Ruyterye ghedoodt ende verjaecht. Die heerlijcke victorie by ter [illegible] / is nach verschenen in dusen [illegible] / al waer wy Willem Turck vanghende / Overste van den vyandtsche heyrschaer ende een grooter meenichte verslaende als daer. Boven [illegible] / die [illegible] van hare nederlage waren [illegible]. Daerom [illegible] [illegible] [illegible] U. L. [illegible] vrome Soldaten / en laet U. L. niet verbaren [illegible] den [illegible] naem der Hollanderen / de welcke U. L. door de groote victorien [illegible] zijn / ende [illegible] ghy lieden van te vlucken ende bereyder zijt om nieuwen krijghshandel te aenvangen / soo ist nu de tijt des jaers / dat U. L. groote Soldyen / groote [illegible] / ende groot gelt teghen [illegible] worde / op dat ghy lieden niet klagen en moocht dat U. L. [illegible] [illegible] [illegible] zijn. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] uyt den [illegible] ghekomen zijnde [illegible] [illegible] / ende [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ende [illegible] dat uyt [illegible] ende [illegible] [illegible] [illegible] / alsoo dat een niemandt door ons [illegible] [illegible] / ontkomen en sal / of hy sal in onsen handen vallen. Wie isser doch onder U. L. die der [illegible] [illegible] den [illegible] [illegible] [illegible] loon vergelden sal [illegible]. Wie isser die den [illegible] al hoe wel groot van [illegible] / hem sulck een Leger tot een [illegible] ghegheven zijnde [illegible] [illegible] / alle welcke U. L. op eenen dach [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sullen / dat ghy lieden in [illegible] heerlijcken daer op sult moghen leechlijck leven. Of niet alle uyterste perijckelen / op hope van soo grooten buyt niet liever / jae gheen met allen behoorden geacht te worden? Ick voorwaer daer jae toe segge. Nu ist van noode dat ghy lieden om tweederley saken op de vyant vertoornt worde. [illegible] [illegible] dat de Hollanders [illegible] [illegible] gheweest zijn / dat wy den Bisschop uyt onse Provincie [illegible] verdreven en hebben / [illegible] onse wapenen soo veel machts hadden welcke saecke alleen de [illegible] U. L. victorie in [illegible] is geweest / want desen [illegible] heymelijck onderstandt van Soldaten ende solt doende / hebben het Bisdom by nae onses rechts ghe-worden zijnde / tusschen ghekeert. [illegible] en laetsten / hebben alsoo sich met den vyant int verbondt verbonden / dat sy aen desen krijgh ghebonden zijnde /

zijnde / indien sy verwinders zijn de gantsche Provincie / als 't Boven ende Neder-eyndt onder haer ghereechticheyt sullen dwinghen. Wat meynt ghylieden / behooren wy dit al te verdragen? behooren wy onse vyandtschap soo langhe op te houden / tot dat sy openbaer zijn? aenghesien sy wel voorsien zijnde met duysenden Soldaten / ons en toegangh in Hollandt ende in den Hage den krijgh transfererende sluyten? als sy alle de weghen ende paden zijn besettende. Daeromme moeten wy krijghslieden haer in tijts tegenstaen / ende te vertoonen haer een teere des vromicheyts tot V. L. grooter eeren in't beginsel des krijghs / want daer-en-tusschen bevreest hier voor weesende / dat wy eenighe onse vyanden Steden achter rugge laterende / ende door de Binnen-landtsche Steden gaen sullen moeten / ende dat als dan eenighe [illegible] een vreese op haren hals krijgen. Alle misdanckighe meyninghe ick als den name ende den eere van een Soldaet onwaerdich / te ontslaen van haren dienst / want daer en gheene vromicheyt in den krijgh bedreven wort sonder perijckel ende swarigheyt / al-hoe-wel ick nu niet en bemercke datter yet zijn soude konnen / dat V. L. eenighe vreese aenjagen soude. Hier spreecke ick nen d'edele geesten der Soldaten / die alleen uyt zijn om eer ende prijs te behalen / nemaer niet tot ten blooden / de welcken tot elcken wint vol vreesen zijn. Nieuwers en hebben hier de vyanden hare Kasteelen ofte Leghers / van achteren ist al vreedsamich ende vry door onse Garnisoenen / [illegible] [illegible] noch [illegible] vyanden [illegible] wegh / om dat [illegible] heere [illegible] ende om dat sy ons noyt vyandtschap bewesen hebben / noch dat de poorten voor ons niet open en zijn / nochtans zijn sy ons so [illegible] / dat sy niemandt veel eer als ons bystandt ghedaen hebben. Daer-en-boven soo maer [illegible] [illegible] Steden voor by gaen / welcke beyde niet wel voorsien en zijn van Garnisoen / maer men moet daer alsoo voor by gaen / dat ghylieden van het geschut vry zijt / ende dese expeditie is uyt compact aenghenomen / daeromme sal het Garnisoen van den Raedt niet geconsenteert worden / op ons uyt de Stadt te vallen / op dat de passagie in den Hage ons niet belet en worde. Soo alle de Garnisoenen uyt alle de Steden in eenen hoop verbaecht worden / het welcke niet gheschieden en sal / soo souden wy niet met mans / maer met vrouwen te vechten hebben / want alle de Soldaten inder Steden geleyt zijnde / sijn uyt Hollandt ende Brabandt sonder delect / haestelijck uyt de veelste menschen vergadert. Dat ick daer-en-boven noch achter late wat een verwindere heyrschare / ende door langh gebruyck handich zijnde / eenen hoop fielen ende die gene die van des Stadts ledicheyt ende overvloedicheyt verdorven zijn te hebben gaet. Voorts alle de Dorpen aen dese ende d'andere zijde des Rhijns geleghen zijnde / van ons gewoonlijck zijnde te verdingen met ons / sullen ons overvloedelijck ende gaerne totten Hage toe met victaille voorsien.

sien: Hier-en-boven en waren haer reyse egeen beecken verhinderende/ egeene bruggens die ons afgeslagen sullen/ en sijn ons in de weghe/ egeen berghen en sijn ons noch gemoetende/ noch egheenen ongelijcke plaetse en sullen wy betreden/ nemaer een vlack veldt/ sonder strijdt/ ende dat U. L. wonder geven sal/ sulle ick U. L. soo groote schatten leveren. Als nu van den Hage noch muyren noch grachten en heeft/ waer het andersins met versterckt soude zijn/ daer en is oock egeen sorge/ dat de poorten ons ghesloten sullen worden/ ofte dat de grachten in't bestormen met der verslagenen lichamen vervult sullen worden: alsoo dat die grooter rooff ons sonder eenighe bloedtstortinge sal komen te staen. Hoe-wel te swaerder arbeydt hebt ghylieden in den winterschen tijt in de Legers verdragen: Hoe dickmaels hebt ghylieden in sneeuwighe als ghy met den vyandt vechten sout/ de wapenen nauwelijcx in de handen konnen houden: Hoe dickwijls hebt ghylieden/ den ondergangh door de Rivieren U. L. benomen zijnde/ al U. L. welvaren op U. L. dapperheyt gestelt. Ick wete lieve kryghslieden/ dat U. L. herten niet minder door mijn vermaninge totter vromicheyt niet minder verweckt wort/ als door d'overdenckinghe van eenen soo rijcken rooff/ d'welcke ghy niet alleen behoort in d'oogen te hebben/ maer U. L. oock laten duncken/ dat ghylieden die al de handen zijt houdende. Soo ghylieden verweckt wort door de ghedenckenissen van soo veel victorien/ soo U. L. geesten door langen kryghh verwoedet zijnde/ die kryghslieden van Hollandt van weelden in de Steden opspringe ende verleydende vreese aenjagen: Soo U. L. gheen doorheyt/ egeene dallen ofte berghen/ ofte egheene Rivieren uwen wech afstuyten: Soo volcht my met Gods hulpe/ want hebt ghylieden tot noch toe my gevolcht/ te meer behoort ghy het nu gaerne ende gewillichlijck te doen. Als hy aldus gesproken hadde/ soo riep de gantsche vergaderinge/ met betooninge van grooter blyschap/ dat sy hem tot een Oversten hebbende/ den mondt van de Helle wel wilden bevechten/ dat sy/ daeromme waer hy oock gaen soude/ hem gewillich ende vlugh souden volgen/ ende Montfoort voor by gaende/ reysen sy naer Woerden. Ende al-hoe-wel ick in't beginsel dese mijner boecken/ een korte beschrijvinge des Rhijns ende der Stadt Utrecht ghestelt hebbe/ dat ick voorgenomen hadde/ yet anders liever/ als in't leste van de orden der selver saecke declineren wilde/ nochtans om dat in het binnenste van Hollandt van ons begin aen is een expeditie verhaelt te worden/ en sal het den Lesers moghelijck onprofijtelijck ofte onlieff om te lesen zijn/ in des landtschap uytwech eens wederom uyt te loopen. Voor eersten is het notoir by allen Historie-schrijvers/ dat den Rhijn in twee hoornẽ verdeylt eermaels zijnde/ niet als nu in drie/ den Noord-Zee ingeloopen heeft/ nemaer op een veel anderen maniere/ dan behalven dat den Yssel noch gheheel onbekent/ ende een bloedt was van geender waerden

ofte gantsch van eghenen / ende dat oock zijne anderen arm / tot Catwijck toe was van naem van den Rhijn houdende is / en worden niet door de selve heelen in de Zee gegoten daer sy het nu ter tijt door doet / (want de Leck uyt die ghelijck meer andere spruytende / en was by nae van geenre naem / alsoo datmender met kleyne schuytkens nauwelijcx door gevaren en koude) maer ontrent Wijck sich met een groot gewelt ontdraeyende / spoelden aen de muyren van Utrecht. Van daer wederom met groote omkeeringe naer 't Westen was vloeyende door by Woerden ende Leyden / d'welcke nu Hollandtsche Steden zijn / sich by Catwijck met de Zee vermengende / ende het behoudt noch door dien wech al zijn ouden naem / als het oock doet by sommige andere plaetsen / ende alle 'tlandt dat nu tusschen de Wael ende den ouden Rhijn van Lubijck af is leggende / worde eertijts Batavien genaemt / een Eylandt voorwaer zy de edelste ende vruchtbaerste die van den Rhijn gemaeckt zijn. Als nu van de Linghen uyt den Rhijn onder Santen gesproten is / maeckt een ander Eylandt dat van een scheydende / dat van ons de Betuwe geheeten wort / als het by de Stad van Gorcom met den Wael vermenght wort / in dier voegen ontwoeyt sich met de Leck in de Zee over Rotterdam / ende de Rivière van daer tot Utrecht uyt loopende / eerst door by Ysselsteyn / daer nae voort by Montfoort / door by Oudewater ende der Goude door by vloeyende / ende besluyt het grootste deel van Hollandt naer Noorden leggende / met den ouden Rhijn in een Eylandt. Waer van den Yssel zijnen name heeft / maer nu seer weynich / soo datmen met schuyten ende riemen daer nauwelijcx door komen kan / maer ten heeft niet by dien ouden Riviere / den Rhijn met diepte ende wijte seer ghelijck zijnde / alsmen uyt de dijcke wel besien kan / waer tusschen het water eertijts geloopen heeft. Maer beneden Oudewater / doet sich self / allengskens in soo grooten loop open / dat het by der Goude / den Wael niet minder en zy / te meer swinters / als sy de Zee verluit zijnde achterwaerts in 't landt sich gietende / de landen over-loopt / jae met grooter ghewelt somtijts bearbeydt de dijcken door te breecken. Ende hoe-wel die nu ter tijt onbekender is / ende dat het boven enger is als beneden / dat het daeromme de hooch-vermaerde Rivieren van Duytschlandt niet behoort ghestelt te worden van de Historieschrijvers / het heeft nochtans wat niet onwaerdich zijnde / verhaelt te worden. Want in alle seven uyren in de groote snelheyt van het ebben der Zee / gelijck als oock de Mase / de Zee selve ontrent Rotterdam / Dordrecht / den Briel ende den nieuwen ende den ouden Bosch door by loopende / vloeydt ende ebt swinters tot het Geyn maer swinters met ghelijcke rasheyt komt het tot het middel tusschen Montfoort ende Ysselsteyn / het welcke oock niet sonder wonder en gheschiet. Waeromme dat ick nimmer verwondere / dat de wondere snelle reciprocatie van Euripis tusschen Bohocis ende

Enbean

Enden op de oude Schrijvers ons achtergelaten ende beschreven is/ ende d'oorsaecke waeromme den Yssel door outheyt van tijden alsoo ergh gheworden is/ sal ick lichtelijck konnen verhalen. Want so veel onrijnigheyts neemt het mede upt der Zee/ dat soo haest het water door het ebben het landt verlaet ende laet drooch leggen/ so laet het een grooten hoop slijckachtighen slijck ende slijm achter rugge. Daeromme duncket my dat onse Voor-ouders door de weltheyt des Kleys bedwonghen zijnde/ de Riviers soo veele haer liefden ghenomen te hebben/ als haerlieden de kost ende de moeyten dienen gebruyckt soude moeten hebben/ om dat alle jaer eens te reynigen. Daeromme en is bynae in de gantsche weerelt egheen vetter ende vruchtbarigher landt als in dese contreyen. Ende indien die vander Goude somtijts egheen verwonderlijcke kosten en leyden aen het diepen des Riviers/ wy souden voorwaer nu ter tijt egeen Yssele meer hebben. Op deses Oever tusschen Montfoort ende der Goude/ upt hare uytghegraven aerde/ worden pannen/ tegulen ende estericken ghemaeckt/ de welcke van den Yssel door dat gheheele Landtschap een heerlijcken toenaem huydensdaechs zijn voerende. Dese gantsche contreye is eertijts verwoest ende een boschagie gheweest/ streckende totter Zee toe/ alwaer het noch door de meenichfuldighe moorden onveylich was te reysen/ maer door het noch onbewoont was/ ende met egeene ofte seer weynighe Steden betimmert/ alsoo dattet upt de verwoeste bosschagien Holtlandt/ ende daer nae de stemme wat veranderende/ Hollandia ghenoemt worden/ ende om dattet selve niet door een plotselen slap verworpe worden/ soo hebbe ick bewijsselijcke redenen daer toe dienende/ om dese mijne saecke te verweeren/ wy hebben meenichmael groote ende langhe eycke-boomen upt der aerde sien graven/ van op wat tijden die bosschagie vervallen is/ en kan ick metter waerheyt niet verklaren/ dan dat ick dat by nae ende buyten twijffelinge voor waer houde/ dat op dien tijt door wint ende storm vernielt soude zijn/ als den keel des Rhijns/ door het groote tempeest des Zees/ voorgesloten zijnde/ door den grooten hoop sants by Catwijck vergadert/ ende de gantsche Riviere door Hollandt uytgestort zijnde/ zijnen cours moste nemen door de Leck/ om sich alsoo te ontlasten/ het welcke bewijsselijck schijnt te wesen aenghesien alle de boomen die daer uytgeropt zijn/ al met den top naer 't Oosten waren leggende/ alsoo dat den storm van het Westen opghestaen zijnde/ de mondt des Rhijns verstopt heeft/ ende de bosschagie omghewerpen/ het welcke is in 't Iaer duysent drie hondert sestich, ten ware dat de selve saecke tot een veel eerder overvloet konde gereferteert worden/ welcke ghevallen is in 't Iaer van duysent een hondert en sevenrich, op welcke tijt de macht der wateren alle de Zee-dijcken door gebroocken hebbende/ aen de vesten des Stadts Vtrecht quam spoelen. Van 't beginsel af so hebben de Catten de water-kant van de Noordt-Zee beseten/ welcken nacko-

naecomelinghen noch ghenaemt zijn Catwijck-op-Zee / ende aen den Rhijn. Drie jaren terstont naer het verval des bosch / naedemael de contreye bewoont mochte worden / soo heeft Carolus den Coninck van Vranckrijck eenen zijnen Edelman genaemt Diderich / in spijt der Keyseren de Ecclesie van Utrecht beschermende gegeven / want hem die gheschoncken was naer dat de Barbaren van daer verdreven waren / derdhalf hondert jaren naer dat het gefundeert was / van hem is by ons ongelooflijck te seggen / in hoe korten tijt hare goederen vermeerdert zijn / want hare bepalinghe door wapenen ende vroome kloeckheyt wijder uytgespreyt zijnde / en hebben de Heeren niet alleen sich eenen heerlijcken naem ende groot goet bekomen / maer oock door hare houwelijcken tot Keyserlijcke ende Koninckliicke stammen gekomen / Soo heeft die contreye ghenaemt Hollandt / onder sich heerlijcke Steden / als Schoonhaven / Dordrecht / Amstelredam / Alckmaer / ter Goude / Woerden / dat eertijts onder de gerechticheyt van Utrecht geweest is / Leyden / Oudewater / Haerlem / Delff / 's Graven-Hage. Ende hoe-wel Montfoort in Hollandt ghelegen is / nochtans hoort het onder die van Utrecht / van Bisschop Godaerd van Utrecht tegens het gewelt der Hollanderen / Ghelijck oock Woerden ghetimmert / dan niet-teghenstaende heeft het zijnen Souvereynen Heere / onder welcken het staet ghelijck als Ysselsteyn ende Vianen / met noch eenighe andere onbekende Steden.

Nu soo keere ick wederomme tot de vervolginghe mijnes voorghenoemde materiens / waer van my de beschrijvinghe van Hollant voorschreven / uyt-ghetrocken heeft / Rossem door by Montfoort ende Woerden ghepasseert zijnde / heeft alle de Dorpen op dese ende d'ander zijde des Rhijns ghedwongen haer met hem te verdinghen om egeen vyandtlijck gewelt te lijden. En de Garnisoenen binnen Leyden versoeckende van den Raedt om uyt der poorten te gaen met den vyandt strijden / sijn worden haer het geweygert. Waeromme naedemael door de gantsche contreye ghesegt worden / dat die van Gelre dese expeditie door de Gouvernante / Vrouwe Margarita geconsenteert was / ghelijck als de Ghemeynte op zijne Heeren ende Gouverneurs het argste altijt zijn vermoedende. Het is notoir dat die van Leyden der Gelderscher komste verstaende / so seer bevreest zijn gheweest datter oock met de slach-klocke openbaerlijcke gepubliceert en verboden wierde / op peyne van de gheconfisqueerde boete / datter niemandt van de wallen na den passerende vyandt schieten ofte slaen soude / op dat hy eerst versocht zijnde / de Stadt gheweldelijck niet over-vallen soude. Nu soo waren door by Voorschoten ghepasseert / ('twelck een vleck is duysent treden van den Hage legghende / soo heeft Rossem eenen koornberghe met noch een schuyr ofte twee in den brandt gesteecken. 'tWelcke waerom dat gedaen zy / en kan ick niet seeckerlijck weten / ofte om dat de Landtlieden hare weygerden tribuyt te geven / ofte

om soo

om soo daer ghesept worden / dat den Adeldom van den Haghe sich door dat teycken by tijdts op de vlucht begeven souden. De ghene die uyt de naest-gelegen Dorpen de komste der Gelderschen totten Hage waren bootschappende / en konden het haer in geender manieren wijs maecken / alsoo dat die van binnen sien nauwelijcks van gewelt te doen tegens haer konde verhoeden / maer naedemael dat d'eene tijdinghe op de andere was komende / die seyden / der vaendelen der vyanden ghesien ende haer getal getelt te hebben / soo sijn daer eenige uyt der Stadt ghelopen / om te besien wat daer van de saecke was / soo heeft den lichten brandt ende het gesichte der vyanden de tijdinge der bootschappers waer ghemaeckt / doen hebben sy eerst onbesorcht voor hare goederen zijnde / daer het al latende dat sy hadden / sich op de vlucht begeven / doen haesteden sy sich eerst / versort zijnde in hare jegenwoordighe gemoederen / de Raetsheeren ende Reeckenmeesters worpen hare schatten in de schuyten / so haer de vyandt was ghemoetende / sy huyrden terstont waghens ende karren om groot gelt / waer op sy haer gemunt ende ongemunt gout ende silver metter vlucht waren werpende / Veele die haer leven liever was als haer goet / hoorende de spraecke meerder wasschen hoe dat den vyandt al in het bosch gekomen was / sijn haestelijck ghevlucht hare tafels met ghelde ten besten latende / alsoo dat sy te Delff sammentlijck arriveerden. Een groote schare van mans heeft de weghen alomme vervult / ontvliekende uyt vreese van in de handen der Gelderschen te vallen. Soo is daer een groote meenichte te water ende te lande te Delff gearriveert / een deel te Rotterdam / wederomme een grooten hoop in de omleggende Eylanden der Zee / alsoo dat sy het vry ontquamen. Die van Delff sijn door de vluchte van die van den Hage ende van de innemինge des selfs alsoo verbaest geweest / dat indien den vyandt al daer oock gekomen hadde / dat sy op hare vesten wantrouwende / die doen niet seer sterck en waren / het voorbeeldt van die van den Hage volgende / sy oock de vluchte souden verkooren hebben / ofte dat sy de Stadt tot haerder schande leelijcken opgegeven souden hebben / alsoo dat sy nu al ghereet van de vluchte waren consulterende. Daer-en-tusschen plondert ende berooft die van Gelre den Hage / ende de buyt is soo veel te rijcker geweest / hoe de komste minst verwacht ende de overvallinghe onvoorsieniger was. Waer uyt men veel dencken kan dat daer groot gelt ende Koninckljjck goet genomen is / als gout / kleederen / silver / ende al 'tghene sy tot cieraet ghekocht hadden / als tafelen vol goude koppen / ghelijck als de aenkomende vreese een yegelijck verdreven hadden / de sleutelen der kisten ende kassen waren noch in de sloten hangende / dat sy soo lange niet en verbeyden dat sy het ghemunte ghelt / soo gout als silver in een packen geworpē hadden / Rossem ontfanght daer nae 't Kasteel op conditie onder zijne protect. Daer worden ghespaert eenighe huysen der Edelen zijn van maeghschaps

 wegen

wegen/ ofte van oude vrientschap bekent zijnde. De Soldaten met eenen grooten rooff beladen zijnde/ terstont uytspringende in wellustē ende overdaet/ vervult de plaetsen alomme met hoererijen ende alle onkuysheyt. Veele Edele Jonckvrouwen uyt vrese dat sy vyandtschap geleden hebben/ Daer-en-boven noch ghedwonghen sijnde weck gheleyt souden worden/ sijn ghestelt der wellusten der Soldaten/ de jonge dochters zijn onteert/ om haer middelen soo wech te krijgen. Den derden dach na dat sy in den Hage gekomen waren sijn sy van daer gescheyden/ met sich voerende/ borgen twintich duysent guldens/ en de waerdije van acht duysent guldens aen ongemunt silver. Als de krijchsliedē in de Steden leggende/ de bekende weghen wilden besluyten om den vyandt de passagie te benemen/ soo is het haer verbaden geweest/ en daer uyt sulcx lichtelijck verstaen soude geweest zijn/ mach men hier uyt verstaen/ dat de versche/ de vermoeyde/ de ongeladene/ de beswaerde van den rooff/ de nuchteren/ den dronckenen ghemoeten soude/ daer by segende dat de gene die vermaeckt waren/ die gene door den dronckenschap/ die dagen achter een duysende overliden waren/ lichtelijck hadden konnen verwinnen/ dat ick daer-en-boven noch verswijghe/ dat sy meer in haer landouwen als den vyandt/ in een vreemde vermogen soude. Maer de meeste der Landtlieden uyt het landt vergadert/ als sy den rugge der vyanden onordentlijck loopen waren vervolghende/ den strijdt seer aengevoert hadden/ ende als sy niet tot het vechten en konden komen/ so heeft de aenkomende nacht den strijdt ofte schermutsinghe haer ontnomen. Daer naer de Gelderschen sich onder verdingh settende/ voor den tijt van elf Weecken hebben sy eens deels betaelt/ ende eensdeels borgen hier mede ghegeven. Ende de wijle de Geldersche de partije van Hollandt waren afbrandende ende verwoestende/ soo brandt den Bisschop de Voorstadt van Utrecht af/ maer door den Rhijn in den Stadt bleef hy. Als die van Gelre vernomen hadde/ dat die Bourgondiers aen den muer des Rhijns quam leggen/ dat sy van vooren als van achteren omringelt souden worden/ ende dat over al van het landt beschreven wordende ongewapende Landtlieden; So en ginge hy niet meer soo langhsaem voortaen als voorē/ maer onordentelijck totten strijdt bereydt zijnde/ quamen sy voor den ouden Rhijn haren rooff in schuyten voerende binnen Utrecht/ niet gehabitueert zijnde in dier voegen als sy uytgegaen waren/ maer niet kleeden ghevoedert met sabelenbondt ende fluweelen tabbaerts/ het welcke nieuwers anders toe dienende was als tot een vertooninge hares rooffs ende tot eenen spot des Adeldoms van den Hage/ ende van de Patroonen des Vaderlandts. Voorts een deel heeren in de Herbergen van de Voorsteden gelogeert zijnde/ om hare herten wat te vermaecken/ so is de reste ontslagen ende met een groot deel des buyts by den Hertoghe binnen Santen ghesonden. Als sy nu ontrent Seyst gekomen waren/

waren/ want haer ghesept was die Commissie van dies Quaes/ hoedat den Bisschop met al zijn Ruyters ende een compagnie Voetknechten in 't hof van de Berge haer was verwachtende/ om haer de heerlijcken rooff te lichten/ ende de Soldaten gevanckelijck wech te voeren/ Rossen hier door niet bevreest zijnde/ op dat hy dese zijnen wel-ghelukte saecke hier niet verliesen en soude/ heeft eenen bode t'Utrecht ghesonden te halen/ het Garnisoen in der Stadt gelaten zijnde/ ende aldaer den zijnen in slach onder stellende/ is hy daer wat gebleven. Naer een weynich tijts met die Compaignie vermeerdert zijnde/ sent uyt drie van zijne Ruyters/ om te ondersoecken wat wegen den Bisschop was besettende/ ende hoe groot der zijnen getal was/ want hy sonder twijffel van meyninghe was haer slach te leveren. Dan als dese die weghen niet kennende/ al dwalende om reden/ soo zijn sy onvoorsiens in der vyanden handen ghevallen/ maer als des Bisschops volck van desen verstaen hadden den macht des Gelderschen heyrs/ ende dat hare macht van voetvolck veel minder was/ alsoo dat sy onghetwijffelt de nederlaghe souden moeten hebben/ zijn sy met de drie hare gevangen voornoemt te Wijckstede gekeert/ Dan daer-en-tusschen waren sy in der Stadt niet te stilder/ want als de Factie was verstaende dat de buyt van 's Graven Hage/ niet gebracht worden in des Stadts comptoir/ om daer der Soldaten soldije mede te betalen/ maer dattet eensdeels tot behoeff der krijghslieden eensdeels tot profijt ende profijt des Hertoghen was/ van de welcken hy dagelijcx meer ende meer met nieuwe schattinghen beswaert worden/ soo is daer een groot twist tot het ghebruyck toe tusschen de Factie ende den Gelderschen Adel van de inwoonders die sy waren verdraghende opgheresen. Waer door eenen der Borgemeesteren met namen Frederick Vooght aen den Hertoghe ghesonden is. Desen/ om haer in haer obedientie te onderhouden/ seyde haer schoone woorden ghevende/ ende anders dingen ten besten excuserende/ dat sy daer door naedien te willigher ende naerstiger Soldaten souden hebben/ waer door hy schier ofte morgen beterschap belovende/ de jeghenwoordige droefenisse ende bitterheyt wat versacht heeft. Daer-en-tusschen hebben sy seer wreedelijck ghehandelt met de borgen van den Hage/ Niet alleen openbaerlijck/ maer noch heymelijck om haer meer rantsoen te ondersoecken/ waer mede sy sich rantsoeneren wilden/ nademael de twee duysent guldens niet betaelt en waren/ d'welcke te Santen ghevoert zijnde/ daer twee geduyrige jaren langh in de gevangenisse gheweest zijn. Terstont worden in alle de Hollandtsche Dorpen Boden gesonden met bevel dat sy binnen drie dagen alle present zijn souden om met haer te verdingen/ten ware sy het uyterste gewelt versoecken ende lyden wilden. Ende in dien dagen sijn de Bourgondiers openbaerlijck voor vyanden verklaert. Den Bisschop met ettelijcke van zijne Soldaten in de Voorstadt van de Witte-vrouwe-

poorte

voor te gekomen zijnde/ ſteeckt de meulen van Gerrit Fent een ſeer ſpoederich Borger in den brandt/ alle 'twelcke ontrent Utrecht op den eerſten Meert was gheſchiedende. Schenck met zijne Soldaten die hy te dier tijt hadde/ ende die van Campen met hem over den Yſſel geſcheept zijnde/ hebben die ſtalle/ d'welcke de Gelderſche in maniere van een Schanſe verſterckt hadde/ belegert. Ende om de Bourgondiers tot hier den toegangh te benemen/ hebben ſy het landt onder water gheſtelt/ overmits ſy een [illegible] voor hare konſte den Dijck van den Yſſel door-gheſteecken hadden/ op het veldt ſeer diepe putten maecken/ daer in ſy verdroncken ſoude worden/ ende want het alomme met water bedeckt was/ en konden ſy het bedroch niet bemercken. Als ſy nu den ſeventhien Martij een teycken voorgeſtelt hadden om het beſtormen/ ſo ſonden ſy eenen voor uyt om het op te eyſſchen/ maer als ſy hem door-ſchoten hadden van verre/ ſijn de herten der Soldaten van graeuſchap alſoo ontſteecken gheworden/ dat ſy alle die in de Schanſe waré tot een moord beſtineerden/ ſoo hebben ſy op tweederley plaetſen/ als van den Yſſel ende van een andere zijde tegens over Campen/ daer toe gheloopen. Eerſtelijck/ als nu d'eenen voor d'anderen naer in de putten was loopende ende vallende/ hebben ſy het bedroch gemerct uyt der voorgaender ongeluck/ ſoo zijn de achterſte volgende d'eerſte de weghen neerſtelijcken met hare ſpietſſen onderſochten/ op den Dijck gekomen/ ten leſten aen de walle gerakende. Waer aen ſy de ladderen ghehecht hebbende met drie rijden daer op arbeyden te komen. De Gelderſche daer tegens die ſtieren de vyanden met de ladderen op de muyren ghehecht zijnde/ van boven nederwaerts geſtoten/ haer groote ſchade doende/ ende de Bourgondiers ſouden nu al wederom ghewecken hebben/ ten ware daer twee vaendels der Borgeren van Campen/ die partije van die Schanſe aen de zijde van den Yſſel niet ghekomen en hadden/ daer twee boeyers hoy inboerende. Sy krijghen de ſtalle voorſz. doodt-ſlaende de Gelderſchen op de walle/ die onder de Bourgondiers groote ſchade waren doende. Doen verſchijnen ſy eerſt van allen kanten/ alle de Soldaten doodt-ſlaende die ſy daer vonden/ behalven een ofte twee die ſich onder den vyandt vermenghende/ ten leſten by ghekomen zijn/ ende naer d'overvallinge ſoo ſijn daer van Schenck de Soldaten ende meeſt van die van Campen ſeven-en-dertich gemiſt gheweeſt/ ende doen voorts ſich begevende tot een plonderinghe/ berooven ſy de dooden/ de ſelve ſeer naeckt maeckende. Ende 'tgebiel/ dat haer bevolen zijnde ſich wat te vermaecken/ dat ſy haer gheſelſchap tot ſnachts laet vertreckenlie/ onder de doode beroofde lichamen. Soo was daer eenen die oock naeckt lach uytgeſtreckt onder den hoop der dooder Soldaten/ den welcken ſich oprechten ſoo hy ſeer gewondt was/ biddende zijns lijfs ghenade/ waer door de krijghslieden herten nu metten wijde beladen zijnde/ bevreeſt worden/

den/ sequende dat gelijck als desen soo dat eenen voor den anderen naer wederom opstaen souden/ ende want hare verwoede herten nu van waerheyt wan hercader waren/ so is hem sijn leven geschoncken/ ende gebracht tot Campen in het Gasthuys om aldaer ghenesen te worden. Den Hertoghe en heeft ooch niet tegenstaende dat den zijnen lange belegheert souden zijn/ heeft zijne gantsche macht gesonden tot haerder behulpinghe/ dan omtrent Harten ghecomen daer, want het te laet was/ want gesien het huys al verbrancken was/ soo hebben sy haer Leger geslagen/ eerstelijck nachtens verbrandende der vyanden schepen/ die een weynich nederwaerts aen den Ryver waren leggende. Den Bourgondier de Schanse voorsz. afghewoorpen hebbende/ neemt voor sich die stercktе van die van Winsen ooch aen te vallen/ het welcke daer teghens over den Yssel was leggende/ ende alsoo haer heyrschans haestelijck te Campen ghebracht wesende. Als de Geldersche haer van de brugge aen saghen komen/ soo en verbeyden sy de belegeringe niet/ maer den brandt daer in gesteecken hebbende verlaten sy het ende als Schenck dit oock totter eerden toe afgeworpen hadde/ soo voert hy zijn Leger tot de mont van de swarte Broeck. Daer waren balcken in de grachte ofte den grondt om den loop des waters te verdrijven vast gemaeckt/ op de welcke/ als sy een yeghelijck drie voeten uyt waren steeckende/ wederom nieuwe balcken verkeert opgeleyt zijn/ alsoo dat sy de gantsche macht en gewelt des Schans tegen hielden/ op dat de kracht des onderyloeyende Riviers de dijcken door breecken soude/ ende aengesien het seer kommerlijck was het van achteren te beverchten/ soo heeft den Bourgondier daer schepen/ die van dies lants Inwoonders potten genaemt worden/ toe gevoecht in de welcke Instrumenten ende kartouwen stellende/ heeft hy de balcken aen de grondt ghehecht zijnde/ waer op de gantsche stercktе gevoert worden/ soo lange geslagen ende gheklopt/ totter tijt toe dat de wallen begosten te rijten ende van dier zijde dreychde te vallen/ ende weynich dagen nae dat het belegert worden/ is het overgegeven. Van waer hy het Leger tot Hasselt vervoert heeft. Hier en-tusschen simuleert Rossen een expeditie te maecken met alle zijn macht op Sevenbosch. Door welcke spraecke den Bisschop verweckt zijnde/ brenght drie honderdert Voetknechten ende vijf-en-seventich Ruyters over den Rhijn/ om beyde de Betuwe te verwoesten/ meynende dat als die Geldersche over d'Yssel souden ghescheept zijn/ dat als dan het gantsche Eylandt van Garnisoen ghebloot soude zijn/ Rossen/ die ontrent Zutphen zijn Legher noch hadde/ als die verstonden dat den Bisschop over den Rhijn ghescheept was/ ende syne Soldaten nu tusschen twee groote Rievieren besloten gehouden worde/ beveelt door eenen voorloopende Bode/ dat waer den vyandt oock heen ginge dat de Ruyterije de vluchte door de draeyboomen besloten soude worden (want sy maer eenen Heeren wech ontrent den Rhijn vol-

gen en konden / ende hy lichtende sijn Leger uyt Wageningen spoeyt soo seer als hy konde smorgens in den dagen-raet / om alsoo de verwoestinge der zijnen te verhoeden. Daer-en-tusschen ghinghen des Bisschops volck al voort met ruyten / rooven ende branden / van egheen listen ofte lagen wetende. Te Amersfoort was een Ruyter / ghenaemt Albert Lunansz. dese / naer dat in de Stadt geboodtschapt was de komste der Gelderschen van de ghesimuleerde reyse in de Betuwe / beschrijt zijn paerdt / ende rijdt voorts snachts gheweldelijcken loopende tot Duyrstede / ende aengesien de poorten ghesloten waren / soo roept hy de Wacht aen / de welcke op de muyren waren waeckende / ende den Borgermeester ghebiedt hy datmen halen soude / want hy hem nootsaeckelijck te spreecken hadde / het welcke indien sy hare heyrschare ghesont wilde hebben / sy noodelijck weten mosten. Als sy een tijt lang weygherden te openen door de jeghenwoordigen nacht / soo is hem ten lesten noch het kleyne poortken / naer veel biddens ende smeeckens gheopent. Ende als hy van daer op het Kasteel by den Bisschop ghebracht worden / verhaelt hy daer de over-komste der Gelderschen in de Betuwe / dat hy daeromme zijne Soldaten / indien hy haer ongequetst wederom hebben wilde / al eer sy vorder gingen / grasseren met eenen sijnen Bode ontbieden soude / want sy anders ongetwijffelt alle de doodt aldaer smaecken souden moeten / aengesien hare Compaignien driemael soo groot / ende soo veel waren als des Bisschops. Ende op datmen sijne woorden ghelooue geven soude / heeft hy gepresenteert gebonden ende ghevangen te wesen / indien soo uytghelesen heyr niet alle verslagen en souden worden. Als deses menschen woorden bespottelijck gehoort waren / en spaerden sy sich niet by nae van hem injurie te doen. Ick laet staen / hoe veel te minder sy hem ghelooft hebben / ende ghedocht van haer heyr wederom te roepen. Nu soo was Rossen smorgens in't opgaen der Sonnen boven Wagheningen al te Rhenen ghekomen. Als sijn heyr al hier hare lichamen van de nacht-reyse vermoeydt zijnde wat vermaecken souden / soo sent hy eenighe Verspieders om te ondersoecken van de weghen des Bisschops / ende soo is hy voort ter Sonnen opgangh over het water ghescheept. Nochtans het Bisschops volck een weynich int eerste verbaert zijnde door de onvoorsiende komste / (want sy verstonden dat de Gelderschen al over den Yssel gescheept waren / soo deylen sy nochtans haer getal / steunende op hare groote stoutheyt ende singulere manhaftichheyt / niet wetende de menichte der vyanden de welcke in getalle waren / tot twee duysent Voetknechten ende twee hondert Ruyters. Soo sijn des Bisschops lichte ghewapende tot ontrent twee hondert om met de lichte ghewapende haerder vyanden te schermutsen / d'welcke sy op een korten stont verslagen ende op de vlucht gedreven hebben. Door welcke victorie sy hoovaerdich zijnde / sijn sy te haesten der vyanden resterende vaendels te ghe-

[illegible]/ of waer [illegible] waren [illegible] de groote ma- nichten des vyands ende de [illegible] worden [illegible] geheel [illegible] als sy waren. Ende als des Bisschops volck was hem vervaerende/ dat haer de vluchte door de beslotene draey-boomen van achteren benomen was/ ende dat sy haer [illegible] haer lijff [illegible] mosten [illegible]ten/ ofte tot contrarien haer gh[illegible]weer wech werpende/ mede te gaen in der vyanden landt/ de strijt en is niet versocht/ dan hare wapenen af-leggende/ hebben sich in handen der Gelderschen ghestelt. De Ruyterije des eensdeels ghevangen/ ende eensdeels over den Rijn geswommen met hare paerden. De Voetknechten stonden een [illegible]/ verwachtende tot dat sy krijghs-gewijs [illegible] souden worden/ als de Oversten waren consulterende/ van sich te wreecken van haerder nederlage op de stalle/ voorgheroert by Campen. Ten lesten/ als sy lange daerof gebesoigneert hadden/ [illegible] is het ongelijck daer meester gheweest/ dat het gegevene geloof/ 't welck by de Heydenen ende vreemde heylichlijck gehouden wort/ ghevioleert ende geinfringeert soude worden. Soo is haerlieden geloof gehouden op dier manieren/ der Gelderschen getrouwicheyt conform zijnde. Ende de Overste in 't middel van den hoop gehouden zijnde/ hebben de [illegible] des nederlages by Campen [illegible] vermeerdert/ voorts den haren vermanende om te wreecken haerder vroomer medegesellen doodt/ en die nu met der vyanden bloedt te vergelijcken. Soo overvallen sy de ongewapende/ de ghevanghene die sy in haer geloof ende getrouwicheyt ontfanghen hadden/ haer allen t'eenemael de dood bitterlick aendoende/ behalven weynighe/ d'welcke de gratie des krijghs vry ende los gemaeckt heeft. Daer is mede gebleven by na van lidtmaet tot lidtmaet van een gekloofr zijnde/ Pillicius van de Bosch/ hooftman van de derde Compaignie. Daer zijn gevangen gheweest Gijl van Amerssoort/ Hooftman des eersten Compaignie/ Frederick van Sombreefen/ Colonel der Ruyterijen/ alle welcke te Santen gevoert zijnde. Als nu de Fame van de Betuwesche nederlage te Wijck gekomen was/ so is die met groot gheloop des volcx op de Merckt/ den Bisschop geboodtschapt/ d'andere liepen gehoopt uyt der poorten tusschen hangen ende worgen/ verwachtende de ontkomende Ruyters/ om van haer seecker bescheyt des uytgangs hares strijts te verstaen/ den Bisschop die altijt alle zijne hoope van de victorie op dese voornoemde gestelt hadde/ om de uytgelesene sterckte der mannen/ de welcke uyt veele ontslaghene vaendels ghekooren waren/ heeft lange droevich ghesetten/ stil-swijghende by sich selve die vervloeckende/ die hem gheraden hadden tot dese reyse ofte tocht te doen: op sich selfs oock niet minder verstoort zijnde/ dat hy door soo veel teyckenen hare nederlage verstaen hebbende/ egeen van allen geloove gegeven hadde/ wenschende/ dat dien tijt leechlijck door-ghebracht ware geweest. Als die van Utrecht voor den middage de tijdinghe des victorien verstonden/ zijn also blij-

de gheweest als of sy haren krijgh nu met den Bisschop en de Bourgondiers vol-eyndet hadde. Ende door desen voorspoet wreeder ghewoorden zijnde/ hebben bevolen een Inquisitie te doen van de verraderije/ want men sterckelijck seyde/ dat des Keysers vaendels by veele Borgers secreet ghehouden worden/ ende sommige sijn in de gevangenisse gerxamineert/ eenige vreesende door eenighe teyckenen bekent te worden/ hebben sich selve met ghewillige ballinghschap ghestraft. Indien selfden dagen wort in de Stadt ghebootschapt/ hoe dat het Kasteel van Meert en van de Amsterdammers beleghert was/ waer in de Kooplieden veel provandens ingebracht hadden/ om voorts van daer te Utrecht gevoert te worden/ ende dat die van binnen genegen waren om het over te gheven/ indiennen haer subijtelijck geen bystandt en sonde/ soo was nu ter ghelegender tijt de heyrkracht der wunders wederom thuys ghekomen/ daeromme worden daer terstont twee vaendels van uytgelesene sterckte gesonden/ om den vyandt van de beleghering verdreven hebbende/ al de provande daer in zijnde met haer t'Utrecht brenghen souden/ dan den Hollander verstaen hebbende de versche nederlagen gheheurt in de Betuwe/ ende vernemende der Gelderschen komste/ hebben de belegheringhe verlaten/ vreesende gelijck ick wane/ dat sy gelijcke Fortuyne hebben souden. Daer-en-boven zijn tegens 'tghebodt hares Heeren t'Utrecht gekomen/ de Huysluiden uyt alle de Hollandtsche Dorpen met het veraccordeerde gelt. Het Avontmael onses Heeren ende de redene des Geestelijckheyts worden te Delff gehouden/ om dat het over al vol oorloge was/ van Heer Thomas vander Nyhenck/ Vicarius des Bisschops oock mede ghebannen zijnde/ George Schenck om dat zijne saecke geluckelijck voort gingen/ wort in Overyssel van wegen Karel den vijfden/ der Hertoghen van Brabandt ende Graven van Hollandt/ niet een heerlijcke toevertrouwsel gehult/ ende hem wort bevolen het landt van Overyssel met de Vriesen als President te Gouverneren. Dese dingen bestelt zijnde/ keert hy wederomme tot zijne heyrschare. Den Hertoge nu alle hope verlooren hebben/ om te verkrijgen macht over die van Overyssel/ als hy nu sach dat die ghetranslateert was aen de Bourgondiers/ dat hy dan zijne goederen van een ander saecke vermeerderen soude/ soo doet hy eenen algemeynen rechtsdach beschrijven/ op welckemen handelen soude van eenen anderen Bisschop te creeeren/ die hy nomineren soude. Alle de Staten hebben den dach geobserveert/ ende zijn ghecompareert op den Rechtsdach den sesthienden Martij/ om te maken ende te creeeren door bevel des Hertogen eenen Bisschop/ een mensche van grooter afkomste wesende/ Canonick van Keulen/ ende Grave van Bichlia. Soo is desen voorsz. op dien daghe openbaerlijck naer ouder ghewoonte/ ende met alle behoorlicke ceremonien gedeclareert Bisschop van Utrecht. Des daeghs nae desen/ sendende Staten 'slandts van Utrecht brieven

aen die van Amersfoort / (want die noch egheen vyandtschap betoont hebbende / noch voor vrienden ghehadt worden / aenghesien sy met den Bisschop sich niet verbonden en hadden / want daer worden gheseyt dat des Bisschops Garnisoen op des Stadts kosten onderhouden worden) d'welcke van desen inhoudt waren. Ten is niet lange geleden lieve ghetrouwe ende seer wijse mede-ghenooten ende vrienden / dat wy U. L. geschreven hebben / te willen permaneren in den eedt onses Bisschops / als een Gemeynte die onder Sinte-Martens bescherminghe ende schijnsel zijn schuylende. Aengesien dan dat wy dagelijcx t'onser grooter leet-wesen bevinden de eerweerdigen ende wel-geboren Heere / Heere Hendrick Palatijn onsen ghedeclareerden Bisschop / veele teghens zijn eer / eedt ende belofteniss e is doende / oock veel daer hy mede tegens de gemeyne Vryheyt is strijdende / dat hy insghelijcx oock veele doet / waer mede hy zijnes gewelt-brieff met eede van hem bevesticht / mede violeert ende breeckt / waer mede hy de pepalinghen van Sinte-Marten niet en extendeert ofte grooter en maeckt / maer oock gantschelijck vermindert / want aengesien hy het recht ende 'tlandt van Overyssel onder eenen weereltlijcken Heere verbreemt heeft / soo sijn wy oock in grooter vreese dat hy noch wel meerder van onse Provincie verbreemden mochte / daeromme / om teghens onser vyanden macht ende ghewelt onses ghemeynes Vaderlandts wel-varen / eere ende vryheyt te beschermen / om het recht van Sinte-Marten te verweeren van de Hollanders / oock mede om dat het ghene verlooren ende ons ontnomen is / wederom in onsen handen komen mach / soo hebben wy gisteren in den vollē Raedt der Staten 'tlandts van Utrecht / met een algemeyne stemmen verklaert ende gepronuncieert dē Edelen ende welgeboren Grave van Bichlia / om te wesen Geestelijcken beschermer onses Provincien / ende eenen Bediender beyder der Jurisdictien / naer ouder ghewoonte onser Voor-vaderen. Ende dat is van ons om dier oorsaecken wille ghedaen / dat soo haest het den [illegible] wesen sal datter egheenen is / het sy door wat middelen het ghevalle / dat wy hem als dan voor onsen Bisschop houden ende hebben sullen / dat wy hem voor onsen wettighen Heere met alle behoorlijcke wetten ende ceremonien huldigen ende in augureren. Ende waer ghy U. L. tot noch toe als een goet gewillich ende ghehoorsaem Martijner volck ghedragen hebt / soo is ons ongheetwijffelt oft ghylieden sult ons in dese onse opinie toestaen / als te weten / te willen blijven onder het ghebiedt eenes Geestelijcken Heers / U. L. rechten te willen beschermen / volbrengende U. L. besworen brieven / ende dat ghy U. L. anders niet dragen ofte hebben en sult als goede ende ghetrouwe ghebuyren. Ende alsoo dat belangende is men dese bescherminge Administratie / en hebben wy niet gewilt dat U. L. onbekent zy / op dat wy [illegible] den dat ghylieden oock [illegible] van eender meyninghe wesen ende blijven sout / het welcke wy voor

seecker onsen voornoemden ende ghedesigneerden beschermer Heere affirmeeren sullen. 't Welcke van de Staten nae ouder gewoonte onderteyckent hadden/ ende onder dese brieven was hangende het Segel des Dekens. Daer-en-tusschen was Schenck met sijn seer sterck sich dat hy Hasselt/ twelck hy met tweederley Legers belegert hadde haestelijck expugneeren/ ende expugneeren soude. Den Hertoge wiens bouwmeester op der jegenwoordige Bolwercken wachte ende der Soldaten/ teghen der vyanden komste daer in ghesonden zijnde/ sent daer in de stilheyt des nachts noch ses hondert gewapende met wonderlijcke schepen binnen. Ende niet lanckhe daer nae en is den Hertoghe van Bourgondien vertrocken/ want de wijle de vreese nach niemant ende eghen groot toebereytsel en was om dat te verweeren/ soo plaetst hy sijn gheschut ghelijck op tweederleye plaetsen daer de muyren soo seer geschendt/ dat de Soldaten van buyten/ binnen in der Stadt wel sien konden/ soo klimmen sy daer met groot geroep op. De Borgherije hadden met groote rasheyt van binnen voor den walle een diepe grachte ghemaeckt/ waer in sy balcken alsoo ghehecht hadden/ dat sy [illegible] naer den vyandt slaen souden/ maer als hy daer over soude meynen te gaen/ dat sy alsdan teghen haer souden zijn. Hier teghens was oock ghestelt een laghen dijck/ met wallen boven-en-boven geheelt/ met kleyne spitgaten/ in de welcke de musquettiers waren leggende/ ende achter een dijck stonden de gewapende in ordonnantie schildwacht houdende. Als nu de voor-vechters bevonden dat den vyandt seer dick tot dese grachte in twee ordonnantien voort gegaen was/ soo beginnen sy uyt hare verholen gaten seer geweldelijck te slaen. Ende als de eerste door de voorleggende grachten seer verveert waren/ ende achterwaerts willende vluchten/ soo hebben sy door de groote menichte achter haren rugge zijnde/ d'een nae d'ander in de grachte vallende/ d'ander doorschoten worden/ vervulden de grachten met doode lichamen. Schenck hier door siende de Stadt niet te konnen verkrijgen/ brenght den sijnen terstont wederom in zijn Legher/ sendende terstont eenen trompetter/ eer de sijne anders beroofst souden zijn/ de welcke het geloof der Borgers verkrijghende/ vereyscht de lichamen ten grave. De verwinnere krijghslieden door de victorie wacker zijnde/ gaven bode antwoorde/ dat hy als dan wel soude konnen verwerven/ als sy eerst der dooder rooven gelesen souden hebben/ soo is hem ten lesten toeghelaten de naeckte lichamen des naevolgende daechs in twee schepen te komen halen. Door dit gheluck de Geldersche te moediger zijnde/ en meynende niet alleen door hare dapperheyt de Stadt te behouden/ maer maeckten snachts wederom op nieuws haren dijck/ de Stadt versterkende met versche kuylen/ de welcke sy wolven noemen/ ende 'sdaechs maeckten sy menich-werbighe uytvallen op de bosschieters die omtrent het gheschut waren. Omtrent dese tijt heeft Schenck den sijnen in't Leger ghehouden/ soo om dat

om dat de ghequetste genesen souden worden/ als om dat hy tegens zijnen danck door ghebreck van buscruyt van het bestormen op moste houden. Maer dat korts van Amstelredam ghekregen hebbende/ heeft hy door sich genomen het Stedeken gheweldiger aen te vatten/ ende want hy de besten korts met zijn kortouwen verre ghesmeten hadde/ soo begint hy der Stadtslieden werck/ al-hoe-wel het laghe was als het onghe-worpen konde worden/ met grooter stucken aen voort te komen/ ende al eer hy den sijnen een teycken gegeven hadde/ dat de Borgerije door den val der huysen de walle naest-gelegen/ niet bekommert souden zijn om die plaetse te bewaren/ Met-een soo waren de Soldaten van Schenck op de walle gheherht op de grachte/ soo haest sy het teycken ontfanghen hadden. Het ware verre van die van der Stadt hare stede een yegelijck te verlaten/want sy soo veel te meer een yegelijck sijn plaetse uyt de gaten waren beschermende. Die Bourgondiers en worden noyt meerder schade aenghedaen als nu ter tijt uyt die gaten/ van welcke sy de walle/ ende een weynich ryts daer nae den voor-gheworpen dijck waren beschermende/ Soo hebben sy oock den selben waghe de Stadt scherpelijck beschermt/ want de vrouwen doechsy met peck/ teer/ ende sulphur besmeert/ brandede daer by brachten/ oock sijne bepeckte doecken/ daer-en-boven oock alderhande maniere van wapenen ghelijck als steenen pijlen/ ende dierghelijcke meer. Die Bourgondiers seer geperturbeert zijnde door de nederlage ende schade der zijner/ brengt haer wederom in't Leger. Daer-en-tusschen de groote armoede des koorns ende jaer-ghewasch/ het groot ghebreck des buscruyts ende der klooten/ waer sonderling grooten noot af in de Stadt was/ het des naevolghende daechs bestelt/ dat sy/ al eer Schenck sich veerdich ghemaeckt hadde tot de bestorminghe/ met hem begonden te spreecken van het over-gheven/ om hem alsoo met bedroch te doen vertrecken/ tot dat sy van provande ende amonitie wel voorsien souden zijn/ met een heymelijcke Bode aenden Hertoge sendende/ waer door sy hem veradverteerden van de groote dierte ende gebreck des jaer-ghewasche/ sonder welcke sy de belegeringe niet langer souden konnen harden/ Schenck eer yet anders vermoedende als bedroch ende ongetrouwichept/ (want hy een treffelijck ende seer ervaren was in kryghshandel/ seer geneygen tot mede-dogenthept teghens de verwonnen ende oock naer die geledene nederlage/ waer door hy van de vyanden niet minder ghevreest als van de zijnen bemint worden) consenteerden haer/ dat sy eenighe tot hem senden souden om met hem van accoort te handelen/ ende van de over-leveringe des Stadts. Naedemael dat sy in't Leger gekomen waren/ heeft Schenck de Gesanten sachtmoedelijck gestraft van de hartneckighept van die van haer mede vermanende/ dat sy haer ghemeyne welvaren stellen souden voor sommiger heymelijcken Raedt/ door sy het uytterste lijden/ daeromme

indien sy hem sijnen vrijen wille geven wilden/ dat hy die van Hasselt goede ende verdragelijcke conditien voor-legghen soude/ waer op sy oock lieffelijck gheantwoordt hebben/ dat sy behoudelijck lijff ende goet de Stadt over-gheven wilden/ dat de krijghslieden met alle hare kleederen/ met een wit taerken de Stadt oock ruymen souden/ sy souden Wijssingh ende Ketel/ Autheurs van de verraderye levendich souden over-leveren/ dat sy daeromme dese conditien aennemen souden/ ingesien sy haer aenstonden/ indien niet datter haer schadelijck wesen soude. Als de Ghesanten begeerden consent om het selve te relateren/ en is haer van de Hertoghe van Bourgondien daer toe egeen tijt geweygert/ dan dat sy op eenen seeckeren bestandt-dach antwoordt wederom souden brengen. De Ghesanten in de Stadt gekomen zijnde/ ende dit in den Raedt gherelateert wesende/ seytmen dat van de Geldersche Soldaten in de Stadt soodanigen getier soude opgestaen zijn/ dat Bernt vã Hacfoort Gouverneur ende van de Magistraet des Stades wederom gestilt konde werden/ soo swaer ende onwaerdich is haer desen eysch gheweest/ dat hy die twee was eysschende/ d'welcke Hasselt door verraedt aen den Hertoge ghebracht hadden/ als de saecke van de inneminge des Stadts aen de krijghslieden was bestaende/ daeromme sijn sy met eenen ghemeynen raedt der Gelderschen alsoo over-togen/ dat sy tot den lesten bestandt-dach toe verbeydende/ hare Stadt neerstelijck souden beschermen/ dat haer allen een perijckel ende welvaren overkomen soude. Sy sochten verbeydinge des tijts/ tot dat den Hertoge met een grooten hoop volck ende provande om de Stadt van de belegeringhe te bevrijen korts komen soude/ daer-en-tusschen is aen Hacfoort een Bode met een brieve gesonden/ hem vermanende dat ghelijck hy tot noch toe ghedaen hadde/ de Stadt met ghewapender handt beschermen soude/ want hy over twee daghen met alle zijne Soldaten met provande ende amonitie abondant daer komen soude/ Dan als desen der wegen onbekent zijnde/ dwalende was naer der Stadt/ soo viel hy in handen van de schiltwacht der vyanden/ d'welcke by den Oversten des Legers gebracht wort/ Hier doen het bedroch der Gelderschen ontdeckt zijnde/ sach hy dat sy om dier oorsaecken wille bestandt versocht hadden/ om middelertijt met nieuw Garnisoen ende Amonitie van alles overvloedelijck versien souden zijn/ ende alsoo hare Stadt wederom versterken/ soo laet hy den Bode scherpelijck in't Legher van den zijnen bewaren/ sendende verspieders die der Gelderscher komste ende weghen verspieden souden. Soo tempteert hy de herten van die Stadt deses onseecker zijnde wederom van de over-leveringe/ met een beveelende de kortouwen bereyden tot een meerder vreese/ doen sijn die van binnen wederom uytgekomen om te spreecken van de over-leveringhe des Stadts/ wanhopende op het toekomende bystandt/ Waer in Schenck seer scherpelijck die van Hasselt is be-

rispende

rispende van hare wantrouwigheyt / hoe dat sy op hope van bystandt ghesimuleert hadden een consultatie van de opgevinge/ende dat sy met dien raedt maer alleen tijt verlenginge versochten/ nochtans seggende dat hy van de boven-ghenoemde conditien niet afnemen en soude / dat sy daeromme die aennemen souden / waer op sy doen van de over-leveringhe ghehandelt souden hebben / eer hy gedwonghen soude worden daer swaerder ende onlijdelijcker saecke hy te voeghen / De redene der Ambassadeurs was in dier sententie dat sy de schult van de inneminge des Stadt op den Hertoge van Gelre waren leggende / wat daer geseyt worden dat sy de voorighe conditien versmadet hadden / dat Schenck wel wiste dat de macht benemen de Geldersche was/ ende dat der Stadtpoorten sleutelen in hare macht waren / Dat sy daeromme van hem waren biddende/ dat hy haer door zijne ghewoonlijcke goedertierenheyt die hy tegens de over-gevers gebruyckende was/ haer gunnen wilde dat de Soldaten onder hare vaendels uyt der Stadt gaen mochten/ niemandt singulierlijck uyt eysschende/ Waer op den Bourgondier antwoorden dat hy haer dat was ghehenghende/ indien sy sonder cruyt ende loot dat deden/ ende dat sy niemandt een Maent tegens de Bourgondiers souden dienen/ Als de Ghesanten wederom in der Stadt gegaen waren/ is Schenck door eenen Verspieder waer ghe-worden/ dat Rossen met twee duysent Voetknechten ende vijf hondert Ruyters ontrent het Legher was komende/ soo stelt hy terstont voor der Stadts-wallen den zijnen in slach-orden / den vyandt slach willende leveren / Die van Gelre al-hoe-wel hy van machten een weynich minder was/ nochtans op zijnen uyt-ghelesen hoop vertrouwende / ende om dat hy wat meer Ruyters scheen te hebben / heeft den zijnen oock ten strijde uytgeleyt/ op eenen ongeleghene plaetse hier door steunende/ want sy de Sonne recht in haer ooghen waren hebbende / Voorts als de klooten uyt der vyanden kortouwen die Bourgondiers gemist hadde als sy op hare knien ghevallen waren / soo hebben sy haer soo rasch ende snellijck op de been ghegeven/ datmen ghemeent soude hebben dat sy nu het al ghewonnen hadden/ ende eerst de kortouwen ontladen zijnde / deden groote schade op den vyandt/ ende begonnen terstont naer het teycken den strijdt aen te vangen/ maer de Geldersche ghetturbeert zijnde door hare seeckere scheuten / hare macht ende gewelt niet konnende verdragen/ sijn wat van de plaetse verdreven ende op de vlucht ghedreven. Als Rossen zijne onstelde ordonnancien arbeyden te verstellen/ ende als nu de Bourgondiers af hielden van te volgen/ soo heeft Rossen zijn Leger tegens die van Bourgondien over-geleyt / voorsich nemende den strijdt wederom aen te vanghen / om alsoo den vyandt van de belegeringe te verdrijven / daer-en-tusschen de Garnisoenen onder hare vaendels uytgaende/ besetten de Bourgondiers de Stadt / ende voor en al eer hy zijn Leger verboert heeft/ so heeft

by de Stadt met Garnisoen [illegible] [illegible] beyde [illegible]. [illegible] Als het tevooren was/ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] des Stadts/ daer het geheel door de verhaelde [illegible] gebleven was/ De Gelderssche is daer [illegible] door des Hertogen [illegible] geslaeckt met alle zijne macht/ want men seyde dat uyt den monde des Rhijns een geweldige heyrkracht der Bourgondiers komen soude/ daer omme dede hy zijn volck door de Steden die [illegible] [illegible] waren in Garnisoen leggen. Dit heeft den Geldersschen oock de vreese vermeerdert/ dat tot dese wacht de Garnisoenen uyt alle de Hollandtsche Steden tot dese verwachtinge opgheleyt wordden/ Van welcke spraecke die van Utrecht noch niet minder geraeckt en hebben. Want na dien het in Overyssel almael [illegible] [illegible] was/ ende [illegible] het Leger by de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]/ soo hebben sy sich een belegeringe (maer te vergeefs) ghedreecht/ Ten [illegible] zijn de wapenen ende alderhande geweer door het Placcaet openbaerlijck verbiedt voort maecken/ de [illegible] worden met nieuwe vermaeckt/ ende alle de gaten der wallen ende torren worden versterckt/ Soo wort oock het Garnisoen gheroepen uyt het huys te [illegible] hetselve verlatende/ Een deel der Edelen ende [illegible] [illegible] die in de belegeringhe van den Hage gheweest waren/ reysen naer hare kasteelen/ in dien dagen is 'tmeeste van de Factie snachts op ende nederwaerts door de stadt gedreven wacht houdende/ welcke genomen is ghewest tegen allen/ dat sy den Gelderschen uyt hadden willen verdrijven/ in den geheelen tijt des krijchs sijn onder de vesten buyten de Stad/ tusschen de muyren ende de omloopende grachte/ door alle de toornē/ wachters ghestelt/ den welcken haren name hadde van de saecke selff/ van het kruypen ende stillekens omme gaen. Dese waren terstont om een ritselingh ofte een wint gewoonlijck de Wakers boven haer hooft op de toornen aen te roepen/ dat sy neerstelijck voor sich sien souden/ ende het al om scherpelijck bespieden. Ende ontrent die daghen soo sijn uyt het Legher der Bourgondiers in de monde des Rijns gesonden om te bespieden de Wacht van die vā Utrecht/ twelcke in de voor-middernacht seer duyster was/ in de Voor-stadt gekomen zijn. Als dese al stillekens door de grachte [illegible] [illegible] die tot [illegible] jaers grondich [illegible] zijn/ ende de muyren waren [illegible]/ als sy aen die zijde des Stadts de kruyp-wachter in zijn hutte vonden slapende/ den welcken sy grijpende/ stellen een [illegible] [illegible]/ [illegible] [illegible] den [illegible] te [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]/ [illegible] [illegible] [illegible] door de grachte met haer in 't Legher om te bewonen een [illegible] van hare [illegible] [illegible] een [illegible]lijck soude zijn [illegible] de Geldersche [illegible]/ als sy der [illegible] Legher [illegible] in hare poorten waren hebbende. Want van desen ghevangen en hebben sy voorwaer niet anders verstaen als een belydinghe van de groote vreese die in de Stadt al omme was/ d'welcke sy met ende

hebben

[illegible] Door-
volc principalick van Utrecht is een
tochte ghedaen/ om dat te plunde-
ren ende te branden/ ende om, be-
de [illegible]
ende noch veel Landthuysen [illegible] in
Munt-zijde der Stadts gheleghen
hebbende/ zijn sy in haer Legher
weder ingekomen. De Gelder-
sche [illegible] buytinge
omtrent der Stadt [illegible]
[illegible]
veel schaden te maecken/ daer-en-
boven hebben sy alle de Haven en-
de [illegible] der Stadt/ be-
halven veel [illegible]
[illegible]
[illegible] soude
zijn/ [illegible] in
het [illegible]
anderen [illegible]
tot [illegible]
als [illegible]
soude om der Stadt/ gelijck sy alle
waren vermoedende. Voorts syn
daer het Melaetschen-huys ende
Gasthuys/ ende het Klooster daer
by genaemt [illegible]/ seer deer-
lijck [illegible] aensien afghebrandet/
vreesende dat als de Stadt bele-
ghert soude zijn ende niet [illegible]
beleghert/ dat dese in maniere van
een Schanse souden versterckt
worden/ om alsoo die van Utrecht
de toevoeringe van proviande ende
Amonitie te benemen/ het welck
int aenhanghen des kryghs van
den Bisschop scheen daer toe be-
reydt te worden. Voorts is daer
besloten gheweest/ datmen heel al-
omme om de Stadt een half myl
verre [illegible] de aerde maken sou-
de/ welcken raet/ door het geraes
des volcx op de plaets met groot
ghedruys komende/ wederom af-
gheslagen is. Daer is noch verac-
cordeert datmen de wapenen van
Bisschop Henrick voor Sinte
Marten opgehangen/ afgetoghen
souden worden/ noch datmen den
naem van Beyeren onder de Bis-
schoppen van Utrecht niet meer
verhalen en soude. Nu soo was
den tijt aver ghestreecken van dat
de Hollandtsche Dorpen tusschen
Woerden/ Leyden sich onder wis-
huyt gestelt hadden om egeen ghe-
welt te lijden/ de Geldersche dit
tijdinge ontfangende/ loopen ter-
stont ghewveldelijck op haer met
plonderen ende rooven/ om dat
sy met haer niet meer verdingh
maecken en souden. Onder het
rooven/ soo hadden sy somtijts e-
nighe lichte schermutsinghen ende
drie dagen naer die Soldaten uyt-
getogen waren/ keeren sy weder-
om in de Stadt/ in de Voor-stadt
van Sinte Catharijn heeft den
Bisschop de naevolgende een mo-
len afgebrandt/hopende daer door
de Geldersche uyt te locken/ ten
lesten zijn hope gefrustreert zijnde/
soo verderft hy de Capelle van
Sinte Anthonis in Lauwenrecht
drie daghen daer nae/ die van U-
trecht door by Montfoort ghe-
passeert zijnde/ maecken eenighe
lichte excursien ofte tochten op die
van Oudewater/ Maer als die
vander op hare wacht mistrou-
wende/ niet uytvallen en dorsten
soo hebben sy het Dorp Rosevel-
de daer ontrent leggende verbrant/
een groote ende onversinadelijcke
rooff van Vee met haer thuys
voerende. De Bourgondiers die
doen in den mondt van de Leck
waren leggende/ sijn ontrent Wijck
over den Rhijn ghescheept/ ende

verwoesten de gheheele Betuwe/ ende te Schoonhoven hebben sy doch ghevreest in dese dagen/ uyt meeninge van verraden te wesen/ soo worden daer oock alarm gheroepen/ daer-en-boven zijn van den mondt van de Leck ghetogen ses vaendels aen de besten/ om de Geldersche in vier voegen uyt der Stadt te krijgen. Die van Utrecht als sy de Bourgondiers noch met meenichte der Soldaten met stercke gemoederen ghelijck en waren/ hebben sich een wijl tijts in de muren besloten gehouden/ want Rossen meestendeel bevreest was/ dat hy met listen ombanghen zijnde/ soo van uytkomste als van de stadt ghesloten zijnde/ dat hy de Stadt Utrecht verliesen soude/ daeromme om dat hy niet gantschelijck schijnen en soude den strijdt ofte slach te weygeren/ soo laet hy haestelijck een deel musquettiers uyt loopen meer om haer te moeyen met lichte excursien als eenen strijt met haer aen te vanghen/ ende de schermutsinghe nauwelijcx begost zijnde/ worden sy op de vlucht gedreven/ ende achterwaerts wederom in der stadt gejaecht. In deser manieren de saecken met behulp der Geldersche gheluckelijck ghedijende/ soo heeft hy den Bisschop wederom goeden moed gekregen/ ende is met drie hondert Ruyters den twaelfden Mey te Amersfoort gekomen/ ende 's daechs daer nae als hy het versochte/ is hy in den Nieuwen en Ouden Raedt binnen gelaten. Als hy geboden was hier in te halen met Graeff Wilhelm van Nemenberch/ en met Doctor Wolfius Abstemius. Soo heeft Abstemius voorsz. een lange redene begost/ dienende om sich te reconcilieren de ghemoederen des volcx/ verhalende daer inne alle de injurien die Hertoch Carel van Gelre/ oyt by menschen gedachtenisse de Utrechtsche Bisschoppen ghedaen hadde/ sijne Oratie eerst beginnende van de nederlaghe by Oldenzeel onder Frederick van Baden/ vermeerderende de indigniteyt des faicts/ ende het ongeluck des Stadts by nae tot een gantsche verderffenisse toe/ hoe dat hy egeen injurie gheleden hebbende/ sijne mede-genooten door wapenen aenghevoert heeft/ sijne victorie met groote insolentie exercerende/ dat daer nae een vrede-handel ghemaeckt was/ d'welcke hy terstont violeerden/ als men met eenen borgerlijcken krijgh gequelt worden/ dat hy daeromme met Swol gelijck het opgeropen was/ een weynich daer nae uytgesloten worden/ datter noch geen accoort/ geen conditien/ gheen vrede-handel/ noch verbondt/ soo vast ende bondich uytgedruckt was/ als dit leste/ 'twelck door den Bisschop van Trier besloten was. Hier in was den Bisschop ghenoech besorcht/ dat hy tot egeen tijt eenich recht soude pretenderen te hebben in de Steden onder de Provincie van Utrecht behoorende/ ende alle 'tgene hy haer ontnomen hadde/ dat hy dat haer restitueren soude/ ende daer af ende uytleydende alle zijn Garnisoen dat hy daer niet buyten zijne bepalingen mede komen en soude. Welck verbondt van woorde tot woorde dus by na was luydende/ ende dat gheconprobeert is met de veerthien duysent guldens ende meer die den

Bisschop den Hertoghe eerst betalen most/ daer tegens heeft hy niet beweecht zijnde door de authoriteyt van den Bisschop van Trier/ noch door den Raedt van beyde der Provincie Steden) Hasselt inghenomen / Rhenen overvallen/ Utrecht beseten/ ons eenen krijgh aengeseyt / Steeckten en Schansen/ zijne wapenen daer in leggende/ heeft hy nu langhe ingehadt/ ende als hy in grooter meenichte ghesproken hadde van hare injurie / is dit in't leste zijn eyndt ghe-weest. Aengesien dat den Bisschop ghedwongen was gerechtige wapenen aen te doen / om het ghene hem ontnomen was / wederom te krijghen ende te behouden 'tghene hem noch over-gebleven was/ dat hy oock al zijn beste tot noch toe ghedaen hadde/ Van naedemael den krijgh langhduyriger ghevieI/ ende zijn wederpartije te machtich was dan die hy tegenstaen konde/ dat hy daeromme ghenootsaeckt was hulpe te versoecken aen Keyser Carel den vijfden / ende dat hy van hem verkregen hadde soo langhe van hem met wapenen ende metten gelde bygestaen te worden/ tot dat hy het verloorene ofte met wapenen / ofte door accoort wederom gekregē soude hebben/ ende insonderheyt de Stadt van Utrecht/ het hooft ende sterckte dies volcx / dat sy daer van bedanckt worden/ dat sy hare Heere gehoorsaem zijnde / haer behoorlijcke getrouwicheyt volbrogen hadde/ daer affirmeerde hy heylichlijcken zijne handt op zijne borst leggende/ dat den Bisschop in geenderley wijse gedogen soude/ hoe dat den krijgh oock uyt ginge/ dat het recht ende vryheyt van die van Amersfoort verminderet souden worden/ maer dat hy maecken soude dat die altijt wel ende sterckelick beschermt souden worden / dat hy oock daer toe schier ofte morghen noch by voegē soude/ 'tgene sy van hare Voorouders ontfanghen hadden. Soo haest als Abstemius zijne redene vol-eyndet hadde/ soo heeft Albert van Colstren uyt authoriteyt van Vrouw Margarita Gouvernante voornoemt / van de welcke hy als volmacht in dese sake was hebbende/ het welcke was betuygende den brieff die hy voort haelden/ met haer zegel onderteyckent/ den welcken antwoorden dat den Bisschop wel gedaen hadde/ ende heeft belooft de Republijcke van Amersfoort / om haer uytghenomen verdiensten / door bevel noch heerlijcke vryheyt haer ter eeren. Hier-en-tusschē heeft Graeff Floris ontrent den dertichsten man zijne legers vervoert van de Leck/ ende met alle zijne macht Utrecht voor-by-gaende/ ende alle de omleggende Kloosters afbrandende/ heeft sich ghespoeyet om het huys ter Eem te belegeren. Hier heeft hy een plaetse ghenomen tot het Legher op beyde kanten van de Eems/ zijne geheele macht in Baven latende. Den Grave niet lange meynende te vertoeven/ begeert daechs daer nae datmen het huys over ghebe. Als die van binnen het waren weygerende/ haer hier niet verexcuserende/ dat sy alsoo haren eedt met quijten en souden/ soo schiet hy den middelsten toorn door met groote stucken / van die zijde / daer de balcken van de onderste solder bejuncture waren sin-

stinckende. Dese twee aldus vast een gesloten zijnde/ dat de gantsche kracht der balcken hare ondersetselen quijt zijnde/ vallen mosten/ soo loopen eenighe hoopen sonder ordeninge op de wallē/ hare macht niet by haer hebbende/ de wijle de vreese des Garnisoens noch groot was/ soo dat sy het onvoorsiens overvallen/ innemende het selve ten eersten stont/ De Geldersche siende dat den vyandt al met vliegende ende ontwondene vaendels daer op was/ ende datter al een deel in de binnenste zale gekomen/ ende dat sy een hoop van de hare door de achterste poorte nae Bunschoten saghen vluchten/ hebben met groot gewelt doen op de aenkomende/ begonnen te schieten/ het welcke nochtans de Bourgondiers geen schade en was doende behalven een paert/ daer-en-tusschen d'andere macht daer oock by komende/ ende als sy niet alleen de walle/ maer oock de binnenste zalen al vol saghen/ ende dat daer horden ende stroo ghebracht worden/ ende ladderen om de muyren te beklimmen/ soo gheven sy haer terstont den vyandt over/ Waer van overste waren Roeloff van Itersen balling van Swol/ Maurits vander Nijkerck/ een seer geleert man/ ende Wernaerdt den Schout van Herderwijck. Onder welcken Maurits den een-en-dertichsten Mey wort te Amersfoort gesonden van Albert Turck om een verdraghelijcke prijs/ alwaer hy de vrienden ende bloedtverwanten van Arent Pijl ghelevert worden/ die te Santen gevanghen was/ om alsoo deser beyder wisselinghe te doen/ 'sDaechs daer nae zijn daer oock ghesonden twee-en-dertich ghevanghenen/ eensdeels in de gemeyne gevangenisse/ d'welcke de plompen toorn genaemt is/ eensdeels worden sy in de gevangenisse van Maria geworpen/ Daer is een beslotene plaetse onder den hoogen toorn van Marien Capelle/ soo veel plaets als sy van binnen in 't vierkant is beslaende/ in de welcke men aen de slincker-handt/ daermen oock nae bovenen gaet/ benedenwaerts tien trappen af gaet/ in dese kuyle wort een deel van dien geworpen. Deses overwulfsel was voor sommighe jaren door des vals eens hamers uyt een klock aen stucken ghevallen was/ maer het is naermaels wederom toegemaeckt/ maer als het op een booghsel der steenen/ het welcke nieuw was/ nergens nae gelijcken hart was als het voorgaende oude verharde werck/ soo ist lichtelijck gheschiet/ dat de juncture der steenen door de meenichfuldighe opspringhe ende kloppinghe der souten/ der genen die de klocken luyden/ los ende slap ghewordden is. Welcke los heyt des overwulfs als de Borgherije onder sich was verwonderende/ hebben de gevangenen het van benedenen gehoort. Ende alsoo snachts den eenen op des anderen schouderen staende/ ghevoelt eens die overwulvinghe/ ende d'eene steen uyt nemende/ en voelt hy niet alleen dat d'andere oock los waren/ maer dat sy oock van selve met de esterricken boven leggende/ op de ghelijcke deele op zijn ende der anderer hooft vielen. Den eersten blijde zijnde door die goede ende ongehoopte Fortuyne

Klimt daer eerst boven op/ daer nae d'een nae d'ander op malkanderens schouderen staende/ quamen sy daer alle uyt/ soo vluchten sy op het Kerckhoff van de Minrebroeders alleens als tot het outaer. Daer-en-tusschen leydt Graeff Floris Garnisoen ende alle 'tgene tot de beschermiuge des Kasteels dienende / daer inne soo groote als kleyne kortouwen / provande ende amonitie met hoopen / soo komt hy ten lesten met zijn gheschut te Amersfoort/ bevelende de Borgermeesters van Amersfoort/ dat sy laten maecken souden schepen met platte plancken/ alle welcke sy van noode souden hebben om over den Eems te komen. Soo zijn de Voetknechten over-ghebracht in Hoefflake/ want de nacht was aenstaende / welck Dorp vijff hondert treden van der Stad leyt/ onder de gerechtichheyt van Gelre. Den naevolghende dach is haer oock verleent om hare lichamen te vermaecken/ ende daer zijn doen maecken horden van tienden ende ladderen/ alle welcke tot een belegeringe ende bestorminge noortsakelijck zijn. Den derden naevolgende dage/ so vervoert den Grave zijn Leger / voorsien sijnde met alderhande manieren van wapenen / ende verbrandt het Dorp voornoemt/ ende loopende gewelddelijck door de Veluwe / kompt smorgens te Hatten. Doen worden Schenck verwacht/ den oversten van de Soldaten van Overyssel/ ende want hy noch niet ghekomen en was / soo verwacht den Grave met zijn heyr te Hulsberge. Hier op is gekomen den Gouverneur van Vrieslandt met zijne Hoofsmannen en gantsche macht/ nae dat hy over de Yssel gescheept is/ want Hatten leyt op de kant des Yssels voorsz. ende een uyr ofte twee voorbrengende/ ende in't consulterende van de belegeringe/ soo hebben sy de Stadt met drieverhande Legers omryngelt inden aenstaenden morgenstondt. Den Gouverneur des Kasteels / ghenaemt Herman Dechell / die hadde wel te passe drie hondert Voetknechten tot Garnisoen ende versterckinghe der Borgheren herten ingenomen. Daeromme hoe dat het begrip der vesten engher ende kleynder was/ soo meynden sy het soo veel te beter te beschermen. Daer waren doen ter tijt Borgermeesters/ Niclaes van Yssel/ ende Arent Alleertsz. om dat van der Borgeren herten niet beswijcken en souden/ soo hebben sy haer vermenghe onder de diensten ende wachten der Soldaten. De Capiteyns der Voetknechten/ d'welcke waren Aliet van Harderwijck. Ende Bernt Kerel die vermaende de hare / hoe-wel sy weynich/ maer voor de kleyne plaetse ghenoech waren/ dat sy maecken souden dat hare vroomheyt ende dapperheyt by de Hertoge in eeren gehadt worden/ ende haer daer door groot loff ende prijs souden maecken. Den Bourgondier meynende dat die van de Stadt noch seer bevreest zijnde/ door groote vreese de Stadt over-geven souden/ sent eenen daer aen/ den derden dach zijnes beleghheringhs om dat op te eysschen. Het welcke sy hartneckelijck afslaende/ seyden/ dat sy voor haren eedt ende des Hertogen eer souden willen versoecken/

dat haer den krijgh toebaeren soude. Doen hebben eerst de Bourgondiers hare geschutten rontom doen planten/ daer nae den twaelfden Junij is op twee verscheyden plaetsen/ als aen de Buyr-poort/ ende de Hoeversche-poorte met bijsteck groote stucken/ de bestorminghe sinderghens ten vier uyren met het opgaen der Sonnen begonnen/ 'twelcke duyrende was tot drie uyren toe 's naemiddachs. Als sy nu dus hier door eenen toegangh/ in der Stadt door den gebroken ende afgheschoten backen der muyren/ soo werpen de Capiteyns terstont het lot/ende verkiesen een yegelijck zijn beurte. Voorts soo lopen sy met een groot gewelt op de muyren/ soo heeft het gheroep ten beyden zijden der bestormender/ ende der beschermender hare herten scherp ende heet ghemaeckt/ maer die in de Stadt in Garnisoen lagen/ en schuweden egeenen arbeydt/ sy sloegen ende schoten uyt hare toornen/ bolle-wercken ende spiegaten/ sy deden oock groote schade onder de vyanden met verbalst loot ende meenichfuldich geschiet. Daer tegens de vyanden door het bestormen moede zijnde/ succedeerden in hare plaetse andere/ alsoo dat het gevecht totten nacht toe was geduyrende/ want den Bourgondier was meynende dat die vander stad vermoeyt zijnde/ door den gestadigen arbeydt ende het ghevecht der verschen/ haestelijcken van hare plaetse verschoven souden konnen worden. Maer de verwachtinge die saecks heeft haer bedrogen/ want als sy d'achste reyse van de muyren ghedreven waren/ soo

sijn sy in haer Leger wederom gekeert/ ende die binnen worden hare herten daer door gesterckt/ betrouwende dat sy haer van den vyandt/ hoe-wel sy machtich was/ te sullen beschermen. Den Bourgondier het schandelijck achtende/ dat men een so kleynen Stadt niet soude konnen krijghen/ bestelt dat sijne Voetknechten eerst wat ghecureert worden/ bevelende de Ruyters van den paerden te gaen/ ende sich met de Voetknechten te vermengelen. Als doen de Bourgondiers met soo groote meenichte van Soldaten aen de muyren quamen/ is daer eenen dapperen ende gheweldigen strijdt wederom begonnen/ ende dat op meerder plaetsen als sy te vooren ghedaen hadden/ het scheen dat sy van meyninghe waren/ of de Stadt metter veert in te nemen ofte eerstelijck te stormen/ daer-en-tusschen als Ernst Schenck/ des overste George der Driesen soone seer mannelijck was vechtende/ wort hy onvoorsiens met eē kloot door-schoten/ ende op die selve stont sachmen Gerrit de Langhe Gouverneur van het huys te Arkesteyn ooc ter eerden vallen/ ende de soldatē door desen valle versagē zijnde/ vlatende de stadt vluchten in haer Leger. Als doen soo schoten die van de stadt seer sterckelijck van hare toornen ende spiegaten op de vluchtende/ meenigen ter aerden werpende/ ende een yegelijck toonde voor sich selven uyt zijne plaetse een exempel haerder dapperheyt. Sy wisten oock wel d'oorsake des vluchts/ ende waerom sy van de bestorminge afgeweken waren/ daeromme dewijle die

van buy-

van buyten noch al bevreest waren door der haren nederlaghe/ ende lieten sy eyghens arbeydt / want sy wilden de wallen / [illegible] maeckende/ ende met strou die verdeckende / al-hoe-wel sy niet soo veel beschermingen vermoght waren. Op dien selven nacht is in der lucht een teycken gesien/ 't welcke die van der Stadt uytermaten verschrickte/ ende de vyanden hope gaf van de Stadt te vercrijghen. Boven de Stadt is ghesien een teycken van swarte coleure/ seer vreesselijck om te aenschouwen/ ende want dat het teycken der Bourgondiers was/ so is haer van beyde partijen alsoo bedyedt/ dat de Stadt worde onder het ghewelt der Bourgondiers wesen soude. Daer waren nochtans eenige ander die van [illegible] dat het heel anders waren verstaende. Die plaetse is onder de bescherminge van Sinte Andries/ waer uyt veele haer door lieten staen/ dat die heylighe de Stadt kortelijck hulpe ende bystandt doen soude / om alsoo weer van de beleghseringhe te verlossen. Smorgens in't opgaen der Sonnen is de Houdersche-poorte de welcke door het schieten seer gedeformeert ende verslapt was / is omghevallen / door welcks vallen de vyanden een vlacken ende ghelijcken inganck in der Stadt verkregen hadden/ doen zijn de wreede herten van die van der Stadt seer ghesoncken/ die andersins bereyt waren geweest in de lange belegeringe te volherden / ende terstont eenen haestigē by-een-komste ghehouden hebbende / senden Ambassadeurs in't Leger om vergiffenisse te bidden/ van hare hertneckicheyt brede begeerende / ende over te leveren haer ende hare Stadt. Soo hebben sy op conditien haer goetduncken den vyandt over-gelevert / welcke aldus van inhoudt waren. De nederlaghe der vyanden insonderheyt der heerlijcker mannen en soude die vander Stadt niet vergeldet worden / De Stadt van Hatten soude behoorlijck der Borgheren goet ende haerder aller leven in de gerechticheyt ende dominie der Bourgondiers concorderen / Het Garnisoen souden haer ghewer over-leverende daer ongequetst uytgaen. Ende op dese conditien is het over-gegeven sonder verbeydē op der oversten by-komste/ De Soldaten sijn daer ingelaten/ en nochtans dat haer verboden was niemandt te violeren / ende hoe-wel het in't over-gheven des Stadts over-komen was/datmen de Stadt niet plonderen en soude/ soo hebben sy qualijcken van die ongebondene licentie door de voorghestelde lijfstraffe verboden konnen worden/want hare herten noch al wreedt waren door de versche nederlage haerder medegesellen. Soo is op dier conditien de Stadt ingekregen/ ende dewijle de Soldaten gecureert ende vermaect waren / soo worden de dooden lichamen begraven / want het in't heetste des jaers was / De sterckten worden versterckt / ende de muyren die door de gaten open waren / daer wort ander goet weder heel ghemaeckt / dat door de scheuten die het ontfangen hadde/ al ghereten was ende dreychde te vallen / Drie daghen naer dat dit te Hatten aldus ghehandelt was/

so sijn daer hondert ende vijftich Ruyters uyt Amersfoort in het landt van Rhenen uytgereden/ om te ruyten ende rooven/ ende niet langhe van der Stadt by nacht/ hebben sy een grooten rooff van Wijck binnen ghebracht/ hebben noch ghelijckelijck het Kasteel te Levendael tusschen Rhenen ende het huys ter Horst leggende/ in't eerste beginsel des krijghs van den Hertoge ingheuomen/ ter eerster stont. Die vander Elburch siende het gebuyrige exempel van die van Hattem/ (dat 'tgene sy in de eerste beleghheringhe hartneckelijck wey-gherden/ dat sy het in't leste door calamiteyt getemt zijn/ ghedwon-gen waren te doen) om sich te con-cilieren de herten der vyanden/ en-de even-wel in hares Heeren gra-tie te blijven/ senden eenen briefe aen den Hertoge/ begeerende van hem zijn advijs/ wat hy gebieden soude ghedaen te worden van haer in den noot. Welcke antwoorden dat sy van hem egheen bystandt te verwachten en hadden/ dat sy daeromme sich by tijts wel bera-den souden/ Soo senden sy ter-stont in't Legher der Bourgon-diers ootmoedige Gesanten/ bid-dende dat sy haer heyrscharen niet aen hare muyren souden brengen/ dat sy hare Stadt ende haer landt in der vyanders handen waren stel-lende/ ende dat sy al doen wilden datmen haer gebieden soude. Als dese in ghenade ontfangen waren/ soo en is haer egheen ransoen met allen opgheleyt/ maer daer is Gar-nisoen ingheleyt/ waer door men behoeden soude/ dat sy niet rebel-leren en souden/ noch door der Gelderschen gewelt ofte gewoon-lijcke listigheyt overvallen en sou-de worden.

Het eynde des sesten Boecks van de Vtrechtsche geschiedenissen.

Het sevende Boeck,

Lamberti Hortensij van de Vtrechtsche geschiedenissen ende veranderingen.

ONtrent die dagen alsmen in het Leger naer d'inneminghe van Hatten was resserende/ soo is daer eenen uyt Elten gesonden/ om te ondersoecken waer de Bourgondiers haer Legher waren vervaerende/ welck Elten aen de andere zijde op den Oever tegen over Deventer ghelegen is/ Doen was daer mogelijck een deel Ruyters op den liefflijcken tijt des jaers door de Veluwe uytgereden om te spatieren. Als desen Verspieder desen al soetelijck aen sach komen/ soo meynden hy dat sy naer den Yssel waren reysende/ om een plaetse te verkiesen om daer haer Leger te leggen/ soo steeckt hy zijn paerdt omkeerende met spooren/ snellijck naer het Kasteel wederom rydende/ Hy aldaer noch van vreesen bevende/ ende sijnen adem van vermoeytheyt nauwelijcx verhalen komende/ roept luyde van zijn paert/ de vyanden vervoeren haer Leger/ sy komen naer hier toe gestreecken/ Daeromme vluchtet geringe alle uwe goederen achterlatende/ Soo is terstont die ydele bootschap door erreure gelooft geweest/ dat sy terstont hare spysen niet ghebraden noch aen den heert latende/ nauwelijcx soo lange niet verbeyden/ dat sy haer wapenen ende hare packen tsamen packten.

Naer deser vluchte is oock op eene tijt by nae ghevolcht de vreese van die van de Morghensterne/ welcke Schanse in de selve wat erkant gelegen is/ (als voormaels verhaelt is) een weynich beneden Deventer naer Campen/ ende om dat het selve al te dicht scheen te hanghen/ worden het om de bevreesde ghebuyren door een spot genaemt/ de Potteschijtker/ Die van Deventer der vyanden vluchte bemerckende/ loopen haestelijck uyt der Stadt ende over de Riviere schepende/ plonderen sy eerst Elten/ ende met de wallen afwerpende hebben sy het in korter uyren alsoo met de aerde vergelijckt/ datter by nae gheen fundament meer en was van een soo onverwinnelijcken Schanse/ Van daer voorts zijn sy aen den morgensterne gevallen/ het welcke sy meerstelijck met grooten arbeydt (want het om de ghebacken steenen ende 'tcement veel stercker was) afgheworpen/ De steenen zijn met de selvige vierichheyt in der Stadt gevoert/ ende hebben daer af gedestineert te maecken een huys op de merckte/ daermen met gewichten in weecht/ het welcke sy korts daer nae getimmert hebben/ ende noch is heetende/ de Wage van Deventer/ Daer in doende/ houden tot een eeuwich monumenten schan-

dael des vyandts/ de hoofden van den Morgensterne ende des Pottekijckere. Die van Gelre hebben op dien selven daghe het Kasteel van Inbeeck ende van Tulp daer den brandt in steeckende verlaten/ Ende door het verliesen door vreese deser drie sterckten/ heeft den Hertoghe alle de victorien die hy voormaels op de Overysselsche gehadt hadde/ op eenen dach verdonckert / Alsoo uyt de possessie van de Provincie van Overyssel uytgeworpen zijnde/ ende als hem nu twee van zijne Steden ontnomen waren/ soo is hy nu door zijn gaet bekommert begonnen te zijn/ Hoewel hy te lande over de rivriere buyten Hasselt eñ eenige Schanssen egheen behouden en hadde/ nochtans was Hatten met zijne beschansingen tegen Swol gelept op de andere waterkant / soo en besat hy niet alleen de Rivierre tot de Zee toe/ dat den wech te schepe haer om victualie op ende af te vaeren benomen was / maer dede ooch op die drie Steden meenighe uytloopingen/ Deventer met zijne kortouwen daghelijcx moepelijck vallende ende hare muyren met het geschut soo quellende/ waer in hy soo volherdich ghewcest hadde dat sy alle dinghen ongheb‍racht hebben/noch qualijcken ende nieuwers anders als in Westphalen hare provande konden krijghen/ Doch hy en konde voorwaer met egeene plantinge der Legers haer soo seer belegert hebben / om hare possessien in te slocken / als door middelen/ Met de belegeringe van de Schanssen afgeworpen zijnde/ hebben sy hem de gantsche possessie ontnomen / indien selvigen dagen is de Stadt Amerssoort met een verraderije versocht door eenen Jan van Westerselt / die door eenige teyckenen van kennisse geapprehendeert zijnde / in de ghevanckenisse is ghelept. Als desen op de banck van eenighe questien ondersocht was/ soo is bevonden/ dat hy om acht gout-guldens van zijn broeder Jacob van Westerselt dienaer van Groeff / (die ten dier tijt met de saecken van oorloghe was bekommert) omghekocht was/ indien hy de Stadt den Hertoghe leveren konde van die zijde daer Sint-Annen-Capelle ghelegen is. Desen is terstont naer zijn verdiensten gestraft/ ende ghevierendeelt zijnde/ is hy boven uyt de Stadts-poorten ghehanghen/ Doen is oock uyt quade suspicie van dat hy daer kennisse af soude hebben ghevanghen eenen Wolff van Gelre/ maer het was een gheheel vroom ende fineer man/ van naturen genegen zijnde om te beschermen 'tghemeyne Vaderlandt niet om het selve leelijcken te verraden / maer als daer bevonden worden dat hy in der saecken onschuldich was / soo is hy uyt de Kercker los ghelaten. Oock ontrijst daer een tsamen-sweeringhe eenigher Borgeren van den Bisschop soldije ontfangende teghens eenige van de principaelste/ om die eens tot een rooff ghelegen te verkrijghen/ Onder de Ruyterije waren eenige van slechten Adeldom/ stoute ende oproerighe menschen/ ende seer prompt ende veerdich om de borgherlijcke rust te turberen uyt hoope van rooven ende plonderen. Desen heeft die jonckheyt van Amerssoort de soldije

van den

van den Bisschop ontfingh haren Raedt ontdeckt ende mede tot hare Rotgesellen ontfanghen / haer wijs maeckende indien de Overste ende Principaelste des Stadts door list ende bedroch de macht benomen ware van recht te gebruyken / ende hare krijghs vryheyt te bedwinghen / dat sy als dan te losscher ende vrijer leven souden moghen leyden / Hier-en-boven klaechden sy noch onder malkanderen / dat het onlijdelijck ende onverdragelijck ware / dat sy met gelijcken rechten tegens de Borgers ende de Soldaten / ende dat sy met die stillicheyt in den krijgh / in de welcke sy in vrede onder de Wetten leven mosten / egheen vryheyt ofte vergheving he der misdaden verkrijghende / indien sy yet onbehoorlijcx bedreven / datter egheen onderscheyt gedragen en worden tusschen eenen Borger slave / ende eenen krijghsman / dat sy de sleutelen der Stadt-poorten behoorden te hebben / het welck nu niet en was / om soo meenichmael het haer behaechlijck ware / dat sy uyt mochten gaen ruyten ende roven. Soo liet haer de jonge jeucht den Bisschop hem dienende duncken / dat het haer wel komen soude dat sy dese Edellieden in haer gheselschap ende bystandt hadden / meestendeel voorstellende de hope van de plonderinge ende berovinghe der ander lieden goederen / Soo beschuldighen sy een yegelijck door compact de principaelste / hoe dat een yegelijck rijcker was voor den Bisschop / dat sy de Gheldersche meer als reden was toe waren staende / datter by nae egeene tsamen-spreeckinghe en gheviel van des Keysers rijckdomme ende de macht der Bourgondiers / ende in de welcke des vyants dapperheyt / zijn glorie ende eere niet hoochlijck en verheffen / datter niet alleen de neder Provincie wesen en soude / maer oock seer schadelijck de Steden van Hollandt / indien de Gheldersche heymelijck in der Stadt ontfanghen worden / het welcke haer lichtelijck om doen wesen soude / aenghesien beneven haer bewaernisse der Stadts sleutelen was. Om dat den Bisschop dit sonder oproer soude slichten / soo worden Doctor Absteminus de namen der ghenen op een briefken over-ghelevert / de welcke gieriger was naer 't ghelt als een goede fame / de welcke voor sich nam eerst van de Borgermeesters / 't zy met bedroch ofte met gewelt de Stadts-sleutelen te verkrijghen / Ende voorts haer allen van de opgheleyde saecke te beschuldigen / ende hare goederen eensdeels en aenklagers gheven te plonderen / eensdeels te brenghen in des bisschops fisque / als hy deser oorblasinge niet gelooft en soude hebben / indien hy de sententie der twee Wetten-schrijvers Soloms ende Draconis ghedachtich geweest waren / als datmen valsche calumnie ende leughentale egheen ghelooве en moet noch en behoort gheloove te gheven / noch dat den onpartijdigen Rechter yet van de saecke behoort te wijsen / voor en al eer hy met rechte redene bemerckt wiens saecke van beyden beter ende gerechtiger zy / Daer-en-boven is den Borghermeester by den Bisschop doen komen / ende als hem gheboden worden de

stenselen over te leveren/ heeft hy het sonder lange te verbeyden gedaen/ Doen waren in des Bisschops raet/ sonder welcker weten dit ghedaen worden/ wantmen vreesden dat dit zijnen voortgang niet hebben en soude/ aenghesien sy uyt recht van Borgerschap altijt wel gheaffectioneert waren teghens die gene die altijt goet verdient hebben. Desen doen by avontuuren uyt yemandts woorden verstaende/ datter een onbehoorlijck feyt op handen was/ heeft dien raedt omdeckt/ 'twelck haestelijck in den raedt aengedragen wort aen den Raedt/ De Borgermeesters worden aen den Bisschop ghesonden/ om te vraghen d'oorsaecke/ waerom ende door wat aenklaghers/ hy die eerlijcke ende treffelijcke luyden die zijne Eerw. so veel goets bewesen hadden/ niet ghecondemneert zijnde/ tot de doot gedesineert hadde. Als sy verstonden uyt des Bisschops antwoort dat daer gehandelt worden/ de haren ontsuyverende tegens de calumnieuse klachte/ soo hebben sy vertoont/ hoe een pernicieuse saecke sy dat eenen Borger onder soldije in zijn vaderlijcke Stadt tot Garnisoen geleyt worde. Soo daer eenighe oude twist zy tegens haren medeborger/ dien slaet ende verdrijft hy sonder eenighe vreese der wetten ende ongebonden zijnde door de licentie des krijghs/ eenen die ghedwonghen wort door vreese van peyne ende den genen dien niet wederomme slaen en derft/ dat den selfden alle dingh met singuliere insolentie perturberende/ sijne medegesellen van hem bedreven zijnde/ hem ooc niet wederstaen en derven/ als den ghenen die op zijnen heert veel is vermoghende/ dat hy de Magistraet/ hy gewapent zijnde met gewapende behulpers gheassisteert wordende/ haer selve gebiede wat sy doen ofte laten sullen/ seer weynich ofte voorwaer niet veel is achtende/ dat hy tegens dese oock ende tegens andere/ meer van de zijnen/ d'welcke de schaemte ende vreese soude continueren ende de krijghs wetten temmen/ zijne medeghesellen oock verwecht. Hier uyt spruyt alle bedrogh/ alle weechlagen/ alle achterclappende calumnien/ van soodanighe pensionaers de welcke tegens den Magistraet over al ghebruyckt wort/ Dat dese calumnie uyt bedrogh ghevonden in de Stadt tegens de goede Borgerije met behulp van den vreemden Ruyter/ ende den Bisschop wijs gemaeckt zijnde/ de gantsche Republijcke by nae gheevertert hadde/ Door wiens bederffenisse hy oock kortelingh vergheven soude moeten hebben/ met dese woorden den Bisschop verslaghen zijnde/ heeft sich ontschuldicht door onwetenschap van de saecke/ seggende/ dat hem dat qualijcken gepersuadeert konde worden van de Gemeynte van Amersfoort/ als wiens eedt ende getrouwicheyt hy tot dien dage toe gheheel ende ongebroken gevonden hadde/ dat die nu haer sinnen veranderende van de ghetrouwicheyt van Sinte Marten afwijcken soude. De Autheurs deses calumnien/ heeft den Raedt van Amersfoort terstont versonden uyt oorsaecke van een Pelgrimagie/ de selve oock een somme gelt af nemende/ Ende nu

van ver-

van verinaeckt zijnde voor in toekomende tijden / verhoeden sy ende verbieden / datmen egeen Borgers onder den Bisschop dienende in hare Stadt ontfanghen soude. Nu soo zijn de Bourgondiers op den achthienden Junij van Hatten opgetogen / Harderwijck met driederley Legers omringelende / ende om dat de kortouwen te veldt om de broeckachtige / ende de berg-achtige harde plaetsen niet volgen en konden / soo sijn die te schepe ghevolcht / waerom die oock vaer wat later aenghekomen / De kortouwen sijn van vier zijden alsoo gheplant / datmen te water ende te landt de Stadt bequamelijck bestormen mochte. Den negen-en-twintichsten Junij / soo sijn de geschutten al omme ghebracht in't opgaen der Sonnen / ende de bevechtinge met het vreesselijck ghedonder is den geheelen dach gheduert met den naevolgende nacht des daechs / daer nae ten acht uyren / Die van Harderwijck sach dat hare muyren ende toornen op veel plaetsen door het geschut seer gebroken waren / datter oock een deel huysen omtrent de wallen omgheschooten waren / alsoo dat de Voetknechten door de grachten die met vervallen stucken der muren ende toornen vervult waren / in de Stadt lichtelijck konde komen / vreesende met een dat de hartneckighe verbeydinge den vyandt vertoornen soude ofte onverbiddelijck maecken / senden terstont hare Ambassadeurs uyt in der vyanden Legher om vrede te versoecken. Als sy in de vergaderinghe ghelaten waren / wort haer ghebracht welcke artijckelen des vredes sy begeerden / aengesien sy nu al voor ghevangen ghehouden worden / Waer op gheantwoordt is dat sy de selvige waren begheerende die van Hasselt gegeven waren / want sy de selve hope van vergiffenisse op die Bourgondiers altijt gehadt hadden / naer dat sy haren eedt tegens haren geswooren Heere gequeten soude hebben / onder andere artijckelen / oock dit / dat de Compagnie met vliegende vaendels sonder arch ofte list de Stadt ruymen souden. Op welck artijckel hardelijck gheroepen is van de gantsche vergaderinge der Capiteynen / dat de gelegentheyt van die van Hasselt ende van Harderwijck niet alleens ende ghelijck en was / want sy door het verborghen bedroch der vyanden / niet door haren eyghen wil / van haer ghelooff verbreemt ende in den krijgh gereeipicert waren / dat het daeromme om haerlieder verdiensten naer inneminge des Stadts het Garnisoen toegheghheven is / maer dat die van Harderwijck nu voor nieuwe vyanden geacht worden / ende aenghesien sy door den krijgh soo verre onder ghebracht waren / dat sy soodanich niet te verwachten hadden. Ende als sy in dier voegen egeen bescheydelijck antwoordt en verkregen / soo keeren sy wederom ter Stadtwaert / als sy de tijt (van het selve te relateren aen haer volck / ende wederom antwoordt te brenghen) van twee uyren gekregen hadden. Als sy van binnen een yeghelijck voor sich self zijn neerstichept doet om een nieuwe walle op te werpen / ende den Raedt in't Raedthuys droeve zijnde haren tijt doorbrengende /

gende/ den vyandt vertreckt/ soo dochte het Schenck goet te zijn/ datmen in soodanigen ghelegentheyt niet behooren te vertucken-om alle dingh even ghelijck te maecken/ ende de werckluyden van haer werck te turberen. soo heeft hy selve eerst op een nieuw aen de kortouwen gheplant/ beginnende de muyren ende de toornen daermede te slaen/ ende hem volgende alle de Capiteyns des gantschen leger hernieuwen de bestorminghe met alle hare macht. Den Raedt als doen siende dat sy egeen macht ende minder moets en hadden om der vyanden gewelt te verdragen: dat sy daer-en-boven quijt waren alle hope van verlost te worden uyt de belegeringe/ dat de Hertoge haer oock in den noot verliete/ consulteert wederom met mallianderen metter haest om wederom op nieuws hare Ghesanten uyt te senden/ ofte de vyanden uyt te roepen tot een tsamenspreeckinge. Hier-en-tusschen was in soo korten tijt des belegerings dē honger eñ dierē tijt gewasschen/niet alleen van menschen/maer ooc van beestē die uyt gebreck des voeders waren vergaen/ende sy hebben volhardet al wat haer gemoetende was met haer kloten ter neder te werpen/ twelc duyrden tot Sondaechs ten een uyre toe/ maer van egheenen kant meer als van de Zee/ Doen zijn de onderlinghen ende principaelste der Stadt aen de halff afgeworpen muyren/ van verre begeerende tsamen te spreecken/ de verderffenisse des Stadts vreesende/ indien de Stadt door de vervallene muyren overvallen worden. Soo hebben sy hare personen ende goederen de Bourgondiers subject gemaeckt/ belooft wesende al haer bevel te volbrengen ende naerkomen/ ende als haer articulen gemaeckt waren/ is haer respijt tot daechs daer nae gegeven om daer op te delibereeren/ Soo is des naevolghende daechs de overgheuinge gheschiet/ belovende al 'tgene te naerkomen/ datmen haer ghebieden soude: bysonderlijck lijf ende goet/ Den gevangende voetknechten zijn uyter Stadt ghegaen/ ghelijck als oock de Ruyters in habijt van gevangenen/ als dat krijghs gebruyck is/ Den Colonel der Ruyters ghenaemt Bayne Schuyrrere/ met noch eenige edelen is aldaer gehouden/ om die te vermanghelen teghens vier seer heerlijcke Ruyters/ (onder welcke was Frederick van Homberg) die te Hanten noch van de Nederlage in de Bemme ghevanghen waren/ Daer nae is het Garnisoen in der Stadt ontfangen/ ende victualie/ waer af soo hoorts (als ick ghesept hebbe) in de belegeringe soo groote gebreck was/ Daer wert noch gehoude/ ten aensien des Legers van weghen den Keyser Carel Graeff Floris voorsz. al waer sy een deel dagen tot dat de wallen ende toornen die soo seer onweeen ghescho-ten waren/ wat gemaeckt worden. Terstont naer het beginsel der belegeringe deses Stadts/ soo heeft den oploop eerstelijck/ de raserije daer nae die te Utrecht opgeresen is/ alle dingen begost te beroeren/ ende in de qualijck gestelde steden soo ontvluchten het d'eenen door den anderen naer uyt de Stadt/ van de eerste Autheurs des aengevangen krijghs/ principalijck door

gebreck

gebreck van gelde/ als des Stadts comptoir uytgeputtet was/ als sy aenmerckten/ dat sy aengesproken souden worden om de soldije de Soldaten te betalen. Als deser vluchte voor den man ghekomen was / (wantmen haer nieuwers noch tot geenen tijt sien en konde) hebben sy in der Stadt noch veel heftiger geroepen/ dreygende haer met een plonderinghe indien haer de soldije door eenighe middelen niet af betaelt en worden. Den Gouverneur der Stadt door dit gheroep der krijghslieden ghemo-veert zijnde / ende sorgende datter een opentlijcke raserije naer soude volghen/ soo en hadde hy op nie-mandt anders eenigen hoop / als op de Collegien der Canonicken/ Deser principaelste doet hy in den morgenstont stil-swijghende ver-gaderen in de huysinghe van An-thonis van Venrode Canonick tot Sinte Marien / 'twelcke den krijgh geduyrende / Rentmeester van den Hertoghe gheweest was/ daer verklaert hy in watten swa-richeyt de saken des Stadts ende oock des Republijckes van Utrecht gelegen waren/ maer egeen meer/ als die den naem van de Geeste-lijckheyt waren voerende / datter ghebreck van gelde was / dat het vreesselijck geroep ende gekrijt der Soldaten hoe langher hoe meer was wasschende / der ghener die haer soldije waren eysschende/ dat-ter oock ghebreck van't jaer-ghe-wasch was / dat mede den dieren tijt alle daghe was vermeerderen-de / alsoo dat sy niet als een plon-deringe waren verwachtende/ om datmen was seggende ende mey-nende/ dat alle 'tghelt ende 'tgoet alleen by de Overheijtheyt ver-borghen was / Maer op d'andere syden: dattet ongerechtelijck en-de onrechtveerdich was / dat men den gantschen last des krijghs op haren halse verschijnen soude / dat sy niet alleen van gelde nu gebloot waren / want sy van der borgher-lijcker alteratien groote contribu-tie hadden moeten draghen / maer dat al haer landt ende renten inder vyanden landen waren leggende; dat daer d'andere erven te pande gestelt waren / dattet nu oock veele jaren gheleden waren dat sy van hare renten eenigh profijt afte in-komen ghehadt en hadden / dat daeromme dese collatie den genen die geheel door den ghedurighen krijgh uytgeputtet waren / swaer vallen souden / jae dat sy daer noch niet suffisant gheweest toe en wa-ren / Ten en is niet veel gheleghen (seyt den Gouverneur) of het uyt de gemeyne ofte privee beurse ver-gadert worde als het daer maer is / ende hoe groot dat d'ongebonden licentie der krijghslieden zy / dat sy alle hoeken-soecken ter handen slaen / siet ghy selve / die op eenen kleynen stont naer collectie des gelts gestelt sulle konnen worden / Sy hebben U. L. tot noch toe ge-spaert / het welcke sy voortaen niet langher doen en sullen indien men haer niet langher dilaye ver-trecken wil / U. L. sijn wel bekent soo ick dachte / hare woorden vol dulheyts ende raserijen de welc-ke nochtans ydel zijn / sy sijn nochtans teyckenen haerder ghe-moederen / soo sal hy wel bewijsen / dat indien sy niet voldaen en wor-den / dat sy de Stadt om haren moetwil te breken / aen vier hoecken

in den brandt steecken sullen / ende noctans door allen de huysen des Geestelijckheyts / ic hoore swachts der ghevluchten Borgeren deuren gewelderlijck opbreecken / van oock of ick eens seecker ware van de Autheurs dies wercks / ick hoore de glasen van sommige van't Ridderschap uytsmijten / dat oock alle plaetsen gewelt geschiet / het welke (soo ick meyne) geensins wesen ofte geschieden en souden / indien ick by eenighe teyckenen ende Autheurs daer van bekennē mochte / Soo ghylieden door V. L. gheen perijckel beweecht en wordt / ghy behoort het voorwaer te doen door liefde uwes Vaderlandts / ofte ten minsten door den name des Geestelijckheyts / Ghylieden hebt soo veele goude ende silvere beeldekens ende koppen in de kassen / V. L. heylighen / indien ghy een deel van die nu tot den krijgh breeckt / het sal tot V. L. schade niet wesen / maer tot behoudinghe uwes ende onser allē Vaderlants. Indien ghylieden vreest / dat V. L. nackomelinghen dat niet wel nemen en sullen / sy en hebben daer egeen seggen op / want door V. L. sorghen verkregen ende bekomen zijn / Soo sullen indien het haer goet dunckt V. L. volgende / oock nieuwe koppen ende andere vercierselen in de kercke doen maecken / ofte laet haer met het gene te vreden zijn / dat sy van V. L. ontfanghen sullen / ick wete wat ghylieden my hier op antwoorden sult / dat de bewaerders der heylichdom / dat al in't beginsel des krijghs in verborgen hoolen verre wech ghesteecken hebben / ende dat sy ghevangen ofte by avontueren gheapgeschendeert wordende die niet openbaren en souden / dat sy daeromme in Hollandt ghevlucht zijn ofte in andere vrije plaetsen / Ick wete wel dat dit door V. L. raedt listichheyt bedreven is / maer ghy hebt oock noch een groot ghetal van koppen ende beeckers d'welke ghylieden in de Misse ende andere diensten noch daghelijcx zijt ghebruyckende / beroofft van de selve een deel op tot de waerdye van vier duysent guldens / ende indien ghylieden het binnen twee dagen niet bevelt gedaen te worden / soo sal ick versekeren / of de Soldaten eghemeen raet en sullen weten om het gelt daer uyt te kloppen. Dese sal ick senden openbaerlijck in V. L. huysen om van daer te draghen al dat sy vinden totte tijt toe dat ghylieden raet sult schaffen om de voorgenoemde penninggen / 't zy in 't ghemunt ofte [illegible] / opbrenghen sult. De Overste der Collegien daer door bevreest zijnde / het welcke seecker was / brengen een groot getal van beeckers / koppen / silvere kandelaers / ende meer andere gelijck als haer bevolen was / om aldaer ghemunt ge[illegible] af te doen slaen / in Sinte Martens-kercke boven het hooge autaer tusschen de gekromde ballen een weynich benedē het overwulfsel des choors stont om hooge een beeldt des cruyces met het silvere beeldt onses Salichmaeckers / het welcke swaer was / (soomen seyde) meer als vijftich ponden / een seer oudt monument [illegible] / [illegible] / wete niet / maer dat ledichheyt ende onsuyverheyt alsoo leelijck ende vuyl zijnde / dattet nauwelijcx een schijnsel hadde van

het wie

het wit blinckende silver / dat wor-den gheboden snachts heymelijck van daer ghenomen te worden/ want het een wonder ende mirakel was om sien / om dat het als dat des dacchs af ghenomen worden/ egheen meerder ghelijff maecken soude / het welcke smorghens ter-stonts gemist zijnde / heeft de gant-sche Stadt tot daer doen komen om de nieuwicheyt des saecks te aensien / Daer worden verschey-den gepeynsen ghehoort / ghelijck-men in't superstitieuse volck ghe-woonlijck is. Dese riepen dattet nu in't eynde des krijghs was / aengesien de heylicheden beroost worden / andere seyden dat de Gel-derschen door hare ongodvruch-ticheyt korts van Gode geplaecht souden worden. Ten lesten om des volcx erreure ende ydele opi-nien wech te nemen / soo hebben sy het den naevolgenden nacht ghe-heel wit / blinckende van alle on-suyverheyt gereynicht zijnde / heb-ben sy het wederomme in de plaet-se gestelt / waer uyt onder de Ghe-meynte gestroyt is / dattet om van de vuylheyt gepurgeert / niet om gesmolten te worden daer af ghe-nomen soude worden. Hier uyt is terstont voorts ghekomen / van de naest-ghelegene ghebuyren om te confirmeren ende bondiger te ma-ken de eeringe der beelden / een fa-bule (gelijck als alle menschen tot idolatrie ghenegen is) eens mun-ters / die een beeldt in't vyer wilde doen om te smelten / wiens beyde handen niet alleen gebrandt / maer oock gantsch met het beeldt afge-vallen was / dat sy daeromme door Gods gramschappe ghestraft zijn-de / het wederomme in hare plaet-se wederom gebracht hadden / ende om datmen de fabule te mael ghe-looven soude / soo zijn in Hollandt Boeckjens in duyts uytgegeven ende over al ghesonden / Al-hoe-wel de Stadt tot de leste armoede ofte gebreck gereduceert was / soo was die in een seeckere verwach-tinge van belegeringe / waeromme dat de principaelste vande Gelder-sche factie hebbende gheen hoop van de Stadt te beschermen / de vluchte namen / ofte dochten alle te vluchten : Soo ist nochtans on-gheloofelijck te seggen / hoe dat het Garnisoen door den langen krijgh daer in gheweest zijnde / ende door de overvloedicheydt des Stadts bloeyende verslapt zijn gheweest / Alle dingh deden sy met minder lust en kleyne diligentie / de wacht hielden sy met grooter slofficheyt / Item / de Schilt-wachten snachts ontrent de poorten / somma alle dingh besorchden sy met minder ende kleynder sorge / als sy van te vooren ghedaen hadden / Welcke saecke de Borgers die het met den Bisschop hielden bemerckende / hebben eenen raet ghenomen om den Bisschop die verdreven was / heymelijcken daer wederom in te krijgen / om welcken te haestighen de tsamen gesworen gedwongen zijn uyt vreese van plonderinghe / Want ontrent die tijt worden Ma-thijs Ketel / met een deel Ruyters verwacht van Santen / den welc-ken men seyde dat de rasereude uyt desperatie in der Stadt tot die saecke soude behulpich zijn. Als die van Amersfoort door haren Verspieder deses reyse naer U-trecht verstaen hadden / hebben sy naer den ondergangh der Sonnen

twaelf Ruyters uyt der Stadt gesonden/ 'twelcke ontrent ten thien uyren snachts op de Bilt / dat ontrent vijf hondert treden van de Stadt is/ gekomen zijn/ ende stilswijgende sijn sy daer dicht by die plaetse in het convent der Joffrouwen gegaen / der vyanden komste listelijck verwachtende/ daeromme haerder paerden tonghen bindende/ om dat sy niet briesschen en souden / zijn sy van hare paerden wint ende weder verwachtende/ voor het kleyn poortken ghestaen/ ende de donckere nacht sonder Maneschijn heeft lichtelijck benomen datmen het schijnsel der wapenen niet sien en konde. Een weynich daer nae worden eenen Boden met een brieff ghesonden aen de Stadt om der Ruyteren komste te kennen te geven/ 'twelcken in de laghen der vyanden ghevallen is/ Als sy van deses confessie verstonden / de spacie die de Geldersche noch van haer waren/ ende hoe groot dat haer ghetal was / hen daer houdende / sijn sy terstont met groote lichticheyt op hare paerden ghesprongen / want sy het gebriesch der paerden al vast waren hoorende / verwachtende tot dat sy uyt den engen saverigen wech op de steene-straet gekomen souden zijn/ ende als sy haer peerden geschras daer op hoorden/ deden sy haren Trompetter terstont den trompet slaen/ mitsdien op de Geldersche aenvallende. De Geldersche bevreest zijnde uyt het onvoorsiens overvallen/ onseecker zijnde van der vyanden getal/ worpē terstont hare lancien van haer/ sich selven gevangen gevende/ als sy tweemael soo veel waren als die van Amersfoort. Van daer voorts worden sy snachts spade wederom ghetogen / ende gevancklijck door verkeerde weghen te Amersfoort ghevoert / in de voorstadt van Utrecht genaemt / de Weert waren drie gebroeders/ soonen van eenen Lubbert / Dese hebben besloten een heymelijcken raedt / om den Bisschop door die poorte wederom binnen te krijghen / nemende met haer tot bystandt eenige Borghers van binnen / niet verre van die poort woonende/onder d'welcke was oock Bruyn Phoock/ van welcke eenighe t'Amersfoort zijn getogen door andere ende verkeerde wegen / de saecke eerst met de Ballingen daer nae met den Bisschop communicerende / Haer bewijsende hoewel het om doen soude wesen in soo groote slofficheyt der Wacht/ bysonderlijck van het Garnisoen/ in welcker bewaernisse die poorte ghestelt was / daer wort eenen dach bestemt : Oock wort daer een plaetse gheordonneert daer hy den eersten Julij met zijn ghewapende een weynich naer der Sonnen opgangh precijs wesen soude/ Sy gheven oock een leuse / welcke was het teycken des klocks van Sinte Jacob ten ses uyren/ ende een vrouwe aen haren rechteren arm een mande dragende/ door wiens vermaen hy tot der Stadt komen soude/ Dat de Poortier van dier poorte aller deser saecken mede kennisse soude hebben. Dat hy al het andere besorgen moste / als hy egheen ghelt noch egheen loon voor de verkrijginge des Stadts en begheerden/ Maer dat dese conjuratie heymelijck gehouden moste worden / op

dat de verraderije door niemandts woorden in gheender manieren ontdeckt en soude worden / dat sy daer-en-tusschen het al bereyden souden teghens de exclusie dienende/ die geconfedereerde hadden nu met de Poortier ende het Garnisoen van die poorte door de ghebuyrschappe groote kennisse ghemaeckt/ Waeromme sy ghewoonlijck waren dickmaels met haer te drincken / ende te vergaderen om te ondersoecken op wat plaetsen de poorte op zijn kranckste was/ Ende sy hadden soo groote vrientschap met malkanderen gemaeckt/ dat sy in de bovenste bewaernisse gewoonlijck geheele nachten door met malkanderen te drincken/ Welcke saecke gemaeckt heeft dat den Poortier den Gouverneur ende het Garnisoen op haer egheen quade suspicie en hadde / ende nu ontrent dese tijt soo quamen sy meerder als sy gewoonlick waren/ om te observeren de opportuniteyt ende wech te nemen alle quaet vermoeden. Als den tijt aengekomen om haer werck ten eynde te brenghen / soo laet den Bisschop den negen-en-twintichsten Junij de poorten van Amersfoort doen sluyten / ende bevolen dat de Ruyters ende Voetknechten sich haestelijck wapenen souden/ een weynich te voren waren van de Bourgondiers in de Stad gelaten tachtentich Voetknechten / ende twee hondert vier-en-veertich Ruyters/ met de welcke sich ghewillich vernoecht hebben uyt de Borgers tot vier hondert toe/ ende als hy haer de expeditie een weynich te voren ontdeckt hadde/ beveelt hy haer dat niemandt in't gaen naer Utrecht uyt zijn wech keeren ofte huyten zijn ordene gaen soude/ Hy heeft oock bevolen de Ruyterije door de slachorden des Voetvolcx te gaen om het over al met haren ooghen te doorsien / op dat haren raet door het aensien der Landtlieden niet ontdeckt en worden/ die haer ghemoeteden / ofte soo sy yemandt door haer saghen gaen/ souden sy van den wech nemende met haer voort voeren/om dat hare saecke daer door niet ghefrustreert en worde. Voorts soo heeft hy haer zijne vyanden tot een roof ende beplonderinge gegeven/ ende beveelt haer dat hy hier/als te weten de Factie overvallen zijnde/ levendich in der kercker bewaren souden. Nu soo zijn de Ruyters ende Voetknechten tot ses hondert toe naer der Sonnen ondergangh uyt Amersfoort ghegaen/ ende naer drie uyren reysens zijn sy in Lauwenrecht voorgheroert ghekomen / al waer sy haer in de naest-gelegen huysen ende boomgaerden verborgen hebben. Waer by nach boven een uyr ofte twee in der nacht een vaendel Voetknechten uyt Wijck / ende naer de verwinninghe des Stadts een weynich te spade quam Wilhelm Turck met noch veertich uyt de Schanse op de Leck / De Ballinghen waren de Capiteyns ende Voorvechters / welcker arbeydt in desen tocht / soo om wrake als door rooff ende eergierigheyt hier dapperlijck vertoont worden. Als smorghens ten ghewoonlijcken tijde de poorten geopent worden/ soo worden daer eenen uyt de Witte-vrouwe-poorte gesonden / om te besien of het van

die zijde des Stads al vry was van de lagen des vyandts / ende of de Huyslieden niet nieuws vernomen en hadden (want die poorte gheleghen is teghens Amersfoort ende Wijck / gelijck oock teghens Gelderlandt/ ende daer was by gevalle een nevel ontresen/ 'twelcken eenen dichten regen opereerden/ waer door haer benomen was het ghesichte tot verre in het veldt/ Michiel den Backer ende Henrick den Klockegieter / om dat sy dicht by die poorte woonachtich waren / soo ginghen sy met de Wacht dies poorts op een heuvelken daer lestmael de meulen afgebrandt was / soo sien sy van verre door den regen een hoop vyanden/ de welcke door de Broecken omgelept worden/ (desen was Turck want hy wat later als hem bevolen was / quame) soo meynden sy dat die daer gekomen om te ruyten ende te rooven / waer tegens haer opinie was dat die Huyslieden haer wel teghenstaen souden / als daer-en-tusschē de leuse verwachtet worden van de listighers/ ende haren hoop allengskens naer de ontslotene poorte waren leydende/ Doen heeft uyt compact/met goet duncken Overstens ende Garnisoens / de Poortier de poorte geopent / want het Garnisoen noch slaepende was door den grooten druck/want als de binnenste poorte / 'twelcke de Garnisoenen tot bewaernisse was / van eenen halff naeckten Soldaet gheopent was/ die door den grooten dronck wederom te bedde liep / soo konde hy zijn verraderije omringhelt met de geconfedereerde / beter in't werck stellen / Voorts soo ontsluyt hy de hecken onder aen de grachte/ ende daer-en-tusschen souden de verraders hare wapenen ende bijlen verbergende / 'twelcke haer seeckerlijck wel te passe komen souden om de balcken die haer voorgeworpen souden worden/ door te houden in de poorte berept. Als den vyandt het teycken tot Sint Jacob hoorende / al vast aen de poorte van Tauwenrecht waren komende/ ende als sy daer door in de Voorstadt gekomen waren/ soo ghemoet haer de Vrouwe die den mande aen haren rechteren arm was dragende. Dese voorloopende anders niet dan of sy ghejaecht ware geweest/ roept wel over luyt/ spoept u haestich voort mannen/ want de Schiltwacht is van zijn plaetse gegaen / Door dese woorden des Bisschops volcken versterckt zijnde/ overvallen al stillijck de Stadt/ ende als d'eerste daer in gekomen waren / is daer een gheroep opghestaen van de ghene die ontrent de poorte de Factie adherenten waren woonende/ ghelijck als het gewoonlijck is in ingenomene Steden/ 'twelcke maeckten/ soo dat die achterste sich omkeerden uyt vreese dat sy buyten gesloten souden worden/ de welcke met Schouwkens daer toe op voorraet gemaeckt zijnde door't water in der Stadt gevoert worden/ Als nu de Voetknechten sich by een gevoecht hadde / behalven Turck die noch absent was/soo heeft sich de Factie met de oproerighen versamelt met het Geldersche Garnisoen / want het gheroep van de inneminghe des Stadts / was in een korten stont door de gantsche Stadt gekomen/ Die van Vtrecht

die komen de lichte van wapenen te ghemoete ontrent den ingangh van den Neu / maer op een korten stonde worden sy achterwaerts door de Potterstraet op de Sint-Jacobs-brugge ghedreven/ Des Bisschops volck siende dat haere voorste vast waeren wijckende / continuerende hare slachorden/ vernieuwen sy den strijdt ende de Geldersche verdrijvende / worden sy meester van de Neu / Den Meester des poorts / in 't beginsel des gheruchts van de slape ontwaeckt zijnde / maer als de Voetknechten nu al van allen kanten in der Stadt gekomen was / ende als de Ruyterije aen de poorte was komende / ende alsser eenighe inne waren/ soo laet hy de balcken d'een voor d'ander naer vallen om den vyanden de komste te benemen/ Tot welcke saecke wel te passe konden de verraders met hare bijlen/ hier toe ghepraepareert zijnde/ bereydt/ maer toe sy d'onderste valdeuren toe doende / om van de scheuten der vyanden bevrijdt te zijn/ beginnen sy die met groot ghewelt te houwen / om dat het bovenste stuck met een vallen soude/ ende dat de Ruyterije daer van ordentelijck door passeeren konden/ Dese poorte alleen en hadde egeen valbrugge die metten koorde op ende neder getogen worde/ maer in plaetse van dien balcken met egeen yseren banden beslaghen/ welcke d'een naer d'ander afghevorpen worden / het welcke van de verraders proffijtelijck ende wel bemerct was/ Den ghenen die aen de slincker-handt gingen/ die hadden een doorgang door de buytenste poorte / Ende om datter niemandt tot de nederlage ofte moort der Voetknechten ofte Ruyters upkomen en souden/ soo sijn daer eenighe Schutters voorgestelt/ die het uytloopen des Garnisoens uyt het binnenste vencken verhoeden souden/ Maer eenen waer daer onvoorsiens voortkomende / 'twelcke door meenighen selsen voor den doppel neder-gevallen is. Als doen den Gouverneur sach dat hem de middelen benomen waren om van der poorte in ofte uyt der Stadt te gaen / heeft hy de poorte opgegeven/ op conditie dat hy zijnen vrijen wille souden moghen doen: Ondertusschen soo quam daer met den zijne Wilhem Turck boven-genaemt. De Geldersche die beginnen oock den plaets met bancken ende stoelen af te schansen/ om dat de paerden daer egeenen vrijen toeganck hebben en souden door de omleggende straten/ behalven eenen van voren door welcken sy meynden den vyandt slach te leveren. Doen waren inde Stadt twee Compagnien Voetvolck ende seer weynich te paerde/ Dewijle des Bisschops volck hare slachorden instellen op de Neu / soo isser een deel van de Geldersche Ruyterije door alle de straten gereden / de Geldersche op de plaetse drijvende / die sich noch in 't openbaer niet begeven en hadden/ Ende sy doorschoten gemeynlijck den geenen die haer gemoetende waren / Die van Gelre daer nae besiende dat het over al even vol vyanden was / hebben seer bijsterlijck op de Borgherije gheraest / behalven op hare adherenten / datter nu egeen hulpe te verwachten en was / overleyt / ontsla-

 pende/

pende / ende op de beslotene deuren ghewieldelijck loopende / om dan / het hoochste der saecken in den uytterssten noot voor te wenden/soo deylen sy haer in drie partijen alsoo / dat sy vier hondert Voetknechten den vyandt door de Schouten-stege teghen senden souden/dat sy sommige boven op't hoochste van een huys boven uyt steeckende tot op de Neu senden souden / om van daer de slachorde der vyanden te turberen / de reste souden op de plaets tot bewaernisse van de kortouwen op de wacke ghestelt souden worden / daer was van daen de spatie van eens mans worpe een seer hooch huys/ voor gemaeckt van harde gehouden steen seer net / het welcke koninckllijcke schoonheyt was hebbende / van waermen opentlijck op de Neu uytsien mochte / (het welcke van de fundateurs / door de groote manificentie van sterckte Keyserrijck genaemt was) op wiens hoochte worden ontfangen eenen hoop musquettiers/ d'welcke d'ordonnantie des Bisschops niet weynich geturbeert en heeft/ De Amerssoorders siende dat de hare al meest doorschoten ende gedoodet worden / senden eenighe Ballingen door een kleyn poortken in't huys van Adriaen Palatijn / 'twelck gelegen is van de zijde teghen over Keyserrijck/ Ende alsser eenen ofte twee van haer gequetst ende geschoten waren/ gheven sich haren vyandt van verre hare handen uytreyckende over. Ontrent de Neu stonden eenighe stucken al gheladen zijnde teghens alle onseeckere eventen/ dan om dese in de volle vergaderinge der vyanden uyt te schieten / soo zijnder eenighe van de doorloopende Geldersche by geloopen/ ende als sy het vyer daer by waren houdende/soo en heeft het kruyt niet aenghesteecken geworden / overmits het kruyt door den reghen daer egeen vatte op en hadde / soo zijn sy wederom achterwaerts op de Ganssemerckt daer de hare al ghekomen was / voorts ghedreven. De Amerssoorders doen siende dat het voor haer al gheluck voor de handt was / waer uyt sy hare hertē met vromicheyt by een voeghende / sijn in twee partijen ghescheyden om sich alsoo op de Geldersche te voeren/ De rechter-zijde sich keerende op de Backerbrugge loopt / om van die zijde de plaetse te overvallen / De reste heeft sich onder den hoop der vyanden vermenght / met haer strijdende / De Schutters eerst voor uyt in de Schouten-stege ghesonden zijnde / hebben eerstelijck den vyanden wat verschoven/daer nae ontrijst daer een dapperen strijdt onder de spiesdraghers / al doode slaende daer sy by konden komen. Dese partije voor eer en glorie vechten / dochte het leelijck ende schande te zijn/ dat haer de victorie die sy in de handt hadden uyt de tanden ghetoghen souden worden/ d'Andere waren oock te heeter in't vechten om 'tgene sy verlooren hadden wederom te krijgen/ vechtende voor het ghemeene welvaren / ende beschermende de Factie voor de uytterste bedroeffenisse / ende den strijdt soude noch langhen tyt volhert zijn ghewesst/ door dien sy elcken oghenblick heter worden/ ten ware de Ruyterije van

van Amersfoort op de Geldersche inrijdende/ hare slachorden turberende/ haer by nae gheheel vermoort ende vertreden hadde/ Sylieden door haerlieder moort ende nederlage verbreest zijnde/ worden ghedwongen de Gansemerckt te ruymen/ ende voorts al vechtende haer eenen wech maeckende/ mosten sy haer tot op de plaetse begeven/ Alwaer sy hare Soldaten wederom in ordre stellende/ soo wort den strijdt ontrent de Kraen vernieuwet/ maer doen en hebben sy het ghewelt van die van Amersfoort door raserije verwoest zijnde/ konnen verdragen/ Naedemael de Geldersche sagen/ dat sy onvoorsiens ende blindt in haer verderffenisse waren vallende/ indien sy het langer wilden teghens houden/ ende datter van achteren gheroepen worden uyt desperatie dat sy hare zijden niet langher beschermen en konden/ (want sy nu van allen kanten/ ende met meerder gewelt aende Vismerckt daer het ghevanghen Vleyshuys soo sy het noemen/ staende is bestormt wordende/ meynende dat sy hare eere ghenomen bewaert hadden/ nemen de vlucht haers macht by een voeghende tot de Tolsteechpoorte/ Des Bisschops volck nu meester zijnde van de plaetse/ volgende de vluchtende op de staende voet/ Ende nu soo waren de Geldersche wech gekomen als een deel der Hooftmannen/ door schaemte van soo leelijcken verloozen te hebben de Stadt/ ende door schande beweecht zijnde/ syn wederom door het kleyn poortken door't welcken sy ghevluchtet waren/ ingesprongen/ meynende dat d'andere haer volghen souden/ Soo waren de vyanden op een worp nae by daer als d'een naer d'ander der Geldersche wederom door het klincket waren loopende/ ende ten lesten hadden twee hooftmannen hare Compagnien gesloten/ als te weten Dobbelsteyn ende Wilhelm van Gent/ Als eenen van de dobbel soldeniers den spiesdrager dese gesien ende ghekent heeft/ soo seyt hy totten zijnen/ dese zijnse/ die korts onse Compagnie ende mede mijnen Broeder en de Betuwe boven haer gelooff soo onaerdelijck vermoort hebben/ maer niet te vergeefs/ want hier sal ick de zielen onser verslaghenen met haren bloede versaden. Voorts seyt hy totten vyanden/ weest nu indachtich van de nederlage in de Betuwe/ ende neemt nu V. L. verdiende loon/ ende mitsdien doorsteecken zijn de Supplianten die op haer knien gevallen zijnde/ eenige duysenden voor haers lijfs genade waren biddende/ Noch niet dese peyne niet versadet zijnde/ hebben sy soo onmenschelijck met de dooden gheleeft/ dat sy naer veele ontfangene wonden/ by nae van lidt tot lidt afghekloost waren/ Als daer de lichamen gebloot ende berooft waren/ hebben sy haer op een zijde van de brugghe aen de Neve ghelaten/ voorts wederom treckende naer de plaetse/ Daer zijn ontrent hondert Voetknechten ghevangen/ die in't eerste des beroerings van der vyanden Ruyterije/ van den haren afghesloten zijnde/ in haer Logement sich onthouden hadden/ Veel zijnder op der straten in't gemoete doorsteecken/ maer op egeene plaetse meer/

als ontrent Sinte-Geerten-kerckhoff / ende van de Geldersche warender ghebleven twee-en-seventich / ende van de Amerssoorders drie. Als nu de spraeck door de Stadt gekomen was / van dat die van Gelre verwonnen ende verdreven waren / soo zijn daer ettelijcke van de principaelste Factie/ die sich door de Witte-vrouwe-poorte wech begaven / want den vyandt tot dien hoeck des Stadts noch niet gekomen en was / d'andere zijn van de leger muyren ghevallen/ want den winder haer daer niet en achtervolchden / de welcke naer den Hertoge reysden/ Veele/ de welcke seer verdruckt waren door armoede / op dat sy niet behalven het ongeluck des Ballingschaps oock noch met het ongheval des armoeden overvallen en souden worden / sijn als verwoeste menschen in de munte van de Peter van de Berch gheloopen / sich wel ladende met silvere penningen/ nochtans tot gheen van beyde de zijden gemunt/ d'welcke van de heylighe vaten ende kelcken/ daer toe ghegheven zijnde/ begost waren te slaen/ met welcke sy ghe-laden zijnde/ sijn door koorden van de Stadts-muyren gevallen / sich self soo in't openbaer beghevende/ Een weynich tijts daer nae soo zijn de Overste der Soldaten ghegeven aende Witte-vrouwe-poorte om die op te eyssehen / d'welcke noch alleen vant Geldersche Garnisoen beseten worden / maer als de Geldersche weygherden dat sy het op geven souden / soo hebben sy twee kortouwē d'eenen van bezijden op de walle ghesettet / d'andere van vooren tegens de poorte aen ontrent de Witte-vrouwe-brugge/ Waer door de Geldersche verveest zijnde/ en hebben niet verbeyt/ maer gaven de poorte op/ behoudelijck haer lijff/ want in't vervallen des poorten souden sy oock moeten vallen ende bersten hebben/ in dier manieren als Utrecht verovert was/ ende de Geldersche sonder arch ghegaen waren / soo zijn terstont die vant Utrecht ghe-boden aen te nemen de leuse des Bisschops/ d'welcke was een stroo bandt/ verkeert uytghereyckt zijnde/ in den rechter-schouder tot de slincker-borst toe/ dat sy oock den name van Valatijn op hare deuren schrijven souden/ maer de ghene daer die niet gheschreven en was/ zijn de krijghsliedẽn tot een rooff gegeven/ Indien enigen Borger den name van de Geldersche Factie op zijn deure schreeff/ ofte zijne goederen verberchden / die soude voor vyandt verklaert worden/ Als nu de geheele Stadt door met namē ende inscriptien op de deuren gheschreven waren/ soo hebben sy terstont ghegaen om de huysen der Factien te plonderen/ Den Gouverneur de Stadt / die in't middel van het tumult / met eenen gesel uyt der Stadt door de poorte gevloden was / ende als hy by Zuylen op de kante van de Vecht was gaende/ wort hy van de Huysliede onderkent / ende wederom onder de gevanckenisse van Wilhelm Turck gestelt / Soo heeft de plonderinge drie geduyrige dagen langh geduyrt / met een miserabel schijn des Stadts ende Republijckes / al waer meer vermoeyt heeft de gerechticheyt der vreemder soldaten ende de ongetemperde ras-

the der Vallinghen / haer op hare branden wreedelijcker waren voorhende als behoorlijck was / als de liefde ende Godtvruchtichept teghens haer Vaderlandt / De principaelste oproerige ende eerste concitateurs des krijghs / en zijn niet alleen tot eenen rooff gebrocht / ende voor de Authoreen / van dat de [illegible] den Bisschop gesloten [illegible] van [illegible] altijt ghearbeyt hadden om [illegible] te maecken / noch mede die ghene die van't beginsel des krijghs af in den Raedt ofte Magistraet geweest zijn: Om dier oorsaecken wille datter scheen dat van die tijt af de saecken door de Ghemeenten van de Sonderbalghers 'gheadministreert worden / Jae / de ghene die teghen haren danck inde vergaderinge geweest waren / Veele sijn door hare rijckdommen / dat sy door haren wille ter liefde des Bisschops om Vallingh te wesen / haer Vaderlande niet verlaten hadden / tot een rooff gegeven geweest / gelijcken het gewoonlijcken ghesciet in Steden met gewelt overvallen zijnde / ende al waer meer vermach den haet ende giericheyt der krijghslieden als het Regiment des Gouverneurs. Eenige sijn daer onder gekomen door verberghen haer tot het verlies haerder goederen / want naer is openbaerlick gepubliceert / dat niemandt eenighe van haerlieden soude heelen ofte verborghen op peyne daer op gestelt. Hier-en-tusschen hebben sy begonnen [illegible] op de Geestelijcke berooven / sonder onderscheydt van Geestelijcke personen ofte Weereltlijcke / t'welcke alle gelijck gevanghevanghen / ende ghebracht op de Sinte-Catharijnen-poorte / Dese waren de principaelste des Oorloghs [illegible] / [illegible] de Rechte [illegible] der Papen / te weten Gerrit [illegible] Deken Sint Oudemunster / George vā Holm Deken Sint Peters / Johan [illegible]ael Canonick ten Dom / Gobaert [illegible] Canonick Sint Jans een excellent ende seer ervaren Jurist / Maerten van Levenberch Canonick ten Dom / ende Croll Canonick van Sint Marien. Dese Raetsheeren Frederick Vooght Borghermeester in der tijt / Johan van Vechtenbroeck / Arent van Wulve / Geurt de Coning Schout van de Stadt / ende Gerrit Hemin / ende noch seer veele behalven dese. Ende by nae dese van't Ridderschap / Gysbert van Vara / Johan van Wijck / met namē somptvoet / Daer-en-boven noch een groote meenichte van den Raedt / 'twelcke men wiste dat van de eerste muyterije af / seer hart gevallen waren / de partije van die vā Sonderbalch / al-hoe-wel sy nu al andere sinnen verkreghen hadden / Amelis van Nichelo Dandicken / als hy twee dagen langh ghesocht was / ende ten eynden tijt gevonden / soo is hy mier de slachtblocke af verhoudicht / dat hen niemande heelen ofte verberghen en soude op peyne van lijfstraffe / ende confisquatie van alle hare goederen / ende den upbrenger is een groote somme van penningen belooft. Als deselve van niemantden ontdeckt en was / naer dat hy in een Sackdraghers kleet door tuynen ende hoven gewaelt hadde / soo is hy door de Godvruch-

tighe Vrouwe van Geurt van de Voort den Ballingh zijnen vyandt / als sy hem by haren man verbeden hadde behouden gheweest / ende als hy in deses huysingen een tijt langh verborgen gheweest was tot dat de versche hitte wat gestilt soude zijn / soo is hy in een vrouwen kleet met den Heere van Montfoort te paerde uyt der Stadt gereden / ende te Montfoort quam hy in sijn vryheyt uyt alle perijckel / My heeft behaecht ghehadt dit memorable exempel van singuliere godtvruchticheyt te verhalen / om eenigen wille die onder den name van de Gheestelijckheyt / gepresen wesende door de faveure des Gemeynten / alle andere menschen versmadende alleen met name van godtvruchticheyt Edel gemaeckt willen wesen / als sy hier een ander ende veel vreemder schijnsel / daer de saecke godtvruchticheyt was vereysschende / tegens de gevangene ende de ghebannene waren betoonen / Soo haest als daer in de Stadt alarm geslagen was / soo waren daer eenige gevloden in 't Minrebroeders Klooster / als totten ancker meynende door haerlieder heylicheyt ende godtvruchticheyt aldaer vry te schuylen / aldaer mede herbergende groote somme van penningen / dat of het ghebiel dat sy van de ondersoeckers van daer ghehaelt wordende in een gevanckenisse ghewerpen / dat sy ten lesten door Gods beneficie vrye wederom komende / haer gelt als dan wederom krijgen mochten / waer mede sy een deel van haer gebreck ende armoede mede souden konnen verdrijven ende teghenstaen / Als nu de ondersoeckers aldaer quamen / of sy by gevalle ofte ghehaelt zijnde daer quamen / en wete ick niet / soo en hebben sy haer openbarende / niet alleen haer mede laten leyden / maer alsser oock een deel des gelts over-ghelevert was van de geenen die het bevolen was te bewaren / soo dat hy het met den Bisschop halff ghedeelt heeft / ende de Capiteyns des volcx van de Factie waren het ontkomen / Daer sijn oock seer ghesochte twee slechte persoonen / de welcke door de loop des kryghs seer groot geworden waren / te weten / Gijsbert Otter ende Hendrick Vercker / d'welcke den name van sijn neeringe was hebbende / Als sy ten lesten uyt vreese van peyne van haere vrienden ontdeckt waren / ende uyt den koependreck ende torff (die hier in 't landt uyt ghebreck van hout ghebrandt wort) ghetoghen warende van de Dieffleyders / soo worden sy van soo grooten hoop der Ballingen omringhelt / als de Soldaten te vergheefs haer wilden beschermen / soo is den eenen op de Gansmerckt / ende den andere omtrent de plaetse doorsteecken / ende ontrent dien dagen so worden uyt gantsch Hollandt provande / victualie ende amonitie ghebracht / want sy daer al gereets soo grooten honghers noot hadden / anders niet dan of de Stadt langhen tijt van den tijt tot over-gevinge toe belegert ware gheweest. Ende ten tweeden Julij is den Bisschop door die poorte / door d'welcke de Stadt ingenomen was in de Stadt ghekomen / verbloeckende de Witte-vrouwe-poorte / d'welcke der Gel-

verschen was / ende de Tolsteech-poorte uyt de welcke sy buyten ghesloten was / met een instellende processie voor de veroveringe des Stadts op eenen dach / Op dien selven dach soo verlaet den Hertoghe oock Rhenen / uyt vreese van dat hy verstont de inneminge des Stadts / ende datmen seyde dat de Bourgondiers haer Leger van Harderwijck waren vervoerende. Den sesten der voorghenoemder Maent is de gantsche Utrechtsche Gemeynte op de Neu tsamen gheroepen / alwaer sy den Bisschop ghesworen hebben dat sy van die tijt voorts al des Bisschops begeren ende ghebadt sonder rebellie naer komen souden / Oock geheel wechnemende de gherechticheyt van Rechtsdagen te houden / is bevolen datmen van doen voortaen van schelt-woorden op houden soude / ende principalijck op den gheenen die voor het oorloghe in partije gheweest waren / ende die schier ofte morgen eenighe staet in het Gouvernement des Republijcx soude hebben / daer souden egheen vyandtschappen gheeffent worden / de gedenckenisse der injurien soude geaboleert worden / wiemen bevonde daer tegens te doen soude in de boete vervallen zijn / ende om dat het ghene voorsz. is zijn volkomen effect soude konnen forteren / dat sy den Gouverneur hulpe ende bystandt doen souden ten yegelijck voor sich selfs. Dit was een nieuwe ende ongewoonlijcke maniere omme de Gemeynte haren eedt te doen exigeren : Als sy gewoon waren gheweest / tot dien daghe op den eersten Februarij op eenen Rechtsdach dat den Schout in des Bisschops Hoff het recht van haren eedt versochte. Naer de vervoeringe van Harderwijck / soo hebben de Bourgondiers de Stadt van Tiel met drie Leghers belegert / maer een weynich lichter als Harderwijck om den voorby vloeyende Wael op wiens kante het gheleghen is. Den Hertoge meynende dat hy die gelegentheyt niet versloffen en moste / heeft acht hondert uytgelesen Voetknechten met over-deckte schuyten in soo groote stilheyt als hy mochte in de Stadt ghevoert / te meer om dat den vyandt begaen was in het planten haerder kortouwen / Welck feyt van Graeff Floris hebben sy voor alle haer Legers alsoo gecalumnieert / alsoo dat sy de Stadt seer wel met wapenen voorsien door den aenkomende Winter gedwonghen worden te verlaeten / want aenghesien hy den Hertoge van Gelre in den bloede bestont / als hy nu naer de vermeeringhe van Utrecht genegender bleeck te wesen om vrede te maecken / soo is hy uyt der zijner gratie gekomen / ende heeft den haet van alle persoonen op zijnen halse gehaelt / dese schimpige krijghslieden dagheliјcx hoorende op hem ghesproken te worden / als dat Tiel van die van Bourgondien belegert was / daer-en-boven is hy door de insolentie deses woordts meer in den haet ghekomen / als alle d'andere Capiteyns versoeckende met een eendrachtich geroep / consent om de Stadt te bestormen / ende dat hy het haer weygerden beyde zijn handtschoenen om hooghe steeckende ende seggende / in de eene brenge ick vrede / in de andere oor-

loge / ende de wijle den krijgh ontrent Tiel voort ginghe / soo dact den Bisschop door Wolfgangh Abstemius eenighe gebangenen te Utrecht uyt de Kercker halen. Als Abstemius met zijn Ruyterije smorghens op de Neu ghereden was / soo komt veel volcx om het verbaerlicke spectacle te aenschouwen / ende den dienaers is ghebo-den voort te halen Govaert de Koningh Schout / Gijsbert van Vara een Ridderman / Cornelis Hack / Jacob Blom ende Niclaes Pauwelsz. Als dese voort gehaelt waren ende hare sententie voorgelesen / ende daer naer worden sy onthalst / als door welcker raet die van Utrecht eerst van den Bisschop afgheweecken / ende de alteratien eerst begost waren. De lichamen sijn openbaerlijck aldaer dien dage totten avondt toe onbegraben gelaten / noch de vrienden en mochten die niet eerder begraven voor dat sy de lichamen metten gelde afgelost hadden. Daer nae den twintichsten Julij / soo is Abstemius met de selve Ruyterije op de Merckt gekomen / bevelende den dienaers dese voort te halen / Jan van Wijck die genaemt was Stompvoet / die van't Ridderschap was Cornelis van Merten / Gerrit Faeyt / Joost van Eck / Peter den Boidwywercker / Gerrit de Kop / Willem Kniff / Peter Koppe / ende neffens dese noch eenige andere wesende van de principaelste Canonicken / de welcke hy onder die vermenghende / het soo uyt compact scheen te doen / om haer maer den vreese aen te jaghen: Dan een weynich tijts voor het gerechte / soo quam daer een Bode geloopen van den Bisschop / seer hardt roepende / sy sullen van dage niet sterben / brenget haer wederom in de Kercker die van de Geestelijckheyt zijn. Boven in't hooghsten van den Kercker op de Sint-Catharijne-poorte was een heymelijckheyt / wiens pijp uytwaerts alsoo aen de muyre was hangende / dat sy noch bijs thien voet van de aerd daer de onreynicheyt neder was vallende. Onder welcke een hutte was overdeckt met stroo / ghevoecht aldernaest de poorte / alwaer de baggers als sy de onghetemperde hitte des Sons niet konden verdraghen in schuylden / ende oock de groote honden die de bleyckende webbenlaeckens waren bewarende / Onder den genen die in't bovenste des Kerckers totter doot veroordeelt waren en vast bereyt worden om uytgebracht te worden / was Peter Koppe / de welcke simulerende dat hy grooten achter-noot hadde / badt ootmoedelijck dat hy ontbonden mocht worden om zijn gevoech eens te doen / het welcke den mensche ongeweygert geweest is / Als hy daer nae sich goeylijcxkens ghestelt hadde op het secreet / ende dewijle de Diesleyders niet sonder groot gheroep bekommert waren in't binden van den andere / soo heeft hy sich door het enge gat des secreets neder ghelaten / vallende buyten der Stadts-muyren op de hooghte des hutten / het welcke rechts onder de pijp ghestelt was / ende al eer dat hy vermist worden was / hy al over de grachten gekomen / ende sich verborghen dien dach in't kooren / dat doen by nae al rijp ghewooden was / ende ghe-

socht

sacke zijnde op dien daghe van de verbolghers soo en is hy niet ghebonden geweest/ ende des naevolgende nachts is het vrijelijck ontloopen/ daer-en-tusschen de dienaers verstoordt zijnde door het lange vertoeven des menschs/ als sy hem niet en vonden noch en vernamen/ soo hebben sy het bedroch terstont gheroken/ Voorts soo zijn de anderen doen ghestraft gewoorden/ 'sDaechs daer naer is den Bisschop met zijne gantsche Ruyterije te Wijck gekomen/ met sich uyt de gevanckenisse ghebondē brengende/ George van Solms Deken Sint Peters/ Anthonis van Venrode Canonick Sint Marien/ Govaert Conretorff Canonick Sint Jans ende Johan van Ochtenbroeck. Deser vrienden ende noch eeniger anderen die te Utrecht in de Kercker waren/ deden alle hare neerstichheyt te Mechelen om te versoecken ende te verkrijgen van den Grave van Hoochstraten/ dat naedemael daer ghenoech vermoordt waren/ de straffinghe voort tot zijne komste opgheschort soude worden/ het welcke hy schriftelijck den Bisschop bevelen konde/ op dat het dilaeye om het heete aenvanghen te veranderen niet onbekent gheweest dat het soo geschieden soude/ daeromme docht hem goet te zijn/ dat/ al eer den Bode van Mechelen haestelijck komen soude/ hy hem haesten soude/ al eer het hem beletet ware/ ende dat het als dan te laet vallen soude om te beletten. Soo heeft hy Anthonis van Venrode die des Hertoghen Rentmeester gheweest was/ ende Govaert van Conretorff dat hy eenen Rechtsgheleerden zijnde yet gesproken hadde teghens den Bisschop van't beginnē des krijghs hy in eenen sacke doen naeyen ende in den Rhijn achter zijn huys te Duyrstede doen verdrincken/ Soo grooten begheerten heeft hy gehadt om sommighen te straffen ende sich van hem te wreecken/ (ick spreecke van de geenen die den Bisschop geraden hadden tot het aenvanghen ende miserablen uytgangs die droevigen Tragediens) dat ten ware den Bode daer niet spoorslach ghekomen ware met brieven van den Gouverneur van Bourgondien/ hy soudese alle gelijck/ die meer als twintich noch in de Kercker waren/ met de uyterste eñ versmadelijcste straffe omgebracht hebben. Het scheene dat D. Abstemius hier toe den Bisschop was radende/ d'welck was een seer bitter mensch/ wreet hert/ tyrannich/ het welcke men uyt zijne oogen wel konde bemercken/ Andere meynden dat dit den Bisschop door eenen Schonenborch zijnen besten Raetsheer geraden worden/ Eenige waren daer ooc die meynden dat de principaelste der Ballinghen daer meesters af waren/ om de vyandtschap die sy al voor de eerste alteratien tsamen gehadt hadden/ ende hier is als doen een eyndt geweest der moorden/ maer niet sonder zijn groot hertseer/ dat hem van den Grave van Hoochstraten het recht om naer zijnen wille tot zijnen lust tot zijne vyanden te handelen/ Dit eynde des krijghs d'welcken hy de quade menschen der Factien ghepropheteert hadde/ hy wesende van zijn sinnen beroost/ worden ghedwongen 'tzy

met zijnen wille ofte tegens de selven des Bisschops saecke toe te staen / beginnende beschuldicht te worden van een heymelijcke tsamen-sweeringe/ Ende indien ghy tegens de Inheemsche verraderije ende listen des vyandts alle de Wachten op wallen/ toornen ende in de poorten gestelt souden hebben / soo soude het wel beter gheweest zijn eenen Argus met hondert oogen ofte altijt wackeren Draecke te bedriegen/ als de Wachte van die van Vtrecht. Sy seyden noch met schimpige verwijtingen / dat den Bisschop nu korts naer Heydelberch soude moeten verhuysen/ want de kermisse al ghedaen was. Een ander seyde dat hy hem al het broodt op zijnen kosten wilde leveren/ dat hy in der Stadt soude eeten. Daer was noch eenen die swoer dat hy sonder walgen voor lecker ende vette koste wilde opslocken al des Bisschops dreck/ die hem in der Stadt ontvallen soude. Soo grooten betrouwen ende vromicheyt hadden die lieden te dier tijt om de Stadt teghens den Bisschop te beschermen/ maer naer veroveringe des Stadts/ als desen opslocker geapprehendeert ende gebonden voor des Bisschops voeten ghe worpen was/ (want hy lust hadde om den mensche te sien) soo worden hem gevraecht of hy die was / die smenschen dreck in plaetse van heerlijcke banchetten hadde leeren eeten/ doen is hy vare ende bevinghe der leden alsoo droeve gheworden / dat hy door groote vreese niet ghespreecken en konde / daer nae dat noch by nae daer doodt voor den Bisschop gevallen soude hebben. Ten lesten al schreyende sich voor des Bisschops voeten vallende/ ontkenkenden hy dat gheseyt te hebben/ biddende dat dat woordt / 'twelck van zijne vyanden op hem valschelijck versiert was / de doodt niet verdient soude hebben/ de selve bedinge dickwijls ende meenichwerven alsoo op zijn knien seggende/ verhalende. Maer als sy door den haestigen geessel der vyanden overvallen waren/ als sy van haren afval ghestraft souden worden / is daer een klaer gheschrey op de Merckt ontresen / seggende dat sy als doen wel dol waren geworden/ dat sy door vermaninge van sommigen/ die het ter goeder avonturen ontkomen waren/ haren Heere ende Bisschop de poorten ghesloten hadden / ende dat sy tegens hem / met het Geldersche Garnisoen geassisteert zijnde / een oorloge aenghenomen. Daer naer zijn daer noch eenighe uyt der Kercker geleydet die biddē dat sy met recht desen miserablen uytgangh des Tragedien waren lijdende/ die het beginsel des Fabels van de borgerlijcke muyterijen tegens haren Bisschop die so wel van haer verdient hadden / dat de veranderinge der rijcken ende saecken niet soo gheduyrich souden zijn / indien sy door te haestich ende heeten raedt ghedaen worden / ofte dat sy door Tyrannije bedient worden / dat sy door langhe ledicheyt vervult zijnde / niet langher vrede hebben konnen verdragen/ ende dat als sy egheen Wtheemsche oorloghe en hadden / dat sy een borgherlijcke hadden ghesocht / d'welcke als sy ghevonden hadden / waren sy te recht door haer eyghen swaer-

ven ghe-

den gheslagen. De Oversten van de Bourgondiers hebben daerentusschen de muyren Tiel dapperlijck beschoten/ ende alsoo de Soldaten lang onpatientlijck versocht hadden consent om de Stadt te bestormen/ soo weygerden hy haer het constantelijck/ maer ten lesten door hare oneyndelijcke smeeckinghen verwonnen zijnde/ soo heeft Graeff Floris bevolen/ dat hy het lot werpen souden wie dat de eerste wesen souden. Maer de Legers van George Schenck is het lot toegevallen. Als sy sonder lange te vertoeven het qualijck waren nemende dat haer d'occasie om eere te verwerven benomen worden/ verkrijgen sy terstont op den vijfen-twintichsten Julij consent om te schermutseren/ ende naer dat sy de trommel geslagen hadden/ vallen sy aen de walle/ over de grachte loopende die sy met horden ende stroo vervult hadden. Die vander Stadt en waren oock niet traech/ maer hadden terstont een versch werck van thienden ende aerde by een ghevlochten/ voor de plaetsen die soo seer van der vyanden gheschut gebroken waren/ van waer sy oock snellijck hare looden deden vliegen/ overvallende den ghenen met alderhande maniere van gheschut die op de walle poochden te klimmen/ waer mede sy groote schade deden. De Geldersche verwachten de vyanden op de plaetse tot acht hondert ghewapende toe/ en met haer te strijden indien die van der Stadt van hare plaetse gedreven souden worden/ ende dat alsoo de vyanden meester van der Stadt souden worden. Den Hertoge van Bourgondien vervaert zijnde door de raserije van die van der Stadt/ op dat den sijnen niet verslagen en souden worden/ doet haer wederom af in't Legher trecken/ doen hebben sy in't aftrecken veel grooter schade gheleden als onder de wallen. Ende behalven dat de vluchtende met het geschut van die van Tiel overvallen worden/ soo geviel het datter noch veel meer verlooren gingen/ door dien dat sy al blindelingh loopen d'een over d'ander in den slijck viel/ ende worden alsoo vertreden van de vluchtende. Voorts als de vyanden waren versoeckende der verslagende lichamen ten grave/ sijn haer die over-gelevert. Ende als Graeff de tijdinghe hoorde van de gelede schade/ seydemen dat hy al lacchende geseyt soude hebben/ ende myne Soldaten hebben Tiel oock willen bestormen. In die selfde daghen hebben die van Amersfoort oock gevreest/ door dien haer ghebootschapt was/ dat de Geldersche Ruyterije het landt al was beroovende/ soo vliecht de Ruyterije die doen weynich in de Stadt was/ den vyandt door de Camper-poorte haestelijck te ghemoete/ ende als ontrent duysent treden voort gereden waren/ ende niet van der vyander komste vernamen/ dochten sy 'twelcken waer was/ als dat het gedaen was om eens te ondersoecken wat hulpe men aen haer hebben soude/ als het de tijt ende de saecken waren vereysschende/ dat het daeromme al willens alarm gheroepen was/ ende vorders vreesende geweechlaecht te worden/ sijn sy wederom in der Stadt gekomen/ voor dat sy door de enge wegen ende garen

voort ghereden waren. Als sy nu van de paerden geschreden waren noch al geleerst ende gespoort zijnde/ haer wapenen afdeechden/ als daer terstont wederom een teycken gegeven wort om sich te wapenen. Als der Ruyters doen over-sagen in haer ghemoedt de openbare listen/ maer 'twelcke sy ter goeder uyren ontweecken waren/ vloeckten seer op de vyanden dat sy hare wapenen nauwelijcx afgeleyt hebbende'/ die al wederom aen doen mosten. Soo waren sy al in weygeringe/ vreesende dat hare Voetknechten onder der vyanden Ruyterije verdoolt was/ welcker hulpe sy nu misschen souden moeten/ waer tegens de Borgerije wederom stijff was roepende/ als datmen een occasie seer gelegen zijnde niet versloffen soude/ dat sy in hare wapenen der vyanden macht op haer wilden doen komen/ dat de Ruyterije maer soetelijck achter haer volghen soude/ ende om dat sy hertiger zijn/ ende selier wesen souden van het ghetal van de Ruyterije der vyanden/ soo is daer eenen Geldersschen Verspieder te voet ontrent de poorte in 't koorn bevonden ende voor den dach ghebracht worden/ als hy ghebraecht zijnde naer de meenichte van zijne Ruyterije ende Voetknechten om de waerheyt te seggen/ Waer op hy antwoorden dat onder tachtenrich Ruyters maer een weynich Voetvolcx en was/ noch datter meer van Santen ghetoghen waren/ noch eenighe liste ofte bedriegerije op handen hadden. Waer door de Ruyters wederom versterckt wordende/ hare paerden weder beschreden/ vermanende de Borgherije die onordentlijck uyt der poorte waren loopende/ dat sy haer dicht onder de Ruyterije souden houden/ op dat sy van den vyandt niet geslagen en souden worden/ Welcken raet sy onderdanich ghewesst zijn/ niet vorder van de Ruyterije gaende als vijf hondert treden/ ende alsoo gingen sy soetelijck teghens den vyandt aen/ maer als sy in haer ghesichte ghekomen waren/ zijn de Geldersche wat achterwaert geweecken/ vreesende dat het van achteren benomen soude worden in den noot te mogen vluchten. Tusschen Amersfoort ende Hoefslaken was een hollen wech streckende tot het Bosch van Bijler/ aen welcx eynde de Geldersche hare slachorden instellen/ om hare vyandē de paerde-slach te leveren. De Borgers van Amersfoort deylen sich alsoo nae gelegentheyt des plaets/ alsoo dat sy hare vyanden eerst hare Ruyterije toesenden souden om eenen strijdt te paerde te aenvaerden/ ende dat sy den vyandt van haer ende daer door tuynen ende verhoolentheden schieten ende overvallen souden/ waer tegens de Ruyterije van Amersfoort sich oock stelt in slachorden/ allengskens den vyandt volgende. Ten lesten als den trompet ghesteecken worden ten beyden zyden/ genoeten sy elckanderen ten eersten stoot seer hardelijck/ nemaer die van Amersfoort swaerder zijnde van wapenen/ hebben de macht der vyanden naer de tweede concursie lichtelijck tegen gehouden/ maer daer en was niet dat haer soo ten eersten van de plaetse verschooff als de vroomheyt der Borgeren/ den eenen hier

den anderen daer met vreesselijck geroep ter neder werpende/ ende der vyanden macht met haer gheschut seer verslappende/ ende terstont sonder vertoeven zijn de Voetknechten gevangen geweest ende nauwelijcx behouden/ ende als de Ruyterije sich vander Voetknechten hulpe berooft vonden/ siende oock dat sy van de spies-dragers van de Borgerije gelijck vermoort souden worden/ ende datter egheen hoope en was om te ontvluchten dat sy haer oock minder van machte waren/ ende dat hare paerden met de klooten verdorven worden/ waer door haer en loop ende snelheyt seer worden verslapt ende van hare macht benomen/ gaven sich over in handen van de Ruyterije/ om bewaert te zijn teghens de raserije der Borghers. Weynich van de Ruyterije de welcke in't strijden het ontquamen/ onder welcke was Iohan Wissing den Mageren/ sijn te Aernhem gekomen/ de andere sijn gevanghen geweest ofte doodt geslagen/ eenen van de Ruyterije van Amersfoort die een doodtlijcke wonde ontfanghen hadde/ is naederhandt ghestorven. Terstont naer dese blijde victorie is eenen Inheemschen strijdt ontresen/ want als de Ruyterije het loff deses victorien tot haer waren treckende/ het welcke de Borgers t'haerder eeren waren hebbende/ soo is daer den twist opghestaen van den buyt ende den rooff der ghevangenen. Waer teghens de Borghers riepen dat de vyanden meest door hare vroomheyt verslaghen waren/ d'welcke sy wel sonder het behulp der Ruyters met ghemack wel souden verslaghen hebben/ noch dat den vyandt voor sich selfs ende hare paerden soo niet voor de Ruyterije waren vreesende/ als voor de vliegende klooten der Borgers. Ende voorwaer desen twist scheen met sich te trecken een groote alteratie de Republijcke seer schadelijck wesende/ ende daer soude gewelt ghedaen gheweest wesen/ ten ware dat d'authoriteyt der Borghermeesteren die op de staende voet neder geleyt hadden. Soo is een yegelijck van de Borgeren die medeverkrijgers der victorien geweest waren/ twee ofte drie guldens gegeven om der eeren wille. Te Vtrecht is ontrent de poorte Wacht ghestelt/ de welcke beletten souden dat egheen van de Factie hare goederen te wagene uytbrengen souden/ ende als de Borghermeesters geapprehendeert waren/ heeft sich d'anderen Raedt ende Schepens van den Magistraet selve gheabdiceert/ op dat dan de Stadt door krijghs vryheyt ende naer den lust der Ballinghen niet gedevasteert en soude worden/ sijn daer drie mannen gheconstitueert/ Hendrick Verborch/ Anthonis Besfandt/ ende Henrick van Heusden/ de welcke bevolen is/ dat sy verhoeden soudē datter des nachts egheen schelmstucken bedreven en worden/ alle gewelt te verhoeden/ ende sy souden den genen die hare saecken in rechten vervorderen wilden/ soudemen aenwijsinghe doen aen Abstenius/ wesende als doen Gouverneur des Stads/ om door die middelē alle nieuwe muyterijen af te keeren. Om dat daer en-tusschen de Vtrechtsche saecken te voorsien/ soo sent Vrouw

Margarita dese tot Ambassadeurs den Grave van Hoochstraten/ den Heere van Assendelft / Joost van Sasbout/ende Vincent Cornelisz. om met een te relateren aen de Staten in wat conditien sy met den Bisschop over-komen waren. Als daer terstont de Staten geladen worden / soo wort den Grave van Hoochstraten binnen by haer gehaelt/ al waer hy met een lange Oratie gheexploteert heeft/ de redenen waeromme hy den krijgh tegens die van Gelre aengenomen was/ ende dat sy het niet ghedaen hadden om het geledene ongelijck ofte dat haer yet eerst ontnomen was/ als om den Bisschop bystant te doen teghens den alghemeynen vyandt / ende dat hy siende sijne kleyne macht ende mindere hoops om den Hertoge tegen te moghen staen/ heeft hulpe versocht om wederom ghestelt te worden in het Bisdom daer hy uytghewoorpen was / Noch dat de groote kosten aen den krijgh ghelept hem niet voor niet ghedaen en waren/maer dat hy de Provincie van Utrecht wijsselijck ende profijtelijck veraden hadde/ dat hy de possessie van dien ghewillichlijck Keyser Carel getransporteert hadde / aengesien de Bisschoppen van Utrecht met hare macht ende gaederen niet beschermen en konden. Dat sy als Ghesanten ghesonden waren/ om dit mijn Heeren van State 'tLandts van Utrechts te verklaren / om dat mede van haer vast ende bondich gemaeckt te worden. Waer op gheantwoordet worden/ dat het wel waer was dat de verdiensten der Bourgondiers groot waren/ ende oock haer singuliere ghetrouwicheyt / de welcke sy betoont hadden indien krijgh / om haer Vaderlandt van de slavernije onder de Geldersche teenemael te verlossen / ende oock om de verloren Kasteelen/ Steden eñ Stercken wederom te verkrijgen / maer dat sy in vreese waren/ dattet haer by de nakomelingen ten schande ende ter verwijt staen soude/ dat sy het outste ende beste Bisdom onder eens Weereltlijcken Heers gerechticheyt verbreemt hadden/dat oock nu het in sijnder macht niet en was/ ten ware de veranderinge des Rijcx door de authoriteyt van den Paus van Romen bevesticht worden. Waer nae heeft de Geestelijckheyt gedructe brieven/ waer in begrepen waren de Privilegien haer van Keysers ende Koningen gegeven voort-gehaelt / 'twelcke van haer eertijts ghegheven zijnde van haer begeerden gheaffirmeert te zijn / waer op den Ambassadeur wederomme antwoorden/ dat het niet en was / dat sy de calumnien van hare nakomelingen te vreesen hadden/ hoe dat sy het oock vatteden / want het haer niet voor bedroch en konde ghereкent worden al dat van noots wegen gheschieden moste. Aengaende den Paus van Romen/ dat den Hertoge van Bourgondien wel maken soude/ dat hy hem dies niet moeyen en soude. Dat alle de Vryheden ende Privilegien die sy voor den krijgh van Keysers/Koningẽ/Bisschoppen/ Hertogen ende Graven/voor den krijgh ontfangen hadden/ dat sy die noch in sijn geheel behouden souden. Als sy dit dus tsamen versproken waren / sijn de Gesanten wederom te Mechelen gekeert

om haer antwoordt wederom te relateren/ende als die van Amersfoort ghebootschapt worden / het gene t'Vtrecht ghedaen was / soo nam den Raedt het qualijcken/ dat die van den Bisschop sonder haren raet ofte kennisse gedaen was/ want als hy dickwyls vriendelijck ghevraecht van de alienatie des Bisdoms / waer af veel gheseyt worden / ende hoe meenichwerff hy onthenden het selve gedaen ofte met haer eenich verbondt ghemaeckt te hebben/soo dede hy daer by / dat sy daer veel-maels naer gestaen hadden / maer het gerechtichevt dies selfs noch geheel aen hem was / ende het selve een reyse ofte tweemaels seggende / beloofden hy van die saecke niet te disponeren sonder raedt ende bywesen van die van Amersfoort / bysonderlijck om hare versche heerlijcke verdiensten / dat daeromme Keyser Carel by hare chijns ende vryheden vanden Tol haer oock noch andere by geven soude / indien de Provintie eens onder zijn voordeel komen konde / daeromme dochte den Raedt dat sy veracht worden/ aenghesien sy verstonden dat die van Vtrecht in de Vergaderinghe sonder haren raedt gheaccordeert waren/ soo senden sy terstont vijff Gesanten naer Mechelen/ begeerende dat haer eenen dach bestemt soude worden/ om gehoort te worden van de Gouvernante des rijcx van Bourgondien / ende naedemael sy daer gearriveert waren/ sijn sy soetelijck gehoort/ ende met soo veel te gheneygender herten/ om dat de Bourgondiers by die natie om de koophandel/ want het ontrent de Zee leyt/ende dagelijcks schen ommegangh groot gheacht ende geeert worden / ende te meer dat sy in den krijgh niet alleen getrouw gebleven waren / maer dat haer alleen d'eer van de veroveringe van Vtrecht toe quam/ ende den vijf-en-twintichsten Augusti wort haer te Delff een dach van Vergaderinge aen bestemt/alwaer het Hoff naer de plonderinge van 's Graven-Haghe vervoert was/ ende waer toe de rijckdommen der Stadt als in een vrije plaetse sich begeven hadden/ ende op den gheordonneerden dach zijn daer ghesonden geweest/ Everhard Lijner den Predikant / Gerrit Sose/ Dom Borgermeester Botte/ Johan Sose / Peter van Hardefelt ende Seger de Wilt. Als sy te Delff gekomen waren / sijn sy een weynich tijts daer nae binnen gehaelt / om van den Heere van Assendelft van Joost Sasbouts ende Vincent Cornelisz. openbaerlijck gehoort te worden. Als de Ghesanten tot dese ingekomen waren/ hebben sy eerst gegratuleert Keyser Carel den vijfden / dat sijne saken door Graeff Floris ende andere Heeren op de Betuwe geluckelijck volbracht waren/ en dat hy Vtrecht de principaelste Stadt des Bisdoms wederom verkreghen hadde / den Hertoghe van Gelre daer uyt in zijn landt drijvende/ ende dat hy voortgingh om zijn Vaderlijcke Rijck te vermeerderen / maer de leste hare gratulatie was / dat naedien hy kortelijck in de Overysselsche Provintie ghehuldet was/ in de possessie Neder-Provincie oock haest komen soude. Hy seere bedanckende / voor dien dat het gene die van Amersfoort

foort gedaen ende geraden hadden niet alleen hem aenghenaem ghe-weest en waren / nemaer oock in de heerlijcke ordonnantie genaemt worden ouden-de vrienden van de Gouvernante Vrouw Margarita / ende dat sy door hare gunste hare wetten gewoonten ende Privilegien vry ende ongeschent eeuwelijck souden obtineren / dat hy oock door Bisschop Hendrick ende zijnen Ambassadeur Aelbert van Colsteen was beloovende die selve Privilegien naer zijne eerweerdicheyt overvloedelijck soude vermeenichvuldigen / ende op datter niet schijnen en soude dat de Ghemeynte van Amersfoort die weldaden onwaerdich soude sijn / dat sy daeromme altijt bearbeydet hadden / gelijckerwijs sy noch voorders bearbeyden soude / dat die weldaet den ondanckbaren niet soude schijnen gedaen te zijn / dat sy daeromme te dier plaetsen ghekomen waren / om haer ende hare Stadt onder zijn ghelooff te permitteren. Waer door sy seer van de Ghesanten des Gouvernants gepresen zijn / gelijck haer bevolen worden / dat sy de belostenissen der Bisschoppen expliceren / seggende met een / wat sy begheerden dat Keyser Carel voor hare Stadt soude confirmeren / ende waer hy soude haer mede vereeren / waer op van de Gesanten geantwoordt is / dat sy begeeren dat de gerechtichheyt die sy van de vieren hadden / dat die verblijven ende door des Keysers mildicheyt mede geconfirmeert souden worden / want t'selve hare Ghemeynte seer groot worden soude. Daer nae hebben sy bevestigen brieff uyt authoriteyt hares raets over-gelevert. Aengesien de Ghemeynte van Amersfoort van veel jaren herwaerts de Bourgondiers seer lieff ende vriendelijck geweest waren tot dese jegenwoordigen tijt toe (het welcke niemant onbekent is) ende veel weldaden gedaen heeft / dat daeromme hare goeden dickwijls door verscheyden oorlogen tegens den Hertoge van Gelre soo ter Zee als te lande ghedebiliteert waren / dat hare landen gedevasteert / ende hare goederen tot haerder groote schade seer vermindert waren / dat hy daeromme alle bystandt quijt zijnde / gedwongen is geweest hare Stadt teghens de vyanden der Bourgondiers te beschermen / dat oock taestent als het over al was bernende van de Inlandsche muyteryen / ende de Borgerlijcke conjuratien van Utrecht / daer uyt de devastatie der Landen ende de plonderinge 's Graven-Hage die een yeghelijck noch voor oogen is gesproten. Sy hebben noyt in gemeynschap met haer ghetreden / maer soo haest als die begoste te ontfoncken / soo hebben sy by haren Bisschop aenghehouden voor haer ende d'andere Steden om hulpe ende bystandt / op dat den brandt ghedempt worden soude al eer die in't vlammen was / ende al-hoe-wel sy uyt de gemeynschap des krijghs in ruste hadde mogen blijven / dat sy nochtans ter liefden der Bourgondiers sich begheven hebben tot de ghemeynschap van het oorloghe voorsz. om datter egeen natie / noch egeene Stadt door de gelegentheyt ende de buyrschappe der plaetsen / datter oock egheen landt van die van Bourgondien

gondien naerder tot een devastatie ende plonderinghe sy als die van Amersfoort. Hier naer volchden den onschult van het opgheleghte misdaet / dat een weynich te voren door gheheel Hollandt van die van Amersfoort uytghespreyt was / het welcke was indien den Bisschop sich niet haestelijck begheven en hadde naer Amersfoort / dat sy al vast genegen waren om over te wijcken aen de sijde van den Hertoge van Gelre. Als daer in de Stadt noch kleyne noch grooten en was / die daer eens om gedacht ofte gepeyst hadde. Dit in deser manieren aldus uytgeleyt wesende / hebben sy betoont dat de principaelste des Stadts / daer toe gesint waren / dat sy oock seer waren hoopende dat sy de Gemeynte daer toe met soete woorden oock induceren souden / dat sy al 'tgene Geestelijck ofte Weereltlijck was in de Stadt / Graeff Carel den vijfden van Hollandt ende Hertoge van Brabandt overgeven souden / indien sy door hare singuliere getrouwicheyt / oude ende nieuwe verdiensten dit van zijne mildicheyt verkrijgen konden. Waer van het eerste was / dat den Keyser ende zijne Erfghenamen toelaten souden dat de Stadt van Amersfoort hare vrije Jurisdictie / Wetten ende Privilegien soude hebben / dat oock alle hare gerechtigheden van Hoff-steden / Landthuysen ofte Landen niet ondersocht en soude worden. Sy souden oock ghehengen dat dat volck in zijne vryheyt soude wesen / sy souden oock bevestigen alle possessien / gewoonten / soo publijck als privee die sy tot dien dach toe onderhouden hadde / haer Hoff ende haren rechterstoel om saecken te wijsen ende te oordeelen souden men haer gheheel laten / datmen nochtans yemanden totten uyttersten Rechter niet beroepen en mochte / indien den Paus van Romen ofte yemant anders de Gemeynte van Amersfoort ofte d'omlegghende Dorpen moeyelijck mochte vallen om dese veranderinge / dat sy tot haerder met raetsplegen die controversie souden nederstellen / ofte dat die saecke door de authoriteyt des Paus van Romen ofte van die daer van men die vereysschen mochte / soude bevesticht worden / ende dat oock al sonder eenige hare koste. Den Keyser en soude met den Hertoge van Gelre. egeen vrede maecken van desen krijgh sonder possessie der erven / die voor dit oorloghe de Inwoonders van Amersfoort toebehoort hadden / en dat de Gelderschen als hy verjaecht ware die den eygenaers in 't gheheel ende ten deel weder omme leveren soude. Sy souden gantsch egeenen Tol gheven / datmen den Gelderschman oock egeen conditien van vrede-handel voorleggen en soude / ten ware daer mede in begrepen waer de restitutie der Landen van de Borgherije van Amersfoort. Hier-en-boven so sal den Keyser gehouden wesen in tijden voor oorloghe met de Gelдersche hare Hoeven te vrijen ende van den brandt te beschermen. So die van Utrecht ofte d'andere steden tot dē Rechterstoel van Bourgondien over gegaen waren / als daer eenige twist ofte questie onder haerlieden opgheresen soude zijn / daer en sal den Keyser ofte by ghe-

breecke

breecke van hem zijnen Erfgenamen/ anders niet doen ofte betoonen/ alsoo eenen goeden ende rechtveerdigen Prince toestaet/ ende indien de selve Ghemeynte eenighe schade lijde door meenichfuldighe incursien ende plonderinghen der vyanden/ de selve sal hy met wapenen alleens of het de Natie ware die hem in erffenisse aenghestorven ware/ beschermen. Daer soude oock geoorloft wesen gelijck als anderen Ghemeynten/ met recht spreecken in't Hoff zijnes Rijcx/ ende partijen door goet oordeel van een scheyden. Wat belanght het recht van de bepalinghen van de morasschen in de possessie van dien blijve/ aenghesien het recht dat sy daer aen waren pretenderende/ haer van de rechter afghewesen is. Dat de Gemeynte ende Republijcke van Utrecht van elf jaren herwaerts door Utheemsche oorlogen ende lange borgerlijcke alteratien seer gheaffligeert was/ is een yeghelijck notoir ende bekent/ waer uyt by namen den Ysselsteynschen krijgh ghesproten is/ ende hoe-wel hy niet groot en was/ soo was hy nochtans voor de Gemeynte seer schadelijck/ daer waren oock Sterckten ende Kasteen genomen/ onder welcken een was het Kasteel ter Meyde. Waer uyt de verwoestingen der Landen opgestaen zijn/ ende als de Republijcke van Utrecht in groote schade vervoert is/ door de groote kosten totten krijgh behoorende/ dat daeromme de Staten Hypoteken/ ende panden gegeven hadden voor het soldije der Krijghslieden/ dat sy oock daer bezegelde Rentebrieven van gegeven hebben/ ende namentlijck eenen met een anderhangende zegel van hondert ende vijf duysent Philippus Daelders/ de welcke beschreven waren in den name der drie Staten 'slands van Utrecht. Ende op dat die van Amersfoort noyt tot desen twist toeghestaen en heeft 'twelcke alle luyden wel bekent is/ noch oock die van Utrecht tot dese tijden toe gheloochent hebben/ d'welcke in den ontfangh uyt de Rekenschap van de Landthuysen/ de landen van de gerechtigheyt van die van Amersfoort alle jaer by ghelaten hebben/ en hebben oock niet ghewilt dat sy onder tribuyt sitten souden gelijck sy voor die tijt ghezeten hadden/ daeromme en sal den Keyser noch die van Amersfoort noch hare Pachters schatten dat sy gehouden souden wesen tot die schulden/ waer van de Ruyterije bezegelde Rente-brieven gegeven is die tot dien krijgh gehuyrt zijnde/ sijn gelt verdient hadde op die formule/ op welcke sy van wegen de gantsche Staten ghemeen gegeven zijn/ ende want die Natie egeen materie ofte raedt tot desen krijgh gegeven/ ende in sijne poorten de wapenen ende de Soldaten des Keysers gaerne ontfanghen heeft: Ende als sy langhen tijt al daer in den Herbergen ghelogeert geweest zijnde/ hare Waerden een groote somme schuldich waren voor de kost. Dese soude den Keyser eerst af betalen/ van die tijden af dat sy daer in Garnisoen ghelegen hadden/ ende den Keyser met den Bisschop gedient. Hier-en-boven soude hy noch eenen hoop Ruyters die daer blijven souden/ tot zijnent/ ende niet tot des stadts kosten

kosten onderhouden / in de conditien is ooc dit geschreven geweest. Het huys ter Eem / 'twelcke korts de Geldersche wederom ontnomē is / naedien het leyt Nykercken eñ de Veluwe / dat hem daerom veel kosten soude om met behoorlijcke Garnisoen te onderhouden / noch dat den Hertoge van Gelre voornoemt niet eerder rusten en sal / voor dat hy voor sijn landt gelegene havens gemaeckt / ende dit wederom ghekregen sal hebben door sijne gewoonlijcke ende bedrieghelijcke konsten. Ut welcke saecke niet alleen Amersfoort ende sijne gheheele Zee-kant / Maer oock Amstelredam ende alle de Steden voor aen in Hollandt aen de Zee gheleghen zijnde / datmen Waterlandt noemt / seer onvry sal wesen / ende met branden / ruyten ende roven wederom op een sal ghedebasteert eñ met nieuwe brant exactiē gequelt worden / dan soude oock de Zee die mede gerust is met ruyten ende Zee-rooven / ons ende de Bourgondiers seer onveylich zijn / ende ons soude oock benomē worden dē toevoer des jaer-gewassch / daeromme sal dat Kasteel met noch een daer ontrent gelegen / Elten genoemt totter grondt toe afgheworpen worden / op dat de vyanden daer tot egeenen tijden haren toevlucht moghen hebben. Ende want nu de Stad van Amersfoort / door dien sy hare gherechticheyt des Stadts te transporteren aen de Bourgondiers / eeuwigen ende onsterffelijcken haet met de Geldersche sullen hebben / ende als haerlieden Landtpalen seer aen de onse is raeckende / soo sal het seer van noode wesen egheen kosten te sparen / om bysonderlijck dese stadt buyten andere met wallen dagheliicx op te werpen / de muyren ende vesten neerstelick te onderhouden / ende scherpelijck snachts op de muyren / ende daechs in de Stadts poorten te waecken / want dese sal nu voorts den sleutel ende den dorpel wesen van de Steden van de Bourgondische Natie / ende want dese Stadt door kleynicheyt des Stadts-comptoir soodanige kosten niet vervallen en soude mogen / soo sal de mildicheyt des Keysers / die heerlijcx met een verdraghelijcke schattinge / met behulp van de Hollandtsche Steden / wat versachten / 'twelcke tot dien ghebruyck vergadert sal worden / om daer mede de landen stercken ongeschent te onderhouden. De Gemeynte van Amersfoort heeft eertijts door de liberaliteyt der Bisschoppen ende hare groote verdiensten dese vryheyt verkreghen / datter in twee mylen weechs van de Stadt in de dorpen egheenen dranck gebrouwen en mocht worden / maer alleen binnen hare muyren / dat den Keyser die vermeerderende ende voorder treckende / de Stadt verleene oock binnen soo veel mijlen in het Hertochdom van Gelre als hy die verwonnen soude hebben in het Oorloghen / ofte datter eenighe van't gheslacht die naer dat sy uytgheoorlocht zijn / brenghen onder de gherechticheyt van de Bourgondiers in't huys ter Horst die korts soo leelijcken van de Geldersche geplondert is / datmen die soo het schijnt niet soude konnen hermaecken / sijn eertijts van de Geldersche Bisschoppen van Utrecht vier Priester-

bommen ghisticht/ ende want ons Collegie door giften van de Ecclesie alsoo arm ende schamel is / dat de inkomste van dien van waer sy oock gehaelt zijn / nauwelijcx ghenoech en zijn om daer schamelijck ende hardelijck af te leven/ dat die hier toe getransporteert wordē/op die conditie dattet niet tot schade ofte achterdeel des Eygenaers en gheschiede / ende aengesien dat de Stadt van Amersfoort tot noch toe de Graven vā Hollant jaerlijcx betaelt heeft hondert Fransche schilden/van de tijt af van Willem Beyeren Graeff van Hollandt/ in vernieuwinghe van vriendtschap eñ recognitie der weldaden / want dien Grave heeft de Republijcke van Amersfoort om hare singuliere verdiensten ghegheven vryheyt van Tollen / Excijnsen ende Imposten door alle zijne landen. Soo vereyscht de wets des redelijckheyts ende de redene / als nu de Stadt van Amersfoort den Keyser Carel haren eedt ghesworen heeft / dat sy mede als d'andere Steden/ de selve hare vryheyt wederom verkrijgen/ ende sy vry van alle de Tollen / ende dat sy egheen gelt jaerlijcx meer en betale. Dese erffelijcke achter-wegen latende/ sal hy daer-en-boven dese vryheyt de Ghemeynte van Amersfoort noch verleenen / dat sy voor haer ende hare ware / eenighen Tol te water ofte te lande sullen hebben te betalen / in't landt van Bourgondien het welcke den Keyser is besittende / ende naermaels van zyne Erfgenamen beseten sal worden. Ten lesten/ dat den Bisschop van de Overyſſelsche Provincien beloove eerstelijck dat hy dit compact oock met eede sal bevestigen/ voor ende al eer die Gemeynte van Amersfoort den Keyser met eede verplicht soude zijn. Hier-en-boven / dat de Ambassadeurs des Keysers dese brieven haer metter eerster tijdt wederom ter handen stellen/ gecomprobeert zijnde door zijne Keyserlijcke Majesteyt ende onderteyckent met zijn zegel/ voor ende al eer haer den eedt afgevordert worde. Daer was oock van die van Amersfoort by geschreven dat gene haer billijck soude schijnen te zijn / sy het door doen / een ander in de plaetse voeghen ende veranderen souden moghen. Als dese conditien op dē een-en-twintichsten Augusti vertoont waren/ worden die van Amersfoort gheantwoordt / dattet oock vast ende bondich wesen soude/ Indien het van den Gouvernante Vrouwe Margarita ghecomprobeert worden. Het welcke die van Amersfoort oock wel behaecht heeft / behoudelijck zy het den haren bootschappen souden / om datmen de opinie des Magistraets daer op eerst ondersoecken soude / Daer-en-bovē is de Ambassadeurs noch gheantwoordt / dat soo haest den Grave van Hoochstratē t'Utrecht gekomen soude zijn / sy die van Amersfoort verschrijven souden om alle dese dingen/ naer een yder zijn goetduncken een compact te besluyten/ want sy als dan lichtelijck ende met grooter vrientschap van alle de puncten over een komen souden / ende de Artijckelen sijn door opinie der Legaten met die van Amersfoort alsoo verandert/ so sy door d'authoriteyt van Vrou Margarita geapprobeert worden/

ende als

[illegible] gekomen waren/ is Hertogh gheconsenteert haer antwoordt te declareren/ twelcke in deser manieren beschreven was/ te weten/ dat het den Keyser behaechlijck was/ dat de Amersfoorders bij-zijnde/ hare Rechten/ Wetten ende Vaderlicke gewoonte van die vande Stadt/ der Landlieden/ van Hoeven/ Wegen ende Landthuysen/ soo Borghers als Inwoonders/ hebbē met de gantsche Jurisdictie van't Neder-eynt des Provincien/ oock mede dat sy ghebruycken sullen hare Vryheyt/ Ordonnantien/ Eygenschappen/ Ghewoonten/ ende alle 'tghene sy in voor-tijden des krijgs gebruyct hebben/ als sy ten believen ende bevel des Bisschops van Utrecht haren eedt deden de Hertogen ende Graven van Brabandt ende Hollandt/ sy sullen onder haer met recht en wijsinghe voor den Rechter des plaets hare saecken ageren ende op gheen plaetsen anders. De somme van't transport/ sal haer van den Paus van Rommen gheaccordeert worden/ ende indien haer eenighe moeyten nu ofte tot eenighen tijden om dit transport aengheдaen worde/ die sal sonder kosten van de Republijke van Amersfoort afgekeert worden. Den Keyser nu sal met de Geldersschen [illegible] vrede maeken/ dat zy dat daer in [illegible] worden dat de goederen ende ey[illegible] zijne landen ghelegen [illegible] Eygenaers [illegible] worden/ ende sal [illegible] datmen op deser lieden [illegible] erven ageren/ swaerder lasten en stelle/ als op die gene die onder hem zijn woonende/ door

[illegible]

alle vier de quartieren des Hertochdoms/ ende dat uyt de somme des verbonds/ het welcke tusschen den Bisschops van Utrecht ende den Hertoghe van Gelre eertijts ghemaeckt is/ ende indien het anders daer mede gae/ soo sal hy syn rechte voorstaen. By soo verre tusschen de Stadt van Utrecht ende d'andere Steden des Neder-eyndts eenighe questie opstaet/ daer en sal den Keyser anders niet af oordeelen/ als een goet Heere tegens zijne Ondersaten en behoort te doen. Hy sal haer van schade beschermen/ ende oock van alle [illegible]tien haerder landen/ niet anders als andere volckeren ende ondersaten zijnes Rijcx/ ende sy sullen soo wel als andere Provincien onder 't Rijck van Bourgondien behoorende/ recht ende macht hebben om te oordeelen. Maer wat belanghende zijn de [illegible] ontrent [illegible] gelegen/ ende om dat dese saeck niet publijck/ maer privee en is/ [illegible] salmē daer af in dese partien niet disponeren/ daer-en-tusschen sal den geenen die de questie aengaet/ sal geoorloft wesen haer gherechticheyt te vertoonen/ sy sullen geholpen worden met faveur om haer goet recht te behouden/ ende dat om de heerlijcke ende groote verdiensten des Stadts soo nieuw als versch/ daer-en-boven en sal den Keyser geensins gehenghen/ dat de landen van Amersfoort/ de Erven ofte Hoeven eenighen last ofte schattinge lijden/ uyt saecke van eenige schult van die van Utrecht/ in welcke te maecken die van Amersfoort niet toeghestaen en hebben/ noch sal hare landen [illegible]

der tribuyt doen gaen / voor ende al eer sy in de Vergaderinghe de oorsaecke der volckeren verstaen hebben / ende als dan en salmen oock niet nieuws aen mogen vatten / het welcke hare vryheyt verslappe meer als het met recht mach geschieden. Het Garnisoen dat in de Stadt geleyt sal worden / en sal niet betaelt worden / dat met kennisse des volcx van de welcke / d'welcke sy schuldich zijn / voor eersten al ghetelt worde / ende dat tot haer volle soldije toe. Wat aengaet aen de verkregenen tijt / daer sal ons den Raedt eenen openbaren Register af over-senden / met name ende toe-namen der Crediteurs / ende hoe groot een yegelijcke somme zy. Als wy dese ontfangen sullen hebben / soo salmen terstont aen de Schout vander Goude eenen brieff senden / ende oock aen anderen / onder welcke de rollen der Soldaten zijn berustende / dat sy dat neerstelijcken bearbeyden om soo veele van der Soldaten soldije af te trecken / waer mede de Crediteurs van Amersfoort mede betaelt mochte worden / daer en-boven sal den Keyser de Ruyterije die in de Stadt tot Garnisoen sullen geleyt worden / op zijn eygen buydel niet op des Stadts kosten onderhouden. Maer indien den Keyser schier ofte morgen in Overyssel eenich ghelt van doen sal hebben / om die Provincie mede te beschermen / daer toe sullen die van Amersfoort en hare goederen naer reden ende billijckheyt mede contribueren. Hem beliest oock het huys van Elten niet verre vander Yssele gelijck aerts af te werpen indien het noch niet ghedaen en is / nemaer het huys vander Eem in desen grooten krijgh om te werpen / en dunckt hem niet goet te wesen / ende als het ghedaen sal zijn / soo sal den Keyser maecken dat tot profijt des Stadts ende anderen Steden zijns Rijcx goet gedaen sal wesen / ende aengesien die Stadt de eerste voorpael zijns Rijcx is / heeft den Keyser gheordonneert haer alle jaer te gheven drie hondert goutguldens / soo langhe desen krijgh geduyren sal / op dat de kosten die aen't maecken / in't graven / aen't dijcken / ende andere publijcke wercken gheleyt worden / met dat gelt een weynich vermindert mogen worden. Van den handel van de Bier-brouwingen / als hier aen V. L. eere ende koopmanschap is hangende / sal den Keyser ordonneren / dat niemandt op anderhalf mijlen weechs naer en brouwen / soo in Gelderlandt / als hy het in zijne macht heeft / als in't Overeyndt van de Provincie van Utrecht / indien niemant van dien eenige soodanige vryheyt ghehadt voor desen tijt / dese belofteniße contrarie wesende. Altijt zijn de Kloosters uytgesondert / 'twelcke geconsenteert is voor sich self bier te maecken / maer niet om gewins wille te verkoopen. Alsmen den raedt vande Fundateurs ende den sin der Priesterschappen besien sal hebben / soo sal het blijcken watmen daer op antwoorden sal. Voorts wat belanght van de remissie der schattinghen en konnen wy niet disponeren / sonder authoriteyt des Keysers selve / om het welcke te verkrijghen men in Hispanien aen zijne Maj. schrijven mo-

ven moste/ende wat versocht wort van de vryheyt der Tollen ende Ercijnsen/ daer af en konnen wy oock niet doen. Want die van Hollandt soodanigen vryheyt geschoncken is van Hertoch Philips van Bourgondien den Ouden/dat niemandt naer dien tijt eenighe soude moghen worden verleent/ ende die van Brabant/van Vlaenderen/ ende andere Landtschappen sijn oock al onder't Regiment van de Bourgondiers/ nochtans betalen sy den Tol in Hollandt soo te water als te landt/ gelijckerwijs als oock de Hollanders by haer doen. Daeromme al-hoe-wel het over-eyndt des Provincien onder de heerschappije des Hertoghen van Bourgondien sich steller/even wel en sal den Hollander des niet tegenstaende in dese contrarie niet vry wesen van den Tol. Soo heeft den Keyser geordonneert datmen de Gemeente van Amersfoort van alle dese dingen soo haest sy overkomen sullen zijn/ besegelde brieven te geven in rechtveerdige ende behoorlijcke forme/ 'twelcke van haer eeuwelijck soude moeten onderhouden worden. Voorts soo ordonnere ick dat egeen Borger van Amersfoort/ des ghemeynen landes schult ofte achterstal niet ghearresteert en sal moghen worden/ten ware het privee schult waer. Met dit antwoordt soo keeren de Ghesanten wederom naer Amersfoort om antwoorden aen den Raedt te brengen. Dan naedemael die Artijckelen in den Raet gereciteert zijn/en hebben diet niet alle wel aenghestaen/ daeromme soo sijn die in een andere maniere naermaels ghemaeckt naer haer beyder sinne/(want sy soo versproken waren dat sy vast ende bondich souden zijn/ als geen van beyde de Ambassadeurs/ noch die van Amersfoort/ noch die van Bourgondien/ met vrije bevelen overkomen waren/ ende als die van Amersfoort gheaccordeert was haer antwoordt aen haren Raedt te relateren/ ende de Bourgondiers om de comprobatie der selver te halen van Vrouw Margarita ende den Grave van Hoochstraten/ daeromme heeft den Raet van Amersfoort terstont over leyt/ eenighe andere Ambassadeurs te Utrecht te senden/ soo haest haer ghebootschapt soude worden dat den Grave van Hoochstraten daer ghekomen soude zijn/ met welcken sy/ als wesende gherechtiger ende gunstigher haer ende hare Stadt spreken souden. Ende het scheen dat dit van de vryheyt van die van Amersfoort meer uyt voorsichtigheyt gedaen was/ als hare wetten ende gewoonten/ door lange verbeyden ende de sotheyt des Bisschops steunende/ verloren te hebben/ als sy naer restitutie van Utrecht ende d'andere Steden tegens haren wille ende danck/ sich onder het ghewelt van de Bourgondiers souden moeten begeven. Ende het vast betrouwen op de Graven van Hollandt door d'oude verdiensten/ ende om dat sy noch tot desen noch tot andere oorlogen opt geraden hadden. Waer-en-boven onschuldich zijnde/ als sy hares Bisschops ende des Hertoghen van Bourgondien gunste volder wilden behalen/als sy mede getreden waré in de gemeynschap des krijghs niet sonder groot pe-

rijckel hares Reypublijckes/ soo meynden sy/ dat die vryheyt haer niet soude geweygert hebben ghe-worden/ 'twelcke haer door mu-nificentie van de eerste Heeren ge-gheven was. Voorwaer sy deden gerechtiger als die/ de welcke ha-re Bisschoppen verdrijvende met anderen vrede-handel aengaen/ ende met haer een verbondt des vriendtschaps gemaeckt hebben-de/ende een gemeyne munte slaen-de tot een betuyginge/ altijt eenen onsterffelijcken haet met de Bour-gondiers gehanteert hadden. Die van Amersfoort hadden versocht aen des Keysers Ghesanten/ dat-men eenen Jan van Campen ha-ren Borger/ die door erreure voor eenen vyandt gevangen was/ ende ghemulteert voor vier-en-dertich Phillippus Daelders los laten soude/ want hy onder't getal der vyanden niet en was/ waer op ge-antwoordt worden dat sy besorgen souden dat hy sonder schade ont-slagen soude worden/ daer-en-bo-ven hebben sy oock geklaecht me-de het ongelijck van die van Naer-den/ die eenen grooteren Tol op hare bieren dedē setten als op haer eygen bier/ ende dat sy door dien middelen sochten hare bieren van daer te houden/ Waer op gheant-woordt worden/ dat den Grave van Hoochstraten/kortz t'Utrecht soude wesen/ al waer hy den twist van haerlieden scheyden soude. Ten lesten was daer eenen Roe-loff Willemsz. die met bedwangh eenen neder geleyt hadde/ mits hy sich self voor het gewelt bescherm-den/ den welcken die van Amersf-foort van haer begeerden/ om dat hy onbeschadicht vry wesen soude. Waer op des Keysers Ambassa-deurs ghesegt hebben/ dat sy de misdaet soo die bedreven was/ Vrouw Margarita soude vertoo-nen/ ende indien het soodanich ware/ dattet quijt gescholden kon-de worden/ dat sy hare begheerte als dan verkrijgen souden. Daer-enboven hebben des Keysers Ge-santen geconstitueert datmen E-verd Liner Predicant/ door sijn heerlijcke verdiensten ende groo-ten arbeydt jaerlijcx noch gheven soude vijftich goutguldens/ eñ dat Seger de Wilt het Schout-Ampt vander Stadt hebben soude. Den Hertoge van Gelre sent heymelijc-ken aen Graeff Floris eenen Bo-de met eenen brieff om eenighen pays te maecken/ ende dat de Be-legeringh langh ghenoech om der eeren wil geharder was. Het welc-ke hy soo veel te beter konde ver-morwen/ hoe dat den vyandt den Grave hem vanden bloede naer-der was bestaende/ waer door hy hem oock minder moeyelijck was in alle de Legers hadden sy goede hope/ 'sdaechs de Stadt weder-om te bestormen/ als daer den se-sten Augusti op den morgenstont met grooter verbaestheyt gheroe-pen datmen packen soude/ anders niet dan of daer eenen grooten hoop vyanden verweckt zijnde/ haer door vreese/ beroerte op de vluchte gedreven hadde. De Koop-lieden die het Legher tot dier tijt toe met alderhande kostelijcke koopwaer ghevolcht hadden/ als sy door de haestighe beroertenisse den tijt niet en hadden/ om haer goet te schepe te doen/ vreesende dat sy van achteren van den vy-andt gelicht ende gevangen moch-ten wor-

ten worden/ ende alsoo komen onder de handen der vyanden/ haer goet tot eenen rooff latende/ hebben sich onder de vluchtende vermenght/ ende sy tot 's Hertogen bossche gevloden. Die van Tiel verstaende het scheyden der vyanden/ hebben ghemeynt datmen in soodanighen occasie niet behoorden slap te zijn/ maer als sy de vliedende een wijle tijts ghevolcht hadden/ zijn sy ghekeert tot de beroovinge des geens/ dat in't Leger achter-gelaten was. Ontrent dien tijt zijn in Hollandt van Keyser den zijnen tot hulp gesonden twee duysent Spaigniaerts. Dese hoorende dat de Belegeringe ontslaghen was/ ende datmen met den Hertoge van Gelre accorderen soude/ zijn van hare Oversten/ die een weynich tijts binnen Utrecht verpoosden wederom in Spangien ghebracht. De Bourgondische Ruyters welcker een goet deel Walen ende Duytschen waren/ sijn in de Steden verdeelt. Voorts soo wort door ordeninghe des raets van Bourgondien ghesonden tot eenen Ambassadeur int beginsel des Herfs/ Laurens Dutlions/ om met den Hertoghe vrede te maken/ ende die den eedt van hem vereysschen soude. Die man was van so grooten verstandt ende eloquentie/ dat hy door zijne gheleertheyt in dien tijden/ tot de grootste en machtichste authoriteyt ghekomen was/ waeromme wy gesien hebben dat hy in groote ende machtighe Legaetschappen uytgesonden is geweest. In den vrede-handel ofte in't maken des verbondts/ is den Hertoge toegelaten dat hy in tijden van vrede ende den peys daer door ongheledert zijnde in Goylandt en Dorpen vander Eem soude vallen/ om die te berooven tot verhalinge zijnes gheledene schades/ ende om datmen effecten te stellen/ soo hadde hy acht hondert uytghelesen Voetknechten/ waer toe hy noch uyt de Veluwe ende Betuwe in de tijt van twee daghen verschreven heeft/ twaelf hondert te voete ende drie hondert te paerde. Met dese meenichte heeft hy den vijfden Septemb. over den bergh gekomen zijnde/ eenen inval gedaen op de Dorpen van Goylandt ende van't lant vander Eem/ ende naer dat sy Susat welck Dorp den vyandt eerst was ghemoetende/ uytghebrandt zijnde/ hebben d'andere Dorpen uyt vreese van oock gheweldelijck aenghetast te worden/ met haer verdongen ende borghen mede gegeven/ ende om hare contracten te effecteren/ worden sy te meerder ghedwonghen/ uyt vreese daer de vyanden mede bevanghen waren/ dat indien sy slappelijck te werck ghegaen hadden/ dat haer van de Bourgondiers den wech besloten zijnde/ sy van alle kanten verslaghen souden worden. Terstont worden uyt Amersfoort Posten naer Utrecht ghesonden/ dat men haestelijck al het Garnisoen lichten soude/ ende haer wort een ure bestemt/ op welcke sy passen souden/ 'smiddaechs te Amersfoort tsamen te komen/ want sy sonder twijffel meerder zijnde in getale/ versch ende vermaeckt/ de moede door het reysen wel verslaen souden/ ende de Ruyterije van Amersfoort bewaerden dien dach den bergh/ leggende op d'een

zijde afgaende van den Bergh/ om alsoo de Geldersche te verhoeden/ dat sy den bergh niet berooven en souden/ ende ontrent vier uyren nae-den-middach zijn uyt Utrecht ghesonden eenighe Compagnien Walsche Ruyters. De Gelderschen onder-tusschen voldaen hebbende haer contract/ als sy sich wederom naer Gelderlandt soude begheven hebben/ al eer de macht der Bourgondiers sich versamelt souden hebben/ soo hebben sy sich op den top des berghs ten aenschijne van die van de Stadt tegen over de Son een wijle tijts behouden/ ende want hy sterck was van Voetvolck/ ende veel stucken/ dat hy oock daer-en-boven alle ghelegheentheyt bequaem hadden/ soo en leverden die vander Stadt haer geen slach/ nochtans hadde hy sijne Ruyterije ontrent de poort in't gesichte des vyandts/ ende hebben eenen langen wijl seer heftich van verre al schietende tegen een ghestreden/ ende eenen isser ontrent gebleven van de Walsche Ruyteren. d'Andere Walen door deses vallen verbaert zijnde/ hebben sich met soo grooter haesticheyt achterwaerts in de Stadt begeven/ al of den vyandt achter op haren rugge ghesetenhadde. Daer nae zijn de Geldersche wederom in Gelderlandt gekeert. Des avonts ontrent der Sonnen ondergangh is Graeff Willem van Rennenbergh met een groote Ruyterije te Amersfoort gekomen/ om den vyandt die al vooren was te achtervolghen/ ende weynich tijts daer nae zijn daer gekomen de Ruyters uyt Rhenen. Daechs daer naer heeft den Graeff met Schonenborch Bisschops Raedtsheer de Borgermeesters tot sich doen halen. Het scheen dat nu wederom vernieuwet worden den strijdt tusschen de Borgers ende de Ruyterije die te vooren van de Borgermeesters gesticht was. In welcken een yegelijck het recht der gevangenen tot sich seyde te behooren/ ende den rooff tot sich waren treckende/ daer worden doen tsamen geroepen d'Edelste der Ruyters/ om te scheyden de saecke beyder der partijen/ ende als der Borghermeesters seer herdtneckelijck waren spreeckende voor het recht der Borgers/ door welcker vroomicheyt den vyandt meest nedergeleyt was/ ende als daer-en-tegens de Ruyterije de eere van de verkregene victorie tot sich was nemende/ roepende dattet hare nijt der Borgeren ghevanghenen waren/ ende aengesien sy in't middelen niet ghevordert en hadden/ sijn sy naer Duyrsteden ghereyst/ ende als de selve een weynich tijts daer nae te Amersfoort ghekeert waren/ begeerden sy van de Borgermeesters ende gelijckelijck van de Borghers/ daer by voeghende/ dat sy daer by oock den Keyser vriendtschap doen souden/ aengesien hy't begheerden/ dat sy haer twee van de principaelste ghevangenen schencken souden/ om die te vermanghelen/ het welcke soo den Bisschop lieff wesen soude als den Keyser/ de welcke waren Johan van Linden/ ende den Heere van Oyen/ twee mannen wesende van den besten Adeldom. Oock soo seyde den Graeff/ dat de Borgerije op dese egheen recht en hadde/ want het door krijgs gebruyck

geobser-

geobserveert worden/ dat d'Edele ghevanghene den Heere wijcken/ door wiens hulpe den krijgh ghevoert wort / dat hy dat van zijnen Vader hadde hooren seggen/ ende dat sy in derthien jaren langh/ welcken tijt hy den krijch gevolcht ende ghesien hadde/ dattet in verscheyden oorloghen onderhouden worden/ ende dattet alsoo was/ en was gheen krijghsman onbekent. Welcke questie tot een groote ende bitter gekijff voort-ghekomen is. Als dit van de Borgemeesters met de selve redenen de Ghemeynte voorgheleyt is/ soo is daer uyt indignatie des voorhoudenissen opgestaen een groot gheroep/ dattet gene versocht worden gheensins billijck noch redelijck en was / dat den Bisschop die buyt verkrijgen souden/ voor welcken sy haren halse in groot perijckel ghemaecht hadden/ dat sy andersins liever d'eenen voor den anderen naer hadden willen doorsteecken/ indien sy te vooren geweten hadden/ dat het recht der gevangenen aen een ander gekomen soude hebben/ dat sy haer / in welcker machte sy waren/ wilden doen ransoeneren met een somme ghelts / soodanich als haer goet dochte. Ende als doen en hebben d'andere oock den twist niet laten varen. De Borgemeesters waren seer vreesende/ dat indien het hem ghewevgert worden/ sy sijnen haet op haren hals souden behalen. Soo hebben sy ten lesten noch qualijcken van de haren verkregen/ dat sy de twee ghevanghenen over-leverende / den Bisschop gehouden soude zijn / de Borgers te vereeren voor haren vroomen daet met twee hondert Philippus Daelders. Als nu des Keysers Ambassadeur by den Hertoge gekomen was/ soo hebben sy overslagen in wat conditien sy best eenen vasten vrede souden maecken/ met een soo bestemden sy oock een plaetse / alwaer de Ghesanten by een vergaderen soude / want met dien bevel was Laurens voornoemt by den Hertoge ghesonden/ al waer sy onder haer overkomen dat sy te Gorcum vergaderen souden. Ende al-hoe-wel dit onder de Heeren dus gemaeckt worden/ dat sy hare heyrkracht voor den peys die sy maecken souden ontsloegen / nochtans namen het de Steden van de Bourgondische Natie qualijcken/ dat/ (naedemael sy in vijf maenden tijts die desen krijgh ghedurt hadde/ thienmael hondert duysent guldens gegeven hadden) dese schoone vrede / in maniere van een conjuratie sonder harẽ raet ofte advijs gemaect soude worden. Daer volchden by naer over al dese murmuratie der Magistraten eñ spraecke der Gemeynten/ klagende dat sy door ghebreeck ende armoede gedrongen worden/ ende oock gantsch uyt-gheputtet waren door de groote schattinghe tot behoeff deses krijghs. Dat hier-en-boven de koopwaer onvruchtbaer was / dat nieuwers uyt de koophandel winste en was/ ende dat die gantsch verslapte. De Overste van de Bourgondiers hebben terstont met eenen versierde faine soo tot dese klachten versien/ dat sy sich sonder den teghenwoordigen twist uyt alle diffamie ende haet getogen hebben/ gelijck als de menschen huydensdaechs seer listich zijn om soodanich yet te

versien. Als sy bemerckten / dat sy sich by allen menschen eenen haet gemaeckt hadden / voor dien sy desen peys maecken wilden / hebben sy laten overluyden dat sy brieven uyt Hispanien van zijnen Keyserlijcke Majesteyt ontfangen hadden / datmen vrede maecken soude met den Hertoge hoe hy oock ware / Indien hy zijn verbondt ende vrede met de Walen gemaect wilde renuncieren / dat den Hertoge vrede versocht hadde / wiens billijcke ende verdraechlijcke conditien hy niet versmaden en soude / dat hy daeromme niet en bevonde waer doormen vreedelijck met hem handelen soude. Ontrent dese daghen zijn de lichamen der Canonicken dien den Bisschop in sacken gesteecken hebbende / inden Rhijn verdroncken hadde / aen verscheyden kanten van de Leck / maer een weynich van een blijven steecken. Het lichaem van Mr. Godaerd Cancelorff / is tusschen Leremunt ende Vianen ghevonden / ende is te Vianen in de kercke met grooter eere begraven / al waer hem oock een monument gemaeckt is. Maer het lichaem van Anthonis van Venrode / is een weynich van hier plaetse door den ghelvelbigen loop des strooms nederwaerts aengedreven / ende is in 't Dorp te Vaersselt op 't kerckhoff sonder eenighe eere begraven. Als nu de herten der menschen door die spraecke verhaelt van de quade suspicie afghekeert waren / soo was den dach die bestemt was tot de Vergaderinge ghenaekende / Ende te Gorcum sijn gekomen de Heeren ende de Gesanten des Hertoghen van Gelre / maer dese zijn niet ghekomen uyt zyn bevel van vrede te maecken / als door authoriteyt des Hertogen. De Bourgondische Ghesanten waren dese / Graeff Floris / den Grave van Hoochstraten / den Bisschop van Palharmitaen ende Laurens van Dublions. De Geldersche Legaten waren Hendrick Groeff / den Gouverneur van Tiel / N. Collec Mr. Hendrick Kiespenning. Van deses is het verbondt tusschen beyde de Heeren alsoo beschreven / dat het voor vast ende bondich soude gehouden worden / indien het den Hertoge door sijn authoriteyt confirmeerden / hem soude oock ghe-oorlooft wesen het geene te veranderen / by te doen ende wech te nemen dat hem goet dochte / ende als de poincten ende conditien des vredes in veelderhande Artijckelen niet over een en quamen / soo is een der Gesanten soo dickwijls gins ende weder te Santen om met den Hertoge sich te beraden / tot dat sy der saecken eens worden. Al hoe-wel dat de conditien des gemaeckten vredes alsoo verborghen ghehouden worden / dat egeen vande Steden soo machtich ende rijck sy oock waren / daer egheen Copie af krijghen en konden / soo hebben nochtans den Grave van Hoochstraten / Laurens Dublions ende de Griffier eenighe poincten daer uyt nemen / ende met hare handen onderteykenende / die aen den Raedt van Amersfoort over-ghesonden / het welcke by nae aldus van woorde te woorde aen een waren luydende:

Dat de gevangenen / so Ghestelijcke als Wereltlijcke persoonen / in desen krygh ghevangen ende als

" ende als noch in de Kercker waren / ten beyden zijden los ghelaten souden worden / dese sullen terstont sonder eenighe boete ofte exactie naer dẽ thientichsten dach van Octobris / als de conditien gemaeckt zijn / vry en vranck gelaten worden / ende sullen alleen maer een lijdelijcken prijs voor haren kost betalen. De Borgeren die in desen krijgh gegeven zijn / de belofteniße voor den brandt / ende yets wes anders wat sy schuldich sijn om gherustelijck ende ongequelt te zijn / sullen ten beyden zijden gestelt worden in't selfde recht daer sy te vooren in gheweest zijn / sy sullen vande vorgtochte ontslaghen worden / de Brieven ende Obligatien daer van gegeven / salmen haer restitueren op dien conditiẽ nochtans / dat de Gijsselaers / 'tgene sy voor hare kosten schuldich zijn / voor eersten betalen. Hier en boven is noch in de conditien begrepen / dat de Vassalen / Officiers / Borghers / Hooftmannen / Ruyters / Knechten / Kooplieden / voorts alle Geestelijcke ende Weereltlijcke persoonen / die van de Bourgondiers / van de Geldersche ofte van des Bisschops volck gearresteert zijn in dit oorloghe / sullen aldus gerestitueert worden / dat sy haer huys / possessien ende renten / die noch niet omgeworpen en zijn / onder wiens ghewelt ende dominie die noch gelegen zijn / gelijck sy die naer d'uytgheroepene vrede sullen vinden ghestelt / in haer voorgaende recht wederom sullen gebruycken / in deselfde forme ende gerechticheden als sy die voor dit oorloge gebruyckt ende beseten hebben. Wat aengaet het gebruyck ende vruchten van dien ende het gheexpirgeerde inkomen / dat van dese voorgaende ordonnantien tot de promulgatie deses verbondts tot het aenvangen des krijghs / de Heeren ofte Administrateurs daer van goet ghedocht heeft / sullen sy voor vast ende bondich houden / waer tegens sy met rechten niet spreecken en sullen moghen / noch sy sullen oock niet mogen rechten teghens den gheghen die het begost heeft 'tselve te gebruycken. Welcker renten / inkomen / afval van huysen / landen / erven / van huyre ofte wiens dach-verstreecken is om renten te betalen / voor den dach uytgeroepen peys / diens recht sy beneben den ghenen / by de welcken door gunste ofte weldaet der Princé ofte hare Substituten / ofte Administrateurs het selfde verleent zy / in de selfde Artijckelen des vredes is oock begrepen gheweest / dat de steenen ende andere dingen van de afgebrokene huysingen / d'welcke voor den dach van uytroepinghe des vredes / noch niet verbruyckt en sijn / sullen wederom keeren tot behoeff des geenen / den welcken de huysinghe ende het erff te vooren toebehoort heeft. De Ballingen ofte de verloopens van Utrecht / 't zy Gheestelijck ofte Weereltlijck / en sullen voor eenen seeckeren dach / dat is voor den eersten April niet wederom in den "

Stadt komen / noch de selve en sullen oock voor den selven tijt hare huysingen/ erven ofte goederen in der Stadt ghelegen mogen gebruycken. Sy sullen in der Stadt niet verkeeren voor ende al eer den eedt vande Gouverneur geexigeert sy/ Keyser Carel voldaen sullen hebben/ Daer naer sullen sy hare Huysinghe ende Hofsteden/ ghelijck als sy die dan vinden sullen/ wederom ghebruycken. 't Selve is oock geordonneert den Ballinghen van Swol/ dat sy voor den eersten Januarij niet wederom in der Stadt en komen/ ende naer forme van't inhouden als sy haren eedt ghedaen sullen hebben / soo sullen sy wederom verkrijghen het rechte van't Borgerschap. Een anderen Heere en sal anderer Heeren Vassalen ofte Borgheren huysen ofte goederen / die noch niet angeworpen en zijn / niet met swaerder lasten ofte contributien beswaren / als die gene die onder zijn heerschappije behoorende zijn / ende met wat recht / met wat vryheyt / ende met wat wetten andere onder anderer Heeren gherechticheyt voor dit oorloge ghewees zijn/ de selve sullen sy nu wederom mogen gebruycken. Alle Vassalen/ Borghers / ende voorts allen menschen/ 'tzy Geestelijck ofte Weereltlijck / sullen door der anderen Heeren landt vry mogen passeren / het welcke sy soo te water als te landt doen sullen mogen. d'Oude ende gewoonlijcke Excijnsen / Impositen ende Tollen / sullen blijven op de koopwaren ende Koopluyden / de selve en sullen niet vermeerdert worden/ de Kooplieden insgelijcx haerlieden ware en salmen egeensins arresteren/ soo dat den eenen door des anderens landt vry ende vranck zijn passagie sal mogen nemen/ ende alle bedrogh sal hier buyten zijn/ waer door 'tgene voorschreven is in eeniger manieren gheinfringeert ofte gheinvalideert mochte worden. Daer-en-boven en sullen alhier in dese saecken eenighe loose brieven ofte deckselen yet vermogen/ te weten / van ongheuwoonlijcken rechten. Gelijckerwijs als zijn de Questien / Actien ofte Sententien/ in tijt van oorloge gewesen dat de selve ghedaen wesende / hy macht soude hebben/ om het voorts te persequeren/ 'tghene in dit verbondt te niet ghedaen wordet. Hier toe zijn oock specterende de brieven ofte rollen der krijghshandel ofte d'obligatien van het onderhouwen van de Capiteynen der vaendelen/ ofte der Gouverneurs vande Ruyterije der Heeren / ende van der Colonellen die niet alleen in dit oorloge gegeven zijn / maer oock in andere voor dit. Allen den twist die in dien tijden opghereesen is en sullen verhinderen / maer den welcken alsoodanighe brieven ofte obligatien zijn / den selven salmen zijn goet recht doen volghen/ van de genen daer hy die ofte soodanighe obligatie van heeft/ ende die selve controversie sult ghy met recht aldaer sy woonachtich zijn / scheyden en

oordeelen/

" vierdelen. Item peminde die
" een privee persoon eenige som=
" me van penninghen schuldich
" is / den selven sal hy maecken
" dat gheerquiteert ende dat den
" schuldenaer ghearresteert wor=
" de. Hier-en-boven is noch in
" de conditien ghestelt / dat noch
" den Keyser / noch den Hertoge /
" noch eenige van hare Gouver=
" neurs / den eenen teghens den
" anderen Ondersaten ofte Bor=
" gheren / in prejuditie van hare
" vryheyt eenige perniciense brie=
" ven ofte ordonnantien verlee=
" ne. Nochtans sal een yegelijck
" by onder den sijnen mogen sta=
" tueren / ende ordonneeren 'tghe=
" ne hem in dese saecke believen
" ofte goetduncken sal / besonder
" indien de ceremonien der rech=
" ten voldaen zijnde / (die voor al
" voor behooren te gaen) yeman=
" den recht geweygert is. Wat
" belanghende is aen de seschien
" duysent guldens die den Herto=
" ge in dit oorloge de Staten ge=
" leent heeft / die sullen gy over=
" leveren gelijck als voorsproken
" is van de Hypotecken / ende te
" scheyden van de landen onder
" zijne gerechticheyt behoorende /
" met de brieven waer onder zijn
" zegel is hangende / in dis heeft
" hy geaccordeert / dat hy tegens
" haer voor rechten spreken mach
" maer van't gewin ofte de rente
" des gelts / die sy hem schuldich
" zijn / sijn wy alsoo over-komen /
" dat haer oock gheoorloft zy het
" recht te vervolgen / vande welc=
" de Staten 'tgheelt ontfanghen
" hebben / tot onderpant der lan=
" den die onder zijne bepalinghe
" zijn legghende / welcke met de

Heeren selve wederom verre= "
concilieert zijnde / wel over een "
komen / sullen het een yegelijck "
Heere haer bloetverwanten en= "
de naeste vrienden seggen / ende "
dat binnen de tweede maent / "
naer de verklaringe des gheim= "
petreerden vredes. Van die sa= "
ke in de tweede maent daer nae / "
sal een yegelijck ghenoemt zijn= "
de / van zijne Heere brieven bren= "
gen / waer onder haer zegel han= "
gen sal. Ende soo als daer peys "
sal gemaeckt wesen / die sal bin= "
nen den derden / ofte ten min= "
sten binnen den vierden dach "
uytgheroepen worden in alle de "
Frontieren deser Heeren ofte "
Gouverneurs. Dit was aldus "
by Laurens voornoemt onder= "
teyckent / ende dit was by "
nae het beschreven verbondt / "
maer d'andere die van het Her= "
tochdom van Gelre waren "
spreeckende / hebben sy niet in't "
schrift ghestelt. Waer worden "
nochtans geseyt van dē geenen / "
die de principaelste geweest wa= "
ren in den vrede-handel / dat "
dit het principaelste daer af "
was / dat den Hertoge den peys "
ende 'tverbondt met den Ko= "
ninck van Vranckrijck gemaeckt "
renuncieren soude / dat hy hem "
egheen behulp totten oorloghe "
senden en soude. Hy soude sich "
den Keyser ende zijne Erfgena= "
men / de Graven ende Herto= "
gen met eede verplichteen. Daer "
tegens soo soude den Keyser de "
Steden den Hertoge in dit oor= "
loge ontnomen / hem wederom "
gheven zijn Garnisoen daer uyt "
leydende. Den Hertoge soude "
het Hertochdom van Gelre en̄ "

 't Graefs

"'tGraefschap van Zutphen/ van den Keyser/ als wesende Hertoch van Brabandt ende Grave van Hollandt behouden. Maer soo haest als daer gheen manlijcke geboorte van de Hertoghen meer gheprocreeert en soude worden/ soo soude het onghetwijffelt wederom recideren onder de gerechticheit des Keysers. De Stadt van Groeningen ende 't huys te Coeverden/ ende d'omleggende landen in de Drenten/ soude hy in lijftochte besitten/ nemaer naer zijnen doodlijcken afganck/ souden die wederom komen onder de gerechticheyt des Keysers. Na doode des Hertoghen/ als hy egeen manlijcke gheboorte achter gelaten en hadde/ soo soude den Hertoge van Bourgondien de Dochters in zijn Hoff halen/ haer eerlijck ende liberalijck opvoeden/ als die tot haren mondige jaren ghekomen souden zijn/ soo soude hy die/ naer hare digniteyt ende afkomste heerlijcken uyt houwelijcken/ ende op dat die van Deventer door spijt van de Wage op't midden des Marckts in zijnen leven by den Yssel een brugge souden vervoeghen. Soo hebben de Gesanten der Bourgondiers ghesworen in dit verbondt/ ordonnerende ter eerster ghelegentheyt te senden eenen Ambassadeur te Aernhem/ die den eedt van den Hertoghe selve soude vereysschen/" ende om dier saecken wille is daer ghereyst Laurens Dublioens voornoemt/ soo om met hem te handelen om eenige Ghesanten te Mechelen te senden/ wattet verbondt door d'authoriteyt van Vrouw Margarita geapprobeert soude worden/ van de Gesanten aen den Gouvernante te senden/ heeft hy gheordonneert/ maer de vereysschinghe des eets is tot eenen anderen tijt overgeset. Den Hertoge is noch belooft een hoop Ruyters om zijne digniteyt mede te onderhouden/ van drie hondert/ sijn leven langh geduyrende/ 'twelcken den Hertoghe van Bourgondien op zijnen kosten soude opvoeden/ ende daer-en-boven noch een heerlijcke rente. Welcker beloftenissen egheen van beyden hem totten eynde zijnes levens uytgehouden is. Daer-en-tusschen wort te Gorcum den vijfden Octob. geduyrige vrede af geroepen/ ende daer nae voorts in allen anderen Frontier-Steden der Rijcken ende Provincien. De selve Legaten by nae die van den Hertoge gesonden waren om vrede te maecken/ zijn nu te Mechelen gesonden/ te weten/ Maerten Rossem/ M. Hendrick Riespenningh ende Gerrit van Gendens. Dese zijn met des Keysers Ghesanten/ wesende den Grave van Hoochstraten/ den Grave van Buyren/ ende George Schenck te Mechelen komende/ van Vrouw Margarita in haer vertreckende Herberge ontfanghende/ seer eerlijcken onthaelt/ en voorts naer dat sy in der Stadt gekomen zijn/ so sijn sy met den Raedt des Gouvernantes in Sinte Romboldts kercke gebracht/ alwaer sy gesworen hebben ende met eede bevestight het verbondt des vredes/ als daer tusschen ghesett was den eedt des Sacraments/ dit deden sy nochtans

tans al door bevel ende van weghen des Hertogen. Dese Ceremonie aldus volbracht zijnde/ zijn sy wederom in haer Logement met grooter eeren gheleydt/ ende haer is ter eere een grote maeltijt bereydt/ ende dat dies maeltijts magnificentie grooter was/ soo sijn daer d'Edelste ende machtichste des Hofs van Bourgondien gekomen in schijn om haer te groeten. Door welcke geantwoordt is de Gesanten van Vrouw Margarita/ dat hare Ghesanten seer wel gedaen hadden/ dat sy dē Hertoge vrede verleent hadden/ ende al 'tgene hem ter eeren gheschieden soude/ ende dat sy selve dien peys was approberende ende prijsende. Sy heeft oock bevolen datmen een yegelijck van de Gesanten met een silvere kop vereeren soude/ vervult zijnde met Carolus guldens/ ende heeft haer teer-schult in't Logement doen betalen. Insgelijcx sijn sy t'Antwerpen oock by ghehouden. Als sy in dier voegen vrede met den Hertoghe ghemaeckt hadden/ soo zijn de Hertogen der Heeren van Bourgondien terstont geneucht geweest/ om 'tgene noch voorderende van de saecke was resterende te houden/ ende met de Staten van Utrecht van de translatie des Bisdoms te handelen. Soo werden om dier saecken wille den Grave van Hoochstraten ende den Grave van Buyren te Utrecht ghesonden. Soo heeft den Bisschop door toedoen der Staten op den een-en-twintichsten Octobris/ in't Collegie van Sinte-Marten-kerck 'trecht ende de gerechtichept des Bisdoms in handen des Bourgondiers ghestelt/ als wesende Hertoghe van Brabandt ende Graven van Hollandt/ als die Ecclesie ofte Provincien meer als acht hondert ende seshien jaren/ in wonderbaerlijcke Fortuyn/ soo in rust ende in vrede/ als in krijgh ende in orloge geadministreert was. Ick en disputere hier niet of door Gods gehengenisse profijtelijck/ ofte tot groot achterdeel des alderhooghsten Provincien geschiet zy. Dat soude ick nochtans metter waerheyt wel derven schrijven/ 'tgeene daer alle man den mondt vol af is/ dattet landt van Utrecht naer dat sy nu gebracht is in de forme van een Provintie/ niet alleen verlooren en heeft hare oude vercierselen ende glorie/ maer dat sy oock gantsch van hare vryheyt berooft is. Want te vooren als sy noch onder de Bisschoppen stonden/ niemandt anders onderworpen zijnde/ ghebruyckten sy hare Wetten ende Privilegien. De Republijcke worden daer binnen van de Magistraet geregeert/ aengaende de publijcke saecken der Ecclesien/ worden gheadministreert door de drie Staten 'slands van Utrecht/ waer van de Gheestelijckheyt der [illegible] de principaelste Staet was. Sy worden vry ghehouden van alderhande Excijs ende Impost/ behalven van de Bieren ende van't Koorn. De Bisschoppen en hadden in der Stadt egeen seggen/ maer hadden alleen de sorghe der Dorpsteden. Somtijts waren sy Oversten des krijghs/ maer niet sonder de wille der Staten/ daer en worden oock egeene wetten gemaeckt als in vrije Steden behoort te zijn/ als met believen des Ghemeynts/

meynts / daer worden oock eyge-nen meerderen. Tot gheconstitueert op de Burgerije/ maer medemael des eygendom des Bisdoms in deser voegen onder de possessie der Bourgondiers gebrachtet is/ en heeft hy niet van hare oude privilegien ofte schoonheyt behouden / als wesende gantsch gedebiliteert ende van alle hare krachten beroofd ende gepilgeert/ om andere dingen over te slaen/ waer door het van hare ingesaeyde ende naturele vryheyt veraert ende afgheweecken heeft door dit transport des Bisdoms. De wel-geborene worden versmaet/ ende de nieuwe ende oock der Geusen broeders worden verheft. Dit profijt is daer door nochtans ghevolcht/ dat de Ghemeynte/ die ghewent is door haer al te groote vryheyt in een groote raserije te ontspringhen / de licentie der muyterijen nu eens benomen zy. Om deser oorsaecken wille/ soo stae ick in twijffelinghe of men behoort te zijn / ofte om dier saecken droevich / dan voorwaer ick wete ende mercke door seeckere redenen/ dat den Bisschop zijne sotheyt meenichmael heeft verdroten. Als hy nu van Wijck scheyden soude ende reysen naer Hoochduytschlandt/ soo heeft hy dickwijls by zijne beste vrienden / daer hy best op was vertrouwende/ geschreyt/ klagende dat hy door quaden raedt/ ende door eloquente redenen van het recht des Bisdoms vervallē was/ vervloeckende den genen die hem daer toe gheraden hadden / ende wenschende/ dat sy ten lesten daerom noch loon naer haer verdiensten krijgen mochten. Doen heeft hy eerstelijck bemercht / dat dese Raedtsheeren hem tot vernielinghe ende verderffenisse des Bisdoms ghegheven waren. Op dat van de gedenckenisse deses transport noch by den menschen blijven heeft my weerdich gedocht de selbe in gheschrift te stellen / hoe die in den vollen Raedt der Heeren ende der Staten volbracht zy. Maer wie waer niet in soo veel woorden/ als het inde Hoochduytsche tale begrepen was/ (want het den Lesers doen lachen soude enbrenghen tot een walginge) maer soo kortelijck als ick dat buyten alle walginge sal konnen doen/ waer dit hy naer het inhouden was/ gelijck als ick hebbe :

Hendrick van Beyeren/ Bisschop van Utrecht / doe kondt een yeghelijcken / die dit sullen sien ofte hooren lesen Saluyt/ Hertoch Carel van Gelre/ heeft onse Vooroudérs de Bisschoppen van Utrecht sonder eenige redenen altijt met groote oorlogen geinfesteert/ ende insonderheyt Frederick van Baden / in wiens tijden / hy Oldeseel over den Yssel ons niet alleen geweldelijck afgenomen heeft/ sonder eenige denunciatie ofte uytroepinge van een openbaer oorloghe / nemaer heeft het selve in schijne van een hoop moordenaers onvoorsiens overvallen/ 'tselve met een leelijcken moort devasterende. Doen sijn oock de landen gantsch met plonderingen verdorven/ ende de Eyghenaers uyt possessie verdreven zijnde/ met wondere groote tributen ende schattingen gequelt geweest. Welcke ellende

soo

soo lange geduyrt heeft/ tot dat den Bisschop/de selve tot grooter kosten/ de Ecclesie wederom met gewelt gegevē heeft. Maer van Baden voornoemt/ succedeerden Philippus van Bourgondien/ naer welcken ick in d'Administratie des Bisdoms gekomen ben. Desen heeft den Hertoghe van Swolle outnomen/ met de Stadt ende Stercte vā Coeverden/ Diepenheym/ de landen van de Drente ende het Kasteel van Lage. Daer-en-boven noch veele Stercktten ende Schanssen in Overyssel met groot achterdeel/ schade ende verlies des Provincien/ welcken krijgh langduyrich ende swaer gheduyrt heeft tot het overlijden van Bisschop Philips voorsz. Als desen nu was ghestorven/ soo ben ick in zijn plaetse aenghenomen/ ende als ick het Bisdom aenghenomen hadde/ soo bevonde ick gantsch Overyssel noch gloeyende van krijgh ende oorloghe. Als nu in't beginsel mijns Administratien in dese Tragedie ghevallen was/ soo hebbe ick een verbond ende vrede ghemaeckt met den Hertoge voorsz. door't middelen vanden Bisschop van Trier om Overyssel te verhoeden/van de verderffenisse daer het toe gedestineert was/ ende wy over quamen onder ons alsoo in vredehandel/ dat hy alle de Steden/ Schanssen ende Sterckten die hy van't Bisdom genomen hadde/ als Lage/ Genemude/ ende andere meer de Ecclesie restitueren soude/ waer door sy ghehouden soude wesen den Hertoge te geven vijfthien duysent guldens/ in welcke conditien oock expresselijck uytgedruckt stont/ dat den Hertoge de Stadt ende Kasteel van Coeverden met de Drenten/ oock mede de Stadt ende de Stercken van Diepenheym/ van ons in lijftochte besitten soude/ Op conditien/ dat het recht ende de gherechticheyt van de selve wederom gaen souden onder den eyghendom des Ecclesien/ met soo veel duysenden wederom schrijvende/ indien hy naer zijnen dootlijcken afgangh/ egeen manlijcke geboorte tot zijn erfgename quame achter te laten. Waer door wy by nae eenen vasten hoop hadden/ dat wy voort aen eenen degelijcken peys met de Geldersche souden hebben. Maer dat wy van onse meyninge gefrustreert worden/ dat heeft de saecke selfs terstont ontdeckt. Want als hy sonder violatie des verbonds sich niet langer vande wapenen ende gewoonlijcke bedroch onthouden en konde/ soo heeft op egheene gherechtighe saecke bouwende/ sonder eenige openbare denunciatie des krijghs/ waer door het recht der volckeren gheinfringeert wort/ de Stadt van Utrecht op't jaer vijf-en-twintigen, door behulp van soodanige konstenaers t'zijnder bate ingenomen. Terstont daer nae heeft hy Hasselt ende noch eenige andere Overysselsche stercken van ons ghenomen/ de landen heeft hy gedepopuleert/ ende groote schade ghedaen onder de menschen/ terstont daer nae

heeft hy alle plaetsen met een nieuw ende versch schijn van oorloghe vervult / ende als ick hier door in den uyttersten noot ghedrongen was / ben ick ghenoot ghe-weest om onderstande ende hulpe te versoecken aen de Keyserlijcke Majesteyt / met wiens goederen ende groote kosten aen den krijgh gheleydt / ick gheholpen zijnde / hebbe ick soo veel hulps bevonden uyt het decksel tegens den Hertoge / dat wy de Steden van Utrecht ende Rhenen / voorders oock menige sterckten door de gehengenisse Gods / ende 'tbehulp des Keysers wederom ghekreghen hebben / want onsere Vassalen Ondersaten ende Borgers / door den eersten krijgh also verarmt ende uytghedroopt waren / dat sy den Hertoghe langer egheen wederstand souden hebben konnen bieden / ende om sijne wreetheyt ende ghewelt eenichsins te ontwijcken / soo is in den vollen Raedt ghemeenlijck besloten / (want ick met mijne goederen haer niet gheholpen soude konnen hebben) dat wy onder het Regiment der Bourgondiers wesende / Hertogen van Brabandt en Graven van Holland / souden begheven: Soo dat wy Keyser Carel ende zijne Erfgenamen ons voor wettighe Heeren souden verkiesen / indien hy sich niet beswaert en vonde om haer onder sijn Regiment te nemen / ende haer van des Hertogen van Gelders ghewelt te beschermen. Het welcke oock vast ende bondich wesen soude / indien ick het door mijne authoriteyt approbeerden / ghelijck ick daer oock toeverstaen hebbe tot een algemeyne behoudenisse ende welvaren van die van Overyssel / om dat sy alle ghelijck niet in der vyanden macht vervallen en souden. Voorts als het niet moghelijck en waer / dat ick te Utrecht de Ondersaten / Landen / Sterckten ende Kasteelen / van dien op mijn inkomen soude beschermen teghens alle invallen ende gewelt der vyanden soodanich als wy nu versocht hebben / dattet oock noch mijne / noch der Ecclesien / noch des Over-eynidts macht zy / om den Keyser zijne groote kosten te vergelden ofte betalen / ofte eenighe weldaet in ghelijckenisse van dien wederom betoonen / noch de eere ende gratie my ende mijne Ecclesie in tijden van noot bewesen in eeniger manieren soude konnen vergelijcken / dat ick hier niet al te seer de goederen onser Ecclesien extenuere / ende dat ick om redenen wille klage over de armoede onses Bisdoms / door de welcke wy / dat groote gelt ofte somme van penningen / tot advanchemente van dit oorloge verdaen / niet souden wederom konnen betalen. Soo willen wy nochtans van wegen de Ghemeynte ons goet hert aen zijne Majesteyt bethoonen / maer insonderheyt de Lieden / Steden / ende Ondersaten ende oock de Ghemeynte van Utrecht / soo Gheestelijck als Weereltlijck te beschermen voor't ghewelt van alle invallende vyanden / op dat de Geestelijckheyt in ons landt

niet onc-

niet ontbonden en worde/ maer dat de selve in de selfde staet met grooter eeren daer sy tot noch toe in geweest ende gheconserveert mach werden. Van dese saecke hebbe ick met groote sorge ende met voor-bedachten rypen rade met de Staten ghebesoigneert/ ende van dier saecken en hebben niet alleen ghe-consulteert de principaelste Heeren der Collegien/ maer oock eenighe privee persoonen van grooter wijsheyt ende existimatie uyt de Gemeynte ende onse Vergaderinge. Als wy door deser raedt ende bevel langh genoech gheraetspleecht hebben/ door hare authoriteyt segge ick van wegen myn privee persoon ende alle de naevolghende Bisschoppen/ soo geve ick over het recht ende den eygendom/ van de Stadt van Utrecht ende alle andere Steden / voorts oock aller der Sterckten/ Schanssen ende Geschutten/ ende al 'tgene hier toe is behoorende / als alle Rechten / Renten / Landen/ Bergen/ Bosschen/ Rivieren/ ende alle 'tghene onder het Bisdom is behoorende/ aen Keyser Carel ende zijne Erfgenamen/ wesende Hertoghen van Brabandt ende Graven van Hollandt. Dat sy dese Hoeven anders niet ende alleens soo als ick die van mijne Voorouders ontfangen hebbe/ ghebruycken sullen. Daeromme soo veele Steden/ Sterckten/ Gouverneurs ende Ondersaten hier zijn/ soo veele Edele ende slechte persoonen/ die oyt onder onse gehoorsaemheyt geweest zijn (maer behoorende is aen de Weereltlijcke Jurisdictie) ende aen ons met eede verbonden / die selve ende alle wie dat sy zijn/ die ontbonde ontslae ick van de eedt tot nu-waerts / ende op dat dese conditien / dat sy sich aen Keyser Carel ende zijnen Erven met eede verplichten/ ende haren eedt doen voor hem. Voorts soo hebben wy d'overgifte onses Bisdoms gedaen in absentie van zijne Keyserlijcke Majesteyt door den Grave van Hoochstraten/ wesende Anthonis de Lalang om dier saecken wille te Utrecht vanden Keyser gesonden/ het welcke hy my bevuycht heeft met zijne brieven/ met zijn zeghel daer onder ghehanghen hebbende in de Stadt van Mechelen het selve oock betuyghende door zijn eyghen handt/dat sy met syn bevel door den wille des Keysers al hier ghekomen was / ende dat selve schrift was onderteyckent op de kante Laurens Dublions. Waer uyt sekerlijcken blijct dat hy 'trecht des Bisdoms/ vā wegen des Keysers eñ des Hertogen van Brabandt eñ Hollandt/ ende zijnen Eerfgenamen aenghenomen heeft. Daeromme soo wille ick dat menschen Geestelijck oft Weereltlijck privee ofte publijcke wie dat hy oock zy / sich onder het Regiment van Keyser Carel/ in formen voorsz. begeve haer selven aen hem met eede ende belofteniffe verplicht / my ende mijne naekomende Bisschoppen sal de volle gerechticheyt des Geestelijckheyt ghelaten worden / soo

« verre die is tenderende/ende alle
« de Bisschoppen van Utrecht
« sullen hare huysinghe vrije heb-
« ben binnen der Stats-muyren/
« datmen den twintichtichste Oc-

tobris. Een weynich tijts daer naer is Johan Slacherk met dese forme van't transport te Romen gereyst/ waer door hy oock Archidiaken van den Keyser ghemaeckt worden / om dat het gene van den Bisschop ende van de Staten gedaen was / door authoriteyt des Paus van Romen oock bevesticht soude worden. Ende als het transport in dese sententie ghemaeckt was/ soo is den Bisschop met den Grave van Hoochstraten uyt het Raedthuys in Sinte-Maertens-Kercke gegaen/ welcke de Vergaderinghe van alle de Staten ghevolcht is. Desen laetsten dach scheen Hendrick Palatijn schoon ende heerlijck te wesen / maer hy was vol twist ende reprehensien/ waer naer hy den naem ende de digniteyt des Bisschops quijt zijnde / door droeffenisse ende walginghe des Stadts naer zijn Vaderlandt vertooch. Als nu dat veersken / datmen in tijde van de Huldinge der Heeren te singen plach/ was voldaen/ soo wort den Grave van Hoochstraten vergeselschapt/ zijnde met alderley fatsoenen van menschen/ in zijn Logement ghebracht. 's Daechs daer nae als de gantsche Gemeynte by een vergadert was / hebben sy den Keyser haren eedt ghedaen/ haer is daeromme oock een heerlijcke gave naer ouder manieren gheschoncken tot een vereeringe/ ende desen dach was vereert ende gecelebreert door toedoen des Ghemeynts/ als dien dach op welcken Keyser Hendric door verdiensten van Balderick van Kleeff de Stadt/ die door de inval der Deenen seer ghedeformeert was / wederom met muyren omringhelt heeft / ende als de Stadt teghens alle incursien een weynich naer de destructie des selfs met het Kasteel worden verciert / op dat sy in een vrije Stadt sorgeloos zijnde voor alle gewelt/ in vreden onder haren Bisschop souden leven. Ende dit was den vijf hondertste jaer/ ende een naer de doodt van Bisschop Adelbold / onder welcken den eersten haet tusschen die van Utrecht ende van Hollandt begoste / maer naer dat Ratbodus der Vriesen Koninck verdreven was/ soo was acht hondert ende vier-en-dertich jaren gheleden. Op welcken jare als Wilibrordus wederom te Utrecht gekomen was/ soo heeft hy de Capelle des Crurces ghesticht. Op welcken jare de Capelle van Sinte Thomas/nae Sinte Marten genaemt / van den selven Bisschop oock gefondeert is/ende het Bisdom worden van dien tijdt voorts van Bisschoppen geadministreert. Ses hondert jaren ende twee-en-tachtich naer den oorspronck van die van Hollandt/ in dien den tijt van de schrijventen wel ghedigereert wort. Voorts soo is desen dach met grooter vreuchden ende lbpschap over-gebracht / daer sijn Schouspelen de gantsche Stadt deur sijn groote vyeren ghestoockt / ende daer sijn Processien geordonneert. Daer lis daer nae / soo sent den Grave van Hoochstraten aen die van Anmersfoort/haer te kennen gevende tgene in der

ne in der

de sy der Stadt geschiet was / de welcke in't Raedthuys in deser voorghen ghelesen zijn. Heer wijse mannen ende voorsichtighe regenten/ ick en twijffele niet/ of U. L. is wel ter ooren gekomen/ wat ende hoedanighe conditien hy met den Bisschop verdraghen hebben. Onder welcke den Bisschop alle het wereldlijcke recht der Steden/ Landen/ Kasteelen ende Dorpen/ ende voorts van alle 'tghene dat onder de Jurisdictie des Neder-[illegible] van't [illegible] is behoorende / den Keyser met consent des Gheestelijckheyts heeft overghelevert / ghelijck als hy daer oock voor [illegible] met zijn Opinie in't groote Raedthuys/ alwaer de Gheestelijckheyt met de [illegible] des Ghemeynts vergadert was ghenoech verklaert heeft. Doch is het transport om behoorlijcke redenen met heerlijcke ceremonien [illegible] / ende daechs daer naer is de Huldinge ghedaen/ ick soude ende selves [illegible] U. L. be-anen/ (want ick daer toe voor eenen Ambassadeur van den Keyser gesonden ben) om U. L. die saecken/ die ick schrijve/ wetenschap ofte cognitie voorbrengen te leggen. Maer aengesien / ick door groote bekommernisse waer door ick hier ghehouden worde 'tselve niet doen en konne/ soo sent ick eenighe Gesanten alhier tot u met vry ende vol bevel/ die hebben ses-en-twintichsten Octob. tegenwoordich alhier present zijn/ om hier van voorts over [illegible] handelen / oock mede dat sy goede instructie hebben om [illegible] / [illegible] doner sy hier ghekomen zijn. Als sy dese geschreven hadden / heeft haer goet gedocht den ouden Raet oock te doen komen / om alsoo samentlijck onder malkanderen van de saecke te disponeren. So worden daer Gesanten opten ses-en-twintichsten Octobris uyt de principaelste van de Magistraet ghesonden met volkomen bevel / wesende mannen van grooter wijsheyt/voorsicheyt ende geleertheyt: Als zijnde Jacob van Dolre/ Johan Sose/ Peter van Hardefelt/ ende Seger de Wildt/ 'twelcke van den Raedt bevolen is ende oock van de Gemeynte / dat sy 'tselve nae hare meeninghe transigeren souden/ 'twelcke van de Vergaderinge te Delff in advijs gehouden was/ tot de komste te Utrecht van den Grave van Hoochstraten/ Daechs naer dat de Ghesanten te Utrecht ghekomen waren / sijn sy binnen gehaelt om met den Grave voornoemt te discoureren / eerstelijck voorstellende het oude recht hare Stadts dat sy vry wesende/ om de oude ende nieuwe verdiensten die sy den Bisschop ende de Bourgondiers in dat oorloge betoont hadden / hare oude wetten ende privilegien in zijn geheel souden ghebruycken / soo heeft den Grave voornoemt het contract bevesticht / ende het in deser manieren beschreven: Ende want ,, het beginsel dienende tot conci- ,, liatie van attentie/eerst wat veel ,, woorde over sich heeft/ en heeft ,, my niet goet gedocht/noch oock ,, te zijn tot geneuchte van een Hi- ,, storische verhalinge/ dat daer in ,, te voegen. Eerstelijck dat den ,, Keyser ende zijne Erfgenamen ,, constitueerden / dat die van A- ,, mersfoort en hare omleggende ,,

landen int 't Neder-eyndt van Utrecht/ vry alle hare Vryheden/ende Weerden souden behouden / alle de Landtrechten der Hofstede ofte Voorstede/ Leengoederen ofte Wegen sullen sy conserveren / ende alle hare oude libertept/ sy sullen in haer possessien verblijven/ sy sullen in hare gewoonte gebruycken ende andere diergelijcke / d'welcke sy tot noch toe eerlijcken ende degelijcke gehadt hebben/ voortaen verblijven. Voorts soo sal een yegelijck persoon wat staet ofte qualiteyt hy oock sy voor zijnen Rechter ghedaecht worden/ onder welcken hy gelegen is/ ende nieuwers anders. Dit sal aldus voor goet ghehouden worden/ soo haest als Keyser van die van Amerssoort voor haren Heeren aenghenomen zy/ ende oock zijne Erfghenamen Hertogen zijnde van Brabandt ende Graven van Hollandt/ in forme van transport voorts van den Bisschop ghedaen / indien die van Amerssoort om dese mutatie ende veranderinge des Rijcx t'eenighen tijden van den Paus van Romen ofte yemandt gemolesteert wort / dat sal haer sonder eenige hare schade afgedraghen worden / ende dat den Paus dit mede voor zijne authoriteyt comproberen sal gants tot haren laste staen/ ende dat sonder haren kosten. Den Keyser sal oock besorgen dat de Erve van die van Amerssoort in Gelderlandt ghelegen / niet hooger ofte meerder beswaert en sullen worden/ als het landt zijner ondersaten / ende indien het yet ghevalle/ dat desen in eenigher maniere contrariere / daer sal den Keyser de Ghemeynte van Amerssoort altijdt in voorstaen/ ende oft ghevielle dat de Stadt van Utrecht met eenighe Steden van 't Neder-eyndt eenich cavel ofte questien mochte komen/ daer en sal den Keyser ofte in ghebreecken van hem / zijne Erfghenamen sich niet anders in dragen als eenen goeden ende gerechtigen Heere sich teghens zijne Ondersaten behoort te dragen/ende indien 'tselve volck tot eenigen tijden door eenige invasie ofte devastatie der landen vande vyanden ontfanghen hebben/ daer sal den Keyser haer met wapenen vorders voor beschermen/ gelijck hy andere zijne ondersaten gewoonlijck is te doen/ ende den genen die in zijn landt van Bourgondien recht sullen zijn versoeckende/ en sal het oock niet geweygert worden. In de stadt van Utrecht waren voor den tijt van elf jaren groote tumulten/muterijen en andere alteratien geweest/ en voor al den Yssel-steynschen krijg. Daer zijn oock ingenomen Kasteelen en schanssen / als het Kasteel ter Meyde ende noch eenige andere / waer door sy 't Neder-eyndt des Provincien deerlijck meede geschent hebben. Uyt welcke oorsaecken 't landt van Utrecht in groote schade gekomen ende in ondraghelijcke schult verloopen was / waer van sy in eenighe menschen gehouden zijnde/ hypotecken ende brieven van Ruyterije/ voorders vele verscheyden brieven ende besonder die eerste

den welc-

den welcken sy van hondert ende vijf duysent Philippus daelders in los-renten ghegheven hadden / ende want die van Amersfoort hier altijts teghen gheweest waren / ende dat sy het niet toeghestaen en hadden / het welcke by allen menschen des Landts meer als notoir was / alwaer die van Utrecht tot dien dage toe noch selve niet ghesept en hadden / want sy alle jare in constitutie van tribuyt op de Landthuysen / ende noch in de schattinghe voor der Soldaten soldije / de Hoeven / Hofsteden / ende Landen van die van Amersfoort altijt vry ghelaten hadden. Soo hebben die van Amersfoort versocht / dat door goetduncken des Keysers / sodanige lasten / schulden ende kosten / ende voorts andere Rente-brieven die door dien raedt ende toedoen der gantscher Staten gegeven waren / de Inwoonders der Stadt van Amersfoort noch hare goederen ofte Pachters niet geschattet en soude worden / van de welcke sy alsoo ordonneren / den Keyser sal geensins toelaten / (dat tot dese des gelijcken schulden sonder raedt ende toestaen van die van Amersfoort ghemaeckt / ofte door d'welcke hy sich met onderteyckeninghe zijnes handts niet verbonden en hadden / datter eenige schattinge op de Landen van die van Amersfoort hare sake noch onghehoort zijnde soude geconstitueert zijnde / noch datter noch yet begonnen worde haer schadelijck zijnde / als uyt forme van rechten / ofte ten minsten met wille ende consent des Gemeenten van Amersfoort / ende men sal daer nae verhoeden datter niet wederom uyt en spruyte / maer dat dese controversie te niet gedaen worde. Voorts soo ordonneert hy / dat oft gebeurde / datter eenighen krijgh (dat God verhoede) wederom schier ofte morghen ontrese / dat den Keyser als dan inde Stadt t'zijnen kosten onderhouden sal een Garnisoen van een groote Infanterije / de welcke sy als dan tot meerder versekerheyt hares Staets van doen sullen hebben / dat noch de Gemeynte ende de Inwoonders der Stadt daer niet meer beswaert en sullen worden / ghelijck als van den Keyser ende noch van den Bisschop in den laetst-leden krijgh tegens den Hertoge ghedaen is geweest. Wat belanght aen het recht ende de vryheyt van de Bier-brouwinghe / d'welcke sy van den Bisschop ontfanghen heeft / binnen twee mijlen van der Stadt / dat die selve vryheyt noch voor soo veel mijlen hare in Gelderlandt verleent worde / als de Keyser die in zijnder macht soude hebben / dat heeft hy alsoo belooft. Aengesien de Stadt van Amersfoort / een groot deel aen de Brouwerijen ende de Mercken van is dependerende / soo sal den Keyser haer toelaten / dat niemandt op anderhalve mijl naer ontrent der Stadt Bieren brouwe / soo in Gelderlandt / als hy het onder zijn gebruyck heeft / ende noch nederwaerts in 't Neder-quartier des Provincien / ende uyt eeni-

1520.

ge privilegie hebben deser contrarierende / die sulle geexcipieert worden. Daer-en-tusschen dat het geoorlooft zy / den genen die willen ontrent de Jaermarckt voor zijne Familie / ende ten behoeve van die te mogen brouwen. Begeerende dat eerstelijck den Gouverneur gehouden soude wesen / die schier ofte morgen de Gemeynte van Utrecht soude comẽ te Administreren / de wettẽ besweeren soude / voor eñ al eer de Gemeynte van Amersfoort gehouden soude zijn haren eedt te doen / ende hem voor haren Heere aen te nemen / noch dat hy eerst verobligeert soude wesen / den Keyser getrouwicheyt te sweeren / dan als dese contracten door d'authoriteyt des Keysers bezegelt ende gheteeckent souden gebracht worden van de Bourgondische Ambassadeurs / het welcke alsoo mede met eede versterckt is. Soo haest den Keyser met die van Amersfoort over-komen sal wesen / soo sal hy in zijn volle forme de brieven brenghen onderteyckent / ende daer zijn zegel onder is hangende. Men sal oock besorgen dat de Gemeynte van Amersfoort die als dan van weerden houden sal / hy sal oock beveelen zijnen Gouverneurs ende Curateurs / datter ghene versproken is zijn volkomen effect sal mogen forteren / dat sy oock bearbeyden dat die ongevioleert blijven / ende met dese zijne brieven belooft den Grave van Hoochstraten die van Amersfoort de opene brieven des Keysers binnen een Maent te doen hebben / ende op datter selve niet voor sloten kan gehouden soude worden / heeft hy het met zijn gewoonlijcke subsignature onderteyckent / zijn zegel daer op hangende. Op den acht-en-twintichsten Octobr. in't Iaer van vijfthien hondert ende acht-en-twintich, ende die van Amersfoort bidden oodmoedelijck dat den Keyser dit door zijne authoriteyt wille affirmeeren. Dit [illegible] ten behoeff van die van Amersfoort / van wegen mijne Erfgenamen / Hertogen van Brabandt ende Graven van Hollandt voorsz. Heeren van de Stadt Utrecht ende Amersfoort / ende andere Steden van't Neder-quartier des Provinciens / onderwesen zijnde met voor-bedachte ende rijpen rade mijnes Gouverneurs / ende dat om de verdiensten / door de singuliere ghetrouwigheyt teghens de Bisschoppen hare Voor-ouders / daer-en-boven oock om d'eere die sy mijnen Gesant op den dach des Huldigen bewesen hebben / ghelijck als haer met voorbereyden raedt de Gouvernante mijne Moeye / ende de Legaten in't eerste gegeven zijn. Daeromme beveele ick den Presidenten der Rechten / de Gouverneurs / de Secretarissen / ende voorts allen menschen van Hollandt / Zeelandt / ende de Provincien van Utrecht / ende voorts den Schout van Amersfoort / dat sy de Gemeynte van Amersfoort ongemolesteert in rusten / op dese Privilegie / Privilegien ende

Wetten

Wetten door mijne authoritept geconfirmeert / laten wesen ende gebruycken / ende in die forme ende teneur ghelijck die hier beschreven zijn. Niemandt en sal hier reghens yet doen / noch sy sullen ooch selve niet toelaten dat hier tegens tot eenigher tijt ghescniede / want ick het alsoo ordonneere. Datumte Mechelen op den vierden Novembris des jaers voorsz. ende al-hoewel dit 'tghene voorsz. is door d'authoritept des Keysers gheconfirmeert / behoorden onderhouden te worden / nochtans zijn daer in onse ghedenckenisse terstont eenighe door toedoen van die van Utrecht ende van een deel loose ende ongodvruchtige menschen / begonnen te infringeren / versmadende ende niet achtende het bevel ende d'ordonnantie des Keysers / ende om andere om te slaen / soo was dit het principaelste onder de Artijckelen / door d'welcke sy sich onder de macht der Bourgondiersche stelden / dat den Keyser in gheender manieren gehengen en souden / dat de landen / goederen / ofte hoemen van die van Amersfoort eenige schattinghe souden lijden / van wegen de groote schult / die van die van Utrecht sonder raet ofte toedoen van die van Amersfoort in haer oorlogen ende bysonder in den Ysselsteynschen krijgh ghemaeckt waren / maer als alleen simpelijck in dit verbondt gestelt was / sonder eenige denunciatie des tijts / ende dat de vryhept niet alleen uytghedruckt en was / van de In-woonders der Stadt / maer ooc der Landtlieden die het landt onder de Jurisdictie van Amersfoort behoorende / bewoonden. Daer aen zijn daer eenige ghekomen / die door tijt daer af ghe-[illegible] hebben / ende persoonen noch ghecommuniceert hebbende / [illegible] in de bepalinghe in-[illegible] ; [illegible] [illegible] verbondt gemaeckt ende achter ghelaten / ghelijck als sy het door hare beaug-[illegible] declarerende / te [illegible] dat alle [illegible] voor hem jaer vier ende twintighen onder de Jurisdictie van Amersfoort ghewoont waere / soude eeuwelijck vry wesen / maer de ghene die uyt d'andere ghebuyrige Steden [illegible] [illegible] / die souden [illegible] andere [illegible] lieden lost ende Tol draghen. Maer hoe [illegible] [illegible] teghens de [illegible] des [illegible] ende teghens rede-[illegible] / [illegible] hier uyt wel bemercken. [illegible] dat de menschen door ghebuyrichept der Steden dickwijls d'een [illegible] d'ander uyt een andere Stadt komt te [illegible] / ende [illegible] mede [illegible] ba-ren / soo soude het van noode wesen / dat de landen die [illegible] [illegible] waren / door het [illegible] der menschen / [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] die souden al [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] souden [illegible] die van Amersfoort [illegible] die [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] : [illegible] bedup-

bedwyndenisse uyt haerlieder gemack ende goet verbondt verkort zijnde / hebben sy van de vrije Eygenaers tot de Landtlieden / als van den Os op den Ezel nederwaerts geklommen / dat sy naer uytdruckinghe des vryheyts des eygendoms in een process ghetoghen worden souden / of die landtlieden ghehouden souden zijn / om de helfte van de vrije landen te contribueren. Welcke questie noch een andere met sich voortgetogen heeft / want eenen Borger die van den anderen Borgher een vry landt huyrde / soude in de helft van de tribuyt hebben moeten contribueren. 't Welck van dese partije aldus ontkent ende van andere alsoo gheaffirmeert is niet sonder grooten strijdt / ende de saecke is voort recht ghebracht. Ten laetsten en is in de Artijckelen niet uyt-ghedruckt gheweest / dat die van Amersfoort ghehouden souden wesen om contributie te doen in 't sluyten de Rivieren / ofte in 't jaghen der beesten uyt de weyden door de Herders / ghelijck als naermaels ghedaen is gheweest / maer dat in dese saecke niet begonnen en soude worden sonder recht / ofte consent van die van Amersfoort / oock mede datmen soo langhe van die saecke niet seeckers doen en soude / voor datter door oordeel ende wijsinge der Rechters gheeyndet ware. Ende als nu dat selvighe te Utrecht gedaen wort / daer ick wat vorder van verdwaelt was [illegible]

de Geldersche Steden / die den Hertoge ontnomen waren / hem wederom ter handen ghestelt / naer dat sy haer Garnisoen daer uyt gelept hadden. Als nu 't verbondt te Utrecht met de Gemeynte van Amersfoort volbracht was / soo is de Gesanten beloofst door des Graven brieven die hy ondertepckent ende met zijn gelt bedruckt hadde / dat den Keyser binnen een maendt tijts ghelijck versproken was / die noch veel breeder amplificerende / oversenden souden / ende als sy daechs daer naer begheerden dat sy het huys mochtẽ gaen bootschappen / is het haer geconsenteert. Als nu de Ambassadeurs te Amersfoort ghekomen waren / hebben sy terstont den Nieuwen ende den Ouden Raedt t'samen doen komen. Als de Artijckelen des verbondts gelesen waren naer 't goetduncken van den Grave ende de vijf Ambassadeurs voornoemt / hebben sy geseyt dat die verdraechlijck ende billijck waren / daer naer hebben sy de Ghesanten grootelijcx bedanckt / dat sy soo getrouwelijck voor hare ghemeyne vryheyt aenghehouden hadden / hebben oock gheordonneert dat Johan Sose / Seger de Wildt ende Peter van Hardefelt / wederom te Utrecht gaen soude om des Keysers Ambassadeur te bootschappen / dat den Raedt ende de Gemeente van Amersfoort wel was behaghende / ende om hem ten hooch sten te bedancken / dat hy haer goedelijck gehoort hadde / maer dat hy haer gunstelijck 't meeste van hare Artijckelen geapprobeert hadde / dat daeromme die van Amersfoort alle

hare neersticheyt doen souden/ dat sy met ghetrouwicheyt niet alleen hare ghebuyrighe Steden/ maer oock allen volckeren te boven souden gaen. Als dese Ambassade aldus geordonneert was/ sijn sy by de Grave voorsz. gekomen. Waer op gheantwoordt worden/ dat als sy niet anders te seggen hebben/ wederom thuys reysen mochten/ dat hy op den dach van zijne Huldinghe te Amersfoort soude maercken te wesen. Soo is hy terstont op den derden Novembris aldaer ghekomen/ vergeselschapt zijnde met hondert Ruyters. Hy wort in de Stadt met grooter blyschap gehaelt van alle Staten van menschen/ voorts worden hy geleyt in de Kercke Sinte George/ den beschermer met een heerlijcke veersche/ ende daer worden een grooten triumph bewesen. Des anderen daechs is hy gekomen/ alwaer den Raedt ende de Borghermeesters de voorgaende jaers tsamen gekomen waren/ in't Raedthuys vergeselschapt zijnde met een grooten hoop Edellieden. Daer begoste als doen Laurens van Dublions zijn redene in deser manieren. Ghylieden hebt nu kortelinge verstaen van V. L. Ghesanten/ hoe ende in wat manieren sy met des Keysers Ghesanten over-komen zijn van V. L. vryheyt ende privilegien. Daeromme 'twelcke den Grave in V. L. absentie/ daer van zijn brieven gemaeckt van de translatie des Rijcx/ in dier voegen als ick al voorens gestelt hebbe/ 'twelcke van den Secretaris gerecitéert zijnde. Hier naer is oock ghelesen den gewoon-brieff/ den Grave van den Keyser ghegeven van de vrye mandatien ende vollen macht van alle zijne constitutie. Ten lesten oock 'tverbondt des vryheyts een weynich te vooren met den Grave van Hoochstraten beschreven/ het welcke hy wederom op een nieus met zijn handt ende zeghel bevesticht heeft/ beloovende met een dat hy binnen een maendt tijts die van Amersfoort leveren soude brieven van den Keyser vernieuwdert/ waer onder zijn groot zegel hanghen soude. Daer was eenen Ballingh genaemt Aert Clemens/ de welcken om eenen doodtslach korts eeuwelijck ghebannen was/ maer betrouwende op de beneficie des nieuwen Heers/ verhopende vergiffenisse te verkrijghen ende wederom in der Stadt komen. Van den welcken den Grave alsoo voorgestelt heeft/ dat hy door weldaet des Keysers ontslagen soude worden/ indien het feyt van den Raedt doch te vergeven te konnen worden/ dat hy oock maer eenen alleen en was/ waer door hem zijn misdaet te lichtelijcker vergeven konde worden/ dat het gemeenlijck was gheschiedende in Huldingen/ om dat hy goet appointement op zijn versoeck soude verkrijgen/ dat hy wel mochte niet zijn recht ende macht ghebruycken/ maer dat hy dat woude laten ten goetduncken des Raets/ om dat die rechten die sy van hare Voorouders verkreghen hadden niet ghelabefacteert maer verbetert souden worden. Waer op den Grave van Hoochstraten gheantwoordt is/ datter niet geraden en was voor de Gemeynte/ want dat door dat exempel andere doodtslagers van goeden afkomste zijnde/ oock komen

souden / om door hare vrienden wederom binnen gebracht te worden. Soo heeft den Grave den Ballingh terstont geboden dat hy voor der Sonnen ondergang sich uyt der Stadt maecken soude/ ende als op dien dach de gantsche Gemeynte in een vergaderinge geroepen was / naedemael dat den Borghermeester in presentie van den Grave ende Doctor Abstemius gheseyt hadde de oorsaecken van de translatie des Provincien onder de Bourgondiers / soo heeft hy den Keyser ende zijnen Erfghenamen de Hertogen ende Graven getrouwicheyt gheswooren. Waer tegens den Grave terstont oock gheswooren heeft met de vryheyt van de Gemeynte / de welcke sy met hare Legaten versproken waren. Naer dat den eedt volbracht was / soo begosten de Trompetters die van Utrecht gehaelt waren/ hare hoornen voor het Raedthuys te steecken/ als die seer lieflijck waren speelende / zijn daer ses-mael groote gaven onder de Ghemeynte uytghewoorpen. Voorts als den Ambassadeur in zijn Logement geleyt was/ sy hem heerlijcke giften gheschoncken/ de welcke waren twee Ossen van uytnemende schoonheyt/ met vergulde hoornen / voor sich draghende ende voerende / de wapenen des Keysers ende des Graefs van Hoochstraten. Op dien dach is den Ambassadeur met een groot ende kostelijck bancket vereert/ waer tegens hy ses van de principaelste des Magistraets tsavonts by sich ten eeten ghehouden heeft/ ende dien nacht is de Stadt vol vreuchden ende blyschappen ghe-weest. Op alle de bruggens ende in alle de stegen zijn groote vyeren ghestoocht van een yeghelijck om prijs. De Musicijns ende de Trompetters hebben dien nachte seer soetelijck speelende / een ghenoechlijck Schouspel warende op de grachte bedreven / ende alle de Stadt door is het brassen ende bruyssen tot snachts laet volhardet ghewest. Daechs daer nae heeft den Grave ses van de principaelste van den Raedt tot sich geroepen/ dese onder vraecht hy in presentie van den Heere van Assendelff/ Joost Sasbout ende van Vincent Cornelisz. veele van't Schout-ampt/ vande Justitie des Gemeynts / ende van't recht des Schouts / daer nae wat questien dat den Raet / ende welcke questien dat de Schepens oordeelden / wat manieren daer van de rechtsdagen was/ ende op wat tijden des jaers die ghehouden worden / ende ten lesten wat wetten de Dorpen Eemlandt waren hebbende. Alle 'twelcke hem neerstelijck van de Borgermeesters uytgeleyt is / ende als hy thuys hadde doen gaen/ soo laet hy haer van dien dage noch eens tot hem roepen haer danckende grootelijck voor hare eere/ soo demandeert hy haer de sorghe des Republijcx/ dat sy met gelijcke naersticheyt als sy tot noch toe ghedaen hadden de Stadt voor verraderije bewaren souden. Als sy daer nae malkanderen gheluck wenschende de handt gegeven hadde / doet hy haer vragen door den Heere van Assendelft of het den Raedt ende de Gemeynte wel aenstaen soude / dat Seger de Wildt Schout gemaeckt soude

worden/

worden. Als daer de Borgermeesters op toe neychden ende het approbeerden/ soo dede hy Seger de Wildt door eenen Stadts-bode aldaer halen/ ende hem zijnen eedt afgeeyst hebbende/ so reyst hy wederom naer Utrecht. Doen waren daer noch eenige verborgē die hare goederen quijt zijnde/ van den Bisschop gesocht warē om gedoot te worden/ t'welcke hy doen geconsenteert heeft door den dachte komen/ende de gebangenen zijn oock op de Stadts-klocke afghelesen/ dat niemandt den anderen verwijten soude 'tgene de voorgaende injurien aengesien was/op pene van lijfstraffe ende confisquatie van alle hare goederen/ in den selvighen daghen wort den Grave te Wijck ende te Rhenen ooc gehuldet/ daer en-tusschen soo reyst Dublions voornoemt te Santen/om den eed van den Hertoghe te vereysschen. Den Grave van Hoochstraten voorsz. al eer hy uyt der Stadt sich naer Brabandt wederom begeven wilde/als de Republijcke nu al wel ghestelt was/ heeft hy de selve soo gheordonneert/ dat hy Michiel Euckeford Cardinael/ niet present wesende/ maer die te Romen lange ghewoont hadde/ Bisschop maeckten. Doen is oock Johan Erremundt tot Gouverneur des Stadts gemaeckt/ Hendrick Verborch ende Peter van Mertfeldt zijn Borgermeesters gestelt/ ende Johan van Culenborch Schout.

Voorts soo sijn de saecken van Utrecht al stil geweest van alle muyteryen ende alteratien. Maer gelijckerwijs met de Princen in de afvallingen der rijcken/ de wetten ende institutiē verandert worden/ alsoo en zijn niet alleen door het versche regiment der Bourgondiers de oude Gewoonten/ Wetten/ Privilegien ende insettingen te niet ghedaen/ maer de kercken hebben oock een nieuw schijnsel van de verkeeringen ende eversien verkregen/want 'tgeestelijcke goet begonde onder 'twereltlijcke/ ende den Hemel onder d'aerde vermenget te worden. De Rechtsdaghen ende beschrijvinghen zijn de Ghemeynte verout ende gheantiqueert/ de twee principaelste des Raedts zijn de wapenen van de Romeynsche vryheyt wesende/ silvere tabbaerden afgetogen. Het recht van Borgermeesters te maken ende van den Raedt te setten/ ende de Staten te veranderen sonder ondere is aen den Heere ghestelt als het hem goetduncken soude/ daer is een nieuwe maniere ende forme van rechten ingevoert. De Schepenen zijn tot dē Schout over-gevoert. Voorts het andere wat daer afghehandelt is ghewees/ en is niet van noode hier te verhalen/ als ick nauwelijcx hebbe konnen volschrijven 'tgene onse propoost alder meest ende de uytgangh deses jaers was.

Het eynde van 't sevende Boeck van de Vtrechtsche geschiedenissen ende veranderingen.

Den

Dewijle my dese naervolgende Missive ter handt gekomen is, geschreven in den Iare 1528. als de plunderinge in den Hage geschiede van de Gelldersche, hebbe ick de selve hier by willen voeghen tot betoon van de partyschap, die als doe onder den menschen was. Van ghelijcken heb ick hier oock by ghevoecht seeckere bittere Pasquillen in oud quaet ghedicht in die tyden ghemaeckt, daer uyt die groote partyschap doen regnerende klaerlyck te maecken.

Dese Missive luyt aldus:

Missive vā Marcus van Wese Provoost van Culenborch aen sijn Broeder Christoffel van Wesel, sijnde in den Hage met Marten vā Rossen.

Erbare ende vrome Lief-broeder soo wy hier de tijdinghe hebbende, dat ghy metten anderen zijt in den Hage onder de Klercken ende Schrijvers gekomen, om aldaer van mijns G. H. weghen de Staten van Vtrecht in't recht te geven, gelijck die Hollanders in meenich Iaer gearbeydt hebbende van den Hage een Parlement in dese Nederlanden gelijck Parijs in Vranckrijck te maecken, want sy boven dat Kamer-gherecht niet en hebben willen staen van desen gantschen Nederlanden, bysonder dat arm bisdom van Vtrecht onder haer subjectie willen trecken, met grooten hoochmoet ende moetwille, ende daer-en-boven alle Lutherie, hoe-wel sy door bevel des Keyserlijcke Majesteyts billijcx straffen souden, ghesterckt in't heymelijck ende in't openbaer, contrarie onse Kersten gheloove voorstaen &c. Begeerende daeromme vriendelijck dat V. L. my seer ghebieden willen totten Marschalck Rossen, Gent, Ruytenburch, VVaerdenburch, Linden, onse Neven ende vrienden, hem vermanende dat sy nu mijns niet vergeten, want ghy nu doch die rechte Broethennen voor handen hebt, daer allen voorloop deure ghekomen is, ick wilde wel om hondert sommen kroonen dat ick eenen dach by u ware om u de rechte Belbinders te leeren kennen, namelijcken die President een ghebooren Schipper uyt Zeelandt, die alle Ionckheeren ende goede luyden heeft willen verdrucken, ende die goede Ionckheeren van Brakel ende Bruyckhuysen ter doodt ghebracht, noch een ghenoemt Meester Vincent ende Meester Iasper Lievensz. welcke tsamen goet zijn, want sy gelt sonder getal met bedriegerije geconquesteert ende gheworven hebben voor vijf-en-dertich duysent oft veertich duysent goude guldens, ende dier noch meer die ick niet noemen en wil, Ende by

de by

de by geval ghy eenich ontsich wilt maken met brande, soo wilt doch boven al des Presidents huys niet verschoonen, want hy in allen saecken onse harste vriendt is geweest, ende wilde ons 't jaer voorleden opte Dachvaert aldaer laten vermielosst ende verdompen. Begheere daerom mede den Maerschalck sulcx indachtich wilt wesen, ende met andere Jonckheeren ende goede luyden, oock desgelijcx met onsen Vrienden ende Magen, soo verre mense gevangen krijght ghenadelijck mede leeft, want sy onse harste vyanden niet geweest en zijn, als namelijcken Frederick van Rons, Jan van Culenburch, Gerrit van Poelgeest, woonachtich op zijn huys nieuw getimmert by Leyden, aen desen zijde genaemt Koudekerck, want dese onse naeste vrienden ende magen zijn tsamen gebooren van Culenburch, ende niet tegens mijn G. H. noch die Staten ghedaen en hebben, ende billijcx onsen vrienden behoorden te genieten, ende nochtans wel sullen eenen grooten penninck opbrengen sonder letten te breecken. Voort bidt ick u voor den Heere van Alckemade, Heer Jan van Duyvenvoorde, Heer Gerrit van Lockhorst, de Heere van Wijngaerden, de Heere van Assendelft, ende de Griffier inden Hage, met haren huysen, ende onse brandtschatten wil ende niet branden, want dese voornoemde onse Staten groote vrienden ende voorstanders al in geweest. Die reste als Raedtsheeren met die Advocaten, ende andere Schrijvers machmen niet lichtelijcken aen missloen, die Deurwaerders met de witte roeykens hebben meestendeel dat hangen wel verdient. Lief broeder ghy mocht noch wel ochten dach drie of vier daer wechleyden, dan langer soude ick sulcx den Maerschalck met den vrienden niet raden, want sy alle macht uit thoonen sullen, ende wie weet wat volck hem te hulp komen mocht, soo sy nu gheen gelt sparen en sullen. Ick hoopde, als ghy u dingen wel aenleght, dat u die Stede van Haerlem niet en sal moghen ontstaen, want daer gheen vreemt volck in en is, ende onbewaert van kruyt, bussen, &c. Desgelijcx Rotterdam groot van begrip sonder weer. Hier mede wil ick V. L. metten vrienden Gode bevolen, wilt immer goede waecke houden, ende u Hollanders metten buyt wijsselicken overbrengen. Ick sal tegens u alder-komste groot vyer aen doen leggen om eenen grooten buyt penninghen te verwachten, Lief broeder seght den Maerschalck dat et anders gheloost was, want sijnder liefden soude my met genomen hebben, ende dat sijn ier H. in den dinghtale eenen brandtschattinghe immers doen berichten van den Hollanders, twee duysent malden Souts, ende twee duysent tonnen boters om Vtrecht te provanderen in der Stadt, de Haveren boven alle penningen, als die vyanden met onse Bemwers gehandelt hebben, want wy sonder twijffel door desen aenslach der gantscher macht door Bourgonsche verwachtende zijn, soo sulcx in hondert jaren niet ghesthiet en is. Die Maerschack wil oock mede brengen die yseren nagel of spil om op 't Sint-Jans-Kerckhoff te leggen, als sijnder onlanghs aen des Graefs van Meurs nagel staende belooft heeft tot een eeuwige memorie &c. Lief broeder, wilt my toch

van Holl-

van stonden aen met den Brenger van deser een antwoordt schrijven van uwer allen gestelt, want dese Bode seecker is, ende V. L. wel bekent ende noch geen seecker tijdinghe van u en hebbe. Gheschreven metter haest op Sonnendach Reminiscere, anno duysent vijf hondert achtentwintich, onder stont geschreven, uwe H. G. Broeder Marcus van VVeese Proost van Culenburch &c. Buyten op stont geschreven den Eerbaren, Vromen Christoffel van VVeese mijn lieven Broeder.

Van den Coenroetsen t'Vtrecht Anno 1528. eer die Stadt was ingenomen jen. Iulij.

Marcus van VVeese vol partije gegoten
Hoe mooghdy zijn dus seer verdwaelt
Dat ghy uwen Landsheer hebt buyten gesloten
Ende hy vanden lande gehaelt,
Ghy salter noch om werden seer veracht,
Mondeeckens, VVeese, Venrode, alle drie,
'tIs wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat kommen mach deur u valsche partije.

Deecken geu van Sinte Pieters kleyn van machte
Gekommen van Hasserdam ende Hoenegens fort,
Ghy hebt oock willen toonen u krachte
Over den onnoselen Burgeren bloet,
Hoe zydy nu dus kleyn geacht
Daer ghy een waert Heeren vrije,
'tIs wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat kommen mach deur u valsche partije.

Gerrit van Nieveld grijs out int leven
Deur u is gekomen al dit verdriet,
Om brieven die ghy hebt geschreven
In de Gilden, al wildys weten niet,
V hert is felder dan een Leeuwe geacht,
Ghy steeckt u angelen gelijck een Bije,
'tIs wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat kommen mach deur u valsche partije.

Heer Ian van Renesse, was seer gepresen
Voor sijn Landtsheer hooch gebooren,
Maer doe hy een verrader woude wesen,

Is zijn

Is sijn Stadt Vtrecht daer by verloren,
Hy heeft een vreemt inne gebracht
Van Gelder Edel stout vroomende vrije,
Tis wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat komen mach deur u valsche partije.

Jacob van Mijnen Hofmeester verheven
Vol van verraderije geplant,
Ghy hebt uwen Landtsheer willen vergeven,
Hadde hem Godt geen hulpe gesant
Die Stadt van Vtrecht die in vrede was sacht
Hebt gebracht vol haet ende nije,
Tis wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat komen mach deur u valsche partije.

Jacob van Nieveld Maerschalc ter Eem getogen
Ghy hebt u beste daer toegedaen,
De Stadt van Amersfoort te brengen in d'oogen,
Dat ghy most schandelijck laten staen,
Nu hebt ghy u wijff en kinder daer gebracht
Te sitten onder haer beschermenisse vrije,
Tis wonder dat ghy &c.

Steven van Zuylen fel opgeblasen
Van muyterije dach ende nacht,
Met u gesellen begost ghy te rasen
Doe ghy in Vtrecht wout toonen u macht
Over den Borgeren die vredelijck saten,
Die ghy over-vielt met verraderijen,
Tis wonder &c.

Aert van Amerongen, Frederick VVtenham Marschalck in't zijne,
Hebben hen met wreetheyt daer toe gestelt,
De Borgeren van Vtrecht selver te pijnen
Die sy aendeden seer groot gewelt,
Dies werden sy als beudels geacht,
Sy hebbent gedaen deur haet ende nije,
Tis wonder &c.

Seldenacker fel van herten wreet,
Ick en mach van u niet langer swijgen,
Om dat ghy quaemt met u paerdt gereet
Om Amersfoort de goede Stadt inne te krijgen,
Sy hebben hen met wijsheyt daer voor gewacht,
Gods gratie heeft belet u verraderije,
Tis wonder &c.

Barent VVten Enge ick seghu plat
Ghy sult noch komen in swaer verdriet,
VVant alle de verraderije vander Stadt
Tot uwen huyse is geschiet,
Ghy hebt die reeckeninge daer mede veracht
Daer ghy af waert seer onvrije,
Tis wonder &c.

Melis u Broeder mijns Heeren gesvvooren
Sprack met zijne vrienden in als
Onsen blaeuwen Bisschop komt rijden hier vooren
Sluyt toe die poorte 'tgelt ons allegader den hals,
VVy hebben hem met verraderije verwracht
Om dat wy belet hebben de Reeckeninge vrije,
Tis wonder &c.

Lubbert de VVael jonck sot verdolt
Met most u oock totte reeckeninge voegen.
V medegesellen schicken beyden hosen met goir,
Met Ruyters most ghy u laten genoegen,
Ghy hebt die Coenroets meest op de been gebracht,
V wercken sijn tsamen dieverije,
Tis wonder &c.

Vchtenbroecks Heer Ian geheeten,
VVie hadde u doch wat misdaen?
Dat ghy u dus in de partije ginckt steecken,
Ghy werter om verdorven saen,
Ghy hebt die Geldersche inne gebracht,
Nu moet ghy sitten in eygenschap onvrije,
Tis wonder &c.

Aert van VVulven quaet fenijnich fel,
Hoe waert ghy met de Coenroetsen soo verwoet,
Dat ghy met verraderije snel
Vwen Landtsheer sloot buyten die poort,
Ghy sulter noch grootelick om werden belacht,
Bedenckt u wel, begeert genade by tije,
Tis wonder &c.

Geurt de Koninck bloetgierich beest
Met al u vrienden en magen,
Ghy waert allegader uws lijfs gevreest
Doe sy met de banier daer neder lagen,
Ghy wout veel goede Borgers nemen 'tlijff met kracht
Om te bet te volbrengen u verraderije,

Tis

Tis wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat komen mach door u valsche partije.

Frederick de Coninck Houtsager geheeten,
Van allen boeven ende Coenroetsen 'thooft,
Kracht, verraderije [illegible]
Hebt ghyluyden gedaen my des gelooft,
Huysen ontwee geslagen en 't goet genomen met kracht,
Nu moet ghy sitten in eygenschap onvrije,
Tis wonder &c.

Frederick de Voocht van Rijneveld dolle,
Van Bontwerckers ende Brouwers zijt ghy gekomen,
V Over-oude-moeder sat t'Am[illegible] bollen,
Hoe zydy nu dus uytgenomen
Dat ghy van de Coenroetse wout [illegible]
Ghy hebtse ond[illegible] vrije,
Tis wonder &c.

Ian van VVael quaet katijff wreet ende fel,
Korts met u vrienden by de partije verheven
V afcomst moet ghy weten wel,
'tStaet Sinte Mariien onder den outaer geschreven,
Ghy hebt met u handen daer uyt gebracht
Dat u Oude-vader was een Papen-soon blije,
Tis wonder, &c.

Adam van Diemen moet komen voort,
Ghy moocht u selven niet ontgangen
Om dat ghy uwen Landtsheer [illegible] poorts
Soo suldy aen u keel noch hangen,
Die beelden die aen Hasenberch sijn gewracht
Bewijsen vast u dieverije,
Tis wonder &c.

Gerrit Foeyt out fel grijs catijff,
VVat hebt ghy met de Coenroetse bedreven.
Ghy riept op onser Vrouwen-dach Beyeren stijff,
VVaer mede ghy de Borgers hebt [illegible] gekregen
Ghy zijt in de verraderije seer geacht
Nu zijt in eygenschap seer onvrije,
Tis wonder &c.

Gijsbert Clutingh verrader onvroet,
Ghy sult noch komen in last te'degen,
Om de ondanckbaerheyt die ghy aen u Overheyt doet,

Die ghy met valscheyt uyt de Stadt hebt gekregen,
Sy hadden u ende u kinders in eeren gebracht,
Die ghy geloont hebt met verraderije,
Tis wonder dat ghy &c.

Ian Aertsz [illegible] van [illegible] soone;
Hoe zydy nu in de partije dus [illegible]
Ghy sult korteliicken genoech te doen,
V Oom is Beul in de Stadt van Brugge
By u oude overste saet ghy in vreden sacht,
Nu zijt ghy in eygenschap seer onvrije,
Tis wonder &c.

Gysbert de Rijck vileynich gast,
Ick moet u hier mede halen voort,
Ghy sult korts komen in grooten last
Om dat ghy uwen Landtsheer [illegible] dede poort,
Ghy meende hem wel te verdrijven met kraft,
Maer hy valt u te swaer, ick seght u vrije,
Tis wonder &c.

Iacob Morre, verrader boos en vals,
Ghy zijt vast met den Duyvel beseten,
'tSal u noch kosten uwen hals,
Men sal u kortelingh wel doen weten
Ghy hebt die goede Borgers met wreetheyt verkraft,
Nu zijt ghy selfs in slavernije,
Tis wonder &c.

Cornelis van Meurten Raket onvroet,
V kinders mogen wel roepen ô wy, ô wach,
Ghy bootet sant, doemen soude rechten aen bloet,
Dat tot uwen huyse in de kelre lach,
Ghy hebt u selven daer mede veracht,
Om gerekent te wesen in de verraderije,
Tis wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat komen macht door u valsche partije.

Ian van VVijck de Pronckaer geheeten,
Met uwen Neve Ian Slingervoet genaemt,
Ghy sult noch vreesselijck worden verbeten,
Om dat ghy in't Sticht vyerde den eersten brandt
Aen uwen Landtsheer goet, ghy waert qualijck bedacht,
Nu moet ghy sitten in eygenschap onvrije,
Tis wonder dat ghy niet en hebt bedacht
VVat last dat komen macht door u valsche partije.

Adam

Adam van Diemen u suster de VVeduwinne,
hadde van herten seer groot verlangen
Dat sy noch soude mogen spinnen
Den bast daermen den blaeuwen Bisschop aen mocht hanghen,
Hoe machse sijn soo qualijck bedacht,
Sy komen noch in last om segget haer vrije,
Tis wonder dat sy niet en heeft bedacht
VVat last dat komen mach door haer valsche partije.

Hier mede wil ick een eynde gaen sluyten,
VVant mijn schrijven dat is nu gedaen,
Nochtans die Coenroetse en mach daer niet blijven buyten,
Ick heb hier noch stede laten staen,
Michiel de Backer, Heyn Klock, Gerrit van Swolle,
Cornelis Hack, Gerrit van Nimmegen, Peter Kop, Holle
Gerrit van Royen, Peter Snottebel, Jooft van Eyck,
Cornelis den Boer, sijn gesel Thijs Huygenszoon, Bleyck,
Ende sijn Broer Heyn den Verckemaecker,
Met Bontekan en Scherpenseel, versaecker,
Crijntgen en alle die Coenroetsen tsamen niemandt uytgesondert,
d'Een heeft gestolen, d'anderen t'Asperen gemoort en geplondert,
De derde is sijn Vader gebrandt aen een staecke,
Diefte, verraderije, straet-schenderije en huys-braecke,
Misschienissen van vrouwen ende alle quaet bedreven,
Goede gesellen met onrecht genomen 'tleven,
Dat wraeck roept, en men salt van allen Heeren verwerven,
VVaerse komen sy moetender om sterven,
Trecken sy in Duytschlandt of in VVals,
'tGelt hen allegader den hals.

Een ander mede in den selven tijt gemaeckt.

HOort doch alle Steden ende Gemeynten hier ontrent,
VVat t'Vtrecht geschiet is om te hebben 'tregiment,
Spiegelt u aen een kleynen hoop lichte boeven
Die niet en hebben al datse behoeven,
Om haer handen in de blaeuwe sack te steecken,
Daer hebbense hen groote dingen om vermeten,
Sy wouden die Stadt van Vtrecht heel vry maecken
Van Excijnsen, van Ponden ende Renten van de Staten,
Hier hebbense om gemaeckt meenige muyterije
Eer sy ten eynde gekomen sijn van dese boeverije,
Dat mach hem meenich goet Borger beklagen,
Datse hen soo op Sint-Jans-Kerck-hoff lieten jagen,
Daer niet en geschiede dan klaer gewelt

Met ja, ja te roepen hielden sy het velt,
Sy verdreven die Borger die niet en hadden misdaen,
Daerom salt Radt van avontuyren wel omslaen.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Ian de Wael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Hier was Marcus van Wees af opperste Capiteyn,
Met Koninck, Renes, Leuwenberch, Venroy algemeyn,
Nieveld die hem selven Domdeecken dorst schrijven,
Maer mostet binnens jaers bewijsen soo hyt schrijven,
Sy over-droegen tsamen in heuren heymelijcken Raedt,
Sy souden van Marcus Wees maecken een postulaet,
De Deecken van Sinte Pieter stoockte seer toe dit quaet,
Want hy hadde tegens den Borgeren eenen grooten haet,
Nochtans was hy Raedt van den Hoochgeboren Vorst,
Maer die nijdicheyt stack hem te seer in zijn borst.
Heuren rechten Heer wouden sy uyt het landt jagen
Nae Heydelberch toe by sijn vrunden en magen.
O verblinde Geestelijcke Heeren siet doch eens om,
Want uwen Heer dus te verjagen en ghy en weet niet waerom,
Schaemt u deser booser schandelijcke oneeren.
Alst Godt verdriet soo salt weder-keeren.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Ian de Wael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Ian van Mijnen die meester is van dit spel,
Dat weten nu de Geestelijcke ende Weereltlijcken wel,
Hy heeft ons al te samen seer qualijck besorcht,
Hy siet dat hy dat selver niet aen en worcht,
Hy heeft die Borgeren tegen malkanderen gebrocht,
Met groote leugenen heeft hy die Gilden versocht,
Dat wy al tsamen sullen moeten bekoopen,
Want die kloot en leyt niet, die sal noch wonder loopen,
Gerrit van Nieyeld, Melis van Mijnden die quamen in,
Steven van Zuylen met sijn vrienden die hadden hen meer of min
Al of sy die Stadt ingenomen hadden met gewelt,
Daer hem nochtans die goede Borger soo stille helt,
Sy namen die Plaets in, den Raedt wert afgeset,
Sy mosten met haer partijen sijn besmet,
Die de Stadt souden regeren voortaen,
Daerom salt Radt van avontuyren wel omslaen.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Ian de Wael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Daer

Daer wasser oock een deel van den geestelijcken staet
Die hen selven setten schoen op die maet,
Daermen hier naewel of sal weten te seggen,
Sy gingen in haer Religie voor dat Raedthuys leggen,
Sy riepen of, al haddent geweest waerlijcke Heeren,
Sy lieten hen duncken sy waren in grooter eeren,
Sy wouden mede Excijns geven om de Gemeent aen hen te trecken,
Maer sy deden als een hoop vertwijffelde gecken,
Sy geven nu Excijns, sy sullen voortaen moeten geven,
Alsoo langh als sy sullen mogen leven,
Die dit deden, sijn voorgenoemt dat is waer,
Dan Heer Ian Reael, en den schoonen Rumelaer,
Aldus hebbense hen selven hier in wel besorcht,
Het is een quaey brock daer een man aen worcht,
Dus sijnse geworden Excijnsbaer alle dese Heeren,
Alst Godt verdriet, soo salt weder-keeren.

Dolle Gijs, Vers, &c.

Meester Barent vã Haerlem, met Lanckhals soudem ô die vergeten?
Met Crol ende Gent, die't vyer soo wel hebben ondergesteecken,
Heer Ian van Renes, Vchtenbroeck, Goert die Koninck,
Lubbert de VVael, Adam van Diemen, Gijsbert Clutinck,
Dese hebben gekropt een deel lichter gesellen
Met spijs en dranck hoort doch vertellen,
Sy hebben een Coenroets gemaeckt willet verstaen,
Daer sy altijt mede quamen dringen aen de baen,
Die Landt-commandeur Nieveld met sijnen quaden top,
Die gaf hen ten Duytschen-huys dagelijcx den sop,
Den Houtsager en Rijneveld die gaven de wijn,
Met meer andere die niet al genoemt en zijn,
Venroy die heeftse Herten-vleysch te eeten gegeven,
Daerse noch alle tsamen over sullen sneven,
VVat kosten sy daer geleyt hebben aen
Het Radt van avontuyren sal nochtans willen omslaen.

Dolle Gijs, &c.

Frederick VVtenham Maerschalck genaemt die stam,
Seer neerstich dat hy dit werck ter herten nam,
Hy sprack als een boos quaet tyran altijt doet,
Hy woude sijn handen wassen in der Borgeren bloet, (soon,
Iacob van Nieveld, Eerst van Amerongen, Ian van VVijck Dirck-
Dees en dochten niet te hebben alsulcken loon,
Geurt die Coninck die doe Burgermeester wert gekooren,
Met Adam van Diemen soo als ghy sult hooren,

Sy won-

Sy wouden metten Bannier groot ontsich maecken
Daer brochten sy den Borger mede opter straten,
Sy stonden op de plaetse en lieten de Bannier vallen,
Daerom sachmen dat haer dingen waren al mallen,
Sy stonden en beefden al haddense gehadt int oor een luys,
Sy riepen die goet Sondelchs zijn gaen voort wanthuys.
Dit was de wijsheyt van dees Regenten en Heeren
Alst Godt wil soo salt eens weder-keeren.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Jan de Wael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren al te mael.

Heer Jan van Renes, Melis uytten Enge, Aert van Wulven,
Dees quamen met een deel voort Raedthuys bulderen
Sy wouden daer een deel uyt den Raedt hebben geset,
Sorgende dat heur boeverije soude worden belet,
Want sy en wouden geen recht hebben gedaen,
Gerrit Knijff Burgemeester geneuchden hier wel aen
Want hy was een opsetter van dit leelijck verraet,
Om dat hy somtijts gestraft worden in zijnen nijdigen raedt,
Dese rechtstoringe ende violentie aen den Raedt gedaen
Daer en was niet met allen aen misdaen,
Gerrit Knijff verrader lachten nu uytter maten seer,
VVant hy wordense quijt, die sochten des rechts eer
Cornelis van Meerten Soutmanneken alsoo geheeten,
Die woude hebben dattet alsoo wort gesleten,
Seven goede mannen mosten van dat Raedthuys gaen,
Daerom salt Radt van avontuyren noch wel omslaen.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Jan de Wael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Sy maeckten eenen aenslach boven in der Stadt,
Ende riepen, beyeren, beyeren, dat al waren mat,
Gerrit Foeyt, riep dat hy onderwegen moste blijven,
Dat verdroot Grietgen al te seer zijnen wijve,
Sy gaff hem Gimber, ende seyde, Gerrit weest nu een man,
VVant hier leyt u eer ende eeuwige welvaren an,
Sweer van Zuylen wort van Lambert Sonoy gehaelt
Dat hy duyr metten lijff ende leven heeft betaelt,
Hy wort gestooten, doe sprack hy wat heb ick gedaen?
Die goede Borgeren en hadden my niet misdaen,
Sy smeten die glasen over al uyt met groot gewelt,
Daer was Frederick de Koninck of een groot helt,
Gerrit van Swol die hadt dese wercken besocht
VVant hy hadse te Asperen wel eer volbrocht,

Doe wa-

Doe waren die gewelders al te samen in eeren,
Alst Godt wil soo salt wederkeeren.

Dolle Gijs, Vera, Aert van VVulven, en Venroy met Ian de VVael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Heer Ian van Vchtenbroeck, liep tot Ian van Sam,
Daer deurstack hy een Crucifix dat hingh aen de wandt,
Van dit feyt hoort hy te dragen een eeuwige naem,
Michiel de Backer, die was dit seer aengenaem
Dat hy nu mocht een deel goede Borgers verjagen,
Die Coenroets die woudent nu al tsamentlick wagen,
Hack, VVoutertgen, Gerrit van Nimmegen ende Snottebel,
Barent in de Bontekan, dat is oock een goet gesel,
Thijs Huygensz. Cornelis zijn Broer, zijn meesters van dit spel,
Dat weet Iooft van Riecheyn ende den Boer seer wel,
Dan isser Hendrick en Gijs twee Vercken-drijvers,
Dit sijn al gewelders, Vechters en kijvers,
Gijsbert Dierick die van quaetheyt dol is,
Om dat hy voor geen Overste verheven en is,
Dese hebben die Borgers met groot gewelt aengegaen,
Daerom salt radt van avontuyren eens omme slaen.

Dolle Gijs, Vera, Aert van VVulven, en Venroy met Ian de VVael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Gerrit van Eck, die vol is van alle dese wercken,
Die koft van Schalckwijck die geroofde vercken,
Gijsbrecht Cleutingh die altijt spreeckt van stijve necken,
En kan immers die kovel aen den hals niet trecken,
Die Klockegieter die sijn Vader aen een staeck is gebrandt,
Die cancelleerden des Vorsten zegel met zijn handt,
En sprack oneerlick voor die poorten van der Stadt,
Die Vorst soudet hangen een seugh voor dat gat,
Ian Aertsz. van Beusigem, Iacob Vermaet, Rutger Clutinck,
Dese bedreven al gewelt met Frerick de Koninck,
Dan isser VVillem Knijff, Iacob Blom, ende Pieter Pietersz00n,
Die Stam van Royen, Dirck Mor, Scherpenzeel, Ian Barentzoon,
Iooft van Eyck heeft die kamerkens noch eens geschat,
Veel meer danse gekoft waren verstaet wel dat,
Is dit niet schande waerment hoort voor eenige Heeren,
Alst Godt verdriet soo salt eens wederkeeren.

Dolle Gijs, Vera, Aert van VVulven, en Venroy met Ian de VVael,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Ian van Raephorst, Koeverden, Ian van Wijck Willemsoon
Dese hebben scherp geraden met Dirrick Barentszoon,
Ende metten geschickten die ter reeckeninge waren gestelt,
Daer Adam van Diemen of was die 'topspelt
Hy seyde hy woude hem die rechte potaerdt wijsen
Alsoo veer als hy weder by den brije mocht blijven,
Ian Evertsz. ende Goyert in de Klock zijn Swager,
Sy reeckenen dat sommige al worden mager,
Ick en kan alle dese Reeckenaers tsamen niet noemen
Diet de goede luyden vast uyt den buydel hebben genomen:
Sy mosten't heur daer brengen al haddense geweest sot.
Ian Evertsz. als opperste hielter doe mede sijn spot,
Het mocht sommige in't eynde noch wel opbreecken,
Want ten isser harer veel noch niet al vergeten,
Ick hoop aen Godt dat dit niet langer en sal staen,
Want het Radt van avontuyren sal noch eens omslaen.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Ian de Waer,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Dirck Winter een Ionghman van bescheyt,
Soo als hy Gijsbert Cluytingh dickwijls heeft geseyt,
Hy waer weerdich een ruste stoel te besitten
Soo wel alshy hem mette Coenroetse kan schicken,
Hy maeckte sijn wijff alle dage vermaen,
Dat hy een besten tabbaert most hebben aen,
Ott van Haeften en is niet wel van Homborch gestelt,
Want die Coenroets en heeft voort aen geen gelt,
Men schijnckter niet meer, men schrijfter niet meer op:
Dat steeckter heurer veel noch in den krop,
Sy bijten vast op heure tanden tegens malkanderen,
Sy wachten of den tijt yet wilde veranderen,
Daer isser noch veel meer, maer wy willent daer by laten,
Want ten is niet te pijnewaert meer mentie af te maken,
Dus hoop ick aen Godt mijn Edele Heeren,
Alst hem verdriet soo salt weder-keeren.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Ian de Waer,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

Men vintet in de Boecken beschreven
Het seggen oock die out sijn van leven,
Het mach wat loopen, mer ten mach niet duren
Mer sy moeten loopen metten hoofde tegens de muren,
Het beginsel en docht niet, hoe sout eynde deugen,
Want het is altijt onderhouden met groote Leugen,

Die Leu-

D'e Leugen hebben sy geset ter audientien
En sy heeft leugen voort uytgegeven voor sententie,
D'e Leugen is hier uytter maten wel gehoort
Die waerheyt leyt heel onder de voet gesmoort,
Dus segh ick u Princen wilter opstaen
Die waerheyt sal noch in't eynde te boven gaen,
Sy heeft heel gelegen al hadse geslapen,
Heurer veel selse vroech genoech ontwaecken.
Wy willent hier tsamen mede laten staen,
Want het Radt van avontuyren sal eens omslaen.

Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy met Ian de Waes,
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichteren altemael.

FINIS.